

RAPORT O STANIE ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO I ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZYM WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO 2011

Wrocław, sierpień 2011 r.

ZESPÓŁ AUTORSKI

Agnieszka Wałęga	koordynacja prac, system osadniczy
Janusz Korzeń -	współpraca autorska
Jan Blachowski	zasoby przyrodnicze, przemysł i eksploatacja surowców
Ewa Markowicz-Judycka	zasoby przyrodnicze, rolnictwo i gospodarka leśna
Dariusz Zięba	zasoby przyrodnicze i systemy ochrony środowiska przyrodniczego
Marzenna Halicka-Borucka	zasoby dziedzictwa kulturowego i systemy ochrony środowiska kulturowego
Karolina Drewnicka	bezpieczeństwo, obronność i tereny zamknięte
Magdalena Belof	Wrocławski Obszar Metropolitalny
Marta Kukuła	Wrocławski Obszar Metropolitalny
Rajmund Nowicki	systemy komunikacyjne
Katarzyna Mańkowska-Bigus	systemy komunikacyjne
Robert Banasiak	lotnictwo
Elżbieta Strzelczyk	systemy infrastruktury technicznej i energetyka
Kamila Lesiw-Głowacka	energetyka i odnawialne źródła energii
Magdalena Pormańczuk	gospodarka wodno-ściekowa i odpadowa
Aleksandra Sieradzka-Stasiak	żegluga śródlądowa i ochrona przeciwpowodziowa
Renata Cieślak	zasoby demograficzne
Joanna Samulewicz	rynek pracy
Małgorzata Mongiałło	mieszkalnictwo
Maciej Samulewicz	usługi ponadlokalne;
Anna Dudziuk-Dudzik	działalność gospodarcza i przemysł
Dominika Ochlik	postępy w planowaniu przestrzennym
Marzena Pasak	turystyka i lecznictwo uzdrowiskowe
Aldona Kożan	ponadlokalne inwestycje celu publicznego
Jakub Rosowski	ponadlokalne inwestycje celu publicznego
Ewa Skoczeń	opracowania kartograficzne i elektroniczne przetwarzanie danych
Małgorzata Wolańska	opracowania kartograficzne i elektroniczne przetwarzanie danych
Marcin Drzymała	opracowania kartograficzne i elektroniczne przetwarzanie danych

Opracowanie wykonane zostało w Wojewódzkim Biurze Urbanistycznym we Wrocławiu - Samorządowej Jednostce Organizacyjnej Urzędu Marszałowskiego Województwa Dolnośląskiego w okresie IV- IX. 2011 r. i odnotowane w Rejestrze Opracowań WBU pod nr 3/2011/IIIK

Spis treści

ZESPÓŁ AUTORSKI	5
SPIS TREŚCI	6
WSTĘP	9
1. CHARAKTERYSTYKA WOJEWÓDZTWA NA TLE SĄSIEDNICH REGIONÓW	7
1.1. Sytuacja demograficzna	7
1.2. Poziom gospodarki	9
1.3. Bezrobocie	9
1.4. Powiązania zewnętrzne	10
2. SFERA PRZYRODNICZO-KULTUROWA	12
2.1. Zasoby przyrodnicze i systemy ich ochrony	12
2.1.1. Położenie i podział fizyczno – geograficzny	12
2.1.2. Budowa geologiczna i rzeźba terenu	12
2.1.3. Krajobrazy naturalne	12
2.1.4. Klimat	12
2.1.5. Wody podziemne	14
2.1.6. Wody powierzchniowe	18
2.1.7. Surowce mineralne	21
2.1.8. Jakość powietrza atmosferycznego	26
2.1.9. Gleby	27
2.1.10. Lasy	27
2.1.11. Świat roślinny i zwierzęcy	30
2.1.12. Obszary zdegradowane i zdewastowane	31
2.1.13. Hałas	31
2.1.14. Regionalny system obszarów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, korytarze ekologiczne	32
2.2. Zasoby dziedzictwa kulturowego i systemy ich ochrony	33
2.2.1. Informacje statystyczne o zasobach	33
2.2.2. Zabytki archeologiczne	34
2.2.3. Miejskie i wiejskie zespoły zabytkowe	35
2.2.4. Architektura sakralna	36
2.2.5. Zespoły rezydencjonalne	36
2.2.6. Architektura obronna, zabytki przemysłu i techniki	37
2.2.7. Historyczne drogi i szlaki kulturowe oraz miejsca pamięci	38
2.2.8. Dobra kultury współczesnej	39
2.2.9. Programy i procesy rewitalizacji	39
2.2.10. Regionalny system ochrony dziedzictwa kulturowego	40
2.3. Tendencje zmian w sferze przyrodniczej i kulturowej	41
3. SFERA OSADNICZA	43
3.1. Użytkowanie terenu i struktura funkcjonalno-przestrzenna	43
3.1.1. Struktura użytkowania gruntów	43
3.1.2. Struktura funkcjonalno - przestrzenna	43
3.2. System osadniczy	45
3.2.1. Charakterystyka miast	45
3.2.2. Osadnictwo na terenach wiejskich	50
3.3. Wrocławski Obszar Metropolitalny	54
3.3.1. Rola wrocławia w rozwoju regionu	54
3.3.2. Konceptcje delimitacji granic obszaru metropolitalnego	54
3.3.3. Analiza wybranych wskaźników potencjału demograficznego oraz aktywności ekonomicznej	55
3.3.4. Analiza wybranych uwarunkowań przestrzennych	59
3.4. Tendencje zmian w sferze osadniczej	61
4. SFERA TECHNICZNA	62
4.1. Systemy transportu	62
4.1.1. Powiązania komunikacyjne ośrodków osadniczych	62
4.1.2. Drogi krajowe	62
4.1.3. Drogi wojewódzkie	64
4.1.4. Drogi powiatowe i gminne	65
4.1.5. Koleje pierwszorzędne i regionalne	66
4.1.6. Drogi wodne	68
4.1.7. Lotniska	69
4.2. Systemy infrastruktury technicznej	71
4.2.1. Zaopatrzenie w wodę	71

4.2.2. Oczyszczanie i odprowadzanie ścieków	72
4.2.3. Gospodarka odpadami	74
4.2.4. Zaopatrzenie w gaz	75
4.2.5. Przesyłanie paliw płynnych	77
4.2.6. Zaopatrzenie w ciepło	77
4.2.7. Elektroenergetyka	77
4.2.8. Energie odnawialne	80
4.2.9. Telekomunikacja	80
4.3. Ochrona przeciwpowodziowa	82
4.3.1. Charakterystyka dorzeczy i układu hydrograficznego	82
4.3.2. Obszary o szczególnym zagrożeniu powodziowym	82
4.3.3. System ochrony przeciwpowodziowej	83
4.3.4. System kontroli i wczesnego ostrzegania przed powodzią	85
4.4. Obronność, bezpieczeństwo i tereny zamknięte	86
4.4.1. System obronności	86
4.4.2. Organizacja systemu bezpieczeństwa	86
4.4.3. Tereny zamknięte i ich strefy ochronne	87
4.4.4. Potencjalne zagrożenia	87
4.5. Tendencje zmian w rozwoju systemów transportu i infrastruktury technicznej	88
5. SFERA SPOŁECZNA	91
5.1. Zasoby demograficzne	91
5.1.1. Zasoby demograficzne i dynamika zmian	91
5.1.2. Charakterystyka wybranych elementów demograficznych	93
5.1.3. Potencjał demograficzny	98
5.2. Rynek pracy	103
5.2.1. Zasoby i potencjał rynku pracy	103
5.2.2. Bezrobocie	107
5.2.3. Potencjał rynku pracy	110
5.3. Zasoby i warunki mieszkaniowe	112
5.3.1. Zasoby i warunki mieszkaniowe	112
5.3.2. Stan zasobów i aktywność budowlana	115
5.3.3. Potencjał mieszkaniowy	116
5.4. Usługi ponadlokalne	118
5.4.1. Ochrona zdrowia	118
5.4.2. Szkolnictwo wyższe	119
5.4.3. Kultura	120
5.4.4. Sport i rekreacja	121
5.4.5. Infrastruktura konferencyjna i targowa	122
5.4.6. Potencjał usług ponadlokalnych	122
5.5. Tendencje zmian w sferze społecznej	123
6. SFERA GOSPODARCZA	125
6.1. Syntetyczna charakterystyka gospodarki	125
6.1.1. Podmioty gospodarki narodowej	125
6.1.2. Najwięksi przedsiębiorcy dolnego śląska	125
6.1.3. Udział regionu w wytwarzaniu produktu krajowego brutto i produkcja sprzedana przemysłu	127
6.1.4. Atrakcyjność inwestycyjna	128
6.2. Strefy i obszary koncentracji działalności gospodarczej	129
6.2.1. Koncentracje obszarów aktywności gospodarczej	129
6.2.2. Obiekty przedsiębiorczości i innowacji oraz klastry	129
6.2.3. Przemysłowe ośrodki wzrostu i rozwoju gospodarczego	132
6.2.4. Specjalne strefy ekonomiczne	132
6.3. Przemysł i górnictwo	135
6.3.1. Struktura przestrzenna i branżowa przemysłu	135
6.3.2. Eksport	136
6.3.3. Górnictwo	137
6.4. Rolnictwo i gospodarka leśna	141
6.4.1. Rolnicza przestrzeń produkcyjna	141
6.4.2. Produkcja roślinna i zwierzęca	144
6.4.3. Gospodarka leśna	146
6.5. Turystyka i lecznictwo uzdrowiskowe	148
6.5.1. Przestrzeń turystyczna województwa, wiodące formy i główne obszary koncentracji turystyki	148
6.5.2. Ruch turystyczny	149
6.5.3. Baza noclegowa	150

6.5.4. Infrastruktura turystyczna	152
6.5.5. Lecznictwo uzdrowiskowe	153
6.6. Tendencje zmian w sferze gospodarczej	153
7. POSTĘPY W PLANOWANIU PRZESTRZENNYM	156
7.1. Opracowania regionalne	156
7.2. Postępy w opracowaniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego	158
7.3. Tendencje w planowaniu przestrzennym	160
8. WYKAZ PONADLOKALNYCH INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO	161
8.1. Stan zaawansowania realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym wynikających z programów krajowych	161
8.2. Stan zaawansowania realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym wynikających z programów wojewódzkich	164
8.3. Monitoring zmian w zagospodarowaniu przestrzennym	166
9. PROBLEMY I OBSZARY PROBLEMOWE	168
9.1. Główne problemy rozwoju przestrzennego województwa	168
9.1.1. Główne problemy rozwoju przestrzennego województwa w sferze przyrodniczo-kulturowej	168
9.1.2. Główne problemy rozwoju przestrzennego w sferze osadniczej	169
9.1.3. Główne problemy rozwoju przestrzennego w sferze technicznej związane z transportem i systemami infrastruktury technicznej	169
9.1.4. Główne problemy rozwoju przestrzennego w sferze społecznej związane z demografią, rynkiem pracy, mieszkalnictwem i usługami	170
9.1.5. Główne problemy rozwoju przestrzennego w sferze gospodarczej	171
9.2. Charakterystyka głównych obszarów problemowych w zakresie rozwoju przestrzennego	172
9.3. Specyficzne obszary problemowe	175
9.3.1. Obszary kumulacji negatywnych wskaźników w zakresie demografii, rynku pracy i zasobów mieszkaniowych	175
9.3.2. Obszary o najsłabszej dostępności do podstawowych usług publicznych	176
9.3.3. Obszary o najsłabszej dostępności transportowej	177
9.3.4. Obszary i ośrodki o zagrożonym bezpieczeństwie energetycznym	178
9.3.5. Obszary o najsłabszym wyposażeniu w sieci infrastruktury technicznej	179
9.3.6. Obszary o najmniejszym udziale energii ze źródeł odnawialnych	179
10. BIBLIOGRAFIA	181

WPROWADZENIE, CEL, ZAKRES I METODY OPRACOWANIA RAPORTU

1. Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego i rozwoju społeczno-gospodarczym województwa stanowi element budowanego przez służby planistyczne Urzędu Marszałkowskiego stałego monitoringu zmian w zagospodarowaniu i w rozwoju regionu. Jego opracowanie ma otwarty charakter, umożliwiając wprowadzanie nowych danych i informacji w zależności od potrzeb i zmian sytuacji w rozwoju województwa. Problematyka ujęta w Raporcie obejmuje pięć podstawowych sfer gospodarki przestrzennej: przyrodniczo-kulturową, osadniczą, techniczną, społeczną i gospodarczą. Uzupełnia ją omówienie postępów w planowaniu przestrzennym, realizacji ponadlokalnych inwestycji celu publicznego oraz wskazanie problemów rozwoju regionu i obszarów problemowych.

2. Tegoroczny Raport jest już trzecią z rzędu edycją tego typu opracowań, jakie w latach 2006 - 2010 sporządzone zostały w Wojewódzkim Biurze Urbanistycznym we Wrocławiu. Jego podstawą jest art. 45 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.), zgodnie z którym Zarząd Województwa co najmniej raz w czasie kadencji Sejmiku Województwa dokonuje przeglądu zmian w zagospodarowaniu przestrzennym, opracowuje raport o jego stanie i sporządza ocenę realizacji ponadlokalnych inwestycji celu publicznego oraz przedstawia je Sejmikowi. Pierwsze z omawianych opracowań wykonane zostało pod koniec II. kadencji Sejmiku i przyjęte Uchwałą Nr 744/III/06 Zarządu Województwa Dolnośląskiego 13 czerwca 2006 r.. Drugi Raport sporządzono w 2010 r. i przyjęto Uchwałą Nr 4888/III/10 Zarządu 7 września 2010r. pod koniec III. kadencji Sejmiku. Obecny, trzeci Raport przygotowano pod koniec I roku obecnej, IV. kadencji władz samorządowych województwa i po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiej Komisji Urbanistyczno – Architektonicznej w dniu 28 września 2011 r. przedłożono Zarządowi Województwa do zaakceptowania.

3. Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego i rozwoju społeczno-gospodarczym województwa dolnośląskiego został opracowany przy wykorzystaniu najbardziej aktualnych, danych statystycznych z Banku Danych Lokalnych GUS z końca 2009 r. oraz części dostępnych danych z 2010 r., pozyskanych przez autorów opracowania z GUS i innych dysponentów danych. Pozwoliło to, przy utrzymaniu w zasadzie przyjętego w poprzednim Raporcie jego układu, na przedstawienie informacji o stanie zagospodarowania i rozwoju regionu oraz wskazanie najistotniejszych tendencji w jego zmianach w okresie lat 2002 – 2009 lub 2010. Dodać należy, że układ Raportu został uzupełniony w obecnej edycji o charakterystykę województwa na tle sąsiednich podregionów polskich, czeskich i niemieckich w zakresie podstawowych wskaźników ich rozwoju społeczno-gospodarczego oraz analizą powiązań zewnętrznych. Wskazano w nim także specyficzne obszary problemowe, wyznaczone zgodnie z zaleceniami Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.

4. W związku z potrzebą stałego monitorowania zmian w stanie zagospodarowania i rozwoju regionu przyjęta została zasada corocznego opracowywania w Wojewódzkim Biurze Urbanistycznym Raportu, obejmującego te problematykę. Będzie on przydatny przy kształtowaniu polityk rozwoju przestrzennego i społeczno – gospodarczego województwa oraz przy opracowywaniu odpowiednich analiz i studiów dla potrzeb jego władz samorządowych. Jednym z takich opracowań jest sporządzona w WBU w II poł. br. dla potrzeb rozpoczętych prac nad nową strategią rozwoju województwa „Diagnoza stanu województwa”. Jest to dokument o szerszej formule niż Raport, uzupełniający w szeregu aspektach wiele zawartych w Raporcie danych, informacji i tendencji w rozwoju regionu.

1. CHARAKTERYSTYKA WOJEWÓDZTWA NA TLE SĄSIEDNIICH REGIONÓW

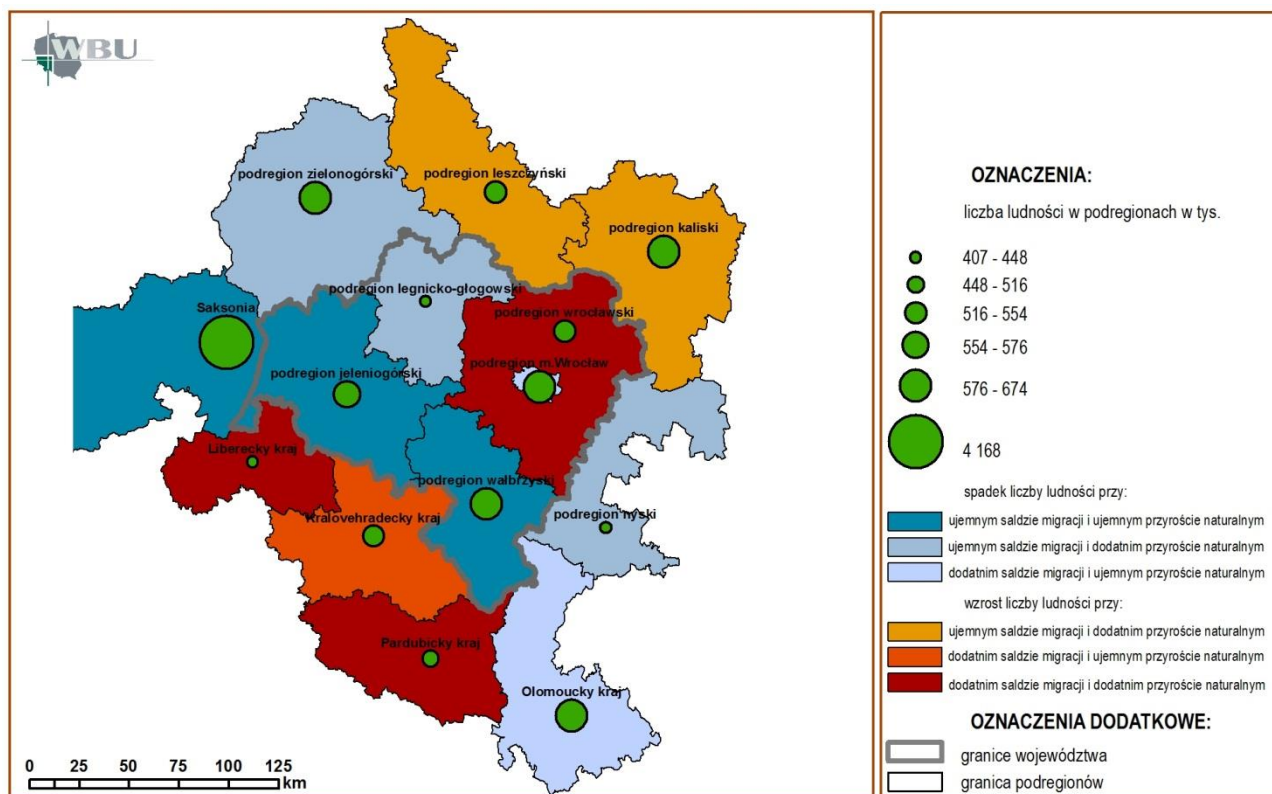
TREŚĆ: sytuacja demograficzna podregionów- obciążenie ekonomiczne- zamożność podregionów- bezrobocie w podregionach- powiązania zewnętrzne województwa

1.1. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

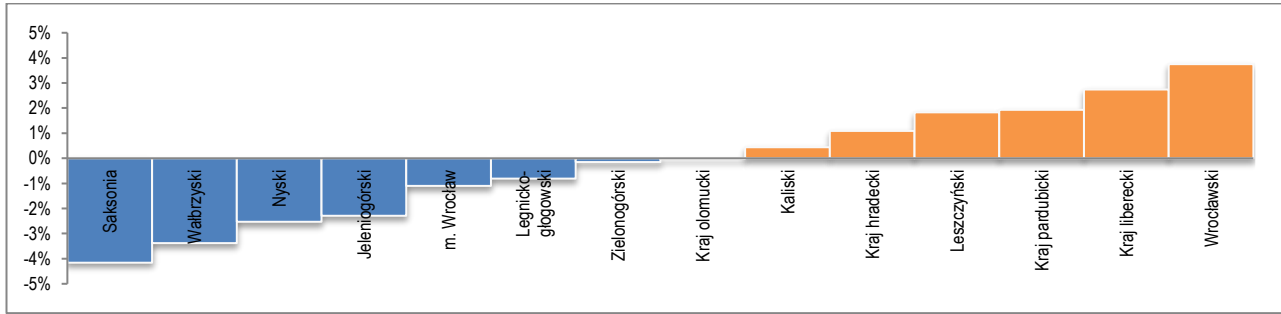
1. Sytuacja podregionów dolnośląskich pod względem zmiany liczby ludności w latach 2002-2009, poza podregionem wrocławskim, nie przedstawia się korzystnie. W podregionie wałbrzyskim liczba ludności spadła o ponad 3% przy ujemnym saldzie migracji i przyroście naturalnym. Najgorzej wśród sąsiednich podregionów wypadła Saksonia, gdzie odpływ ludności wyniósł ponad 4%, a saldo migracji i przyrost naturalny były ujemne. Bardzo korzystną tendencję wzrostu liczby ludności o 3,75% (najwyższy wynik w całym zestawieniu), przy dodatnim saldzie migracji i przyroście naturalnym zanotowano w podregionie wrocławskim. Równie korzystnie wypadły czeskie podregiony (poza krajem olomunieckim), w których w analizowanych latach również zanotowano wzrosty liczby ludności.

2. Obciążenie ekonomiczne, liczone jako liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w latach 2002-2009 w większości dolnośląskich podregionów zmniejszyło się. Jedynie we Wrocławiu zanotowano wzrost wskaźnika o dwie jednostki. Najgorzej w całym zestawieniu wypadła Saksonia, w której nastąpił wzrost o 9 osób. Najniższy wskaźnik obciążenia ekonomicznego występuje w podregionach czeskich, a zmiany w latach 2002-2009 wskazują na stabilną sytuację w tym zakresie.

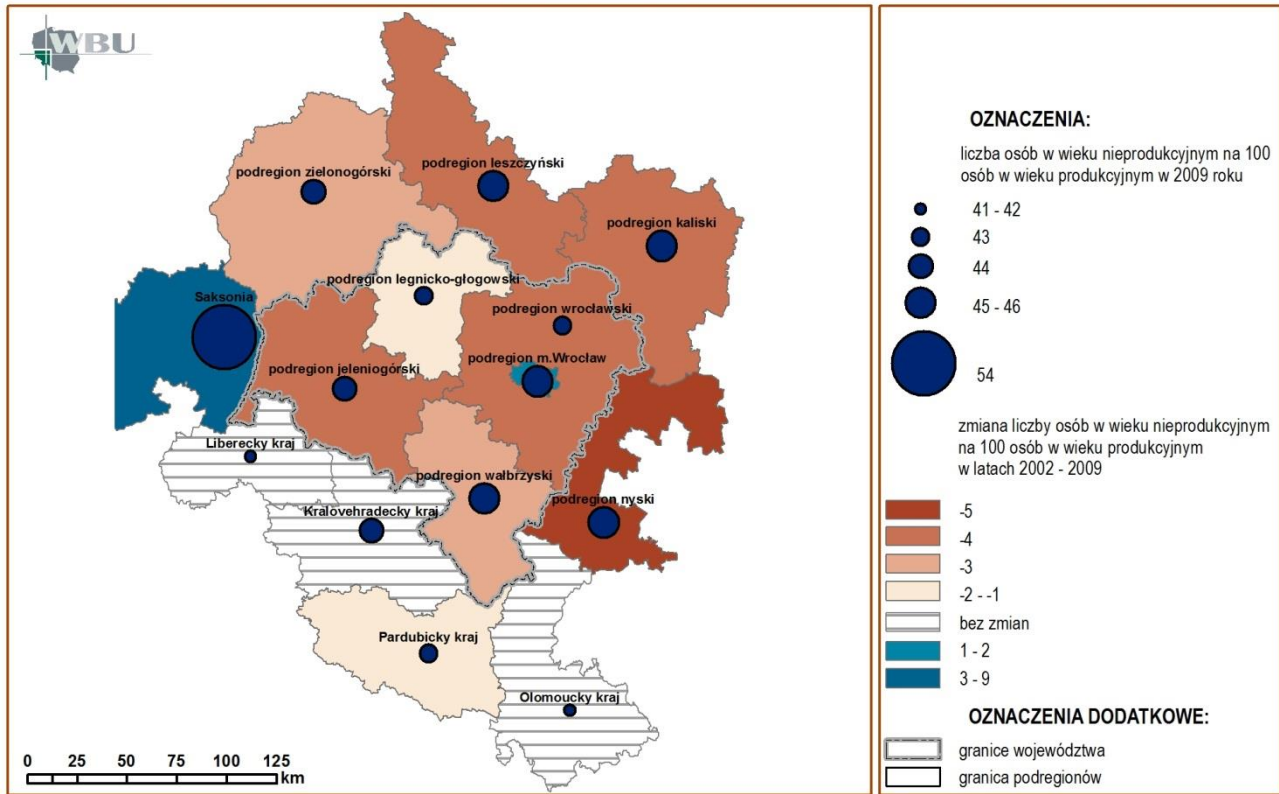
Rysunek 1.1.-1. Dynamika ludności 2002-2009 oraz liczba ludności w 2009 r. w podregionach

Wykres 1.1.-1. Procentowa zmiana liczby ludności w latach 2002-2009 w podregionach

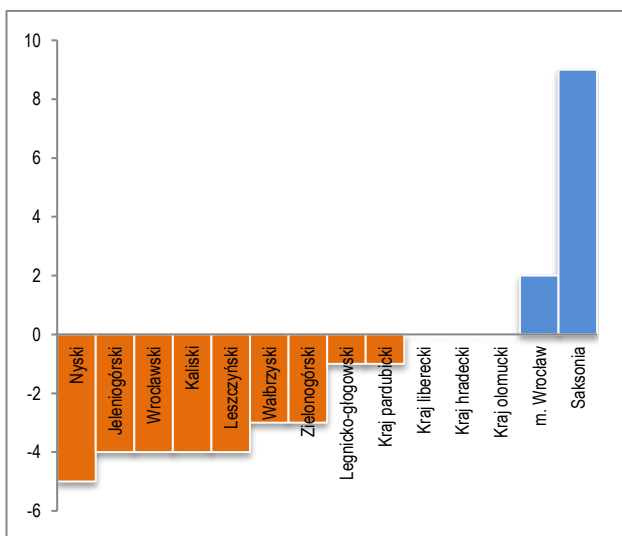

Rysunek 1.1.-2. Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym* na 100 osób w wieku produkcyjnym w podregionach

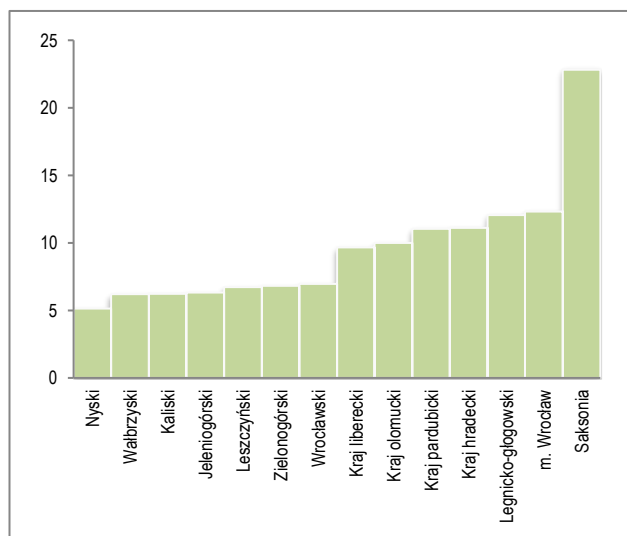

*ludność w wieku 0-14 oraz 65 i powyżej

Wykres 1.1.-2. Zmiana liczby osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w latach 2002-2009

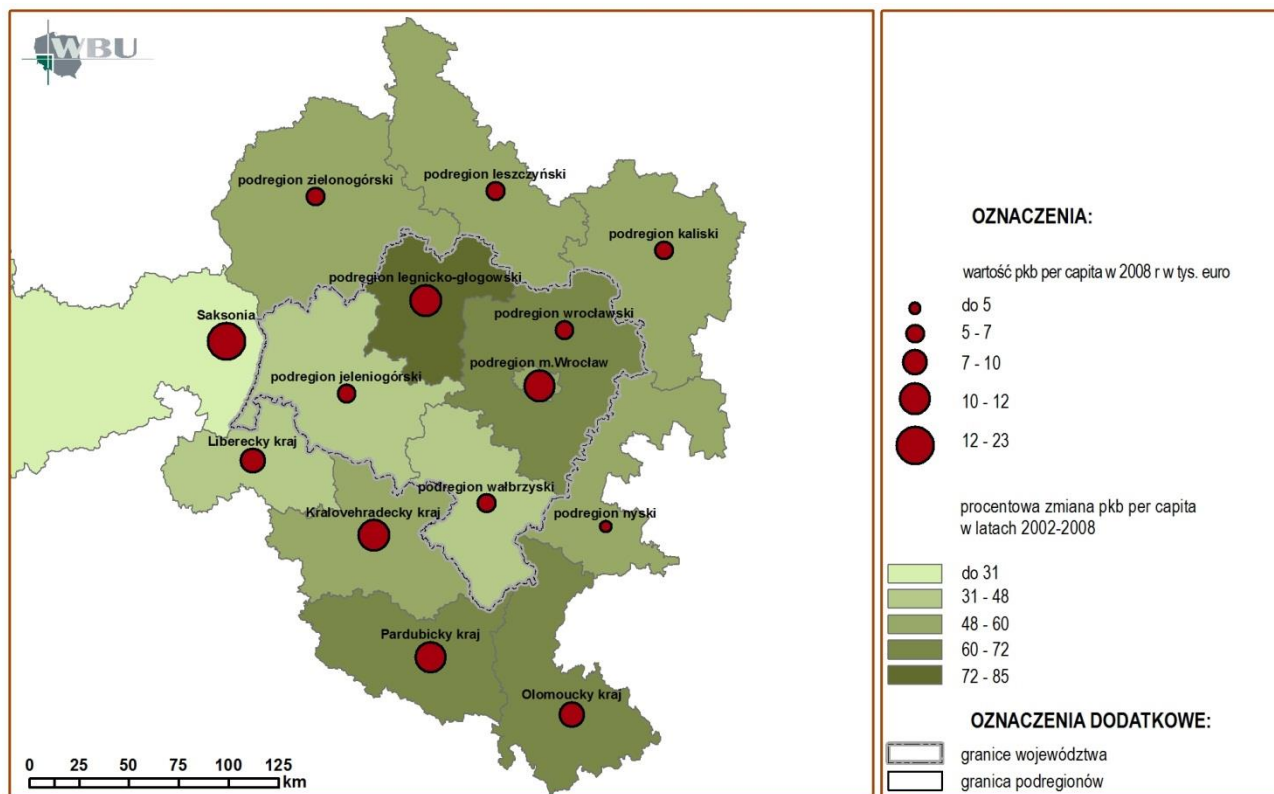
Wykres 1.1.-3. Wartość PKB per capita w tys. euro w 2008 r. w podregionach

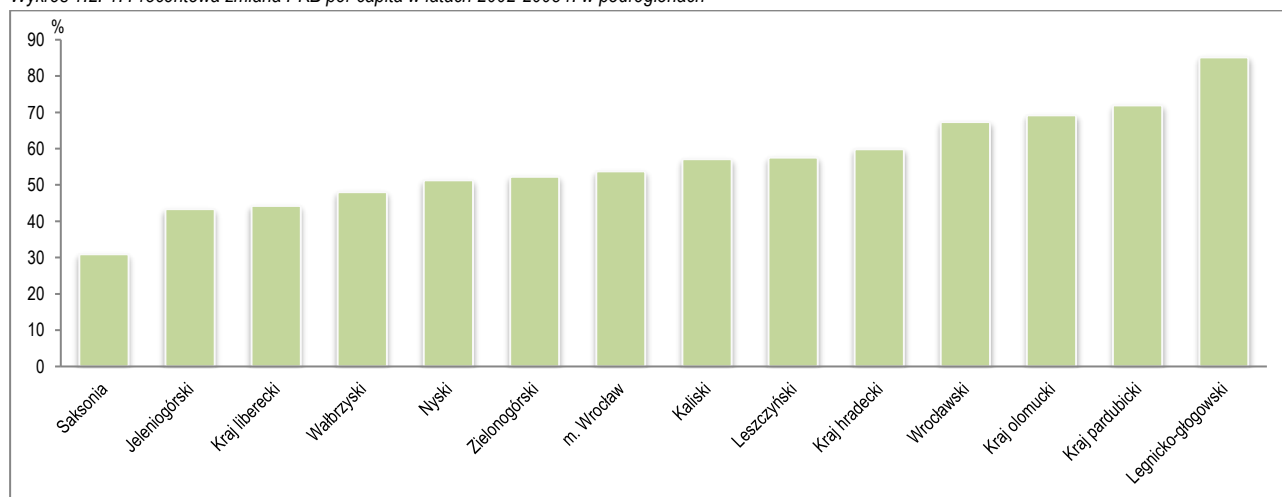
1.2. POZIOM GOSPODARKI

1. Jako miernik poziomu zamożności podregionów przyjęto poziom PKB per capita. Pod względem wartości wskaźnika w 2008 roku zdecydowanie dominowała Saksonia. Wartość ta wyniosła 22817 EURO i była wyższa od drugiej aż o 10496 EURO (m. Wrocław – 12321 EURO). Na trzecim miejscu znalazł się bogaty w złoża miedzi podregion legnicko-głogowski, w którym wartość PKB per capita w 2008 roku wyniosła 12062 EURO. W latach 2002-2008 najwyższy procentowy wzrost PKB per capita (85,17%) zanotowano w podregionie legnicko-głogowskim.

Rysunek 1.2.-1. Poziom zamożności podregionów

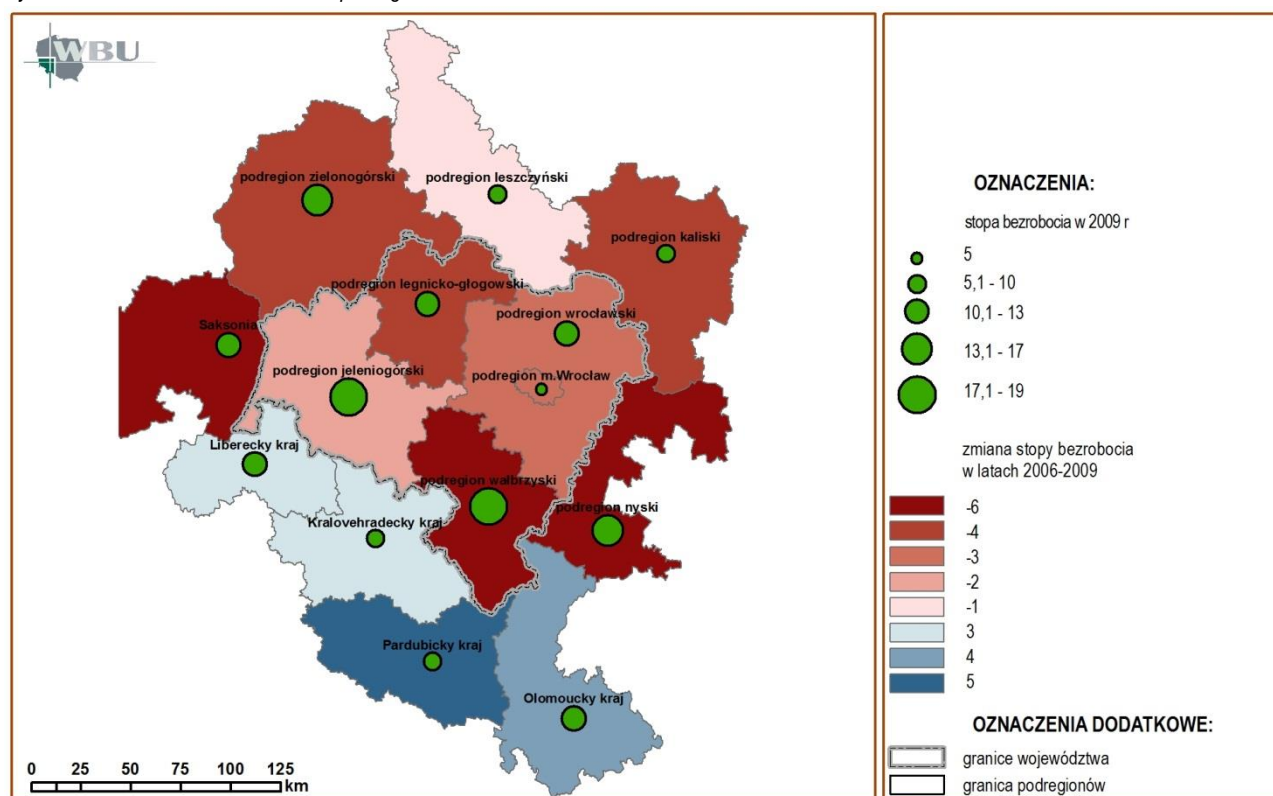
Wykres 1.2.-1. Procentowa zmiana PKB per capita w latach 2002-2008 r. w podregionach

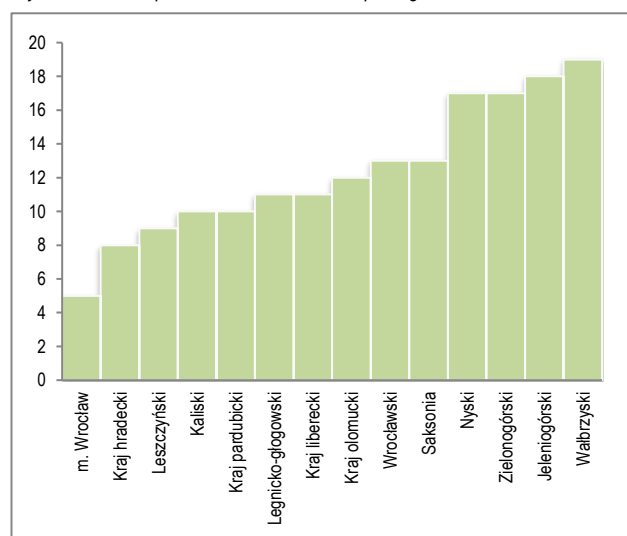
1.3. BEZROBOCIE

1. Najwyższą stopę bezrobocia w 2009 roku zanotowano w podregionie wałbrzyskim (19%). Niewiele niższą wartość wskaźnika (18%) osiągnął podregion jeleniogórski. Pod tym względem dolnośląskie podregiony wypadły gorzej od zagranicznych sąsiadów. Można jednak zauważyć, że w latach 2006-2009, stopa bezrobocia w dolnośląskich podregionach zmniejszyła się. Najwyższy spadek stopy (o 6%) zanotowano w podregionie wałbrzyskim. Gorzej pod tym względem sytuacja przedstawiła się w czeskich podregionach, gdzie bezrobocie stałe rosło, a stopa bezrobocia była wyższa od średniej wartości wskaźnika w UE.

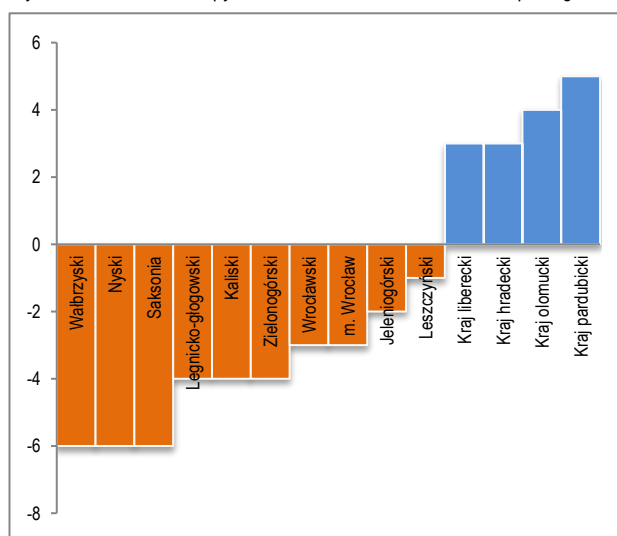
Rysunek 1.2.-4. Poziom bezrobocia w podregionach

Wykres 1.3.-1. Stopa bezrobocia w 2009 r. w podregionach

Wykres 1.3.-2. Zmiana stopy bezrobocia w latach 2006-2009 r. w podregionach

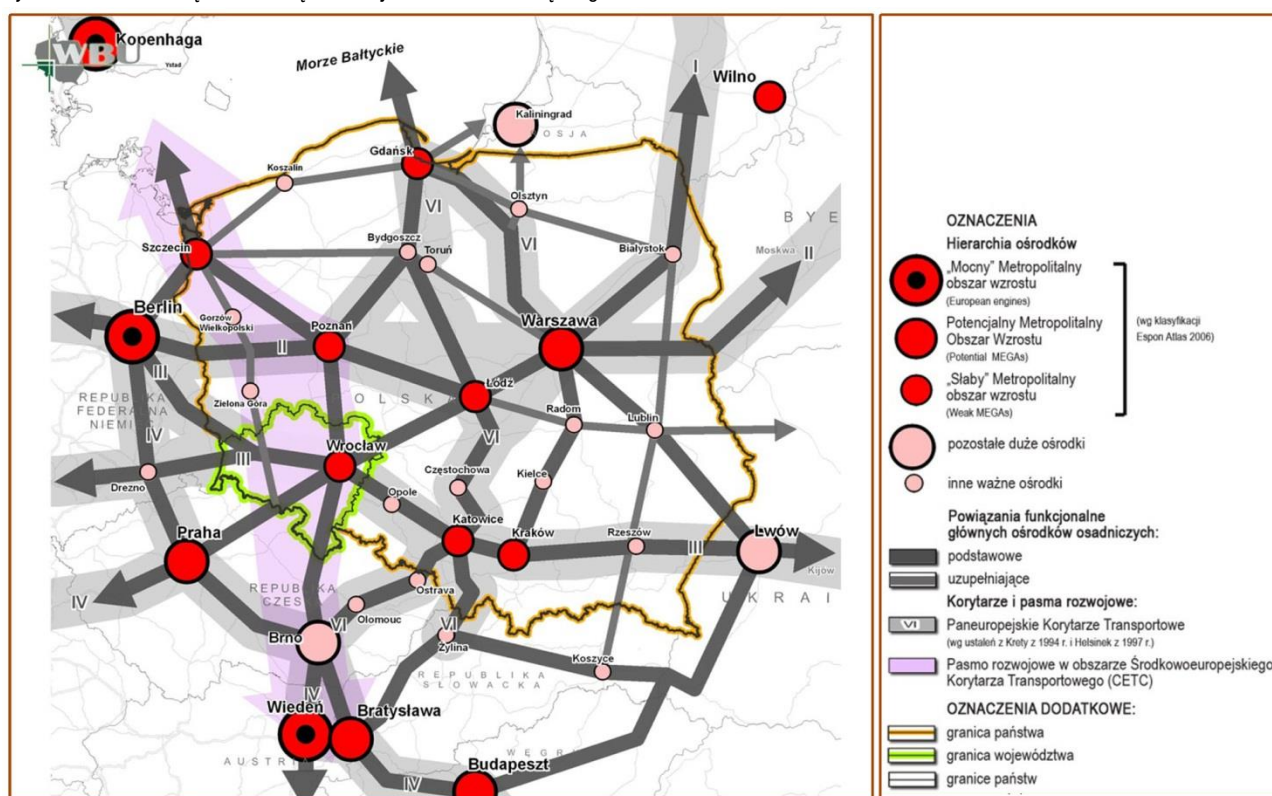
1.4. POWIĄZANIA ZEWNĘTRZNE

Charakterystyka sytuacji pod kątem powiązań zewnętrznych:

- 1) Województwo, położone przy granicy państwa z Republiką Federalną Niemiec oraz Republiką Czeską, zajmuje strategiczną pozycję w układzie przestrzennym Polski i Europy Środkowej, charakteryzującą się m.in.:
 - usytuowaniem na przecięciu ważnych transeuropejskich osi transportowych wschód-zachód (III Paneuropejskiego Korytarza Transportowego) oraz północ-południe (postulowanego Środkowo-europejskiego Korytarza Transportowego CETC z drogą wodną Odrą),
 - położeniem w sferze oddziaływania dwóch obszarów pogranicza: polsko-niemieckiego i polsko-czeskiego,
 - stosunkowo bliską odległością od obszarów metropolitalnych Warszawy, Berlina, Pragi i Wiednia;
- 2) Rejony sąsiadujące z województwem mają zróżnicowany charakter i różnego typu powiązania z Dolnym Śląskiem. Należą do nich trzy województwa polskie (lubuskie, wielkopolskie, opolskie), jeden land niemiecki

- (Saksonia) oraz cztery kraje czeskie (liberecki, kralowohradecki, pardubicki i olomuniecki). Ważnym ośrodkiem osadniczym jest transgraniczne miasto Zgorzelec-Görlitz;
- 3) Województwo jest silnie powiązane ze swym otoczeniem poprzez systemy przyrodnicze (do najważniejszych elementów tego systemu należą: Bilateralny Rezerwat Biosfery Karkonosze/Krkonoše, obszary Natura 2000, główne, krajowe korytarze ekologiczne, pasmo Odry, liczne złoża surowców naturalnych oraz zbiorniki wód podziemnych położone w obszarach zarówno województwa, jak i regionów sąsiednich);
 - 4) Przestrzeń kulturowa Dolnego Śląska odzwierciedla historyczne powiązania Śląska z Czechami, Saksonią, a w tym z Łużycami, czego świadectwem są m.in. unikalne zespoły drewnianego budownictwa przysłupowego w południowo zachodniej części regionu, czy też regionalna architektura Sudetów, a zwłaszcza Kotliny Kłodzkiej. Powiązania te oraz istnienie wspólnych obszarów cennych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym, w tym zwłaszcza pasma Sudetów i doliny Nysy Łużyckiej, stanowią kanwę dla prowadzenia transgranicznych szlaków turystycznych, których szczególne znaczenie dla powiązań zewnętrznych regionu mają dwie międzynarodowe trasy rowerowe EV-9 i ER2 oraz szlak pieszy E-3;
 - 5) Województwo jest dobrze powiązane komunikacyjnie z regionami ościennymi na osi wschód zachód, co zapewnia głównie przebieg autostrady A4 i A18 oraz magistrali kolejowej E-30. Renta położenia geograficzno-administracyjnego regionu osłabiona jest jednak przez znacznie gorsze powiązania komunikacyjne na kierunku północ – południe oraz zle skomunikowanie z Warszawą (drogowe i kolejowe), Poznaniem (drogowe), Brnem i Wiedniem (drogowe i kolejowe). Niewykorzystany jest także potencjał komunikacyjny rzeki Odry;
 - 6) najważniejsze powiązania województwa w zakresie infrastruktury technicznej tworzą elementy systemów sieci elektroenergetycznych oraz przesyłowych gazu. Istniejące powiązania systemu energetycznego województwa z elektrowniami Turów i Opolo nie gwarantują mu niestety bezpieczeństwa energetycznego.

Rysunek 1.4.-1. Powiązania zewnętrzne województwa dolnośląskiego

2. SFERA PRZYRODNICZO-KULTUROWA

2.1. ZASOBY PRZYRODNICZE I SYSTEMY ICH OCHRONY

TREŚĆ: Położenie i podział fizyczno-geograficzny - Budowa geologiczna i rzeźba terenu - Krajobrazy naturalne - Klimat - Jakość powietrza atmosferycznego i hałas - Wody podziemne - Wody powierzchniowe - Surowce mineralne – Gleby - Lasy - Świat roślinny i zwierzęcy - Obszary zdegradowane i zdewastowane - Regionalny system obszarów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, korytarze ekologiczne

2.1.1. POŁOŻENIE I PODZIAŁ FIZYCZNO – GEOGRAFICZNY

1. Województwo dolnośląskie położone jest w południowo-zachodniej części Polski i stanowi zachodnią część historycznej krainy Śląska. Południowa i zachodnia granica województwa to równocześnie granica państwa z Republiką Federalną Niemiec i z Republiką Czeską. Od strony północno-zachodniej województwo dolnośląskie graniczy z województwem lubuskim, od północno - wschodniej z województwem wielkopolskim, a od wschodu z województwem opolskim.

2. Pod względem fizyczno-geograficznym województwo znajduje się w obszarze Europy Zachodniej i dwóch prowincji: Masywu Czeskiego (reprezentowanego przez podprowincję Sudety z Przedgórzem Sudeckim) oraz Niziu Środkowoeuropejskiego (z dwiema podprowincjami – Niziną Sasko – Łużycką i Nizinami Środkowopolskimi). Podział na mniejsze jednostki fizyczno – geograficzne prezentuje rysunek 2.1-1.

2.1.2. BUDOWA GEOLOGICZNA I RZEŻBA TERENU

1. W granicach województwa wyróżniają się trzy odmienne jednostki geologiczno-strukturalne: Sudety, blok przedsudecki i południowo-wschodnia część monokliny przedsudeckiej. Są one rozdzielone strefami uskokuowymi i rozciągają się od północnego-zachodu na południowy wschód, obniżając się progowo w kierunku północnego-wschodu. Jednostki te charakteryzują się zróżnicowaną i mozaikową budową geologiczną. Jednostki geologiczno-strukturalne przedstawia rysunek 2.1-2.

2. Główne formy geomorfologiczne regionu wykształciły się w wyniku pionowych ruchów skorupy ziemskiej, zwłaszcza podniesienia Sudetów na linii uskoku sudeckiego i zróżnicowania obszaru Dolnego Śląska na część górską i niżową. Ostateczny wygląd rzeźby terenu jest wynikiem wkroczenia lądolodów oraz procesów denudacji, erozji i akumulacji. Wykształcenie dolin w obrębie Sudetów i na ich przedpolu spowodowała erozja rzeczna, co wiązało się z zanikiem lądolodów i zlodowacenia Odry, której dolina przecina obszar województwa w kierunku z południowego wschodu na północny zachód. Kilukrotnie wkraczanie lądolodów zmieniało układ sieci rzecznej i powodowało akumulację osadów, której elementami są m.in. moreny denne płaskie, czołowe, rzadziej faliste. Rzeźba polodowcowa została silnie zmieniona przez późniejsze procesy erozyjne i obecnie jest mało widoczna, a ślady zlodowaceń górskich w Sudetach zachowały się jedynie w Karkonoszach. (*Szkic geologiczny utworów powierzchniowych przedstawia rysunek 2.1-3*).

2.1.3. KRAJOBRAZY NATURALNE

1. Najważniejsze czynniki, które zadecydowały o głównych rysach krajobrazu województwa to ruchy pionowe skorupy ziemskiej oraz procesy związane z kilkukrotnym napływem lądolodu skandynawskiego. Charakter ich udziału w ukształtowaniu krajobrazu zmienia się z północnego wschodu na południowy zachód regionu, prostopadle do opisanych wyżej (w rozdziale 2.1.2.) głównych struktur geologicznych. Do najbardziej charakterystycznych typów krajobrazów naturalnych w województwie należą krajobrazy: wierzchowin i stropów gór zrębowych, wierzchowin gór płytowych, równin staroglacjalnych (polodowcowych), wzgórz moren czołowych, pradolin, przedgórzy i pogórzy.

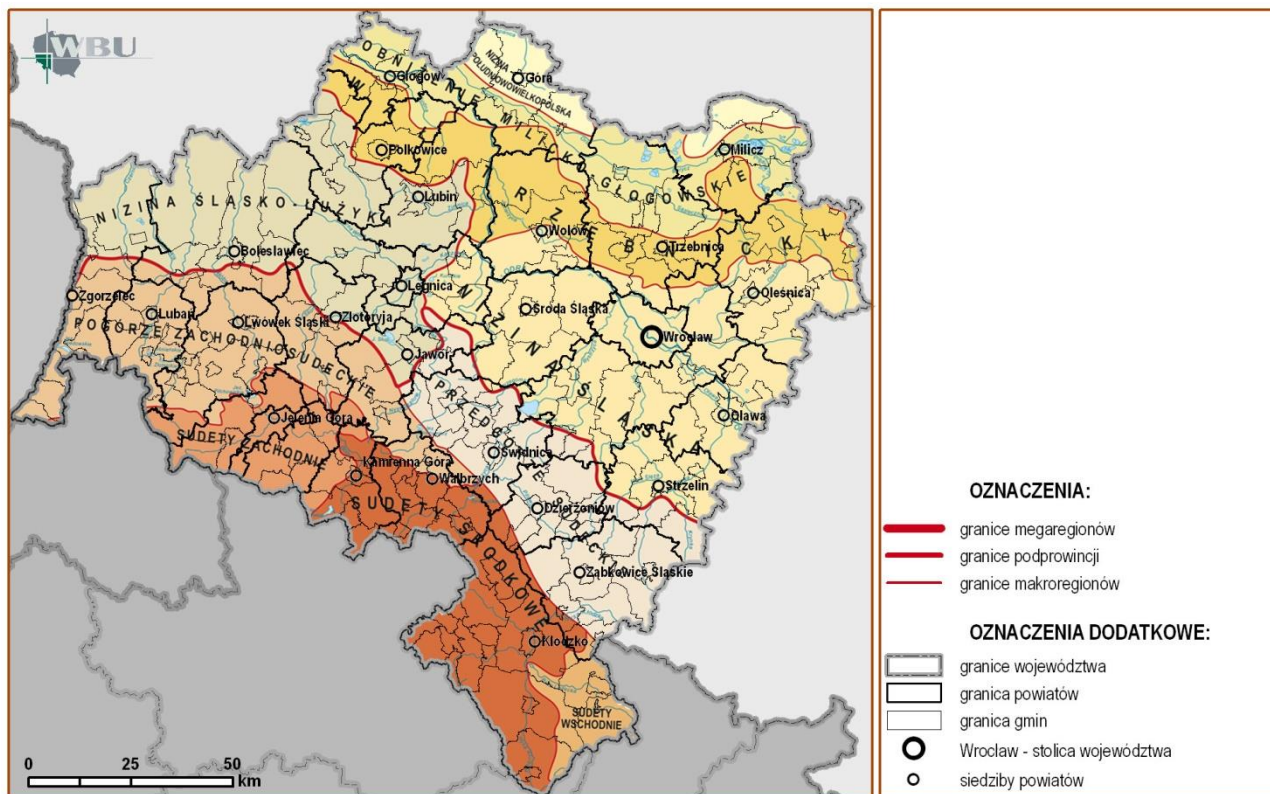
2. Na ukształtowanie krajobrazu terenów zainwestowanych województwa oraz terenów otwartych, lasów, upraw rolnych i wód otwartych, zasadniczy wpływ miały także, poza powyższymi czynnikami, przebiegające w historii procesy urbanizacyjne. Jednym z efektów tych procesów są, zachowane w wielu częściach regionu, wybitne przykłady umiejętnego połączenia walorów przyrodniczych i kulturowych w szeregu komponowanych zespołach rezydencjonalnych, sakralnych i klasztornych, które omawia się szerzej w rozdziale 2.2.

2.1.4. KLIMAT

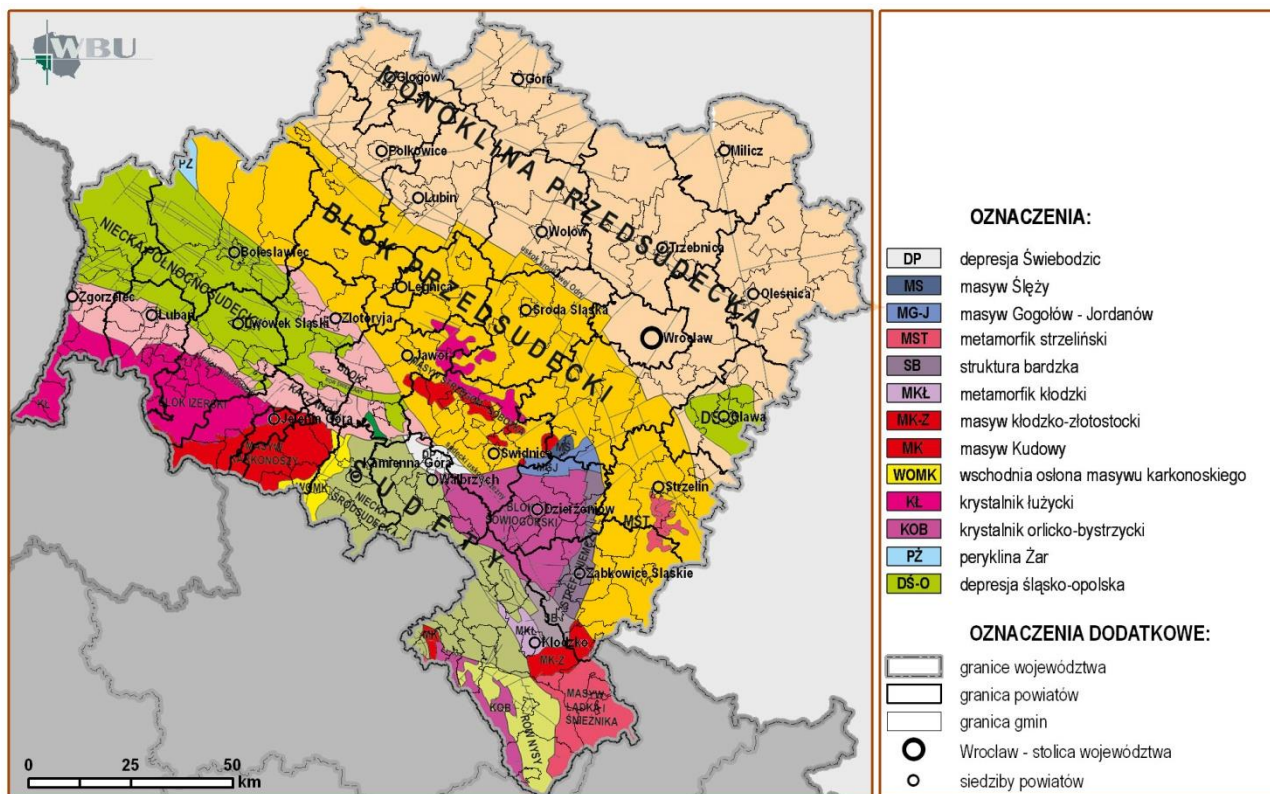
1. Klimat obszaru województwa dolnośląskiego, podobnie jak całej Polski, zaliczany jest do kategorii klimatów umiarkowanych o cechach przejściowych między klimatem morskim i kontynentalnym. Współwystępowanie morskich i kontynentalnych cech klimatu, jak również sporadyczny napływ mas powietrza arktycznego i zwrotnikowego, warunkują tu dość wysoką zmienność typów pogody w ciągu roku. Nieznaczna modyfikacja klimatu przez czynnik antropogeniczny,

uwarunkowana zmieniającym się aktualnie charakterem podłoża i składu chemicznego atmosfery, formuje osobliwe cechy klimatu miejskiego aglomeracji wrocławskiej, Legnicy i Jeleniej Góry. Do delimitacji regionów klimatycznych w obrębie województwa dolnośląskiego wykorzystano dwie wersje regionalizacji klimatycznych Polski (rys. 2.1.5), opracowane dla obszarów nizinnych przez A. Wosia [1999], zaś dla Sudetów przez A. Schmucka [1960]. (Opracowanie Ekofizjograficzne dla Województwa Dolnośląskiego Wrocław 2005)

Rysunek 2.1-1. Podział fizycznogeograficzny (opracowano na podstawie J. Kondrackiego i W. Walczaka)

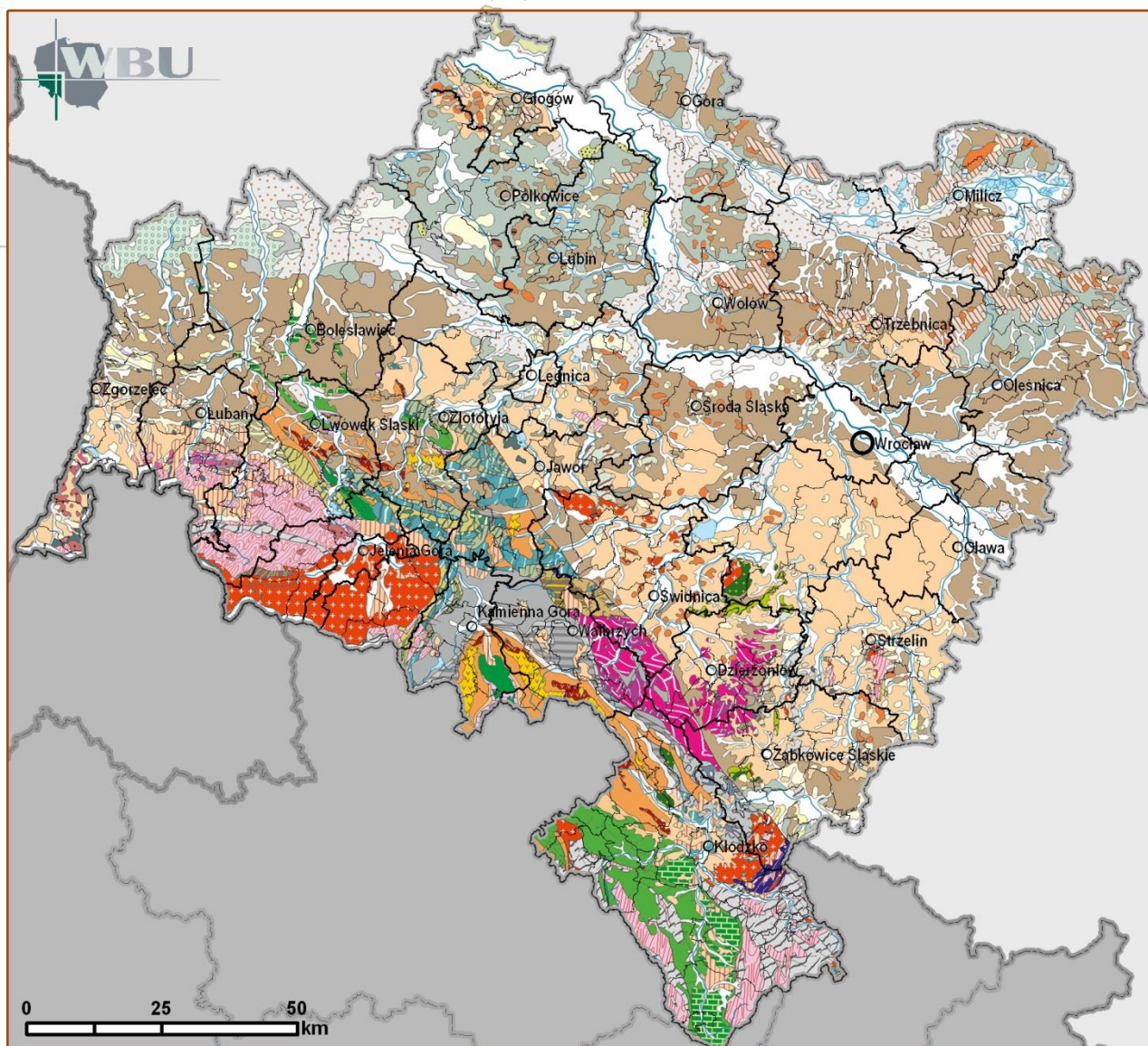

Rysunek 2.1-2. Jednostki geologiczno-strukturalne (wg PIG)

2. Współczesne zmiany klimatu obszaru województwa dolnośląskiego charakteryzuje przede wszystkim występowanie silnych i nieregularnych fluktuacji oraz generalna tendencja wzrostowa temperatury powietrza. Trend średniej rocznej temperatury we Wrocławiu osiągnął w XX wieku $+0,46^{\circ}\text{C}/100\text{lat}$ [Dubicka i Pyka 2001]. Współczynnik trendu wiekowego średniej rocznej temperatury na Śnieżce wynosi $+0,82^{\circ}\text{C}/100\text{lat}$ i jest zbliżony z wieloma ocenami tempa globalnego

Rysunek 2.1-3. Szkic geologiczny utworów powierzchniowych (PIG)

ocieplenia, podawanymi w międzynarodowych raportach. Liczne scenariusze zmian klimatycznych wskazują, że spodziewane podwojenie stężenia dwutlenku węgla w atmosferze spowoduje w końcu XXI wieku w Europie Środkowej wzrost średniej temperatury o 4°C i nieznaczne zwiększenie wysokości opadów, głównie w zimie. Konsekwencje ekologiczne prawdopodobnych zmian klimatu w XXI wieku mogą mieć szczególny wymiar, tak w nizinnych obszarach Dolnego Śląska, jak i w Sudetach (huraganowe wiatry, powodzie).

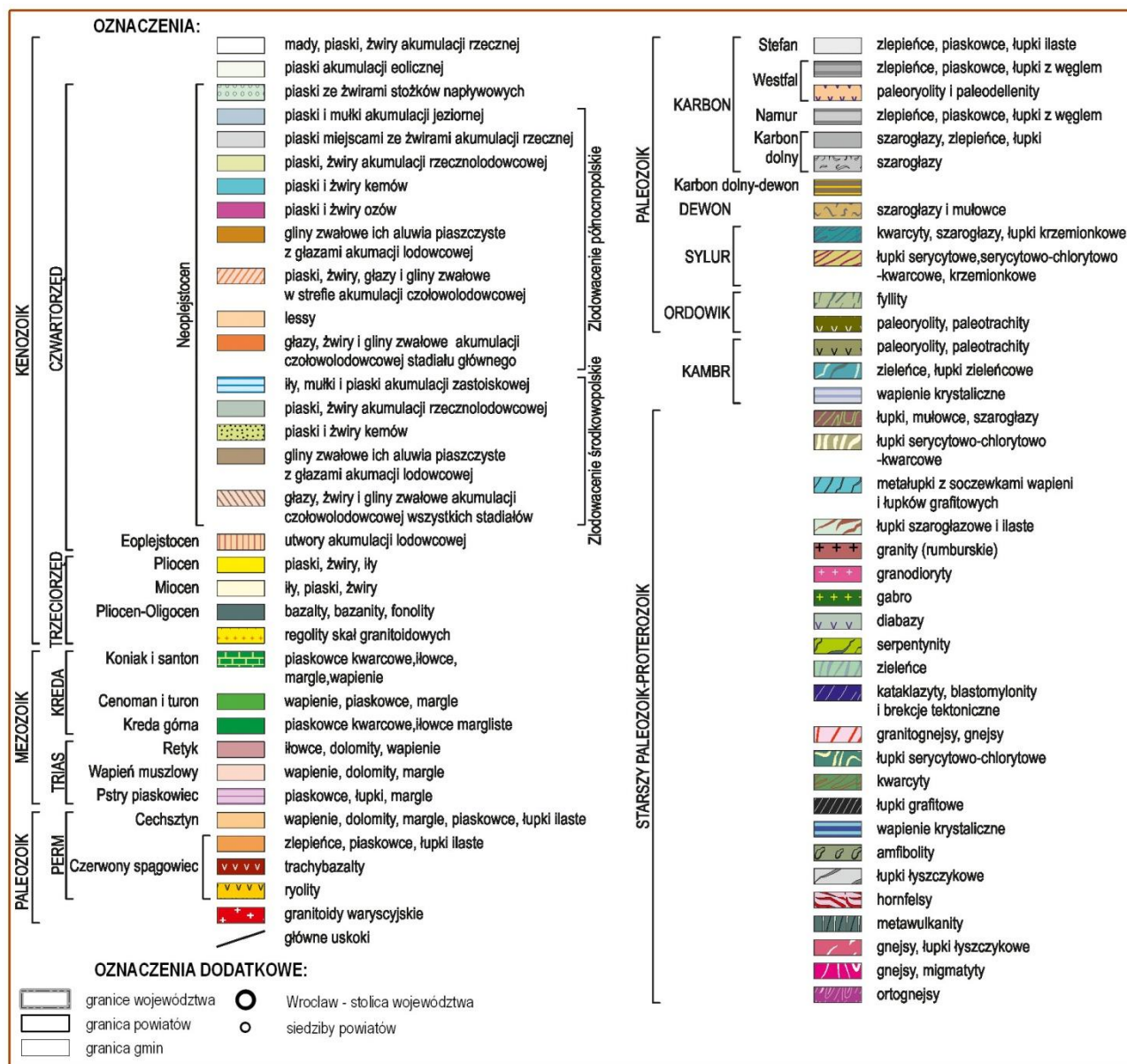
2.1.5. WODY PODZIEMNE

1. Wody podziemne regionu występują w różnowiekowych formacjach wodonośnych. Zróżnicowanie warunków hydrogeologicznych jest odzwierciedleniem, scharakteryzowanej wcześniej, skomplikowanej budowy geologicznej regionu. W granicach województwa wydzielono, pod względem warunków hydrogeologicznych oraz zasilania i drenażu, trzy główne regiony: sudecki, wrocławski i wielkopolski. o przebiegu granic z północnego-zachodu na południowy-wschód. Zasięg jednostek podziału regionalnego zwykłych wód przedstawia rysunek 2.1-6.

Główny użytkowy poziom wodonośny (GUPW) stanowią najczęściej piętra czwartorzędowe i trzeciorzędowe. Lokalnie znaczenie mają piętra kredy i triasu, permu i karbonu oraz utworów krystalicznych (paleozoicznych i prekambryjskich). Zasięg przestrzenny poszczególnych poziomów wodonośnych oraz obszary pozbawione głównego użytkowego poziomu wodonośnego przedstawiono na rys. 2.1-7.

2. Spośród 180 Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP) wyodrębnionych w Polsce, na terenie województwa wyznaczono 18 (11 w całości, a 7 fragmentarycznie), wśród których dominują zbiorniki czwartorzędowe (11). Główne Zbiorniki Wód Podziemnych, wytypowane dla ochrony zasobów wód podziemnych, ze względu na parametry jakościowe i ilościowe, są istotne w skali kraju dla zaopatrzenia ludności w wodę pitną. Wg dwustopniowej skali ochrony ww.

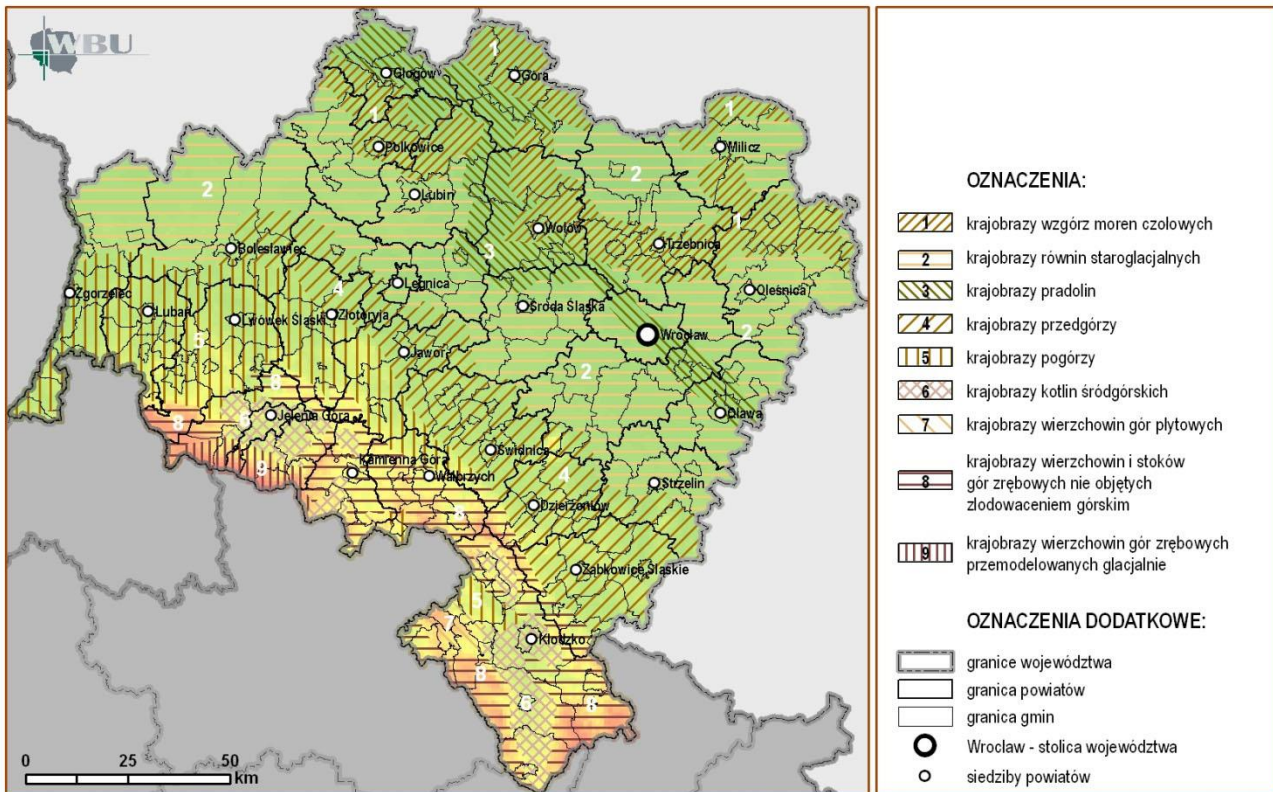
Rysunek 2.1-3a. Szkic geologiczny utworów powierzchniowych – legenda

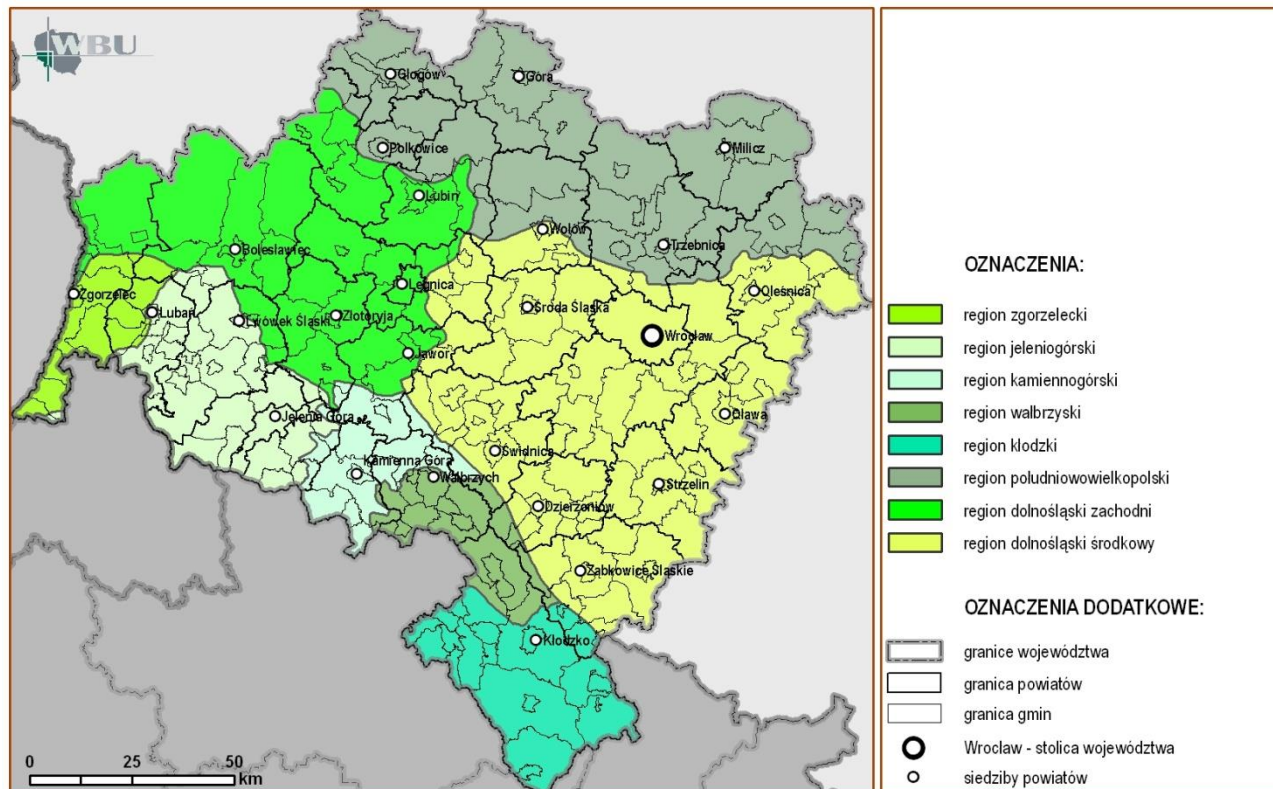
obszarów wyróżnia się Obszary Najwyższej Ochrony i Obszary Wysokiej Ochrony. Do 2005 r. trzy Główne Zbiorniki Wód Podziemnych posiadały dokumentacje hydrogeologiczne (319, 320 i 322).

3. Udokumentowane zasoby eksploatacyjne zwykłych wód podziemnych w województwie wg stanu na 31 grudnia 2009 roku wyniosły 89 197,49 m³/h, stawiając Dolny Śląsk na 11 miejscu w Polsce. W podziale na piętra wodonośne – 68% zasobów przypada na utwory czwartorzędowe, 23% na utwory trzeciorzędowe, 4% na utwory kredowe i 5% na utwory starsze. Zasoby całkowite zwiększają się o około 0,5 do 0,8% rocznie (wykres 2.1-1). W latach 2002-2009 ich przyrost wyniósł 3 549,57 m³/h. Rzeczywistą wielkość zasobów eksploatacyjnych oddaje wartość modułu, który określa wartość zasobów eksploatacyjnych w odniesieniu do 1 km² powierzchni (w województwie wyniósł on w 2009 r. 4.47 m³/h/km² w porównaniu z 4.44 m³/h/km² w roku poprzednim). Średnia dla Polski wynosi 6.23 m³/h/km², a Dolny Śląsk jest na 14 pozycji wśród województw.

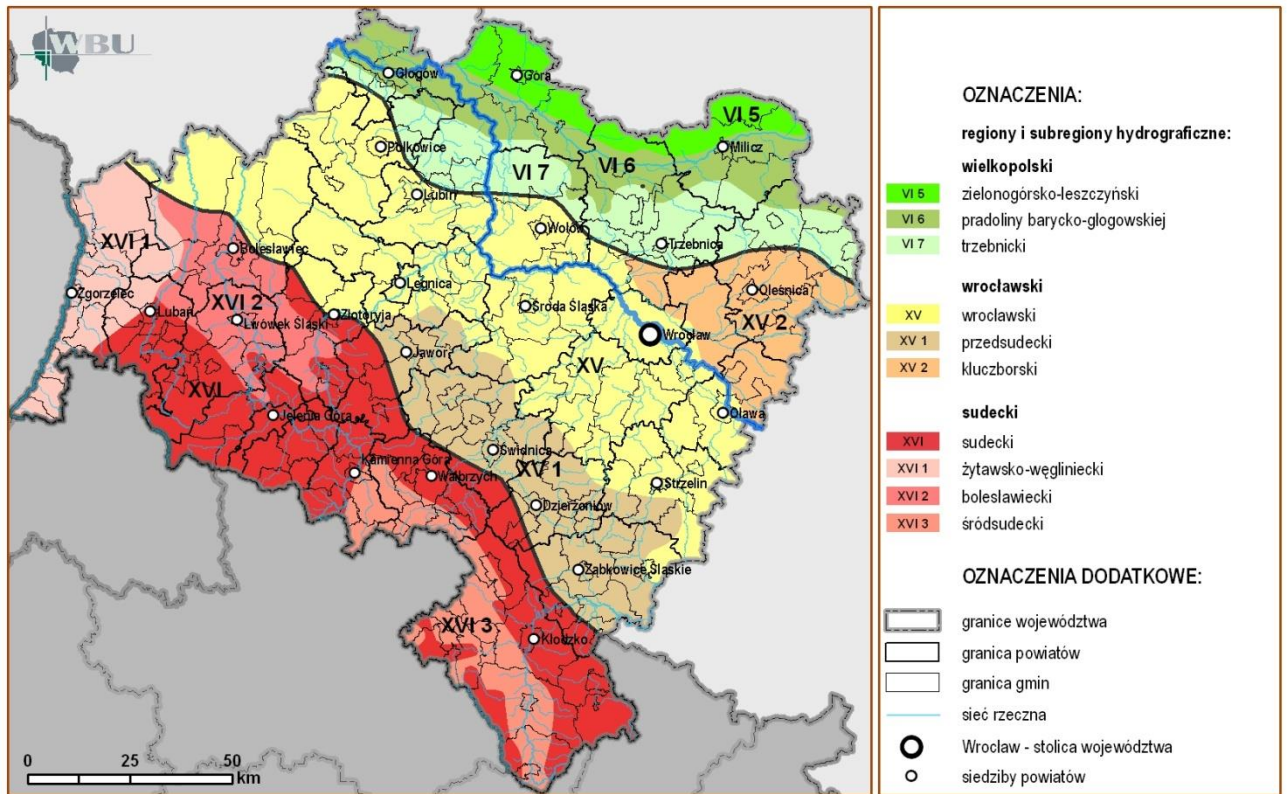
Rysunek 2.1-4. Podstawowe elementy struktury krajobrazu

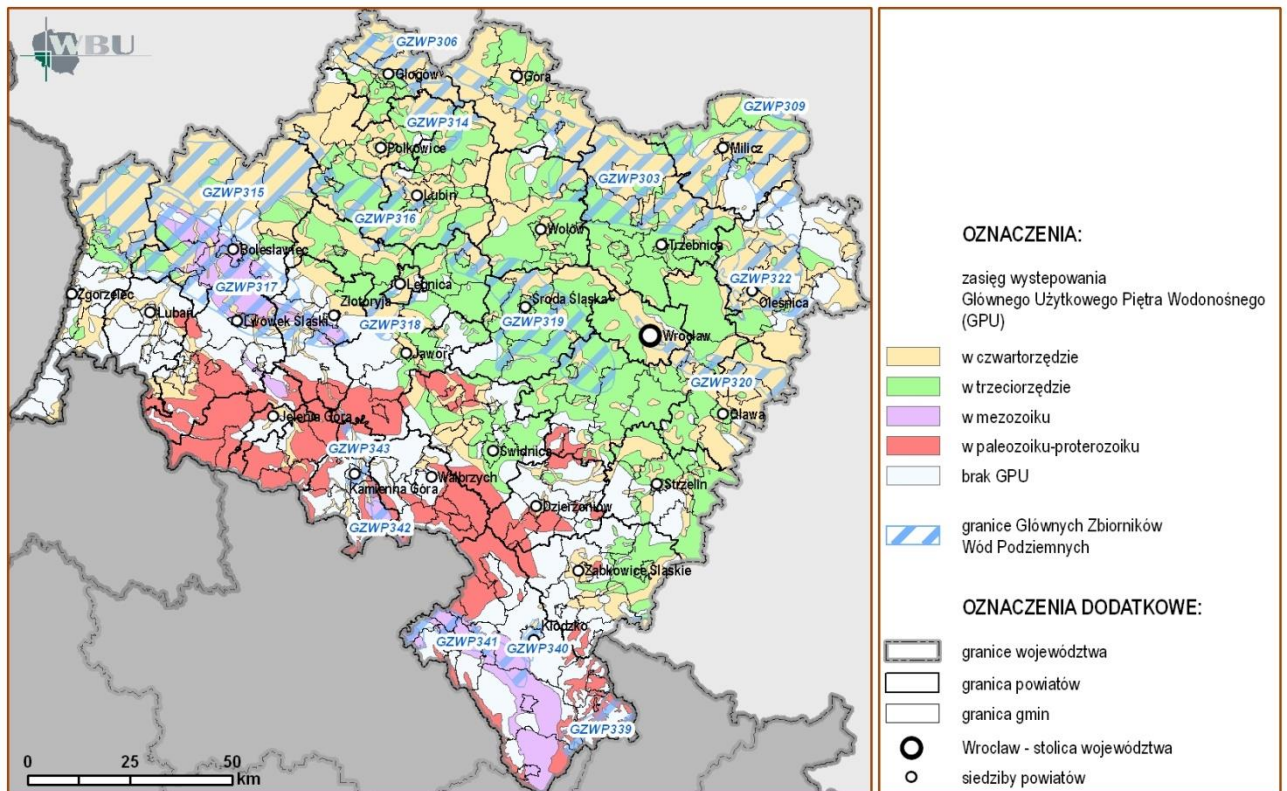
Rysunek 2.1-5. Regiony klimatyczne (IMGW)

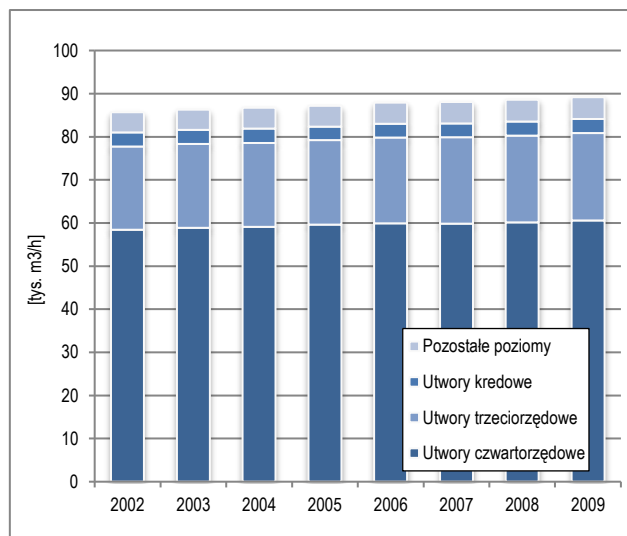
Rysunek 2.1-6. Hydrogeologiczny podział regionu

Rysunek 2.1-7. Główne użytkowe poziomy wodonośne (PIG)

Wykres 2.1-1. Udokumentowane zasoby eksploatacyjne w piętrach wodonośnych w latach 2002-2009 (PIG, 2010)

hydrodynamicznych i wytworzenia się na znacznych obszarach tzw. lejów depresyjnych. Występują one w rejonach odwadniania kopalń (węgiel brunatny „Turów” oraz rud miedzi i srebra w LGOM). Z kolei leje depresji związane z intensywnym poborem wód dla zaopatrzenia ludności zarejestrowano na ujęciach komunalnych dla: Trzebnicy (w piętrze czwartorzędowym), Oławy i Brzegu (w piętrze trzeciorzędowym), Świdnicy w Pszenniu (w piętrze trzeciorzędowym), Wałbrzycha w rejonie Unisławia Śląskiego i Rybnicy (w utworach permu) oraz w dolinie kopalnej Bobru na odcinku Janiszów-Kamienna Góra-Marciszów-Ciechanowice (w piętrze czwartorzędowym). Zagrożenia związane z przedostawaniem się zanieczyszczeń pochodzenia przemysłowego, rolniczego i komunalnego, dotyczą czwartorzędowego, głównego poziomu użytkowego usytuowanego:

- płytko w dolinach większych rzek województwa (najpowszechniej dotyczy to doliny Odry),
- w płytkich, nieizolowanych poziomach plejstoceniowych, występujących zarówno w strefach wysoczyznowych (np. rejon Oleśnicy), jak i nizinnych (np. obszar pomiędzy Świętoszowem a Chocianowem),
- w płytkim, nieizolowanym poziomie rumoszowo-szczelinowym w obszarach górskich (m. in.: Karkonosze, Masyw Śnieżnika, część Gór Izerskich i Gór Kaczawskich).

2.1.6. WODY POWIERZCHNIOWE

1. Wody powierzchniowe województwa są niemal w całości elementami dorzecza środkowej Odry i zlewiska Morza Bałtyckiego, a jedynie w niewielkim stopniu pozostają w zasięgu zlewiska Morza Północnego (małe obszary w Górach Izerskich, Kamiennych, Stołowych i Bystrzyckich) oraz Morza Czarnego (obszar w Masywie Śnieżnika). (Wody powierzchniowe oraz lokalizacja zbiorników wodnych przedstawiona została na rysunku 2.1-8).

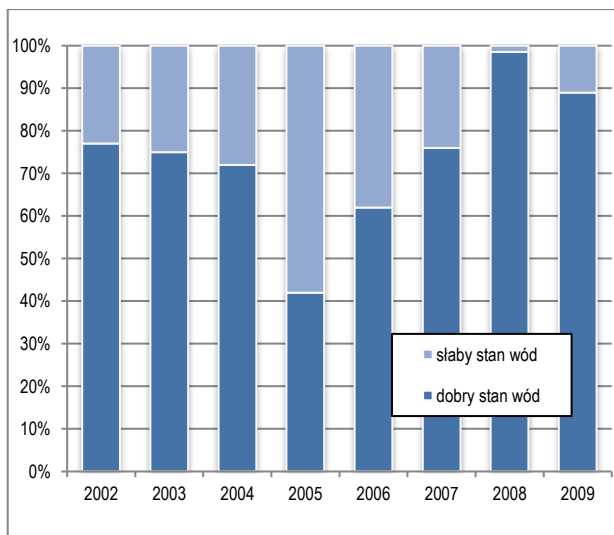
2. Na system wodny województwa oprócz rzek składa się również 12 dużych wielofunkcyjnych zbiorników retencyjnych, stawy (ponad 1700 obiektów) i zbiorniki małej retencji (około 200 zbiorników o powierzchni zalewu ponad 1 ha i wiele mniejszych). Łącznie pod wodami znajduje się około 29 600 ha, co stanowi 1,5% obszaru województwa.

3. Całościowa ocena stanu wód możliwa jest jedynie w punktach, w których prowadzony był pełen zakres monitoringu diagnostycznego. Badania w ramach takiego monitoringu przeprowadził WIOŚ w 2009 r. w 38 punktach pomiarowo-kontrolnych na terenie województwa, w tym w 9 punktach zlokalizowanych na zbiornikach zaporowych. Ogólnej oceny stanu wód dokonano na podstawie wyników klasyfikacji stanu/potencjału ekologicznego oraz stanu chemicznego wód. Klasyfikacja obejmuje łącznie lata 2007-2009, ale za najbardziej miarodajne uznaje się wyniki uzyskane w latach 2008-2009, ponieważ rok 2007 był okresem wdrażania nowych metodyk badawczych wynikających z Ramowej Dyrektywy Wodnej. Na podstawie ww. zestawienia do słabego stanu ekologicznego zaklasyfikowano tylko 4 rzeki w zlewni Odry, do których odprowadzane są znaczne ilości ścieków – Bystrzyca, Ścinawka, Strzegomka oraz Nysa Łużycka. W 26 punktach stan ekologiczny wód oceniono jako umiarkowany, a w 5 punktach jako dobry (głównie rzeki górskie w ich początkowym biegu – Izera, Orlica, Witka oraz rzeki gdzie presja antropogeniczna jest mniejsza – Kaczawa przy ujściu do Odry, Odra w środkowym biegu). W przypadku stanu chemicznego, aż w 38 punktach określono go poniżej dobrego, co zdecydowało o ostatecznej złej ogólnej ocenie stanu wód na terenie Dolnego Śląska. Tylko w przypadku dwóch punktów pomiarowych – na Nysie Kłodzkiej powyżej Międzyzlesia i na Izerze poniżej Izerki, zarówno stan ekologiczny, stan chemiczny jak również ogólny stan wód określono jako bardzo dobry lub dobry.

4. W 2009 r. WIOŚ we Wrocławiu przeprowadził badania w kierunku określenia przydatności wód powierzchniowych do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia. W 20 punktach pomiarowych zbadano wody zlewni (powyżej

ujęć zaopatrujących więcej niż 10 tys. mieszkańców). Analiza monitoringu w ww. punktach wykazała, że najlepsza pod względem bakteriologicznym jakość wód występuje w wodach powierzchniowych zaopatrujących ujęcia: Kamionki, Góry Sowie, Wodospady Radków oraz Morawka. Dobrej jakości wody kategorii A2 (wymagające typowego uzdatniania fizycznego i chemicznego) stwierdzono również we wszystkich zbiornikach zaporowych. W ośmiu ciekach stwierdzono wody o kategorii A3 (wymagające wysokospawnej dezynfekcji). Powyżej ujęcia Dębrznik w rzece Bóbr stwierdzono nie odpowiadający normom stan sanitarny wód. Ponadnormatywny poziom zanieczyszczeń bakteriologicznych odnotowano również w trzech ciekach zasilających zbiorniki zaporowe: Sośniaku, Strzegomce i Witce (zawartość bakterii grupy *coli*, w tym typu kałowego oraz bakterii z rodzaju *Salmonella*).

Wykres 2.1-2. Ogólna ocena jakości zwykłych wód podziemnych w latach 2002 – 2009 (WIOŚ Wrocław, 2010)

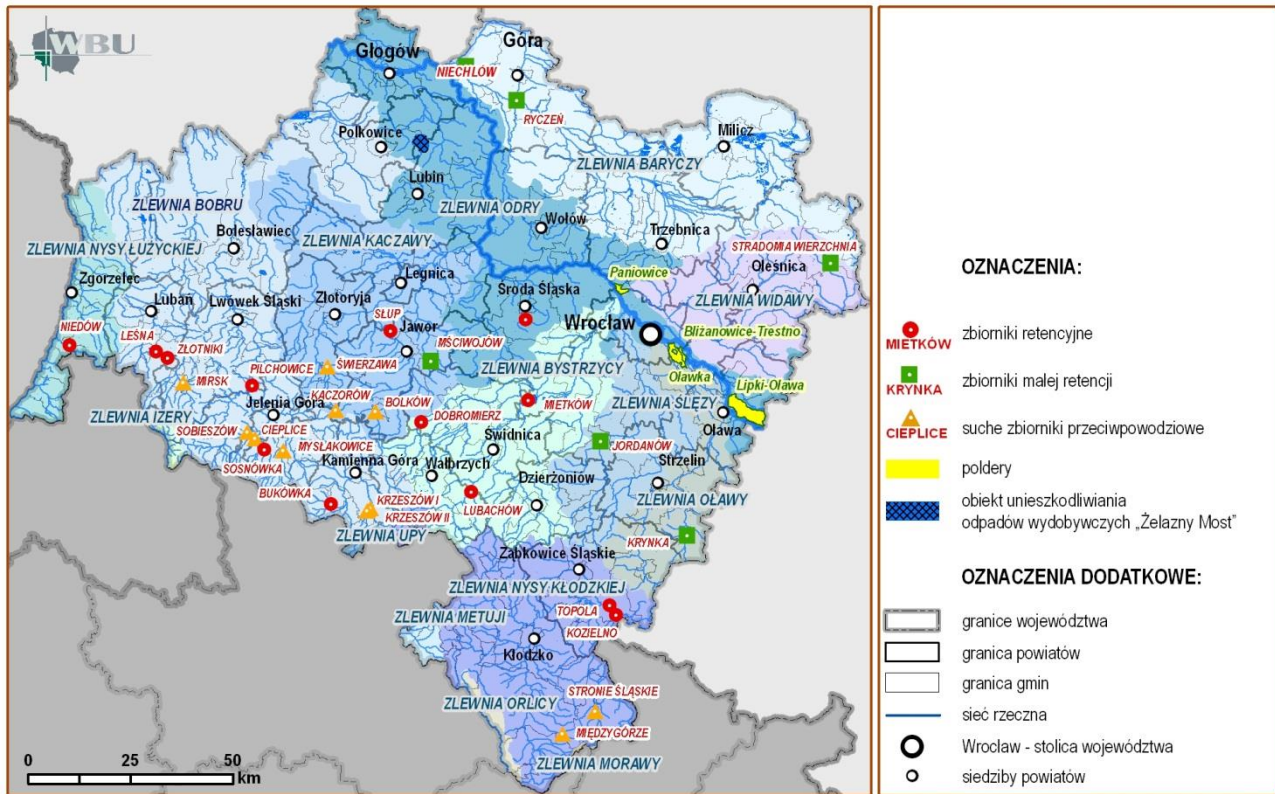
na zanieczyszczenie związkami azotu pochodzącymi z rolnictwa i w związku z tym zostały objęte osobnym monitoringiem związków azotu. Obszar ten cechuje się występowaniem zjawiska eutrofizacji i przekroczeniami dla wszystkich badanych wskaźników. Odnotowane w 2009 r. stężenia wskaźników eutrofizacji dla większości badanych rzek były wyższe niż w 2008 r.

6. Zła jakość wód związana jest głównie z odprowadzaniem ścieków z dużych aglomeracji miejsko – przemysłowych: wałbrzyskiej, świdnickiej i dzierzoniowskiej. Oczyszczalnie związane z tymi ośrodkami są obecnie modernizowane. Przyczyną niezadowalającej jakości wód pozostaje również relatywnie niskie skanalizowanie obszarów wiejskich. Jednym z głównych problemów gospodarki wodnej w Polsce (także w województwie dolnośląskim) są niskie i nierównomiernie rozmieszczone zasoby wodne. Sytuację pogarsza niewłaściwie prowadzona eksploatacja zasobów wód oraz zmiany klimatyczne. Regulacje rzek i ich zabudowa poprzeczna powodują utratę różnorodności biologicznej ekosystemów dolinnych. (Zlewnie, na których zjawiska te występują ze szczególnym nasileniem przedstawiono na rysunkach 2.1-9 oraz 2.1-10).

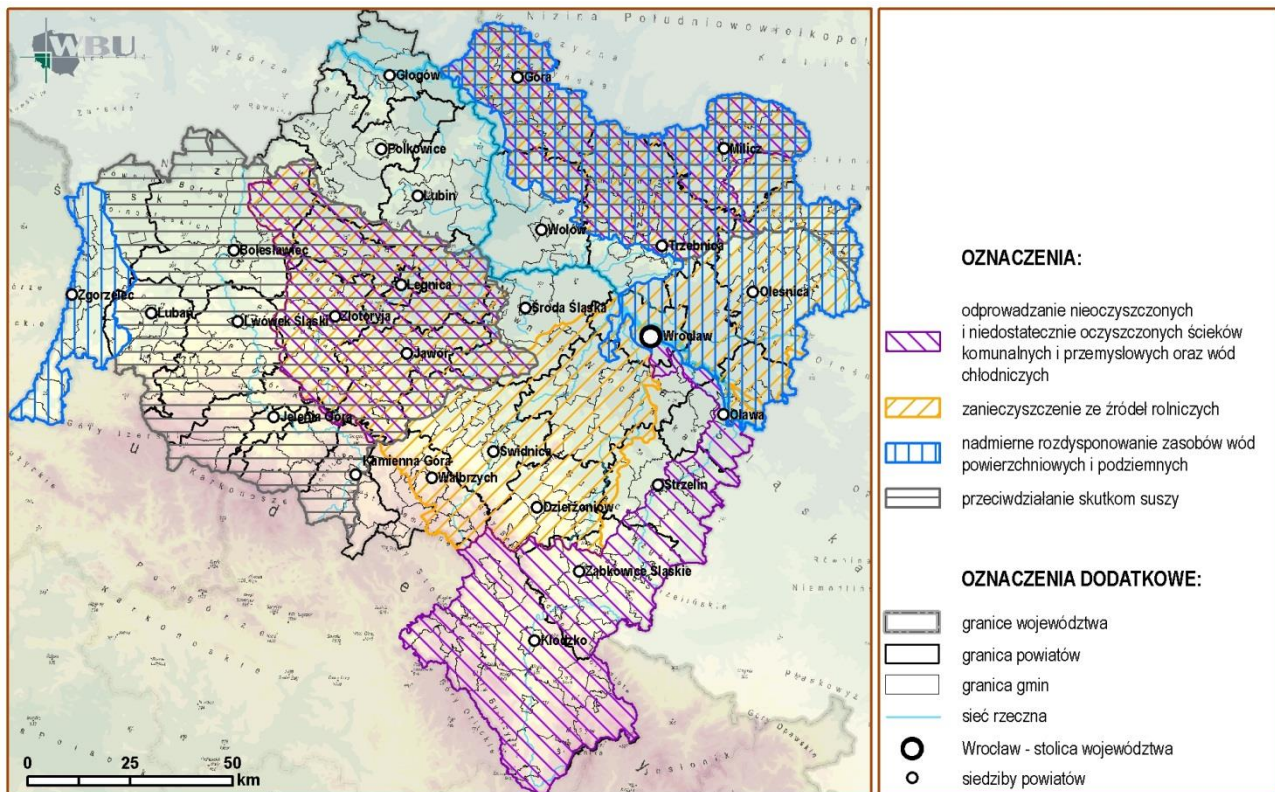
7. Zarządzanie zasobami wodnymi odbywa się poprzez planowanie w gospodarowaniu wodami. Jednym z podstawowych dokumentów planistycznych w województwie dolnośląskim jest plan gospodarowania wodami w obszarze dorzecza Odry, który jest instrumentem osiągnięcia dobrego stanu wód podziemnych i powierzchniowych. W województwie dolnośląskim wydzielono 132 obszary Scalonych Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP) oraz 24 części wód podziemnych, w odniesieniu do których realizowane są cele Ramowej Dyrektywy Wodnej (WIOŚ, 2010).

5. Ze względu na przeprowadzane po raz drugi badania na zasadach określonych przez Ramową Dyrektywę Wodną, brak jest poziomu odniesienia w stosunku do lat ubiegłych. W tym celu, w kilku charakterystycznych punktach pomiarowych przeanalizowano trendy zmian podstawowych wskaźników zanieczyszczenia: BZT5, przewodności, azotu ogólnego i fosforu ogólnego. Na ich podstawie można stwierdzić, że w ostatnich kilkunastu latach obserwuje się trwałe obniżanie wartości tych wskaźników w Odrze, Nysie Łużyckiej, Bystrzycy i Ślęzie. W tej ostatniej rzece wyjątkiem są utrzymujące się od wielu lat stosunkowo wysokie stężenia fosforu ogólnego, czego przyczyną mogą być zarówno spływy powierzchniowe, jak i dopływ nie oczyszczonych ścieków komunalnych. Odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych z Wałbrzycha do rzeki Pelcznicy, było w ostatnich latach przyczyną wzrostu przewodności jej wód. Z kolei zlewnie dwóch dopływów Baryczy – Orli i Rowu Polskiego, leżące częściowo w obszarze województwa, uznane zostały za obszar wrażliwy

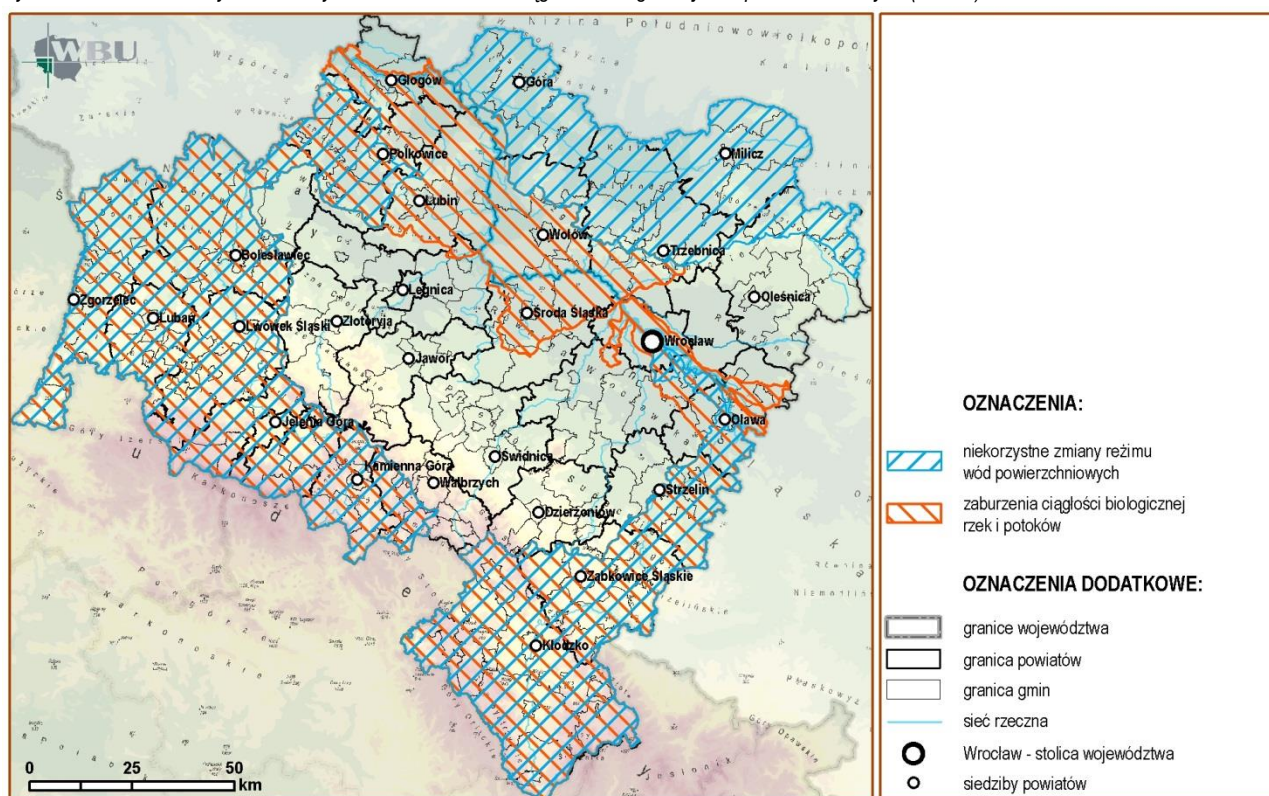
Rysunek 2.1-8. Wody powierzchniowe

Rysunek 2.1-9. Zlewnie narażone na zanieczyszczenia rolnicze, komunalne i przemysłowe oraz tereny z nadmiernym rozdysponowaniem zasobów (KZGW)

Rysunek 2.1-10. Niekorzystne zmiany reżimu i zaburzenia ciągłości biologicznej wód powierzchniowych (KZGW)

2.1.7. SUROWCE MINERALNE

1. Województwo dolnośląskie to jeden z bardziej zasobnych w surowce mineralne regionów Polski. Występuje tu większość znanych w kraju rodzajów kopalin, co wiąże się przede wszystkim z mozaikową, urozmaiconą budową geologiczną Sudetów i ich przedgórze. Kopaliny te, pod względem genetycznym oraz ze względu na zastosowanie wytwarzanych z nich surowców, można podzielić na: energetyczne, metaliczne, chemiczne i skalne. Największa różnorodność występuje w grupie kopalin skalnych (surowców: okrucowych, zwięzłych, ilastych i innych), z których wiele posiada istotne znaczenie gospodarcze w kraju. Występują tu m.in. jedyne w Polsce złoża: granitoidów, sjenitów, gabra, marmurów dolomitycznych, kwarcu żyłowego, magnezytów, glin ceramicznych biało wypalających się i kaolinów, a także zdecydowana większość złóż bazaltów, melafirów, marmurów i skaleni oraz najlepsze w Polsce złoża piasków szklarskich i unikalne złoża bentonitów. Istotne znaczenie mają także duże złoża najwyższej jakości piasków i żwirów związanych z dolinami rzek: Odry, Nysy Kłodzkiej, Bobru i Kaczawy. Strategiczne znaczenie dla gospodarki kraju mają m.in. złoża rud miedzi i srebra oraz węgla brunatnych. Przestrzenne rozmieszczenie poszczególnych grup kopalin pokazano na rys. 2.1-13.

2.1.7.1. SUROWCE ENERGETYCZNE

1. Złoża surowców energetycznych to: węgiel brunatny, węgiel kamienny oraz gaz ziemny. Udokumentowanych 13 złóż węgla brunatnego związanych jest z trzeciorzędową formacją węglonośną, przykrytą trzeciorzędowym i czwartorzędowym nadkładem o miąższości do 200 m. Eksploatowane obecnie złożo Turów w pow. Zgorzeleckim (o zasobach przemysłowych 376.3 mln ton, stanowiących 27,4% tych zasobów w kraju), obejmuje dwa pokłady węglowe w trzeciorzędowych kompleksach skał zalegających w Niece Żytawskiej. Znaczne złożo węgla brunatnych znajdują się także na monoklinie przedsudeckiej, są to: Legnica Północ, Legnica Wschód, Legnica Zachód, Ścinawa. Warunki występowania, jakość i wielkość zasobów (Legnica 20%, a Ścinawa 8% rezerw krajowych) powodują, że złoża te należy uznać za perspektywiczne pod względem przemysłowym. Wielkość zasobów złóż dolnośląskich na tle kraju zawiera wykres 2.1-3.

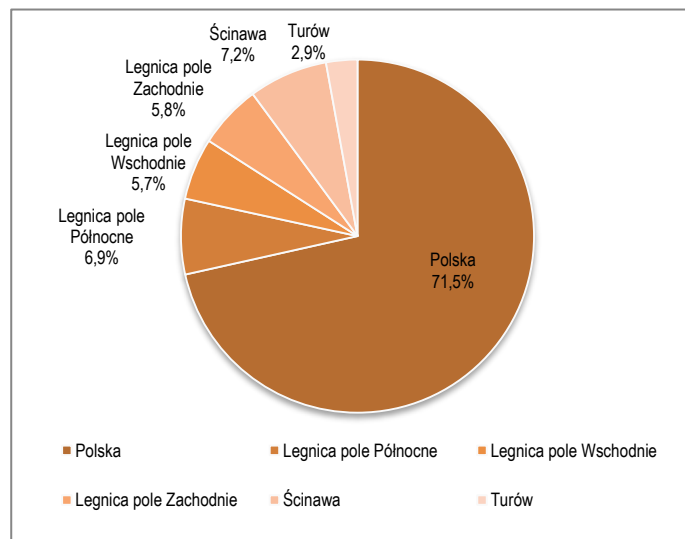
2. Złoża węgla kamiennego, występujące w zlikwidowanym w 2002 r. Dolnośląskim Zagłębiu Węglowym, zlokalizowane są w obszarze niecki śródsudeckiej, w rejonie Wałbrzycha i Nowej Rudy. Węgiel występuje tu w postaci licznych, cienkich pokładów, o miąższości na ogół nie przekraczającej 2,5 m. Pozostałe około 369 mln ton węgla kamiennych zaliczono do zasobów pozabilansowych.

3. Gaz ziemny występuje na Dolnym Śląsku w południowym fragmencie przedsudecko-wielkopolskiego obszaru gazo-roponośnego, w którym złoża rozpoznane zostały w utworach permskich monokliny przedsudeckiej. Udokumentowano

27 złóż (pow. głogowski, górowski, milicki, trzebnicki) o łącznych zasobach przemysłowych 8,25 mld m³ (13,6% wydobywalnych zasobów krajowych) oraz jedno (Wierzchowice) przekształcone na podziemny magazyn gazu o objętości 4 097,70 mln m³. Cztery złoża (Bogdaj - Uciechów, Dębina, Kandlewo i Wilków) znajdują się częściowo poza granicami województwa. Kopalina zawiera średnio 52-72% metanu, 26-47% azotu i 0,3-0,4% helu stanowiącego kopalinę towarzyszącą oraz śladowe ilości innych węglowodorów.

2.1.7.2. SUROWCE METALICZNE

Wykres 2.1-3. Zasoby geologiczne najważniejszych dolnośląskich złóż węgla brunatnych na tle zasobów krajowych w 2009 r. (PIG, 2010)

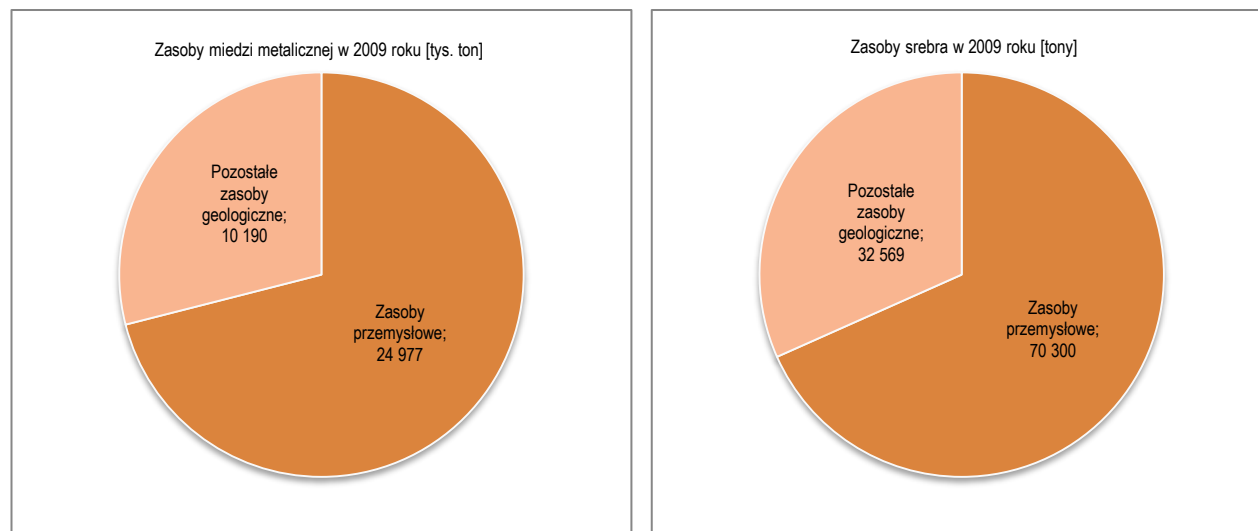

1. Do kolejnej grupy kopalin – surowców metalicznych - należą rudy nadające się do uzyskiwania z nich metali (związków metali) oraz ich koncentratów. Na tle kraju Dolny Śląsk bogaty jest w różnorodne złoża i wystąpienia rud metali. Należą do nich przede wszystkim jedyne w Polsce złoża rud miedzi i srebra. Zlokalizowane w różnych rejonach Sudetów i Przedgórze Sudeckiego złoża złota rodzimego i wtórnego (okruchowego) (doliny Kaczawy i Bobru, Góry Kaczawskie, rejon Złotego Stoku i Wlenia), srebronośnej galeny, ołowiu, cyny (udokumentowane złoża w Gierczynie i Krobicy na terenie Gór Izerskich), kobaltu i arsenu (w Złotym Stoku), niklu (w rejonie Żąbkowic Śląskich) oraz żelaza zostały w większości wyeksploatowane lub nie mają obecnie znaczenia gospodarczego.

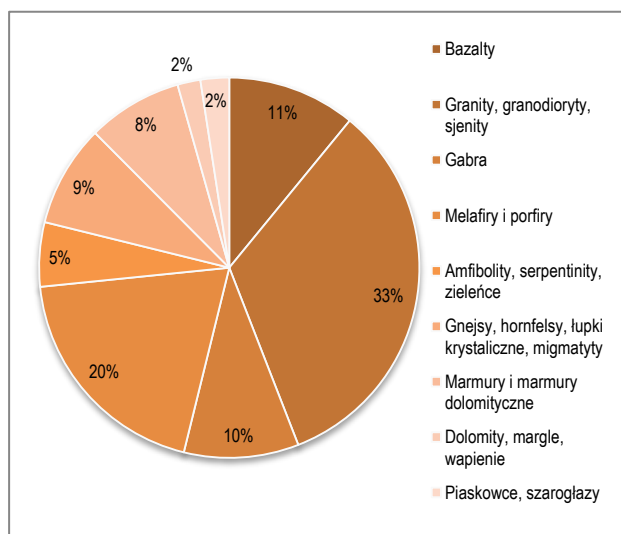
2. Złoża rud miedzi i srebra występują na monoklinie przedsudeckiej (w rejonie lubińsko-głogowskim) i w niecce północnosudeckiej (w rejonie Grodzca-

Złotoryi). Pierwsze należą do największych w skali światowej i są intensywnie eksploatowane. Złoża w niecce północnosudeckiej po zakończeniu eksploatacji w 1989 r. straciły na znaczeniu, jednak część tych złóż może być atrakcyjna do zagospodarowania w przyszłości. Udokumentowano 14 złóż rud ww. metali, z czego 6 jest eksploatowanych, 6 niezagospodarowanych, a w 2 zaniechano eksploatacji. Złoża głębinowe w rejonie Legnicy i Głogowa zajmują powierzchnię 467.6 km². Zasoby przemysłowe złóż udostępnionych czynnymi kopalniami wynoszą 1 194 mln ton rudy o zawartości około 24.98 mln ton miedzi metalicznej i 70.3 tys. ton srebra (stan na 31.12.2009 r.). Stanowi to około 80% ogółu zasobów. Złoża niezagospodarowane występujące na głębokościach poniżej 1000-1250 m. p.p.t. (287.9 mln ton rudy o zawartości około 5.12 mln ton miedzi i 17.9 tys. ton srebra) stanowią odpowiednio około 14.6% i 17.4% zasobów całkowitych. Udział zasobów przemysłowych w zasobach całkowitych wszystkich złóż przedstawia wykres. 2.1-4. Rudom miedzi i srebra towarzyszy zespół metali i składników niemetalicznych, takich jak: odzyskiwane - złoto, nikiel, platyna, pallad, ren, arsen, ołów, selen i siarka; nieodzyskiwane - kobalt, rtęć, molibden, wanad, cynk, bizmut, cyna, kadm i german oraz gromadzone w odpadach kobalt i rtęć.

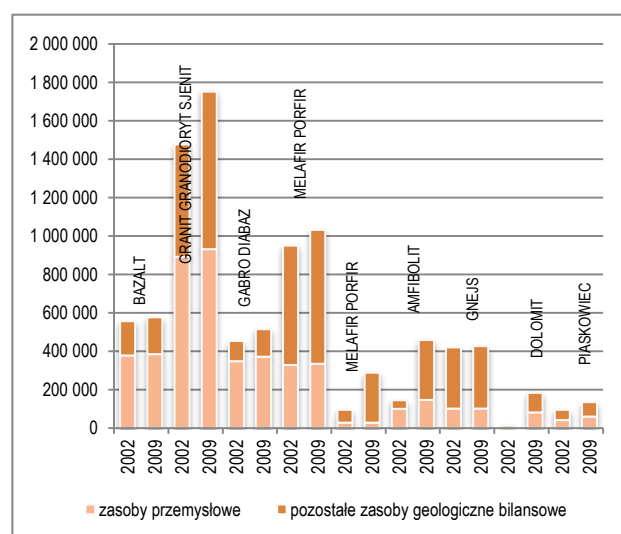
Wykres 2.1-4. Udział zasobów przemysłowych miedzi metalicznej i srebra w zasobach geologicznych bilansowych złóż dolnośląskich wg stanu na 31.12.2009 r. (PIG, 2010)

Wykres 2.1-5. Udział poszczególnych rodzajów kamieni łamanych i blocznych w zasobach złóż województwa, w 2008 r. (PIG, 2009)

Wykres 2.1-6. Zmiana wielkości zasobów geologicznych bilansowych i przemysłowych kamieni łamanych i blocznych w latach 2002-2009 [tys. ton] (PIG, 2003-2010)

2.1.7.3. KAMIEŃ ŁAMANE I BLOCZNE

1. W grupie surowców skalnych, do najważniejszych należą kamienie łamane i bloczne (KŁiB). Obejmują one skały magmowe (bazalty, diabazy, gabra, granity, granodioryty, sjenity, melafiry i porfiry), metamorficzne (amfibolity, serpentyny, zieleńce, gnejsy, hornfelsy, marmury i marmury dolomityczne) i osadowe (dolomity, wapienie, piaskowce i szarogłazy). Złoża większości ze skał magmowych i metamorficznych to jedyne lub najważniejsze w kraju, stanowiące większość krajowej produkcji tych surowców (część 6.3.3). Udokumentowane zasoby geologiczne wszystkich złóż KŁiB (5 283 099 tys. ton), stanowiły w 2009 r. ponad 54% rezerw krajowych, z czego 97% stanowią skały magmowe i metamorficzne. Największy udział mają granitoidy, melafiry i porfiry oraz bazalty (wykres 2.1-5), udział skał osadowych jest niewielki. Zmiany w zasobach geologicznych i przemysłowych poszczególnych grup skał pokazano na rys. 2.1.-6. W 2009 r. liczba udokumentowanych złóż wynosiła 265 i wzrosła od 2002 r. o 45. Najwięcej jest złóż granitów (84) i bazaltów (47). Obszary ich koncentracji to: Masyw Strzegom-Sobótka (granitoidy), regiony zgorzelecko-lubański i jaworsko-złotoryjski (bazalty), zachodnia część depresji śródsudeckiej (melafiry). Wielkość zasobów w powiatach województwa oraz ich zmiany w okresie 2005-2009 przedstawia Rys. 2.1-11.

2.1.7.4. SUROWCE OKRUCHOWE

1. Piaski i żwiry (dawniej kruszywa naturalne) należą do kopalin powszechnie występujących w kraju. W regionie związane są głównie z osadami czwartorzędowymi. Szczególnie zasobne i dobre jakościowo są złoża żwirowe, zlokalizowane w dolinach dużych rzek oraz piaszczysto-żwirowe, związane z utworami wodno-lodowcowymi. Złoża, które występują w dolinach rzek Sudetów i na Przedgórzu Sudeckim należą do najlepszych w Polsce i najbardziej znaczących w bilansie zasobów. Do ważniejszych należą złoża (zasoby w mln ton):

- 1) w dolinie Bobru: Bielanka – pole wschodnie (62,7), Rakowice-Zbiornik (61,3), Włodzice Wielkie (42,8), Nowa (50,7), Otok (41,4) i Trzebień-Zbiornik (86,3);
- 2) w dolinie Kaczawy: Rzymówka (45,7), Legnica-pole wschodnie (296) i Szczytniki (66,3);
- 3) w dolinie Nysy Kłodzkiej: Przyłęk-Pilce (84,3),
- 4) w dolinie Nysy Łużyckiej: Pieńsk (45,5),
- 5) w dolinie Odry: Bystrzyca Oławska (44,3), Siedlce (80,9), Mokry Dwór (46,3) i Lenartowice (68,3).

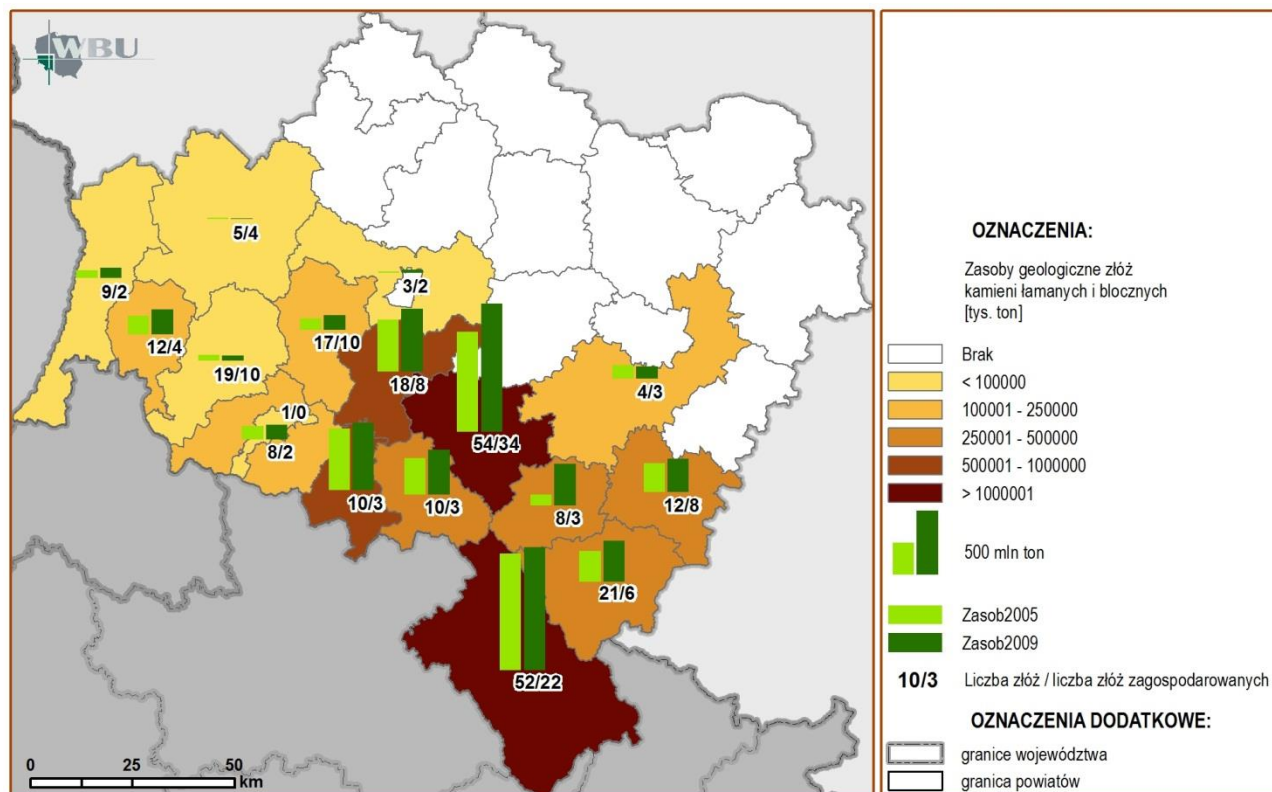
Ogółem na Dolnym Śląsku występuje 360 złóż piasków i żwirów z czego w 2009 r. 124 było zagospodarowanych. Zasoby rzędu 1 975 159 tys. ton to 12,2% rezerw krajowych. W porównaniu z rokiem 2002 zasoby geologiczne zwiększyły się o 96 515 tys. ton, liczba złóż o 67, a złóż zagospodarowanych o 19. Zasoby przemysłowe złóż zagospodarowanych w zasobach geologicznych bilansowych dla powiatów województwa pokazano na rys. 2.1.-12.

2. Na Dolnym Śląsku udokumentowano także zasoby innych surowców okrucowych: piasków szklarskich, piasków formierskich, piasków do produkcji betonów komórkowych i cegły wapienno-piaskowej oraz piasków podsadzkowych. Wśród pozostałych kopalin skalnych, udokumentowano złoża: dolomitów, kwarcytów, łupków kwarcytowych, łupków metamorficznych, kwarcu żyłowego, magnezytów surowców skaleniowych, torfów i wapieni. Wyżej wymienione kopaliny posiadają zastosowanie w przemyśle cementowo-wapienniczym.

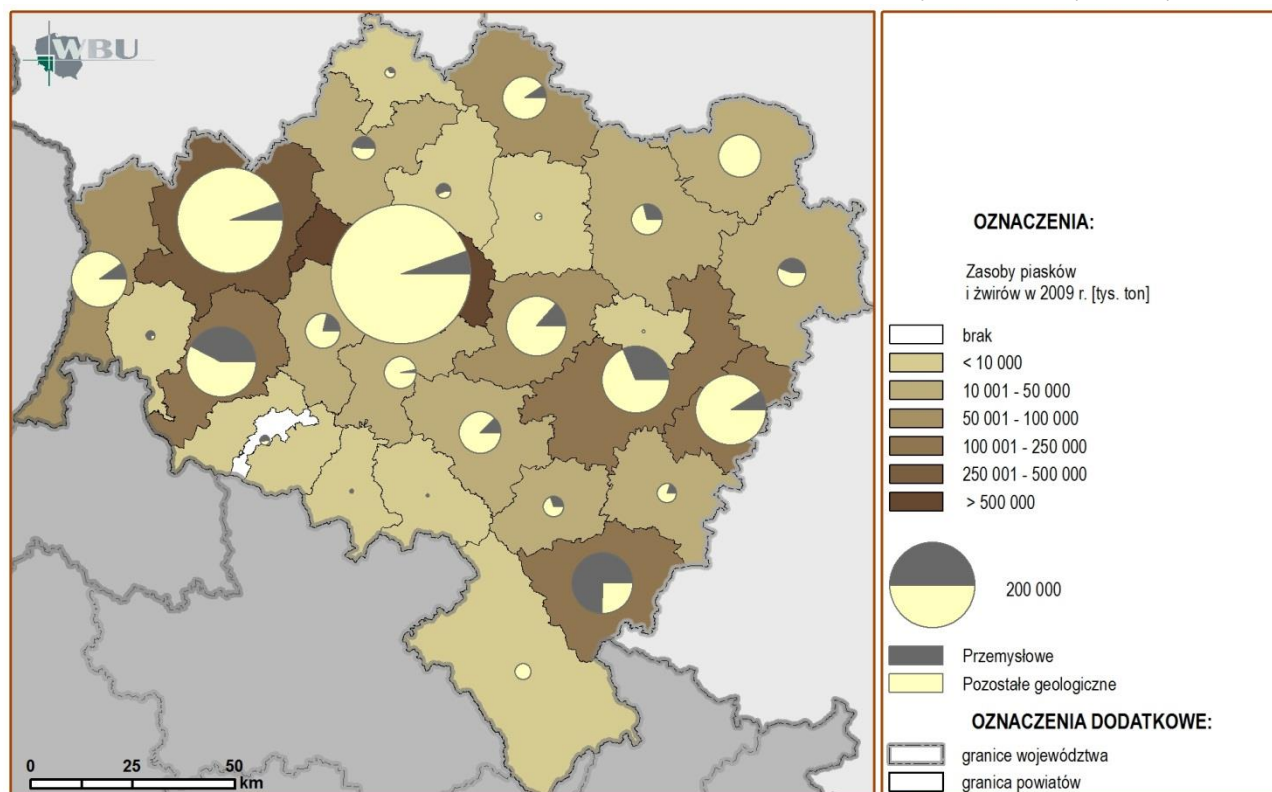
2.1.7.5. SUROWCE ILASTE

1. W województwie występują następujące kopaliny ilaste (skały zawierające w swoim składzie minerały ilaste): bentonity i ily bentonitowe, kopaliny kaolinowe (kaoliny, gliny ceramiczne białe wypalające się; kamionkowe i gliny ogniotworne), surowce ceramiki budowlanej, a także surowce ilaste do produkcji cementu i kruszywa lekkiego. Najważniejsze w bilansie zasobów kraju są surowce kaolinowe (kaoliny i gliny), a także bentonity i ily bentonitowe.

Rysunek 2.1-11. Zasoby kamieni łamanych i blocznych w powiatach województwa dolnośląskiego w latach 2005 – 2009 (PIG, 2010)

Rysunek 2.1-12. Zasoby przemysłowe i geologiczne piasków i żwirów w powiatach województwa dolnośląskiego w 2009 r. (PIG, 2010)

Rysunek 2.1-13 Surowce mineralne (źródło: Opracowanie ekofizjograficzne dla województwa dolnośląskiego)

2.1.7.6. POZOSTAŁE SUROWCE MINERALNE

1. Złoża surowców chemicznych obejmują: baryt, fluoryt, gips i anhydryt oraz sól kamienną, jednak poza gipsami i anhydrytami nie posiadają znaczenia gospodarczego.

2. W regionie występują także kamienie ozdobne i szlachetne we wszystkich rodzajach skał (magmowe, metamorficzne i osadowe) na obszarze Sudetów i Przedgórze Sudeckiego, są to m.in.: minerały grupy kwarcu (kryształ górski, kwarc dymny, ametyst), minerały grupy chalcedonu (agat, jaspis i opal), minerały grupy skał osadowych (np. alabaster), minerały grupy skał ozdobnych (lidy).

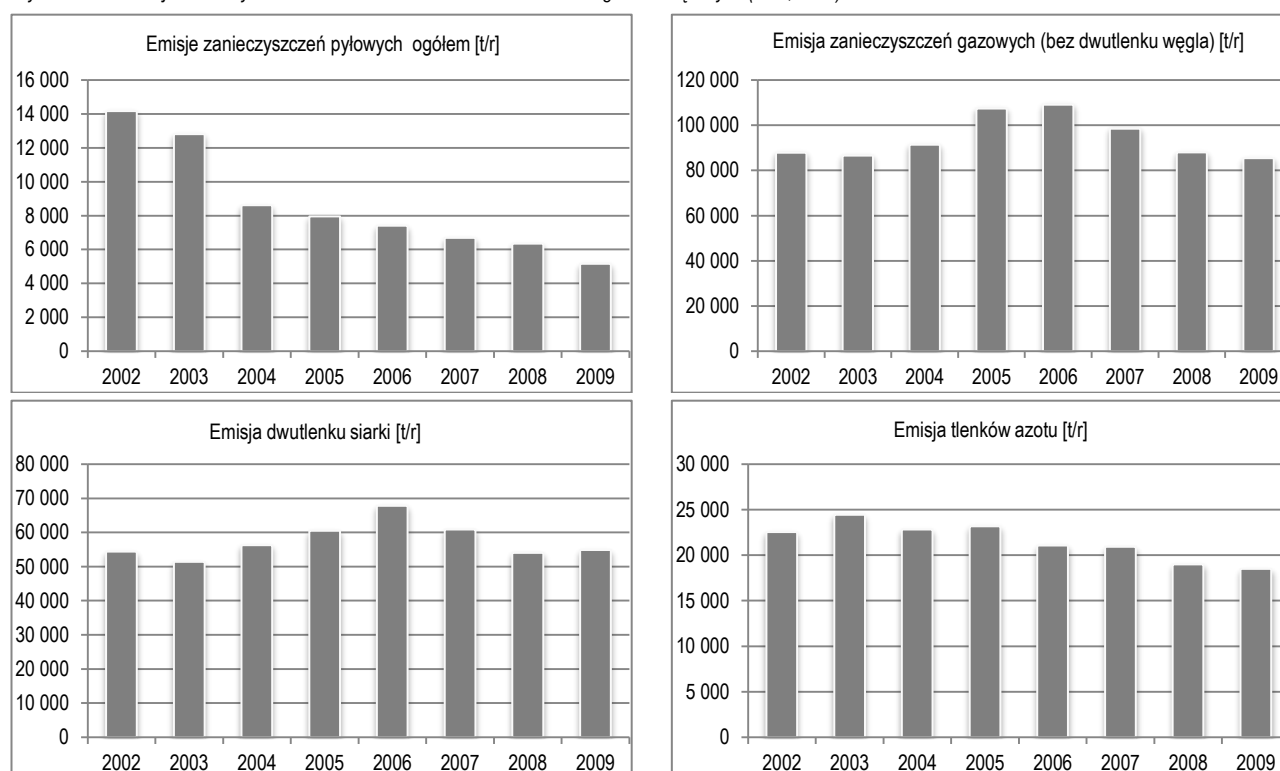
3. Na terenie województwa udokumentowano 18 z 83 krajowych złóż wód mineralnych, uznanych (Rozp. RM z 14.02.2006 r.) za lecznicze (13 posiada koncesje na eksploatację). Występują tu 3 podstawowe typy wód: szczawy, wody termalne i wody radocenne - ich źródła znajdują się głównie w Sudetach, ponadto w Przerzecznym Zdroju i okolicach Trzebnicy. Zasoby eksploatacyjne ww. wód w 2009 r. wyniosły 489,12 (spadek w stosunku do roku poprzedniego o 0,77 m³/h), a pobór 1 181 148,40 m³/rok, co stanowi odpowiednio 12,1% zasobów oraz 15% poboru takich wód w Polsce. Eksploatacja wód mineralnych i leczniczych w ostatnich latach utrzymuje się na podobnym poziomie. Są one wykorzystywane w lecznictwie sanatoryjnym (uzdrowiska), rozlewnictwie oraz produkcji CO₂

2.1.8. JAKOŚĆ POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO

1. Podwyższone stężenia zanieczyszczeń powietrza notuje się w dużych miastach oraz miejscowościach położonych w kotlinach górskich (utrudnione rozprzestrzenianie zanieczyszczeń, zjawisko inwersji temperatury). Wysokie stężenia zanieczyszczeń pyłowych (pył zawieszony PM₁₀), tlenkiem węgla oraz dwutlenkiem azotu notuje się wzdłuż dróg o dużym natężeniu ruchu. W wyniku klasyfikacji stref województwa dolnośląskiego w 2009 r. stwierdzono potrzebę opracowania programów ochrony powietrza ze względu na ochronę zdrowia dla następujących stref: aglomeracja wrocławska, miasto Jelenia Góra, miasto Legnica, powiat kłodzki, powiat oławski, powiat wałbrzyski, powiat zgorzelecki, strefa dzierzoniowski – świdnicka, strefa lubiński – polkowicka, strefa dolnośląska (cała-dla ozonu). Wg kryteriów dla ochrony roślin wskazane jest opracowanie programu ochrony powietrza w strefie dolnośląskiej ze względu na ponadnormatywne stężenia ozonu na obszarach pozamiejskich.

2. W latach 1990-2002 emisja zanieczyszczeń do powietrza z największych zakładów Dolnego Śląska uległa znacznemu obniżeniu: dla pyłów – o 91%, dla dwutlenku siarki – o 80%, a dla tlenków azotu – o 29%. Najkorzystniejsze zmiany w wielkości emisji odnotowywano do roku 1998. W następnych latach jej poziom ulegał niewielkim wahaniom. Ograniczenie emisji w latach 90-tych było związane z modernizacją lub likwidacją największych emitorów zanieczyszczeń. Obecnie obserwuje się mniejsze wahania stężeń zanieczyszczeń, uzależnione głównie od warunków meteorologicznych. Pozytywne zmiany dotyczą m.in. Wrocławia (od 2007 r. spadek stężeń średniorocznych pyłu PM₁₀ poniżej wartości dopuszczalnej), Wałbrzycha (zmniejszenie średniorocznych stężeń benzenu) czy Legnicy (zmniejszenie poziomu tlenku węgla). Procentowo najwięcej zanieczyszczeń wprowadzanych do powietrza odnotowuje się w powiatach: zgorzeleckim, polkowickim, lubińskim i w mieście Wrocławiu (łącznie 74% emisji pyłów w województwie) oraz w powiatach: zgorzeleckim, wrocławskim oraz miastach: Wrocławiu i Legnicy (łącznie 90% emisji gazów w województwie). Według GUS w 2009 r. województwo dolnośląskie zajmowało 2 miejsce w kraju (po woj. śląskim) pod względem emisji zanieczyszczeń pyłowych i 5 miejsce pod względem emisji zanieczyszczeń gazowych (z zakładów szczególnie uciążliwych). (Zmiany wielkości emisji zanieczyszczeń przedstawia wykres 2.1-6).

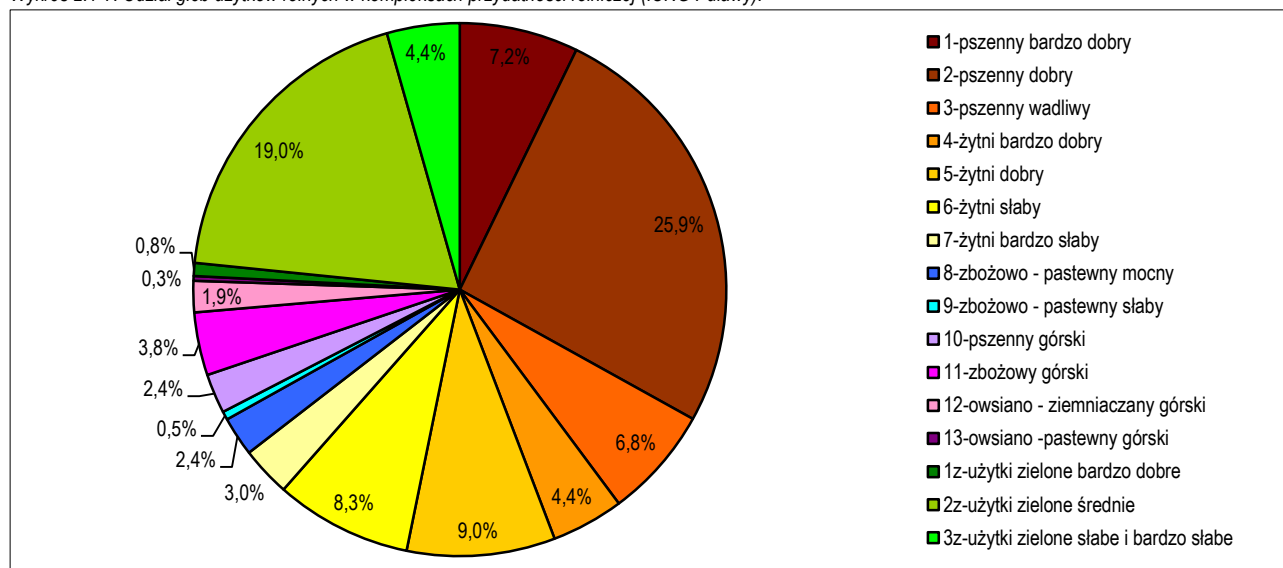
Wykres 2.1-6. Emisje zanieczyszczeń w latach 2002-2009 z zakładów szczególnie uciążliwych (BDL, GUS)

2.1.9. GLEBY

1. Na zróżnicowanie typologiczne gleb województwa największy wpływ ma budowa geologiczna powierzchniowej warstwy litosfery. W części północnej, a zwłaszcza północno – zachodniej, przeważają suche i bardzo ubogie gleby rdzawe oraz bielcowe (najczęściej zalesione), w obniżeniach terenu oraz w dolinach – oglejone mady rzeczne i gleby bagiennie. W środkowej części regionu dominują gleby płowe, występując w mozaice z glebami brunatnymi właściwymi i wylugowanymi. Na południe od Wrocławia wyróżnia się duży, zwarty obszar czarnych ziem wrocławskich, w obrębie szerokiej doliny Odry dominują z kolei mady rzeczne. Gleby brunatne kwaśne występują w części podgórskiej, a w paśmie Sudetów przeważnie gleby brunatne (głównie kwaśne), wśród nich mozaikowo rozproszone są gleby bielcowe, a w kotlinach górskich – gliniaste gleby płowe oraz mady rzeczne. Udział gleb najlepszych tzn. kompleksów pszennych bardzo dobrych i dobrych w województwie wynosi 43,6%. (Procentowy udział w kompleksach przydatności rolniczej gleb województwa przedstawia wykres 2.1-7.)

Wykres 2.1-7. Udział gleb użytków rolnych w kompleksach przydatności rolniczej (IUNG Puławy).

3. Potencjalne zagrożenie erozją wietrzną dotyczy w województwie około 26,9% gleb użytkowanych rolniczo. Erozją wodną powierzchniową zagrożonych jest w różnym stopniu 28,4% gruntów rolnych i leśnych. Zjawisko to występuje głównie w obszarach górskich, w nieco mniejszym nasileniu podgórskich oraz w pasie Wzgórz Trzebnickich i Dalkowskich.

4. Emisje zanieczyszczeń chemicznych powodują, że około 80% gleb użytkowanych rolniczo wykazuje odczyn bardzo kwaśny, kwaśny lub lekko kwaśny, a ich największy udział występuje w powiatach: kłodzkim, wałbrzyskim, kamiennogórskim, jeleniogórskim, lwóweckim, lubańskim, zgorzeleckim i milickim.

Przekroczenia standardów jakości gleby i ziemi na terenie województwa wystąpiły w 2009 roku wokół 12 (z 22 objętych badaniami) obiektów na terenie miasta Wrocławia oraz jego terenów wodonośnych, a także w Oleśnicy, Boguszowie-Gorcach, Ścinawce Średniej, Przemkowie, Kunicach, Stoszowicach, Białej, przy trasie Wrocław – Środa Śląska oraz na terenach rekreacyjnych Karpacza, Szklarskiej Poręby i Świeradowa Zdroju. Przekroczenia dopuszczalnych wartości substancji w glebach wystąpiły również w powiatach: kamiennogórskim, legnickim, jaworskim i lwóweckim (WIOŚ, 2010). Dotyczyły one takich substancji jak: cynk, ołów, chrom, rtęć, arsen oraz benzo(a)piren.

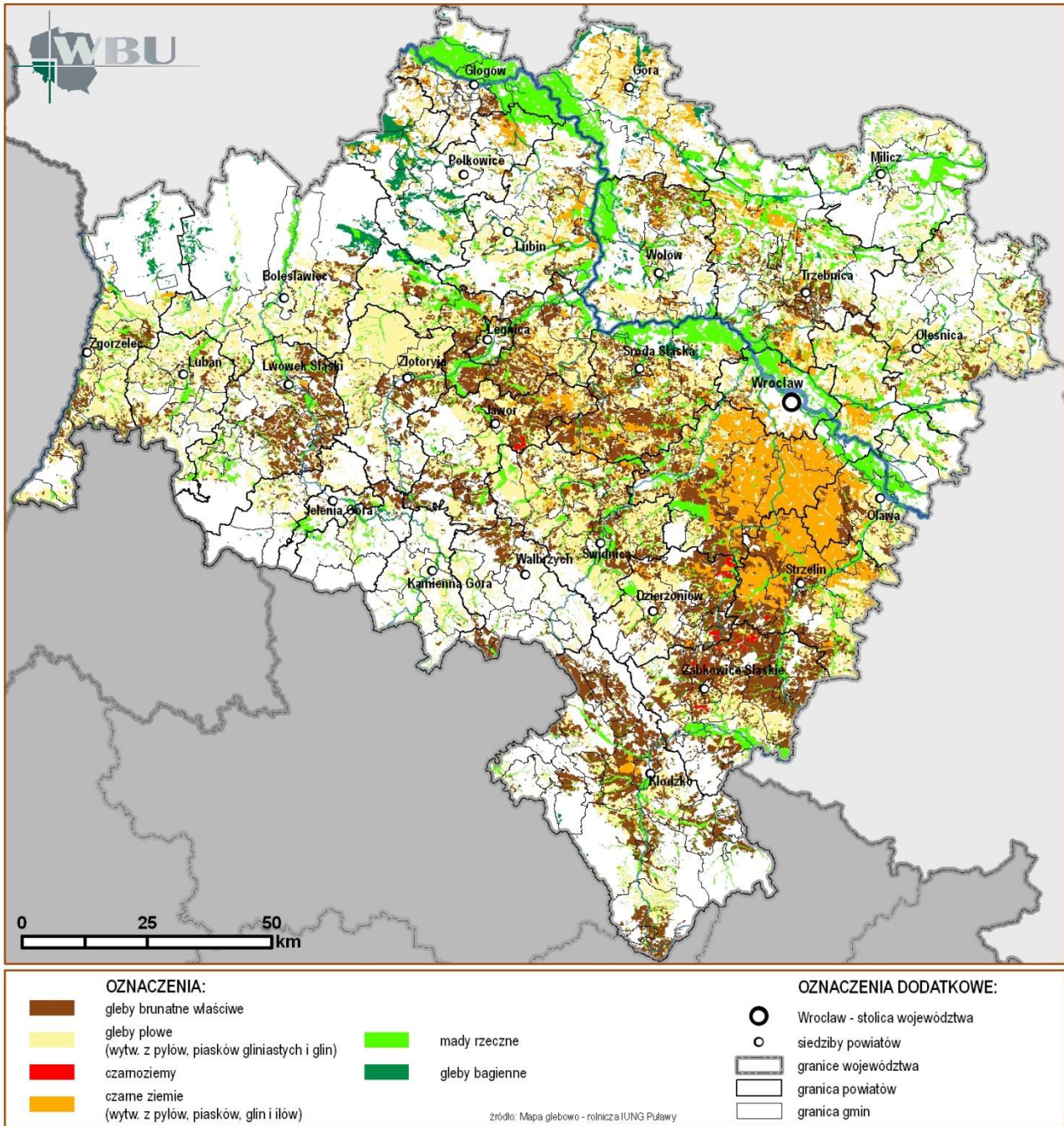
2.1.10. LASY

1. Powierzchnia lasów w województwie w ostatnich latach wzrosła i obecnie zajmują one powierzchnię 606 536 ha (wg WGiK), co stanowi 30,5% powierzchni ogólnej. Pod względem lesistości nasz region utrzymuje się na 8 miejscu w kraju. (Udział lasów w powierzchni ogólnej gmin przedstawia rysunek 2.1-13).

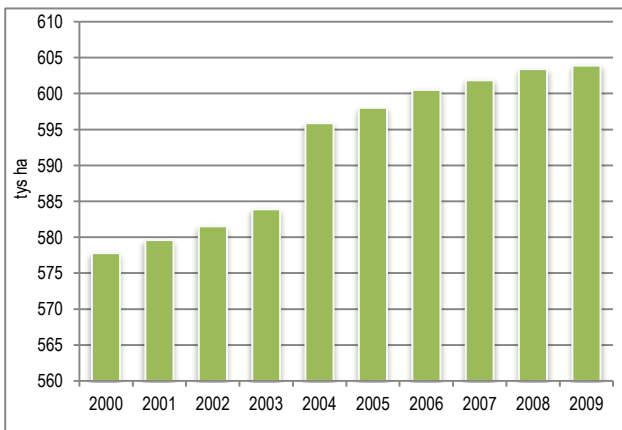
2. W regionalizacji przyrodniczo – leśnej obszar województwa należy głównie do Krainy Śląskiej (V) – obejmującej regiony nizinne, Krainy Sudeckiej (VII) – obejmującej regiony górskie oraz fragmentu Krainy Wielkopolsko – Pomorskiej, w której zasięgu znajduje północna część województwa.

3. Północna i zachodnia część województwa zdominowana jest przez siedliska nizinne, zajmujące łącznie 58% powierzchni leśnej. Są to siedliska borowe występujące na terenie Borów Dolnośląskich, siedliska borów wilgotnych i bagiennych, których największe powierzchnie znajdują się na terenie Nadleśnictwa Chocianów, siedliska lasowe rozproszone po terenie województwa, a także siedliska wilgotne, bagiennie i łęgowe związane z rzekami i ich dolinami.

Rysunek 2.1-12. Dominujące typy gleb (IUNG Puławy)

Wykres 2.1-8. Zmiany powierzchni gruntów leśnych w latach 2000 – 2009 (GUS)

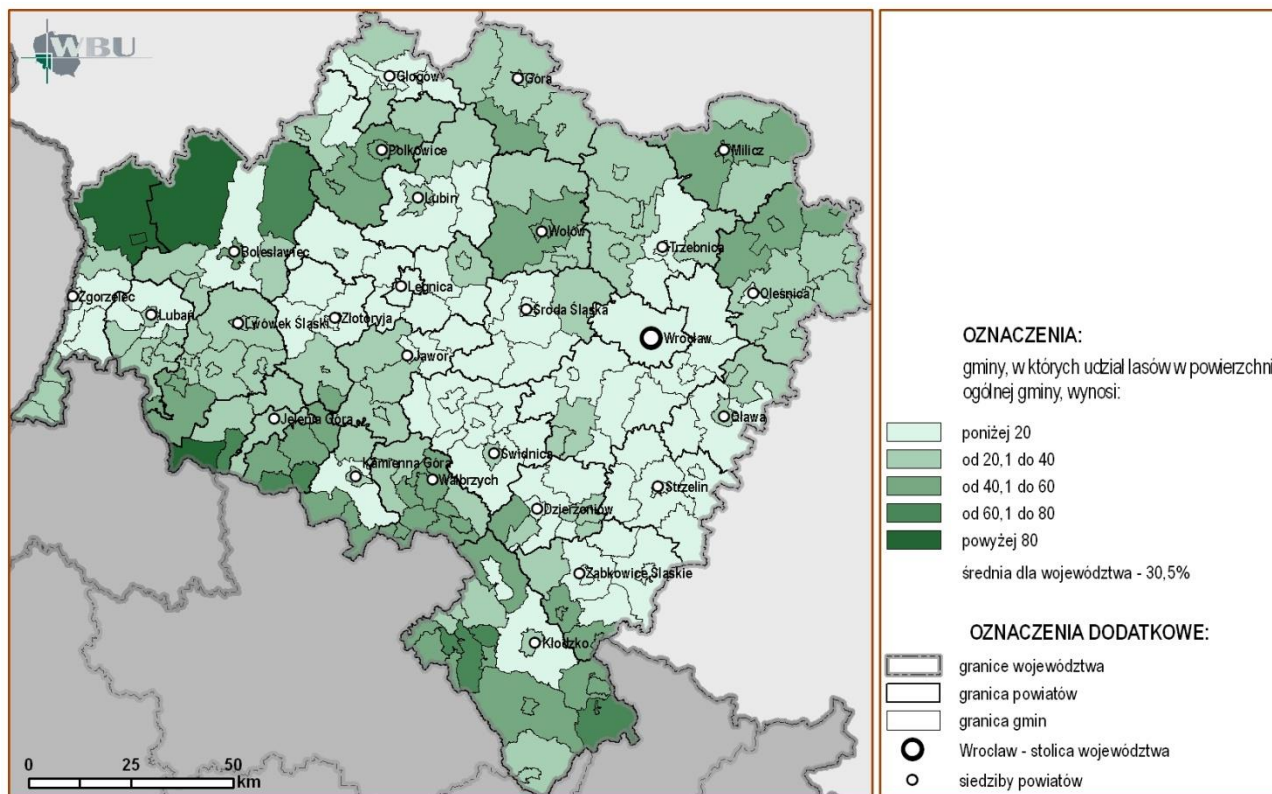

W południowej części województwa, w pasie Sudetów wraz z ich Pogórzem i Przedgórzem, występują siedliska wyżynne (na 13% powierzchni) i górskie (29%). W składzie gatunkowym lasów przeważają gatunki iglaste, z sosną jako głównym gatunkiem lasotwórczym w części nizinnej i świerkiem – w części górskiej i podgórskiej. Spośród gatunków liściastych największe znaczenie ma dąb – głównie w lasach wyżynnych Nadleśnictw - Henryków, Świdnica i Jawor oraz w lasach wilgotnych i łąkowych. W strukturze klas wieku drzewostanów w lasach ogółem największy udział mają drzewostany w klasie III (41-60 lat), stanowiąc 24,3% powierzchni zalesionej oraz w klasie V i wyższych (81 lat i więcej) – 25,9%.

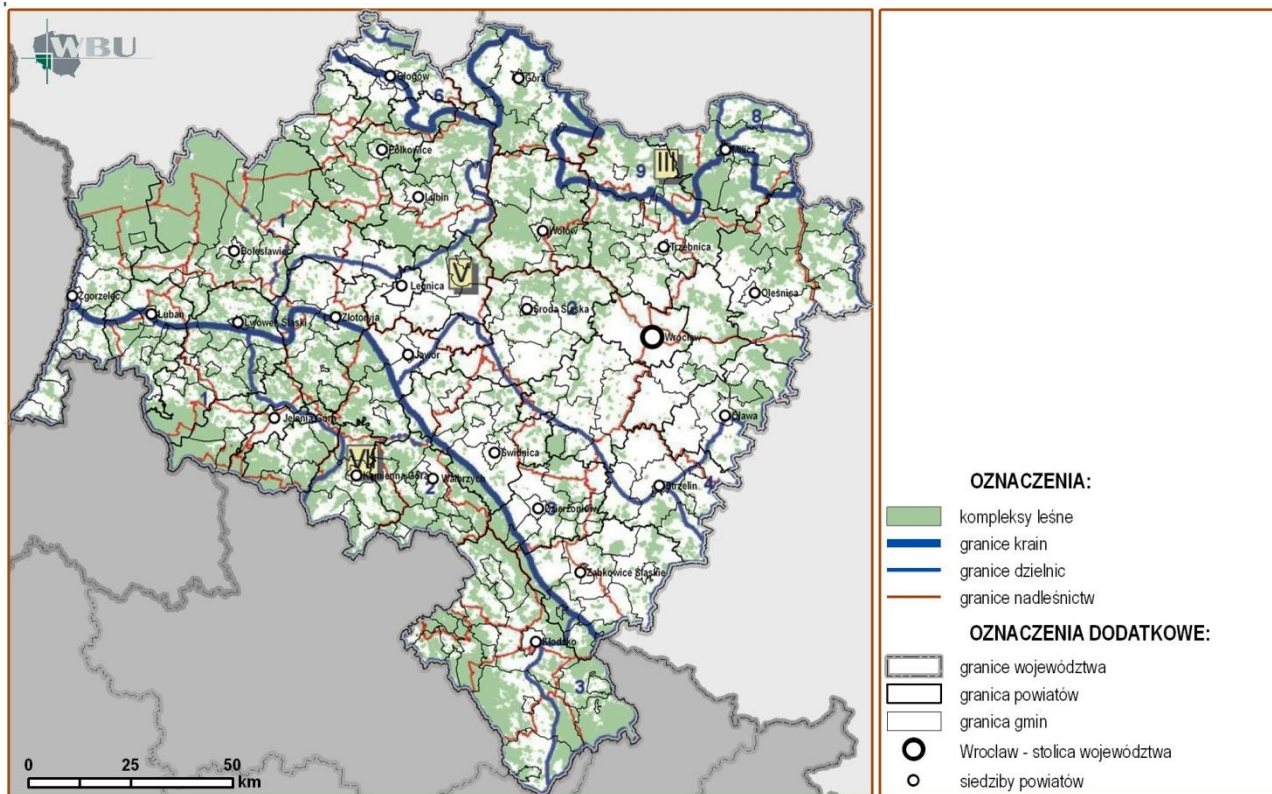
4. Znacząca większość, bo 65,9% powierzchni leśnej pozostająca w Zarządzie Lasów Państwowych to lasy

ochronne. Dominujące kategorie ochronności – to lasy wodochronne (31,2%), lasy podmiejskie (9,6%), uszkodzone przez przemysł (8,7%) oraz glebochronne (6,6%). Ponad połowa lasów znajduje się w I strefie uszkodzeń przemysłowych. Istotnym zagrożeniem są pożary lasów, a także okresowo pojawiające się inwazje szkodników.

Rysunek 2.1-13 Udział lasów w powierzchni gmin (WGiK UMWD)

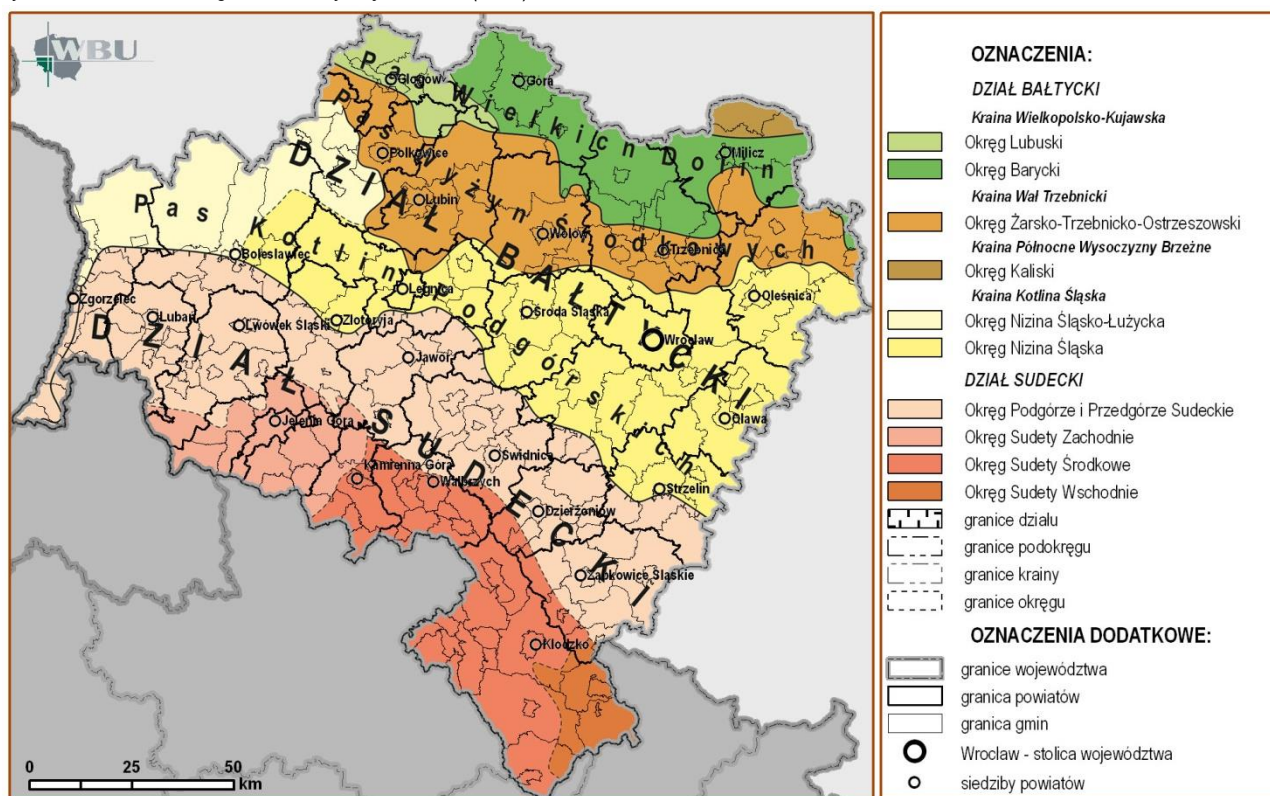
Rysunek 2.1-14. Regionalizacja przyrodniczo-leśna województwa (BULIGL)

2.1.11. ŚWIAT ROŚLINNY I ZWIERZĘCY

1. W obszarze województwa można wydzielić kilka stref, w których nagromadzenie cennych siedlisk i gatunków jest znacznie większe niż w pozostałej części regionu. Do takich obszarów należą przede wszystkim: doliny rzeczne, stanowiące ważne korytarze ekologiczne, obszar Sudetów i Przedgórze Sudeckiego, obszar Borów Dolnośląskich oraz północna część regionu tj. Dolina Baryczy z kompleksami stawów hodowlanych. Mało zmienione fragmenty dolin rzecznych Odry, Bystrzycy, Strzegomki, Bobru czy Kwisy charakteryzują się występowaniem cennych, zbliżonych do naturalnych, fragmentów lasów łęgowych, łąk i olsów. Natomiast w Sudetach spotyka się gatunki endemiczne i relikwowe typowe dla Europy północnej. Na terenie województwa występują także cenne łąki i pastwiska o różnym stopniu uwilgotnienia, coraz rzadsze torfowiska, wydmy śródlądne, starorzecza, oczka wodne i stawy rybne.

Rysunek 2.1-15. Podział geobotaniczny województwa (UWr.)

2. Występują tu gatunki reprezentujące różne elementy i podelementy geograficzne oraz grupy synekologiczne i zasięgowe, a wiele z nich podkreśla wyjątkowość tego regionu w skali kraju, a nawet kontynentu. Dotychczas stwierdzono około 1890 roślin naczyniowych. Zgodnie z najnowszymi danymi o różnorodności biologicznej Polski - liczba ta stanowi 75,9% flory kraju. Prześledzenie zmian w zasobach naturalnych i trwale zadomowionych gatunków roślin ujawnia dramatyczną sytuację wielu z nich, gdyż 33,86% gatunków flory województwa stanowią taksony uznane za zagrożone lub rzadkie. Wymarły lub zaginęły 63 gatunki, a 188 jest narażonych na wymarcie, z których 98 to taksony krytycznie zagrożone.

3. Dominującą część fauny stanowią gatunki bardzo szeroko rozprzestrzenione, charakteryzujące się dużą tolerancją ekologiczną i zdolnościami migracyjnymi. Najlepiej rozpoznаныmi grupami zwierząt na terenie województwa są ptaki i ryby. Inne gatunki są słabo poznane, zwłaszcza bezkręgowce, o których wiedza pochodzi głównie ze starszych opracowań i wymaga aktualizacji i weryfikacji. Na naturalną ichtiofaunę województwa składa się 48 gatunków, jednak wielowiekowe oddziaływanie człowieka na ekosystemy wodne spowodowało jej drastyczną zmianę: 7 gatunków wyginęło, wprowadzono natomiast 11 gatunków obcych. Doliny wielu rzek, jak: Baryczy, Odry, Bystrzycy, Strzegomki, Kwisy, Bobru, zespoły stawów hodowlanych w dolinie Baryczy i okolicach Przemkowa, jak również niektóre zbiorniki retencyjne, stwarzają doskonale warunki rozrodu i bytowania ptaków. Dotyczy to również niektórych obszarów leśnych, przede wszystkim Borów Dolnośląskich. Liczbę gatunków ptaków na terenie województwa ocenia się na około 350, w tym około 30 gatunków zagrożonych, wpisanych do „Czerwonej Księgi”.

4. Fauna ssaków liczy 52 gatunki, wliczając w to gatunki introdukowane i zawleczone. Brak tu w zasadzie gatunków endemicznych i charakterystycznych tylko dla Dolnego Śląska, natomiast szereg z nich to gatunki rzadkie i zagrożone w skali całego kraju i wpisane do „Czerwonej Księgi” zwierząt. Najliczniejszą grupę ssaków stanowią nietoperze, na Dolnym Śląsku stwierdzono 20 ich gatunków. Grupę ssaków drapieżnych reprezentują: szybko zwiększający w ostatnich latach swą liczebność lis, a także do niedawna bardzo rzadka, ale ostatnio coraz liczniejsza wydra, która wzrost

liczebności zawdzięcza poprawie jakości wód. Liczną grupę stanowią zwierzęta kopytne zaliczające się do zwierząt łownych: jeleń europejski, sarna, pochodzący z regionu śródziemnomorskiego – daniel, a także łoś – sporadycznie odwiedzający tereny województwa. W Sudetach i na Pogórzu Kaczawskim żyje sprowadzony z południa Europy muflon. Pospolitym mieszkańcem lasów i ich skrajów jest dzik. Spośród 18 gatunków płazów występujących w kraju, na Dolnym Śląsku stwierdzono 15 gatunków. Oprócz grupy gatunków pospolitych, w tym 4 gatunków żab i dwóch ropuch, kilka dalszych występuje mniej licznie na rozproszonych, nizinnych stanowiskach.

2.1.12. OBSZARY ZDEGRADOWANE I ZDEWASTOWANE

1. Powierzchnia gruntów zdevastowanych i zdegradowanych w województwie, wymagających rekultywacji i zagospodarowania od 2005 r. sukcesywnie rośnie. W porównaniu z 2006 r. liczba gruntów wymagających rekultywacji zmalała i w 2009 r. wyniosła 7 031 ha (co umiejscowiło Dolny Śląsk na drugim miejscu w kraju po woj. wielkopolskim). Największy udział (około 80%) w degradacji powierzchni ziemi ma działalność górnicza. Powierzchnia terenów rekultywowanych w latach 2003 – 2006 zmniejszała się i wyniosła odpowiednio: 450, 337, 125 i 102 ha. W 2007 roku wyniosła 185 ha, natomiast w 2008 – tylko 26 ha. W 2009 roku zrekultywowano 57 ha gruntów. Charakterystyczna dla województwa jest duża powierzchnia gruntów zajętych przez użytki kopalne (czynne kopalnie odkrywkowe). W 2009 r. wynosiła 6 094 ha, co stanowiło 20,95% ogólnej powierzchni użytków kopalnych w kraju.

2. Przyczyny degradacji środowiska przyrodniczego, przejawiające się przekształceniami krajobrazu (wyrębiska, hałdy i zwałowiska, osadniki), deformacjami powierzchni (niecki obniżeniowe), zmianami warunków hydrogeologicznych (leje depresyjne), zanieczyszczeniem wód (zasolenie) oraz powstawaniem znacznych ilości odpadów (zbiorniki odpadów poflotacyjnych), związane są przede wszystkim z funkcjonowaniem zakładów eksploatacji powierzchniowej i podziemnej surowców. *(Tereny zdegradowane w wyniku działalności górniczej na terenie województwa przedstawia rysunek 2.1-16)*. Do wyróżniających się w skali całego regionu należą także tereny odkrywkowej eksploatacji węgla brunatnego w rejonie Bogatyni, zbiornik odpadów poflotacyjnych „Żelazny Most” oraz liczne, często skupione, duże odkrywki i kamieniołomy surowców skalnych.

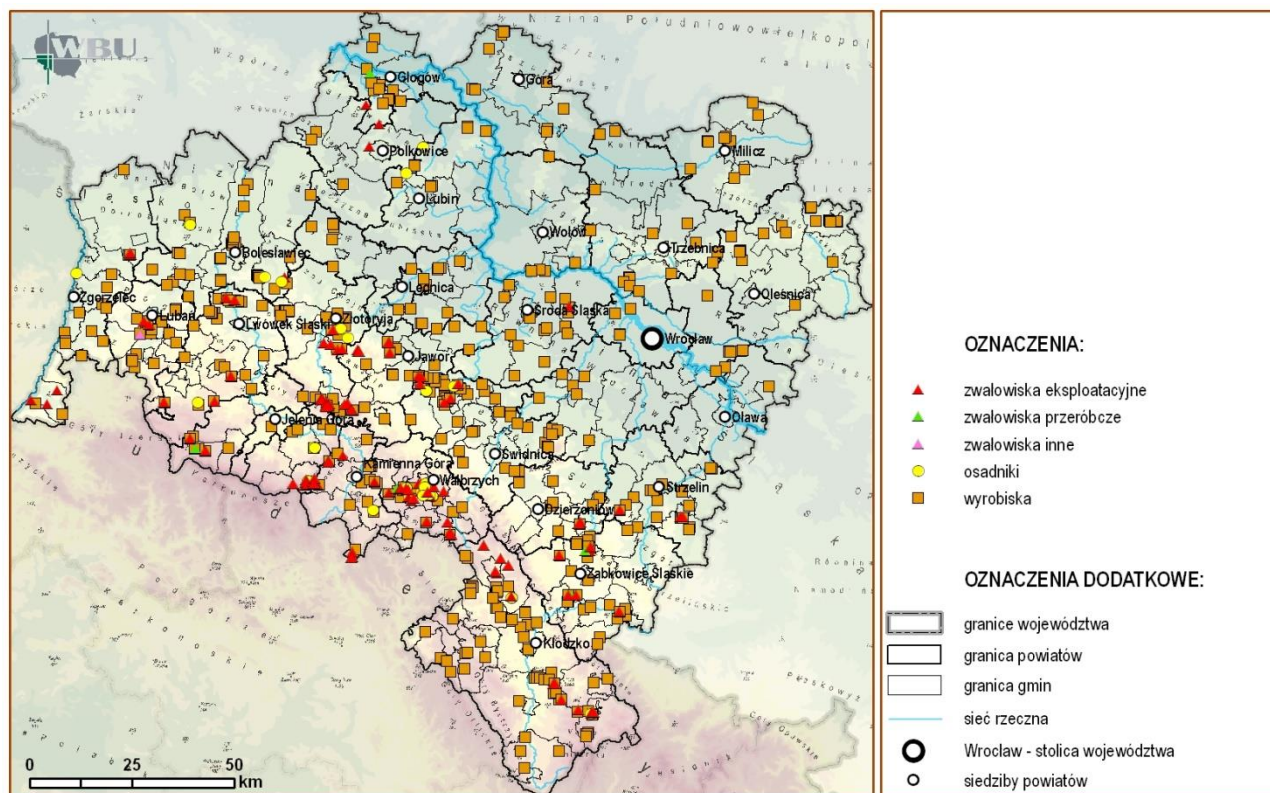
3. Znaczna część obszarów zdegradowanych powstała także w wyniku procesów transformacji, takich jak zmiany technologii produkcji, zapotrzebowania oraz wymogów ochrony środowiska. W województwie (tak jak i w innych regionach kraju) istnieje problem "porzuconych" terenów przemysłowych, zwłaszcza pogórnicznych (głównie tereny, na których uprzednio działały przedsiębiorstwa państwowe). Znaczny areal zajmują także zdegradowane obszary dawnych poligonów wojskowych (np. w rejonie Przemkowa) lub obecnie czynnych poligonów w rejonie Świątoszowa.

2.1.13. HAŁAS

1. Zagrożeniem mogącym mieć bezpośredni wpływ na stan zdrowia mieszkańców jest hałas. Jego uciążliwość jest związana głównie z rosnącą presją motoryzacji oraz w mniejszym stopniu - z oddziaływaniem przemysłu, transportu kolejowego i lotnictwa. Rozwiązania urbanistyczne (przebieg układów komunikacyjnych, lokalizacja osiedli mieszkaniowych i terenów przemysłowych) mają niezmiernie istotny wpływ na wzrost lub ograniczanie uciążliwości, których przyczyną jest hałas. Hałas związany z komunikacją drogową dotyka największej liczby osób. Jego uciążliwość wzrasta wraz z pogorszeniem jakości dróg oraz szybkością przemieszczania się pojazdów. Hałas kolejowy i przemysłowy mają mniejsze znaczenie dla ogólnej oceny klimatu akustycznego województwa. W pierwszym przypadku wynika to z przebiegu linii kolejowych raczej poza obszarami zabudowanymi, w drugim – ze znacznego zaostrzenia przepisów dotyczących uciążliwości akustycznej zakładów przemysłowych. Najbardziej uciążliwe pozostają nie duże zakłady przemysłowe, ale małe zakłady rzemieślnicze zlokalizowane wśród gęstej zabudowy mieszkaniowej. Jeszcze w 2001 r. w województwie dolnośląskim notowano najwięcej zakładów emitujących hałas, przekraczający dopuszczalne normy (razem z województwami małopolskim i wielkopolskim). Wzrost zagrożenia hałasem notuje się w ostatnich latach wokół lotnisk cywilnych i wojskowych. Wynika to zarówno z szybkiego rozwoju lotnictwa pasażerskiego w Polsce jak i większej częstotliwości lotów o charakterze wojskowym, sportowym i turystycznym. W najbliższych latach należy oczekiwać dalszego wzrostu uciążliwości związanych z hałasem wokół lotnisk.

Dyrektywa 2002/49/WE wprowadza obowiązek sporządzania map akustycznych oraz opracowania na ich podstawie programów ochrony środowiska przed hałasem dla terenów, na których poziom hałasu znacznie przekracza wartości dopuszczalne. W województwie dolnośląskim na podstawie sporządzonych map akustycznych opracowano: Program ochrony środowiska przed hałasem dla województwa dolnośląskiego na lata 2009-2013, wykonany dla terenów otaczających odcinki dróg krajowych najbardziej obciążonych ruchem pojazdów (droga nr 12, 3, 35, 5, 8, A4) oraz Program ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Wrocławia, którego celem strategicznym jest zmniejszenie do 2025 r. liczby mieszkańców Wrocławia zagrożonych ponadnormatywnym hałasem o około 50%.

Rysunek 2.1-16. Tereny zdegradowane w wyniku działalności górniczej (PIG, 2005)

2.1.14. REGIONALNY SYSTEM OBSZARÓW OCHRONY ŚRODOWISKA, PRZYRODY I KRAJOBRAZU, KORYTARZE EKOLOGICZNE

1. System obszarów chronionych na terenie województwa obejmuje około 18,2% jego całkowitej powierzchni (GUS 2009) i jest to najniższa wartość w kraju (średnia dla Polski to 32,3%). W sąsiednich województwach wartości te wynoszą odpowiednio: w woj. lubuskim – 38,9%, woj. wielkopolskim – 31,8%, woj. opolskim – 27,3%. Dane te nie uwzględniają powierzchni obszarów NATURA 2000, które częściowo pokrywają się z istniejącymi obszarami chronionymi lub nakładają na siebie. Przy uwzględnieniu obszarów NATURA 2000, nieobjętych żadną inną dodatkową formą ochrony – ogólna powierzchnia objęta ochroną w województwie wynosi obecnie około 35%.

W sąsiednich krajach ochroną objęto odpowiednio: 15,8% powierzchni w Republice Czeskiej i 55,7% w Niemczech (dane GUS z 2007 roku – dotyczą tzw. najważniejszych obszarów chronionych).

2. Regionalny system obszarów chronionych obejmuje następujące obiekty:

1) 2 Parki Narodowe:

- Karkonoski Park Narodowy (1959 r. - 5 562,4 ha) – wspólnie z Karkonoskim Narodnym Parkiem stanowi Bilateralny Rezerwat Biosfery Karkonosze/Krkonose o powierzchni całkowitej 60,5 tys. ha i obejmuje ochroną szczytowe partie masywu karkonoskiego ze szczególnym uwzględnieniem piętra regla górnego,
- Park Narodowy Gór Stołowych (1993 r. - 6 340 ha) – charakteryzuje się unikalną płytową budową geologiczną z dużym nagromadzeniem rozmaitych form erozji piaskowców. W PNGS chronione są przede wszystkim walory przyrodnicze związane z piętnem regla dolnego;

2) 66 rezerwatów przyrody, chroniących najcenniejsze obiekty przyrody żywej i nieżywej województwa, m.in.: Torfowiska Doliny Izery, Śnieżnik Kłodzki, Jaskinia Niedźwiedzia, Wąwóz Myśluborski, Łęg Korea, Uroczysko Wrzosa, Łacha Jelcz, Skarpa Storczyków, Stawy Milickie, Stawy Przemkowskie, Torfowisko pod Węglińcem;

3) 96 obszarów NATURA 2000 – tworzonych na podstawie dyrektyw ptasiej i siedliskowej, stanowiących rozszerzenie i uzupełnienie istniejącego systemu obszarów chronionych, m.in.: PLB Grądy Odrzańskie, PLB i PLH Łęgi Odrzańskie, utworzone w dolinie Odry, nieobjętej dotychczas ochroną wielkoobszarową;

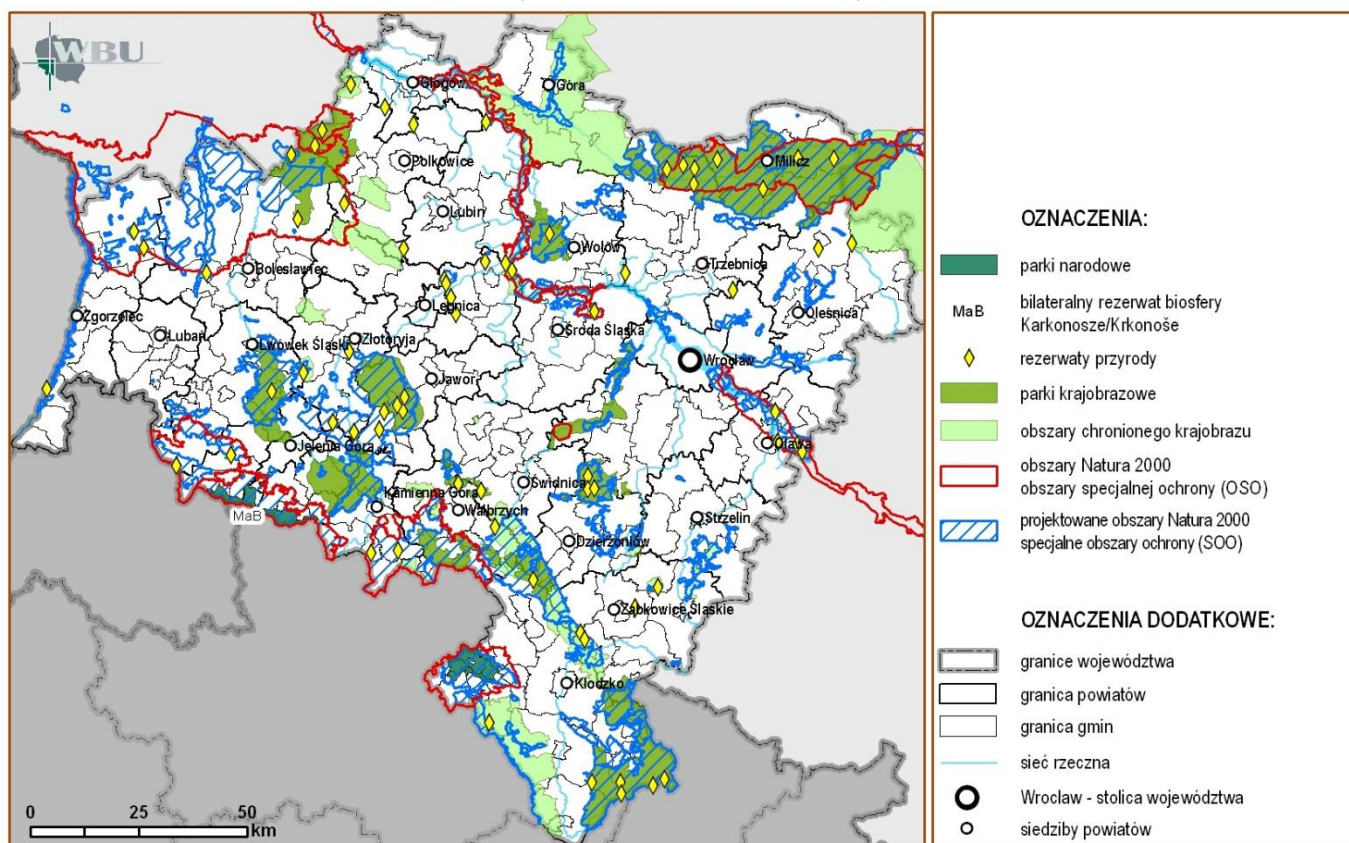
4) 12 parków krajobrazowych, powołanych w celu ochrony i zachowania walorów przyrodniczych i krajobrazowych województwa, m.in.: PK Doliny Baryczy, stanowiący jeden z najcenniejszych obecnie przyrodniczo obszarów Dolnego Śląska, PK Chełmy z wieloma unikalnymi formami geologicznymi wynikającymi ze specyficznej

budowy i historii tego terenu, Ślązański PK obejmujący unikatowy Masyw Ślęży, PK Sudetów Wałbrzyskich, PK Gór Sowich, PK Doliny Bobru i inne;

- 5) 25 obszarów chronionego krajobrazu (w tym 16 powołanych rozporządzeniami wojewodów) – stanowiących uzupełnienie regionalnego systemu ochrony przyrody, głównie w zakresie ochrony krajobrazowej;
- 6) 14 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych;
- 7) 120 użytków ekologicznych;
- 8) 2 obszary chronione, jako obiekty objęte konwencją Ramsarską: torfowiska w Karkonoskim Parku Narodowym i tereny w granicach rezerwatu Stawy Milickie w obrębie Parku Krajobrazowego Doliny Baryczy.

Dla ww. parków narodowych oraz kilku parków krajobrazowych zostały wyznaczone otuliny stanowiące strefę buforową wokół obszaru chronionego. Ich zadaniem jest zabezpieczenie przed zagrożeniami zewnętrznymi, wynikającymi z działalności człowieka. (Regionalny system obszarów chronionych przedstawiony został na rysunku 2.1-17)

Rysunek 2.1-17. Regionalny system obszarów chronionych (stan na 2011 wg RDOŚ we Wrocławiu)

2.2. ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I SYSTEMY ICH OCHRONY

TREŚĆ: Statystyczne informacje o zasobach - Zabytki archeologiczne - Miejskie i wiejskie zespoły zabytkowe - Architektura sakralna - Zespoły rezydencjonalne - Architektura obronna, zabytki przemysłu i techniki - Historyczne drogi i szlaki kulturowe oraz miejsca pamięci - Dobra kultury współczesnej - Programy i procesy rewitalizacji - Regionalny system ochrony dziedzictwa kulturowego.

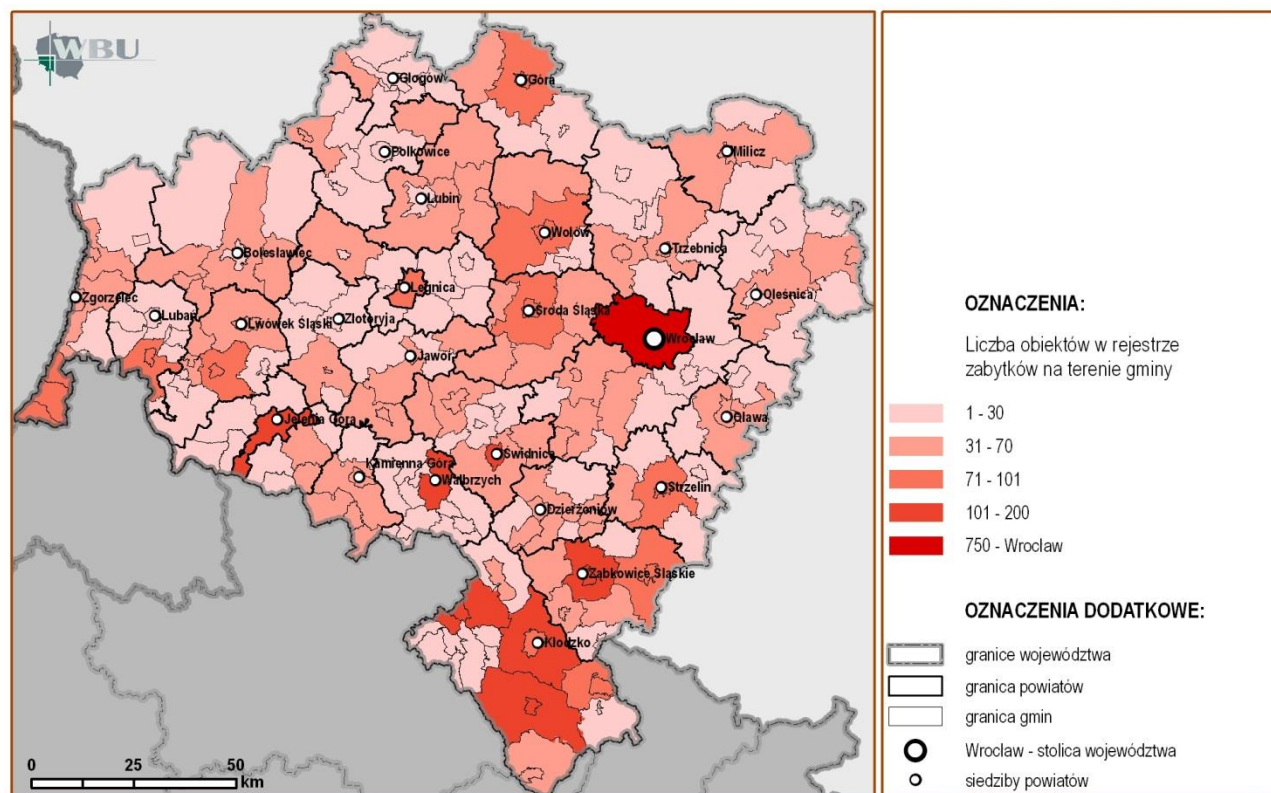
2.2.1. INFORMACJE STATYSTYCZNE O ZASOBACH

1. Dolny Śląsk ze względu na położenie geograficzne oraz dzieje polityczne podlegał oddziaływaniom wielu ośrodków, przede wszystkim Pragi, Krakowa i Norymbergii, a w późniejszym okresie również Drezna, Wiednia i Berlina. Przenikające tu impulsy artystyczne oraz wielowyznaniowa i wielonarodowa specyfika tego regionu zadecydowały o bogactwie dziedzictwa kulturowego. Występujące tu przykłady architektury odzwierciedlają wszystkie epoki i style artystyczne, począwszy od wczesnego średniowiecza aż po wiek XX – ty.

2. Ogólna liczba obiektów zabytkowych wynosi ponad 83 tys., są to m.in. historycznie ukształtowane zespoły staromiejskie, obiekty sakralne, założenia rezydencjonalne – zamki, pałace, dwory, obiekty użyteczności publicznej, architektura przemysłowa, założenia zieleni – parki, ogrody, aleje oraz cmentarze. Pod względem liczby zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (8004 – w 2010 r.) województwo dolnośląskie zajmuje pierwszą pozycję

w Polsce. Oprócz obiektów wpisanych do rejestru zabytków na terenie województwa dolnośląskiego odnotowano około 76 tysięcy obiektów zabytkowych, znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej.

Rysunek 2.2-1. Koncentracje obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków

3. Najliczniejszą grupę obiektów rejestrowych stanowią obiekty mieszkalne (12,2% zasobów krajowych), co potwierdza wysoki stopień urbanizacji regionu. Na drugim miejscu pod tym względem znajdują się obiekty sakralne (ponad 1400). W tej grupie dominują kościoły różnych wyznań, klasztory, kaplice itp. Z kolei najwyższy udział w zasobach krajowych (24%) posiadają zespoły rezydencjonalne - zamki i pałace oraz towarzyszące im zabytkowe założenia kształtowanej zieleni – parki i ogrody (841), których udział w zasobach krajowych wynosi 12%.

4. Rozmieszczenie zabytków architektury i budownictwa jest niejednolite. Ich największa ilość znajduje się na obszarach historycznych miast, jak Wrocław, Wołów, Środa Śląska, Jelenia Góra, Wałbrzych, Świdnica. Stosunkowo małe nasycenie obiektami zabytkowymi występuje na obszarach słabo rozwiniętych, np. na północy województwa lub zniszczonych w wyniku działań ostatniej wojny (Głogów). (Koncentrację walorów kulturowych - obiektów nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków w poszczególnych gminach obrazuje rysunek 2.2-1).

5. Na terenie województwa dolnośląskiego zachowały się także liczne zabytki ruchome (dzieła sztuki i rzemiosła artystycznego), z których większość stanowi wyposażenie i wystroje obiektów sakralnych. Ogólna liczba zewidencjonowanych obiektów ruchomych wynosi ponad 30 tysięcy. Stanowi to 14% ogółu zasobów krajowych i sytuuje województwo na drugim miejscu w Polsce. Najliczniejszą ilościowo grupą zabytków ruchomych są obiekty wyposażenia i wystroju świątyni. Stanowią one 17,6% zasobów krajowych, większość z nich wpisana jest do rejestru zabytków. Grupa ta jest także w największym stopniu zagrożona kradzieżami, ponieważ obiekty sakralne nie są dostatecznie zabezpieczone, co potwierdza wzrastający wskaźnik kradzieży.

2.2.2. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

1. Najwcześniejsze znaleziska archeologiczne potwierdzające obecność człowieka na tym terenie sięgają epoki paleolitu. Należą do nich: obozowisko Homo Erectusa (około 500 000 p.n.e.) w Winnej Górze k. Trzebnicy, znaleziska w Rusku k. Strzegomia oraz w Bardzie. Okres osadnictwa związany z rozwojem kultury rolnej, przypadający na początek 3000 lat p.n.e., otworzył nowy rozdział w dziejach prehistorii tych ziem. Bogactwo kultury starożytnej na tym obszarze reprezentują stanowiska z epoki brązu i kultury lateńskiej oraz związanej z nimi epoki wpływów rzymskich. Pod względem ilości stanowisk archeologicznych z tego okresu, Śląsk stanowi najbogatszy region w Polsce.

2. Liczba zinwentaryzowanych na terenie województwa dolnośląskiego stanowisk archeologicznych wynosi około 30 000, z czego ponad 1492 figuruje w rejestrze zabytków. Stanowiska archeologiczne zostały rozpoznane w ramach ogólnopolskiego programu Archeologicznego Zdjęcia Polski, przy prawie 90% pokryciu terytorium, oraz w czasie badań

ratowniczych prowadzonych w związku z procesami inwestycyjnymi. Dużą grupę zespołów archeologicznych stanowią stanowiska o własnych formach krajobrazowych (grodziska, osady i obozowiska, wały obronne, kurhany, megality, jaskinie, kopalnie). W tej grupie na uwagę zasługują zespoły stanowisk archeologicznych m.in. w Masywie Ślęży, na terenie Parku Krajobrazowego Chełmy, w dolinach Bobru i Nysy Łużyckiej, w Borach Dolnośląskich.

3. Ekspansja inwestycyjna, prace rolnicze oraz kradzieże z wykorzystaniem wykrywaczy metali to podstawowe zagrożenia zabytków archeologicznych. Większość stanowisk archeologicznych o zachowanych formach krajobrazowych nie jest wyeksponowana w terenie, co powoduje z jednej strony bezpośrednie narażenie na zniszczenia, z drugiej zaś utratę ich walorów zabytkowych i poznawczych. Wzrasta przy tym skala prowadzonych w ostatnich latach archeologicznych badań ratowniczych. Wynika to ze zintensyfikowania inwestycji drogowych oraz niezwykle ożywionego ruchu budowlanego na obszarach miejskich oraz w ich najbliższym otoczeniu. Niepokojącym zjawiskiem jest brak zainteresowania ze strony samorządów zagospodarowaniem i udostępnianiem stanowisk archeologicznych o zachowanych formach krajobrazowych w celach naukowych, dydaktycznych oraz turystycznych.

2.2.3. MIEJSKIE I WIEJSKIE ZESPOŁY ZABYTKOWE

1. Intensywny proces osadniczy, zainicjowany na przełomie XII i XIII wieku przez książąt z piastowskiej dynastii śląskich Henryków, związany był z wprowadzeniem nowego systemu organizacyjno-prawnego, jakim były lokacje na prawie niemieckim jak Złotoryja (1211), Lwówek Śląski (1217), a później Środa Śląska (1223), której statut określony mianem prawa średniego stanowił wzór dla wielu następnych lokacji. Struktura przestrzenna osad miejskich województwa ukształtowała się w zasadniczym zarysie na przełomie XIII-XIV w., a więc posiada genezę średniowieczną.

2. Większość miast regionu zachowało historycznie wykształcony układ przestrzenny z obszernym rynkiem, ratuszem i blokiem śródmiejowym wypełnionym kamienicami o bogatej dekoracji renesansowo-barokowej (np. Bolesławiec, Bystrzyca Kłodzka, Jawor, Jelenia Góra, Kłodzko, Kowary, Lwówek Śląski, Legnica, Oleśnica, Środa Śląska, Świdnica, Wołów, Złotoryja). Zabytkowe układy urbanistyczne zachowały miejscowości, które utraciły prawa miejskie, jak np. Chelmsko Śląskie, Dobromierz, Rudna, Sulików, Sułów, Wińsko, Złotniki Lubańskie. Dużą grupę tworzą miasta i miejscowości uzdrowiskowe z zabudową sanatoryjno-pensjonatową oraz z charakterystycznymi budynkami i urządzeniami związanymi z funkcjonowaniem źródeł, jak Cieplice Zdrój, Duszniki Zdrój, Kudowa Zdrój, Łądek Zdrój, Polanica Zdrój, Szczawno Zdrój, Świeradów Zdrój. Struktura przestrzenna wielu historycznych miast regionu jest czytelna, pomimo tego, że została naruszona w czasie działań drugiej wojny światowej oraz akcji rozbiórkowych w okresie powojennym. W dalszym ciągu jednak można obserwować efekty zniszczeń wojennych w postaci luk urbanistycznych np. we Wrocławiu, Głogowie, Ścinawie. Do zdegradowania przestrzeni miejskiej przyczyniły się także przemiany planistyczne ostatniego sześćdziesięciolecia, jak wprowadzanie nowej zabudowy w centrach staromiejskich oraz wznoszenie osiedli mieszkaniowych w technologii wielkiej płyty na obrzeżach miast (np. Jeleniej Góry, Legnicy, Wałbrzycha, Wrocławia).

3. Osadnictwo wiejskie na Dolnym Śląsku posiada równie wczesny, średniowieczny rodowód. Najczęściej występującą formą osiedli ruralistycznych są wsie typu łańcuchowego o luźnym bądź rozproszonym układzie zabudowy (typ dominujący w górskich rejonach Sudetów) oraz wsie o układzie wielodrożnicy. Wiele osiedli ruralistycznych regionu zachowało pierwotną strukturę przestrzenną, jednak tylko nieliczne zostały wpisane do rejestru zabytków, jak np. Bogatynia - Markocice, Głogów - Brzostów, Udanin, Wierzchowice, Pstrązna. Charakterystyczne dominanty osad wiejskich stanowią kościoły (katolicki i ewangelicki), założenie pałacowe lub dworskie z folwarkiem oraz zabudowaniami gospodarczymi.

4. Zachowana obecnie zabudowa wiejska pochodzi przeważnie z XIX i pocz. XX wieku. Są to w większości pojedyncze domy mieszkalne i budynki gospodarcze oraz założenia wielobudynkowe tworzące duże gospodarstwa (najczęściej o układzie zamkniętego czworoboku, z bramą przejazdową, głównym domem mieszkalnym oraz kilkoma budynkami gospodarczymi). Powszechnym typem budownictwa wiejskiego w XVIII i w pierwszej poł. XIX wieku była zabudowa drewniana, stopniowo zastępowana przez budownictwo murowane. W północno-wschodniej i środkowej części województwa zachowały się nieliczne kościoły wzniesione w konstrukcji szkieletowej (m.in. w Chelstowie, Trzebicku, Sulowie). Duża grupa regionalnego budownictwa drewnianego występuje w obszarze Sudetów. Na uwagę zasługują obiekty konstrukcji przysłupowej ukształtowane pod wpływem łużyckiej tradycji budowlanej (w rejonie Bogatyni, Sulikowa, Zgorzelca), domy tkaczy w Chelmsku Śląskim (tzw. Dwunastu Apostołów) i Międzyzylesiu oraz zabudowa w stylu tyrolskim (np. w Mysłakowicach i okolicy oraz w Międzygórzu). Zasoby architektury drewnianej skupionej na obszarach wiejskich ulegają postępującemu uszczupleniu. Duża liczba obiektów nie jest objęta ochroną prawną. Z zachowanych kilku tysięcy tylko około stu zostało wpisanych do rejestru zabytków. Brak należytej ochrony oraz próby podniesienia standardów mieszkaniowych poprzez nieprawidłowo przeprowadzone modernizacje spowodowały nieodwracalne zniszczenia wielu obiektów architektury drewnianej

2.2.4. ARCHITEKTURA SAKRALNA

1. Efektem wzmożonego ruchu budowlanego, jaki miał miejsce w XIII wieku, jest największe w skali kraju nagromadzenie sakralnej architektury romańskiej (m.in. kościoły w Lwówku Śląskim, Świerzawie, Wierzbnej, rotunda w Strzelinie, bazylika klasztorna w Trzebnicy, książęca kaplica zamkowa w Legnicy). Bujny rozwój architektury sakralnej w okresie średniowiecza związany był z rozwojem miast oraz sprowadzeniem na Śląsk wielkich domów zakonnych, jak benedyktyni, cystersi, franciszkanie i dominikanie. W szczytowym okresie rozwoju architektury gotyckiej, jaki przypada na XIII-XIV wiek, powstały potężne założenia zakonne, kościoły parafialne fundowane przez książąt oraz okazałe kościoły miejskie z inicjatywy zamożnego patrycjatu. Krajobraz wiejski zdominował typ kościoła rycerskiego, jednonawowego z wieżą od zachodu. Do najważniejszych realizacji tego okresu należy zaliczyć: kościoły cysterskie w Lubiążu, Henrykowie, Trzebnicy, kościoły wrocławskie skoncentrowane w rejonie Ostrowa Tumskiego i lewobrzeżnego Wrocławia, miejskie świątynie parafialne Chojnowa, Głogowa, Jeleniej Góry, Legnicy, Oleśnicy, Strzegomia, Świdnicy, Ząbkowic Śląskich, Ziębic i Kłodzka.
2. Architektura sakralna okresu reformacji nie wykształciła wybitnych realizacji, poza kościołem w Żórawinie, uznanym za wybitny przykład manierystycznej sztuki dworskiej. Po zakończeniu wojny trzydziestoletniej (1618-1648) zostały wzniesione trzy kościoły Pokoju. W zachowanych do dziś – w Jaworze i Świdnicy występuje kompletne wyposażenie o bogatym programie ikonograficznym. W okresie kontrreformacji na terenach swobód wyznaniowych powstawały nieliczne kościoły graniczne (np. Pogorzelska i Trzmiel na Ziemi Legnickiej) oraz liczniej reprezentowane kościoły uciezkowe (np. Proboszczów, Pielgrzymka). W 1707 r. w wyniku zawarcia konwencji altranszadzkiej zezwolono na budowę sześciu kościołów Łaski, m. in. w Miliczu, Kamiennej Górze oraz najokazalszy w Jeleniej Górze.
3. Wybitne osiągnięcia baroku w architekturze sakralnej wynikają przede wszystkim z barokizacji świątyń w Henrykowie, Krzeszowie, Lubiążu i Trzebnicy, których okazałe wystroje rzeźbiarsko-malarskie reprezentują najwyższy poziom artystyczny. Obok tego powstały wybitne realizacje związane z działalnością praskiego architekta K.I. Dientzenhofera. Należą do nich: opactwo w Legnickim Polu, kościół i zespół klasztorny w Lubomierzu oraz kościół parafialny w Sicinach. W okresie walki z protestantami podczas panowania Habsburgów ważną rolę pełniły ruchy pielgrzymkowe. Obok tradycyjnych miejsc pielgrzymkowych, jakimi były Trzebnica i Bardo, pojawiły się nowe jak Wambierzyce, Krzeszów, Grodowiec oraz Góra Igliczna w Międzygórzu. Z kolei formy klasycyzmu i historyzmu, obecne w architekturze sakralnej schyłku XVIII i XIX wieku, zaowocowały tak wybitnymi realizacjami, jak klasycystyczne kościoły w Sycowie i Wałbrzychu (dzieła K.G. Langhansa) oraz kościół w Mysłakowicach wg projektu F.C. Schinkla.
4. Obiekty architektury sakralnej, stanowiące własność kościołów i związków wyznaniowych, prezentują najlepszy stan zachowania. Jednak i w tej grupie znaczna ilość obiektów pozostaje w stanie postępującej degradacji, co przeważnie odnosi się do nieużytkowanych obiektów kultu ewangelickiego. Prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach sakralnych uzyskują dofinansowanie z budżetu państwowego i samorządowego, dotyczy to także ich wyposażenia. W większości działania te nie obejmują cmentarzy, które stanowią także własność parafialną. Wiele cennych pomników sepulkralnych, pomimo wpisania do rejestru zabytków, nie jest objęta niezbędną ochroną. Ulegają one postępującej degradacji, a wymagane prace zabezpieczająco-konserwatorskie, które mogłyby powstrzymać ten proces, nie są prowadzone.

2.2.5. ZESPOŁY REZYDENCJONALNE

1. Architektura rezydencjonalna, którą w większości reprezentują dwory i zespoły pałacowo-ogrodowe, występowała na Dolnym Śląsku masowo. Niestety ogromna ilość obiektów tego typu uległa zniszczeniu po II wojnie światowej. Wśród licznej grupy założeń powstałych w okresie nowożytnym na szczególną uwagę zasługują: m.in. renesansowe założenia o cechach obronnych np. w Płakowicach, Kliczkowie, dwory - Czarne i Maciejowiec k. Jeleniej Góry oraz pałace w Gościszowie, Chocianowcu, Chocianowie, Gorzanowie, Nawojowie Łużyckim, Krobielowicach. W drugiej połowie XVII i w XVIII wieku architekturę rezydencjonalną zdominował typ założenia powiązanego z ogrodem, wzorowanego na rozwiązaniach francuskich, np. w Biedrzychowicach, Goszczy, Kamionnej, Szczepanowie, Pieszycach. Około połowy XVIII w. upowszechnił się także typ pałacu miejskiego, czego przykładem są barokowe założenia w Jeleniej Górze, Cieplicach, Kowarach, Wrocławiu. Na przełomie XVIII i XIX wieku oraz w XIX stuleciu powstał szereg interesujących realizacji. Należą do nich: neoklasycystyczne pałace w Samotworze i Miliczu (dzieła K.G. Langhansa) oraz utrzymane w stylistyce historyzującej założenia pałacowe w Kwietnie, Szczodrem, Kamieńcu Ząbkowickim (K. F. Schinkel), Mysłakowicach i Karpnikach (dwa ostatnie dzieła F. A. Stülera).
2. Dopelniającymi elementami dla pałaców i dworów były związane z nimi założenia kształtowanej zieleni - ogrody oraz parki. Barokowe otoczenie założeń pałacowych czy klasztornych stanowił regularny ogród o kompozycji geometrycznej, wypełniony rzeźbą figuralną i obiektami małej architektury (pawilony, oranżerie), jak np. w Henrykowie, Legnickim Polu czy Brzezince Oleśnickiej. U schyłku XVIII i w XIX w. założenia zieleni przybrały formy krajobrazowe, których kompozycja sprawiała wrażenie naturalności. Wybitnym przykładem sztuki ogrodowej są sentymentalno-romantyczne

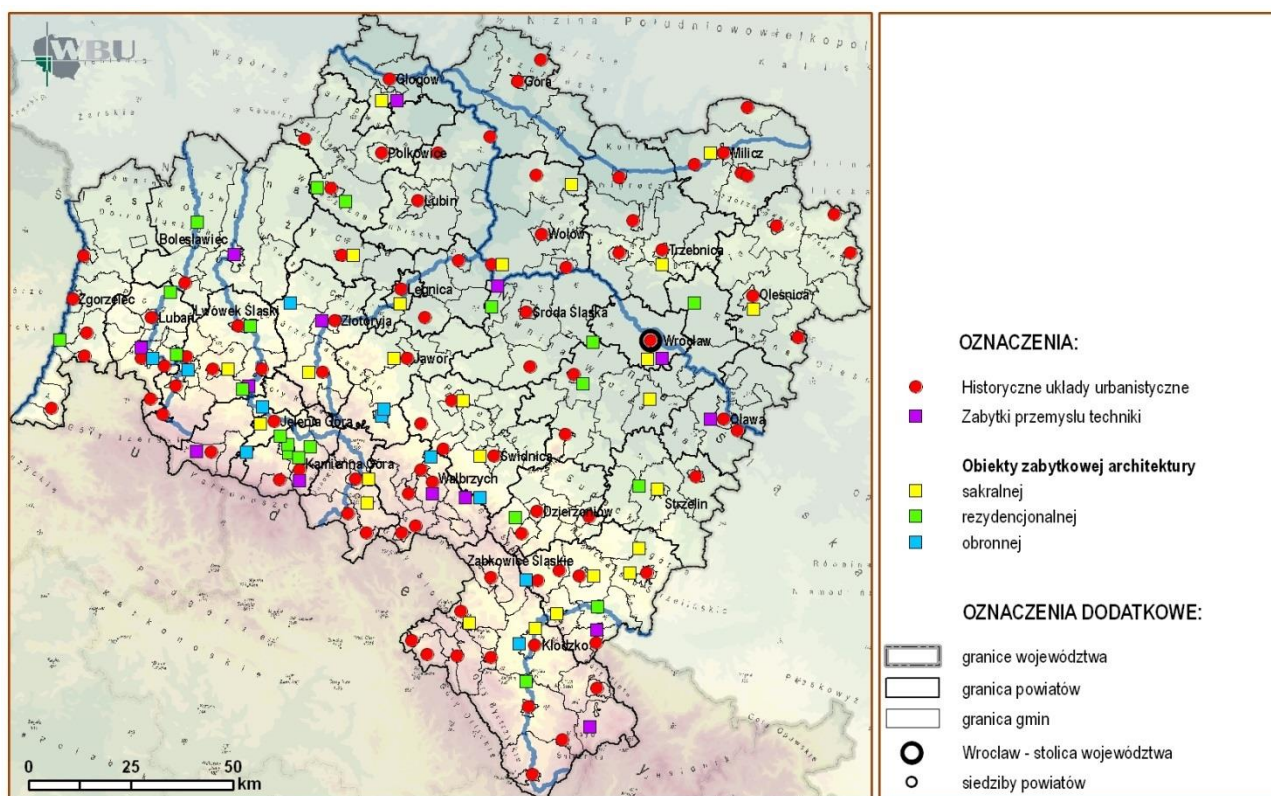
parki krajobrazowe tworzące zwartą całość, jakie powstały w otoczeniu rezydencji w Kotlinie Jeleniogórskiej wg projektu królewskiego ogrodnika J. P. Lenne. Ten unikalny zespół architektoniczno-krajobrazowy tworzą pałace w Bukowcu, Karnikach, Mysłakowicach, Łomnicy, Wojanowie i Stanisławowie.

3. Stan zachowania architektury rezydencjonalnej wraz z przynależną zabudową gospodarczą jest niezadowalający. Duży procent majątków ziemskich, w których założono państwowe gospodarstwa rolne, uległ nieodwracalnym zniszczeniom. Niewłaściwe użytkowanie, brak koniecznych prac remontowych i zabezpieczających oraz nieuregulowana sytuacja własnościowa to podstawowe czynniki zagrożenia, jakim poddawane są te obiekty. Duża liczba zespołów rezydencjonalnych została sprywatyzowana, wiele z nich poddano kapitalnym remontom i zaadaptowano do nowych, w większości hotelowych funkcji. Stanowią one niestety w dalszym ciągu rzadkie przykłady właściwego zagospodarowania i użytkowania.

2.2.6. ARCHITEKTURA OBRONNA, ZABYTKI PRZEMYSŁU I TECHNIKI

1. Architektura obronna na terenie województwa reprezentują wznoszone w okresie średniowiecza zamki obronne, wieże mieszkalne, obwarowania historycznych miast oraz zespoły fortyfikacji. Najwcześniejsze zamki obronne (X-XII w.) były wznoszone z kamienia na miejscu grodów książęcych i zachowały się do dziś w formie grodzisk. Przełom w budownictwie warownym nastąpił po najeździe Tatarów (1241 r.). Od tej pory zaczęto wznosić zamki murowane, jak np. w Bolkowie, Świnach, zamki Bolczów, Chojnik, Gryf, Grodno w Zagórzu Śląskim (zachowane w stanie trwałej ruiny), Czocho, Grodziec oraz największy w skali województwa zamek Książ koło Wałbrzycha. Zachowało się tu także kilka przykładów innego typu obiektów - mieszkalnych wież obronnych, m.in. w Biestrzykowie, Żelaźnie oraz w Siedlęcinie (z cennymi polichromiami z legendą o Lancelocie z Jeziora). Ponadto w wielu miejscowościach regionu zachowały się fragmenty murów obronnych, baszt, bastei, bram (np. w Bystrzycy Kłodzkiej, Lwówku Śląskim, Oławie, Wołowie, Ziębicach, Złotorzy). Obwarowania miejskie niejednokrotnie powiązane były z zamkami, jak np. w Bierutowie, Bolesławcu, Chojnowie, Jaworze, Oleśnicy, Prochowicach, Sycowie czy Ząbkowicach Śląskich.

Rysunek 2.2-2. Wybrane zespoły zabytkowe o wysokich wartościach kulturowych.

2. Proces silnego zmilitaryzowania prowincji śląskiej nastąpił po aneksji Śląska przez Prusy (1742 r.). Systemy obronne wielu śląskich miast zostały wzmocnione, a Wrocław, Świdnica i Głogów, w których stacjonowały garnizony wojskowe, zamieniono w twierdze. Potężny system fortyfikacyjny powstał na obszarze Kotliny Kłodzkiej, zachowane w Kłodzku i Srebrnej Górze twierdze uznane są za wybitne przykłady architektury militarnej i inżynierii wojskowej czasów nowożytnych.

3. Obiekty architektury obronnej utraciły swe pierwotne funkcje, większość z nich popada w postępującą ruinę, a jedynie nieliczne otoczone są opieką i zostały zaadaptowane do nowych funkcji - mieszkalnych, turystycznych bądź

ekspozycyjnych. Powołanie parków kulturowych dla ochrony zespołów twierdz w Kłodzku i Srebrnej Górze, doprowadziło do uporządkowania ich otoczenia i szerszego udostępnienia wartości historycznych i kulturowych.

4. Obiekty dziedzictwa przemysłowego zachowane na Dolnym Śląsku w większości związane są z rozwojem przemysłu przypadającym na 2 poł. XIX i pocz. XX w. Na uwagę zasługują wyeksponowane w krajobrazie zabytki związane z górnictwem oraz hutnictwem, tj. kopalnie (np. Julia w Wałbrzychu, Nowej Rudzie, Złotym Stoku, Złotorzy), sztolnie (w Kowarach, Kletnie, Wałbrzychu) szyby, huty szkła (np. w Szklarskiej Porębie). Licznie reprezentowaną grupę stanowią obiekty związane z infrastrukturą kolejową - dworce, wiadukty, tunele kolejowe (np. wiadukt w Bolesławcu, obiekty dawnej Śląskiej Kolei Górskiej na odcinku Wałbrzych - Kłodzko), obiekty hydrotechniczne - porty, jazy, śluzy, mosty, młyny, wieże ciśnień, elektrownie i zapory wodne (np. port w Głogowie, stocznia rzeczna w Malczycach, zespół jazów i śluz w Oławie, obiekty Wrocławskiego Węzła Wodnego, zapory w Leśnej, Pilchowicach i Zagórzcu Śląskim) oraz takie jak: cukrownie, browary, fabryki, osiedla robotnicze oraz wille i pałace fabrykanckie.

5. Obok wymienionych zabytków architektury i budownictwa przemysłowego, interesującą grupę stanowią obiekty ruchome, reprezentujące tradycyjne lecz unikalne obecnie dziedziny rzemiosła i przemysłu charakterystyczne dla regionu, jak tkactwo, garncarstwo, hutnictwo szkła. Znaczna grupa przemysłowych zabytków ruchomych eksponowana jest w muzeach regionalnych i specjalistycznych (np. Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju, Muzeum Tkactwa Dolnośląskiego w Kamiennej Górze) oraz w skansenach (np. skansen lokomotyw parowych w Jaworzynie Śląskiej).

6. Obiekty architektury przemysłowej ulegają postępującej degradacji, dotyczy to w szczególności zabytków pozbawionych pierwotnej funkcji i nieużytkowanych, które poddawane są systematycznie silnej presji inwestycyjnej. Szczególnie zagrożona jest wyłączona z użytkowania infrastruktura kolejowa, tj. budynki dworców, obiekty towarzyszące oraz linie kolejowe. Polskie Koleje Państwowe, zobowiązane do sprawowania opieki nad tymi zasobami, nie wypełniają swoich obowiązków nawet w podstawowym zakresie, który odnosi się do zabezpieczenia przed kradzieżami i dewastacją. Brak jakichkolwiek działań, również prawnych, powoduje, że dochodzi do dewastacji szeregu dworców kolejowych i obiektów im towarzyszących, a także do demontażu odcinków linii kolejowych.

2.2.7. HISTORYCZNE DROGI I SZLAKI KULTUROWE ORAZ MIEJSCA PAMIĘCI

1. Drogi handlowe przecinające terytorium Dolnego Śląska ukształtowały się w okresie średniowiecza. Za najstarszą uznawany jest tzw. szlak bursztynowy, którym odbywał się transport bursztynu z nad Morza Bałtyckiego nad Adriatyk. W obszarze województwa szlak ten prowadzić miał przez Kudowę, Kłodzko, Bardo, Niemcę Wrocław i dalej w kierunku Kalisza (przebieg ten potwierdzają cenne znaleziska archeologiczne z okresu Cesarstwa Rzymskiego). W okresie średniowiecza rozwinęły się na tych terenach szlaki handlowe o wyjątkowym znaczeniu dla rozwoju gospodarczego i kulturalnego nie tylko Dolnego Śląska: 1) Wysoka Droga (określana również jako Droga Królewska, czyli Via Regia) - łącząca centra gospodarcze południowych Niemiec z Rusią Kijowską, z przebiegiem przez Zgorzelec, Bolesławiec, Chojnów, Legnicę, Środę Śląską, Wrocław i Oławę.

2. Dolna Droga - prowadząca z Lipska przez Żagań, Lubin, Prochowice, Środę Śląską do Wrocławia i dalej w kierunku Rusi Kijowskiej.

W ostatnich latach wyznaczone zostały w obrębie województwa szlaki kulturowe, promujące i udostępniające walory jego dziedzictwa kulturowego, posiadające przy tym istotne znaczenie międzynarodowe i regionalne. Należą do nich:

Szlak Cystersów jako część międzynarodowego szlaku, który rozpoczyna się w Portugalii, prowadzi przez Hiszpanię, Francję, Niemcy aż do Polski i obejmuje miejsca trwałego pobytu zakonu cysterskiego (na Dolnym Śląsku są to klasztory w Krzeszowie, Kamieńcu Żąbkowickim, Henrykowie, Lubiążu i Trzebnicy).

Szlak Świętego Jakuba, przebiegający wzdłuż Wysokiej Drogi i stanowiący regionalne przedłużenie w kierunku wschodnim europejskiego szlaku pielgrzymkowego do Santiago de Compostela (reaktywowany w ostatnich latach odcinek szlaku na Dolnym Śląsku łączy Głogów, Jakubów, Grodowiec, Polkowice, Chocianów, Bolesławiec, Lubań oraz Zgorzelec; kolejny odcinek tego szlaku to połączenie Brzegu, Wrocławia, Środy Śląskiej, Legnicy, Złotorzy, Lwówka Śląskiego, Lubania i Zgorzelca),

Szlak Zamków Piastowskich prowadzący przez tereny dawnego księstwa świdnicko-jaworskiego i prezentujący obiekty architektury obronnej (łącznie 15 ruin grodów i zamków piastowskich, a w tym zamki w Grodźcu, Wleniu, Bolkowie, Świnach, Cisy, Książu oraz Grodno w Zagórzcu Śląskim). *(Szlaki kulturowe przedstawione zostały na rysunku 2.3-3)*

3. Na obszarze województwa godne odnotowania są miejsca upamiętniające ważne wydarzenia historyczne. Należą do nich pola bitewne z okresu średniowiecza (np. Głogów, Niemcza, Legnickie Pole), pola bitewne związane z trzema wojnami śląskimi (np. pod Dzierżoniowem, pod Lutynią) oraz z wojnami napoleońskimi (np. nad Kaczawą - Dunino, pod Strugą - Dobromierz).

4. Dolny Śląsk, stanowiący w okresie drugiej wojny światowej zaplecze gospodarczo-militarne III Rzeszy, jest obszarem, na którym występują liczne miejsca martyrologii z tego okresu. Są to przede wszystkim niemieckie obozy

koncentracyjne, obozy jenieckie oraz obozy pracy. Najważniejszy z nich to obóz koncentracyjny KL Gross-Rosen w Rogoźnicy k. Strzegomia – o statusie Pomnika Zagłady i Męczeństwa Narodu Polskiego. Liczne filie Gross-Rosen, zwane obozami pracy, funkcjonowały m.in. w Bolesławcu, Wrocławiu, Jelczu, Brzegu Dolnym, Kamiennej Górze oraz w Górach Sowich (zespół militarny „Riese” - Olbrym budowany dla potrzeb przemysłu zbrojeniowego lub jako miejsce głównej kwatery Wehrmachtu). Niemieckie obozy jenieckie zlokalizowane były także w Srebrnej Górze i Świętoszowie na terenie poligonu wojskowego, gdzie po zakończeniu wojny aż do 1952 r. funkcjonowało więzienie NKWD, a następnie stacjonował garnizon wojsk radzieckich. Miejscami martyrologii z okresu II wojny światowej na ziemi dolnośląskiej są także pomniki i cmentarze wojenne ofiar zbrodni hitlerowskich (np. w Kolcach, Walimiu), cmentarze wojskowe (np. we Wrocławiu, Zgorzelcu) oraz cmentarze jeńców rosyjskich i wojsk radzieckich (np. w Bolesławcu, Wrocławiu, Oleśnicy, Oławie).

5. Pola bitew historycznych nie są promowane w sposób zadowalający. W większości nie są oznakowane w terenie, a więc i świadomość w tym zakresie jest znikoma. Stan zachowania pomników wojennych oraz cmentarzy ofiar wojny i cmentarzy wojskowych jest bardzo zły. W wielu przypadkach pojedyncze groby i pomniki nagrobne są zdewastowane w stopniu uniemożliwiającym ich identyfikację, giną też systematycznie zarastające cmentarze. Zjawiska te wskazują, że pamięć historyczna jest bardzo słaba, a niekiedy wręcz nieobecna w powszechnej świadomości.

2.2.8. DOBRA KULTURY WSPÓŁCZESNEJ

1. Dobra kultury współczesnej w rozumieniu ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym nie posiadają statusu zabytku. Są to powstałe współcześnie pomniki, miejsca pamięci, obiekty architektury i budownictwa oraz założenia urbanistyczne i krajobrazowe o wysokich wartościach artystycznych bądź historycznych. Przedmiotem zainteresowania badaczy architektury współczesnej są przede wszystkim budynki użyteczności publicznej, zespoły mieszkaniowe oraz kościoły, które powstały w okresie powojennym. Niejednokrotnie jako cezurę badawczą przyjmuje się lata 1945 – 1989, a więc okres kiedy powstało wiele cennych obiektów o cechach późnego modernizmu i socrealizmu.

2. Silna presja, jakiej poddawana jest architektura tego okresu, powoduje konieczność jej zinwentaryzowania, oceny oraz określenia sposobu ochrony w celu zachowania najcenniejszych realizacji. Inicjatywę w tym zakresie podjęli specjaliści z Instytutu Historii Sztuki we Wrocławiu, którzy opracowali listę dóbr kultury współczesnej dla miasta Wrocławia. Kryteria, na podstawie których dokonano wyboru poszczególnych obiektów, dotyczą m.in. nowatorstwa w zakresie rozwiązań architektonicznych i przestrzennych, wartości artystycznych oraz walorów przestrzennych i estetycznych. Na liście obejmującej ponad czterdzieści obiektów i zespołów figuruje m.in.: zabudowa placu Nowy Targ, osiedla - „Pod Jaworami”, „Gajowice”, „Przyjaźni”, pojedyncze obiekty jak np. Hutmen, Trzonolinowiec, kino Warszawa oraz kościoły - św. Ducha i św. Wawrzyńca.

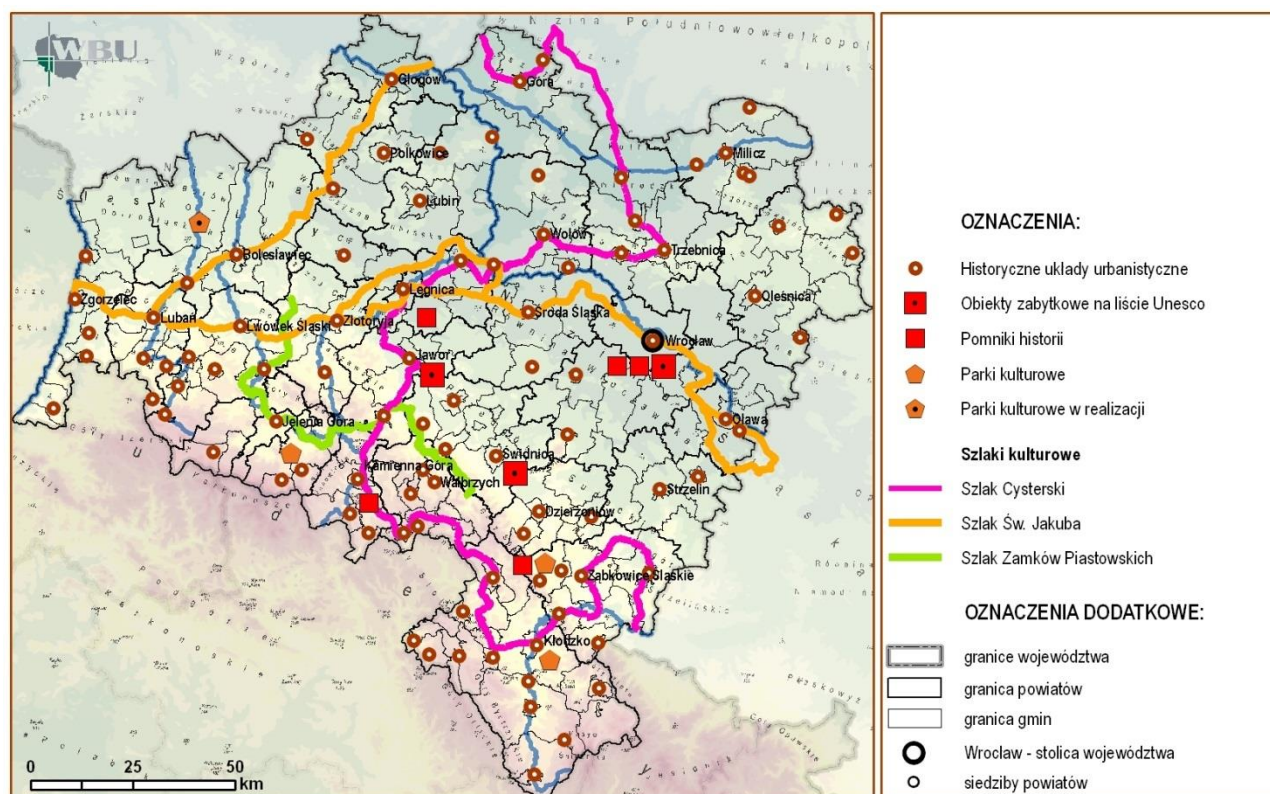
3. Obiekty i zespoły architektury, które można określić mianem dóbr kultury współczesnej występują na obszarze całego Dolnego Śląska. Należą do nich m.in.: zabudowa pierzei rynku w Jaworze, osiedle mieszkaniowe w Kowarach, hotel Granit w Szklarskiej Porębie, dom kultury w Nowej Rudzie. W związku z opracowaniem projektu zmiany planu województwa zostało wykonane studium, w którym wskazano kryteria typowanych obiektów, zasady ich ochrony oraz zaprezentowano wstępną listę dóbr kultury współczesnej dla województwa dolnośląskiego. Wykaz ma charakter otwarty i stanowi wstęp do dalszych badań nad tym zagadnieniem.

4. Dobra kultury współczesnej są nowym zagadnieniem i dotąd niepodejmowanym w polityce przestrzennej. Ustawowy obowiązek uwzględnienia tej problematyki w dokumentach planistycznych spowodował duże zainteresowanie architekturą współczesną. Przyczynił się również do podjęcia szerokiej dyskusji, w której zasadnicze pytania dotyczą zdefiniowania kryteriów wyboru dóbr architektury współczesnej oraz zakresu i zasad ochrony ich wartości.

2.2.9. PROGRAMY I PROCESY REWITALIZACJI

1. Odnowa zespołów staromiejskich i rewitalizacja zespołów uzdrowiskowych to coraz częściej obserwowane w ostatnich latach działania na rzecz uporządkowania i odbudowy zabytkowych układów urbanistycznych. Najczęściej obejmują one tylko wybrane obiekty, czasem większe obszary w zespołach staromiejskich i prowadzone są w zawężony do powierzchniowych remontów sposób. Większość zasobów mieszkaniowych o walorach zabytkowych stanowi własność komunalną. Niestety zarządzające nimi wspólnoty mieszkaniowe ze względu na problemy finansowe nie zapewniają im koniecznych remontów i prac konserwatorskich. W wielu przypadkach remonty prowadzone są bez wymaganego nadzoru konserwatorskiego, niezgodnie ze sztuką konserwatorską. Skutki takich działań są nieodwracalne i powodują pozbawienie zabytków ich pełnych wartości. Finansowanie programów rewitalizacji opiera się głównie o własne środki budżetów miejskich. Jednak zaawansowana dekapitalizacja substancji mieszkaniowej przy postępującym procesie jej prywatyzacji oraz niewystarczające zaangażowanie finansowe właścicieli w renowację - skutecznie hamują procesy odnowy obszarów miejskich.

Rysunek 2.2-3. Ponadlokalne zasoby dziedzictwa kulturowego.

2. Wdrażanie programów rewitalizacji (rozumianej jako zespół zintegrowanych działań w sferach społeczno-ekonomicznej i przestrzennej) ma miejsce w wielu ośrodkach osadniczych województwa. Ich celem jest powstrzymanie degradacji obszarów oraz osiągnięcie trwałych zmian (m.in. w zakresie poprawy warunków życia mieszkańców, wzrostu funkcjonalności i rozwoju obszarów wraz z otoczeniem). Wsparcie dla tych działań w regionalnych programach operacyjnych dla województwa wpłynęło na wzrost ich dynamiki. W ramach finansowanego z funduszy strukturalnych UE Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego w latach 2002 – 2006 wsparcie uzyskały projekty z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i dzielnic mieszkaniowych, m.in. we Wrocławiu, w Bolesławcu, Legnicy, Chocianowie, Trzebnicy, Oławie, Świebodzicach, Łądku Zdroju i Dusznikach Zdroju. W tym okresie opracowano większość Lokalnych Programów Rewitalizacji (instrumentu warunkującego uzyskanie dotacji na ten cel). Zagadnienie odnowy zdegradowanych obszarów miejskich zostało również ujęte w Regionalnym Programie Operacyjnym dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007 - 2013 w ramach priorytetu „Miasta”.

2.2.10. REGIONALNY SYSTEM OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

1. Regionalny system ochrony dziedzictwa kulturowego tworzą objęte ustawowymi formami ochrony obiekty, zespoły i obszary zabytkowe. Są to uznane za pomniki historii zabytki nieruchome wpisane do rejestru lub parki kulturowe o szczególnych wartościach kulturowych oraz założenia wielkoobszarowe o statusie parku kulturowego, utworzone w celu ochrony krajobrazu kulturowego. Pozostałe elementy systemu to ustalenia ochrony zapisane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, tj. strefy ochrony konserwatorskiej oraz zestawienia obiektów i zespołów zabytkowych ujętych w rejestrze zabytków i w ewidencji konserwatorskiej, a także plany ochrony, które sporządza się dla parków kulturowych. Obiekty i zespoły o unikatowych wartościach kulturowych bądź przyrodniczych podlegają ochronie międzynarodowej i wpisane są na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

2. Najcenniejsze elementy dziedzictwa kulturowego w województwie dolnośląskim posiadają ochronę prawną. Na liście światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego UNESCO figurują kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy oraz Hala Stulecia we Wrocławiu. Zespoły klasztorne w Krzeszowie i Legnickim Polu, twierdza w Srebrnej Górze oraz założenie staromiejskie i Hala Stulecia we Wrocławiu zostały uznane rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polski za pomniki historii. Założenia obronne twierdz w Srebrnej Górze oraz Kłodzku objęte są ochroną w formie parku kulturowego. Dla tych obszarów zostały sporządzone plany ochrony, określające ramy i sposoby ich zagospodarowania oraz zarządzania. W 2008 r. powołany został park kulturowy Kotliny Jeleniogórskiej, obejmujący założenia rezydencjonalno-krajobrazowe położone w południowo-wschodniej części kotliny. Opracowano również niezbędną dokumentację do utworzenia parku kulturowego zespołu pałacowo-parkowego w Kliczkowie. Obiekty i zespoły zabytkowe uznane za pomniki historii oraz wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO, poza ustawową ochroną,

wymagają kompleksowych programów zarządzania, określających kwestie związane z konserwacją, użytkowaniem oraz udostępnianiem tych zasobów.

2.3. TENDENCJE ZMIAN W SFERZE PRZYRODNICZEJ I KULTUROWEJ

1. W trakcie przeprowadzonych analiz stanu zagospodarowania przestrzennego województwa w sferze przyrodniczej i jego zmian w latach 2001 – 2009 ujawniły się następujące pozytywne tendencje (wskazane w kolejności referowanych wcześniej zagadnień):

- 1) nieznaczna poprawa stanu czystości wód podziemnych,
- 2) poprawa jakości wód powierzchniowych, związana z budową sieci i oczyszczalni ścieków oraz obniżaniem się ilości zanieczyszczeń wprowadzanych do rzek,
- 3) wzrost znaczenia zasobów surowców metalicznych, energetycznych i skalnych regionu w krajowym bilansie zasobów tych kopalin,
- 4) obniżenie emisji zanieczyszczeń powietrza z największych zakładów Dolnego Śląska,
- 5) poprawa jakości powietrza (przede wszystkim w południowo-zachodniej części województwa),
- 6) systematyczny przyrost powierzchni lasów,
- 7) dostosowywanie składu gatunkowego lasów do warunków siedliskowych,
- 8) poprawa stanu zdrowotności lasów,
- 9) wzrost powierzchni obszarów obejmowanych ochroną, w tym głównie w ramach sieci NATURA 2000.

2. W ramach wyżej wymienionych analiz ujawniły się również następujące ważniejsze tendencje negatywne (wskazane w kolejności referowanych wcześniej zagadnień):

- 1) powiększanie się obszarów o przekształconej rzeźbie terenu, w wyniku działalności gospodarczej i inwestycyjnej, związanej przede wszystkim z powierzchnią eksploatacji surowców,
- 2) zmniejszanie się obszarów o wartościowych cechach krajobrazu lokalnego, spowodowane presją urbanizacji na tereny otwarte oraz cenne przyrodniczo,
- 3) wzrost średniej temperatury powietrza oraz występowanie silnych i nieregularnych zmian klimatu, jako efekt zmian globalnych,
- 4) zmniejszanie się zasobów ilościowych wód powierzchniowych, wynikające z urbanizacji i rozwoju gospodarki oraz zmian klimatycznych,
- 5) niekorzystne zmiany w funkcjonowaniu wód powierzchniowych w północnej, południowej i południowo-zachodniej części województwa,
- 6) brak postępów w zagospodarowaniu dużych w skali kraju nieużytkowanych zasobów wód mineralnych i leczniczych,
- 7) presja na podejmowanie eksploatacji udokumentowanych oraz nowych złóż (przede wszystkim kopalin skalnych) w obszarach chronionych i konfliktowych ze względów społecznych,
- 8) zmniejszanie się możliwych do zagospodarowania zasobów złóż surowców, związane z brakiem dostatecznej ochrony obszarów ich występowania przed innym niż górnicze zagospodarowaniem terenu,
- 9) wzrost zanieczyszczeń gazowych związanych z emisjami niskimi oraz rozwojem komunikacji samochodowej,
- 10) utrzymywanie się zagrożenia gleb erozją wodną i wietrzną, degradacją chemiczną oraz nadmiernym zakwaszeniem,
- 11) utrzymywanie się zagrożeń lasów emisjami przemysłowymi oraz pożarami,
- 12) degradacja różnorodności przyrodniczej i krajobrazowej terenów otwartych, związana ze wzrostem presji urbanizacji oraz gospodarczym wykorzystaniem terenów cennych pod względem przyrodniczo – krajobrazowym,
- 13) brak wystarczającej spójności oraz rozdrobnienie sieci przyrodniczych terenów chronionych w województwie w powiązaniu z ich otoczeniem,
- 14) występowanie sytuacji konfliktowych w obszarach NATURA 2000, związanych z potrzebami realizacji inwestycji komunikacyjnych i infrastrukturalnych.

3. W wyniku przeprowadzonych analiz stanu zagospodarowania przestrzennego województwa w sferze kulturowej i jego zmian w latach 2001 – 2010 ujawniły się następujące pozytywne tendencje (wskazane w kolejności referowanych wcześniej zagadnień):

- 1) rozwój procesów rewitalizacji zespołów staromiejskich i uzdrowiskowych,
 - 2) utrzymywanie się wysokiego poziomu zagospodarowania obiektów sakralnych i ich otoczenia,
 - 3) postępowanie procesów odnowy zabytkowych zespołów rezydencjonalnych wraz z ich prywatyzacją i adaptowaniem do nowych, w większości hotelowych funkcji,
 - 4) zapoczątkowanie działań na rzecz odnowy obiektów dawnej architektury obronnej stwarzających warunki dla uporządkowania ich otoczenia i szerszego udostępnienia,
 - 5) rozwój nowych form ochrony obszarowej krajobrazu kulturowego, m.in. parków kulturowych.
4. W ramach wyżej wymienionych analiz ujawniły się również następujące ważniejsze tendencje negatywne (wskazane w kolejności referowanych wcześniej zagadnień):
- 1) niedostateczne zagospodarowanie i udostępnianie ze strony samorządów stanowisk archeologicznych, o zachowanych formach krajobrazowych, w celach naukowych, dydaktycznych oraz turystycznych,
 - 2) utrzymujący się zły stan obiektów rezydencjonalnych, a także nieużytkowanych kościołów i cmentarzy ewangelickich,
 - 3) pogłębianie się skali dewastacji zabytków przemysłu i techniki, w szczególności nieużytkowanych obiektów infrastruktury kolejowej, tj. budynków dworców, obiektów towarzyszących oraz linii kolejowych,
 - 4) brak dostatecznej promocji i odpowiedniego oznakowania w terenie historycznych miejsc pamięci oraz postępujące zaniedbania w zakresie utrzymania pomników wojennych, cmentarzy ofiar wojny i cmentarzy wojskowych,
 - 5) niewielkie zainteresowanie potrzebą ustawowej ochrony dóbr kultury współczesnej, w tym wartościowych obiektów architektury.

3. SFERA OSADNICZA

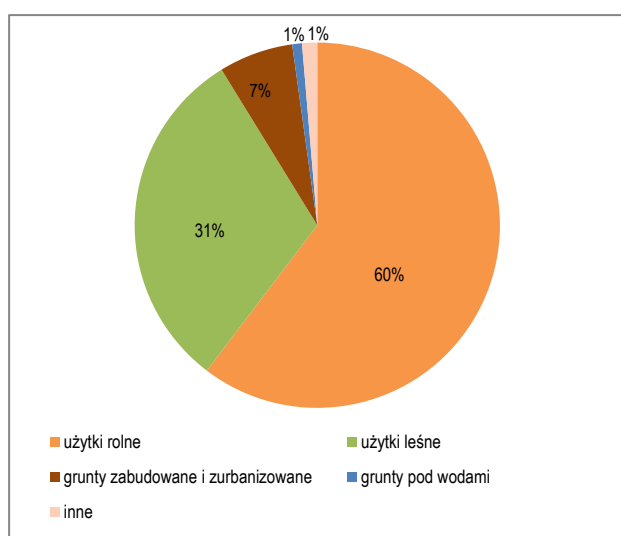
3.1. UŻYTKOWANIE TERENU I STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA

TREŚĆ: Struktura użytkowania gruntów - Struktura funkcjonalno-przestrzenna.

3.1.1. STRUKTURA UŻYTKOWANIA GRUNTÓW

1. Syntetycznym wskaźnikiem stanu i postępów w rozwoju zagospodarowania przestrzennego jest udział terenów zurbanizowanych w ogólnej powierzchni regionu. Według danych z 2010 r. 91,2% ogólnego areалу gruntów w województwie stanowią użytki rolne i leśne, 60,0% przypada na użytki rolne, zajmujące 1 196 980 ha, a 31,2% na grunty leśne, zajmujące 621 204 ha. Stopień urbanizacji województwa jest relatywnie wysoki - tereny zabudowane i zurbanizowane, w skład których wchodzi także tereny dróg i transportu kolejowego, zajmują 6,7%. Grunty pod wodami oraz inne grunty niezakwalifikowane do poprzednich grup stanowią około 0,9% powierzchni województwa. (Strukturę użytkowania gruntów przedstawia wykres 3.1-1).

Wykres 3.1-1. Struktura użytkowania gruntów w województwie dolnośląskim (GUGiK, stan na 01.01.2010 r.)

2. Największy udział użytków rolnych występuje w środkowej części województwa i pokrywa się z kompleksami najlepszych gleb dla rozwoju rolnictwa, a ugory i odłogi zajmują tam niewielką powierzchnię. Największą powierzchnię leśną w województwie stanowią kompleksy Borów Dolnośląskich, położone na granicy z województwem lubuskim i granicy polsko-niemieckiej. Znacznie zalesione obszary występują również w południowej części województwa w paśmie Sudetów, gdzie dużej lesistości towarzyszą duże powierzchnie łąk i pastwisk oraz odłogów i ugorów.

3. Analizy udziału terenów zabudowanych i zurbanizowanych w gminach gdzie stopień urbanizacji przekracza 20%, pozwoliły na stworzenie rankingu gmin najbardziej zurbanizowanych w skali województwa. Znalazło się wśród nich 47 gmin miejskich i jedna gmina miejsko-wiejska Bogatynia, która swoją wysoką pozycję zawdzięcza obecności kopalni węgla brunatnego „Turów”. Najwyższy udział terenów zurbanizowanych cechuje:

Legnicę (47,9% terenów zurbanizowanych), Wrocław (40,8% powierzchni), Wałbrzych (32,8%), Jelenią Górę (23,2%) oraz Bogatynię miasto (30,8%) i obszar wiejski (22,2%).

3.1.2. STRUKTURA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNA

1. Analiza przestrzenna podstawowych form użytkowania terenu w województwie umożliwia wskazanie stref koncentracji terenów o jednorodnych funkcjach. Uwzględnienie ich specyfiki, wynikającej z fizyczno-geograficznych uwarunkowań, pozwala na podkreślenie ich odrębności i wyznaczenie specyficznych stref funkcjonalno-przestrzennych.

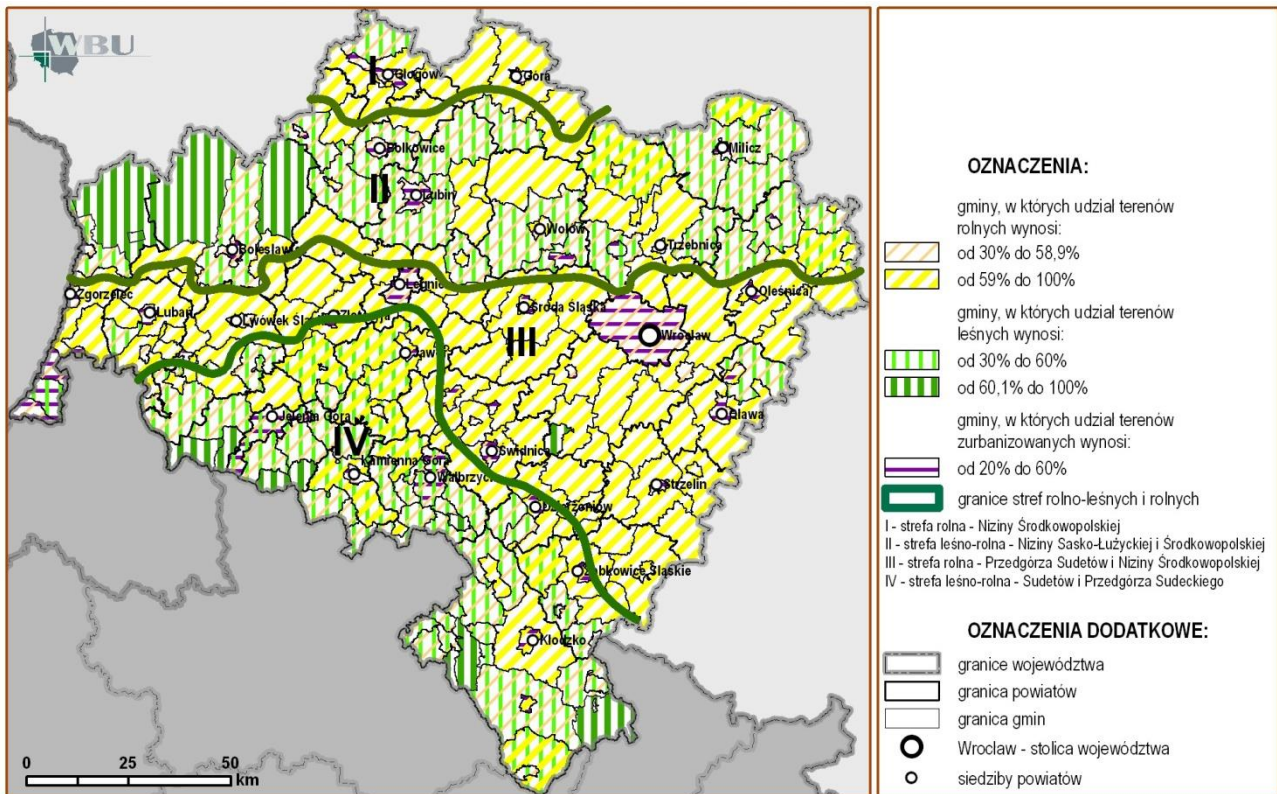
2. Za tereny związane w znacznej przewadze z rolniczym użytkowaniem gruntów uznano obszary gmin, w których udział użytków rolnych przekracza 60% całej ich powierzchni. Jako strefy leśne wyznaczono gminy, gdzie udział lasów przekracza 30% powierzchni ogólnej. Przeprowadzona analiza wskazuje na cztery główne strefy struktury funkcjonalno-przestrzennej terenów niezurbanizowanych regionu:

- 1) rolną w obrębie Niziny Środkowopolskiej,
- 2) leśno-rolną a w obrębie Nizin Sasko-Łużyckiej i Środkowopolskiej,
- 3) rolną w obrębie Przedgórze Sudetów i Niziny Środkowopolskiej,
- 4) leśno-rolną w obrębie Sudetów i Przedgórze Sudeckiego.

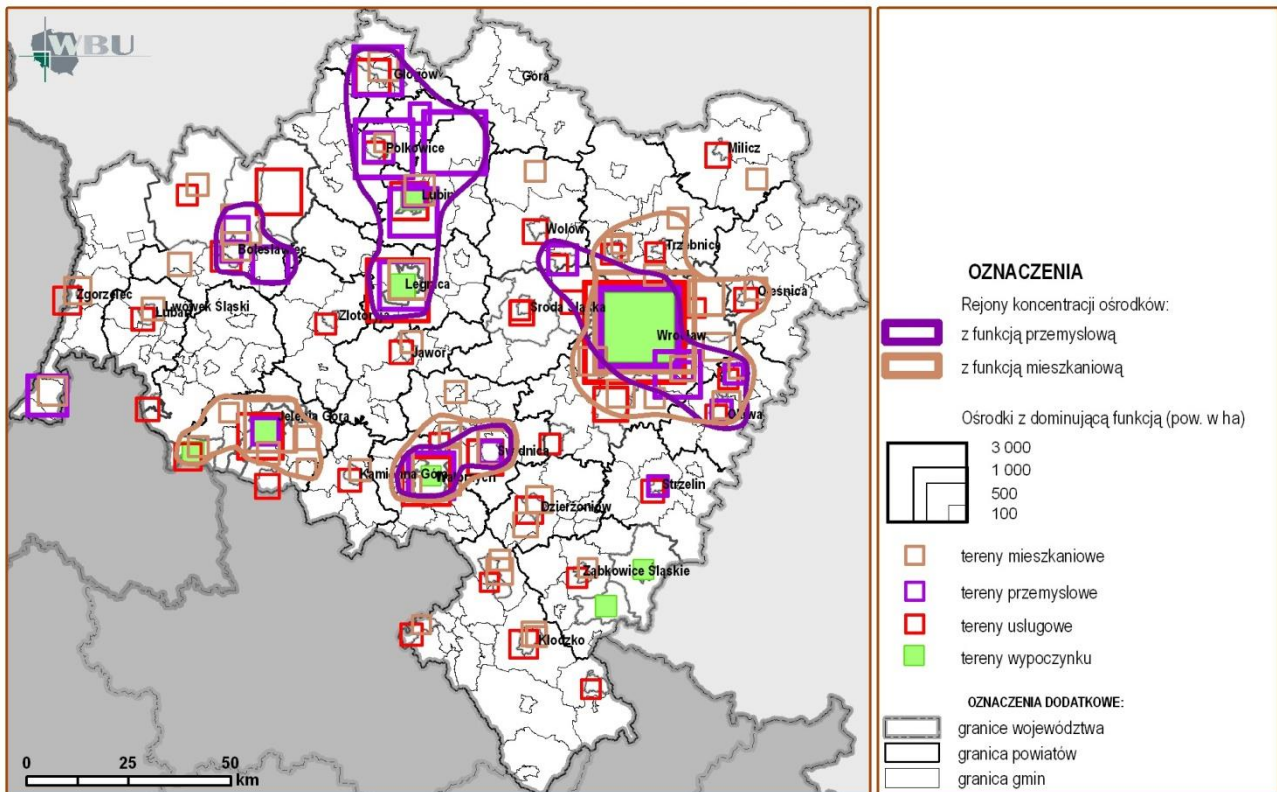
3. Analiza terenów zurbanizowanych, uwzględniająca podział na tereny mieszkaniowe, przemysłowe, usługowe oraz wypoczynkowe pozwoliła na stworzenie typologii ośrodków pod względem dominującej funkcji terenu. Przestrzenne rozmieszczenie tych ośrodków wskazuje na występowanie pewnych koncentracji ośrodków pod względem przeważającej funkcji terenów. Dla potrzeb tej analizy przyjęto założenie, że wartością decydującą o wiodącej roli danej funkcji dla gminy jest bezwzględna wielkość powierzchni terenów zajmowanych przez funkcje przemysłowe, mieszkaniowe lub wypoczynkowe, wynosząca co najmniej 100 ha oraz 50 ha dla terenów usług. Umożliwiło to

wskazanie koncentracji głównych ośrodków osadnictwa z ich podstawowymi funkcjami na tle wydzielonych wcześniej stref rolno-leśnych.

Rysunek 3.1-1. Użytkowanie terenów z dominującym udziałem gruntów rolnych i leśnych oraz koncentracji terenów zurbanizowanych. (GUGiK, stan na 01.01.2010 r.)

Rysunek 3.1-2. Przestrzenne użytkowania terenów zurbanizowanych (GUGiK, stan na 01.01.2010 r.)

4. Powyższe analizy wykazały, że rejonem silnej koncentracji terenów przemysłu jest Legnicko-Głogowski Okręg Miedziowy, Wrocław wraz z sąsiednimi gminami, Wałbrzych i Świdnica oraz Bolesławiec i Warta Bolesławiecka. Przewagę terenów mieszkalnictwa w skali całego regionu posiada - na tle innych ośrodków - Wrocław wraz z otaczającymi go gminami, od najbardziej wysuniętych na południe Kobierzyc i Żórawiny po Trzebnicę i Krośnice.

Znacznie mniejszą koncentrację wykazuje Jelenia Góra wraz z gminami sąsiadującymi z miastem oraz Wałbrzych, który wraz z pobliskimi miastami: Świebodzice, Świdnica, Boguszów-Gorce, Jedlina-Zdrój, tworzy aglomerację. Tereny wypoczynku nie tworzą wyraźnych rejonów koncentracji. Występują one proporcjonalnie w granicach największych miast (Wrocław, Lubin, Jelenia Góra, Legnica, Wałbrzych).

3.2. SYSTEM OSADNICZY

TREŚĆ: Charakterystyka miast - Osadnictwo na terenach wiejskich

3.2.1. CHARAKTERYSTYKA MIAST

1. Dolny Śląsk, w porównaniu do średniej dla województw w Polsce, charakteryzuje się dużą liczbą miast, wysokim wskaźnikiem urbanizacji oraz proporcjonalnym udziałem ludności miast małych, średnich i dużych (1). Województwo dolnośląskie pod względem liczby miast (91) znajduje się na drugim miejscu w Polsce (za województwem wielkopolskim, w którym liczba miast wynosi 109). W relacji do średniej dla województw Polski, większy jest udział zarówno ludności jak i liczby miast małych, a mniejszy udział zarówno mieszkańców jak i liczby miast dużych.

Tabela 3.2.-1. Podstawowe dane o sieci miejskiej Dolnego Śląska na tle Polski (GUS, 2009 r.)

LP	WSKAŹNIK	WOJEWÓDZTWO DOLNOŚLĄSKIE	ŚREDNIA DLA WOJEWÓDZTW W POLSCE
1	Gęstość sieci osadniczej (ilość miejscowości/100 km ²)	13,38	17,60
2	Gęstość miast (liczba miast/100 km ²)	0,46	0,28
3	Odsetek ludności w miastach (%)	70,28	61,01
4	Odsetek miast dużych o liczbie mieszkańców powyżej 100 tys. (%)	3,30	4,32
5	Odsetek miast średnich o liczbie mieszkańców od 20 do 100 tys. (%)	18,68	19,96
6	Odsetek miast małych o liczbie mieszkańców poniżej 20 tys. (%)	78,02	75,72
7	Odsetek ludności miast dużych (%)	42,29	47,03
8	Odsetek ludności miast średnich (%)	32,72	31,64
9	Odsetek ludności miast małych (%)	24,99	21,33

Tabela 3.2.-2. Podział miast w województwie na kategorie i klasy (GUS, 2009 r.)

KATEGORIA MIASTA	KLASA MIASTA	LICZBA MIESZKAŃCÓW (TYS.)	LICZBA MIAST WG KLAS	ODSETEK LUDNOŚCI WG KLAS (%)
duże	VII	powyżej 200	1	31,27
	VI	100 – 200	2	11,16
średnie	V	50 – 100	4	14,18
	IV	20 – 50	13	18,18
małe	III	10 – 20	17	11,38
	II	5 – 10	29	9,63
	I	poniżej 5	25	4,20
ogółem			91	100

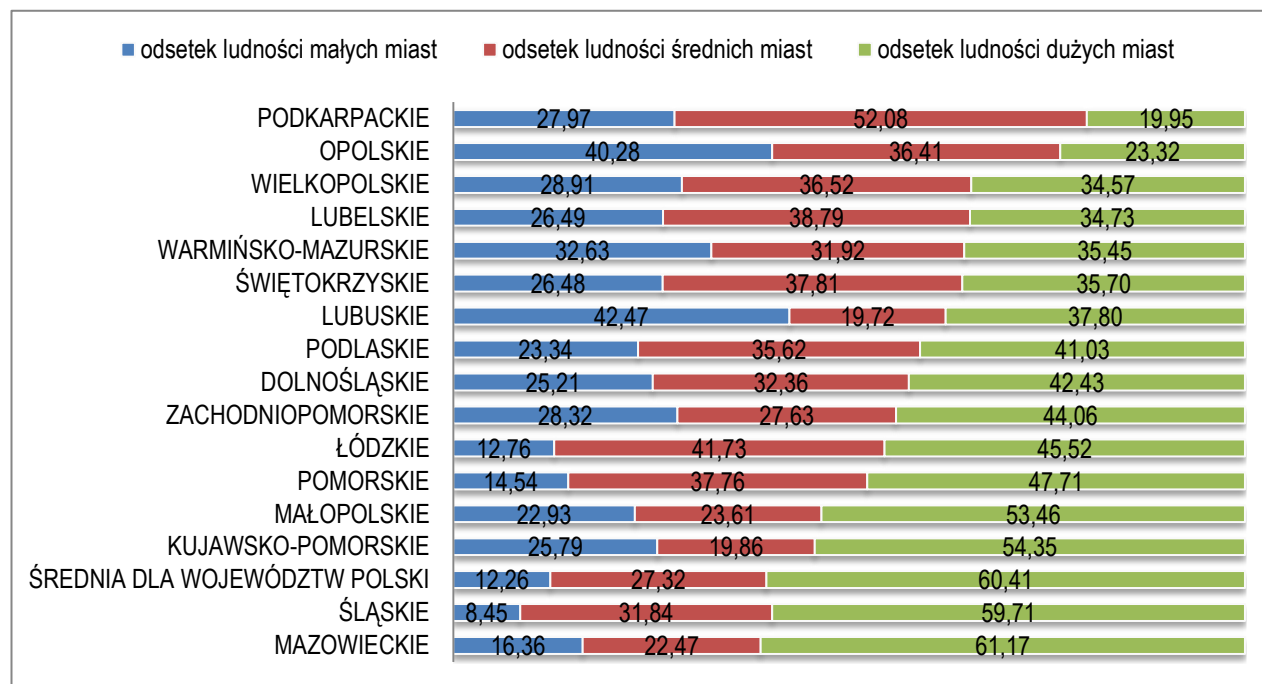
2. W latach 2002-2009 nastąpiły niewielkie zmiany liczby miast i udziału ludności miast w poszczególnych kategoriach i klasach wielkości. Zmiany liczby miast nastąpiły tylko w kategorii miast małych w klasie I i II (do 10 tys. mieszkańców). Jednocześnie spadła liczba mieszkańców miast średnich i dużych, a wzrosła liczba mieszkańców miast małych (do 5 tys.). Zmiany zostały przedstawione na wykresach 3.2.-2 i 3.2.-3. W stosunku do roku 1999, kiedy zostało utworzone województwo dolnośląskie, ilość miast wzrosła o dwa (Prusice i Olszyna uzyskały prawa miejskie). Dodatkowo nastąpiła zmiana siedziby i nazwy gminy Święta Katarzyna. Siedziba została przeniesiona do miasta Siechnice i od 1 stycznia 2010 r. gmina nosi nazwę Siechnice.

3. W ostatnich latach poziom urbanizacji w województwie, mierzony odsetkiem ludności miast stale się zmniejsza. Na koniec 2009 r. wskaźnik wynosił 70,28%. Jest to wartość wyższa niż średnia dla Polski (61,01%) i druga co do wielkości po województwie śląskim (78,1%). Od 2002 r. liczba mieszkańców miast systematycznie się zmniejsza i na koniec 2009 r. wyniosła 2 021 634 osób. Jednocześnie następuje spadek liczby ludności województwa ogółem oraz wzrost liczby ludności na wsi. Dynamikę zmian z uwzględnieniem prognozy demograficznej pokazano na wykresie 3.2.-4.

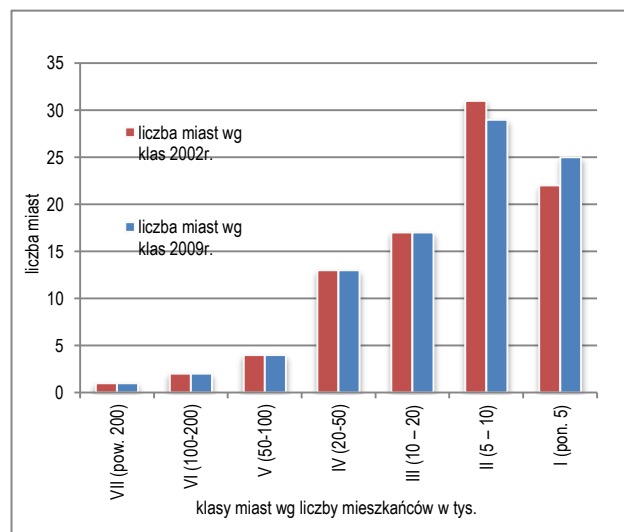
4. W województwie występują cztery koncentracje powiatów o najwyższym poziomie urbanizacji. Są to powiaty obszaru LGOM (głogowski i lubiński), powiaty pogranicza polsko-czesko-niemieckiego (zgorzelecki i lubański), powiaty na południu województwa (wałbrzyski, świdnicki, dzierzoniowski i kłodzki) oraz na wschodzie powiat oławski. Najniższy

poziom urbanizacji występuje w powiatach położonych wokół Wrocławia: wrocławskim, średzkim, strzelińskim oraz w powiecie legnickim i milickim. (Poziom urbanizacji przedstawia rysunek 3.2.-1).

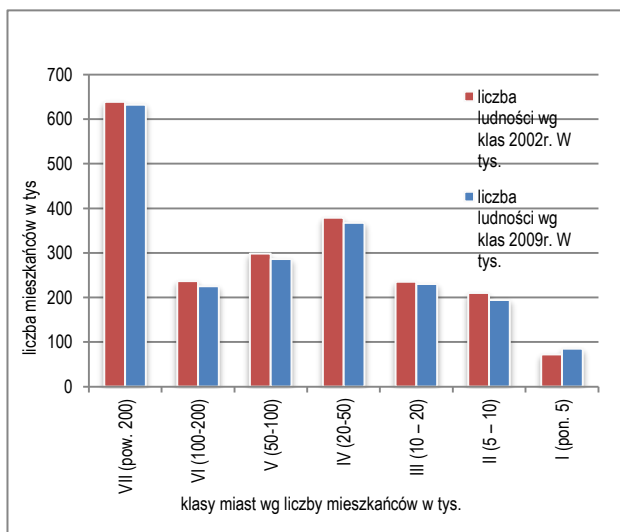
Wykres 3.2.-1. Liczba ludności miast przy podziale na kategorie GUS wg województw (GUS, 2009 r.)

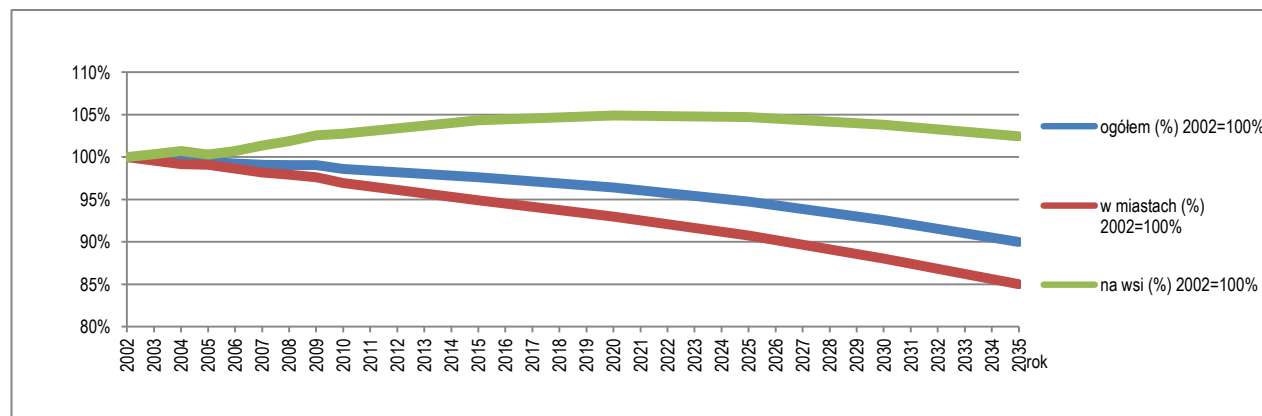
Wykres 3.2.-2. Zmiany liczby miast w poszczególnych kategoriach w latach 2002-2009 (GUS, 2002 r. 2009 r.)

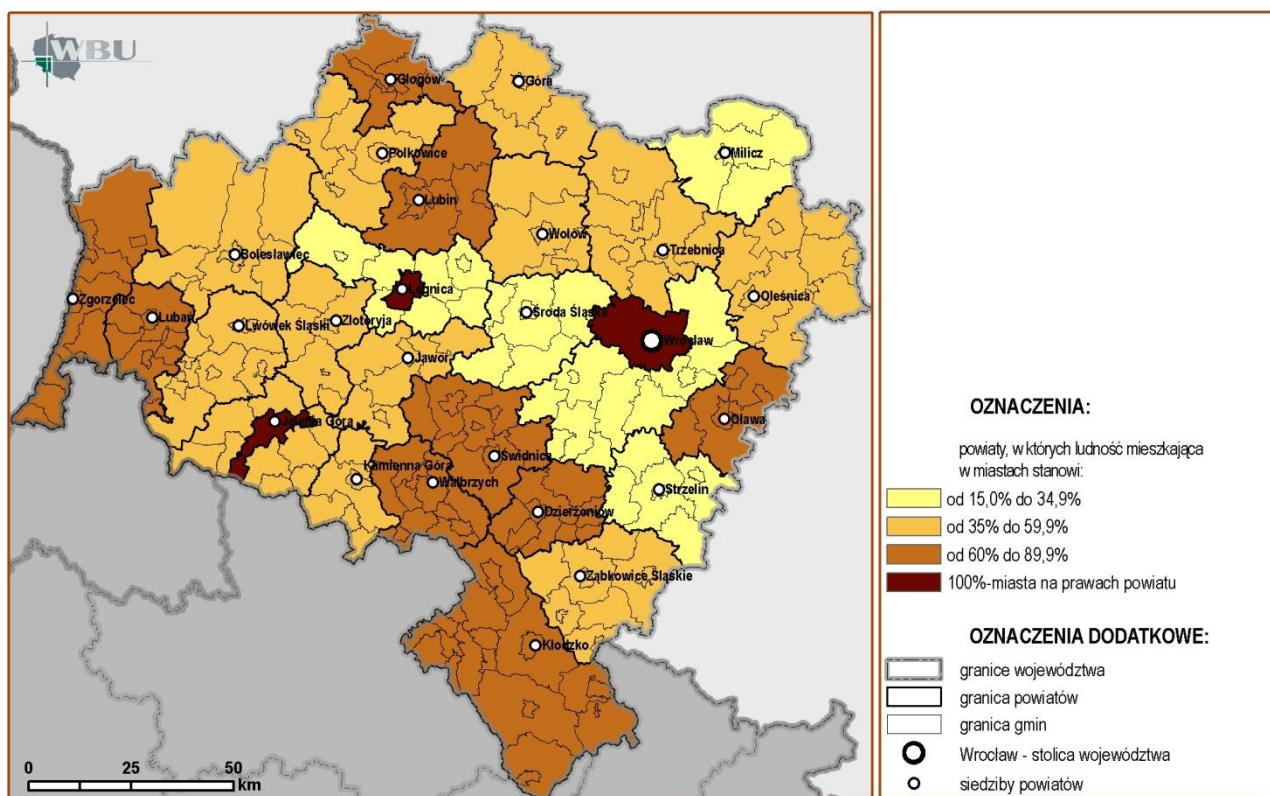
Wykres 3.2.-3. Zmiany liczby mieszkańców miast w poszczególnych kategoriach w latach 2002-2009 (GUS, 2002 r. 2009 r.)

Wykres 3.2.-4. Dynamika ludności województwa w latach 2002-2009 z prognozą na lata 2010-2035 (GUS)

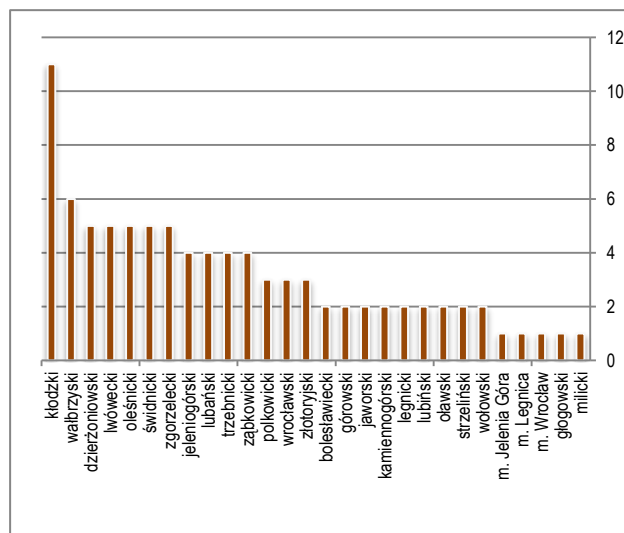

Rysunek 3.2.-1. Poziom urbanizacji w 2009 r. (GUS, 2009 r.)

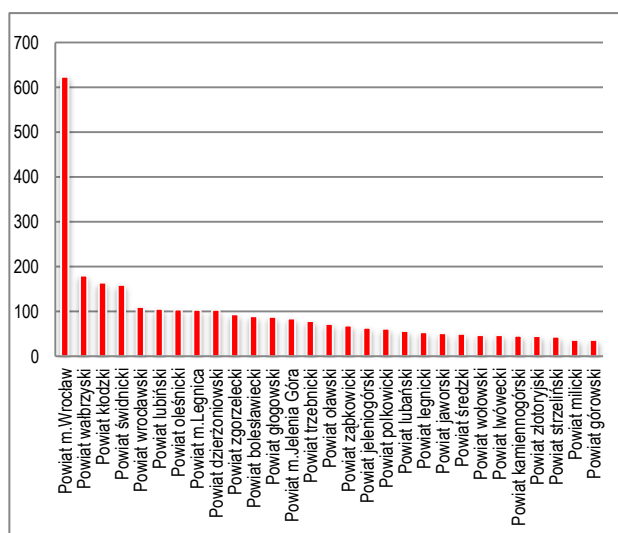

6. Pod względem liczby miast pierwsze miejsce wśród powiatów dolnośląskich zajmuje powiat kłodzki, w którym znajduje się aż 11 miast. Najmniej miast, bo tylko po jednym-powiatowym znajduje się w powiatach: głogowskim, średzkim oraz milickim. Ranking powiatów pod względem liczby miast pokazuje wykres 3.2.-5. Trzy pierwsze powiaty: kłodzki, wałbrzyski i dzierzoniowski są równocześnie obszarami o najwyższym poziomie urbanizacji.

Wykres 3.2.-5. Liczba miast w powiatach województwa dolnośląskiego (GUS, 2009 r.)

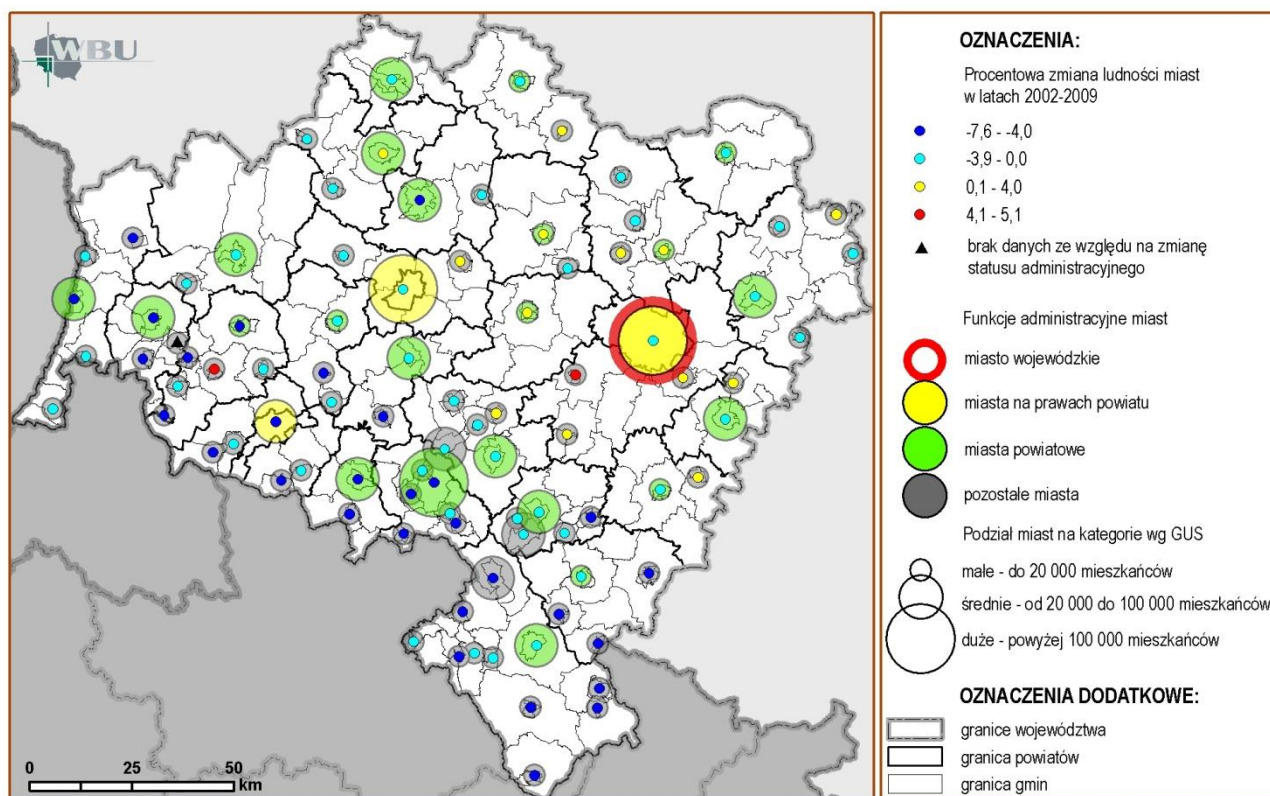

Wykres 3.2.-6. Liczba ludności w tys. w powiatach województwa dolnośląskiego (GUS, 2009 r.)

7. Sieć ośrodków administracyjnych jest policentryczna z trójstopniową hierarchią. Obejmuje ośrodki gminne, powiatowe i ośrodek wojewódzki. Łącznie w województwie jest 169 ośrodków gminnych: 36 miejskich, 55 miejsko-wiejskich i 78 wiejskich. Wśród nich znajduje się 26 miast pełniących funkcję ośrodków powiatowych, przy czym trzy z nich: Wrocław, Legnica i Jelenia Góra są jednocześnie miastami na prawach powiatu. Występuje bardzo duże zróżnicowanie powiatów pod względem liczby ludności i wielkości ośrodka powiatowego. Do najmniejszych należą powiaty o liczbie mieszkańców nie większej niż 50 tys. i małym mieście powiatowym o liczbie ludności nie przekraczającej 20 tys. Są to następujące powiaty: gorowski, milicki, strzeziński, złotoryjski, lwówecki i wołowski. Średnio w województwie na powiat przypada ponad 99 tys. mieszkańców. Tylko w dziewięciu liczba ludności wynosi co najmniej 100 tys. mieszkańców. Należą do nich: Wrocław, wałbrzyski, kłodzki, świdnicki, wrocławski, lubiński, oleśnicki, Legnica, dzierzoniowski.

Rysunek 3.2.-2. Liczba ludności w 2009 r. i dynamika zmian w latach 2002-2009 w miastach (GUS, 2002 r. 2009 r.)

8. Wrocław i pozostałe większe miasta stanowią główne ośrodki koncentracji mieszkalnictwa w województwie. Na koniec 2009 r. w stolicy Dolnego Śląska zanotowano 632146 mieszkańców (według faktycznego miejsca zamieszkania). Do kategorii miast dużych, poza ośrodkiem metropolitalnym zostały zaliczone dwa miasta o liczbie mieszkańców przekraczającej 100 tys. (Wałbrzych i Legnica). Szczególne miejsce w sieci osadniczej zajmuje Zgorzelec, który posiada powiązania przestrzenne z pobliskim Görlitz (co było podstawą do proklamacji w 1988 r. tzw. Europamiasta Zgorzelec/Görlitz). Łączna liczba mieszkańców tego zespołu miast przekracza 89 tysięcy. Sam Zgorzelec zalicza się do miast średnich (zgodnie z przyjętą klasyfikacją).

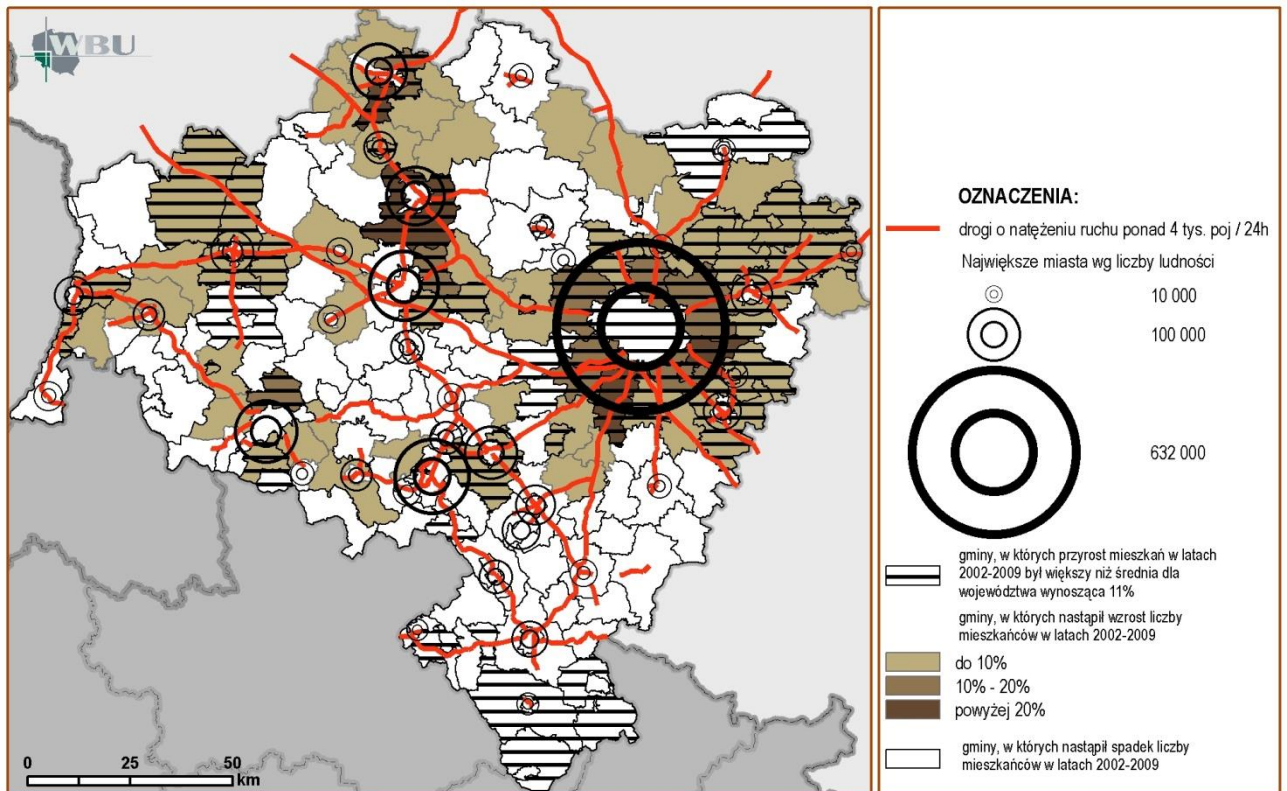
9. W latach 2002-2009 dynamika zmian liczby ludności w poszczególnych miastach kształtowała się różnie. Tylko w 15 nastąpił procentowy wzrost liczby ludności. Największy zanotowano w Lubomierzu (wzrost o 4,19%) i w Kątach Wrocławskich (wzrost o 5,05%). W pozostałych 13 miastach nie przekroczył 4%. Charakterystyczne jest to, że wzrost liczby ludności dotyczy tylko miast bardzo małych i małych. Wśród nich znalazły się tylko trzy ośrodki powiatowe (Środa Śląska, Wołów i Żmigród). Wzrost liczby ludności nastąpił również w Polkowicach, które zaliczają się do miast średnich, powiatowych. W tym przypadku przyczyną może być zmiana granic administracyjnych miasta poprzez przyłączenie do niego obrębu Polkowice Dolne. Na rysunku 3.2.-2. pokazane zostało zróżnicowanie miast pod względem liczby mieszkańców i rangi administracyjnej oraz wskazana została dynamika zmian ludności w latach 2002-2009.

10. Charakterystycznym zjawiskiem dla dynamiki ludności w latach 2002-2009 jest zilustrowany na wykresie 3.2.-4. spadek liczby mieszkańców miast przy jednoczesnym wzroście liczby mieszkańców wsi. Przestrzenny obraz tych zmian pozwala na wyodrębnienie gmin, w których następuje proces suburbanizacji, polegający na przenoszeniu się mieszkańców miasta na sąsiadujące z nim obszary wiejskie. Zjawisko to dotyczy przede wszystkim dużych miast, wokół których dynamika zmian jest największa. Ze względu na dużą skalę procesów suburbanizacji w przypadku dużych miast przedmiotem analiz powinno być miasto wraz z jego bezpośrednim otoczeniem. Dopiero w takim ujęciu można poznać rzeczywistą skalę zmian demograficznych w ośrodkach miejskich. Na rysunku 3.2.-3. wyznaczone zostały obszary postępujących procesów urbanizacyjnych.

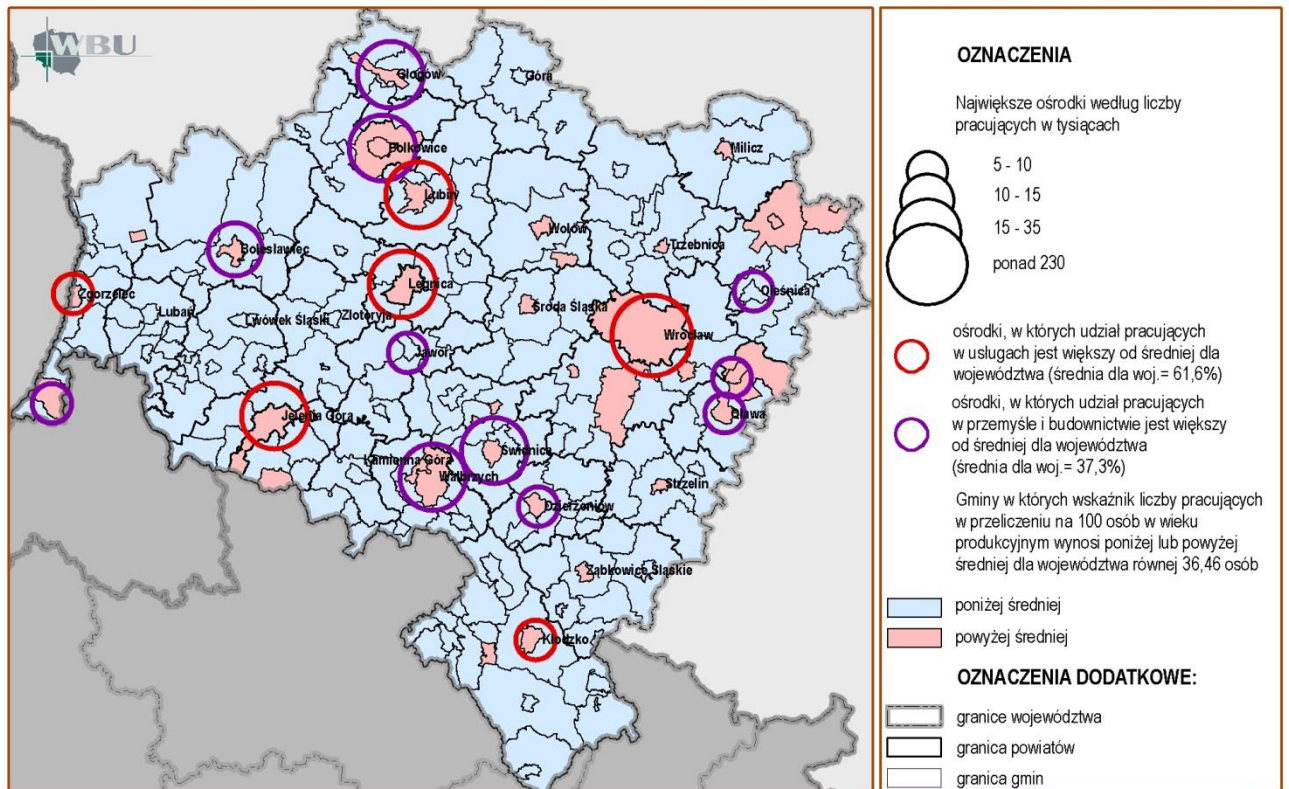
11. Rozwój miejskich ośrodków osadniczych jest nierównomierny. Charakteryzuje się wzrostem ich znaczenia w północnej części województwa, z dominującym pod tym względem ośrodkiem wrocławskim, ośrodkami LGOM (Głogów, Legnica, Lubin, Polkowice) i Bolesławcem.

12. Ośrodki miejskie stanowią także największe koncentracje miejsc pracy. Przy przyjęciu wskaźnika 5000 pracujących w danej jednostce (co stanowi 0,7% ogółu pracujących w województwie), można wskazać 20 ośrodków, które zapewniają większość miejsc pracy w regionie (ponad 73% ogółu pracujących). Wśród nich znalazło się 15 miast, cztery gminy miejsko-wiejskie i jedna gmina wiejska. Największym ośrodkiem jest Wrocław, w którym liczba pracujących

Rysunek 3.2.-3. Obszary postępujących procesów urbanizacyjnych (GUS, 2002 r. 2009 r., GPR 2010 r.)

Rysunek 3.2-4. Największe ośrodki osadnicze pod względem miejsc pracy (GUS, 2009 r.)

obejmująca 231 354 osób, przekracza 21% ogółu pracujących w województwie. Zestawienie największych ośrodków, pod względem miejsc pracy, przedstawia tabela 3.4.-3. Większość wymienionych ośrodków, to równocześnie największe pod względem liczby mieszkańców miasta. Wyjątek stanowią: Bogatynia, Kały Wrocławskie, Jelcz-Laskowice, Środa Śląska, Bogatynia i gmina wiejska Kobierzyce. Są to ośrodki o dalekich lokatach w województwie pod względem liczby mieszkańców, które znalazły się w pierwszej dwudziestce największych ośrodków koncentracji miejsc pracy. Pod względem dynamiki zmian w latach 2002-2009 na wyróżnienie zasługuje gmina Kobierzyce, w której liczba pracujących

wzrosła o ponad 400% i wyniosła na koniec 2009 roku prawie 18 tys. osób. Należy zaznaczyć, że w poprzednim raporcie liczba pracujących ogółem w tej gminie wynosiła około 14 tys. osób.

13. Ze względu na strukturę miejsc pracy, główne ośrodki ich koncentracji można sklasyfikować jako usługowe lub przemysłowe. Jako kryterium przyjęto średni dla województwa udział pracujących w sektorze przemysłowym i usługowym. Ośrodki przemysłowe to takie, w których udział pracujących w przemyśle i budownictwie jest większy niż średnia dla województwa. Są to miasta: Bogatynia, Bolesławiec, Głogów, Jawor, Polkowice, Wałbrzych, Świdnica, Dzierżonów, Oleśnica, Jelcz-Laskowice oraz Oława. W porównaniu z poprzednim raportem, grupę tych ośrodków zasilili Jawor. Ze względu na zakres danych GUS dotyczących struktury pracujących, w analizie wzięto pod uwagę dane dla gmin miejsko-wiejskich (bez wydzielenia miast).

3.2.2. OSADNICTWO NA TERENACH WIEJSKICH

1. Województwo dolnośląskie na tle średniej dla województw w Polsce charakteryzuje się: mniejszym udziałem ludności wiejskiej, większą przeciętną wielkością wsi oraz mniejszą średnią gęstością wsi (mierzoną liczbą wsi na 100 km²).

Tabela 3.2.-4. Podstawowe dane o obszarach osadnictwa wiejskiego Dolnego Śląska na tle Polski (GUS, 2009 r.)

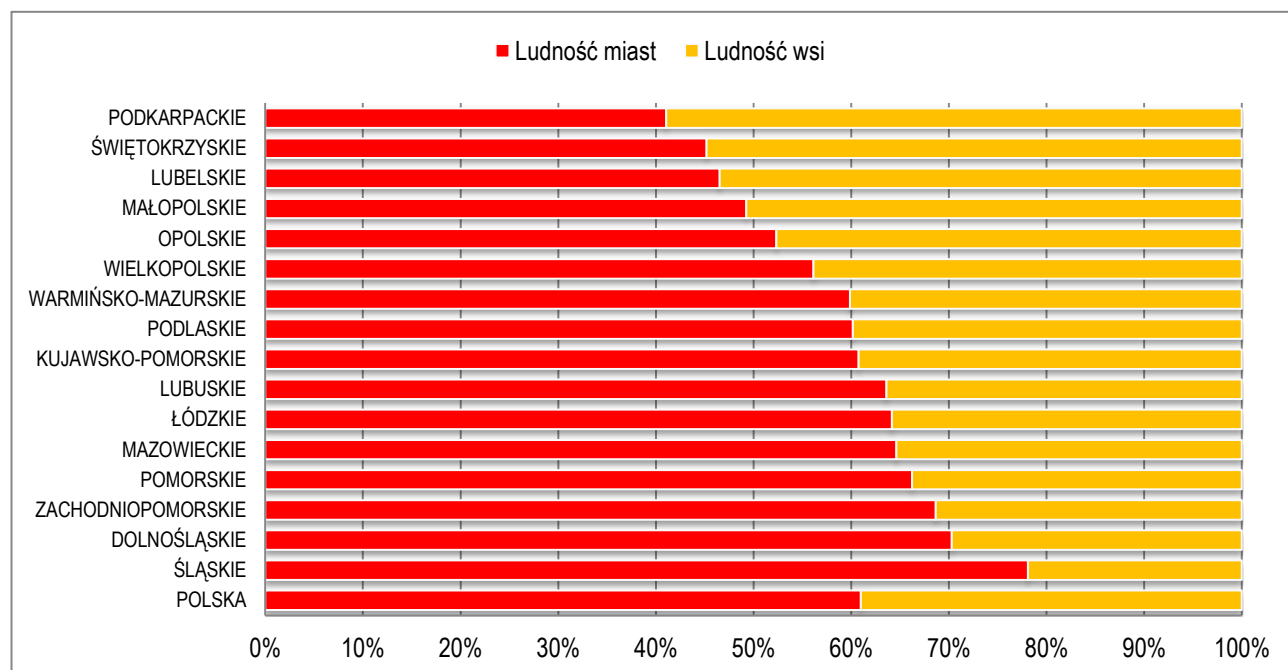
LP	WSKAŹNIK	WOJEWÓDZTWO DOLNOŚLĄSKIE	ŚREDNIA DLA WOJEWÓDZTW W POLSCE
1	Odsetek ludności na wsi (%)	29,7	38,99
2	Przeciętna wielkość wsi (wg liczby mieszkańców)	363,52	346,13
3	Gęstość wsi (liczba wsi/100 km ²)	11,79	13,76

2. Udział ludności wiejskiej w skali powiatów jest znacznie zróżnicowany. Największym udziałem, wynoszącym ponad 67%, charakteryzują się powiaty: wrocławski, średzki i milicki. Najmniejszy udział mieszkańców wsi występuje w powiecie wałbrzyskim (nie przekracza 12%).

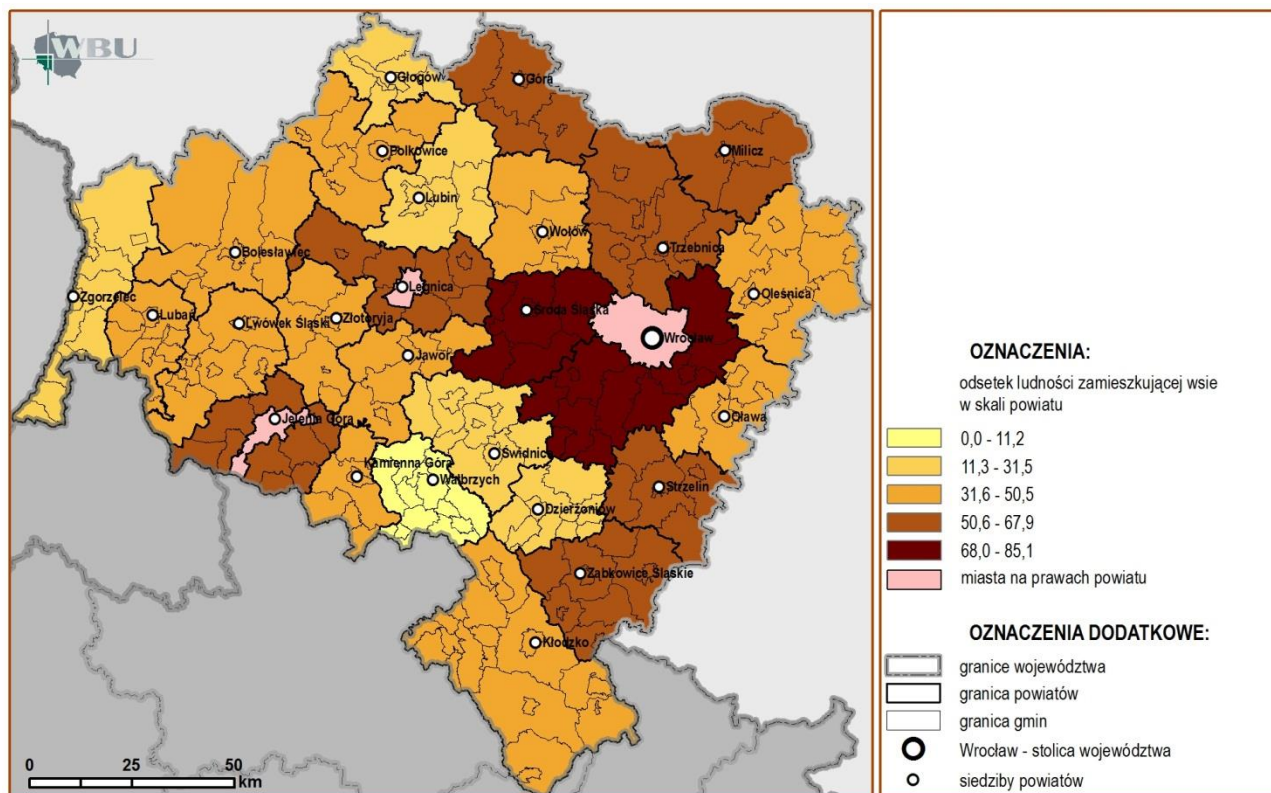
3. Od 1999 r. notuje się wzrost liczby mieszkańców wsi. W 2009 r. wynosiła ona 854993, co stanowiło 29,7% ogółu mieszkańców. Dla porównania w 2007 r. było to 29,4%, a na koniec 2008 r. 29,5%. Zgodnie z prognozami demograficznymi, które przewidują dalszy wzrost tej grupy ludności regionu, do 2030 r. liczba mieszkańców może wzrosnąć o ponad 10 tysięcy (przy jednoczesnym prognozowanym spadku liczby mieszkańców miast o 199 tysięcy).

4. Województwo jest zróżnicowane pod względem przeciętnej wielkości i gęstości ośrodków wiejskich, określonej poprzez liczbę wsi na 100 km². Przeciętna wielkość wsi wynosi 363,52 mieszkańców i jest większa od średniej dla Polski (346,13). Gminy, w których przeciętna liczba ludności jednej wsi jest największa (powyżej 462 osób) skupione są wokół Wrocławia oraz w południowej i zachodniej części województwa. Gminy skupione wokół stolicy Dolnego Śląska charakteryzują się również największą gęstością wsi (liczba wsi na 100 km² przekracza przeciętną dla Polski 13,76). Natomiast średnia gęstość wsi w województwie jest mniejsza od średniej dla Polski i wynosi 11,79.

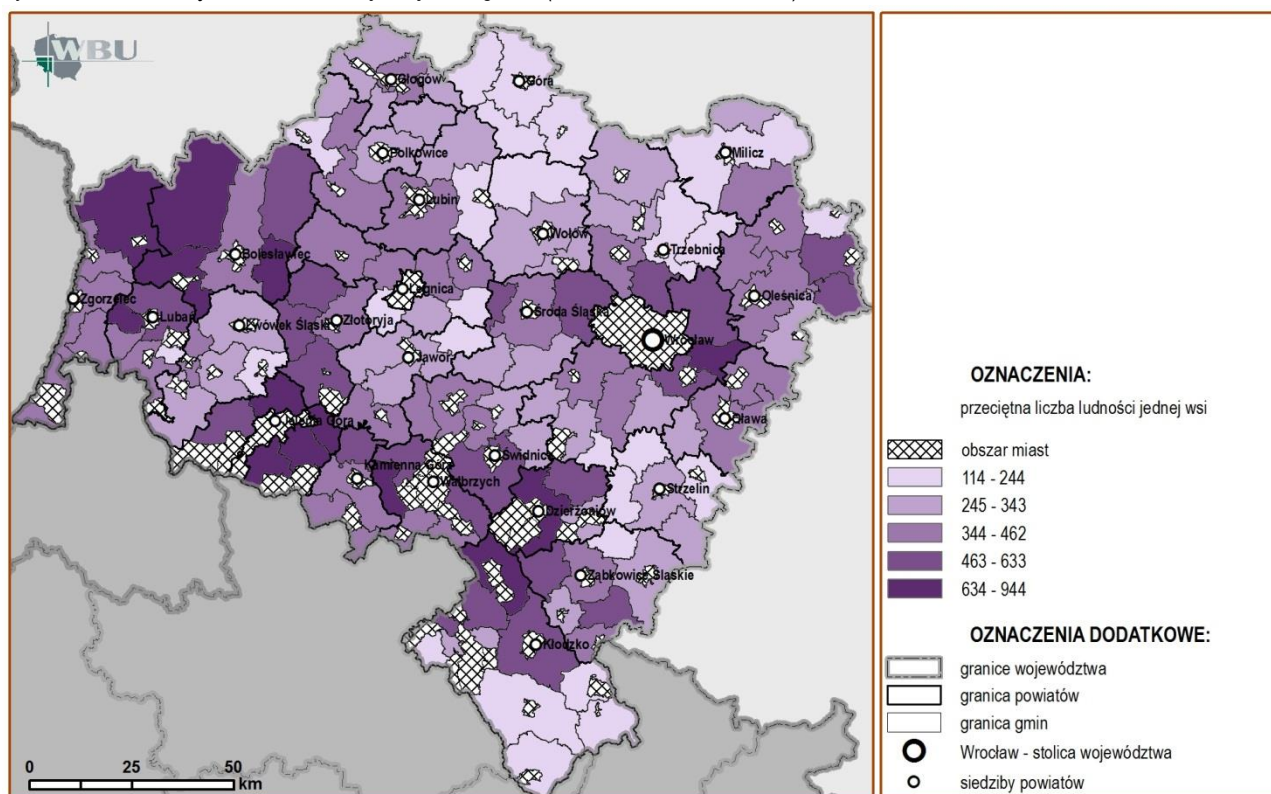
Wykres 3.2.-8. Pozycja województwa dolnośląskiego pod względem udziału ludności wiejskiej (GUS, 2009 r.)

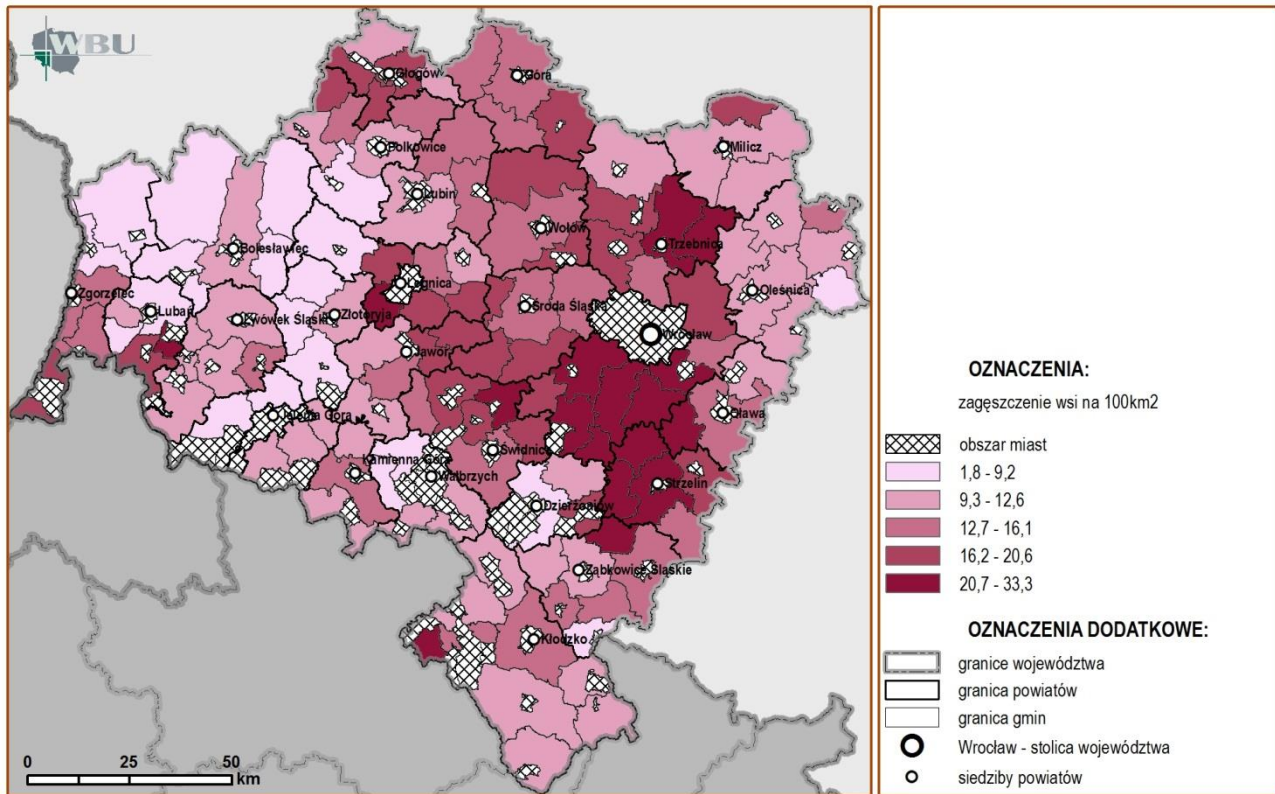
Rysunek 3.2-5. Odsetek ludności zamieszkującej wieś w skali powiatu (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

Rysunek 3.2-6. Przeciętna liczba ludności jednej wsi w gminie (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

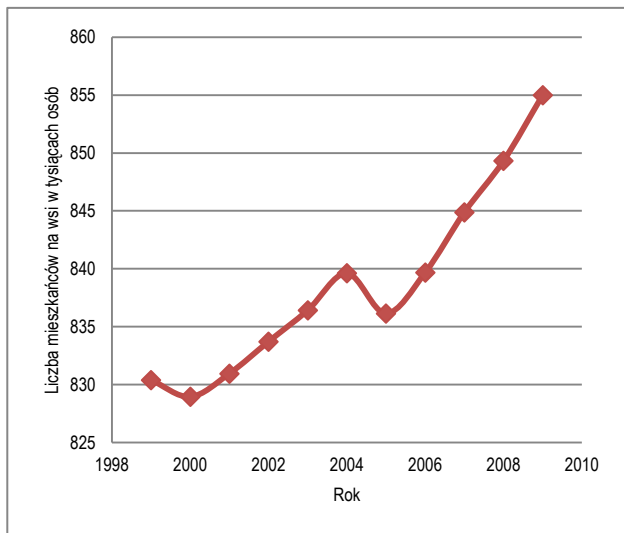

Rysunek 3.2-7. Gęstość wsi w gminach (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

5. W latach 2002-2009 zjawiskami charakterystycznymi dla otoczenia miast o największej dynamice rozwoju były: przyrost liczby mieszkańców wsi (spowodowany głównie dodatnim saldem migracji) oraz duża ilość mieszkań oddanych do użytkowania. Szczegółowe dane w tym zakresie zawarte zostały w Rozdziale 5.1. Zasoby demograficzne i 5.3. Zasoby i warunki mieszkaniowe.

Wykres 3.2.-9. Zmiana liczby ludności wsi w latach 1998-2009 (GUS)

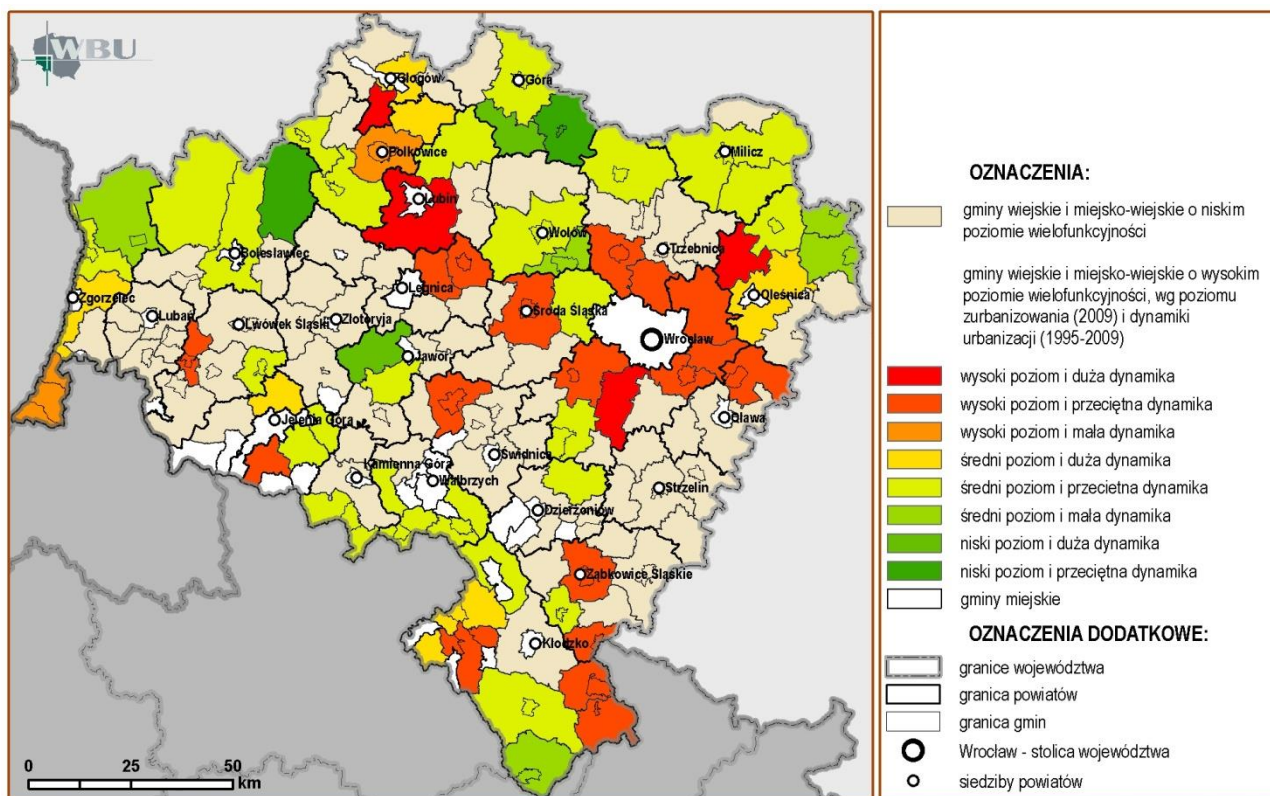
6. W ostatnich latach dużym przeobrażeniem ulegają ośrodki wiejskie, zlokalizowane w sąsiedztwie miast. Zmienia się charakter zabudowy z zagrodowej na jednorodziną oraz struktura ludności z wiejskiej na miejską. Wsie przestają pełnić swoją dotychczasową funkcję związaną z rolnictwem i stają się obszarami wielofunkcyjnymi. Wg badań przeprowadzonych przez prof. dr hab. Barbarę Kutkowską z Zespołem [2] wysokim wskaźnikiem wielofunkcyjności charakteryzują się obszary wiejskie o słabej przydatności gleb dla rolnictwa, zlokalizowane w północnej części województwa (Dolina Baryczy, Bory Dolnośląskie, Wzgórza Dalkowskie) oraz o słabych warunkach glebowo-klimatycznych, zlokalizowane w Sudetach. Wyjątek stanowią gminy uznane za wielofunkcyjne, charakteryzujące się jednocześnie dobrymi warunkami glebowymi. Są to obszary wiejskie w sąsiedztwie dużych i średnich miast oraz obszary zlokalizowane wzdłuż dróg krajowych łączących duże i

średnie miasta:

- w sąsiedztwie Wrocławia: Kobierzyce, Siechnice, Czernica, Długołęka, Wisznia Mała, Oborniki Śląskie, Miękinia,
- przy drodze Wrocław-Kłodzko: Sobótka, Łagiewniki, Ząbkowice Śląskie,
- przy drodze Wrocław-Lubin: Środa Śląska,
- w sąsiedztwie Wałbrzycha i Świdnicy: Strzegom, Świdnica,
- w sąsiedztwie Jeleniej Góry: Lubań,
- w sąsiedztwie Legnicy: Kunice,
- w sąsiedztwie Głogowa: gmina wiejska Głogów, Jerzmanowa, Grębocice,

- w sąsiedztwie Zgorzelca: gmina wiejska Zgorzelec.

Rysunek 3.2-8. Typy obszarów wiejskich wg [17]

7. W wyniku badania poziomu i dynamiki urbanizacji wielofunkcyjnych gmin wiejskich i miejsko-wiejskich [2] wyodrębnione zostały następujące typy obszarów:

Tabela 3.2.-5. Poziom (2009) i dynamika (2002-2009) urbanizacji wielofunkcyjnych obszarów wiejskich wg [17]

POZIOM URBANIZACJI	DYNAMIKA URBANIZACJI		
	NISKA	PRZECIĘTNA	WYSOKA
niski	-	Gromadka, Wąsosz	Jemielno, Męcinka
przeciętny	Międzylesie, Międzybórz, Syców, Brzeg Dolny, Węglińiec	Bolesławiec, Osiecznica, Łagiewniki, Góra, Paszowice, Janowice Wielkie, Mysłakowice, Lubawka, Bystrzyce Kłodzka, Nowa Ruda, Rudna, Wleń, Krośnice, Milicz, Twardogóra, Chocianów, Przemków, Miękinia, Żmigród, Czarny Bór, Głuszycza, Mieroszów, Walim, Wołów, Sobótka, Bardo, Pieńsk,	Głogów, Jeżów Sudecki, Lewin Kłodzki, Radków, Oleśnica, Grębobice, Zgorzelec
wysoki	Polkowice, Bogatynia	Podgórzyn, Lądek Zdrój, Stronie Śląskie, Szczytna, Kunice, Strzegom, Prochowice, Gryfów Śląski, Jelcz-Laskowice, Środa Śląska, oborniki Śląskie, Wisznia Mała, Czernica, Długoleka, Kały Wrocławskie, Siechnice, Ząbkowice Śląskie, Złoty Stok	Jerzmanowa, Lubin, Dobroszyce, Kobierzyce

3.3. WROCŁAWSKI OBSZAR METROPOLITALNY

TREŚĆ: Rola Wrocławia w rozwoju regionu - Konceptje delimitacji granic obszaru metropolitalnego - Analiza wybranych wskaźników potencjału demograficznego oraz aktywności ekonomicznej - Analiza wybranych uwarunkowań przestrzennych.

3.3.1. ROLA WROCŁAWIA W ROZWOJU REGIONU

1. Wrocław – stolica regionu i jego główny ośrodek osadniczy - położony jest we wschodniej części województwa. Zasadniczy wpływ na jego rozwój ma położenie na skrzyżowaniu ważnych krajowych i europejskich szlaków komunikacyjnych, w tym m.in. III Paneuropejskiego Korytarza Transportowego oraz Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego. Miasto pełni rolę głównego ośrodka administracyjnego, dużego centrum usługowego oraz produkcyjnego. Jest także jednym z głównych ośrodków akademickich kraju. Mieszka tu około 632 tys. osób (2009 r.). Pod względem liczby mieszkańców miasto plasuje się na czwartym miejscu w Polsce (po Warszawie, Łodzi i Krakowie). Wokół Wrocławia zachodzą dynamiczne procesy urbanizacyjne, które określić można jako kształtowanie się obszaru metropolitalnego.

2. W wielu opracowaniach planistycznych oraz studialno-analitycznych, zarówno regionalnych jak i krajowych, zwraca się uwagę na szczególną rolę Wrocławia w rozwoju całego regionu. Zauważa się również kształtowanie wokół niego obszaru metropolitalnego. W stale obowiązującej Konceptji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju z 2001 r., Wrocławowi przypisuje się rolę europejskiego ośrodka polaryzacji – europola. Nowsze opracowania, które podejmują próbę identyfikacji obszarów metropolitalnych w skali kraju (m.in. projekt aktualizacji Konceptji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju z 2005 r., czy Atlas Unii Metropolii Polskich z 2007 r.), bezspornie potwierdzają rangę Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego, jako ważnego ogniwa w sieci metropolii polskich, obok Warszawy, Krakowa, Poznania, Łodzi, Szczecina, obszarów Trójmiasta, Bydgoszczy i Torunia oraz konurbacji Śląskiej.

3. W perspektywie badań europejskich, przeprowadzonych dla obszarów metropolitalnych, obszar Wrocławia nie wyróżnia się znacząco w skali kontynentu. Badania przeprowadzone w ramach programu ESPON oraz projektu Planet CenSe, do rangi obszarów metropolitalnych (tzw. *Metropolitan European Growth Areas*), determinujących rozwój społeczno – gospodarczy regionów, zaliczają przede wszystkim miasta o bardzo silnych zewnętrznych powiązaniach funkcjonalnych. Obszar Wrocławia identyfikowany jest w nich jako tzw. „*weak MEGA*” czyli słaby obszar metropolitalny, który dzięki restrukturyzacji, ma szansę w przyszłości stać się równorzędnym partnerem w sieci ośrodków MEGA's. Na określenie tego obszaru mianem „*weak MEGA*” wpłynęły analizy wskaźników, w głównej mierze dotyczących zagadnień transportowych, rynku pracy oraz wiedzy (m.in. dostępu do edukacji i aktywności naukowej).

3.3.2. KONCEPCJE DELIMITACJI GRANIC OBSZARU METROPOLITALNEGO

1. Pierwszą, po 1998 r. (tj. po wprowadzeniu z dniem 1.01.1999 r. nowego podziału administracyjnego w kraju i utworzeniu województwa dolnośląskiego), próbę określenia granic Wrocławskiego obszaru metropolitalnego podjęto w 2001 r. Nastąpiło to w wyniku prac nad „Strategią integracji gospodarczo-przestrzennej Aglomeracji Wrocławskiej”. Była to oddolna inicjatywa 7 powiatów oraz 26 gmin. Kryterium zasadniczym przystąpienia do Komitetu Aglomeracji Wrocławskiej była deklaracja podjęcia współpracy. Pierwszym dokumentem planistycznym, który wyznaczył granice obszaru był plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego (2002 r.). Uwzględnił on zaproponowane w ramach prac nad ww. Strategią, granice oddziaływania metropolii Wrocławskiej. W obrębie obszaru metropolitalnego znalazły się gminy należące do powiatów: oleśnickiego, oławskiego, średzkiego, trzebnickiego, wołowskiego, strzebińskiego oraz wrocławskiego wraz z miastem Wrocławiem. Zaznaczyć należy, że nie istniały wówczas regulacje ustawowe dotyczące wyznaczania i sporządzania opracowań planistycznych dla obszarów metropolitalnych.

2. Wejście w życie obowiązującej obecnie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 2003 r., nałożyło obowiązek opracowania planu zagospodarowania przestrzennego obszaru metropolitalnego. W związku z tym w 2004 r. służby planistyczne samorządu województwa podjęły współpracę z miastem Wrocław, zmierzającą do sporządzenia takiego planu. Jednym z kluczowych elementów wstępnego etapu pracy było określenie granic potencjalnego obszaru metropolitalnego. Na bazie przeprowadzonych analiz zaproponowano szerszy, niż wskazywał to plan województwa, zasięg obszaru. Uwzględniono m.in. powiązania funkcjonalne oraz wolę gmin. W skład zaproponowanego obszaru weszły podregiony poziomu NUTS III: miasto Wrocław oraz powiaty: milicki, oleśnicki, oławski, średzki, trzebnicki, wołowski, wrocławski i strzebiński.

3. Zgodnie z nadal obowiązującymi regulacjami prawnymi (z 2003 r.), częścią Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego powinien być Plan Zagospodarowania Przestrzennego Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego. Ze względu na podjęte prace nad nowelizacją ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (z 2003 r.) oraz nad ustawą o obszarach metropolitalnych, działania zmierzające do wykonania ww. planu zostały wpisane w plan pracy Wojewódzkiego Biura Urbanistycznego we Wrocławiu na 2011 r. Ponadto oczekuje

się, że nowe regulacje prawne istotnie zmieniają dotychczasowe metody wyznaczania i określania form zarządzania tego typu obszarami.

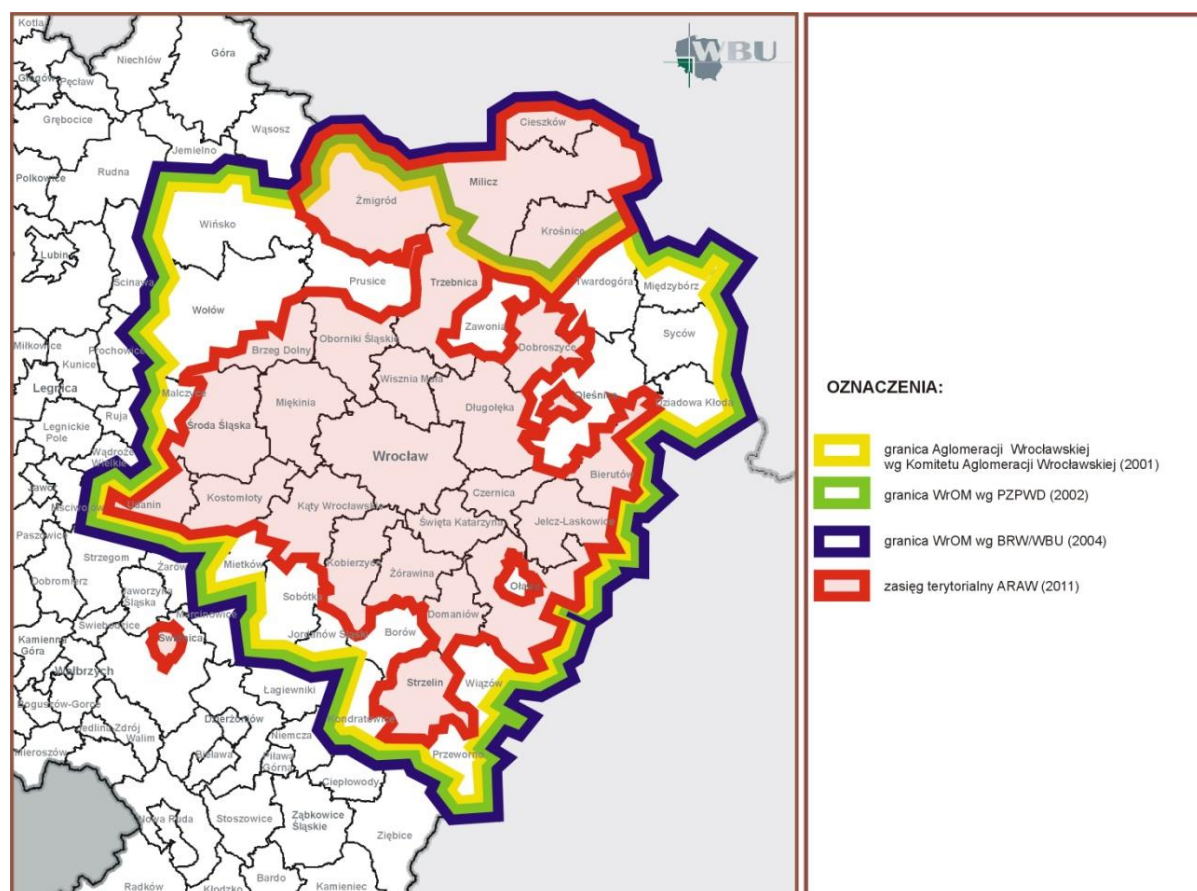
4. Zasadniczym problemem związanym z opracowaniem planu obszaru metropolitalnego jest określenie jego granic. Ze względu na dużą dynamikę zjawisk społecznych, ekonomicznych i przestrzennych, konieczna będzie ponowna analiza dotychczasowych koncepcji delimitacji. Istotne będzie uwzględnienie obecnych tendencji w planowaniu takich obszarów w Polsce, które traktują gminy, a nie powiaty, jako podstawowe jednostki ich struktury. Wskaźnikiem najpowszechniej stosowanym w planowaniu przestrzennym przy wyznaczaniu oddziaływania metropolii jest m.in. intensywność dojazdów w relacji praca – dom. W warunkach polskich takie dane statystyczne nie są dostępne (jedynie dane określające wyjazdy i przyjazdy do pracy w gminach zostały zebrane przez Główny Urząd Statystyczny za 2006 r.)

5. Jednym z czynników wspomagających identyfikację obszaru metropolitalnego jest badanie obszarów charakteryzujących się wzmożoną dynamiką i intensywnością procesów społeczno – gospodarczych. W 2009 roku szczegółowym badaniom poddano terytorium mieszczące się w granicach Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego (wg propozycji z 2004 r.). Z uwagi na czynniki administracyjne założono, że granice obszaru analiz nie wykrócą poza terytorium województwa dolnośląskiego. Ponadto zmiany w rozkładzie przestrzennym analizowanych zjawisk, w tym wzrost aktywność gmin pod względem rozpatrywanych wskaźników w sąsiedztwie byłych miast wojewódzkich, tj. Legnicy oraz Wałbrzycha, jak również rozwój przestrzenny m.in. Agencji Rozwoju Aglomeracji Wrocławskiej przyczyniły się do poszerzenia obszaru analiz (obejmując wszystkie gminy województwa).

3.3.3. ANALIZA WYBRANYCH WSKAŹNIKÓW POTENCJAŁU DEMOGRAFICZNEGO ORAZ AKTYWNOŚCI EKONOMICZNEJ

1. Wrocław – największe miasto regionu - jest czwartym, pod względem liczby ludności, miastem w Polsce i jednym z pięciu miast liczących ponad 500 tys. mieszkańców. Stolica Dolnego Śląska posiada korzystną lokalizację w trójkącie, którego wierzchołki tworzą 3 europejskie metropolie z liczbą ludności powyżej 1 miliona, tj. Warszawa, Berlin i Praga. W latach 1998-2009 liczba mieszkańców Wrocławia spadła o 1%, przy czym udział jego mieszkańców w ogólnej liczbie ludności województwa wzrósł z 21% w 1998 roku do 22% w 2009 roku.

Rysunek 3.3-1. Koncepcje delimitacji Wrocławskiego obszaru metropolitalnego oraz aglomeracji Wrocławskiej po 1998 roku.

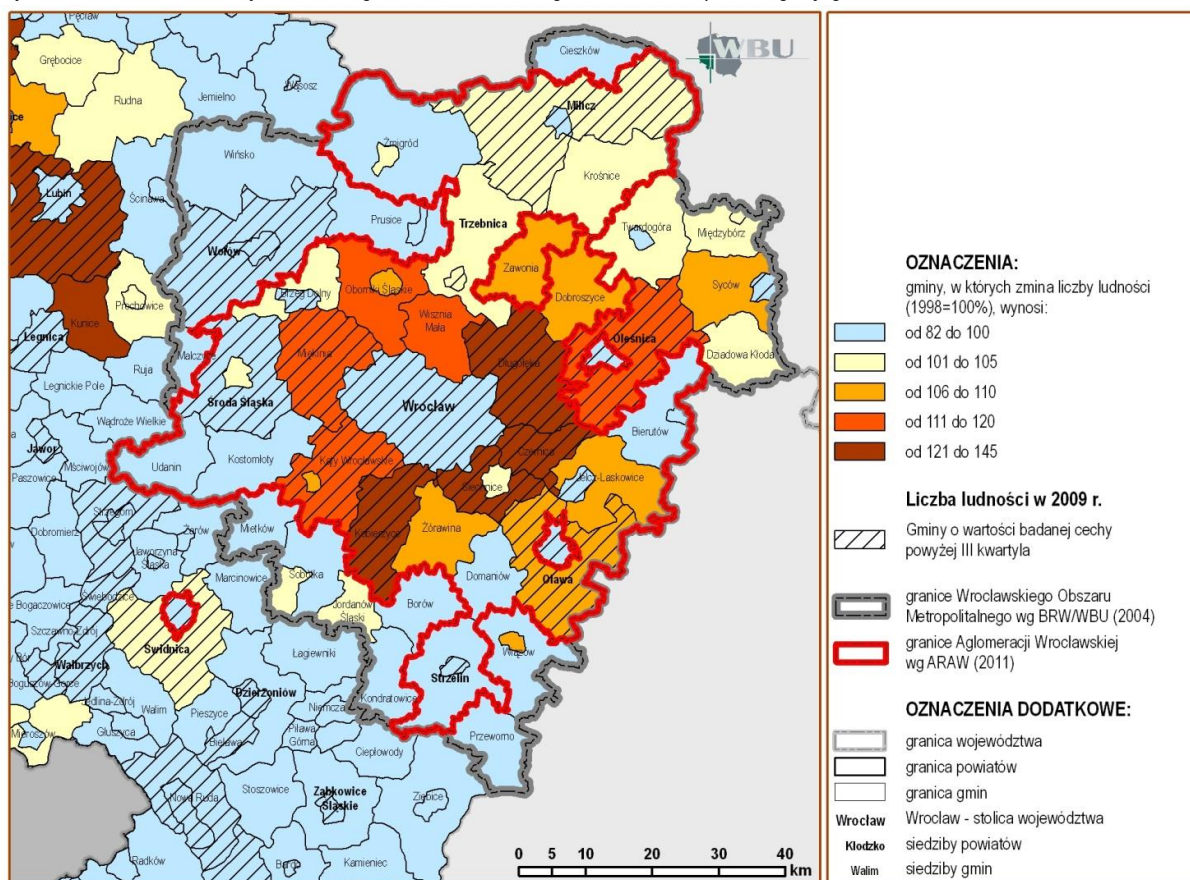
* Agencja Rozwoju Aglomeracji Wrocławskiej - spółka akcyjna, której udziałowcami są gminne jednostki samorządu terytorialnego.

2. Analizy zmian liczby ludności w gminach badanego obszaru, w latach 1998 – 2009 wykazały wzrost głównie w obrębie:

- 1) gmin ościennych, tj. gmin: Czernica, Długołęka, Kobierzyce, Wisznia Mała, Oborniki Śląskie, Miękinia, Kąty Wrocławskie, na obszarze wiejskim gminy Siechnice oraz w gminie Żórawina,
- 2) gmin znajdujących się w północno – wschodniej części obszaru, tj. gmin: Dobroszyce, Zawonia oraz na obszarach wiejskich gmin: Oleśnica, Syców,
- 3) gmin w południowo – wschodniej części obszaru (największy na obszarach wiejskich gmin Oława i Jelcz – Laskowice).

Analizy zmian liczby ludności przeprowadzone w obrębie Wrocławia w latach 1998 – 2006, 1998 – 2008 oraz 1998 - 2009 wykazały spadek liczby osób zamieszkujących stolicę województwa. Niemniej jednak badanie liczby ludności w poszczególnych latach potwierdziło bezkonkurencyjną rolę Wrocławia jako ośrodka o dominującej liczbie mieszkańców. (Rysunek 3.3-2.)

Rysunek 3.3-2. Zmiana liczby ludności w gminach Wrocławskiego obszaru metropolitalnego i jego otoczeniu w latach 1998-2009.

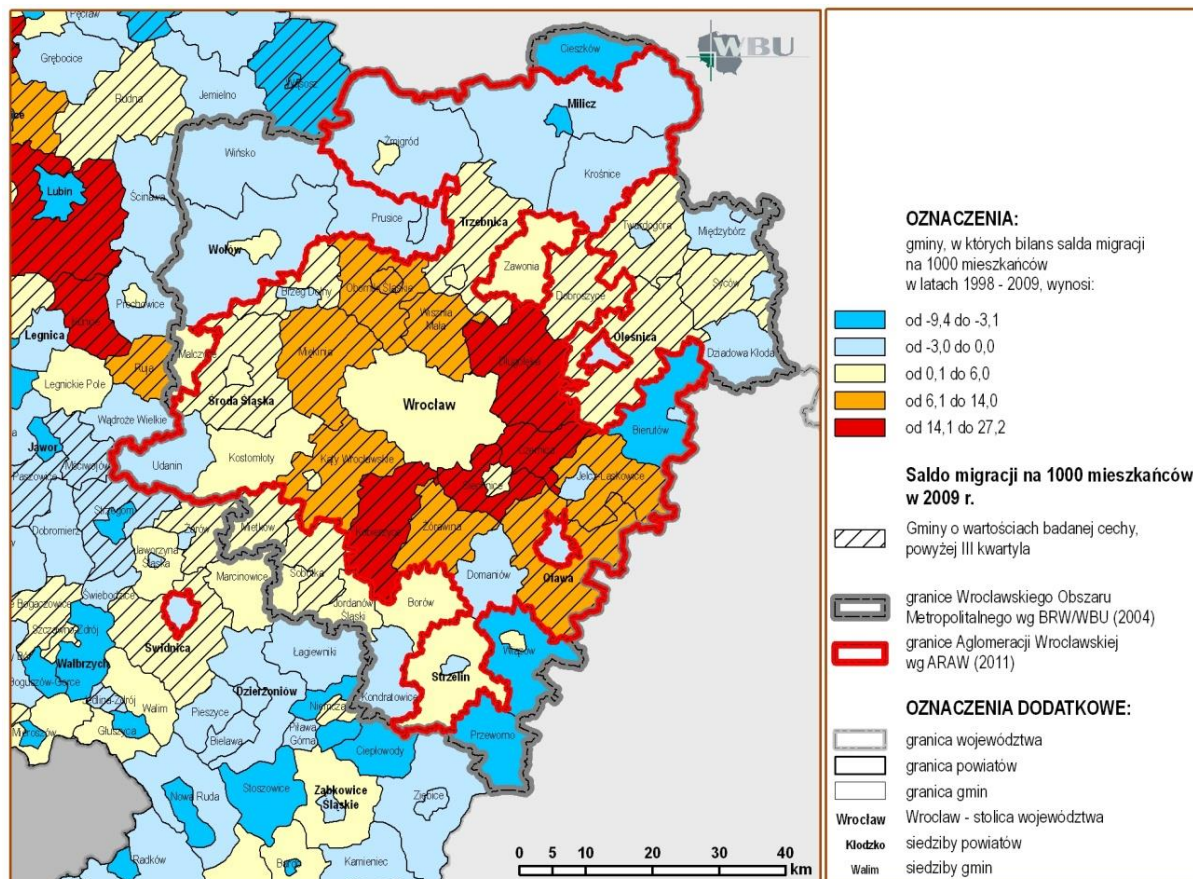

3. Średnia gęstość zaludnienia w obrębie Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego (wg zasięgu na podstawie prac BRW/WBU z 2004 r.) w 2009 r. wynosiła 175 osób na km² (przy średniej wartości dla województwa - 144 osoby na km²). Analiza gęstości zaludnienia w gminach w 2009 r. oraz w latach wcześniejszych, wyróżnia Wrocław jako jeden z ośrodków o największej koncentracji ludności w województwie. W 2009 r. gęstość zaludnienia w obrębie miasta wyniosła 2157 osób na km², w 2008 r. 2160 osób na km², natomiast w 2007 roku 2133 osoby na km². W obrębie Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego (granice jw.) w 2009 roku na 6 718 km² (33,6% pow. całego województwa) mieszkało 1 177 157 osób (41% ludności województwa). Analiza gęstości zaludnienia potwierdza, iż jednostkami administracyjnymi o najwyższych wartościach rozpatrywanego wskaźnika są przede wszystkim miasta: Oleśnica, Trzebnica, Strzelin, Oława oraz Milicz. Udział ludności miejskiej w liczbie ludności ogółem w województwie w 2009, 2008 oraz 2007 roku wyniósł kolejno 70, 69 oraz 72%. W 2009 roku, w granicach Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego (granice jw.) udział ludności miejskiej w liczbie ludności ogółem wyniósł 72%. Podobnie jak w latach wcześniejszych największą gęstość zaludnienia na terenach wiejskich w 2009 roku odnotowano w obrębie dwóch gmin ościennych Wrocławia, tj.: Siechnic (133 osoby na km²; w 2008 r. wskaźnik wyniósł 126 osób na km²) i Czernicy (129 osób na km²; rok wcześniej wskaźnik wyniósł 119 osób na km²).

4. Charakterystycznym zjawiskiem dla zmian w sytuacji demograficznej badanego obszaru są migracje ludności w jego obrębie. Bilans salda migracji w latach 1998 – 2009 wykazuje wzmocniony napływ ludności do gmin znajdujących się

w bezpośrednim sąsiedztwie Wrocławia, tj.: Czernicy, Siechnic (szczególnie obszaru wiejskiego), Kobierzyc, Kątów Wrocławskich, Długołęki, Miękini, Obornik Śląskich, Wiszni Małej, Żórawiny oraz obszarów wiejskich gminy Oleśnica, Jelcz – Laskowice oraz Oława. Odływ ludności z miast oraz przyływ ludności na obszary wiejskie w obrębie Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego (wg zasięgu na podstawie prac BRW/WBU z 2004 r.) w latach 1998 – 2009 stwierdzono w przypadku gminy Jelcz – Laskowice, Oława, Oleśnica, Brzeg Dolny oraz Strzelin. W Żmigrodzie, Wołowie oraz Wiązowie stwierdzono sytuację odwrotną. (Rysunek 3.3-3.)

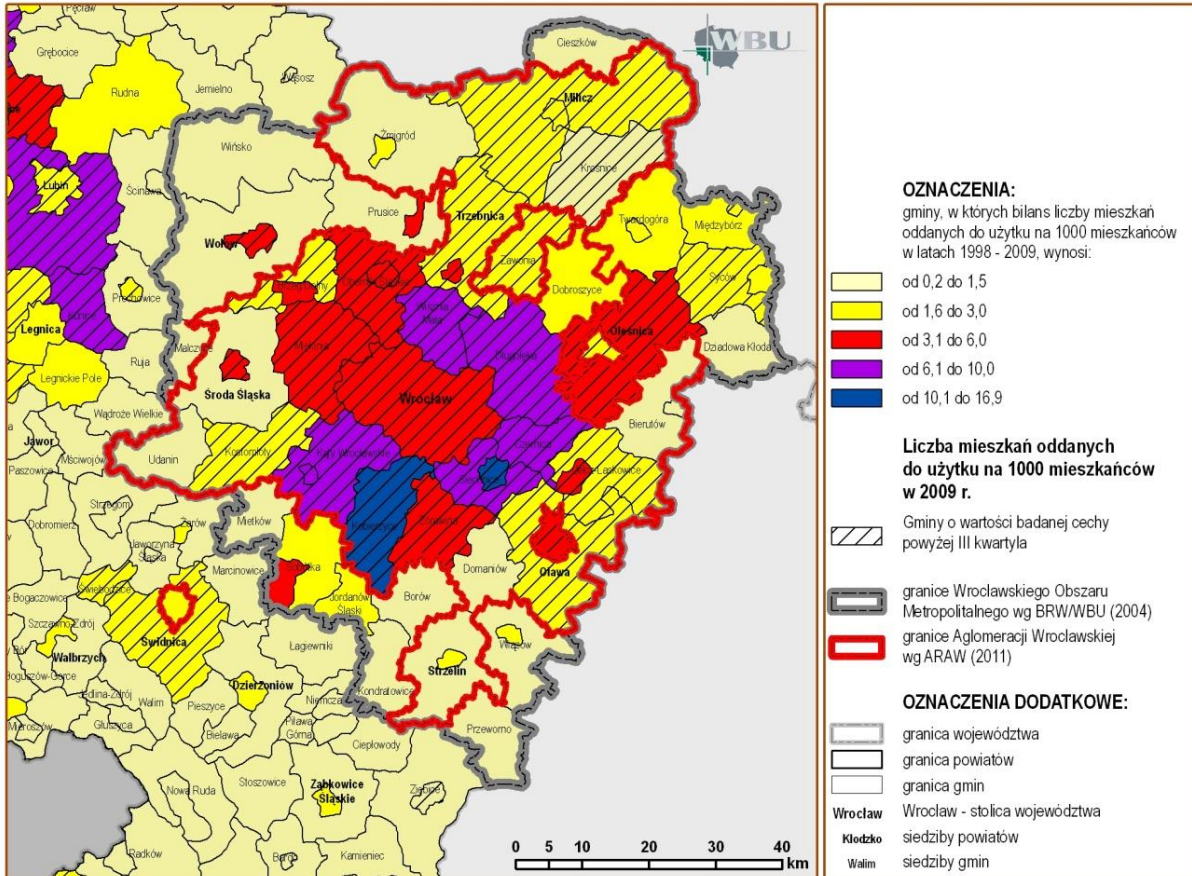
Rysunek 3.3-3. Bilans salda migracji w gminach Wrocławskiego obszaru metropolitalnego i jego otoczeniu w latach 1998-2009.

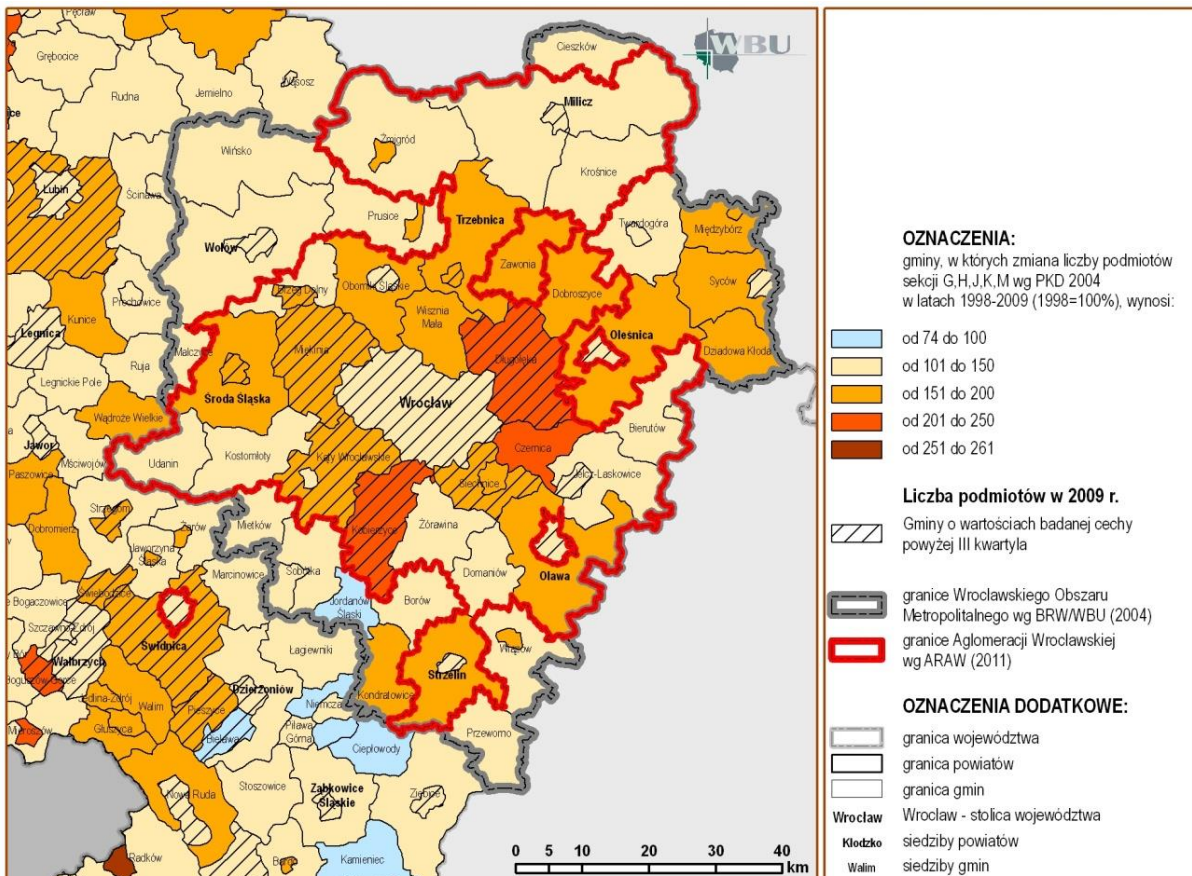
5. Konsekwencją napływu ludności do Wrocławia, a zwłaszcza do gmin otaczających miasto, jest znaczny ruch budowlany na ich terenie. Liczba mieszkań oddanych do użytku w latach 1998-2009 wykazała, że najwyższą atrakcyjnością cechuje się wrocławski rynek mieszkaniowy. W tych latach do użytku oddano 43 208 mieszkań na terenie Wrocławia (tj. 42,6% w skali województwa). Na drugim miejscu uplasowała się Legnica – 3080 mieszkań oddanych do użytku (tj. 3% w skali województwa), na trzecim - Jelenia Góra – 2766 (tj. 2,7%), a na czwartym gmina wiejska Kobierzycy – 2382 (tj. 2,3%). Bilans liczby mieszkań oddanych do użytku (na 1000 mieszkańców) w latach 1998-2009 wskazuje gminy wyróżniające się najwyższymi wartościami rozpatrywanego wskaźnika. Należą do nich: Kobierzycy, Siechnice, Czernica, Wisznia Mała, Długołęka i Kąty Wrocławskie. Zabudowa jednorodzinna zaczyna przeważać nad pozostałościami zabudowy zagrodowej, powstają duże centra handlowe, pierwotny krajobraz wiejski tych terenów ulega głębokim przeobrażeniom. (Rysunek 3.3-4.)

6. Kolejnym ważnym wskaźnikiem, który potwierdza umacnianie się funkcjonalnych powiązań pomiędzy Wrocławiem a zewnętrzną strefą jego wpływów, jest wzrost liczby podmiotów gospodarczych na badanym terenie. Analiza zmiany liczby podmiotów gospodarki narodowej wg PKD 2004 w latach 1998-2009 wykazała, że w większości gmin ich ilość wzrosła. Największe przyrosty liczby podmiotów odnotowano w obrębie czterech gmin znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie Wrocławia, tj.: Kobierzyc, Długołęki, Czernicy, Miękini, kolejno Kątów Wrocławskich, Miękini, Środy Śląskiej, Brzegu Dolnego (miasta), Obornik Śląskich (obszaru wiejskiego), Wiszni Małej, Trzebnicy, Zawonia, Dobroszyc, Oleśnicy (gminy wiejskiej), Sycowa, Międzybórz, Dziadowej Kłody oraz Siechnic. Zjawisko to dotyczy m.in. gmin, przez które przebiegają ważniejsze połączenia drogowe, tj.: gminy Zawonia, Międzybórz, Dobroszycy, Środa Śląska, Dziadowa Kłoda, Wądroże Wielkie, Udanin, Strzegom Syców, Oława, Strzelin oraz Oleśnica. Ponadto analiza liczby podmiotów gospodarki narodowej sekcji J, K, M, G i H wg PKD 2004 w latach 2007, 2008 oraz 2009 wskazała na wzmoczoną aktywność gospodarczą większości gmin miejskich, tj.: Oleśnica, Oława, Trzebnica, Milicz, Jelcz-Laskowice, Strzelin, Środa Śląska, Wołów, Syców, Oborniki Śląskie oraz gmin bezpośrednio sąsiadujących z Wrocławiem tj.: Długołęki, Kobierzyc, Miękini oraz obszaru wiejskiego Kątów Wrocławskich

Rysunek 3.3-4. Bilans liczby mieszkań oddanych do użytku w gminach Wrocławskiego obszaru metropolitalnego i jego otoczeniu w latach 1998-2009.

Rysunek 3.3-5. Zmiana liczby podmiotów gospodarki narodowej sekcji G, H, J, K, M wg PKD 2004 w gminach Wrocławskiego obszaru metropolitalnego i jego otoczeniu w latach 1998-2009.

Wyniki analiz zmiany liczby podmiotów gospodarki narodowej w latach 1998-2009 w stosunku do analiz z lat 1998 – 2008 oraz 1998-2006 wykazały tendencję umacniania się pozycji gospodarczej gmin graniczących z Wrocławiem, w szczególności gminy Długołęka, Czernica i Kobierzyce. (Rysunek 3.3-5.)

7. Badanie zmiany liczby spółek z udziałem kapitału zagranicznego w latach 1998-2009 wskazuje na przyrost inwestorów zagranicznych w centralnej części rozpatrywanego obszaru. Najwyższe przyrosty odnotowano na obszarach wiejskich gmin: Kąty Wrocławskie, Środa Śląska, Strzelin, Oborniki Śląskie, Milicz oraz w obrębie całego obszaru gmin: Kobierzyce, Oława, Długołęka, Oleśnica, Jelcz Laskowice, Strzelin, Miękinia. Dane w ujęciu dynamicznym odpowiadają przestrzennemu rozkładowi badanej cechy w 2007, 2008 oraz 2009 roku, przy czym najwyższe wartości rozpatrywanego wskaźnika odnotowano w bezkonkurencyjnym Wrocławiu (ponad 3045 spółek z udziałem kapitału zagranicznego wg danych za 2009 rok). Kolejno w obrębie Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego (wg zasięgu na podstawie prac BRW/WBU z 2004 r.) najwyższe wartości rozpatrywanego wskaźnika odnotowano w Oleśnicy, Oławie, Długołęce, Kątach Wrocławskich, Kobierzycach (ponad 45 spółek w każdej z gmin).

3.3.4. ANALIZA WYBRANYCH UWARUNKOWAŃ PRZESTRZENNYCH

1. Ważną rolę w funkcjonowaniu centralnego ośrodka obszaru (Wrocławia) odgrywa jego dostępność komunikacyjna. Analiza tej dostępności w odniesieniu do powiązań drogowych pomiędzy Wrocławiem a jego zewnętrzną strefą wpływów (uwzględniając izochrony 30' oraz 45' dla dojazdów) wykazała, że najdogodniejsze połączenia drogowe związane są z przebiegiem autostrady A4 oraz dróg krajowych, gdzie średnio w czasie 30' można pokonać odległość 60 km. Z badań przeprowadzonych w odniesieniu do powiązań kolejowych (określonych dla izochron 30', 45' oraz 60') wynika, że najdogodniejsze połączenia istnieją na trasach: Wrocław – Ziębice, Wrocław – Twardogóra Sycowska oraz Wrocław – Żmigród (długość trasy 56-58 km, czas przejazdu 60'). Powyższe dane w latach 2006 – 2009 nie uległy zmianie. (Rysunek 3.3-6.). We wrześniu 2009 roku, po prawie 20 latach przerwy, z inicjatywy Marszałka Województwa Dolnośląskiego wznowiony został ruch kolejowy na trasie Wrocław – Trzebnica. Rozpoczęcie działalności przewozowej na tej linii to kolejny krok na drodze do poprawienia powiązań komunikacyjnych pomiędzy Wrocławiem a zewnętrzną strefą jego wpływów. Od grudnia 2008 roku Koleje Dolnośląskie obsługują kursy Legnica – Kłodzko – Międzyzlesie, od stycznia 2009 połączenie Kłodzko – Wałbrzych, a od grudnia 2009 kurs Legnica – Bolesławiec – Jelenia Góra.

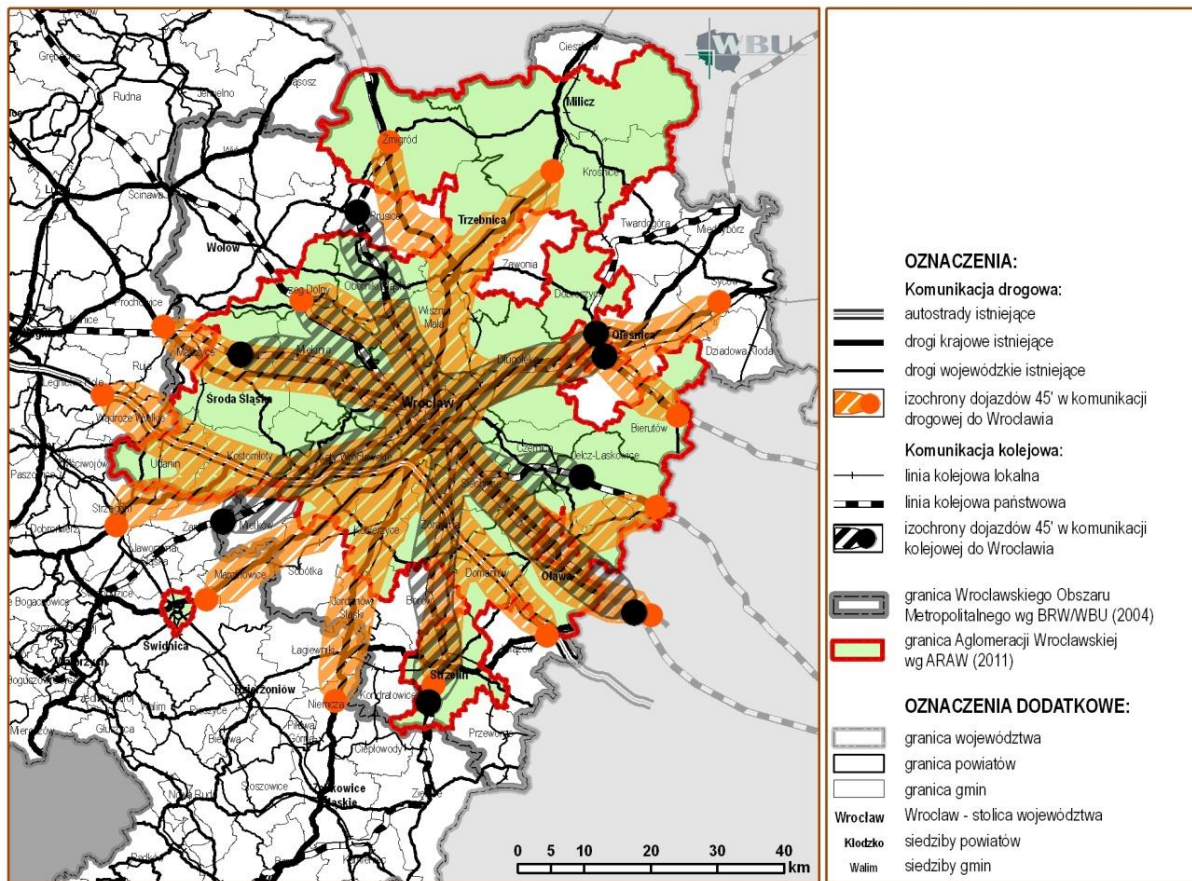
2. System obszarów chronionych w obrębie przyjętego obszaru analiz stanowi naturalne zielone zaplecze dla metropolii. Ponadto jest ważnym elementem zagospodarowania terenu. Umożliwia efektywne ograniczenia dla ujawniającej się wokół Wrocławia presji urbanizacyjnej, a tym samym racjonalnego kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej tego obszaru. Rozpatrując potencjalny zasięg oddziaływania metropolii wrocławskiej należy dążyć do włączania w jego terytorium obszarów chronionych w ich pełnych granicach, o ile pozwala na to ich charakter.

3. Siłę powiązań metropolitalnego ośrodka węzłowego z otaczającymi gminami odzwierciedlić może szczególnie wzmożona, w porównaniu z innymi gminami, aktywność w sferze inwestycyjnej oraz związanej z planowaniem przestrzennym. Aktywność gmin Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego (wg zasięgu na podstawie prac BRW/WBU z 2004 r.) w zakresie uchwalonych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego do końca 2009 roku przedstawia się następująco:

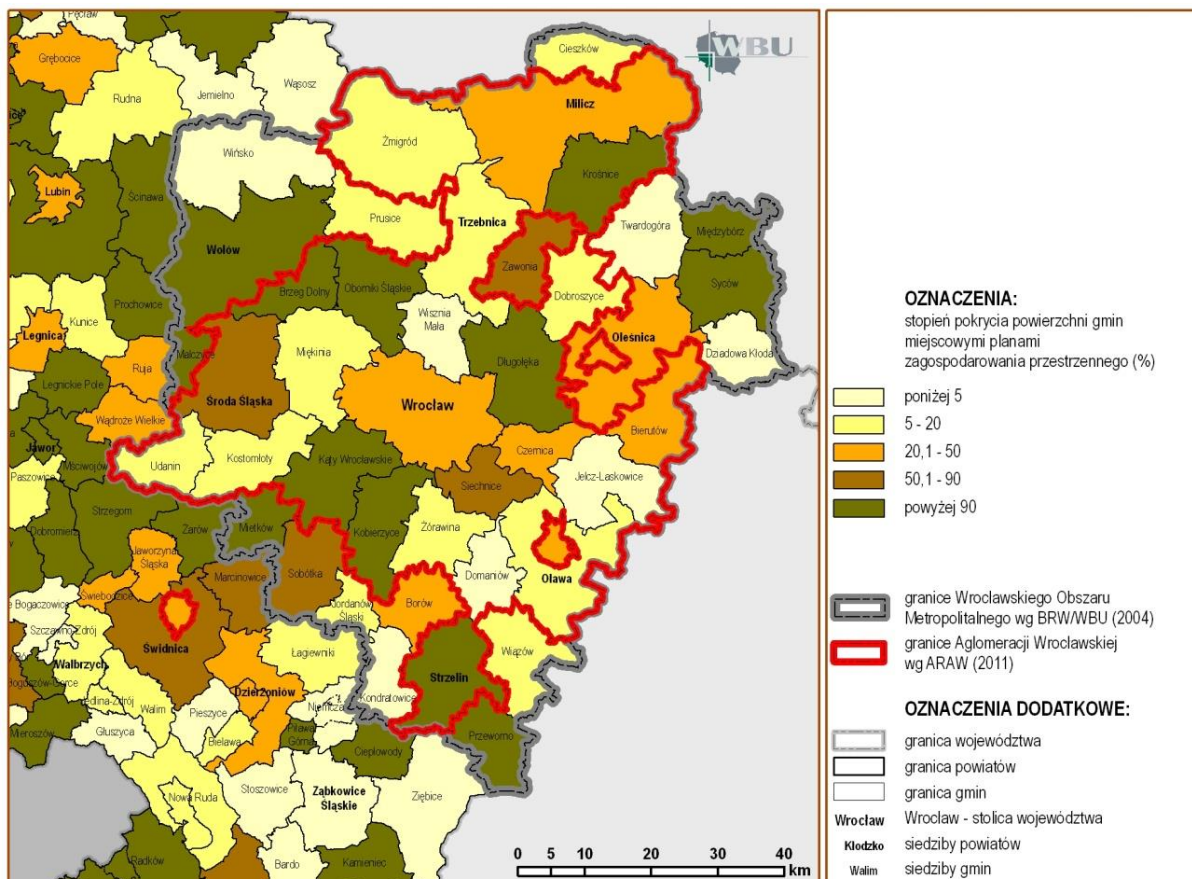
- 1) powierzchnia 12 gmin, tj. Wołowa, Malczyc, Brzegu Dolnego, Obornik Śląskich, Długołęki, Kątów Wrocławskich, Kobierzyc, Krośnic, Międzyborza, Sycowa, Strzelina i Przeworna była pokryta mpzp powyżej 90%,
- 2) powierzchnia 4 gmin, tj. Środy Śląskiej, Zawoni, Sobótki i Siechnic była pokryta mpzp w ponad 50%,
- 3) powierzchnia 8 gmin, w tym Wrocławia, pokryta była mpzp w skali od 20 do 50%. (Rysunek 3.3-7.)

Gminy przejawiały również starania o znaczące przekształcenia w zakresie funkcji i użytkowania terenu. Nastąpiło to poprzez wskazanie w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin powierzchni do: sporządzenia mpzp, zmiany przeznaczenia gruntów rolnych na cele nierolnicze, zmiany przeznaczenia gruntów leśnych na cele nieleśne oraz poprzez wskazanie powierzchni pod zabudowę mieszkaniową. Do najaktywniejszych w tym zakresie na przestrzeni lat 2006 – 2009 należały gminy: Wołów, Strzegom, Łagiewniki, Wrocław, Miękinia, Krośnice, Dziadowa Kłoda i Marcinowice. W obrębie analizowanego obszaru zmiany te dotyczyły przeważnie wyznaczenia powierzchni terenów do sporządzenia mpzp oraz wyznaczenia powierzchni terenów pod zabudowę mieszkaniową. Dodatkowo zgodnie z rozkładem przestrzennym terenów o najwyższych wartościach wskaźnika waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej w środkowej oraz południowej części Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego (wg zasięgu z 2004 r.) wskazano powierzchnie terenów przeznaczonych do zmiany ich użytkowania z rolniczego na cele nierolnicze. Zostały one wyznaczone głównie w studiach gmin: Kąty Wrocławskie, Miękinia, Kobierzyce, Żórawina, Jelcz - Laskowice.

Rysunek 3.3-6. Dostępność Wrocławia w komunikacji drogowej i kolejowej w 2009 r.

Rysunek 3.3-7. Udział powierzchni terenów objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w ogólnej powierzchni gmin w obszarze Wrocławskiego obszaru metropolitalnego w 2009 r.

3.4. TENDENCJE ZMIAN W SFERZE OSADNICZEJ

1. W trakcie przeprowadzonych analiz stanu zagospodarowania przestrzennego województwa w dziedzinach użytkowania gruntów, rozwoju osadnictwa ze szczególnym uwzględnieniem Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego, ujawniły się następujące tendencje:

- 1) Wrocław jest głównym i największym ośrodkiem osadniczym województwa. Posiada wysoką rangę zauważalną również w skali Polski i Europy, dzięki czemu zaliczany jest do potencjalnych ośrodków metropolitalnych. Na podstawie analiz wskaźników statystycznych można zauważyć, że gminy zlokalizowane wokół Wrocławia charakteryzują się większą dynamiką zmian i korzystniejszymi tendencjami rozwoju w porównaniu do innych jednostek w województwie. Wskazuje to na kształtowanie się Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego;
- 2) ośrodki administracyjne, miasta i wsie pełniące funkcję ośrodków powiatowych i gminnych stanowią podstawowe centra usługowe dla mieszkańców regionu. Ich regularne rozmieszczenie w przestrzeni województwa umożliwia zapewnienie jednakowego dostępu do podstawowych usług. Utrzymywany hierarchiczny, trójstopniowy podział równomiernie rozlokowanych ośrodków administracyjnych jest czynnikiem sprzyjającym spójności przestrzennej regionu i warunkiem utrzymania jego policentrycznej sieci osadniczej;
- 3) liczba mieszkańców miast od 2002 roku systematycznie spada, ale mimo to Dolny Śląsk ma drugi najwyższy w Polsce poziom urbanizacji (70,28%). W latach 2002-2009 zanotowano wzrost ilości miast o liczbie ludności poniżej 5 tys. oraz ubytek miast o liczbie ludności od 5 do 10 tys. mieszkańców. Jednocześnie zaobserwowano spadek liczby mieszkańców we wszystkich miastach, oprócz miast o liczbie ludności poniżej 5 tys.;
- 4) pomimo obserwowanego spadku ogólnej liczby ludności województwa (w latach 2002-2009) na obszarach wiejskich odnotowuje się wzrost liczby mieszkańców, co może świadczyć o postępującym procesie suburbanizacji. Ośrodki wiejskie leżące w sąsiedztwie miast ulegają przeobrażeniom, zmienia się ich skład społeczny oraz charakter zabudowy. Ponadto przestają pełnić swoją dotychczasową funkcję rolniczą stając się przedmieściami;
- 5) wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich ma miejsce głównie w gminach o słabych warunkach dla rolnictwa oraz w otoczeniu dużych i średnich miast. Występuje również w gminach o najlepszych warunkach dla produkcji rolnej;
- 6) występują intensywne zmiany struktury użytkowania gruntów polegające na przekształcaniu terenów rolnych na budowlane oraz powstawaniu rozległych kompleksów zabudowy jednorodzinnej i obszarów aktywności gospodarczej w sposób nie tworzący spójnych układów przestrzennych. Dostrzegalny jest brak korelacji między planowanymi obszarami zabudowy a systemami transportowymi. Następuje intensywny rozwój zabudowy wokół dużych i średnich miast bez jednoczesnej przebudowy systemów transportowych (w szczególności transportu zbiorowego).

4. SFERA TECHNICZNA

4.1. SYSTEMY TRANSPORTU

TREŚĆ: Powiązania komunikacyjne ośrodków osadniczych - Drogi krajowe - Drogi wojewódzkie - Drogi powiatowe i gminne - Koleje pierwszorzędne i regionalne - Drogi wodne - Lotniska

4.1.1. POWIĄZANIA KOMUNIKACYJNE OŚRODKÓW OSADNICZYCH

1. Rozwinięty system osadniczy regionu i jego główne węzły, takie jak Wrocław, Jelenia Góra, Legnica i Wałbrzych powiązane są rozbudowaną siecią dróg krajowych i wojewódzkich oraz linii kolejowych, które łączą się z odpowiednimi sieciami komunikacyjnymi kraju oraz państw ościennych. Głównymi elementami tego systemu są drogi i linie kolejowe o znaczeniu międzynarodowym (sieć TEN T), które w głównej mierze zapewniają powiązania w kierunku wschód-zachód. Trasy te leżą w III Paneuropejskim korytarzu transportowym Berlin/Drezno - Wrocław - Katowice - Kraków - Przemyśl - Lwów - Kijów. Ważnym elementem tego systemu jest także realizowana obecnie droga ekspresowa S8, łącząca Wrocław z Warszawą. (Patrz rozdział 6).

2. Dolny Śląsk położony jest pomiędzy głównymi węzłami komunikacyjnymi, takimi jak: Belin, Drezno, Praga, Brno, Ostrava, Katowice, Warszawa, Poznań. Dodatkowo województwo dolnośląskie zlokalizowane jest pomiędzy trzema głównymi stolicami Europy Środkowej (Berlinem, Pragą, Warszawą). Ich wzajemne powiązania komunikacyjne tworzą układ w formie trójkąta, który otacza Dolny Śląsk i tym samym umacnia jego strategiczną pozycję.

3. W celu wskazania głównych węzłów komunikacyjnych regionu poddano analizie rozmieszczenie przestrzenne dróg o największym natężeniu ruchu i stanowiących przy tym najistotniejsze powiązania komunikacyjne ośrodków osadniczych Dolnego Śląska. Przyjęto, że są to szlaki, na których średni dobowy ruch pojazdów przekracza 4 tys. (wg danych z 2005 r.). Funkcję węzłów komunikacyjnych, w których krzyżują się najbardziej uczęszczane szlaki, pełnią: Wrocław, Legnica, Lubin, Wałbrzych, Kłodzko, Świdnica i Strzegom.

Poza Wrocławiem i Legnicą, pozostałe duże ośrodki osadnicze (Wałbrzych, Jelenia Góra, Głogów, Lubin, Świdnica) posiadają niekorzystne powiązania komunikacyjne. W większości są to drogi krajowe o niskich parametrach technicznych. Odcinki szlaków i powiązań komunikacyjnych szeregu ośrodków osadniczych województwa, na których nasila się natężenie ruchu, pozwala również na wyodrębnienie ważnych powiązań lokalnych, takich jak:

- 1) Wrocław – Oborniki Śląskie, Kąty Wrocławskie, Jelcz Laskowice, Oława, Żórawina, Strzelin;
- 2) Wałbrzych – Kamienna Góra, Boguszów Gorce, Głuszycza, Szczawno Zdrój, Jedlina Zdrój;
- 3) Legnica – Złotoryja, Jawor, Prochowice;
- 4) Lubin – Ścinawa, Polkowice;
- 5) Jelenia Góra – Kowary, Szklarska Poręba;
- 6) Głogów – Przemków.

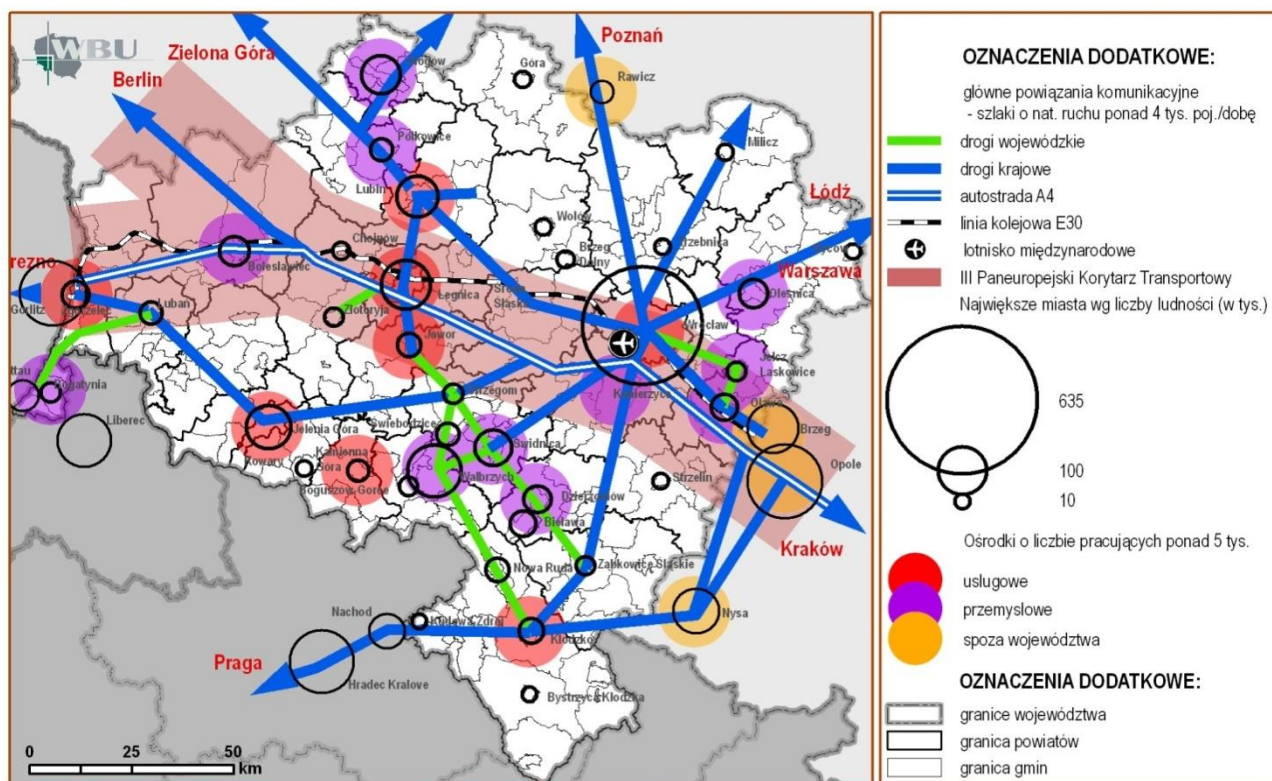
4. Analiza dostępności poszczególnych ośrodków osadniczych do węzłów autostrady A4 pozwala na stwierdzenie, że najkorzystniejsze połączenia drogowe z daną trasą posiadają: Wrocław, Kąty Wrocławskie, Oława, Legnica i Chojnów. Najkorzystniejsze połączenia kolejowe posiadają analogicznie ośrodki położone przy magistrali kolejowej E30 - Wrocław, Oława, Malczyce, Legnica, Chojnów, na której trwają prace modernizacyjne umożliwiające docelowo przejazd pociągów z prędkością 160 km/h. Przystarała infrastruktura kolejowa oraz tabor, redukcja połączeń kolejowych oraz brak zintegrowanych systemów komunikacyjnych, umożliwiających łatwą zmianę środka transportu, spowodowały zmniejszenie się udziału przewozów kolejowych.

4.1.2. DROGI KRAJOWE

1. Podstawowy układ drogowy województwa, obejmujący zarówno drogi krajowe, jak i wojewódzkie charakteryzuje wskaźnik gęstości wynoszący 113,0 km/100 km². Jest on wyższy niż średnia krajowa (123,1), w przybliżeniu równy gęstości w ościennym województwie opolskim i niższy niż w wielkopolskim (134,4). Wskaźnik gęstości sieci dróg krajowych w województwie wynosi 6,9 km/100 km² i jest wyższy niż średnia krajowa (5,9). Do istotnych wskaźników, charakteryzujących potencjał użytkowników tych dróg zalicza się liczbę pojazdów ogółem 544/1000 mieszkańców, w tym [20]:

- samochodów osobowych – 433/1000 mieszkańców,
- samochodów ciężarowych – 68/1000 mieszkańców,
- motocykli – 19/1000 mieszkańców.

Rysunek 4.1-1. Największe ośrodki osadnicze na tle powiązań komunikacyjnych (GUS, stan na 31.12.2009 r. i GPR 2010 r.).

Wskaźniki te są nieco niższe niż średnie krajowe (odpowiednio: 573, 432, 73, 26). Liczba pojazdów ogółem na 1 km dróg publicznych w województwie wynosi 81 (średnia krajowa - 68), a na 1 km dróg krajowych - 1318 (średnia w kraju - 1418) [20].

2. Przez obszar województwa przebiega 16 dróg krajowych (o numerach: 3, A4, 5, 8, 12, 15, 18 i A18, 25, 30, 33, 34, 35, 36, 46, 94) o łącznej długości 1 388,9 km. Drogi krajowe na terenie województwa zarządzane są przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad Oddział we Wrocławiu (z 1 299,374 km, w tym 20 km na obszarze województwa lubuskiego) oraz zarządy miast na prawach powiatu: Wrocławia, Legnicy i Jeleniej Góry (z 89, 553 km) [20].

3. Spośród ww. dróg krajowych największe znaczenie ze względu na prowadzenie dużego ruchu mają drogi:

- 7) autostrada A4 – granica państwa – Jędrzychowice - Krzywa – Wrocław – Opole – Gliwice Katowice (węzeł „Murckowski”),
- 8) autostrada A18 Golnice – Krzywa,
- 9) droga nr 3 - element trasy komunikacyjnej Świnoujście - Szczecin - Legnica - Jelenia Góra i dojazd do przejścia granicznego w Jakuszycach,
- 10) droga nr 5 - łącząca Wrocław z Poznaniem i Trójmiastem, oraz Wrocław z Republiką Czeską (przejście graniczne w Lubawce),
- 11) droga nr 8 - łączy Wrocław z Warszawą oraz jako droga tranzytowa z Czech do państw bałtyckich,
- 12) droga nr 94 - równoległa do autostrady A4.

Sieć istniejących dróg krajowych przedstawia rysunek 4.1-2.

4. Średni dobowy ruch pojazdów na drogach krajowych w województwie (wg pomiarów generalnych w 2005 r.) [27] wyniósł 8904 pojazdów i był wyższy niż średnia krajowa (8298). Udział samochodów osobowych w tym ruchu stanowił 70% (w kraju - 71%), lekkich samochodów ciężarowych (dostawczych) - 10%, ciężarowych - 18%, autobusów - 2%. Średni wskaźnik wzrostu na drogach krajowych w województwie w 2005 r. w porównaniu z 2000 r. wyniósł 1,26 (w kraju 1,18), na drogach międzynarodowych 1,31, a na pozostałych drogach krajowych - 1,20 [26, 27]. Przy generalnym wzroście natężenia ruchu na drogach krajowych obserwuje się obniżenie współczynnika wzrostu ruchu w kolejnych, pomiarach generalnych, i tak [25, 26, 27]:

- 1) w latach 1990/1995 wynosił on w województwie 1,42 (w kraju 1,36),
- 2) w latach 1995/1990 - 1,41 (w kraju 1,42),
- 3) w latach 2000/2005 - 1,25 (w kraju 1,31).

5. Największe natężenie ruchu w 2010 r. zmierzone zostało przy dojeździe do Wrocławia, zwłaszcza od strony węzła bielańskiego i wyniosło 62187 poj./dobę i na A4 – ponad 39164 poj./dobę (odpowiednio w 2005 r. – 43560 poj./dobę i 24027 poj./dobę) [10, 11]. Według średniego natężenia ruchu na drogach krajowych w 2010 roku (11742 poj./dobę) w porównaniu z 2005 rokiem (8904 poj./dobę) nastąpił wzrost natężenia o około 32%. Ruch ciężarowy wzrósł z 12% w 2000 r. do 14% w 2005 r., przy znacznym udziale samochodów wieloosiowych (TIR-) [9, 10]. (*Zmiany natężenia ruchu na drogach, jakie nastąpiły w 2010 r. w stosunku do 2000 r. zostały przedstawione na rysunku 4.1-3*).

6. Stan techniczny dróg krajowych w województwie (pomimo tego, że jest lepszy niż na sieci dróg krajowych w Polsce) należy ocenić jako zdecydowanie niewystarczający. W 2008 r. w porównaniu do 2007 r. stan zły i niezadawalający zwiększył się o ponad 9% [21]. Na taką ocenę wpływa to, że przypisane poszczególnym drogom krajowym odpowiednie klasy nie odpowiadają rzeczywistym warunkom technicznym danych dróg. Najczęściej szerokość pasa ruchu jest mniejsza od normatywnej dla danej klasy drogi, występują także nienormatywne promienie skrętów. Złe warunki techniczne dróg wpływają na zmniejszenie swobody ruchu, pogarszanie jego płynności i bezpieczeństwa w ruchu drogowym. Parametry techniczne dróg normalizowane są przez „Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 2 marca 1999 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie”. Nowoprojektowane i przebudowywane drogi są zgodne z obowiązującymi przepisami.

Z rankingu zamieszczonego w „Raportcie o stanie technicznym dróg krajowych administrowanych przez GDDKiA Oddział we Wrocławiu” (stan na 2008) wynika, że najpilniejszych zabiegów remontowych wymagają odcinki [21]:

- w m. Wałbrzych na drodze nr 35 – ponad 15 km,
- w m. Ścinawa na drodze nr 36a – ponad 2,6 km,
- Legnica – Prochowice na drodze nr 94 – około 11 km,
- Biedrzychów – gr. woj. na drodze nr 39 – ponad 14 km,
- Gniewomirowice – Legnica na drodze nr 94 – około 4 km,
- Krzelów – Wińsko na drodze nr 36 – ponad 4,6 km.

7. Sieć dróg krajowych poddawana jest stałym procesom modernizacyjnym. Inwestycje, których realizacja rozpocznie się do 2013 r. [19]:

- dostosowanie A-4 Wrocław – Katowice na odc. Wrocław – Sośnica do standardów autostrady płatnej i poboru opłat,
- budowa obwodnicy Wrocławia A-8,
- budowa drogi S-8 Wrocław - Psie Pole – Syców,
- budowa obwodnicy Tyńca Małego w ciągu drogi krajowej nr 35,
- wzmocnienie drogi krajowej 94 na odcinku Mazurowice – Wrocław.

Inwestycje, których realizacja może zostać rozpoczęta do 2013 r. [19]:

- budowa autostrady A-18 Olszyna - Golnice (przebudowa jezdni południowej),
- budowa obwodnicy Wałbrzycha w ciągu drogi krajowej nr 35,
- budowa łącznika drogi krajowej nr 35 z autostradą A-4 węzeł Strzeganowice (etap II).

Inwestycje, których realizacja przewidywana jest po 2013 r. [19]:

- budowa drogi S-3 Nowa Sól - Legnica (A-4),
- budowa drogi S-3 Legnica (A4) – Lubawka,
- budowa drogi S-5 Poznań – Wrocław, odcinek węzeł Korzeńsko – Wrocław (A-8, węzeł Widawa),
- budowa obwodnicy Bolkowa na drodze krajowej nr 3/5,
- budowa obwodnicy Kłodzka w ciągu drogi krajowej nr 33 wraz z łącznikiem droga krajowa 46,
- wzmocnienie drogi krajowej 94 na odcinku Mazurowice – Wrocław,
- przebudowa drogi krajowej 94 na odcinku Krzywa – Chojnów,
- przebudowa drogi krajowej 94 na odcinku Chojnów – Legnica,
- przebudowa drogi krajowej 94 na odcinku Legnica – Prochowice.

4.1.3. DROGI WOJEWÓDZKIE

1. Sieć dróg województwa dolnośląskiego obejmuje 90 dróg o długości około 2 373,8 km [20]. Zapewnia połączenia pomiędzy miastami i posiada duże znaczenie dla obsługi ruchu drogowego w regionie. Drogi te są zarządzane przez Dolnośląski Zarząd Dróg Wojewódzkich we Wrocławiu (z 1 952 km dróg o przebiegu zamiejskim i 394 km dróg

miejskich) oraz zarządy miast na prawach powiatu - Wrocławia, Legnicy i Jeleniej Góry (ze 112 km dróg w granicach administracyjnych tych miast). Stan istniejącej sieci drogowej województwa dolnośląskiego został przedstawiony na rysunku 3.1- 2.

2. Do najważniejszych i obciążonych największym ruchem należą ciągi dróg [87]:

- 1) 381 – 367, łączący Kłodzko, Nową Rudę, Wałbrzych, Kamienną Górę, Jelenią Górę (z natężeniem 2 093 – 7 883 poj./dobę),
- 2) 382 - 374 łączący miasta: Ząbkowice Śl., Dzierżoniów, Świdnicę, Strzegom, Jawor (droga nr 3) - „Droga Podsudecka” (z natężeniem 7 013 – 12 648 poj./dobę),
- 3) 395 Wrocław - A4 - Strzelin (z natężeniem 5 590 – 8 465 poj./dobę),
- 4) 340 - 451 łączy Świdnicę, Wołów, Trzebnicę, Oleśnicę, Bierutów - północny odcinek obwodnicy aglomeracji Wrocławia (z natężeniem 3 379 – 8 012 poj./dobę),
- 5) 364 - Gryfów Śląski, Lwówek Śl., Złotoryja, Legnica (z natężeniem 1 757 – 5 726 poj./dobę),
- 6) 329 - Potoczek (droga nr 3), Głogów (z jednym z największych natężeń dla dróg wojewódzkich – 12 581 poj./dobę),
- 7) 352 – 354 Zgorzelec - Bogatynia (z natężeniem 4 192 – 7 352 poj./dobę).

3. Układ i gęstość (11,9 km/100km², dla Polski 9,1) [20] sieci dróg wojewódzkich można ocenić jako wystarczające, z wyjątkiem okolic Wrocławia, gdzie brak jest dostatecznej liczby obejść miasta bez konieczności przejazdu przez miasto. Innym miejscem, które charakteryzuje się zbyt małą koncentracją dróg i złym stanem technicznym, jest Worek Turoszowski, co utrudnia rozwój tego obszaru i stanowi barierę dla współpracy międzynarodowej. Poważnym problemem jest brak wystarczającej liczby mostów na Odrze oraz obwodnic miejscowości.

4. Średni dobowy ruch na całej sieci dróg wojewódzkich według pomiaru z 2010 r. wyniósł 3 510 poj./dobę (w 2005 r. - 2 690 poj./dobę. i zbliżony był do średniej krajowej - 2 770 poj./dobę, na ponad 30 odcinkach dróg występował ruch przekraczający 5000 poj./dobę) [10, 87]. Wskaźnik wzrostu ruchu liczony globalnie dla całej sieci w 2005 r. wyniósł 1,15, przy wskaźniku 1,13 dla sieci dróg wojewódzkich na terenie całego kraju. Ruch samochodowy w 2000 r. wyniósł 2 400 poj./dobę [4], a wskaźnik wzrostu w porównaniu z pomiarem w 1995 r. -1,34 (wskaźnik dla kraju -1,25) [8]. *(Zmiana natężenia ruchu na drogach, jaka nastąpiła w 2010 r. w stosunku do 2000 r., została przedstawiona na rysunku 4.1-3).*

5. Warunki techniczne dróg wojewódzkich w regionie odbiegają znacznie od warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać. Parametry większości dróg to zakładane klasy G – Z, ale są odcinki nie odpowiadające nawet klasie L.

6. Sieć dróg wojewódzkich poddawana jest sukcesywnej modernizacji i częściowo rozbudowie. Przewidziane do realizacji w ramach limitów zobowiązań (2011-2023) określonych w ramach Wieloletniej Prognozy Finansowej (Załącznik do Uchwały Nr 335/IV/11 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 1 marca 2011 r.) [30] są m.in.:

- 1) łącznik aglomeracyjny autostrada A4 – droga ekspresowa S8,
- 2) łącznik aglomeracyjny autostrada A4 – droga ekspresowa S5 (w tym budowa mostu na rzece Odrze w m. Brzeg Dolny),
- 3) drogi zagłębia miedziowego (w tym budowa mostu na rzece Odrze w ciągu drogi wojewódzkiej nr 323),
- 4) skomunikowanie Wałbrzycha i Świdnicy z autostradą A4,
- 5) korytarz drogi przedsudeckiej,
- 6) obwodnice i obejścia miejscowości,
- 7) usprawnienia połączeń z drogami krajowymi i autostradami.

4.1.4. DROGI POWIATOWE I GMINNE

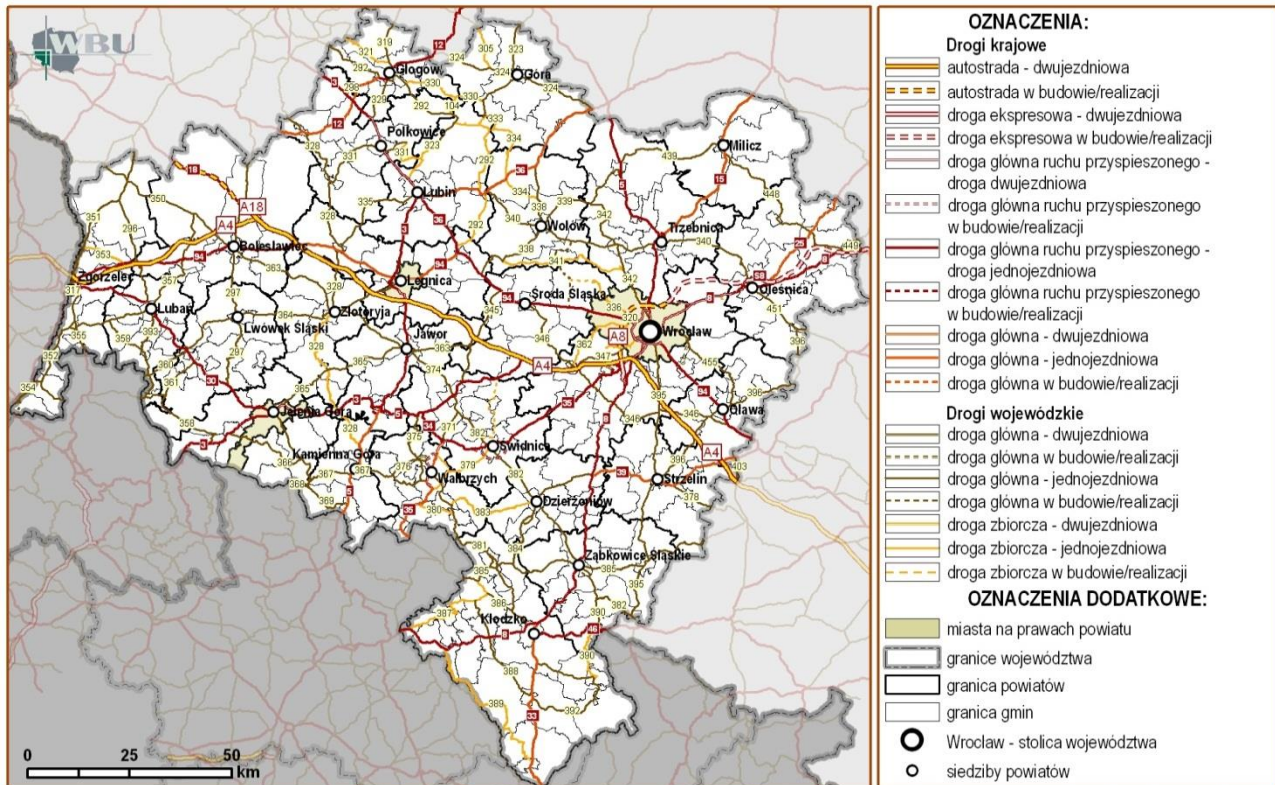
1. Na terenie województwa jest 8 794 km dróg powiatowych (w tym 8 387,4 km o twardej nawierzchni) [20]. Stanowią one 6,9% wszystkich dróg powiatowych w Polsce. Drogi powiatowe tworzą istotne połączenia siedzib powiatów z siedzibami gmin oraz gmin pomiędzy sobą. Gęstość sieci dróg powiatowych w województwie znajduje się na poziomie wystarczającym, niemniej jednak na wielu odcinkach należy je zmodernizować bądź zbudować nowe.

2. Na sieci dróg powiatowych w latach 2011 - 2023 planowane są następujące inwestycje [30]:

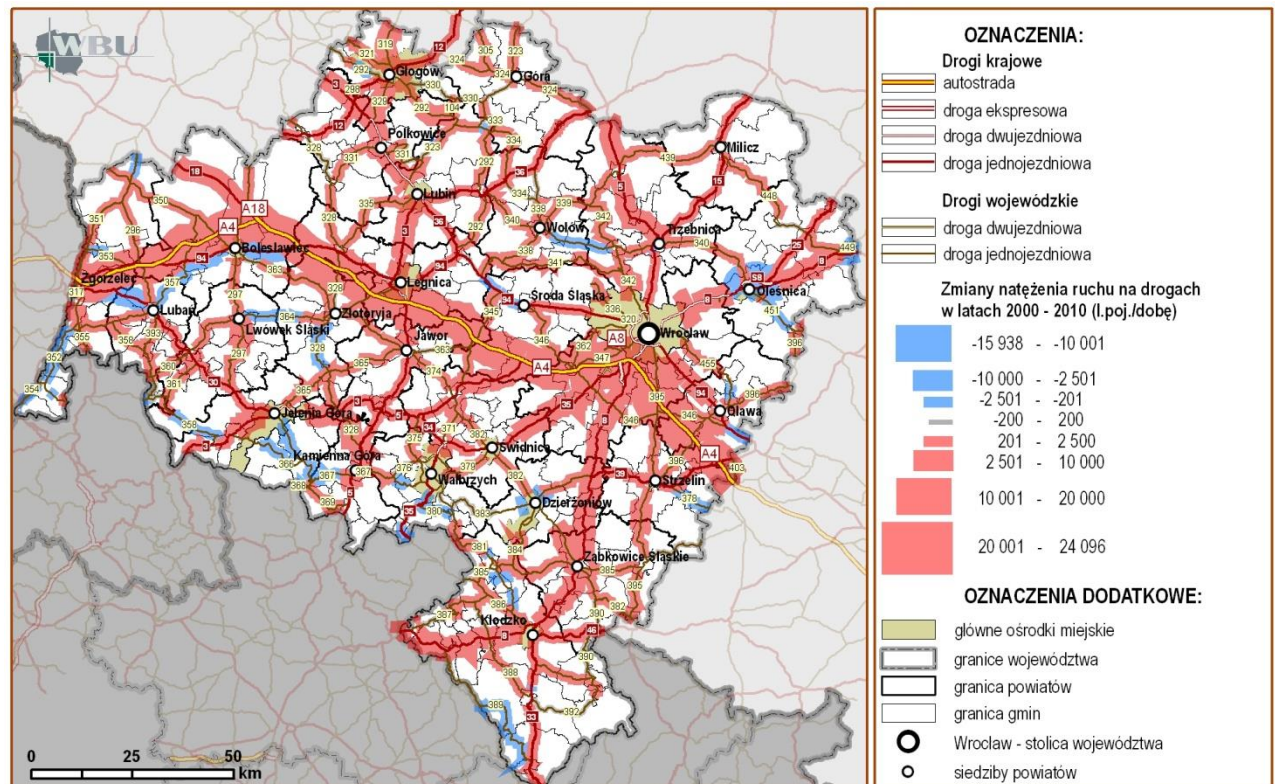
- budowa powiatowych dróg dojazdowych do mostu w m. Brzeg Dolny,
- budowa drogi nr 3396D na odcinku pomiędzy drogą krajową nr 5 a drogą wojewódzką nr 382 i ul. Stęczyńskiego w Świdnicy.

3. Dróg gminnych jest 9 985,6 km [20], około 62% z nich ma twardą nawierzchnię, tworzą one sieć połączeń do pozostałych poza siedzibami administracji gminnych wsi i innych jednostek osadniczych.

Rysunek 4.1-2. Istniejąca sieć dróg krajowych i wojewódzkich.

Rysunek 4.1-3. Zmiana natężenia ruchu na głównych drogach województwa dolnośląskiego w latach 2000-2010 (pomiar natężenia ruchu z 2010 r.).

4.1.5. KOLEJE PIERWSZORZĘDNE I REGIONALNE

1. Na Dolnym Śląsku w końcu 2009 r. czynnych było około 1 765 km linii kolejowych, w tym zelektryfikowanych było 1 053 km. Gęstość sieci wynosi 8,8 km/100 km² (wskaźnik wyższy niż dla Polski 6,5 km/100 km²). Wynika to z wysokiej gęstości linii kolejowych, jakie powstały na obszarze województwa w czasach przedwojennych. W przeliczeniu ilości kilometrów linii kolejowych na 10 tys. mieszkańców wskaźnik wynosi 6,1 (dla kraju 5,2). [20] Szczegółowe dane

dotyczące wykazu i kilometryzacji linii, łącznic i torów łączących zawarte są w instrukcji „Id-12 (D-29) Wykaz linii”. Linie kolejowe położone na terenie Dolnego Śląska należą do PKP Polskie Linie Kolejowe oraz dwie linie kolejowe należące do samorządu województwa. Dworcami w województwie zarządza spółka PKP Dworce Kolejowe oraz spółka PKP Nieruchomości.

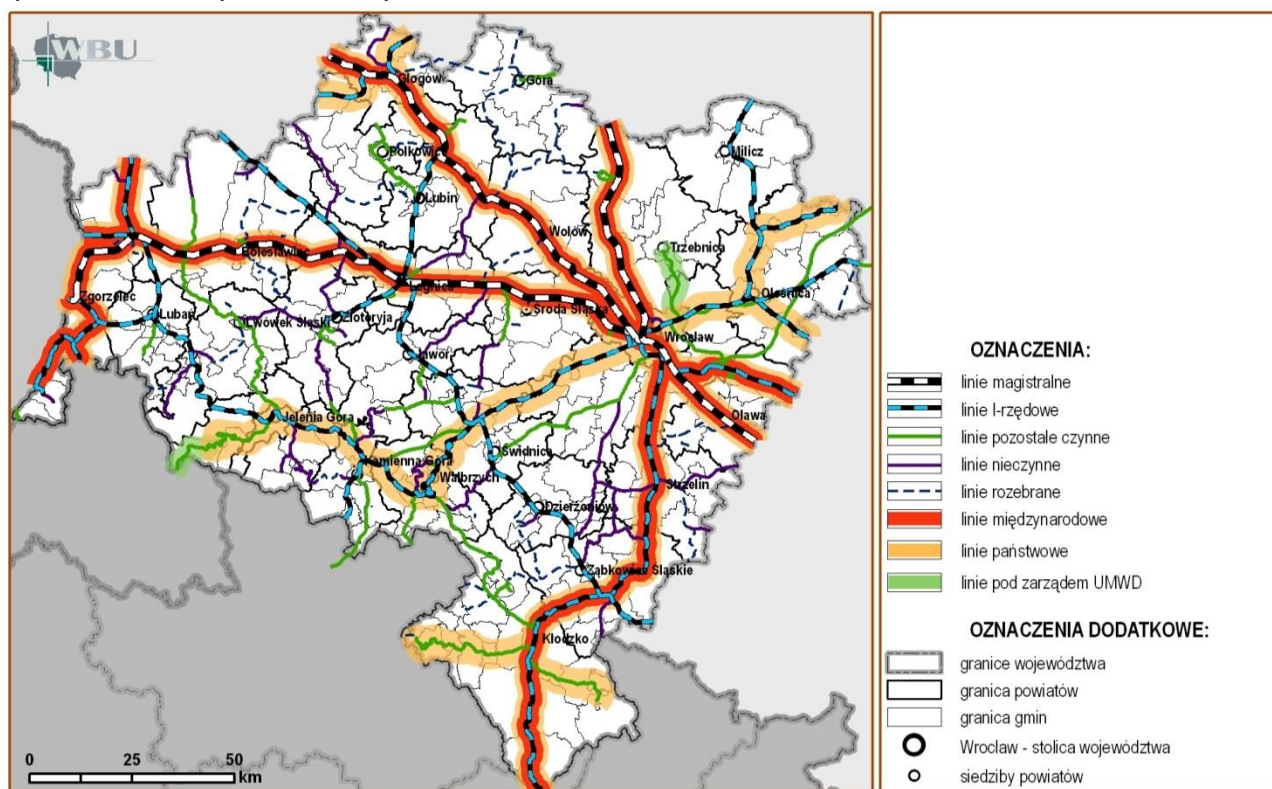
2. Przez teren Dolnego Śląska przebiegają magistrale kolejowe o znaczeniu międzynarodowym, należą do nich:

- 1) Linie objęte umową AGC [28], tj. E30 Drezno - Wrocław - Katowice - Kraków - Przemyśl – Moskwa i E59 Malmö - Świnoujście - Szczecin - Wrocław – Chałupki,
- 2) Linie objęte umową AGTC [29], tj. CE-59 Świnoujście -Szczecin - Wrocław - Opole - Chałupki - Bohumin, CE-59/1 Nowa Sól - Żagań - Węgliniec - Zgorzelec - Zawidów - Frydlant, CE-59/2 Wrocław - Międzyzlesie – Lichkov oraz CE-30 Zgorzelec - Wrocław - Katowice - Medyka.

3. Na obszarze województwa funkcjonuje 39 linii o znaczeniu państwowym [24], wśród których najważniejszymi są linie: Łódź Kaliska - Forst, Pyskowice - Wrocław (E30), Wrocław Główny - Poznań Główny (E59), Wrocław Główny - Szczecin (CE 59), Wrocław Świebodzki - Jelenia Góra, Wrocław Główny - Międzyzlesie - granica państwa.

4. Linie magistralne (w liczbie 6) i pierwszorzędne są w pełni zelektryfikowane, z wyjątkiem linii nr 278 Węgliniec - Zgorzelec Miasto (na odcinku tym ruch odbywa się przy użyciu taboru spalinowego). Wszystkie te linie objęte są umowami międzynarodowymi. Wśród omawianych linii ich zasadniczą część stanowią linie pierwszorzędne w ilości 45 [18].

Rysunek 4.1-4. Linie kolejowe na terenie województwa.

5. W związku z sukcesywnie postępującymi procesami zamykania linii kolejowych na terenie województwa, wynikającymi z przeobrażeń transportu przede wszystkim osobowego oraz spadkowi ich rentowności, w ostatnich latach wycofano z ruchu 23 takie linie. W ostatnim okresie aktywnego zainteresowania odnową systemu kolei regionalnych, Urząd Marszałkowski przejął linie Wrocław - Trzebnica oraz Szklarska Poręba – Jakuszyce. Na liniach należących do PKP PLK, Urząd Marszałkowski organizuje przewozy osób przy pomocy taboru kolejowego zarządzanego przez powołaną w tym celu spółkę Koleje Dolnośląskie S.A.

6. Głównym węzłem kolejowym województwa jest Wrocław, w którym zbiegają się najważniejsze ciągi kolejowe biegnące z zachodu na wschód (E30, CE-30) oraz z północy na południe (E59, CE59, C59/2). Istotną rolę w ruchu kolejowym mają następujące stacje: Legnica, Wałbrzych Główny, Jelenia Góra, Jaworzyna Śląska, Węgliniec, Kamieniec Żąbkowicki, Oleśnica, Głogów i Zgorzelec. W 2010 roku rozpoczęto modernizację dworca głównego we Wrocławiu.

7. PKP Polskie Linie Kolejowe zamierzają kłaść główny nacisk na remonty linii kolejowych oraz ich modernizację, zwłaszcza na trasach objętych umowami międzynarodowymi AGC, AGTC oraz leżących w korytarzach

transgranicznych. Natomiast na pozostałych liniach prowadzone są prace konserwatorskie, pozwalające na utrzymanie przejezdności linii kolejowych. Obecnie trwają prace na liniach: E 59 (odcinek: Wrocław – Poznań), E 30 (odcinki: Węglińiec – Zgorzelec/gr. państwa oraz Węglińiec – Bielawa Dolna/gr. państwa, Legnica – Węglińiec, Opole – Wrocław – Legnica). Obecnie trwają prace nad przygotowaniem dokumentacji projektowej dla linii C-E 59 dla odcinka Szczecin – Wrocław [22].

4.1.6. DROGI WODNE

1. Jedyną drogą wodną w regionie o znaczeniu krajowym i międzynarodowym jest Odrzańska Droga Wodna. Wiąże się ona z systemami polskich (poprzez Wartę - Noteć - Kanał Bydgoski - Wisłę) i europejskich (poprzez kanały Odra-Szprewa i Odra-Hawela) dróg wodnych oraz ich portami i nabrzeżami przeładunkowymi. Istotne jest połączenie rzeki z zespołem rzeczno-morskich portów Szczecin-Świnoujście. Na terenie województwa nad Odrą zlokalizowanych jest sześć portów z czego czynny jest tylko Port Miejski we Wrocławiu oraz port zakładowy MPWIK we Wrocławiu z przeładunkiem kruszywa.
2. W porównaniu do innych rzek europejskich, rzeka Odra charakteryzuje się znaczną zmiennością przepływów, stwarzając niekorzystne warunki dla żeglugi śródlądowej. Do niekorzystnych warunków zalicza się również stosunkowo duży spadek podłużny, który dla odcinka Wrocław – Nowa Sól (województwo lubuskie) dochodzi do 30‰ oraz długie okresy występowania nieodpowiednich głębokości dla przepływu statków[84].
3. Na Odrze, w granicach Polski, można wyróżnić cztery odcinki żeglowne, z czego do żeglugi wykorzystywane są tylko dwa: Odra skanalizowana od Kędzierzyna Koźła do Brzegu Dolnego (o długości łącznie z Kanałem Gliwickim około 228 km) oraz Odra swobodnie płynąca od Brzegu Dolnego do Szczecina (o długości około 460 km).
4. Odra przepływająca przez obszar województwa dolnośląskiego jest skanalizowana od Lipiek do Brzegu Dolnego (z III klasą żeglowności) i ma gwarantowaną głębokość 1,80 m, gdzie gabaryty barek ograniczone są wymiarami śluz wynoszącymi 9,6 x 187,0 m. Odcinek skanalizowany uregulowany jest za pomocą ostróg podprądowych, w części dolnośląskiej zlokalizowanych jest na nim 8 stopni wodnych w tym 4 w obrębie Wrocławskiego Węzła Wodnego (na ODW jest ich 29). Stan techniczny obiektów hydrotechnicznych na tym odcinku jest zadawalający, wymagają one jednak dalszej modernizacji i remontów. Problemem jest również znaczne zamulenie dna, utrudniające utrzymanie gł. tranzytowej 1,8 m na szlaku rzeczonym i 2,5 m. w kanałach śluzowych i żeglugowych [85].
5. Odcinek Odry swobodnie płynącej poniżej Brzegu Dolnego do ujścia Nysy Łużyckiej-na terenie województwa lubuskiego, (z II klasą żeglowności) o długości 261 km uregulowany jest za pomocą ostróg, które na dużych odcinkach są zniszczone i nie spełniają swojej roli regulacyjnej. Erozja dna powoduje wcięcia się rzeki o ponad 2 m, co jest spowodowane zatrzymaniem rumowiska niesionego przez rzekę na stopniu wodnym w Brzegu Dolnym i wymywaniem dna rzeki. Stan wód na tym odcinku uzależniony jest od przepływów naturalnych oraz zasilania ze zbiorników retencyjnych. Niestety nie wystarcza to, aby w całym okresie żeglugowym utrzymać minimalną dla tego odcinka rzeki głębokość tranzytową 1,30 m. W roku suchym ta głębokość utrzymywana jest w ciągu kilku miesięcy, a nawet tylko przez miesiąc na skutek erozji dna poniżej Brzegu Dolnego. Sytuację tę pogarsza zły stan budowli regulacyjnych.
6. Polska, jako kraj z dobrze rozwiniętą siecią rzeczno-ładową (na tle Europy) posiada mały udział przewozów ładunków transportem rzeczno-ładowym w całości łądowych przewozów towarowych – około 0,1% (GUS, 2008). Udział żeglugi śródlądowej w poszczególnych krajach UE kształtuje się na poziomie 34,7% w Niderlandach, 15,8% w Belgii, 12,6% w Bułgarii, 12,3% w Niemczech.
7. Śródlądowy transport w Polsce, pozostający w głębokiej stagnacji od szeregu lat, skoncentrowany jest praktycznie tylko na odcinku Odry skanalizowanej. Mimo rosnącego zapotrzebowania przewozy utrzymują się na tym samym poziomie. W 2009 r. w Polsce żegluga śródlądową przewiezionych zostało 5655 tys. ton ładunków (w roku 1980 przetransportowano ponad 22 mln ton). W Polsce w strukturze przewożonych ładunków w 2009 r. podobnie jak w latach poprzednich dominowały przewozy towarów z grupy rud metali oraz pozostałych produktów górnictwa i kopalnictwa (39,6%) oraz węgla kamiennego (25,6%).
8. Przewozy lokalne związane z wydobyciem kruszywa stanowią 75% przewozów w relacjach przebiegających na terenie województwa. Następnym w kolejności kierunkiem przewozowym jest relacja przebiegająca po Odrze skanalizowanej z województwa śląskiego do dolnośląskiego, odpowiadająca przewozom węgla na potrzeby elektrociepłowni we Wrocławiu (około 88% pracy przewozowej wszystkich relacji na obszarze województwa). Przewozy na Odrze swobodnie płynącej mają zgodnie z przewidywaniami znaczenie marginalne.

Tabela 4.1.-1. Przewozy ładunków żegluga śródlądową na obszarze województwa dolnośląskiego według relacji przewozów w 2008 roku [85]

Relacja	tony	tonokm.
Przewozy w granicach woj. dolnośląskiego	1577,2	8256,0
dolnośląskie	1577,2	8256,0

Relacja		tony	tonokm.
Przewozy do/z woj. dolnośląskiego		505,0	97591,4
dolnośląskie	zachodniopomorskie	2,7	1183,1
Niemcy	dolnośląskie	0,0	11,7
śląskie	dolnośląskie	502,3	96396,6
Przewozy przez woj. dolnośląskie		3,6	4040,0
opolskie	Niderlandy	0,5	700,0
opolskie	Niemcy	1,8	1924,8
opolskie	Belgia	0,7	1024,8
zachodniopomorskie	śląskie	0,6	390,4
Razem przewozy na obszarze woj. dolnośląskiego		2085,8	109887,4

9. Na Odrze w granicach województwa brakuje infrastruktury służącej turystyce wodnej, szczególnie żegludze pasażerskiej. Istniejące porty i nabrzeża zbudowane dla potrzeb żeglugi śródlądowej ze względów bezpieczeństwa są mało przydatne do celów turystycznych i sportowych. Pomimo rosnącego zainteresowania turystyką wodną wciąż brakuje infrastruktury turystycznej w otoczeniu rzeki (wyjątek stanowi stolica województwa). Najlepsze warunki dla uprawiania turystyki wodnej panują obecnie we Wrocławiu, gdzie zlokalizowanych jest kilka przystani, m.in.: Hala Targowa (Złota Kaczka), Zatoka Gondoli, Marina Topacz, Kardynalska, Szczytnicka (AZS), Zwierzyniecka, Port Stacja WSTŻ, Przystań Wioślarska PEGAZ. We Wrocławiu brakuje jednak miejsc do cumowania dużych statków hotelowych.

10. W 2001 r. w celu zbudowania systemu zintegrowanej gospodarki wodnej dorzecza Odry, w tym modernizacji Odrzańskiej Drogi Wodnej oraz poprawy stanu bezpieczeństwa przeciwpowodziowego został przyjęty Program dla Odry 2006, stanowiący podstawę działań inwestycyjnych od 2002 r. Największe znaczenie dla transportu wodnego mają inwestycje w komponencie „budowle regulacyjne” oraz wybrane elementy komponentu „budowle przeciwpowodziowe” (przede wszystkim duże zbiorniki retencyjne). Pośrednio do rozwoju żeglugi na Odrze przyczynić się może także komponent „monitoring przeciwpowodziowy”. Realizacja komponentu „oczyszczalnie ścieków” poprawi jakość wody w Odrze, co sprzyjać będzie rozwojowi turystyki wodnej. Wśród strategicznych inwestycji w ramach ww. Programu, znajdują się m.in.: Zbiornik Polderowy Krynka-Przeworno, Jazy Szczytniki i Bartoszowice, Zbiorniki wodne „Topola” i „Kozielno” na Nysie Kłodzkiej, Jaz „Lipki”, Wał Okrężny Mokry Dwór, Śluza Mieszkańska, Pracze Odrzańskie – odbudowa i modernizacja wałów rz. Bystrzycy. Nie skończono jeszcze budowy Stopnia Wodnego Malczyce, który jest inwestycją priorytetową, jeśli chodzi o utrzymanie i rozwój żeglugi śródlądowej

4.1.7. LOTNISKA

1. Liberalizacja ruchu lotniczego w Polsce w związku z jej akcesją do UE, wejście na rynek tanich przewoźników oraz wzrost gospodarczy kraju to główne czynniki dynamicznego rozwoju lotniczych przewozów pasażerskich w ostatnich latach, a także zwiększenia konkurencji na tym rynku zarówno między przewoźnikami, jak i między portami lotniczymi, co widoczne jest w całym kraju i na Dolnym Śląsku.

2. W województwie dolnośląskim funkcjonuje jeden regionalny port lotniczy Kategorii D – „mały regionalny port lotniczy” [31]. Usytuowany jest na Strachowicach, w południowo-zachodniej części Wrocławia, w odległości około 10 km od centrum miasta, w sąsiedztwie węzła autostradowego AOW „Lotnisko”.

Wrocławski Port Lotniczy Wrocław S.A. generuje wszystkie najważniejsze loty pasażerskie i cargo (Lotniczy Dworzec Towarowy Wrocław Sp. z o.o.). Zaliczany jest do sieci TEN-T, która stanowi zasadniczą strukturę lotniskową kraju, będąc częścią infrastruktury europejskiej.

Tabela 4.1.-2. Liczba operacji lotniczych, ruchu pasażerskiego i cargo od 2002 r. do 2010 r

ROK	OPERACJE LOTNICZE	CAŁKOWITY RUCH PASAŻERSKI	RUCH REGULARNY	RUCH CZARTEROWY	CARGO TONY
2002	11040	242821	209041	27717	1571
2003	12395	284334	240686	38408	1183
2004	18509	351850	288097	55105	946
2005	20560	465528	393253	63172	1425
2006	25002	865933	780175	78550	1357
2007	26948	1280511	1137440	133755	1431
2008	31739	1486442	1243930	233481	1105
2009	25472	1365456	1149195	208027	1031
2010	23627	1654439	1404907	242996	946

Źródło: Port Lotniczy Wrocław S.A.

Lotnisko jest współużytkowane przez stronę cywilną z wojskiem na potrzeby lotnictwa cywilnego i wojskowego.

Lotnisko komunikacyjne we Wrocławiu jest lotniskiem międzynarodowym [32], znajduje się na nim przejście graniczne z punktem odprawy celnej (stałe lotnicze przejście graniczne) [33].

Obecnie asfalto-betonowy pas startowy na kierunku 11/29 o dł. 2,5 km i szer. 58 m pozwala na lądowanie samolotów o tonażu około 100 t.

Zgodnie z Rozporządzeniem Wojewody Dolnośląskiego dla wrocławskiego lotniska utworzono obszar ograniczonego użytkowania, na którym wprowadza się ograniczenia odnośnie dopuszczalnych poziomów hałasu, przeznaczenia nowych terenów oraz lokalizacji budynków [34].

Właścicielem terenu, na którym znajduje się lotnisko jest Skarb Państwa w trwałym zarządzie MON, zarządzającym jest Port Lotniczy Wrocław S.A., a użytkownikiem – Port Lotniczy Wrocław S.A. (lotnictwo cywilne) wraz z Wojskiem Polskim.

Nieruchomość lotniskowa położona jest we Wrocławiu, zajmuje teren o powierzchni około 478 ha wraz z 9 budynkami o łącznej kubaturze 8000 m² i powierzchni użytkowej 1370 m² oraz budowlami i urządzeniami lotniskowymi trwale związanymi z gruntem. Wojewoda na mocy ustawy [35] [36] przekazał ponad 460 dodatkowych ha terenów powojkowych samorządowi województwa, który 11 czerwca 2010 r. przekazał je w wieloletnie użytkowanie Portowi Lotniczemu Wrocław S.A.

3. Lotnisko posiada 2 terminale pasażerskie oraz 1 terminal cargo:

Terminal A, tzw. Schengen obsługujący kierunki objęte porozumieniem z Schengen: Alicante, Barcelona Girona, Bolonia, Bruksela Charleroi, Dortmund, Düsseldorf, Düsseldorf Weeze, Eindhoven, Forli, Frankfurt Hahn, Frankfurt nad Menem, Malaga, Monachium, Oslo Trop, Oslo Paygge Paryż, Rzym, Sztokholm, Gdańsk, Warszawa, oraz loty czarterowe: Grecja, Majorca

Terminal B, tzw. Non-Schengen - obsługuje kierunki nie objęte porozumieniem z Schengen: Bristol, Cork, Dublin, East Midlands, Edynburg, Glasgow, Liverpool, Londyn Luton, Londyn Stansted, Shannon oraz czartery: Egipt, Turcja, Tunezja, Bułgaria, Chorwacja.

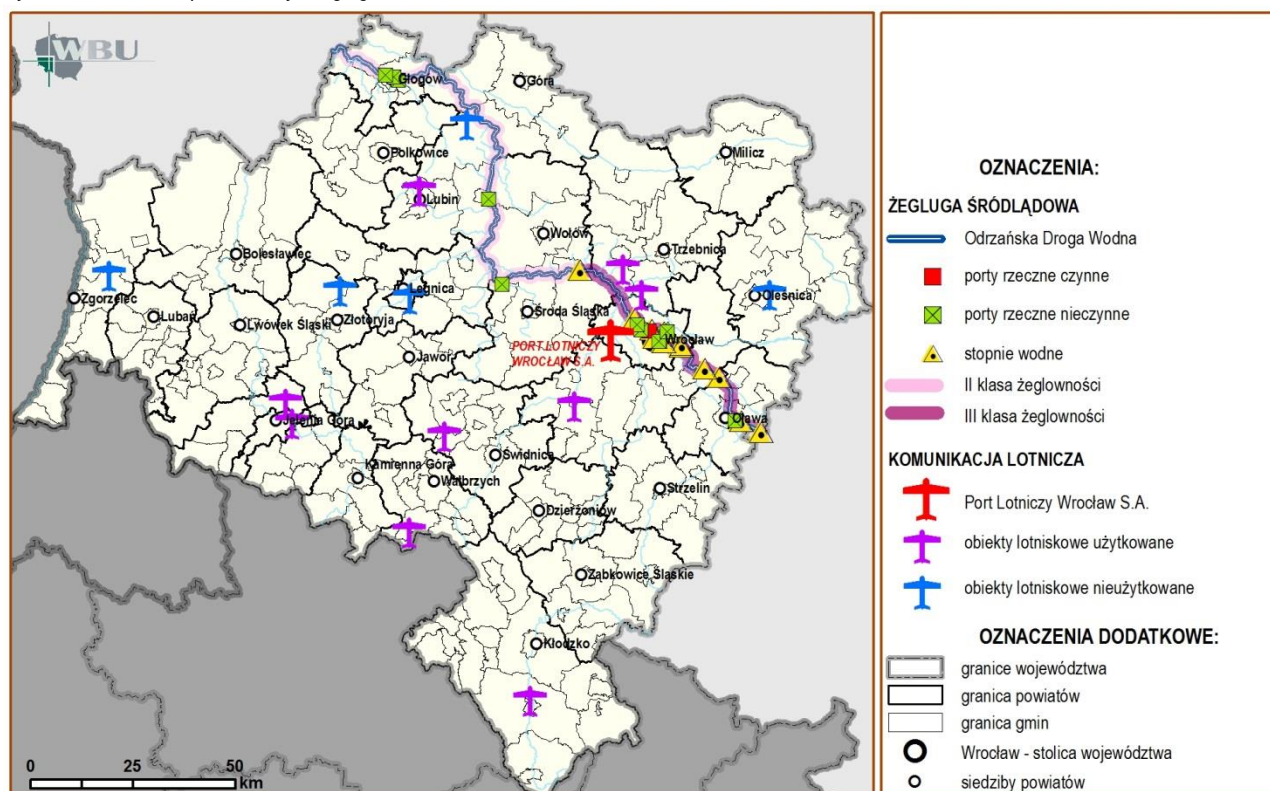
Na ukończeniu (stan na sierpień 2010) jest budowa nowego terminala, a najbliższe zadania to:

- realizacja prac budowlanych na terenie nowego terminala pasażerskiego,
- rozpoczęcie przetargu na budowę płyty postojowej przed nowym terminalem oraz na pozostałe płaszczyzny [37].

4. Skomunikowanie lotniska z infrastrukturą transportową Wrocławia i regionu:

Terminal pasażerski lotniska połączony był z centrum miasta drogami podrzędnego znaczenia i przebiegał ulicami lokalnymi, przechodzącymi przez osiedla mieszkaniowe Wrocławia. Jedyna droga dojazdowa do lotniska kończyła się pętlą przy budynku istniejącego terminala.

Rysunek 4.1-5. Transport lotniczy i żegluga.

Obecnie na skutek podjętych działań inwestycyjnych, realizowanych przy współudziale środków pomocowych Unii Europejskiej, Port Lotniczy Wrocław S.A. uzyskał połączenie z regionem, krajem i układem dróg europejskich poprzez realizowaną obecnie Obwodnicę Autostradową Wrocławia A-8 z autostradą A-4 (kierunek: Berlin, Kraków, Lwów, Kijów). Poprzez węzeł „Widawa” na Autostradzie A-8 uzyskane zostanie połączenie z drogą krajową nr 5 oraz projektowaną drogą ekspresową S-5. Połączenie z Warszawą zostanie uzyskane poprzez realizowaną drogę S-8 oraz powstały Łącznik Długołęka do drogi krajowej nr 8.

Połączenie z miastem zapewniają zmodernizowane ulice: Graniczna i Strzegomska prowadzące do Obwodnicy Śródmiejskiej i ulicą Legnicką do centrum miasta.

5. Poza wyżej omawianym portem lotniczym, na terenie województwa znajduje się szereg innych obiektów lotniskowych o znaczeniu lokalnym, a w tym m.in.:

- obiekty lotniskowe sportowo-usługowe w Lubinie, Jeleniej Górze, Jeżowie Sudeckim, Mirosławicach, Szewcach-Szymanów,
- obiekty lotniskowe sportowe w Mioszowie, Świebodzicach oraz w Gołędzinowie (gmina Oborniki Śląskie),
- obiekt lotniskowy sanitarny (polowy) w Bystrzycy Kłodzkiej,
- obiekty lotniskowe nieużytkowane w Legnicy, Oleśnicy, Żarskiej Wsi (gmina Zgorzelec), Orsku (gmina Rudna) oraz w Brochocinie-wieś Łukaszów (gmina Zagrodno).

4.2. SYSTEMY INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

TREŚĆ: Zaopatrzenie w wodę - Oczyszczanie i odprowadzanie ścieków - Gospodarka odpadami - Zaopatrzenie w gaz - Przesyłanie paliw - Zaopatrzenie w ciepło - Elektroenergetyka - Energie odnawialne - Telekomunikacja

4.2.1. ZAOPATRZENIE W WODĘ

1. Źródłem wody dla zbiorowego zaopatrzenia miast i jednostek wiejskich województwa dolnośląskiego są wody podziemne i powierzchniowe. Wg informacji GUS pobór wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w województwie w 2009 r. wynosił ogółem - 453,7 hm³, co stawia województwo na 7 miejscu w kraju. Na zaopatrzenie wodociągów komunalnych pobrano 178,1 hm³ wody, w tym: 57,6 hm³ z ujęć wód powierzchniowych i 120,5 hm³ z ujęć wód podziemnych, a na cele produkcyjne z ujęć własnych pobrano 104,5 hm³. Pozostała ilość pobranej wody wykorzystywana była do nawodnień w rolnictwie i leśnictwie oraz uzupełniania zasobów w stawach rybnych. W latach 2000 – 2008 wielkość zużycia wody na cele komunalne zmniejszyła się o 20,6 hm³ tj. o 14,6%. Pod względem poboru wody dla zaopatrzenia wodociągów komunalnych województwo dolnośląskie było na 4 miejscu w Polsce, po województwach: mazowieckim, śląskim i wielkopolskim.

2. Z ujęć wód podziemnych zasilana jest większość wodociągów komunalnych na terenie województwa. Użytkowymi poziomami wodonośnymi są cztery poziomy: czwartorzędowy, trzeciorzędowy, kredowy i permu. (Szczegółowa charakterystyka użytkowych poziomów wodonośnych została przedstawiona w rozdziale 2.1.5.). Z ujęć wód powierzchniowych zaopatrywane są w wodę największe miasta województwa, tj. Wrocław, Legnica, Jelenia Góra oraz częściowo Wałbrzych, a także inne jednostki miejskie i wiejskie, położone głównie na terenach górskich i podgórszych województwa.

3. Źródłem wody dla Wrocławia - głównego ośrodka osadniczego regionu - jest rzeka Oława. Zasilana ona jest systemem przerzutowym wody z Nysy Kłodzkiej poprzez ujęcie w Siechnicach, skąd kierowana jest do Zakładu Produkcji Wody „Mokry Dwór” (z wielkością produkcji 112 - 120 tys. m³/d) oraz do zasilania układu infiltracyjnego terenów wodonośnych dla Zakładu Produkcji Wody „Na Grobli” (z wielkością produkcji 105 - 120 m³/d). Jelenia Góra zasilana jest z ujęć na Bobrze i z ostatnio zrealizowanego Zakładu Uzdatniania Wody o wyd. 25 000 m³/d przy zbiorniku Sosnówka. Legnica zasilana jest w wodę z Kaczawy, na której regulatorem przepływów wody jest zbiornik wody pitnej „Słup”, wybudowany na rzece Nysa Szalona w gm. Męcinka. Wałbrzych zasilany jest poprzez rozbudowany system zaopatrzenia w wodę ze zbiornika Bukówka na Bobrze.

4. Długość sieci wodociągowej rozdzielczej w 2009 r. wg danych GUS wynosiła – 14 110,8 km (1998 r. – 11 047,2 km, czyli wzrosła o 3 063,6 km tj. o około 27,7%). Z sieci wodociągowej korzystało 91,4% ogółu ludności województwa. Wszystkie miasta w województwie posiadają wodociągi komunalne, korzystało z nich 96,6% ogółu ludności. Natomiast jednostki wiejskie nie są jeszcze w pełni zwodociągowane. W 2009 r. z wodociągów korzystało 78,9% ogółu ludności wiejskiej. Wg danych DZMiUW we Wrocławiu obecnie 82 gminy są zwodociągowane w 100% (w tym 51 wiejskich i 31 miejsko-wiejskich), a powyżej 50% - 35 gmin. W sumie zwodociągowanych jest 2067 jednostek wiejskich w województwie, natomiast od 2008 r. przybyła tylko jedna zwodociągowana wieś.

5. Stan zwodociągowania terenów województwa jest bardzo wysoki, przy tym bardzo zróżnicowany. Już w 8 powiatach: lubińskim, milickim, oławskim, strzelińskim, średzkim, trzebnickim, wołowskim i wrocławskim wszystkie gminy są w 100%

zwodociągowane. Z kolei najslabiej (poniżej 50%) zwodociągowane są gminy w powiecie kłodzkim – 42,1%. W powiecie lwóweckim w gminie Mirsk tylko 1 miejscowość na 17 posiada zorganizowany system zaopatrzenia w wodę, co stanowi najniższy wskaźnik w województwie wynoszący 5,9%. Również w powiatach: jaworskim (gmina Bolków), kłodzkim (gmina Lewin Kłodzki) na 17 wsi zaledwie 2 są zwodociągowane oraz w jeleniogórskim w gminie Stara Kamienica tylko 1 wieś na 10 jest zaopatrywana w wodę z wodociągu zbiorowego. Podkreślić należy, iż powiaty położone w obszarach górskich, o wysokich walorach przyrodniczych i turystycznych, w południowej części województwa, zwłaszcza wzdłuż granicy polsko-czeskiej są zwodociągowane w mniejszym stopniu niż powiaty położone w centralnej i północnej części regionu.

6. Wodociągi w części miast zasilane są z własnych ujęć odrębną siecią wodociągową lub wspólną siecią z wodociągów grupowych. Z wodociągu grupowego zaopatrywany jest w wodę m.in. Wałbrzych, który w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych ubiegłego stulecia odczuwał znaczny deficyt wody. W jego rejonie funkcjonuje Wałbrzyski Związek Wodociągów i Kanalizacji, zaopatrujący w wodę oprócz Wałbrzycha, również miasta Szczawno Zdrój i Boguszków-Gorce oraz gminy wiejskie - Czarny Bór i Stare Bogaczowice. Zaopatrzenie w wodę terenów wiejskich odbywa się podobnie jak w miastach, tj. również z ujęć lokalnych lub z wodociągów grupowych. Część gospodarstw wiejskich w dalszym ciągu zaopatruje się w wodę indywidualnie, głównie z przydomowych studni kopanych. Obecnie w miastach w zasadzie nie odczuwa się braku wody. Okresowe braki wody mogą występować w niektórych małych miastach i na terenach wiejskich, zaopatrywanych w wodę z ujęć powierzchniowych i drenażowych podczas letniej suszy lub zimą przy silnych mrozach.

7. Pomimo sukcesywnego wodociągowania jednostek wiejskich w województwie w dalszym ciągu obserwuje się tendencję spadkową w zużyciu wody przez gospodarstwa domowe. Zmniejszenie ilości zużytej wody można tłumaczyć m.in. jej bardziej racjonalnym (oszczędnym) wykorzystaniem, ze względu na wzrastającą cenę, jak również mniejszą liczbą awarii na sieci. Zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca w 2000 r. wynosiło - 44,2 m³. W następnych latach zmniejszało się i w 2009 r. wynosiło 35,3 m³, jest na poziomie zużycia w Polsce, które wynosi 35,4 m³. Od 2000 r. do 2004 r. przybyło 1 140 km sieci wodociągowej, a od 2005 r. do 2009 r. – 964,4 km. Wynika z tego, że w ostatnich latach nastąpił znaczny spadek długości wybudowanej sieci.

4.2.2. OCZYSZCZANIE I ODPROWADZANIE ŚCIEKÓW

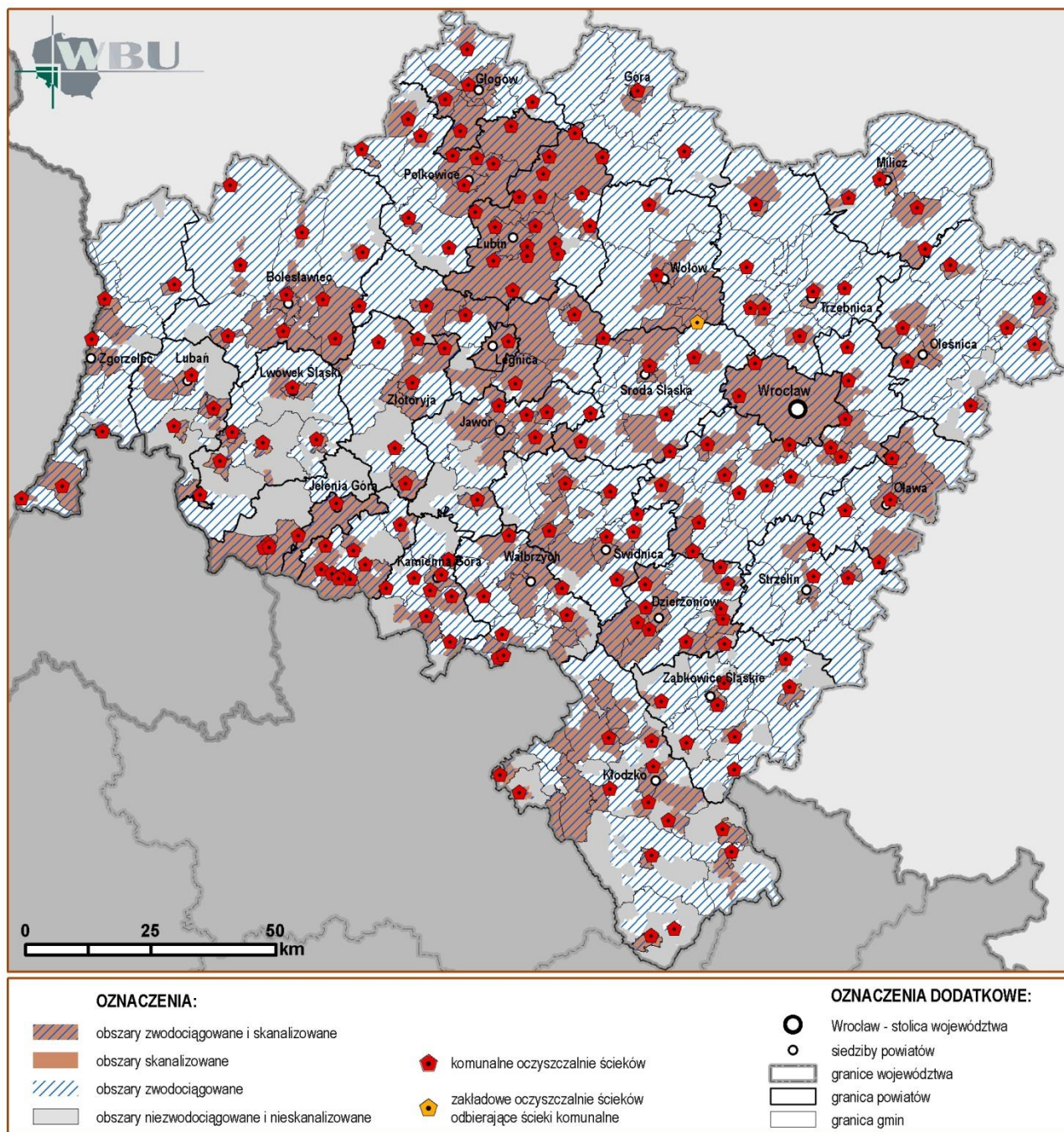
1. W porównaniu do bardzo wysokiego stopnia zwodociągowania miast i terenów wiejskich, stan gospodarki ściekowej ocenić należy jako wyraźnie niższy. Większość miast regionu posiada komunalne oczyszczalnie ścieków, lecz nie wszystkie z nich pracują prawidłowo i spełniają wymogi ochrony środowiska. Część oczyszczalni jest przeciążona pod względem hydraulicznym albo posiada przestarzałe urządzenia i w związku z tym, kwalifikuje się do rozbudowy lub modernizacji. Na ogólną liczbę 91 miast w województwie - 89 jednostek odprowadza ścieki do komunalnych oczyszczalni ścieków. Oczyszczalnie w miastach: Legnica, Bolesławiec, Wrocław oprócz ścieków z miast przyjmują ścieki z okolicznych wsi. Oczyszczalnie ścieków nie posiadają jeszcze tylko 2 miasta: Międzybórz i Prusice. (W 1998 r. do oczyszczalni ścieków nie były odprowadzane ścieki z 8 miast: Barda, Bystrzyca Kłodzkiej, Mieroszowa, Międzybórz, Międzylesia, Radkowa, Prusice i Wąsosza).

2. Znacznie gorzej przedstawia się sytuacja na terenach wiejskich, które w dużej mierze są już zwodociągowane, lecz w większości nie posiadają urządzeń do odbioru i oczyszczania ścieków. Jedynie 4 gminy są w 100% wyposażone w sieci wodociągowo-kanalizacyjne. Są to gminy: miejsko-wiejska Brzeg Dolny (w pow. wołowskim) oraz 3 gminy wiejskie: Kunice (w pow. legnickim), Rudna (w pow. lubińskim) i Warta Bolesławiecka (w pow. bolesławieckim). Wskaźnik procentowy skanalizowania terenów wiejskich dla województwa dolnośląskiego w 2009 r. wynosił 22,6% i był wyższy o 11,6% od wskaźnika z 1999 r. W sumie w województwie skanalizowanych jest 531 jednostek wiejskich, od 2008 r. przybyło 21 skanalizowanych wsi (wg DZMiUW we Wrocławiu).

3. Najlepiej skanalizowanym powiatem jest powiat lubiński (w 76,5%), następnie powiat legnicki (w 50,5%) i powiat polkowicki (w 43,9%). Najgorzej skanalizowany jest powiat górowski (jedynie w 0,9%). Niski stan skanalizowania występuje w szeregu gmin wiejskich, aż w 31 gminach tego typu brak jest sieci kanalizacji sanitarnej, ujmującej ścieki bytowo-gospodarcze z zabudowy mieszkaniowej. W niektórych jednostkach wiejskich istnieją oczyszczalnie osiedlowe (przy zabudowie dawnych PGR-ów) lub indywidualne przydomowe oczyszczalnie ścieków. Najczęściej jednak ścieki gromadzone są w osadnikach i wywożone na oczyszczalnie ścieków, bądź odprowadzane bezpośrednio do gleby lub wód powierzchniowych.

4. Wg danych GUS w 2009 r. z kanalizacji korzystało 67,8% ogółu ludności województwa, z tego w miastach 85,3% i na wsi 26,6%. Długość sieci kanalizacyjnej w 2000 r. wynosiła – 4 886,3 km, natomiast w 2009 r. wzrosła do 7 918,9 km, o 3 032,6 km czyli aż o 62,1%. Warto podkreślić, że w tym okresie przybyło o 649 km więcej sieci kanalizacyjnej niż sieci wodociągowej. Ścieki przemysłowe oczyszczane są w zakładowych oczyszczalniach ścieków, przeważnie mechanicznych lub odprowadzane po podczyszczeniu do komunalnych oczyszczalni ścieków.

Rysunek 4.2-1. Wyposażenie gmin w sieć wod-kan (informacje uzyskane z gmin z 2008 r. oraz dane z DZMIUW z 2009 r.).

5. Obecnie na terenie województwa działa 13 związków gmin mających w programie działania zadania z zakresu gospodarki wodno-ściekowej (dane na koniec 2009 r.):

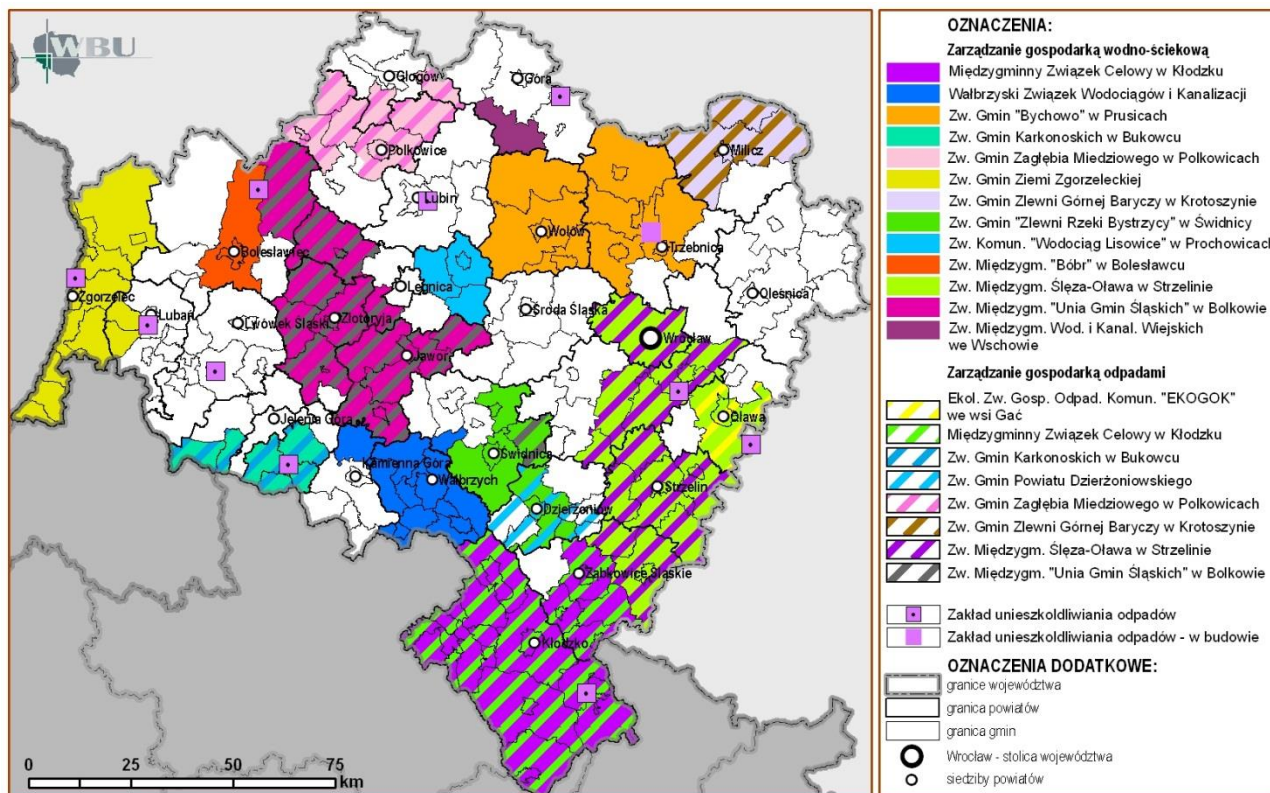
- 1) Międzygminny Związek Celowy w Kłodzku (skupiający 18 gmin),
- 2) Wałbrzyski Związek Wodociągów i Kanalizacji w Wałbrzychu (11),
- 3) Związek Gmin „Bychowo” w Prusicach (7),
- 4) Związek Gmin Karkonoskich w Bukowcu (6),
- 5) Związek Gmin Zagłębia Miedziowego w Polkowicach (7),
- 6) Związek Gmin Ziemi Zgorzeleckiej w Zgorzelcu (9),
- 7) Związek Gmin Zlewni Górnej Baryczy w Krotoszynie – woj. wielkopolskie (13),
- 8) Związek Gmin „Zlewni Rzeki Bystrzycy” w Świdnicy (8),
- 9) Związek Komunalny „Wodociąg Lisowice” w Prochowicach (3),
- 10) Związek Międzygminny „Bóbr” w Bolesławcu (2),
- 11) Związek Międzygminny Ślęza-Oława w Strzelinie (15),

- 12) Związek Międzygminny „Unia Gmin Śląskich” w Bolkowiu (16),
- 13) Związek Międzygminny Wodociągów i Kanalizacji Wiejskich we Wschowie - woj. lubuskie (9).

4.2.3. GOSPODARKA ODPADAMI

1. Gospodarka odpadami prowadzona jest przez samorządy lokalne na podstawie odpowiednich regulacji prawnych. Szacunkowa ilość odpadów komunalnych wywieziona w 1998 r. w województwie, wg danych GUS, wynosiła 1 489,9 tys. ton odpadów stałych. W 2009 r. liczba ta spadła do 913 tys. ton. Masa odpadów przeliczając na 1 mieszkańca województwa dolnośląskiego wynosi 317 kg, co stanowi najwyższy wskaźnik w Polsce. Odsetek mieszkańców korzystających ze zorganizowanej zbiórki i wywozu odpadów komunalnych szacowany jest w skali województwa na 90,9% z tym, że w miastach na około 100%, natomiast na terenach wiejskich na około 50% lub mniej.

Rysunek 4.2-2. Związki międzygminne zarządzające gospodarką wodno-ściekową i gospodarką odpadami (MSWiA na koniec 2009 r.)

2. Odpady wyselekcjonowane stanowiły w 2009 r. zaledwie 7,9% całej masy zbieranych odpadów (zebrano tylko 78 tys. ton takich odpadów). Zdecydowanie dominują systemy zbierania zmieszanych odpadów komunalnych, które następnie, w większości w stanie nieprzetworzonym, składowane są na 79 składowiskach odpadów. Wg Raportu w 2009 r. (WIOŚ) na terenie województwa tylko 38 składowisk spełniało wymagania prawne UE. Oznacza to, że dla osiągnięcia wymaganych kryteriów składowania odpadów przetworzonych zachodzi potrzeba przyspieszenia budowy zakładów unieszkodliwiania odpadów (ZZO). Na terenie województwa funkcjonuje 10 takich zakładów. Zlokalizowane są one w miejscowościach: Lubań-Księginki, Ścięgny - Kostrzyca (gm. Podgórzyn i Mysłakowice), Jędrzychowice (gm. Zgorzelec), Lubin, Łądek Zdrój, Trzebień (gm. Bolesławiec), Sulęcín (gm. Święta Katarzyna – obecnie gmina Siechnice), Gać (gm. Oława), Lubomierz, Rudna Wielka (gm. Wąsosz). Ponadto budowany jest nowy zakład w Marcinowie (gm. Trzebnica).

3. Oprócz odpadów komunalnych występuje potrzeba gromadzenia znacznej ilości odpadów pochodzących z produkcji. Głównym ich źródłem jest przemysł wydobywczy i energetyczny, a szczególnie dużą grupę stanowią odpady powstające z procesów flotacji w przemyśle metali nieżelaznych. Według danych GUS w 1998 r. w województwie wytworzono 32 317,3 tys. ton odpadów przemysłowych (24% całej ilości wytworzonych wtedy odpadów w Polsce), co stawiało Dolny Śląsk na 2 miejscu w kraju. W 2009 r. w województwie wytworzono 33 307,2 tys. ton odpadów. Stanowiło to 30% całej ilości wytworzonych odpadów w Polsce i ulokowało nasze województwo na 1 miejscu w kraju. Według danych WIOŚ odpady przemysłowe składowane są na terenie województwa na 37 składowiskach przyjmujących odpady przemysłowe. Z tej liczby 29 składowisk spełnia wymagania prawne UE, 5 – należy zmodernizować, a 3 – kwalifikują się do zamknięcia. Na Dolnym Śląsku znajduje się 13 eksploatowanych składowisk, na których składowane są odpady niebezpieczne. Najwięcej składowisk występuje w rejonie legnickim, a najmniej w rejonie wałbrzyskim. Odzyskowi poddaje się 68,5% odpadów, unieszkodliwia się 28,9% odpadów, w tym składowane są 28,8%. Dolny Śląsk pod względem

ilości odpadów nieszkodliwionych poprzez deponowanie na składowiskach zajmuje pierwsze miejsce w kraju. W stosunku do 1998 r. nastąpił wzrost ilości odpadów o 989,9 tys. ton tj. o około 3%. Jest to związane ze wzrostem gospodarczym i jednocześnie zbyt małym stopniem realizacji programów minimalizacji wytwarzanych odpadów. W województwie nie działa żadna spalarnia odpadów.

4. Na terenie województwa funkcjonuje obecnie 9 związków gmin, mających w programie działania zadania z zakresu gospodarki odpadami (na terenach wskazanych na rysunku 3.4-2):

- 1) Ekologiczny Związek Gospodarki Odpadami Komunalnymi "EKOGOK" we wsi Gać (5),
- 2) Międzygminny Związek Celowy w Kłodzku (18),
- 3) Związek Gmin Karkonoskich w Bukowcu (6),
- 4) Związek Gmin Powiatu Dzierżoniowskiego (6),
- 5) Związek Gmin Zagłębia Miedziowego w Polkowicach (7),
- 6) Związek Gmin Zlewni Górnej Baryczy w Krotoszynie - woj. wielkopolskie (13),
- 7) Związek Międzygminny Ślęza-Oława w Strzelinie (15),
- 8) Związek Międzygminny „Unia Gmin Śląskich” w Bolkowie (16).

4.2.4. ZAOPATRZENIE W GAZ

1. Zaopatrzenie odbiorców gazu w województwie odbywa się poprzez krajowy system przesyłowy z trzech źródeł:

- ze złóż krajowych, zlokalizowanych w północnej części regionu i eksploatowanych przez Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S.A. Oddział Zielonogórski Zakład Górnictwa Nafty i Gazu,
- import z Niemiec poprzez zlokalizowany w województwie węzeł Lasów przy granicy polsko-niemieckiej,
- z Podziemnego Magazynu Gazu Wierzchowice w powiecie milickim (w rozbudowie), zlokalizowanego w granicach powiatu.

2. Na terenie województwa występuje 27 złóż gazu ziemnego, 19 z nich jest eksploatowanych na podstawie koncesji wydanych przez Ministra Środowiska (w większości ich termin określony jest do 2018 r., a niektórych złóż do 2019 r., 2020 r., 2022 r. oraz do 2026 r.).

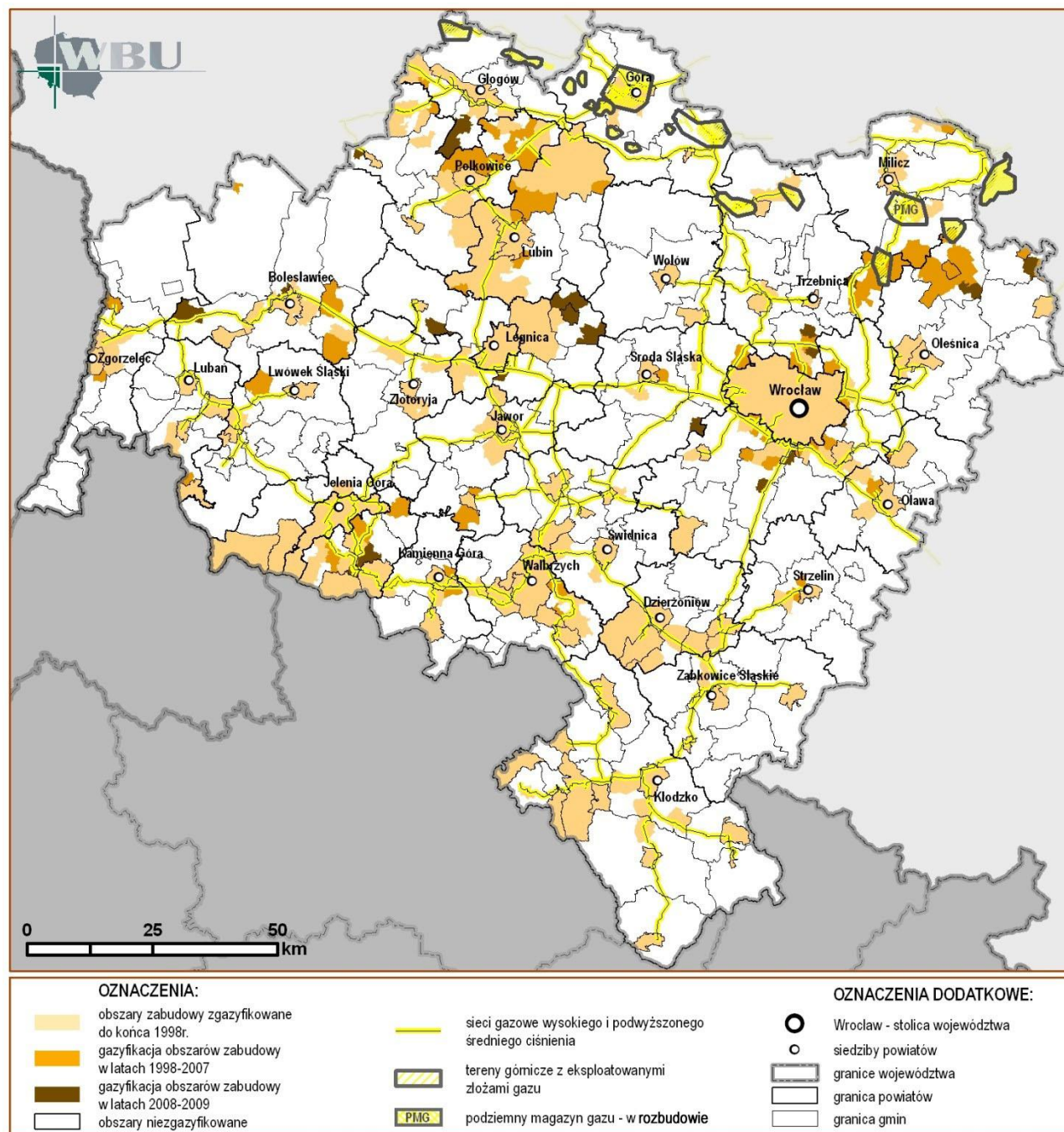
3. Długość sieci gazowej w końcu 2009 r. wynosiła 8 091,0 km, co stawia województwo w dalszym ciągu na 6 miejscu w kraju, natomiast pod względem liczby mieszkańców wyposażonych w gaz z sieci jest już na drugim miejscu (z 66,9% ogółu mieszkańców i przy wskaźniku krajowym 56,5%). Występują również znaczne dysproporcje pomiędzy miastami, a obszarami wiejskimi - w miastach 85,2% mieszkańców wyposażonych jest w gaz z sieci (wskaźnik krajowy 74,0%), na wsiach jedynie 11,8% (wskaźnik krajowy 20,3%).

Z sieci gazowej na koniec 2009 r. korzystało 63,1% ogółu ludności województwa dolnośląskiego (wskaźnik krajowy 52,6%). W miastach wskaźnik ten kształtuje się na poziomie 84,8% (wskaźnik krajowy 73,1%), natomiast na obszarach wiejskich 11,6% (wskaźnik krajowy 20,6%). Największy procent ludności korzystającej z sieci gazowej występuje w podregionie legnicko-głogowskim: 71,4% ogółu ludności – 90,5% ludności miast i 22,5% ludności wsi; dalej w podregionie wałbrzyskim: 64,5 ogółu ludności – 85,3% ludności miast i 8,6% ludności wsi; następnie w podregionie jeleniogórskim: 50,9% ogółu ludności – 76,3% ludności miast i 8,5% ludności wsi i w podregionie wrocławskim (za wyjątkiem samego miasta Wrocławia): 38,4% ogółu ludności – 80,4% ludności miast i 11,1% ludności wsi.

4. Mieszkańcy województwa – 77 miast i 260 jednostek wiejskich – korzystają z gazu ziemnego. 14 miast (12 z gmin miejsko-wiejskich i 2 gminy miejskie) nie korzysta z gazu przewodowego (są to: Bierutów, Bogatynia, Lubomierz, Mieroszów, Mirsk, Prusice, Ścinawa, Świerzawa, Węgliniec, Wiązów, Wleń, Wojcieszów, Zawidów i Złoty Stok). Od 2007 r. zgazyfikowane zostało jedno miasto w powiecie legnickim (Prochowice) i dodatkowo 21 jednostek wiejskich w następujących powiatach: bolesławieckim – 2, głogowskim – 2, jeleniogórskim – 3, legnickim – 4, oleśnickim – 2, polkowickim – 1, średzkim – 1, trzebnickim – 3 i wrocławskim - 3. Siecią gazową na terenie województwa dolnośląskiego przesyłane są następujące rodzaje gazu: gaz ziemny wysokometanowy E (GZ 50), gaz ziemny zaazotowany L_w (GZ 41,5) i gaz ziemny zaazotowany L_s (GZ 35). W skład systemu przesyłowego wchodzi również tłocznie gazu zlokalizowane w miejscowościach: Wykroty (gmina Nowogrodziec) i Olszanica (gmina Zagrodno).

5. W województwie najwięcej zgazyfikowanych obrębów wiejskich na koniec 2009 r. występuje w gminach: Rudna (w 100%), Kunice (w 91%), Polkowice i Podgórzyn (w 60%), Walim (w 56%), Lubin (w 52%), Wisznia Mała (w 50%), Grębocice (w 47%), Twardogóra (w 47%), Siechnice (w 44%) i Mysłakowice (w 40%). Gminy: Bolesławiec, Góra i Zawonia mają doprowadzony gaz przewodowy do 6 jednostek wiejskich, a zgazyfikowanych 5 wsi występuje w gminach: Żukowice, Krotoszyce, Oława, Długoleka, Kały Wrocławskie i Zgorzelec. Natomiast w 45 gminach miejsko-wiejskich i wiejskich występuje od 1 do 4 zgazyfikowanych jednostek wiejskich. Jedynie powiat wołowski nie ma zgazyfikowanej żadnej miejscowości wiejskiej.

Rysunek 4.2-3. Wyposażenie gmin w gaz przewodowy (wg danych operatorów na koniec 2009 r.).

6. Zaopatrzeniem mieszkańców województwa w gaz ziemny - wysokometanowy i zaazotowany - zajmują się: Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo SA, Dolnośląska Spółka Gazownictwa Sp. z o.o., Wielkopolska Spółka Gazownictwa Sp. z o.o., G.EN. GAZ ENERGIA S.A. oraz EWE Energia Sp. z o.o. Świadczeniem usługi przesyłowej na rzecz odbiorców uprawnionych zajmuje się Operator Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A. z siedzibą w Warszawie poprzez Oddziały Przesyłu we Wrocławiu i w Poznaniu. Sieć gazowa przesyłowa wysokiego i podwyższonego ciśnienia, występująca na terenie województwa dolnośląskiego, pozostaje również w zarządzie Polskiego Górnictwa Naftowego i Gazownictwa w Warszawie oraz Dolnośląskiej Spółki Gazownictwa we Wrocławiu.

7. W latach 1998 – 2009 nastąpił sukcesywny wzrost długości sieci gazowej z 4 565,5 km do 8 091,0 km. Zwiększyła się również liczba miast (na koniec 2009 r. było to 77 miast), w których mieszkańcy korzystają z gazu przewodowego, jednak do mieszkańców 14 miast nadal nie został doprowadzony gaz ziemny. Z roku na rok wzrasta także ilość zgazyfikowanych obrębów wiejskich: ze 167 w 1998 r. do 239 w roku 2007 i 260 w roku 2009. Mniejsze zużycie gazu z sieci, w porównaniu z 1998 r., związane jest ze zmianą rodzaju gazu w wielu miejscowościach województwa (przejście z gazu zaazotowanego na gaz wysokometanowy) oraz z jego stale wzrastającą ceną. Pomimo tego od 2007 roku zużycie gazu w województwie dolnośląskim wzrosło z około 698 mln m³/rok do około 777 mln m³/rok.

4.2.5. PRZESYŁANIE PALIW PŁYNNYCH

Na terenie województwa dolnośląskiego nie było zlokalizowanych żadnych rurociągów surowcowych oraz produktowych. Planowany rurociąg paliwowy PKN ORLEN SA Ostrów Wielkopolski – Wrocław, który na koniec 2009 roku pozostawał na etapie realizacji inwestycji, został oddany do użytku w lutym 2011 r.

4.2.6. ZAOPATRZENIE W CIEPŁO

1. Na terenie województwa istnieją następujące sposoby zasilania mieszkańców i zakładów produkcyjno-usługowych w ciepło:

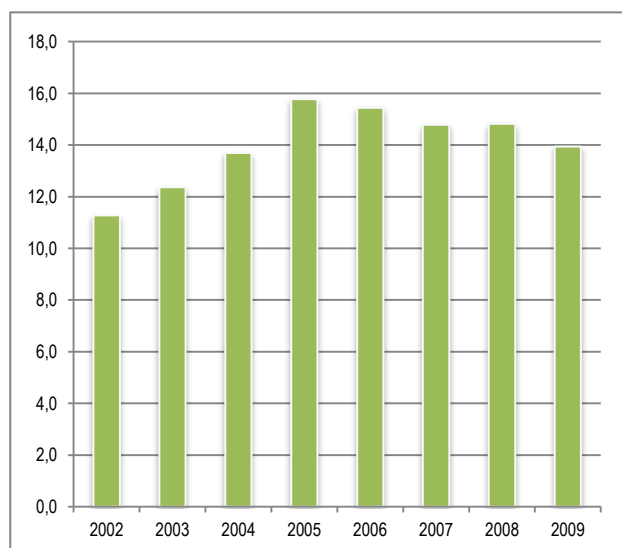
- 1) z ciepła zdalczego (z elektrociepłowni i ciepłowni),
- 2) z kotłowni węglowych lub indywidualnych urządzeń grzewczych na paliwo stałe,
- 3) z kotłowni gazowych lub indywidualnych podgrzewaczy gazowych,
- 4) z kotłowni olejowych,
- 5) z kotłowni wykorzystujących biomasę,
- 6) z indywidualnych systemów ogrzewania elektrycznego.

2. W rozwinięte systemy zaopatrywania ciepła scentralizowanego wyposażone są miasta Wrocław oraz Bogatynia, Bolesławiec, Dzierżonów, Głogów, Jelenia Góra, Kłodzko Legnica, Lubań, Lubin, Oleśnica, Oława, Polkowice, Świebodzice, Świdnica, Wałbrzych, Zgorzelec. Dominującymi odbiorcami ciepła scentralizowanego są budynki mieszkalne wielorodzinne oraz obiekty użyteczności publicznej (oświaty, służby zdrowia, kultury, handlu, gastronomii, administracji, bankowości), a także obiekty przemysłowe itp. Ponadto oprócz scentralizowanego systemu dostaw ciepła do odbiorców na terenie województwa działa duża ilość lokalnych kotłowni węglowych, gazowych, olejowych i na biomasę, które są wbudowane w ogrzewane obiekty lub znajdują się w bezpośrednim sąsiedztwie ogrzewanych obiektów.

3. Zgodnie z prawem energetycznym dla prowadzenia gospodarki cieplnej samorządy lokalne powinny opracować projekt założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe. W województwie dolnośląskim takimi projektami, przyjętymi uchwałą Rady Gminy do 2011 roku, dysponują jedynie 53 gminy (31% ogółu gmin), z czego 22 - to gminy miejskie (61% ogółu gmin miejskich), 19 – gminy miejsko-wiejskie (34,5% ogółu gmin miejsko-wiejskich) i 12 – gminy wiejskie (15% ogółu gmin wiejskich). Projekty założeń posiada większość gmin w powiatach: kamiennogórskim – 75%, strzelińskim – 60%, wrocławskim – 56%, jeleniogórskim – 44% oraz kłodzkim i zgorzeleckim – 43%. W powiatach: legnickim i milickim żadna gmina nie posiada projektu założeń.

4.2.7. ELEKTROENERGETYKA

Wykres 4.2-1. Produkcja energii elektrycznej (w tys. GWh) w województwie dolnośląskim w latach 2002-2009 (wg danych GUS)

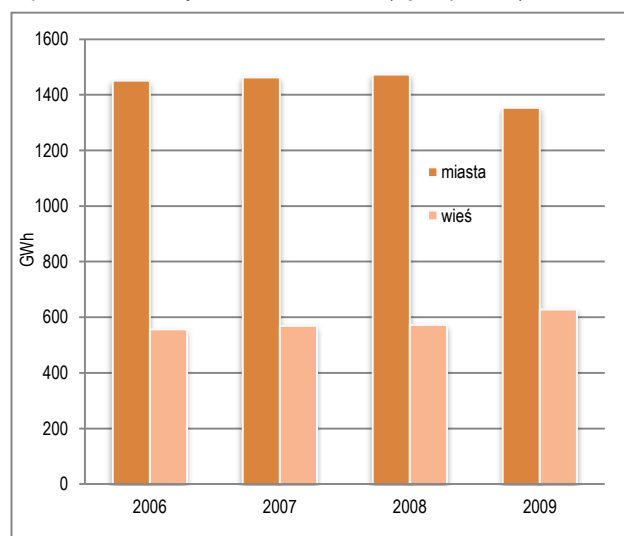
1. Podstawowym źródłem energii elektrycznej na terenie województwa jest jedna elektrownia systemowa konwencjonalna zlokalizowana w gminie Bogatynia, wytwarzająca energię elektryczną na skalę przemysłową. BOT Elektrownia Turów S.A. jest trzecią co do wielkości elektrownią w kraju pod względem osiągalnej mocy elektrycznej (2106 MW). Podstawowym paliwem jest węgiel brunatny. Produkcja energii w elektrowniach konwencjonalnych od 2002 do 2005 roku wzrastała, a następnie minimalnie zmniejszała się i w 2009 r. wynosiła 13,7 TWh (dynamikę zmian wielkości produkcji energii elektrycznej w województwie dolnośląskim przedstawia wykres 4.2-1.). Stanowiło to 9,03% energii wyprodukowanej ogółem w Krajowym Systemie Elektroenergetycznym. Sprawność i niezawodność funkcjonowania elektrowni Turów ma zasadniczy wpływ na bezpieczeństwo energetyczne województwa i kraju. Energia elektryczna na skalę przemysłową wytwarzana jest również przez Zespół Elektrociepłowni Wrocławskich KOGENERACJA S.A.

Składa się ona z dwóch zakładów produkcyjnych: Elektrociepłowni Wrocław i Elektrociepłowni Czechnica, o łącznej mocy elektrycznej 363 MW (i cieplnej 1059 MWt). Ponadto energia elektryczna w województwie dolnośląskim jest wytwarzana w elektrowniach wodnych oraz w innych źródłach energii na paliwa odnawialne (które omówione są

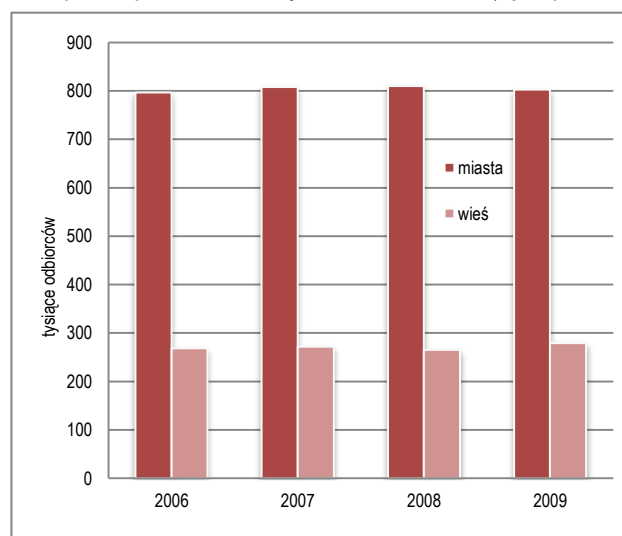
w punkcie 4.2.8). W 2009 roku w instalacjach niekonwencjonalnych wyprodukowano 0,24 TWh energii elektrycznej, co stanowiło 1,7% energii ogółem wyprodukowanej na terenie województwa dolnośląskiego.

2. Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na terenie województwa dolnośląskiego w 2009 roku wyniosło 1,98 TWh. Stanowiło to 6,9% ogólnego zużycia energii elektrycznej w kraju, przy czym zużycie na 1 mieszkańca było niewiele niższe od średniego zużycia na obszarze Polski i wyniosło 688,3 kWh/mieszkańca. W 2009 roku zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych spadło w miastach, natomiast wzrosło na wsiach (wykres 4.2-2.). Liczba odbiorców energii elektrycznej w 2009 roku wynosiła 1081,3 tys., co stanowiło 7,68% ogólnej liczby odbiorców w kraju. Od 2006 roku liczba odbiorców energii elektrycznej w gospodarstwach domowych praktycznie nie zmienia się (wykres 4.2-3.). 3. Zasadniczym i decydującym źródłem zaopatrującym w energię elektryczną odbiorców województwa jest krajowy system elektroenergetyczny powiązany z dużymi elektrowniami w kraju. O możliwościach zaspakajania zapotrzebowania na moc i energię elektryczną z tego źródła decydują ilość i parametry stacji najwyższych napięć tzw. systemowych, zlokalizowanych na terenie województwa.

Wykres 4.2-2. Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w województwie dolnośląskim w latach 2006-2009 (wg danych GUS)

Wykres 4.2-3. Liczba odbiorców energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w województwie dolnośląskim w latach 2006-2009 (wg danych GUS)

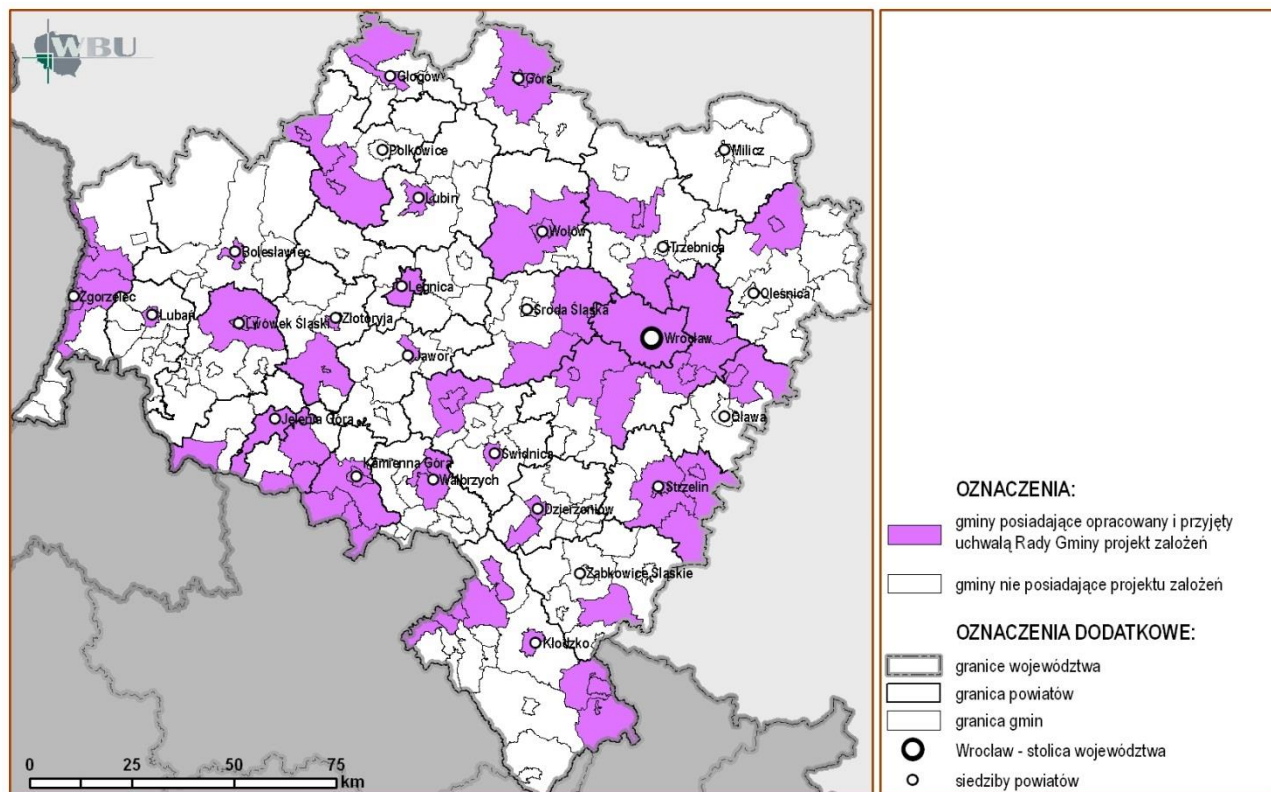

4. W województwie zlokalizowane są obiekty elektroenergetyczne (stacje i linie), które są ważnymi elementami sieci przesyłowej krajowego systemu elektroenergetycznego o napięciu 400 kV i 220 kV. Umożliwiają one wyprowadzenie mocy z Elektrowni Turów i Elektrowni Opole oraz współpracę systemu krajowego z systemem międzynarodowym (powiązanie dwoma liniami napowietrznymi 400 kV z systemem niemieckim). Na terenie województwa dolnośląskiego zlokalizowanych jest 10 stacji elektroenergetycznych, z czego 3 o górnym napięciu 400 kV (Mikułowa, Czarna i Pasikowice), a pozostałe 7 o górnym napięciu 220 kV (*rozmieszczenie linii elektroenergetycznych napowietrznych 400 kV i 220 kV wraz ze stacjami systemowymi pokazano na rysunku 4.2-5).*

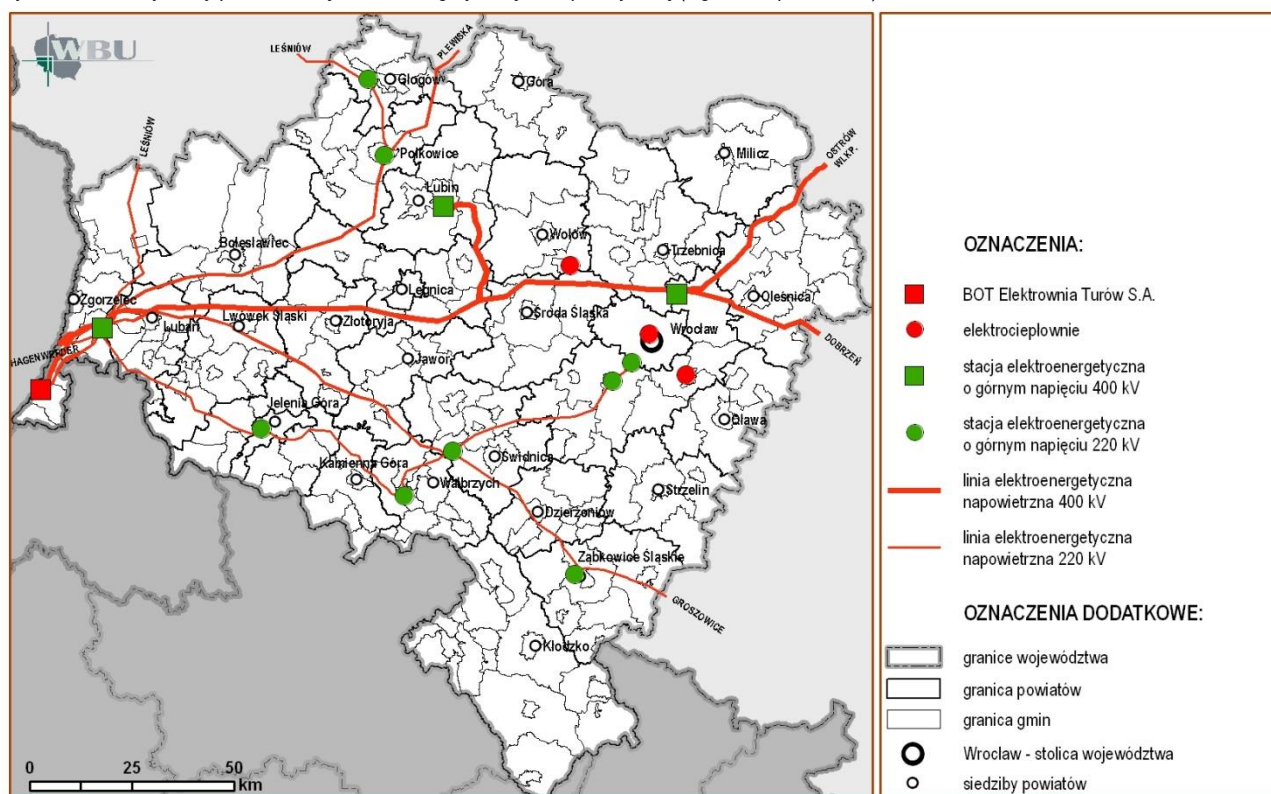
5. System elektroenergetyczny wysokich napięć w województwie składa się ze 114 stacji WN/SN oraz około 3 177 km linii 110 kV (w przeliczeniu na jeden tor), z czego 3 167,6 km to linie napowietrzne, a 9,3 km - linie kablowe (które zostały zrealizowane w ostatnich 20 latach). Urządzenia WN są najstarszą grupą elementów sieci energetycznej, a ich średni wiek użytkowania wynosi 35-39 lat. Struktura wieku napowietrznych sieci wysokich napięć określona przez poszczególne przedsiębiorstwa energetyczne przedstawia się następująco: do 20 lat występuje 502,4 km linii (co stanowi około 16% ogólnej długości linii), w przedziale 21-30 lat – 760,3 km (około 24%), w przedziale 31-40 lat – 954,8 km (około 30%), w przedziale 41-50 lat – 693,9 km (około 22%) i powyżej 50 lat – 256,2 km co stanowi około 8% ogólnej długości linii.

6. Stacje elektroenergetyczne o górnym napięciu 110 kV zlokalizowane są przeważnie w miastach, za wyjątkiem 30 mniejszych miast, które korzystają ze stacji sąsiednich ośrodków miejskich. Struktura wieku stacji elektroenergetycznych przedstawia się następująco: 28 stacji w wieku do 20 lat (25%), 25 stacji w wieku 21-30 lat (22%), 38 stacji w wieku 31-40 lat (33%), 16 stacji w wieku 41-50 lat (14%) i 7 stacji w wieku powyżej 50 lat (6%).

Rysunek 4.2-4. Dysponowanie przez gminy projektami założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe (informacje z gmin z 2010 r. oraz stron internetowych gmin - BIP).

Rysunek 4.2-5. Systemy podstawowej elektroenergetycznej sieci przesyłowej (wg PSE-Operator SA).

7. Właścicielem elektroenergetycznych obiektów krajowej sieci przesyłowej jest PSE-Operator S.A. Eksploatacją tych obiektów na terenie województwa zajmuje się spółka Polskie Sieci Elektroenergetyczne – Zachód S.A. Elektroenergetyczną sieć dystrybucyjną (stacje i linie o napięciu 110 kV i niższym) na terenie województwa eksploatują spółki:

- 1) EnergiaPro GRUPA TAURON S.A.,

- 2) ENEA Operator Sp. z o.o.,
- 3) ENERGA-OPERATOR S.A.,
- 4) Przedsiębiorstwo Energetyczne „ESV” S.A.

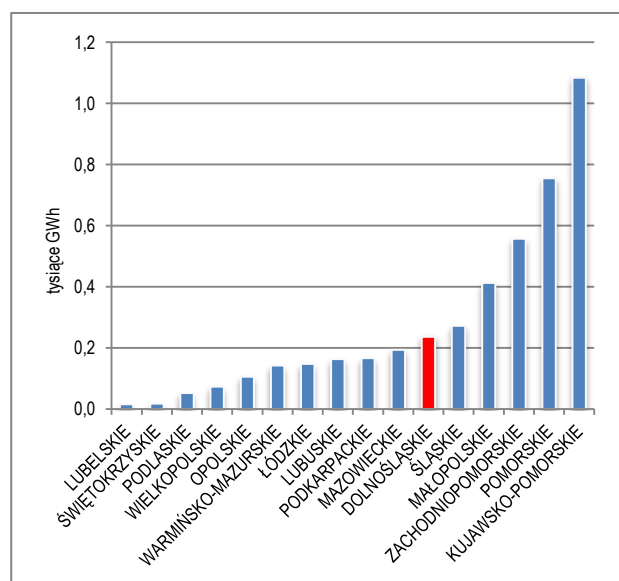
4.2.8. ENERGIE ODNAWIALNE

1. Na terenie województwa dolnośląskiego w 2009 roku w elektrowniach wodnych i na paliwa odnawialne wyprodukowano 5,37% energii wyprodukowanej ogółem w Polsce w instalacjach wykorzystujących odnawialne źródła energii, co stawia Dolny Śląsk na 6 miejscu w kraju (wielkość produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w stosunku do innych województw w Polsce przedstawia wykres 4.2-4.). Rozpowszechnionym źródłem energii odnawialnej na terenie województwa jest energia spadku wody. Pozostałe źródła odnawialne - energia słoneczna, energia wiatru, biomasy, biogazu, energia geotermalna – używane są na mniejszą skalę.

2. Dla systemu hydroenergetycznego duże znaczenie ma 10 elektrowni zbiornikowych, które zostały wybudowane w celu ochrony przeciwpowodziowej. Pozostałe elektrownie to elektrownie przepływowe, wykorzystujące do produkcji energii elektrycznej naturalny przepływ wody w korytach rzek. 23 elektrownie wodne na terenie województwa dolnośląskiego eksploatuje TAURON Ekoenergia spółka z o.o. Wg danych udostępnionych przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu na terenie Dolnego Śląska znajduje się 50 elektrowni wodnych o mocy od 100 kW do 1 MW oraz 14 elektrowni wodnych o mocy powyżej 1 MW (*lokalizację elektrowni o mocy powyżej 100 kW przedstawia rysunek 4.2-6).*

3. Energetyka wiatrowa w regionie pozostaje w początkowej fazie rozwoju. Do końca 2009 roku w 7 gminach

Wykres 4.2-4. Produkcja energii elektrycznej w niekonwencjonalnych źródłach energii w województwach w 2009 roku (wa danych GUS)

obowiązywało 13 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w których ustalono przeznaczenie terenów na lokalizację około 190 instalacji elektrowni wiatrowych (*gminy, w których obowiązują MPZP wyznaczające obszary dla lokalizacji elektrowni wiatrowych przedstawiono na rys. 4.2-7).* Trwa realizacja pierwszych farm wiatrowych w gminie Zagrodno. Obecnie w województwie działa tylko jedna elektrownia wiatrowa, pracująca w miejscowości Słup (gmina Męcinka) o mocy zainstalowanej 160 kW przyłączona do sieci dystrybucyjnej o napięciu 20 kV.

4. Wykorzystanie biomasy z odpadów komunalnych i ścieków jako paliwa energetycznego, według danych z ankiet gmin, odbywa się w 6 instalacjach biogazowych usytuowanych przy oczyszczalniach ścieków oraz w 2 biogazowniach na składowiskach odpadów (*lokalizację biogazowni przedstawia rysunek 4.2-6).* Na Dolnym Śląsku nie wykorzystuje się biomasy z rolnictwa w biogazowniach rolniczych.

5. Instalacje wykorzystujące energię słoneczną i geotermalną nie odgrywają ważnej roli w zaspokojeniu potrzeb energetycznych w skali regionu. Stosowane są głównie w indywidualnych gospodarstwach domowych, a także obiektach usługowych i użyteczności publicznej.

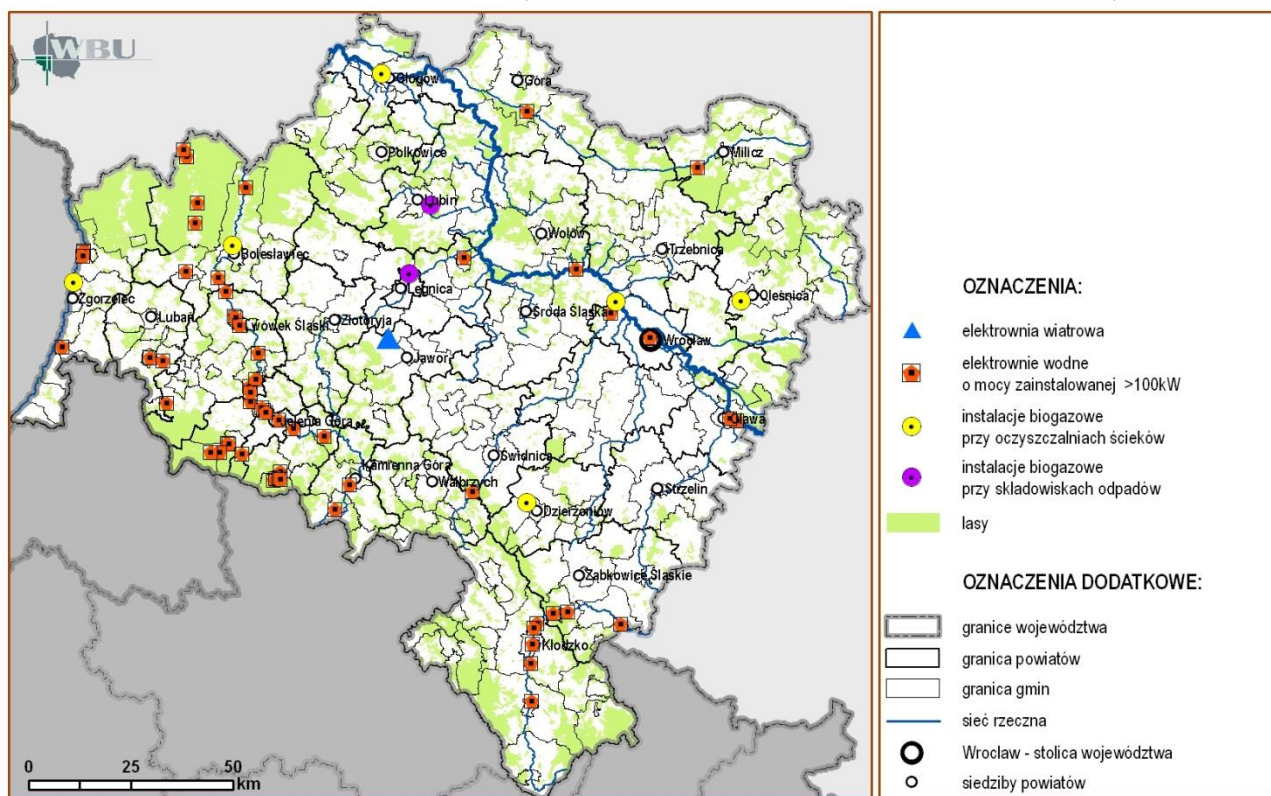
4.2.9. TELEKOMUNIKACJA

1. Na polskim rynku telekomunikacyjnym dominującym operatorem telefonii stacjonarnej jest Telekomunikacja Polska S.A. Jednak od 1999 r. wzrasta udział innych operatorów np. Telefonii Dialog. Według stanu na dzień 31.12.2009 r. liczba abonentów telefonicznych łącz głównych wszystkich operatorów w województwie dolnośląskim wynosiła 726 952, w tym 634 151 abonentów w miastach i 92 801 na wsi. Wskaźnik abonentów na 1000 mieszkańców wynosi 252,7 i jest większy od wskaźnika krajowego (222,4), co stawia województwo na drugim miejscu w kraju, zaraz po województwie mazowieckim. Wskaźnik abonentów na 1000 mieszkańców, w porównaniu z końcem 1997 r. wzrastał z 203,1 do maksymalnego poziomu 371,0 w roku 2004. W latach następnych wskaźnik ten z roku na rok malał i kształtował się na poziomie 331,3 w 2006 roku, 272,0 w 2008 roku i 252,7 w 2009 roku.

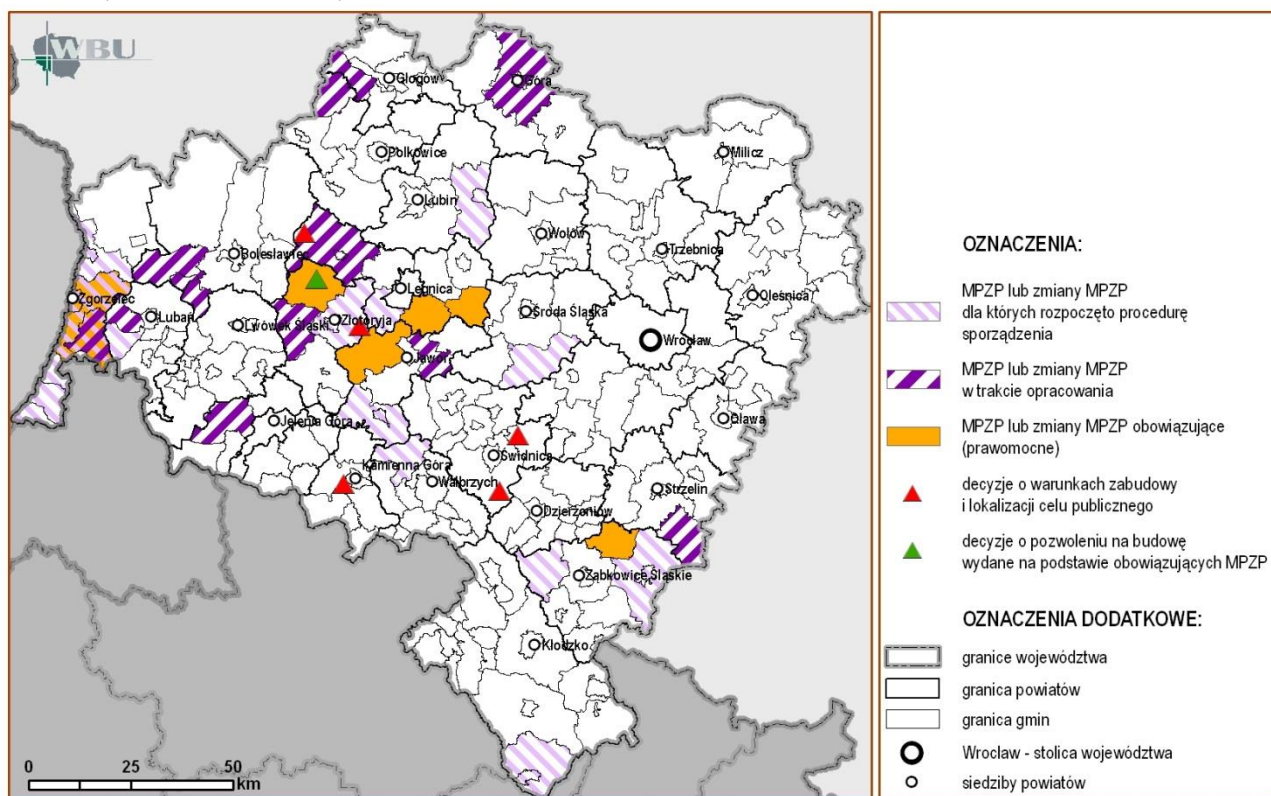
2. Dynamicznie rozwija się również telefonia komórkowa. Wskaźnik gęstości abonenckiej w kraju wzrósł - na koniec 1999 r. na 100 mieszkańców przypadło 10,2 abonentów, na koniec 2003 r. wskaźnik ten kształtował się na poziomie

45,6 abonentów i 60,5 abonentów na koniec 2004 r. Według danych GUS na koniec marca 2010 roku w Polsce funkcjonowało ponad 45,233 mln kart SIM. Obecnie penetracja rynku telefonii komórkowej w Polsce wynosi 118,5 proc.

Rysunek 4.2-6. Elektrownie wodne, wiatrowe i biogazownie (informacje uzyskane z gmin w 2009 r. oraz dane z RZGW z 2010 r.)

Rysunek 4.2-7. Lokalne dokumenty planistyczne i decyzje administracyjne sporządzone w celu wyznaczenia obszarów dla lokalizacji elektrowni wiatrowych (stan na 31 grudnia 2009 r.)

4.3. OCHRONA PRZECIWPOWODZIOWA

TREŚĆ: Charakterystyka dorzeczy i układu hydrograficznego - Obszary o szczególnym zagrożeniu powodziowym - System ochrony przeciwpowodziowej - System kontroli i wczesnego ostrzegania przed powodzią.

4.3.1. CHARAKTERYSTYKA DORZECZY I UKŁADU HYDROGRAFICZNEGO

1. Obszar województwa dolnośląskiego obejmuje dorzecze Odry oraz fragmenty dorzeczy Łaby i Dunaju. Granice dorzeczy wyznaczają działy wodne, rozdzielające zlewiska trzech mórz: Bałtyckiego, Północnego i Czarnego. W ramach dorzeczy na terenie województwa znajduje się 6 regionów wodnych:

- 1) w dorzeczu Odry – region Środkowej Odry,
- 2) w dorzeczu Dunaju – region Morawy,
- 3) w dorzeczu Łaby: regiony Izery, Łaby i Ostrożnicy (Upa), Metuji oraz Orlicy.

Prawie cały obszar województwa znajduje się w dorzeczu środkowej Odry, które zajmuje około 19 690 km², co stanowi 98,71% powierzchni całego województwa. Obszary dorzeczy Dunaju i Łaby nie mają wpływu na zagrożenie powodziowe województwa.

2. Odra jest jedną z większych rzek w zlewisku Morza Bałtyckiego. Długość rzeki w województwie dolnośląskim wynosi 204 km (od Oławy km 216+500 do Głogowa km 392+900). Odra przepływa przez Nizinę Śląską przez tereny zalewowe o szerokości kilku kilometrów w kierunku Wrocławia i dalej, aż do miejsca połączenia się z Nysą Łużycką na granicy z Niemcami. Środkowy region wodny Odry zasilają przede wszystkim dopływy lewostronne, których zlewnie mają charakter górsko-nizinny i odwadniają północną część Sudetów. Dopływy prawostronne nie są rzekami górskimi, tak więc ich wezbrania powodziowe nie są tak znaczne jak wezbrania powodziowe dopływów lewostronnych.

3. Głównymi dopływami Odry są rzeki górskie: Nysa Kłodzka (długość odcinka rzeki na terenie województwa – 99,7 km), Bystrzyca (101,4 km), Kaczawa (101,4 km), Bóbr (161,1 km) i Nysa Łużycka (78,7 km) oraz rzeki nizinne: Oława (96,3 km), Ślęza (84,1 km), Widawa (83,9 km), Barycz (108,8 km). Rzeki górskie wypływają z wysokości od 1 190 m n.p.m. (źródła Bobru) do 550 m n.p.m. (źródła Kaczawy). Rzeki nizinne wypływają z wysokości od 370 m n.p.m. (źródła Ślęzy) do 126 m n.p.m. (źródła Baryczy). Średni spadek rzek górskich waha się od 5,72‰ na Bystrzycy do 3,43‰ na Nysie Łużyckiej. Natomiast na rzekach nizinnych spadek cieku kształtuje się w przedziale od 3,11‰ na Ślęzie do 0,42‰ na Baryczy.

4. Na terenie dorzecza Odry wydzielono 10 zlewni II rzędu: Nysy Kłodzkiej (powierzchnia zlewni na terenie województwa – 2 050 km²), Oławy (870 km²), Ślęzy (972 km²), Bystrzycy (1 781 km²), Widawy (1 245 km²), Kaczawy (2 261 km²), Baryczy (2 640 km²), Bobru (4 163 km²), Nysy Łużyckiej (627 km²). Spośród wydzielonych zlewni II rzędu tylko trzy położone są w całości na powierzchni województwa (Ślęza, Bystrzyca i Kaczawa). Pozostałe położone są częściowo w województwach opolskim i wielkopolskim. Największą powierzchnię w regionie zajmuje zlewnia Bobru – 4 163 km², co stanowi 71% całkowitej powierzchni dorzecza Odry, a najmniejszą 627 km² - zlewnia Nysy Łużyckiej (14% całkowitej powierzchni dorzecza). W zlewniach górskich średni spadek dla całej zlewni rzeki waha się od 1,68% w zlewni Bobru do 1,20% w zlewni Kaczawy, natomiast w zlewniach nizinnych - od 0,59% w zlewni Oławy do 0,07% w zlewni Baryczy.

4.3.2. OBSZARY O SZCZEGÓLNYM ZAGROŻENIU POWODZIOWYM

1. Wezbrania powodziowe w dorzeczu Odry występują zwykle w okresie letnim w następstwie nadzwyczajnie wysokich opadów w górskich regionach dorzecza. Przebieg Odry, przecinający tereny województwa na długości około 280 km, wymusza jego podział na trzy strefy reżimów powodziowych - nizinną, podgórską i górską. W strefie nizinnej do Odry uchodzą większe ciek, takie jak: Barycz, Widawa, Oława, Ślęza, Bystrzyca oraz Kaczawa. Stwarza to specyficzną sytuację w dolinie rzeki, zwłaszcza na obszarze aglomeracji wrocławskiej. Natomiast część południowa dorzecza środkowej Odry to strefa podgórska i górską, obejmująca zlewnię Nysy Kłodzkiej, Bobru, Kwisy i Nysy Łużyckiej. W dorzeczu Odry można wyróżnić obszary, gdzie ochrona przed powodzią wymaga szczególnej uwagi. Charakteryzują się one: koncentracją wartości społecznych, gospodarczych lub kulturowych (miasto Wrocław) oraz warunkami fizjograficznymi sprzyjającymi znacznemu spływowi wód (obszary górskie i podgórskie).

2. Istotnym elementem wiedzy o skali zagrożeń powodziowych jest znajomość miar powodziowości zlewni, ustalonych na podstawie zaobserwowanych przepływów powodziowych lub na podstawie przewidywanych wiarygodnych przepływów maksymalnych. Wskaźniki zagrożenia powodziowego (WZP) na terenie województwa dolnośląskiego należy uznać za wysokie. Jego wartości oscylują w granicach od 0,7903 na Widawie w Zbytownie do 0,9887 na Bystrzycy w Lubachowie. Dla środkowej Odry mieszczą się one w granicach od 0,8486 na wodowskaziu w Oławie do 0,9118 w Ścinawie. Na podstawie danych przedstawionych na rysunku nr 3.5-1 można stwierdzić, że największe zagrożenie powodziowe skupia się w kilku rejonach zlewni Odry, tj. w dorzeczach: Bystrzycy, Nysy Kłodzkiej, Kwisy, Ślęzy i Nysy Szalonej. Duży wpływ na redukcję zagrożenia mają zbiorniki retencyjne. Jest to szczególnie widoczne w przypadku Nysy

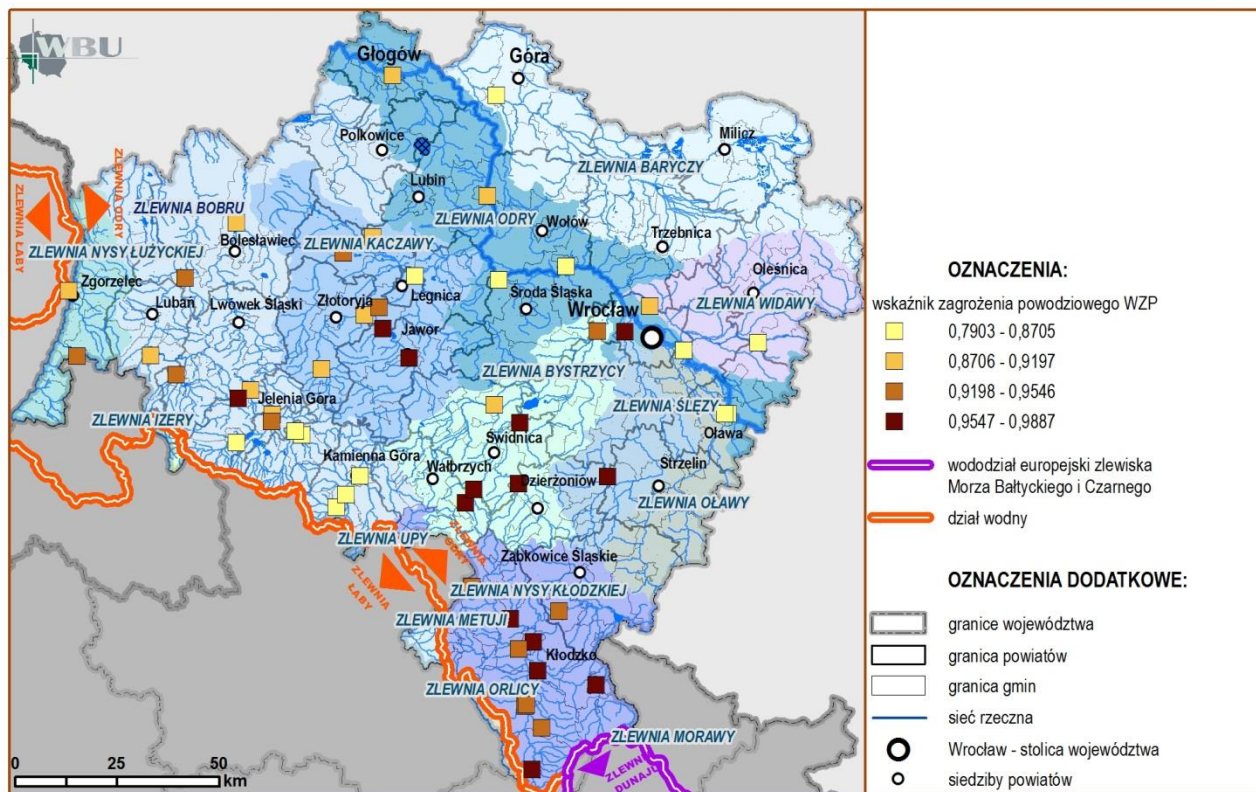
Kłodzkiej i Kaczawy, gdzie zagrożenie powodziowe na odcinku poniżej zbiorników jest znacznie mniejsze niż w górnej części zlewni.

3. Na terenie województwa dolnośląskiego wyznaczono granice obszarów bezpośredniego i potencjalnego zagrożenia powodzią oraz obszarów wymagających ochrony przed powodzią w zlewniach następujących rzek: Odry, Bystrzycy, Górnego Bobru, Kaczawy, Kwisy, Nysy Kłodzkiej. Informacje te pochodzą ze studiów ochrony przed powodzią zlewni poszczególnych rzek wykonanych przez RZGW we Wrocławiu oraz z opracowania Bezpieczna Gmina nad Odrą wykonanego przez WWF i RZGW we Wrocławiu. Niepełne (cały obszar województwa dolnośląskiego) zobrazowanie tego zjawiska wynika z braku dalszych opracowań branżowych. Na pozostałych terenach, zgodnie z ustawą Prawo wodne, obszar bezpośredniego zagrożenia powodzią stanowi teren pomiędzy linią brzegu rzeki a wałem przeciwpowodziowym.

4. Na terenie województwa dolnośląskiego wyodrębniono następujące rejony podwyższonego ryzyka powodziowego:

- Aglomerację wrocławską – modernizacja Wrocławskiego Węzła Wodnego – ze względu na duże zagęszczenie ludności, wielkość zgromadzonego majątku, urządzenia przemysłowe o wysokim potencjale zagrożenia, wartość kulturową oraz lokalizację strategicznych elementów warunkujących funkcjonowanie terenów zurbanizowanych,
- Kotlinę Kłodzką – ze względu na wyjątkowo intensywne narażenie na katastrofalne w skutkach powodzie (rejon górski),
- Sudety Zachodnie – ze względu na intensywne narażenie na katastrofalne w skutkach powodzie (rejon górski),
- Kotlinę Żytdawską – ze względu na straty poniesione w wyniku powodzi 2010 (obszar przygraniczny).

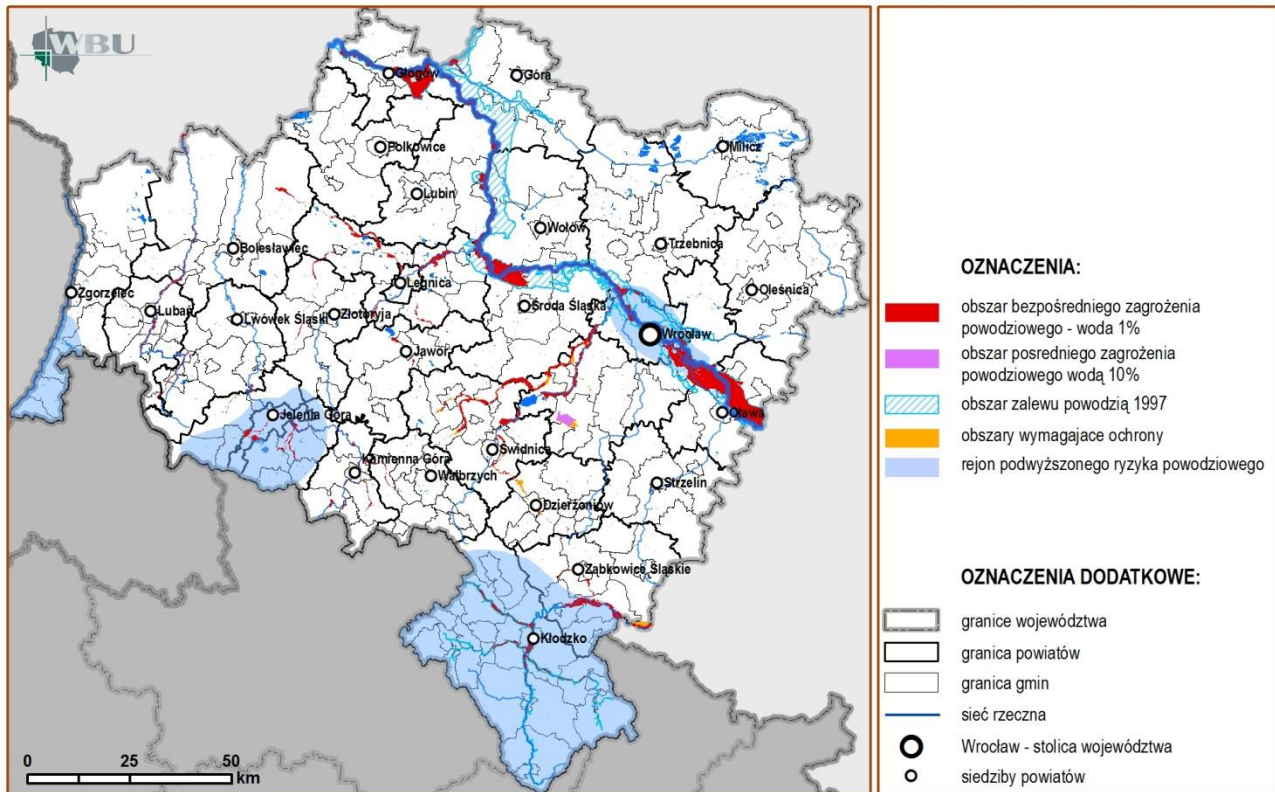
Rysunek 4.3-1. Wskaźniki zagrożenia powodziowego

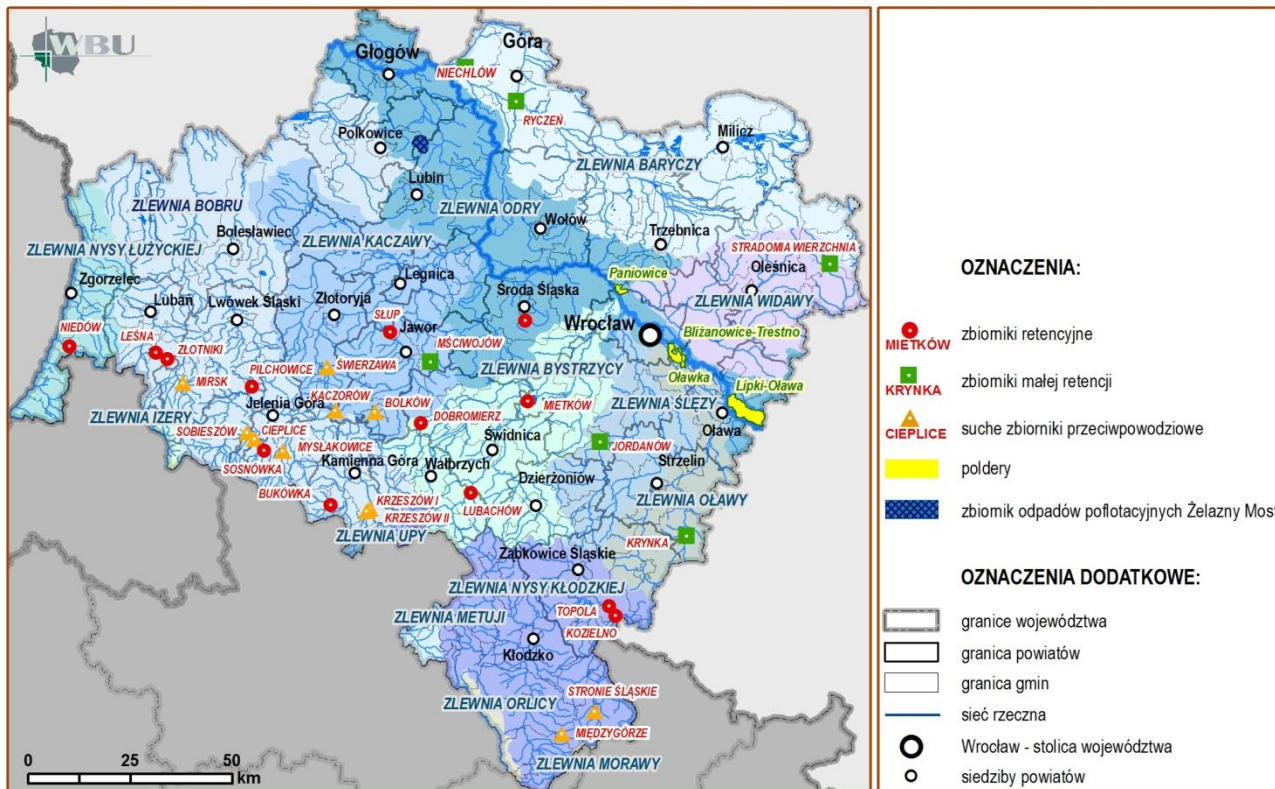
4.3.3. SYSTEM OCHRONY PRZECIWPOWODZIOWEJ

1. Na obszarze województwa znajduje się 12 wielofunkcyjnych, dużych zbiorników retencyjnych wykorzystywanych do celów przeciwpowodziowych, wodociągowych, alimentacji Odry dla potrzeb żeglugi, hydroenergetycznych, rybactwa i rekreacji. Łączna całkowita pojemność zbiorników wynosi 283,88 mln m³, pojemność użytkowa 82,66 mln m³ i powierzchnia zalewu 3304 ha. W ostatnich latach zostały wybudowane i oddane do użytku trzy duże zbiorniki retencyjne tworzące zespół zbiorników wielozadaniowych, wchodzących w skład systemu ochrony powodziowej doliny Odry. Pozostałe zbiorniki wykonano w latach 70-tych i 80-tych, natomiast zbiorniki energetyczne służące również retencji wód powodziowych powstały w okresie przedwojennym. Po Wielkiej Powodzi w 1997 r. możliwość przejęcia wód powodziowych przez zbiorniki retencyjne wzrosła o około 20%, natomiast powierzchnia zbiorników zwiększyła się o 871 ha, czyli ponad 25%.

Rysunek 4.3-2. Rejony podwyższonego ryzyka powodziowego

Rysunek 4.3-3. Elementy systemu ochrony przeciwpowodziowej.

2. Suche zbiorniki przeciwpowodziowe są ważne w systemie ochrony przed powodzią. Pozwalają na znaczne ograniczenie strat oraz wydłużenie czasu ostrzeżenia i ewakuacji ludności z terenów zagrożonych. Łączna pojemność 11 obiektów, zlokalizowanych na terenie województwa, wynosi 26,30 mln m³, powierzchnia zalewu 784,2 ha. Wszystkie istniejące suche zbiorniki przeciwpowodziowe zostały wybudowane w latach przedwojennych, na początku XX wieku. Największą powierzchnię oraz pojemność mają zbiorniki usytuowane na terenie powiatu jeleniogórskiego, w zlewni rzeki Bóbr, na lewostronnych górskich dopływach Bobru oraz prawostronnym dopływie górnego odcinka rzeki Kwisy.

3. Istotną rolę odgrywają również zbiorniki małej retencji wodnej – prowadzone w formie krajobrazowej (torfowiska, bagna, mokradła, lasy) - o pojemności do 5 mln m³. Na terenie województwa dolnośląskiego w 2009 roku zlokalizowanych było 3840 obiektów małej retencji o łącznej pojemności 155390,1 dam³, w tym 27 obiektów piętrzących jeziora, 298 sztucznych zbiorników wodnych, ponad 2 tys. stawów rybnych i 960 budowli piętrzących objekty.

4. Na obszarze województwa dolnośląskiego, w dolinie rzeki Odry znajdują się 4 poldery, stanowiące jeden z elementów systemu ochrony przed powodzią aglomeracji wrocławskiej w ramach Wrocławskiego Węzła Wodnego. Poldery Blizanowice -Trestno oraz Oławka, zalewane tylko podczas ekstremalnie wysokich stanów wód, wyposażone są w urządzenia wpustowe i wypustowe. Natomiast polder Lipki-Oława i Paniowice to poldery niesterowalne, wykorzystujące powierzchnię retencyjną w obniżeniu doliny rzeki. Łączna powierzchnia zajęta przez istniejące poldery wynosi 5982 ha, o łącznej pojemności 48 mln m³. Wymienione poldery stanowiące obecnie kontrolowane obszary zalewowe doliny Odry zostały oddane do użytku na początku XX wieku (powstały w okresie budowy systemu ochrony przeciwpowodziowej Wrocławskiego Węzła Wodnego).

5. Najlepiej zabezpieczona przed zagrożeniem powodziowym, zredukowanym przez retencje zbiornikową jest zlewnia Bystrzycy (zbiornik Lubachów, Mietków i Dobromierz) oraz Bobru (Bukówka, Sosnówka, Pilchowice oraz Leśna i Złotniki). Na bezpieczeństwo powodziowe obszaru Dolnego Śląska ma także wpływ system zabezpieczeń powodziowych zlokalizowany poza obszarem województwa, w górnej części dorzecza Odry. Kluczową inwestycją dla skutecznej ochrony regionu przed powodzią jest realizacja zbiornika Racibórz w województwie śląskim (w 2002 r. oddano do eksploatacji Polder Buków jako I etap budowy zbiornika Racibórz).

6. Ogólna długość wałów przeciwpowodziowych wszystkich rzek na terenie województwa wynosi 1332,6 km, w tym wałów rzeki Odry i polderów 380,0 km. Chronią one przed wezbrzeniami wód obszar 154 990 ha, co stanowi około 8% powierzchni całego województwa. Wały przeciwpowodziowe wzdłuż większości rzek nie stanowią nieprzerwanego pasma.

Odbudowy i modernizacji wymaga 575,43 km obwałowań. Większość wałów przeciwpowodziowych została zbudowana przed 1945 r. Prowadzone obecne działania na wałach ograniczają się głównie do modernizacji i uzupełnień obwałowań na terenach, dotychczas nie ograniczonych wałami. Niestety nie prowadzi się działań, mających na celu zwiększenie retencji dolin rzecznych poprzez odsunięcie obwałowań od rzek (poza jednym przypadkiem odsunięcia wałów w okolicach Domaszkowa i Tarchalic w gm. Wołów – na razie jednak w fazie projektowej).

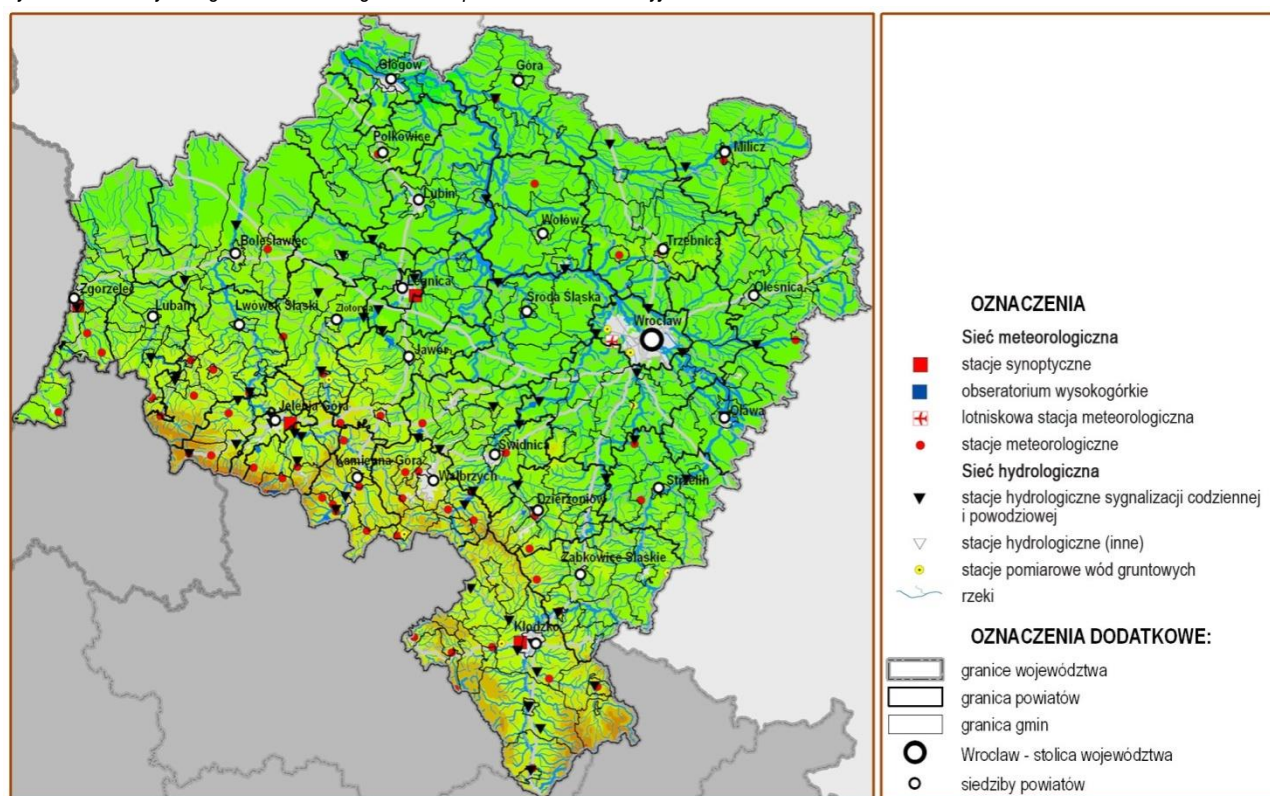
7. Wrocławski Węzeł Wodny to w znacznej części zabytkowy kompleks hydrotechniczny, funkcjonujący od ponad 100 lat. Stanowi bardzo złożony system rzek, kanałów, polderów i budowli hydrotechnicznych, obejmujących obszar całego miasta. System pełni funkcję przeciwpowodziową, żeglugową, komunalną, energetyczną i melioracyjną. Jego modernizacja jest częścią rządowego Programu dla Odry 2006.

4.3.4. SYSTEM KONTROLI I WCZESNEGO OSTRZEGANIA PRZED POWODZIĄ

1. Doskonalenie systemu osłony przeciwpowodziowej i prognoz służy poprawie prewencji przeciwpowodziowej, a tym samym zmniejszaniu szkód w przypadku powodzi oraz umożliwia wcześniejsze prognozowanie zdarzeń niosących ryzyko powodziowe i pozwala na podjęcie działań ratowniczych. Na terenie województwa funkcjonują 4 stacje synoptyczne, 1 stacja pomiarów aerologicznych, 1 lotniskowa stacja meteorologiczną (LSM), wysokogórskie obserwatorium meteorologiczne na Śnieżce (WOM), 1 radar meteorologiczny oraz sieć 54 sygnalizujących stacji meteorologicznych, 63 sygnalizujących stacji wodowskazowych i 8 stacji wodowskazowych sygnalizacji powodziowej oraz 6 stacji wód gruntowych. Sieć stacji meteorologicznych i hydrologicznych została wyposażona w urządzenia automatycznej rejestracji i przesyłania danych pomiarowych oraz w posterunki z funkcją telemetryczną. W ramach prowadzonej osłony Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej (IMGW) współpracuje ze służbami krajów sąsiadujących, odpowiedzialnymi za osłonę przeciwpowodziową, w tym z Czeskim Instytutem Hydrologiczno Meteorologicznym (CHMU) i Państwowym Urzędem Środowiska (LUA) Brandenburgii. Współpraca obejmuje wymianę danych pomiarowo obserwacyjnych, prognoz i ostrzeżeń oraz wymianę doświadczeń.

2. Sieć państwową uzupełniają lokalne sieci pomiarowe, pracujące na potrzeby gmin i powiatów (np. powiat kłodzki, miasto Wrocław). W trakcie realizacji jest lokalny system ostrzeżeń powodziowych na terenie Kotliny Jeleniogórskiej. Funkcjonuje także Obywatelski System Powiadamiania w Nowej Rudzie, oparty o tradycyjne narzędzia pomiarowe i obserwacje prowadzone przez wolontariuszy. Wykorzystuje on telefonię komórkową do przesyłania danych i powiadomienia mieszkańców o zagrożeniu.

Rysunek 4.3-4. Hydrologiczno-meteorologiczna sieć pomiarowo-obszaryjny

4.4. OBRONNOŚĆ, BEZPIECZEŃSTWO I TERENY ZAMKNIĘTE

4.4.1. SYSTEM OBRONNOŚCI

1. Na terenie województwa dolnośląskiego istotne miejsce w systemie obronności państwa zajmuje Śląski Okręg Wojskowy z siedzibą we Wrocławiu (obejmujący województwa: lubuskie, dolnośląskie, opolskie, łódzkie, świętokrzyskie, lubelskie, śląskie, małopolskie i podkarpackie) oraz Wojewódzki Sztab Wojskowy we Wrocławiu (obejmujący województwo dolnośląskie). Ponadto Wojskowe Komendy Uzupelnień zlokalizowane są w: Bolesławcu, Głogowie, Jeleniej Górze, Kłodzku, Legnicy, Świdnicy oraz trzy komendy we Wrocławiu.

2. Obowiązek ochrony granic państwa spoczywa na Straży Granicznej Rzeczypospolitej Polskiej. Na terenie województwa funkcjonują dwa oddziały: Łużycki Oddział Straży Granicznej (ŁOSG) z siedzibą w Lubaniu, obejmujący swoim zasięgiem 14 powiatów: bolesławiecki, górowski, głogowski, jaworski, jeleniogórski, kamiennogórski, legnicki, lubański, lwówecki, lubiński, polkowicki, wołowski, zgorzelecki, złotoryjski oraz miasta na prawach powiatu: Jelenią Górę i Legnicę oraz Sudecki Oddział Straży Granicznej im. Ziemi Kłodzkiej, zasięgiem obejmujący powiaty: dzierzoniowski, kłodzki, milicki, oleśnicki, oławski, strzeliński, średzki, świdnicki, trzebnicki, wałbrzyski, wrocławski, ząbkowicki oraz miasto Wrocław.

3. Wśród ogniw pozamilitarnych ważną rolę pełnią ognia gospodarcze, których zadania w dziedzinie obronności to m.in. tworzenie i utrzymywanie rezerw państwowych na potrzeby obronne, utrzymywanie infrastruktury obronnej, a także prowadzenie prac badawczo-rozwojowych na rzecz obrony państwa. Na terenie województwa działalność o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym prowadzi 15 przedsiębiorstw, 7 z nich zlokalizowanych jest we Wrocławiu, pozostałe w: Bogatyni, Jeleniej Górze, Lubaniu, Czernicy i Bolesławcu.

4.4.2. ORGANIZACJA SYSTEMU BEZPIECZEŃSTWA

1. System bezpieczeństwa województwa obejmuje poziomy: rządowy, samorządowy i pozarządowy. Zadania rządowe w tej dziedzinie realizowane są przez Wojewodę, któremu podlegają jednostki administracji zespolonej, reagujące na bezpośrednie zagrożenia. Są to przede wszystkim Dolnośląski Komendant Wojewódzki Policji oraz Dolnośląski Komendant Wojewódzki Państwowej Straży Pożarnej. Wojewodzie podlega również administracja, której zadaniem jest monitorowanie i kontrola w celu nie dopuszczenia do niebezpiecznych sytuacji. Takimi służbami między innymi są: Dolnośląski Wojewódzki Inspektor Farmaceutyczny, Dolnośląski Wojewódzki Lekarz Weterynarii, Dolnośląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska, Dolnośląski Wojewódzki Inspektor Nadzoru Budowlanego, Dolnośląski Wojewódzki Inspektor Transportu Drogowego

2. Szczególne zadania w zakresie bezpieczeństwa pełni Wydział Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego w Urzędzie Wojewódzkim, realizujący zadania z zakresu nadzorowania i koordynacji działań. Wydział tworzą oddziały: Planowania Cywilnego, Logistyki, Spraw Obronnych, Ratownictwa Medycznego oraz Centrum Zarządzania Kryzysowego, którego zadaniem jest m.in. zapewnienie ciągłego przepływu informacji oraz monitorowania i szybkiego reagowania.

3. Rola samorządu województwa w procesie planowania, reagowania zapobiegania klęskom żywiołowym nie jest w obecnie obowiązującym prawie sprecyzowana. Ustawa o zarządzaniu kryzysowym umożliwia wejście przedstawicielowi samorządu województwa w skład wojewódzkiego zespołu zarządzania kryzysowego. Zespół ten powoływany jest przez wojewodę i pełni funkcję pomocniczą w wykonywaniu zadań zarządzania kryzysowego. Samorząd województwa dolnośląskiego dostrzegając potrzebę określenia swojej funkcji w systemie bezpieczeństwa kraju opracował „Program poprawy stanu bezpieczeństwa na obszarze Dolnego Śląska”. W „Programie” wskazuje się m.in. rolę samorządu jako koordynatora działań nie realizowanych przez struktury rządowe, zaś w sferze rządowej udział w charakterze głosu doradczego. Szczególną rolę może pełnić w sferze prewencji, gdzie obecnie zachodzi konieczność wypracowania spójnych mechanizmów.

4. Sferę pozarządową stanowią organizacje działające na podstawie Prawa o stowarzyszeniach. Najważniejszym stowarzyszeniem tego typu, ze względu na swoje bezpośrednie działania w terenie, jest Związek Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej. Nie mniej ważną rolę odgrywa Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe oraz Polski Czerwony Krzyż. Obok ww. stowarzyszeń, które za główny cel stawiają sobie bezpośrednią pomoc w sytuacjach zagrożenia, istnieje wiele organizacji skupiających swoje cele na edukacji.

4.4.3. TERENY ZAMKNIĘTE I ICH STREFY OCHRONNE

1. Tereny zamknięte pełnią niezbędną funkcję dla obronności kraju. Są to tereny o charakterze zastrzeżonym ze względu na obronność i bezpieczeństwo państwa, określone przez właściwych ministrów i kierowników urzędów centralnych. Rozmieszczenie ich granic i stref ochronnych ustala się w drodze decyzji. W wykazie terenów zamkniętych MON pozostających w trwałym zarządzie lub użytkowaniu Rejonowego Zarządu Infrastruktury we Wrocławiu znajdują się 242 działki, których łączna powierzchnia wynosi 4 373,38 ha. Na terenie powiatu bolesławieckiego położone są również tereny zamknięte będące w Zarządzie Rejonowego Zarządu Infrastruktury w Zielonej Górze. W dyspozycji Komendanta Głównego Straży Pożarnej znajdują się tereny w powiatach lubańskim i kłodzkim, które łącznie zajmują powierzchnię 236,27 ha. Najwięcej terenów zamkniętych stanowią działki, przez które przebiegają linie kolejowe. Na terenie województwa jest ich 1998 i zajmują powierzchnię 7 338,07 ha.

2. Strefy ochronne od terenów zamkniętych pełnią dodatkową funkcję zwiększającą bezpieczeństwo. W województwie dolnośląskim na terenie dziewięciu gmin znajduje się 2 strefy ochronne wokół obiektów wojskowych oraz 5 stref ochronnych ujęć wód dla instytucji podległych MON.

4.4.4. POTENCJALNE ZAGROŻENIA

1. Podobnie jak w całym kraju, na terenie województwa występują potencjalne zagrożenia wynikające z działalności oraz będące skutkiem naturalnych zdarzeń klimatycznych. Występowanie potencjalnych zagrożeń bezpieczeństwa publicznego jest w dużej mierze wynikiem koncentracji mieszkańców oraz zagęszczenia infrastruktury przemysłowej i komunikacyjnej.

2. Intensywna działalność gospodarcza człowieka powoduje: zagrożenia chemiczne, gdzie do potencjalnych źródeł na terenie naszego województwa należy 190 zakładów, posiadających gazowe materiały toksyczne, składy produktów ropopochodnych oraz składowiska odpadów przemysłowych. W Wykazie Zakładów Dużego i Zwiększonego Ryzyka wystąpienia poważnej awarii przemysłowej, 16 zakładów zakwalifikowano, jako zakłady o dużym ryzyku, a 19 jako zakłady o zwiększonym ryzyku. Najintensywniejsze nagromadzenie tych zakładów ma miejsce w powiecie głogowskim i wołowskim oraz w Legnicy i Wrocławiu.

3. Na największe ryzyko wystąpienia zagrożeń związanych z transportem towarów niebezpiecznych narażone są tereny położone w pobliżu głównych tras komunikacyjnych. Najtragiczniejsze w skutkach są incydenty mające miejsce na terenach silnie zurbanizowanych. Ryzyko takie jest ogromne w miastach nie posiadających obwodnic, w których zbiegają się trasy przewozu. Analiza rozkładu przewozów materiałów niebezpiecznych klasy 2 (gazy sprężone, skroplone, rozpuszczone pod ciśnieniem), 3 (materiały zapalne) i 8 (materiały żrące) wykazuje, że na największe narażenie zagrożeniem są: miasto Wrocław, gdzie przez centrum biegnie tranzyt prowadzony drogami krajowymi nr 5, 8 i 94 oraz miasta Lubin, Świebodzice i Ząbkowice Śląskie.

4. Poważnym źródłem zagrożeń jest również transport kolejowy, który służy także przemieszczaniu ładunków niebezpiecznych. Głównym węzłem komunikacji kolejowej jest Wrocław, skąd promieniście rozbiegają się trasy. Do najważniejszych połączeń, którymi odbywa się transport kolejowy należą trasy: Wrocław - Legnica - Zawidów, Wrocław - Jelenia Góra oraz Wrocław - Opole.

5. Zagrożenia stwarza także nieodpowiednie składowanie odpadów. Według projektu Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami na lata 2008-2011 z uwzględnieniem lat 2012-15, sporządzonego w 2008 r., na terenie województwa funkcjonowały 143 składowiska odpadów komunalnych. Według danych WIOŚ z 2009 r. na terenie województwa znajdowało się 8 mogilników, w których przechowywano przeterminowane środki ochrony roślin, skażoną nimi ziemię i gruz. Na terenie województwa znajdowały się również 4 składowiska przyjmujące odpady zawierające azbest: w miastach Głogowie i Wałbrzychu oraz na terenie gmin Polkowice i Trzebnica. Szczególnym rodzajem zagrożenia obarczony jest zbiornik odpadów poflotacyjnych Żelazny Most. W wyniku uszkodzenia zbiornika „Żelazny Most”, w gminach Polkowice i Grębocice istnieje możliwość zatopienia okolicznych miejscowości falą o wysokości 3 do 10 m. Ponadto mogą wystąpić rozległe skażenia gleb i wód, zakażenia bakteriologiczne, wybuchy pożarów (samozapalenie odpadów) oraz eksplozje spowodowane tworzeniem się groźnych mieszanek wybuchowych (np. metan i tlen).

6. W aglomeracjach miejskich województwa należy liczyć się z coraz większą częstotliwością występowania zagrożeń budowlanych. Według informacji Głównego Urzędu Nadzoru Budowlanego, 64% niezamierzonych, gwałtownych zniszczeń obiektów budowlanych (katastrof budowlanych) dotyczy budownictwa mieszkaniowego. Tyczy się to obiektów wybudowanych w latach międzywojennych oraz boom budowlany lat 60-70-tych, gdzie w technologii wielkiej płyty budowano wielkie osiedla, których technologia użytkowania przewidziana była na około 30 lat trwałości. Zagrożeniem dla konstrukcji budynku są również szkody górnicze. Tereny, na których dochodzi do osiadania gruntu na skutek wydobywania, nie posiadają stabilności gruntu, będącej podstawą bezpieczeństwa konstrukcji. Zjawisko to na wielkich obszarach występuje w okolicach Wałbrzycha oraz w Lubinie i Polkowicach.

7. Do najpoważniejszych w skutkach naturalnych przyczyn klęsk żywiołowych należą powodzie, ze względu na ich złożoność i zasięg (szczegółowo omówione w rozdziale 4.3.3), a także silne, huraganowe wiatry. Zróżnicowane ukształtowanie terenu Dolnego Śląska w połączeniu z niekorzystną sytuacją baryczną sprzyja powstawaniu takich wiatrów, których prędkości przekraczające 100 km/h stwarzają poważne zagrożenie, czego skutkami są m. in.: zerwane linie energetyczne, uszkodzenia budynków, powalone drzewa.

8. Poważnymi w skutkach klęskami żywiołowymi są susze wywołane nierównomiernością opadów i brakiem systemu magazynowania wód powierzchniowych oraz załamaniem się bilansu wodnego. Ich objawami są obniżenie się średniego poziomu wód gruntowych o 1,5 m i m.in. spadek kondycji lasów, co w rezultacie powoduje podwyższenie prawdopodobieństwa ich zapalenia. Najbardziej narażone na pojawienie się susz powiaty to: górski, głogowski, lubiński, polkowicki, trzebnicki i wołowski.

9. Najpoważniejszym w skutkach rezultatami susz są pożary lasów. Do I kategorii dużego zagrożenia zaliczono lasy w Nadleśnictwach: Bolesławiec, Chocianów, Głogów, Legnica, Lubin, Oborniki Śl., Pieńsk, Ruszów, Węgliniec, Wołów, Złotoryja, Świeradów, Szklarska Poręba, Świątoszów, Przemków. Do II kategorii średniego zagrożenia zaliczono Nadleśnictwa: Bardo Śląskie, Lwówek Śląski, Miękinia, Milicz, Oleśnica, Oława, Świdnica, Śnieżka, Wałbrzych, Żmigród, Jawor, Henryków. Pożary dotyczą nie tylko lasów, często występują one w aglomeracjach miejskich: we Wrocławiu, Legnicy, Wałbrzychu i Jeleniej Górze.

4.5. TENDENCJE ZMIAN W ROZWOJU SYSTEMÓW TRANSPORTU I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

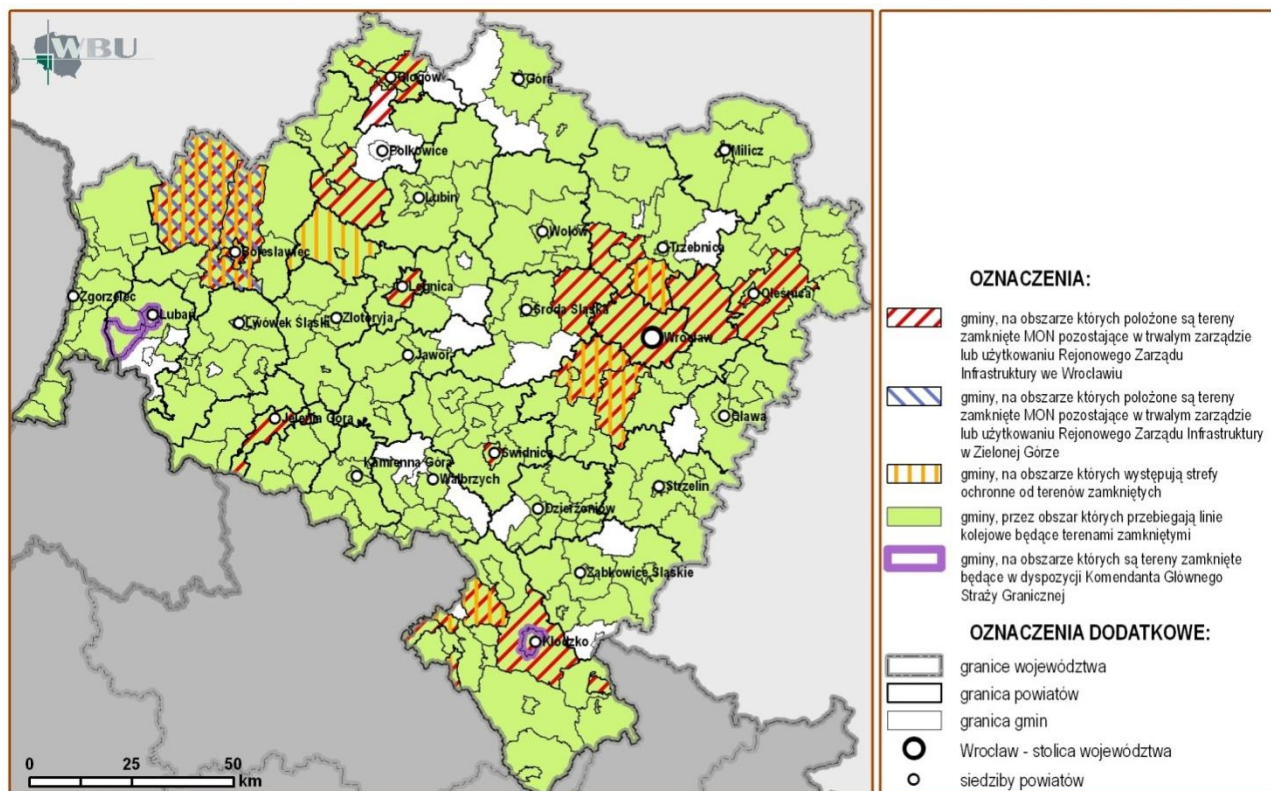
1. W trakcie przeprowadzonych analiz stanu zagospodarowania przestrzennego województwa w dziedzinie funkcjonowania i rozwoju systemów transportu oraz jego zmian w latach 2001 – 2009 ujawniły się następujące tendencje pozytywne (wskazane w kolejności referowanych wcześniej zagadnień):

- 1) systematyczny wzrost inwestycji drogowych, przy zapewnionym dostępie do znacznego wsparcia unijnych funduszy strukturalnych oraz środków budżetowych,
- 2) poprawa dostępności Dolnego Śląska na kierunku wschód zachód, w tym przede wszystkim Wrocławia,
- 3) wzrost liczby inwestycji służących zmniejszeniu uciążliwości ruchu tranzytowego oraz poprawie bezpieczeństwa ruchu drogowego,
- 4) utrzymywanie i preferowanie eksploatacji linii pierwszorzędnych i magistralnych, objętych umowami międzynarodowymi oraz poprawienie ich parametrów,
- 5) uruchomienie systemowych działań władz samorządowych województwa i Dolnośląskiej Służby Dróg i Kolei na rzecz odbudowy regionalnego systemu kolei dojazdowych,
- 6) sukcesywny wzrost ilości lotów i liczby odprawianych pasażerów w Porcie Lotniczym Wrocław i jego rozbudowa, wzmacniająca rozwój i konkurencyjność Dolnego Śląska.

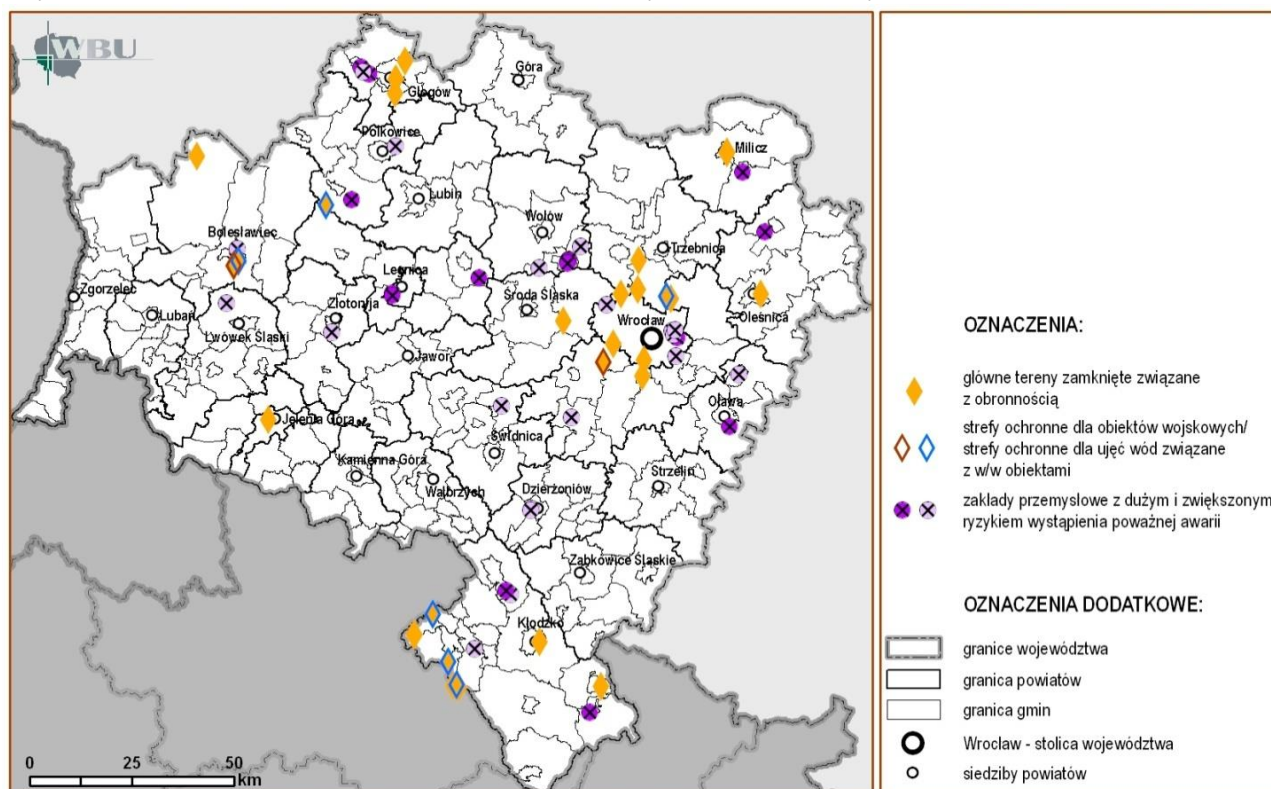
2. W ramach wyżej wymienionych analiz ujawniły się również następujące ważniejsze tendencje negatywne (wskazane w kolejności referowanych wcześniej zagadnień):

- 1) stały wzrost natężenia ruchu na większości dróg krajowych i wojewódzkich, szczególnie w otoczeniu Wrocławia oraz dużych i średnich miast,

Rysunek 4.4-1. Rozmieszczenie terenów zamkniętych

Rysunek 4.4-2. Rozmieszczenie głównych terenów zamkniętych związanych z obronnością, stref ochronnych dla obiektów wojskowych i ujęć wody związanych z tymi obiektami oraz zakładów przemysłowych z dużym i zwiększonym ryzykiem wystąpienia poważnej awarii.

- 2) wzrost popytu na samochodowe usługi transportowe kosztem transportu kolejowego,
- 3) niesprawne wykorzystywanie wsparcia unijnych funduszy strukturalnych i środków budżetowych oraz znaczne opóźnienia w realizacji rządowych planów rozbudowy infrastruktury drogowej w województwie,
- 4) utrzymywanie się dysproporcji pomiędzy skalą potrzeb w dziedzinie modernizacji i rozbudowy sieci dróg a możliwościami przeznaczania na te cele odpowiednich środków finansowych,

- 5) systematyczne wycofywanie ruchu osobowego i towarowego z szeregu linii kolejowych oraz pogłębianie się „luki remontowej” na liniach nieobjętych umowami międzynarodowymi,
 - 6) pogorszenie parametrów technicznych linii kolejowych z towarzyszącym spadkiem prędkości przewozu towarów, co w konsekwencji powoduje odpływ klientów,
 - 7) trwały regres w dziedzinie śródlądowego transportu wodnego na Odrzańskiej Drodze Wodnej przy znacznym opóźnieniu realizacji zadań przyjętych w programie dla Odry 2006, który docelowo dla Odry przewiduje stworzenie warunków pozwalających na funkcjonowanie drogi wodnej klasy III.
3. W trakcie przeprowadzonych analiz stanu zagospodarowania przestrzennego województwa w dziedzinie funkcjonowania i rozwoju systemów infrastruktury technicznej oraz jego zmian w latach 2001 – 2008 ujawniły się następujące pozytywne tendencje (wskazane w kolejności referowanych wcześniej zagadnień):
- 1) zmniejszanie się ilości pobieranych wód dla celów komunalnych przy jednoczesnym zwiększeniu udziału wód podziemnych w zbiorowym zaopatrzeniu ludności w wodę,
 - 2) systematyczna poprawa stanu gospodarki ściekowej, powiązana m.in. ze wzrostem wielkości zwodociągowanych i skanalizowanych terenów wiejskich,
 - 3) wzrost ilości ścieków oczyszczonych, zwłaszcza oczyszczanych biologicznie, w wyniku oddawania do eksploatacji nowo wybudowanych i zmodernizowanych oczyszczalni ścieków, przy zmniejszaniu się ilości ścieków nieoczyszczonych odprowadzanych siecią kanalizacyjną,
 - 4) zwiększanie się liczby miast, których mieszkańcy korzystają z gazu przewodowego i sukcesywny wzrost ilości zgazyfikowanych obrębów wiejskich przy zmniejszaniu się zużycia gazu z sieci,
 - 5) wzrost zainteresowania inwestorów energetyką wiatrową (realizacja zadań w tej dziedzinie pozostaje w początkowym stadium rozwoju, związanym m.in. z przygotowaniem do realizacji pierwszych farm wiatrowych),
 - 6) podnoszenie się poziomu bezpieczeństwa we wszystkich rodzajach zagrożeń,
 - 7) sukcesywne redukcje terenów wojskowych i zmniejszenie ograniczeń związanych z sąsiedztwem obiektów wojskowych wraz ze stopniowym przesuwaniem infrastruktury wojskowej na pogranicze wschodnie.
4. W ramach wyżej wymienionych analiz ujawniły się również następujące ważniejsze tendencje negatywne (wskazane w kolejności referowanych wcześniej zagadnień):
- 1) zwiększanie się ilości ścieków odprowadzanych bezpośrednio z zakładów przemysłowych, spowodowane większym zużyciem wody przez rozwijający się przemysł,
 - 2) wzrost ilości odpadów, związany ze wzrostem gospodarczym i małym stopniem realizacji programów minimalizacji wytwarzanych odpadów, przy jednoczesnym zmniejszaniu się masy zbieranych odpadów komunalnych i liczby składowisk komunalnych,
 - 3) postępujące zużycie napowietrznych sieci wysokich napięć, wynikające z niewystarczających nakładów na ich remontowanie i inwestycje (podjęte zostały w związku z tym m.in. działania na rzecz budowy nowych linii 400 kV łączących Wrocław z Elektrownią Opole),
 - 4) nieadekwatne tempo realizacji Programu dla Odry 2006,
 - 5) utrzymywanie się presji na zainwestowanie obszarów dolin rzecznych, zagrożonych powodzią, przy braku jasno określonych norm prawnych i ich skutecznego egzekwowania w tej dziedzinie,
 - 6) utrzymywanie się zróżnicowanej sytuacji w stanie technicznym i sprawności elementów technicznej infrastruktury przeciwpowodziowej, nie stanowiącej spójnego, w pełni wystarczającego systemu ochrony przed powodzią.

5. SFERA SPOŁECZNA

5.1. ZASOBY DEMOGRAFICZNE

TREŚĆ: Potencjał demograficzny i dynamika jego zmian - charakterystyka wybranych elementów demograficznych.

5.1.1. ZASOBY DEMOGRAFICZNE I DYNAMIKA ZMIAN

1. Liczba ludności województwa na koniec 2009 r. wynosiła 2 876,6 tys. Gęstość zaludnienia w porównaniu do średniej kraju (122 osoby na km²) była większa i wynosiła 144 osoby na km². Dolny Śląsk cechuje wyraźne przestrzenne zróżnicowanie rozmieszczenia ludności. Największą gęstością zaludnienia charakteryzują się gminy położone w południowej części województwa tj. w Kotlinie Kłodzkiej oraz w obrębie aglomeracji wrocławskiej. Wśród powiatów ziemskich największą gęstością zaludnienia cechuje się powiat wałbrzyski (349 osób na km²).

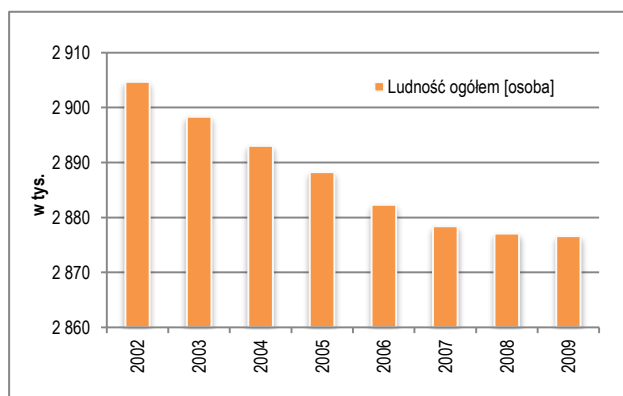
2. W latach 2002 – 2009 na terenie województwa dolnośląskiego ubyło ponad 28 tys. osób co oznacza spadek o 1%, przy czym w miastach liczba mieszkańców spadła o 2,4%. W tym samym czasie populacja ludności wiejskiej wzrosła o 21284 osoby (2,5%). (Tendencje zmian liczby ludności w województwie w latach 2002-2009 przedstawia wykres 5.1.-1). Procesy zmian potencjału ludnościowego regionu zbliżone są do ogólnopolskich tendencji w tym zakresie. W Polsce w tym samym czasie tj. od 2002 – 2009 roku ubyło 0,1% ludności.

3. W zakresie zmian liczby ludności w województwie występuje duże zróżnicowanie przestrzenne i spadek liczby ludności Dolnego Śląska. Jednak nie oznacza to ubytku na jego całym obszarze. Największa dynamika zmian w rozmieszczeniu ludności obserwowana jest w otoczeniu większych, atrakcyjnych ośrodków miejskich, do których należą: Wrocław, Lubin, Głogów, Jelenia Góra i Legnica. Wzrost o ponad 20% odnotowały gminy wiejskie: Jerzmanowa, Czernica, Lubin i Kobierzyce. Wzrost w przedziale od 10 do 20% wystąpił w gminach wiejskich: Długoleka, Siechnice, Głogów, Kunice, Jeżów Sudecki i Miękinia. Wzrost wielkości 8-9% wystąpił w gminach wiejskich: Wisznia Mała, Bolesławiec i Warta Bolesławiecka. W ujęciu regionalnym wzrost liczby ludności w latach 2002-2009 odnotowano w powiatach podregionu wrocławskiego. Największy spadek liczby ludności (ponad 6%) w tym samym czasie odnotowały małe miasta: Łądek Zdrój, Gryfów Śląski, Węglińiec, Duszniki Zdrój, Karpacz, Szklarska Poręba. Największy ubytek ludności wśród gmin wiejskich, mieszczący się w przedziale od 3 do 5%, odnotowały: gmina Nowa Ruda, Ciepłowody, Lewin Kłodzki, Krotoszyce i Zagrodno, Marciszów i Przeworno, Gromadka, Kondratowice i Dzierżonów. W ujęciu regionalnym niekorzystne tendencje ubytku ludności obserwuje się w południowej części województwa tj. w podregionie wałbrzyskim. Przestrzenną ilustrację dynamiki zmian liczby ludności w latach 2002-2009 przedstawiono na rysunku 5.1.-1.

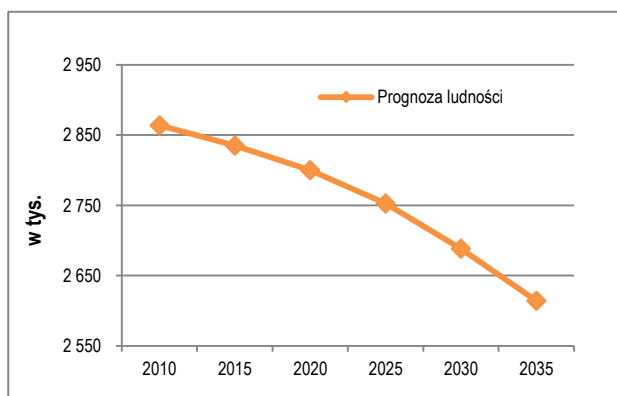
4. Według długoterminowej prognozy demograficznej ludności GUS, w latach 2009 - 2035 można spodziewać się pogłębiania obecnie występujących zjawisk (wykres 5.1-2.):

- 1) dalszego spadku liczby mieszkańców oraz utrzymania się tej tendencji w następnych latach; tempo tych zmian będzie postępujące, a prognozowana liczba ludności województwa ma wynosić w 2035 r. 2 614,2 tys., czyli o 2546,4 tys. mniej niż w 2009 r.,
- 2) większego spadku ludności w miastach niż na obszarach wiejskich; prognozowana liczba ludności miast w 2035 r. ma wynosić 1760,2 tys. osób, czyli o 256 tys. mniej niż w 2009 r.,
- 3) wyludniania się obszarów w południowej części województwa, w tym miast, a także wyraźnego wzrostu liczby mieszkańców na terenach podmiejskich oraz w północnej i wschodniej części regionu.

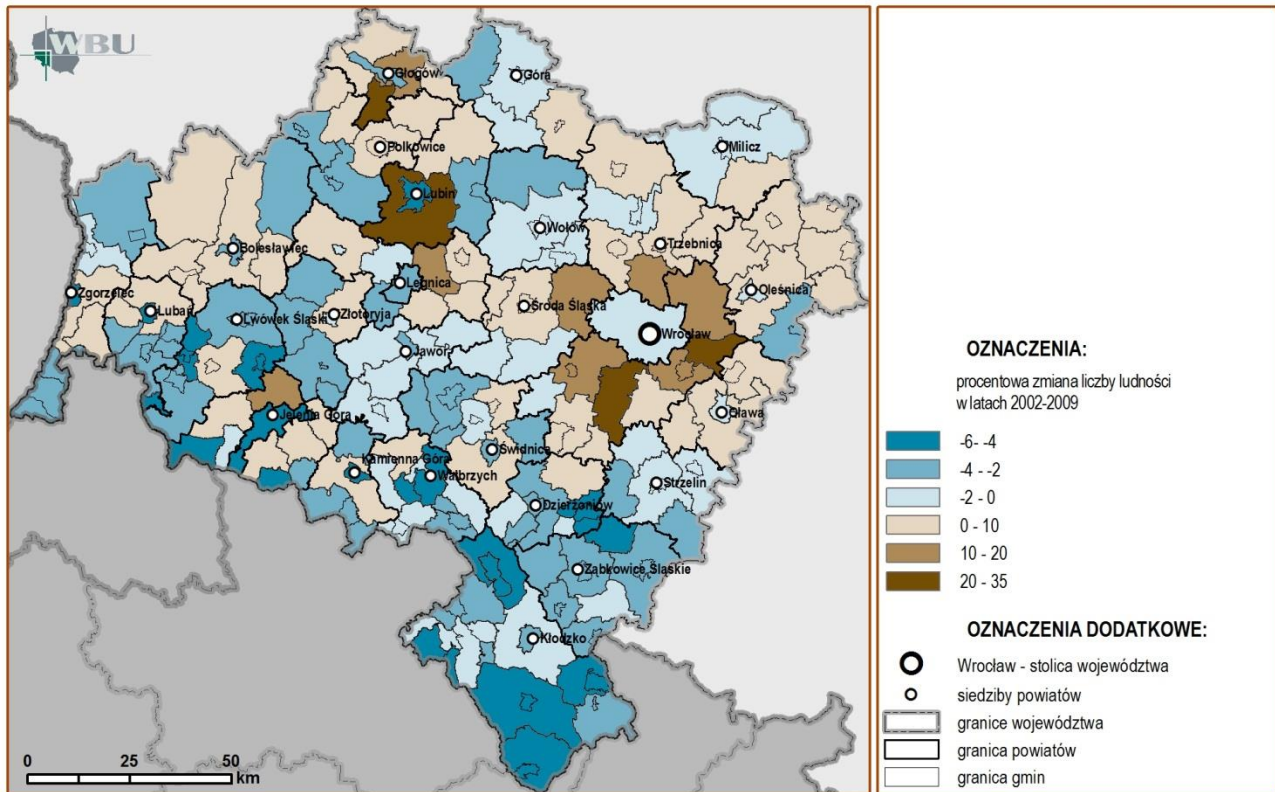
Wykres 5.1-1. Zmiany liczby ludności w województwie dolnośląskim w latach 2002-2009 (GUS).

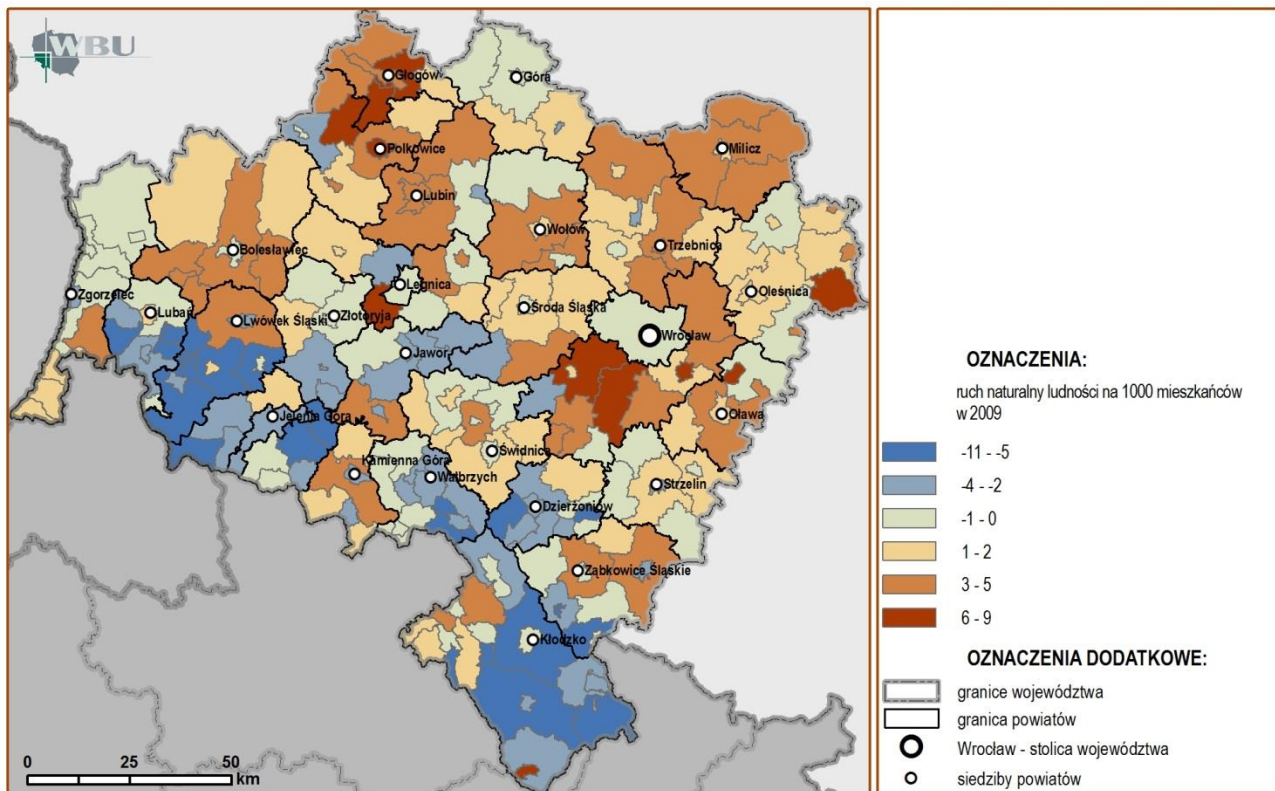
Wykres 5.1-2. Prognoza ludności województwa dolnośląskiego w latach 2010-2035 (GUS).

Rysunek 5.1-1. Zmiana liczby ludności w gminach (GUS).

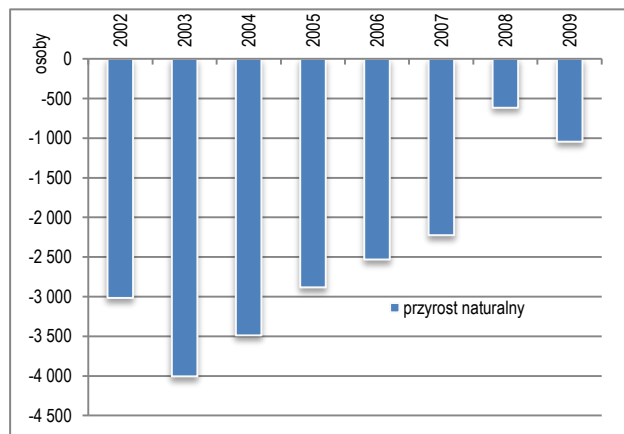
Rysunek 5.1-2 Wskaźnik przyrostu naturalnego w gminach (GUS).

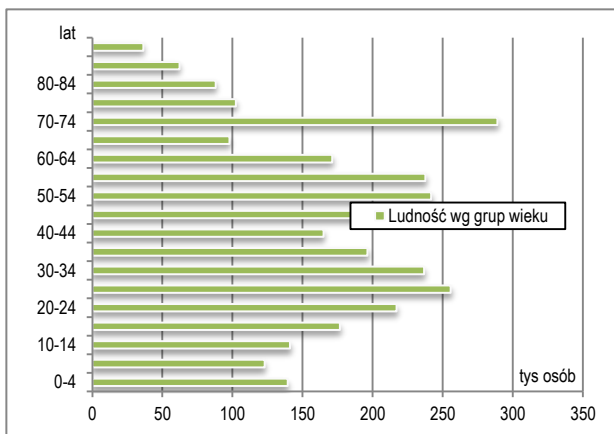
5.1.2. CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH ELEMENTÓW DEMOGRAFICZNYCH

1. Ważnym aspektem dla oceny zmian ludnościowych są analizy przyrostu naturalnego oraz salda migracji. W województwie w latach 2002-2009 obserwuje się wzrost liczby urodzeń oraz zgonów. Jednak w 2009 roku przyrost naturalny był nadal ujemny i wyniósł -1046, co w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców daje wskaźnik - 0,4 (dla kraju 0,9). W porównaniu do lat poprzednich, w województwie w dalszym ciągu odnotowuje się ujemny przyrost naturalny, jednak od 2003 r. tendencja zmienia się na wzrostową (wykres 5.1-3). Może być to spowodowane wchodzeniem w okres rozrodczy wyżu demograficznego (wykres 5.1.4).

Wykres 5.1-3. Przyrost naturalny ludności województwa dolnośląskiego w latach 2002-2009 (GUS).

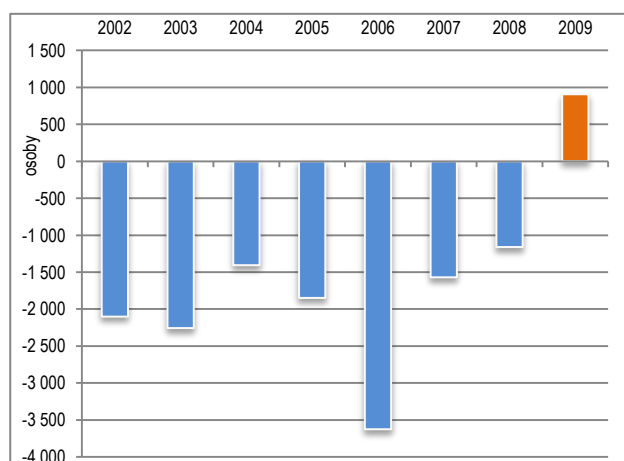
Wykres 5.1-4 Ludność województwa wg grup wieku w 2009 roku (GUS).

2. Na tendencje zmian demograficznych bardzo duży wpływ mają przemiany w sferze dzietności. W Polsce i tym samym na Dolnym Śląsku zmiany w tej dziedzinie mają charakter falowy, co można zaobserwować na wykresie 5.1-4. Obecnie powojenny wyż demograficzny powoduje wybrzuszenie wielkości populacji w wieku 45-59 lat, która już jest lub też za niedługi czas będzie na emeryturze. Drugie wybrzuszenie widoczne jest w przedziale wieku 20-39 lat, co przekłada się na obserwowany ostatnio wzrost przyrostu naturalnego. W 2009 roku w 15 spośród 29 powiatów odnotowano dodatni przyrost naturalny. Najwyższe wartości wskaźnika przyrostu naturalnego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców odnotowano w podregionie legnicko-głogowskim oraz wrocławskim, w gminach należących do powiatów: głogowskiego (4,5), polkowickiego (3,7), wrocławskiego (3,6), milickiego (2,9), lubińskiego (2,7) oraz oławskiego (2,3). Zaś najniższą wartością charakteryzowały się gminy południowej części województwa położone w granicach powiatu dzierzoniowskiego, wałbrzyskiego, miasto Jelenia Góra (-3,6) oraz gminy powiatu lwóweckiego i jeleniogórskiego (-3,0) (rysunek 5.1-2). Pod względem bilansu przyrostu naturalnego z lat 2003-2009 najkorzystniejszą sytuacją cechowały się gminy północnej części województwa, natomiast w gorszej sytuacji były gminy południowej części (rysunek 5.1-3).

4. Migracje są drugim, obok przyrostu naturalnego, czynnikiem bezpośrednio wpływającym na liczbę i rozmieszczenie ludności. Od wielu lat na Dolnym Śląsku notuje się ujemne saldo migracji stałej. W 2009 roku po raz pierwszy od wielu lat na Dolnym Śląsku odnotowano dodatnie saldo migracji, które wyniosło plus 907 osób (wykres 5.1-5). W tym samym czasie w kraju saldo migracji było ujemne i wyniosło -1196. Wskaźnik salda migracji w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyniósł 0,3 dla województwa oraz -0,03 dla kraju.

Wykres 5.1-5 Saldo migracji w województwie w latach 2002-2009 (GUS).

5. W migracjach wewnętrznych zauważa się tendencję odpływu ludności z miast na wieś. Szczególnie duże migracje obserwowane są w większych, atrakcyjnych ośrodkach miejskich, jak Lubin, Głogów, Jelenia Góra, Legnica, Bolesławiec oraz w ich otoczeniu (rysunek 5.1-4). W 2009 r. w przekroju gminnym najwyższe saldo migracji wewnętrznych odnotowano w gminach wiejskich: Lubin i Długołęka oraz na obszarze wiejskim gminy miejsko-wiejskiej Siechnice. Ujemne saldo migracji odnotowano w miastach Lubin, Wałbrzych i Głogów.

6. W ostatnich latach charakterystycznym zjawiskiem dla kondycji społeczeństwa dolnośląskiego był wzrost migracji za granicę. Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej i częściowe otwarcie europejskiego rynku pracy spowodowały, że zdecydowanie zwiększyła się emigracja zarobkowa ludności, zwłaszcza młodzieży. Jak już

wspomniano, w 2009 r. po raz pierwszy od wielu lat saldo migracji było dodatnie. Saldo migracji zagranicznych w 2009 r. było nadal ujemne mimo tego, że wykazało znaczny spadek wobec lat poprzednich. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyniosło w województwie minus 0,1 w 2009 r. a w 2008 r. minus 0,6.

7. W przekroju gminnym najwyższe dodatnie saldo migracji zagranicznych odnotowano w miastach: Wrocław, Oleśnica, Jelcz-Laskowice, Bolesławiec, Milicz oraz gminach wiejskich: Milicz, Miękinia i Kamieniec Ząbkowicki. Największe ujemne saldo migracji zagranicznych odnotowano w miastach: Wałbrzych, Jelenia Góra, Świdnica, Kłodzko.

8. Biorąc pod uwagę bilans migracyjny ludności Dolnego Śląska z lat 2002-2009 można stwierdzić, że najkorzystniejszą sytuacją (napływem ludności) cechował się powiat wrocławski, trzebnicki, średzki, jeleniogórski, legnicki oraz oławski. Natomiast najbardziej niekorzystne zmiany zachodziły w powiatach: wałbrzyskim, kłodzkim, lubińskim, głogowskim oraz miastach na prawach powiatu Legnicy i Jeleniej Górze. W układzie gminnym analizy wykazały, że w omawianym okresie napływ ludności odnotowały gminy przyległe do Wrocławia, Lubina, Legnicy, Głogowa, Bolesławca oraz Jeleniej Góry (rysunek 5.1-5).

Wykres 5.1-6 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w latach 2002-2009 (GUS).

9. Zaobserwowano również zjawisko wyludniania się większych miast na korzyść gmin przyległych, może sugerować, że mamy do czynienia ze zjawiskiem suburbanizacji¹.

10. Podział ludności na grupy wiekowe jest ważny ze względu na rolę jaką na rynku pracy odgrywa ludność w wieku produkcyjnym. Obecnie obserwuje się tendencję starzenia się społeczeństwa. W 2009 roku udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) w ludności ogółem wynosił 17,5% (w kraju 18,9%), w wieku produkcyjnym 65,7% (w kraju 64,4%), a w wieku poprodukcyjnym 16,7% (w kraju 16,5%) (Tabela 5.1-1). W latach 2002-2009 na Dolnym Śląsku obserwuje się wzrost udziału ludności w wieku produkcyjnym o 2,3% oraz w wieku poprodukcyjnym o 8,0%. Natomiast udział ludności w wieku przedprodukcyjnym maleje a spadek w tym samym czasie wyniósł 17,3% (wykres 5.1-6).

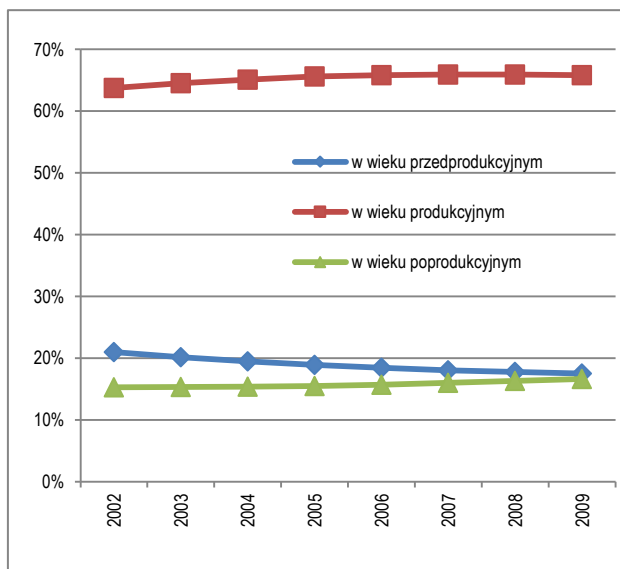

Tabela 5.1-1 Podstawowe dane demograficzne dla województwa i kraju w 2009 roku (GUS).

WYSZCZEGÓLNIENIE	WOJEWÓDZTWO	POLSKA
Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w ludności ogółem	17,5	18,9
Udział ludności w wieku produkcyjnym w ludności ogółem	65,7	64,5
Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem	16,7	16,5

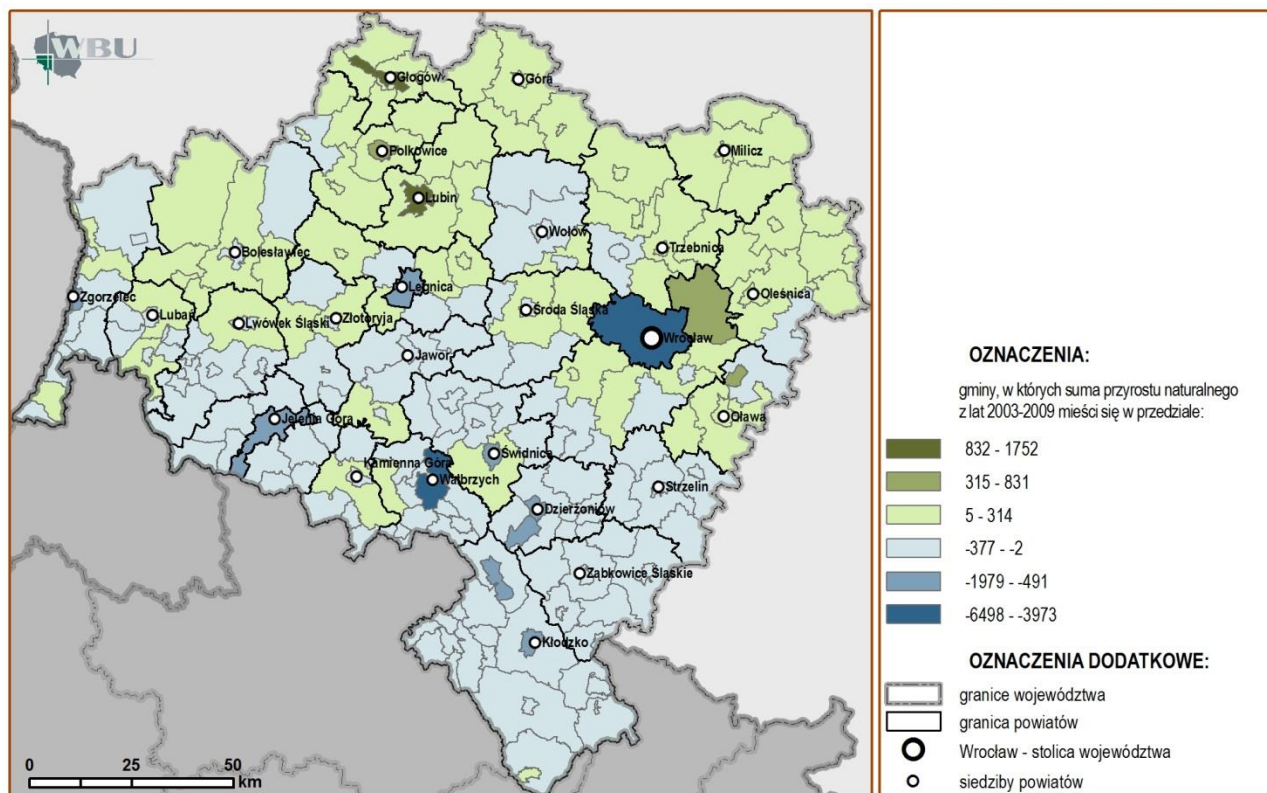
Dobłą ilustracją są dane zawarte w tabeli 5.1-2, wg których można stwierdzić, że procesy demograficzne następujące w tak krótkim okresie już pokazują przejście od młodych struktur do coraz starszych.

Tabela 5.1-2 Ustruktura demograficzna wg biologicznych grup wieku w województwie w latach 2002-2009 (GUS).

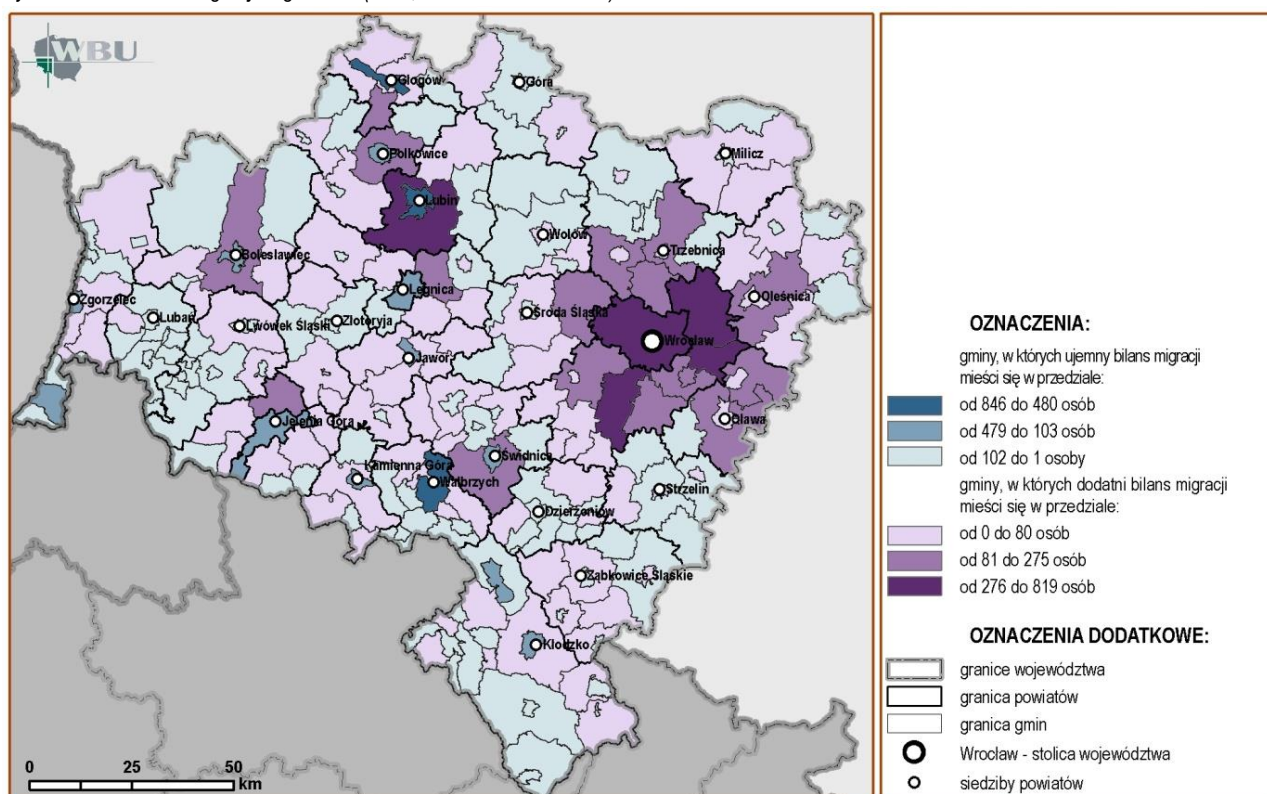
	LICZBA LUDNOŚCI OGÓŁEM	WIEK PRZEDPROD. (DO 17 LAT)	UDZIAŁ % W LUDNOŚCI OGÓŁEM	WIEK PRODUKCYJNY	UDZIAŁ % W LUDNOŚCI OGÓŁEM	WIEK POPRODUKCYJNY	UDZIAŁ % W LUDNOŚCI OGÓŁEM
2002	2 904 694	609 739	20,99	1 851 509	63,74	443 446	15,27
2003	2 898 313	583 889	20,15	1 869 853	64,52	444 571	15,34
2004	2 893 055	563 453	19,48	1 883 806	65,11	445 796	15,41
2005	2 888 232	546 461	18,92	1 894 695	65,60	447 076	15,48
2006	2 882 317	531 839	18,45	1 897 543	65,83	452 935	15,71
2007	2 878 410	519 920	18,06	1 898 148	65,94	460 342	15,99
2008	2 877 059	511 017	17,76	1 896 611	65,92	469 431	16,32
2009	2 876 627	504 040	17,52	1 893 481	65,82	479 106	16,66

¹ Suburbanizacja - wyludnianie się centrum miast i rozwój strefy podmiejskiej

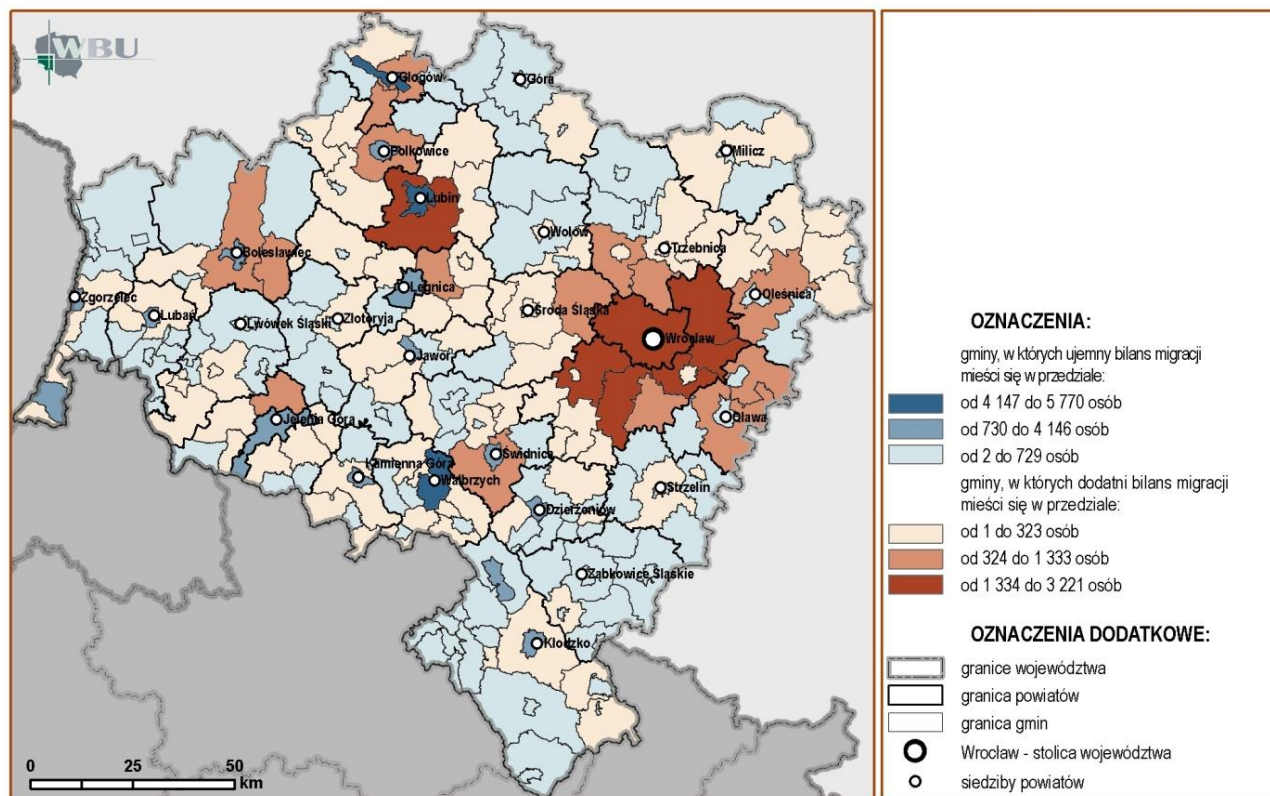
Rysunek 5.1-3 Bilans przyrostu naturalnego w gminach (GUS)

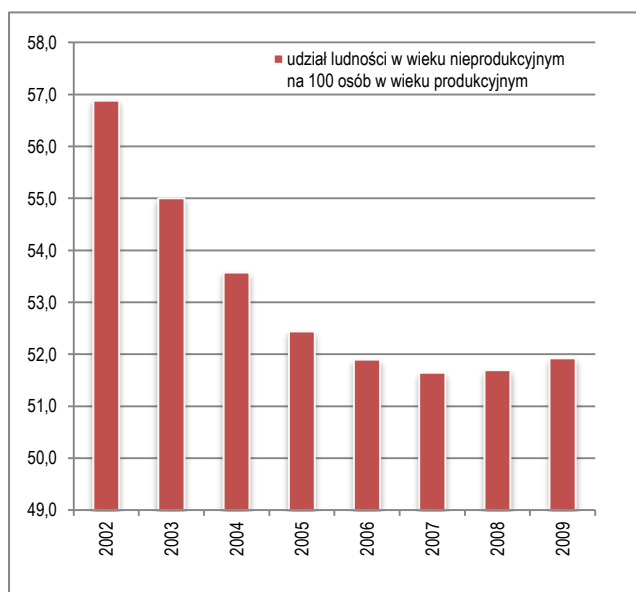
Rysunek 5.1-4 Saldo migracji w gminach (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

Rysunek 5.1-5. Bilans salda migracji w gminach w latach 2002-2009 (GUS).

Wykres 5.1-7 Zmiany obciążenia demograficznego w województwie w latach 2002-2009 (GUS).

12. Najniższym odsetkiem ludności w wieku przedprodukcyjnym charakteryzują się miasta, m.in.:

Szczawno Zdrój, Wrocław, Jelenia Góra, Świerzawa, Zgorzelec, Polanica Zdrój. Największym odsetkiem ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności w 2009 r. (powyżej 20%) charakteryzowały się dwie gminy: Szczawno Zdrój (24%) i Polanica Zdrój (21,3%).

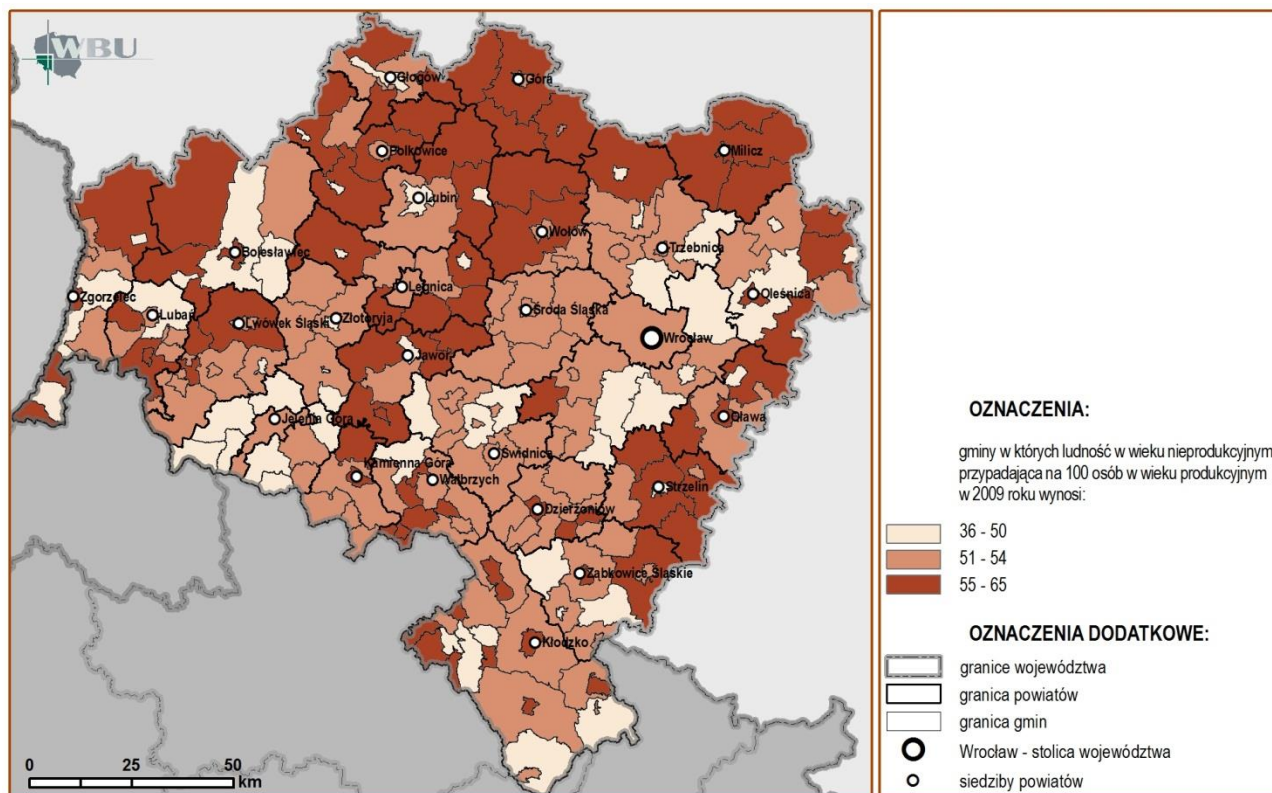
13. Analiza wskaźnika obciążenia demograficznego województwa wykazuje, że w 2009 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadło 51,9 osób w wieku nieprodukcyjnym² (w kraju 55,0), w tym 26,6 to osoby w wieku przedprodukcyjnym. Wyższe wartości obciążenia, czyli bardziej niekorzystną sytuację, odnotowano w 14 województwach kraju. W 2002 r. obciążenie ludności w województwie było wyższe i wynosiło 56,9 osób (w tym 32,9 to osoby w wieku przedprodukcyjnym). Do 2009 r. wskaźnik obciążenia demograficznego zmalał o 5%, co jest korzystnym zjawiskiem. Jednak w stosunku do roku poprzedniego wzrósł o 0,2% (tendencje zmian wskaźnika

obciążenia demograficznego dla województwa dolnośląskiego w latach 2002-2009 pokazuje wykres 5.1-7). Szczyt niskiego obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym przypadł na lata 2007-2008. Obecnie przyjmuje kierunek zwiększania obciążenia demograficznego³ ludności. Najwyższy współczynnik obciążenia w 2009 r. stwierdzono w Wałbrzychu (56,6) oraz w powiecie górowskim (55,6). Najniższy wskaźnik zanotowano w glogowskim (47,8) i złotoryjskim (48,9), co przedstawia rysunek 5.1-6. W perspektywie najbliższych lat przewidywany jest dalszy liczebny wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym oraz

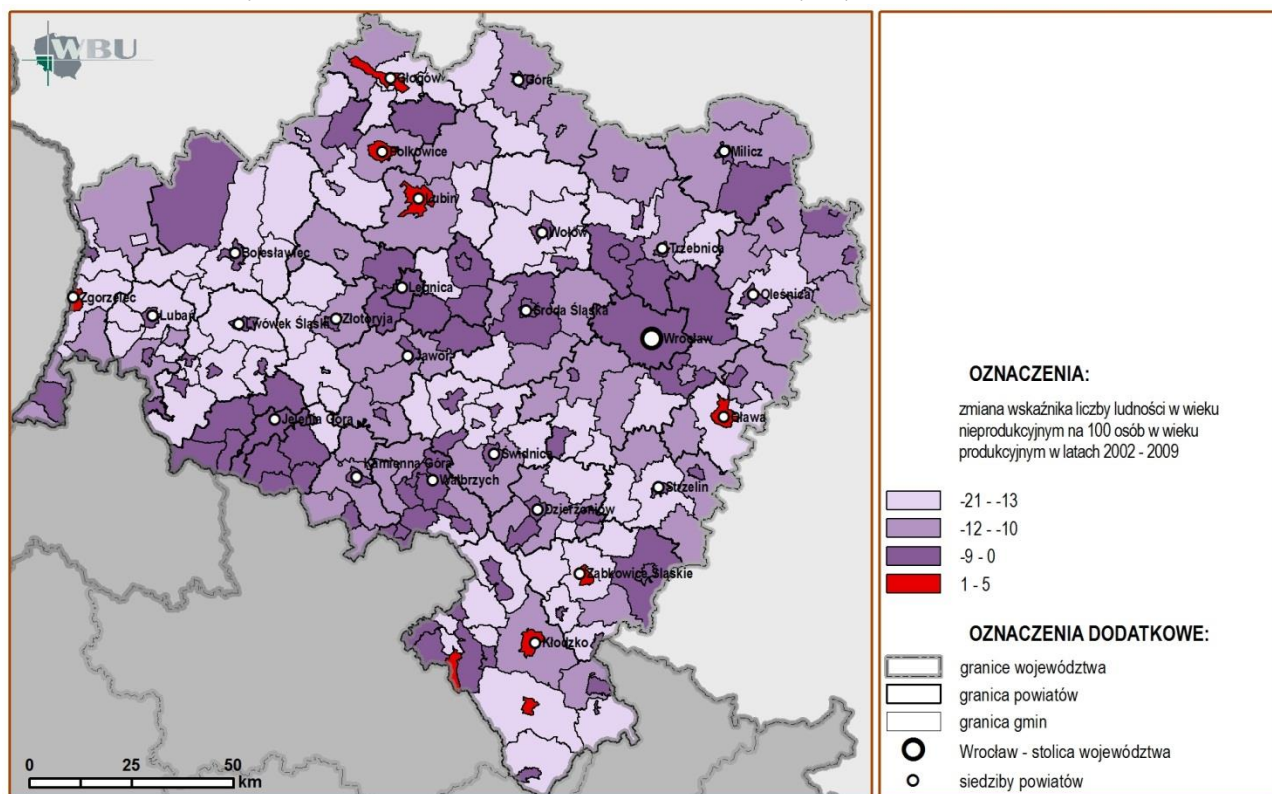
² Ludność w wieku nieprodukcyjnym (0-17 lat oraz 59 i więcej dla kobiet i 64 i więcej dla mężczyzn).

³ obciążenie demograficzne – udział ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

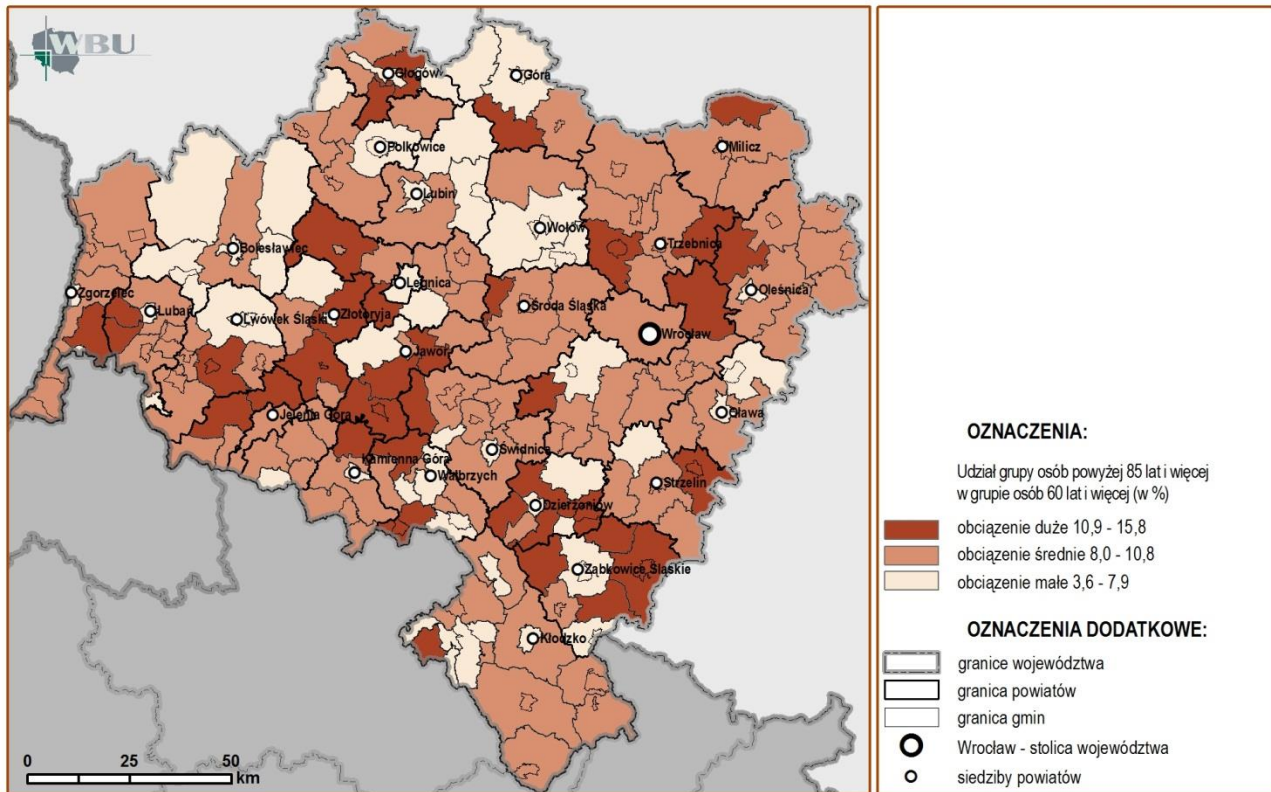
Rysunek 5.1-6 Obciążenie demograficzne w gminach (GUS, stan na 31.12.2009 r.).

Rysunek 5.1-7 Zmiany obciążenia demograficznego w gminach w latach 2002 - 2009 roku (GUS).

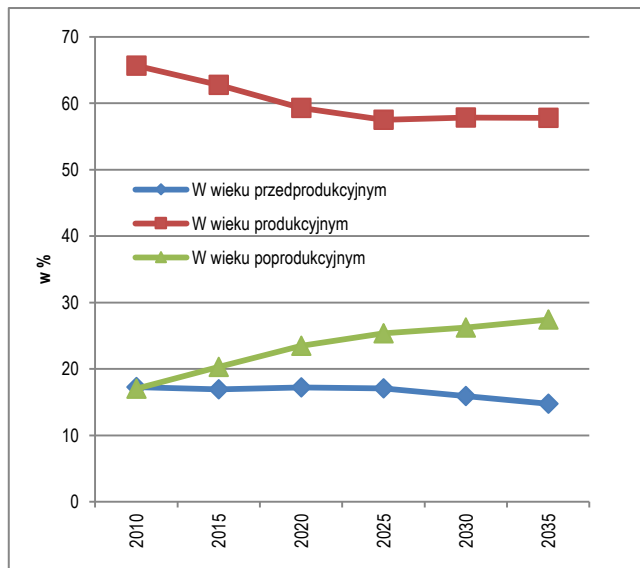
Rysunek 5.1-8 Wskaźnik podwójnego starzenia społeczeństwa w gminach (GUS, stan na 31.12.2009 r.).

zmniejszenie liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. Świadczy to o postępującym starzeniu się mieszkańców regionu (prognozę zmian pokazuje wykres 5.1-8. W okresie od 2002 do 2009 roku największy wzrost obciążenia demograficznego zaobserwowano w następujących miastach Dolnego Śląska: Oława, Lubin, Duszniki Zdrój, Polkowice, Kłodzko, Zgorzelec, Bystrzyca Kłodzka i Głogów (rysunek 5.1-7).

14. Wskaźnik określany terminem „podwójnego starzenia społeczeństwa”, mierzony odsetkiem osób w wieku 85 lat i więcej w grupie ludzi w wieku 60 lat i więcej wykazuje, że najbardziej obciążone odsetkiem osób dożywających sędziwej starości są duże miasta tj.: Wrocław, Jelenia Góra oraz tereny wiejskie (rysunek 5.1-8). Również w miastach obserwuje się wysoki udział ludności w wieku nieprodukcyjnym. Zmiany udziału struktur na okres od 2010 do 2035 roku prezentuje wykres 5.1-8.

Wykres 5.1-8 Prognoza udziału ludności wg ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w latach 2010-2035 (GUS).

5.1.3. POTENCJAŁ DEMOGRAFICZNY

I. Analiza potencjałów

1. Potencjał rozwojowy województwa oceniono na podstawie procesów migracyjnych oraz przyrostu rzeczywistego ludności, a także procesu starzenia się społeczeństwa.

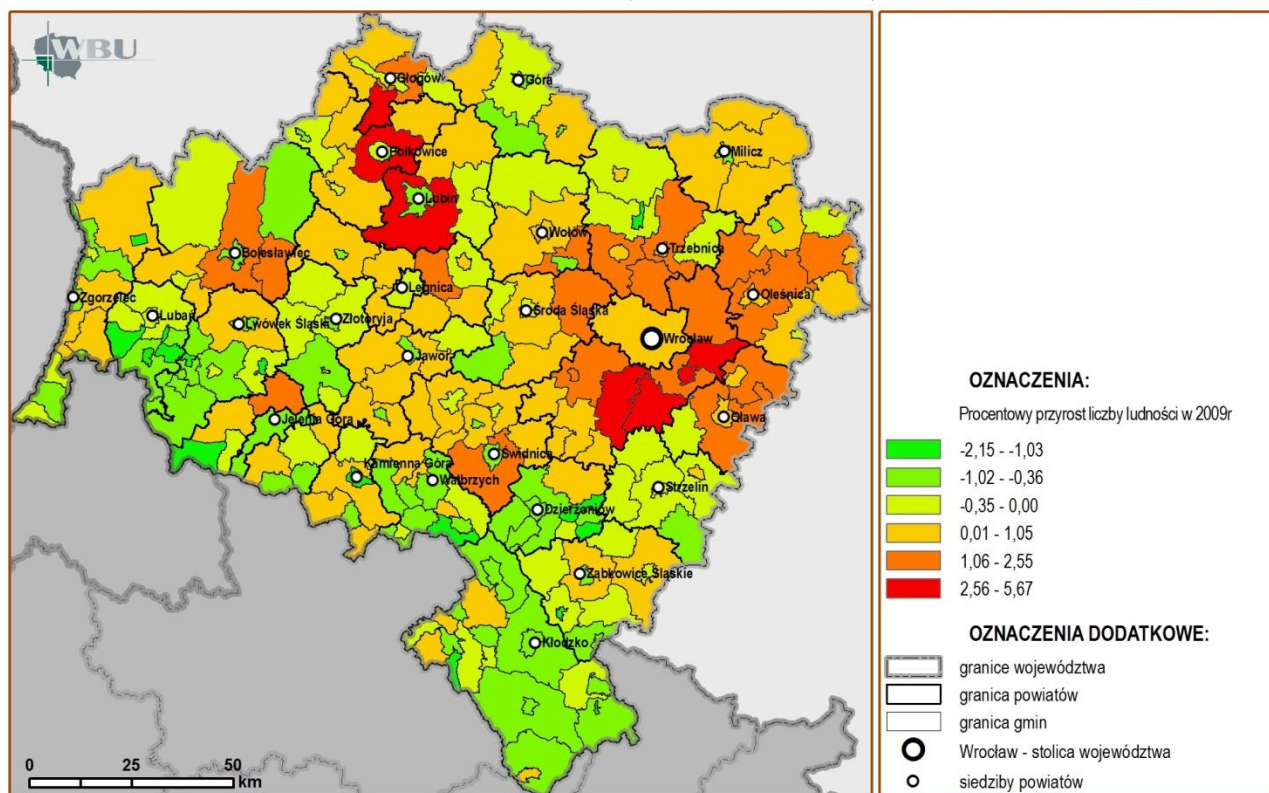
Przyrost rzeczywisty Dolnego Śląska (rysunek 5.1-9) oceniany na podstawie przyrostu naturalnego oraz migracji ludności w skali jednego roku tj. 2009 wskazuje na następujące wnioski:

- największy procentowy wzrost liczby ludności (przyrost rzeczywisty) miał miejsce w gminach powiatu wrocławskiego i powiatach przyległych, w gminach obszaru LGOM, wokół Bolesławca oraz Świdnicy,
- największy spadek przyrostu rzeczywistego odnotowano w gminach podregionu wałbrzyskiego.

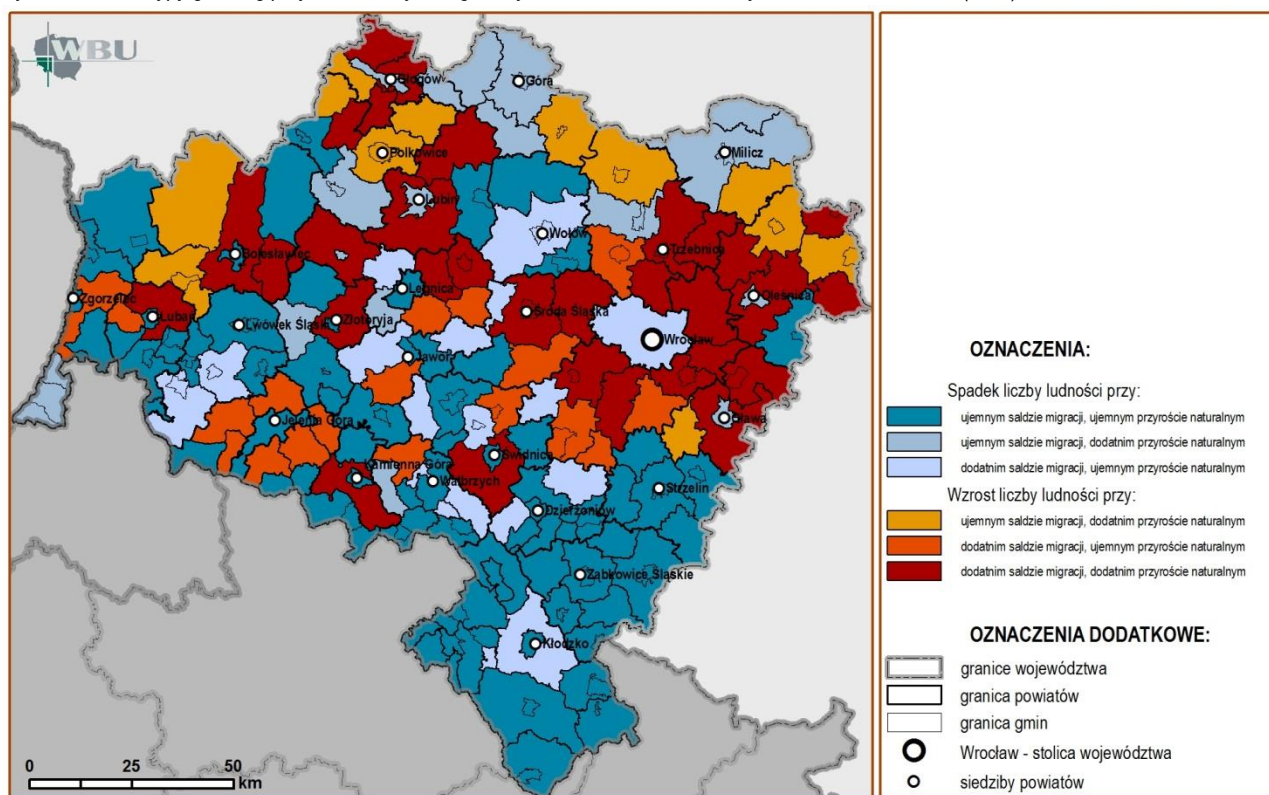
2. Zestawienie przyrostu naturalnego z saldem migracji w zderzeniu z dynamiką zmian liczby ludności w latach 2002-2009 pozwoliło ocenić potencjał poszczególnych gmin województwa pod kątem zasobów demograficznych. Na podstawie przeprowadzonych analiz wyodrębniono sześć typów gmin (rysunek 5.1-10).

3. Najważniejszy proces demograficzny trwający nie tylko na Dolnym Śląsku, ale również w całej Europie – starzenie się społeczeństwa jest przede wszystkim wynikiem znacznego gospodarczego, społecznego i medycznego postępu, który

Rysunek 5.1-9 Przyrost rzeczywisty w gminach województwa w 2009 r. (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

Rysunek 5.1-10 Typy gmin wg przyrostu rzeczywistego i czynników zmian ludnościowych w latach 2002-2009 (GUS).

daje możliwość długiego życia w coraz większym komforcie i bezpieczeństwie. Do czynników przyczyniających się do procesu starzenia, zalicza się:

- niski przyrost naturalny (niska dzietność – znacznie poniżej zastępowalności pokoleń),

- falowy charakter wyżu demograficznego, powodujący wyrzyszenia wielkości populacji (obecnie w grupach wiekowych 45-59 oraz 20-39 lat),
- wzrost średniej długości trwania życia,
- zjawisko migracji.

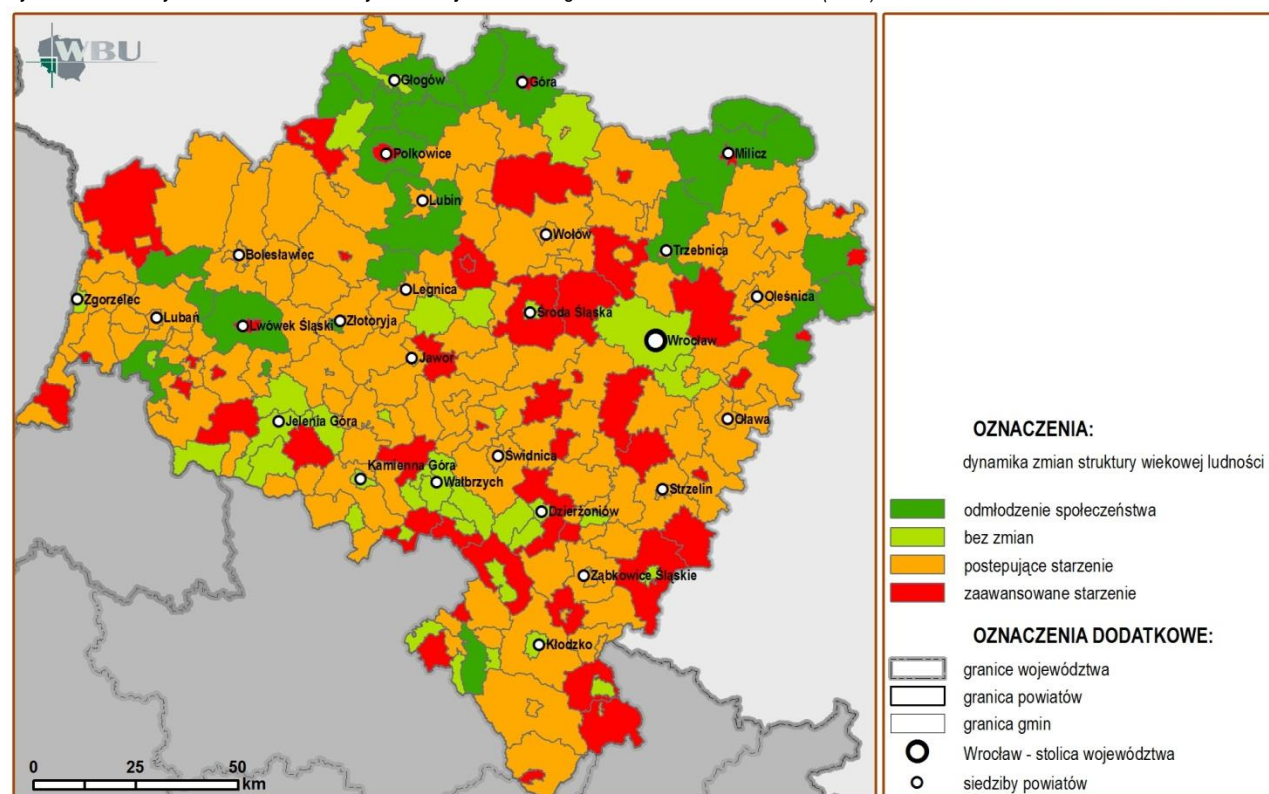
4. Dla ukazania struktury wieku ludności województwa dolnośląskiego wykorzystano trójkąt Ossana⁴. Trójkąt ten podzielono na dziewięć klas określających różne etapy rozwoju struktury wieku ludności (Tabela 5.1- 4).

5. Z przeprowadzonych analiz wynika, że ludność Dolnego Śląska starzeje się w dość szybkim tempie. Na rysunku 5.1-11 ukazano dynamikę zmian struktury wiekowej ludności w gminach w latach 2002-2009 (wg klucza umieszczonego w tabeli 5.1-3). Z przeprowadzonej analizy wynika, że ludność dużych miast tj. aglomeracji wrocławskiej, miasta Jeleniej Góry oraz Wałbrzycha utrzymuje się w tej samej grupie wiekowej mimo upływu czasu. Odmłodziło społeczeństwo aglomeracji LGOM, Lwówka Śląskiego, Milicza i Trzebnicy, a w szczególności ich tereny podmiejskie. Proces starzenia postępującego powoli obejmuje całe województwo, a starzenia zaawansowanego zaobserwowano w pojedynczych gminach.

Tabela 5.1-3 Podstawowe dane demograficzne dla województwa, kraju oraz UE w 2009 roku (GUS).

	WOJEWÓDZTWO	POLSKA	UE
Gęstość zaludnienia	144	122	114
Przyrost naturalny na 1000 ludności	-0,4	0,9	1,0 (dane za 2008)
Saldo migracji na 1000 mieszkańców	0,3	-0,03	bd
Ludność w wieku nieprodukcyjnym(do 17 lat) na 100 osób w wieku produkcyjnym	51,9	55,0	bd
Ludność w wieku nieprodukcyjnym(do 15 lat) na 100 osób w wieku produkcyjnym	37,9	40,2	48,6 (dane za 2008)

Rysunek 5.1-11 Dynamika zmian struktury wiekowej ludności w gminach w latach 2002-2009 (GUS).

II. Województwo dolnośląskie na tle kraju i unii europejskiej

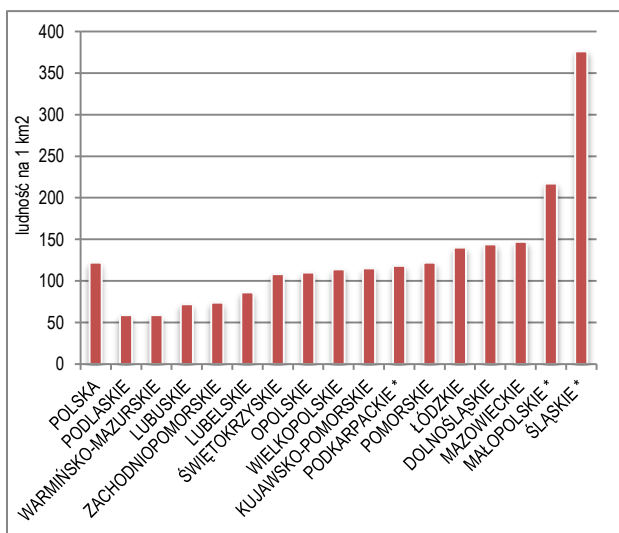
1. Województwo dolnośląskie charakteryzuje się dość dużą gęstością zaludnienia w porównaniu ze średnią krajową oraz europejską i plasuje się na czwartej pozycji w kraju, po województwach śląskim, małopolskim i mazowieckim (wykres 5.1-9).

⁴ Trójkąt Ossana – metoda analiz wielozmiennych, mająca zastosowanie w przypadku użycia takich cech, których wielkości liczbowe dają się zgrupować w trzy klasy, tworzące tzw. struktury trójdzielne. Elementy w wyróżnionych trzech klasach stanowią 100%, przyjęte zaś granice przedziałów zależą od celów badania. Np.: Każdy z boków trójkąta reprezentuje jedną z cech struktury. Im bliżej jednego z boków trójkąta, tym większa dominacja jednego składnika, im bliżej środka figury, tym bardziej elementy są do siebie zbliżone, osiągając 33,3% ogólnego udziału.

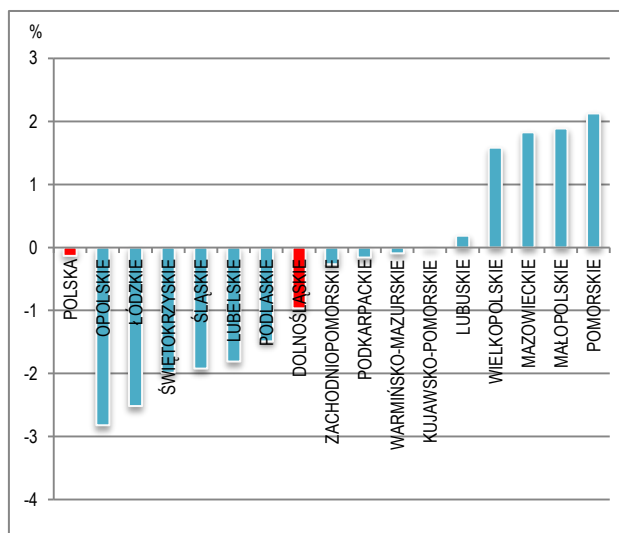
2. Pod względem przyrostu naturalnego województwo dolnośląskie wypada dużo słabiej niż średnia krajowa oraz europejska (wykres 5.1-11). Podobnie pod względem zmian ludnościowych zachodzących w latach 2002-2009 województwo dolnośląskie znalazło się w gronie województw o ujemnym przyroście rzeczywistym z wartością wyższą od średniej krajowej (wykres 5.1-10). Saldo migracji w 2009 roku osiągnęło wartość dodatnią i plasuje województwo na 5 pozycji w kraju. W tym samym czasie średnia krajowa była wartością ujemną (wykres 5.1-12).

3. Obciążenie demograficzne wyrażone liczbą ludności w wieku nieprodukcyjnym przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym plasuje województwo dolnośląskie na wysokiej 3 pozycji (wykres 5.1-13). Jednak prognozy demograficzne wykazują, że społeczeństwo województwa dolnośląskiego, podobnie jak kraju i Europy starzeje się

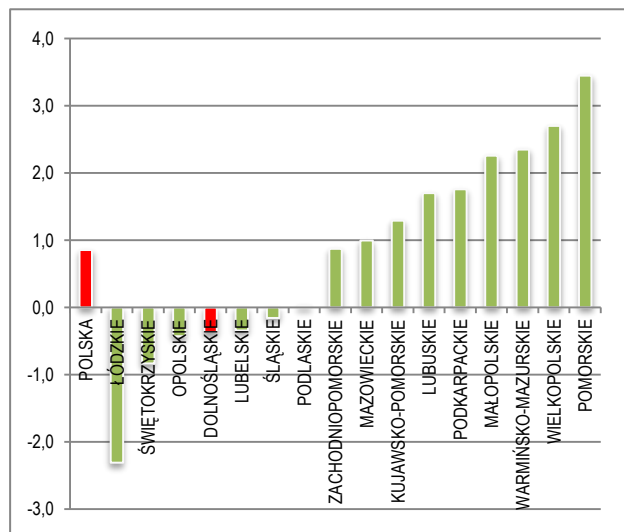
Wykres 5.1-9 Gęstość zaludnienia w województwie dolnośląskim na tle województw i kraju w 2009 roku (GUS).

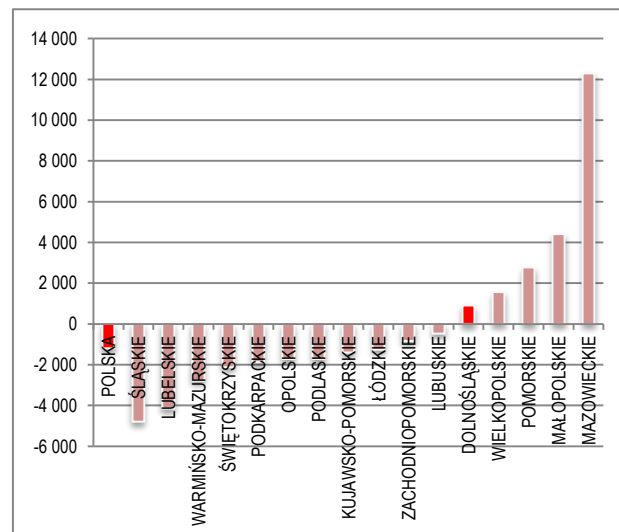
Wykres 5.1-10 Zmiana ludności w województwie dolnośląskim w ludności ogółem na tle województw i kraju w latach 2002-2009 (GUS).

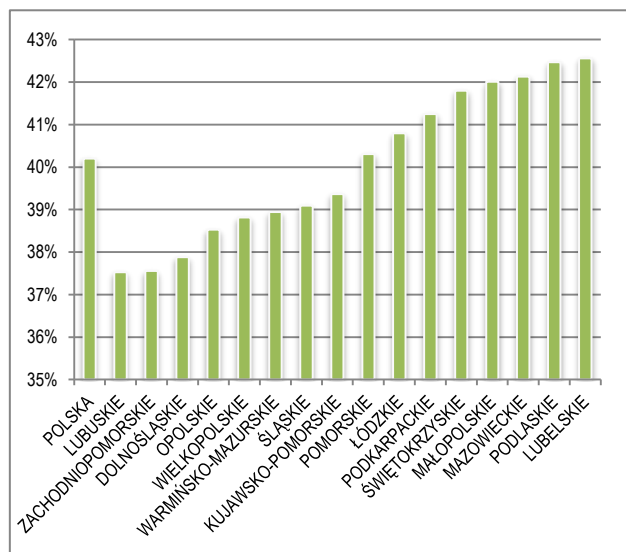
Wykres 5.1-11 Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w województwach i w kraju w 2009 roku (GUS).

Wykres 5.1-12 Saldo migracji w województwach i kraju w 2009 roku (GUS).

Wykres 5.1-13 Obciążenie demograficzne w województwach w 2009 roku, wg kryteriów UE (GUS).

krajową 64,5), a w szczególności: głogowskim, złotoryjskim, lubińskim, jeleniogórskim, wrocławskim, oławskim,

-jednym z najniższych wskaźników obciążenia demograficznego (udziału nieprodukcyjnych na 100 produkcyjnych) w kraju i województwach w 2009 r. (wg kryteriów UE),

-zatrzymaniem procesu emigracji, dodatnim saldem migracji trwającym w przeciągu lat 2002-2009 w gminach położonych w obrębie aglomeracji wrocławskiej, aglomeracji LGOM oraz w okolicach Bolesławca, Jeleniej Góry i Świdnicy.

2. Przeprowadzona analiza demograficzna ze względu na przyrost rzeczywisty, migracje, strukturę wieku i zjawisko starzenia się ludności pozwala dokonać syntezy kształtowania się struktur demograficznych w województwie dolnośląskim w postaci rejonizacji demograficznej potencjałów. Wydzielono dwa główne rejonu A i B charakteryzujące się potencjałem ludnościowym, wskazując jednocześnie wyraźne zróżnicowanie przestrzenne występujących zjawisk demograficznych w badanych gminach. Wytyczono również trzeci rejon rozproszony C, obejmujący pozostałe ośrodki regionalne.

Do wyróżnionych rejonów demograficznych zaliczamy:

-**rejon A** - aglomeracji wrocławskiej charakteryzujący się wysoką gęstością zaludnienia i generalnie dodatnim przyrostem rzeczywistym ludności wokół miasta (wiodącą rolę odgrywały migracje). Miasto Wrocław charakteryzujące się niewielkim spadkiem przyrostu rzeczywistego, co spowodowane było raczej ujemnym przyrostem naturalnym niż saldem migracji. W zakresie struktury wieku ludności oraz procesów starzenia się ludności miasto Wrocław charakteryzuje się strukturą wieku ludności starszą niż na terenie otaczających gmin, a proces starzenia się ludności samego miasta został na tym samym poziomie. Bardziej zaawansowany proces starzenia społeczeństwa występował w jego otoczeniu. Obciążenie demograficzne rejonu jest jednym z najniższych wskaźników na Dolnym Śląsku;

-**rejon B** - aglomeracji LGOM podobnie jak rejon A, charakteryzuje się wysoką gęstością zaludnienia i generalnie dodatnim przyrostem rzeczywistym. Na obszarach miejskich obserwowane było ujemne saldo migracji i dodatni przyrost naturalny (za wyjątkiem Polkowic), natomiast tereny podmiejskie charakteryzowały się dużą dynamiką dodatniego salda migracji i niewielkim przyrostem naturalnym. Struktura wieku ludności miast była zróżnicowana: Głogów- typ stagnujący, bez zmian, Lubin i Legnica- typ regresywny, cechujący się postępującym starzeniem ludności, natomiast Polkowice- typ regresywny o zaawansowanym procesie starzenia społeczeństwa. Tereny podmiejskie charakteryzowały się typem progresywnym czyli młodniejszym. Proces starzenia się społeczeństwa należy do zróżnicowanego, raczej postępującego, a obciążenie demograficzne rejonu jest znaczne z wyjątkiem miast Lubina i Głogowa;

-**rejon C** - obejmuje obszary skoncentrowane wokół pozostałych średnich ośrodków miejskich w powiatach: bolesławieckim, zgorzeleckim, jeleniogórskim i świdnickim. Charakteryzuje się ujemnym przyrostem rzeczywistym w miastach i dodatnim na terenach podmiejskich oraz ubytkiem rzeczywistym ludności gmin położonych w drugiej linii od ośrodka miejskiego. Proces starzenia się ludności rejonu C jest podobny do tego w rejonie B, czyli jest mocno zróżnicowany przy czym w miastach proces starzenia się ludności jest silniej rozwinięty (podwójne starzenie).

III. Podsumowanie

1. Na podstawie rozpoznania i oceny sytuacji demograficznej województwo dolnośląskie charakteryzuje się następującymi potencjałami:

-dużym potencjałem ludności oraz dużą gęstością zaludnienia,

-napływem liczby ludności do gmin podmiejskich tj. wokół większych ośrodków miejskich jak: Wrocław, Głogów, Lubin, Legnica, Polkowice, Bolesławiec oraz Jelenia Góra,

-wzrostem przyrostu naturalnego w porównaniu do lat poprzednich, a w ujęciu regionalnym w południowej części województwa oraz wokół większych ośrodków regionalnych tj.: Wrocławia, Legnicy, Lubina i Głogowa (LGOM), Bolesławca i Świdnicy,

-dużym udziałem mieszkańców w wieku produkcyjnym w większości powiatów województwa (ponad średnią

5.2. RYNEK PRACY

TREŚĆ: Zasoby i potencjał rynku pracy - Bezrobocie

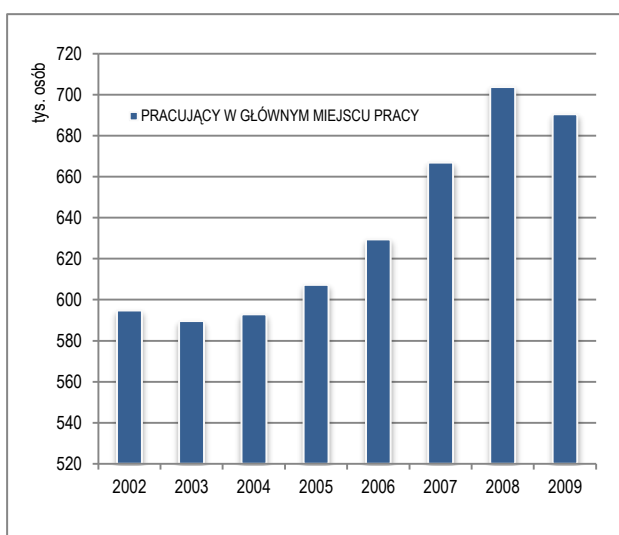
5.2.1. ZASOBY I POTENCJAŁ RYNKU PRACY

1. Zasoby i potencjał rynku pracy w województwie charakteryzuje przede wszystkim liczba pracujących⁵, która w 2009 r. wynosiła 690 449 osób (8,1% ogółu pracujących w Polsce). (Podział pracujących według sektorów własności oraz płci przedstawia tabela 5.2-1.). W latach 2002–2009 liczba pracujących na Dolnym Śląsku wzrosła o 16,1% (największy wzrost wśród województw w Polsce). Od 2003 r. do 2008 r. liczba ta ulegała stopniowemu wzrostowi. Tendencja została przerwana dopiero w 2009 r., gdy zanotowano spadek o 1,9% w stosunku do 2008 roku. (Zmiany liczby pracujących w województwie w latach 2002-2009 przedstawia wykres 5.2-1.).

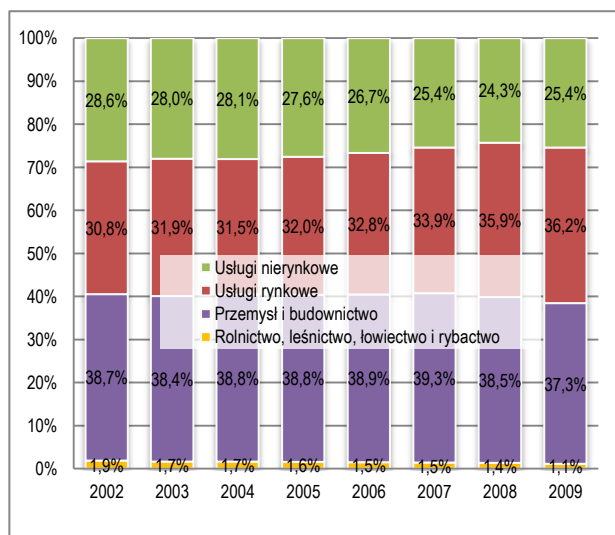
Tabela 5.2-1. Pracujący w głównym miejscu pracy w 2009 roku (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

DOLNY ŚLĄSK	OGÓLEM	% W OGÓLE	KOBIETY (%)	MĘŻCZYŹNI (%)
Pracujący ogółem	690449	100,0	48,8	51,2
Pracujący w sektorze publicznym	236938	34,3	63	37
Pracujący w sektorze prywatny	466809	65,7	40,9	59,1

Wykres 5.2-1. Liczba pracujących w latach 2002-2009 (GUS, stan na 31.12.2002-2009 r.)

Wykres 5.2-2. Struktura pracujących w latach 2002-2009 (GUS, stan na 31.12.2002-2009 r.)

2. W latach 2002-2009 zmianie ulegała również struktura pracujących. Wraz z upływem lat następował stopniowy wzrost udziału liczby pracujących w sektorze usług rynkowych (wzrost z 30,8% w 2002 r. do 36,2% w 2009 r.). Odbywało się to kosztem spadku udziału liczby pracujących w usługach nierynkowych (spadek z 28,6% w 2002 r. do 25,4% w 2009 r.), w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie (spadek z 1,9% w 2002 r. do 1,1% w 2009 r.) oraz w przemyśle i budownictwie (spadek z 38,7% w 2002 r. do 37,3% w 2009 r.). (Zmiany struktury pracujących w województwie w latach 2002-2009 przedstawia wykres 5.2-2.).

3. W celu trafniejszej oceny sytuacji na rynku pracy w zakresie pracujących w województwie, przedstawiono wskaźniki zatrudnienia⁶ oraz współczynnik aktywności zawodowej⁷, które zestawiono z danymi dla Polski i Unii Europejskiej. (wykresy: 5.2-3, 5.2-4).

4. Analiza terytorialnego rozmieszczenia pracujących wykazała, że w ponad połowie gmin województwa (w 88) liczba pracujących nie przekroczyła 1 000 osób. Według danych na 2009 r. najmniej pracujących odnotowano: spośród gmin wiejskich w Platerówce (72), z gmin miejskich w Wojcieszowie (278). Natomiast najwięcej pracujących odnotowano: spośród gmin miejsko-wiejskich w gminie Polkowice (24 297), z gmin wiejskich w gminie Kobierzyce (17 815). Największym ośrodkiem skupiającym pracujących w województwie w 2009 r. był Wrocław – z 33,5% udziałem pracujących w ogólnej liczbie pracujących w województwie. Pozostałe ośrodki miejskie pod względem udziału ilości pracujących w ogólnej liczbie pracujących w województwie, znalazły się daleko za Wrocławiem. Wśród nich należy

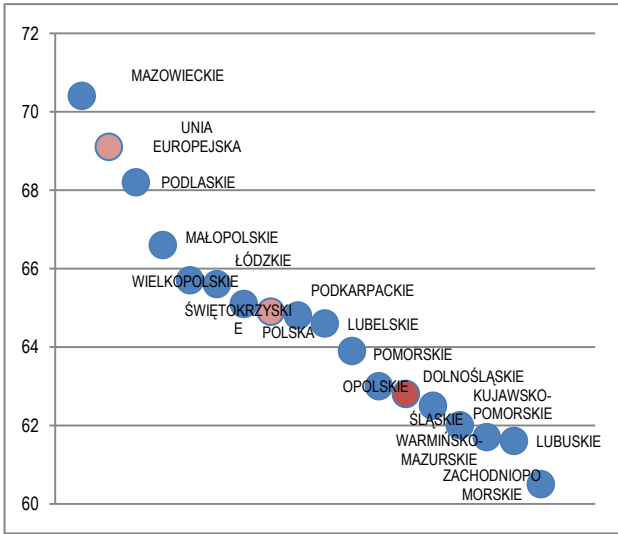
⁵ według pracujących w głównym miejscu pracy, bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób

⁶ procentowy udział pracujących w wieku 20-64 w ogólnej liczbie ludności w tej samej grupie wieku

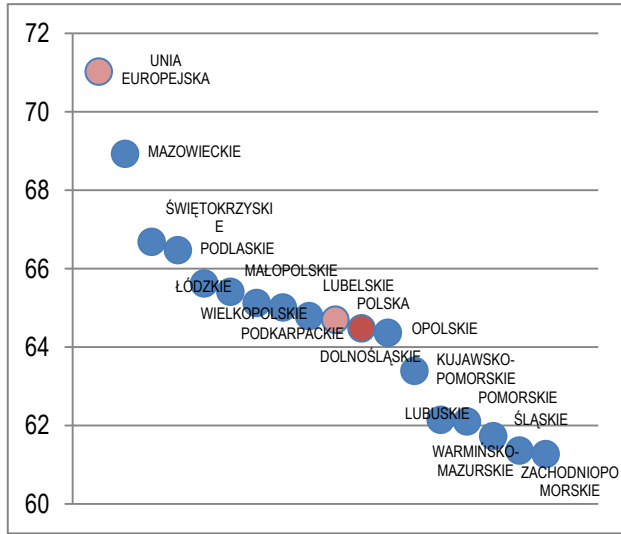
⁷ udział ludności aktywnej zawodowo w ogólnej liczbie ludności w wieku 15-64

wymienić Legnicę (z udziałem 4,9%), Wałbrzych (4,4%), Jelenią Górę (3,5%), gminę miejsko-wiejską Polkowice (3,5%), Lubin (3,2%), Głogów (2,5%) oraz Świdnicę (2,4%).

Wykres 5.2-3. Wskaźnik zatrudnienia w województwach, w Polsce i w Unii Europejskiej w 2009 r. (wg EUROSTAT i GUS, stan na 31.12.2009 r.)

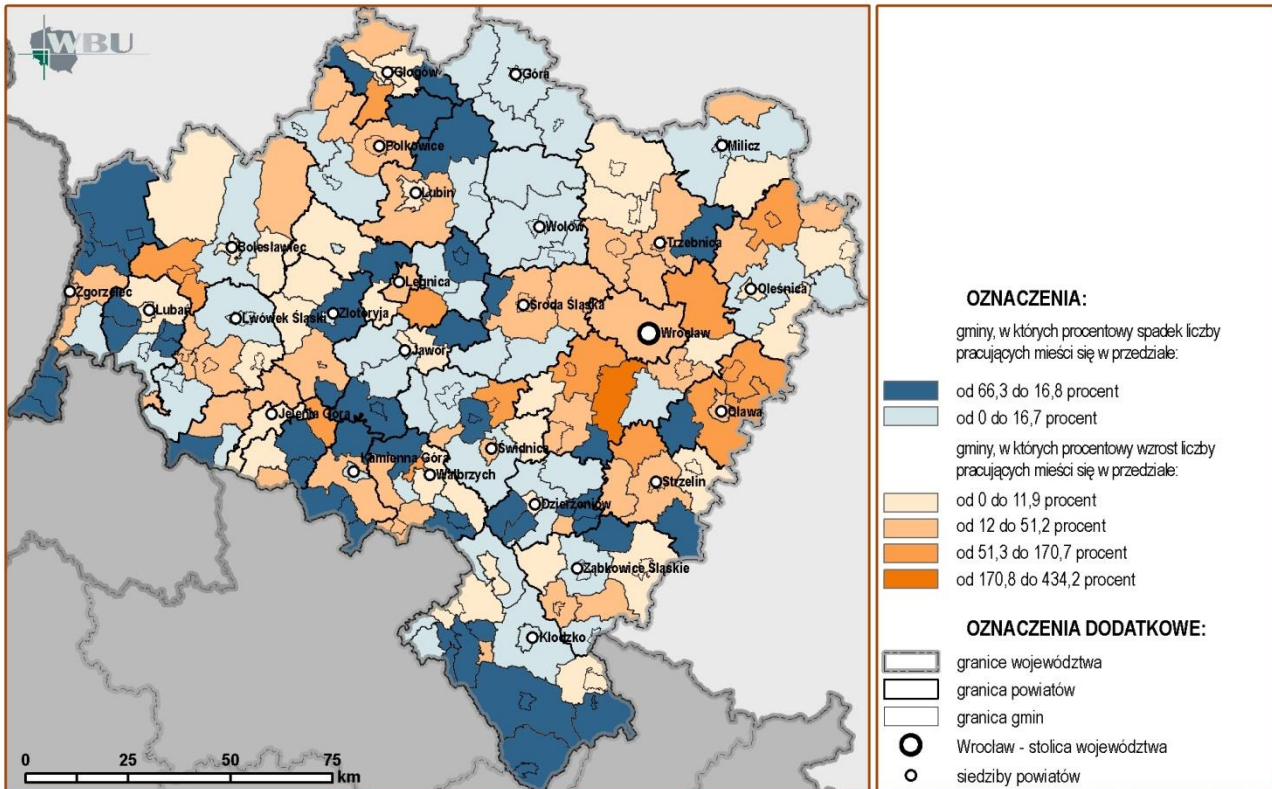

Wykres 5.2-4. Współczynnik aktywności zawodowej w województwach, w Polsce i w Unii Europejskiej w 2009 r. (wg EUROSTAT i GUS, stan na 31.12.2009 r.)

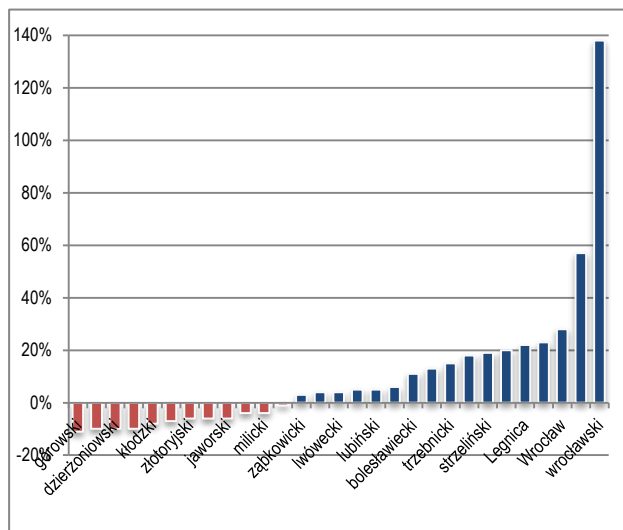

5. W latach 2002 - 2009 duży wzrost liczby pracujących, przekraczający średnią dla województwa (16%), zaznaczył się w powiatach: wrocławskim, olawskim, polkowickim, średzkim, strzelińskim, oleśnickim oraz w dwóch miastach na prawach powiatu: Wrocławiu i Legnicy. Największy procentowy spadek liczby pracujących (11%) zanotował powiat górski. (Zmiany liczby pracujących w powiatach w latach 2002-2009 przedstawia wykres 5.2-5.). W gminach największy wzrost liczby pracujących zanotowała gmina Kobierzyce (434,2%), a największy spadek liczby pracujących gmina Olszyna (66,3%). (Zmiany liczby pracujących w gminach w latach 2002-2009 przedstawia rysunek 5.2-1.)

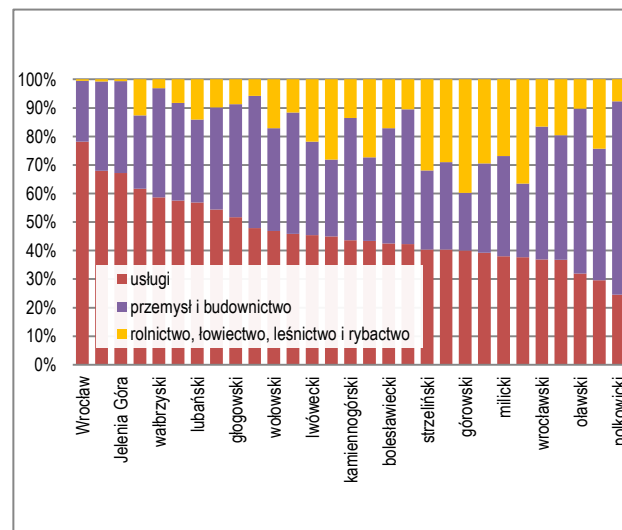
Rysunek 5.2-1. Zmiany liczby pracujących w latach 2002-2009 (GUS, stan na 31.12.2002-2009 r.)

Wykres 5.2-5. Zmiany liczby pracujących w latach 2002-2009 (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

Wykres 5.2-6. Struktura pracujących w 2009 r. (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

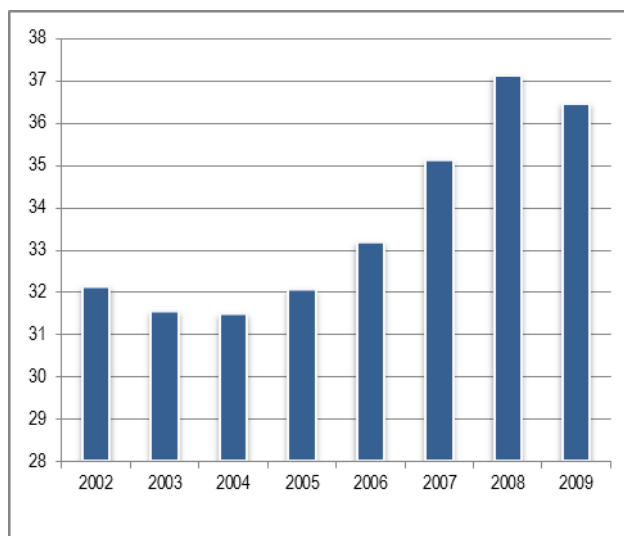

6. Z analizy struktury pracujących⁸ w 2009 r. wynika, że powiatami, w których udział pracujących w usługach był największy (przekraczał 50% ogółu pracujących), były: Wrocław (78,1%), Legnica (68,0%), Jelenia Góra (67,1%), powiat kłodzki (61,6%), powiat wałbrzyski (58,6%), powiat lubiński (57,6%), powiat lubański (56,9%), powiat jeleniogórski (54,4%) i powiat głogowski (51,7%). Pod względem przeważającego udziału pracujących w przemyśle i budownictwie (ponad 50% udziału w ogóle pracujących) należy wymienić: powiat polkowicki (67,8%) i powiat oławski (57,8%).

Powiatami, w których udział pracujących w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie był większy od średniej dla województwa tj. 16,7%, były: powiat górowski (39,8%), powiat legnicki (36,5%), powiat strzeliński (31,9%), powiat trzebnicki (29,5%), powiat jaworski (29,0%), powiat złotoryjski (28,1%), powiat ząbkowicki (27,3%), powiat milicki (26,9%), powiat średzki (24,3%), powiat lwówecki (21,8%), powiat oleśnicki (19,5%), powiat wołowski (17,1%) i powiat bolesławiecki (17,1%). Na podstawie udziału pracujących w poszczególnych sektorach gospodarczych w 2009 r. został określony charakter każdego powiatu. Wyodrębniono: 9 powiatów usługowych (ponad 50% udziału stanowili pracujący w usługach), 5 powiatów usługowo-przemysłowych (przeważający udział stanowili pracujący w usługach oraz w przemyśle i budownictwie), 3 powiaty przemysłowo-usługowe (przeważający udział stanowili pracujący w przemyśle i budownictwie oraz w usługach), 2 powiaty usługowo-rolnicze (przeważający udział stanowili pracujący w usługach oraz w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie), 2 powiaty przemysłowe (ponad 50% udziału stanowili pracujący w przemyśle) oraz 8 powiatów o charakterze mieszanym (zrównoważony udział pracujących we wszystkich sektorach gospodarczych).

Z analizy udziału pracujących w poszczególnych sektorach gospodarczych w powiatach wynika, że województwo dolnośląskie w 2009 r. charakteryzowało się zróżnicowanymi typami struktury pracujących. (Powiaty według typów struktury pracujących w 2009 r. przedstawia rysunek 5.2-2.).

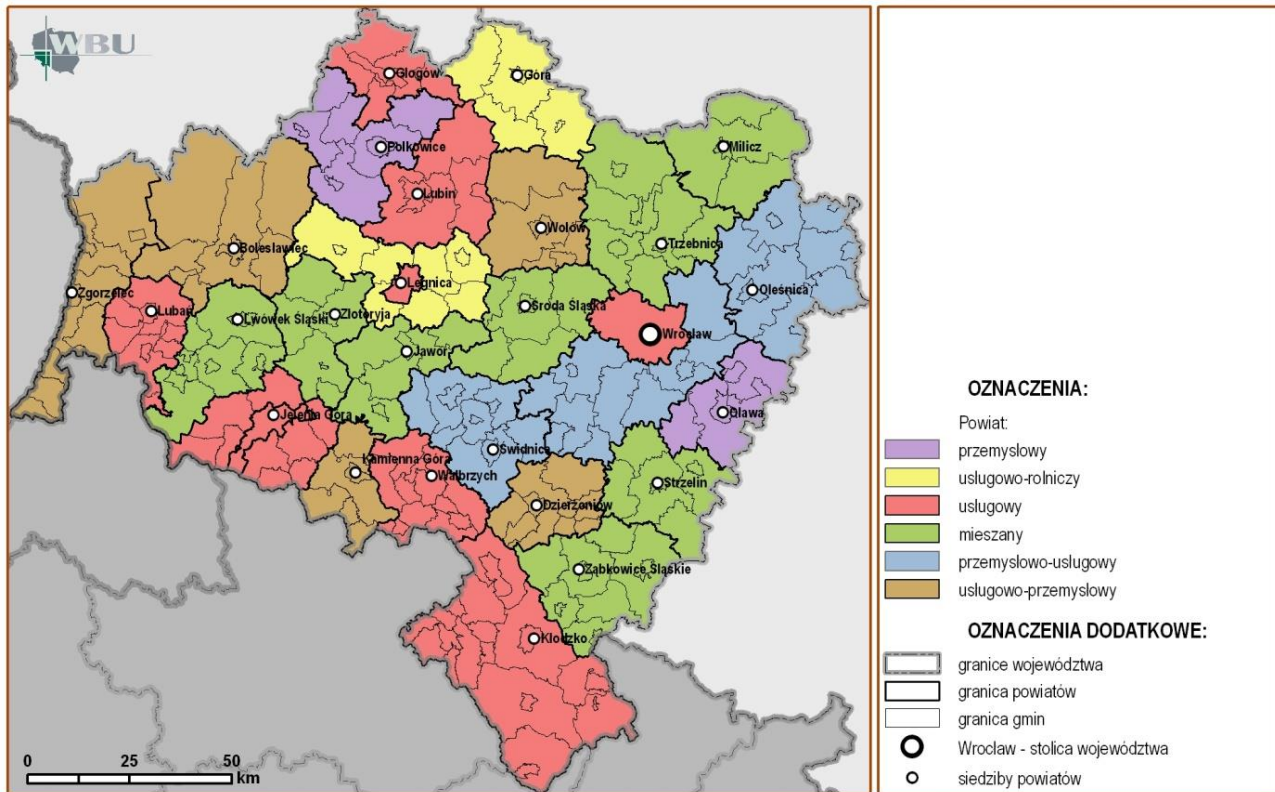
Wykres 5.2-7. Pracujący na 100 osób w wieku produkcyjnym w latach 2002-2009 (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

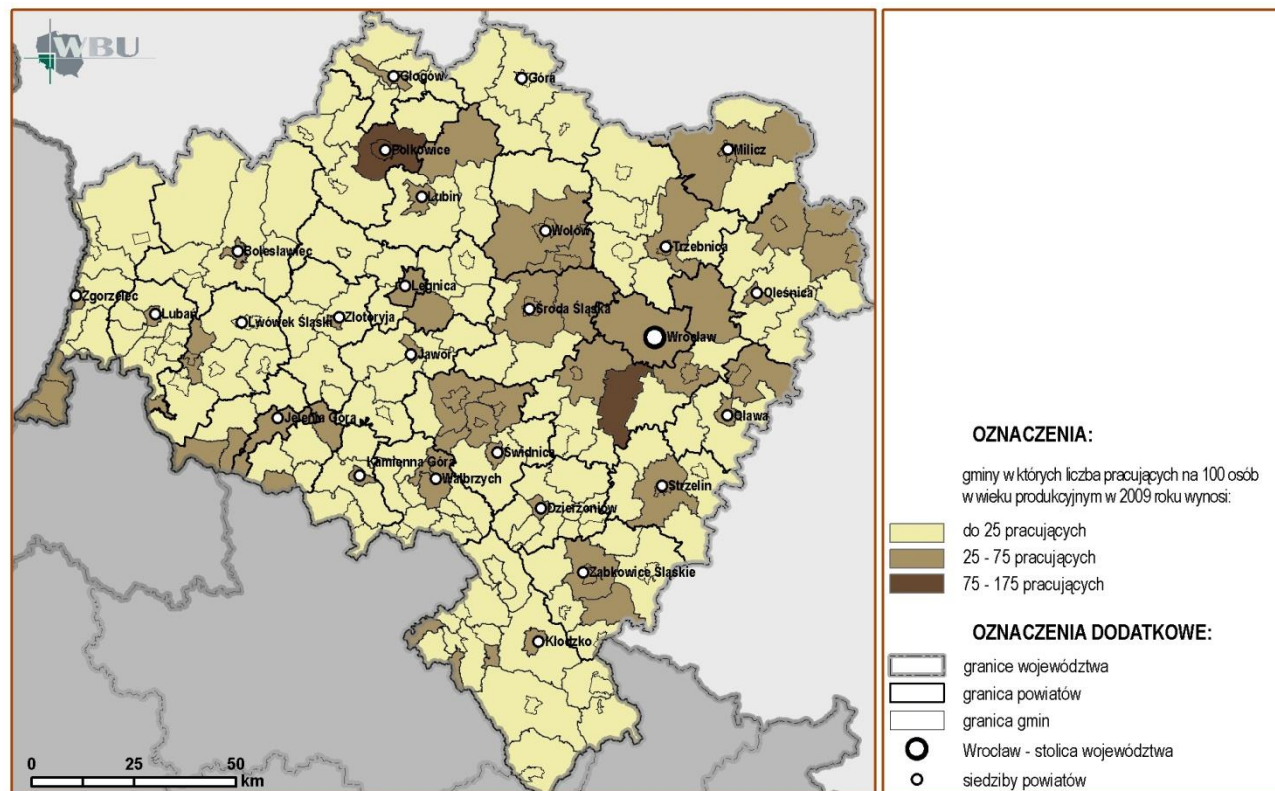
7. Liczba pracujących w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym na Dolnym Śląsku w 2009 r. wynosiła 36,5. W odniesieniu do 2002 r. ww. wskaźnik wzrósł o 13,5% (największy wzrost wśród województw w Polsce). (Zmiany liczby pracujących w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym w województwie w latach 2002-2009 przedstawia wykres 5.2-7.). Najwyższe wartości wskaźnika zanotowano w gminie wiejskiej Kobierzyce (175,1) oraz w gminie miejsko-wiejskiej Polkowice (140,9). Najmniej pracujących przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym zanotowano w gminach wiejskich: Pęcław (6,5) i Platerówka (6,5). (Gminy według wskaźnika pracujących na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2009 r. przedstawia rysunek 5.2-3.).

⁸ Pracujący według faktycznego miejsca pracy w jednostkach o liczbie pracujących powyżej 9 osób, z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie

Rysunek 5.2-2. Typy struktury pracujących w powiatach w 2009 r. (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

Rysunek 5.2-3. Wskaźnik pracujących w gminach. (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

5.2.2. BEZROBOCIE

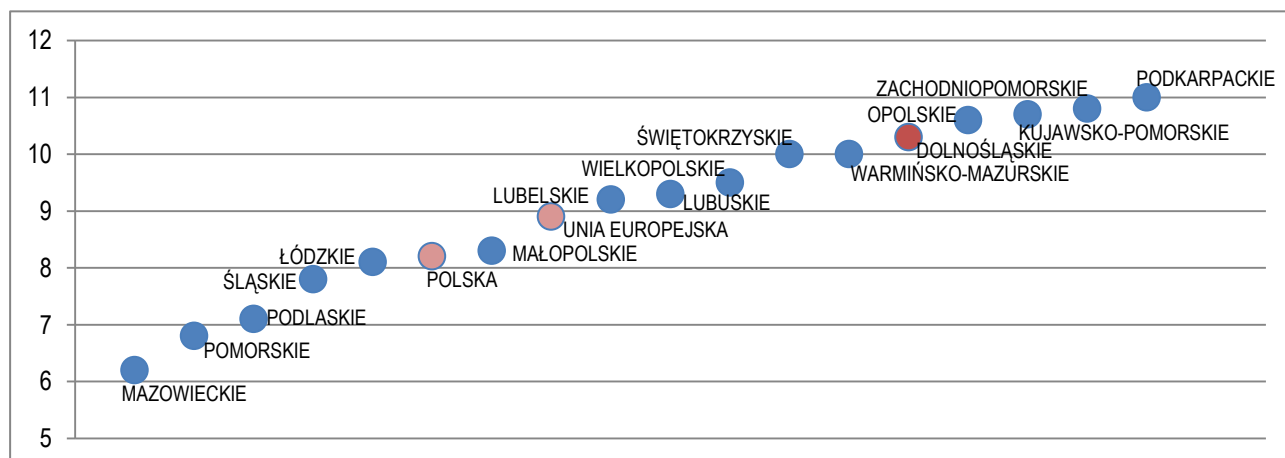
1. Ważnym wskaźnikiem dla oceny stanu rynku pracy w województwie jest liczba zarejestrowanych bezrobotnych, która w końcu 2009 r. wyniosła 146 260 osób (7,7% bezrobotnych w kraju).

Tabela 5.2-4. Bezrobotni zarejestrowani w 2009 roku (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

DOLNY ŚLĄSK	OGÓŁEM	% W OGÓLE	KOBIETY (%)	MĘŻCZYŹNI (%)
Bezrobotni zarejestrowani ogółem	146 260	100	50,8	49,2
Bezrobotni zamieszkali na wsi	51 467	35,2	50,9	49,1
Bezrobotni zamieszkali w mieście	94 793	64,8	50,8	49,2

2. W celu trafniejszej oceny sytuacji na rynku pracy w zakresie bezrobocia w województwie, przedstawiono zharmonizowaną stopę bezrobocia⁹, którą zestawiono z danymi dla Polski i Unii Europejskiej (wykres 5.2-8).

Wykres 5.2-8. Zharmonizowana stopa bezrobocia w województwach, w Polsce i w Unii Europejskiej w 2009 r. (EUROSTAT i GUS, stan na 31.12.2009 r.)

3. W latach 2003-2009 liczba bezrobotnych zarejestrowanych w województwie spadła o 47,4% lokując Dolny Śląsk na trzeciej pozycji w kraju pod względem dynamiki zmian, po województwach: śląskim (spadek o 48,3%) i pomorskim (spadek o 47,7%). Największy spadek liczby bezrobotnych (przekraczający średnią wartość 45,6%) zanotowano w powiatach: lubińskim (65,4%), wrocławskim (62,8%), w Legnicy (59,8%), we Wrocławiu (56,3%), świdnickim (53,4%), legnickim (52,5%), zgorzeleckim (52,3%), oławskim (51,7%), trzebnickim (51,2%), polkowickim (50,3%), strzelińskim (49,1%), głogowskim (49,1%), w Jeleniej Górze (47,1%), oleśnickim (46,4%) i bolesławieckim (45,7%). (Powiaty według spadku bezrobocia rejestrowanego w latach 2003-2009 przedstawiają rysunki: 5.2-5. i 5.2-6.)

4. Stopa bezrobocia rejestrowanego¹⁰ w 2009 r. na Dolnym Śląsku wynosiła 12,5%. Najwyższą stopę bezrobocia (przekraczającą średnią dla województwa 16,2%) zanotowano w powiecie złotoryjskim (26,1%), następnie w powiatach: lubańskim (24,4%), górowskim (24%), dzierzoniowskim (23,1%), lwóweckim (23,1%), kłodzkim (23%), kamiennogórskim (22,4%) wołowskim (20,5%), jaworskim (20,3%), jeleniogórskim (19,1%), ząbkowickim (18,9%), wałbrzyskim (18,2%), legnickim (17,6%), strzelińskim (17,2%) oraz milickim (17,1%). Najkorzystniejsza sytuacja kształtowała się we Wrocławiu, w którym stopa bezrobocia wynosiła 5% i w powiatach: wrocławskim (5,5%), lubińskim (8,1%), polkowickim (8,6%), w Legnicy (8,6%), w Jeleniej Górze (9,5%) oraz w oławskim (11,3%). (Powiaty według poziomu stopy bezrobocia w 2009 r. przedstawiają rysunki: 5.2-5. i 5.2-6.)

5. Najmniejszy udział bezrobotnych zarejestrowanych w ludności w wieku produkcyjnym zanotowano w powiecie wrocławskim (3,5%), we Wrocławiu (3,9%), w powiecie lubińskim (4,5%) oraz w Legnicy (6%). Wskaźnik ten w województwie dolnośląskim wynosił 7,7%. Najwyższe wartości wskaźnika zanotowano w powiatach: złotoryjskim (13,5%), kłodzkim (12,7%), i lubańskim (12,5%). (Udział bezrobotnych zarejestrowanych w ludności w wieku produkcyjnym w powiatach w 2009 r. przedstawia wykres 5.2-9.)

6. Średni udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2009 r. wynosił 9,6. Najniższy wskaźnik zaznaczył się w gminach: Jordanów Śląski (3%), Kąty Wrocławskie (3,1%), Kobierzyce (3,2%), Mietków (3,3%), Długołęka (3,3%) i Czernica (3,3%). Najwyższe wartości wskaźnika odnotowały gminy: Bolków

⁹ Zharmonizowana stopa bezrobocia jest wynikiem przyjętej przez EUROSTAT ujednoliconej metody wyznaczania tego wskaźnika dla każdego z krajów członkowskich. Dane obliczane są przez EUROSTAT w oparciu o kwartalne wyniki badania siły roboczej (BAEL) oraz miesięczne dane z bezrobocia rejestrowanego. Zharmonizowana stopa bezrobocia została obliczona jako procentowy udział bezrobotnych w wieku 15 lat i więcej w liczbie ludności aktywnej zawodowo. [80]

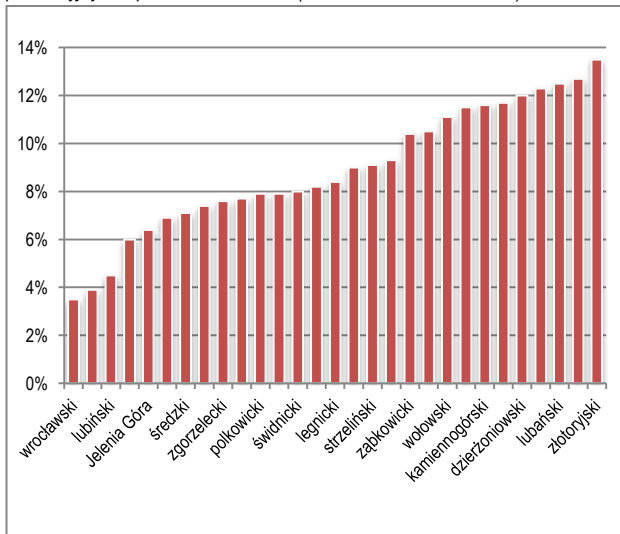
¹⁰ Procentowy udział liczby bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności aktywnej zawodowo (pracujący i bezrobotni zarejestrowani) (Źródło: GUS)

(18,4%), Międzyzlesie (17,6%), Świerzawa (17%), Wojcieszów (16,2%), Duszniki Zdrój (16,1%) i Lewin Kłodzki (16,1%). (Gminy według udziału bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym w 2009 r. przedstawiają rysunki: 5.2-5. i 5.2-6.).

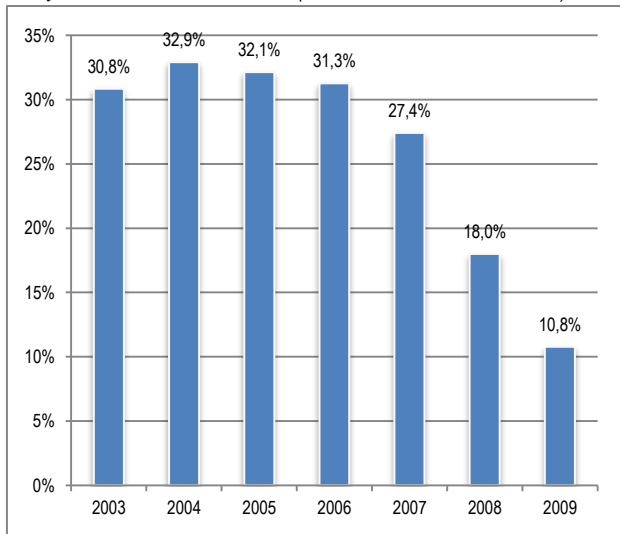
7. Dane dotyczące długotrwale bezrobotnych wskazują na zmniejszającą się liczbę osób długotrwale pozostających bez pracy (ponad 24 m-ce). Udział długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych w województwie w 2009 r. wynosił 10,8% i był znacznie niższy niż w 2003 r. (30,8%). (Zmiany udziału długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych w latach 2003-2009 przedstawia wykres 5.2-10.).

W 2009 r. największy ww. wskaźnik (przekraczający średnią wartość 10,1%) zaznaczył się w powiatach: wrocławskim (17%), polkowickim (17%), we Wrocławiu (16,9%), wołowskim (15,5%), złotoryjskim (15,3%), dzierzoniowskim (14,9%), kłodzkim (14,7%), milickim (13,2%), lubańskim (12,5%), trzebnickim (12,4%), zgorzeleckim (10,3%) i głogowskim (10,2%). Najlepsza sytuacja miała miejsce w powiecie lubińskim, w którym udział długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych w 2009 r. wynosił 2,4%.

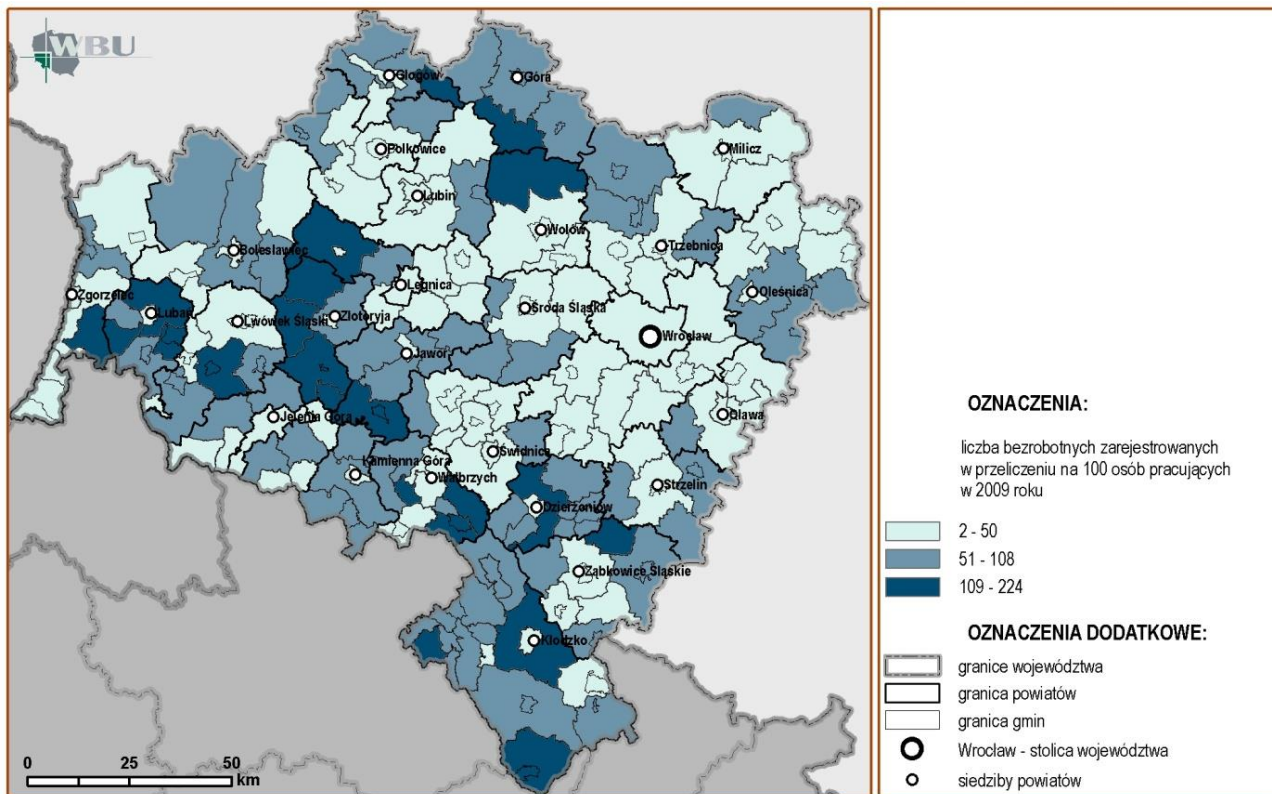
Wykres 5.2-9. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w ludności w wieku produkcyjnym w powiatach w 2009 r. (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

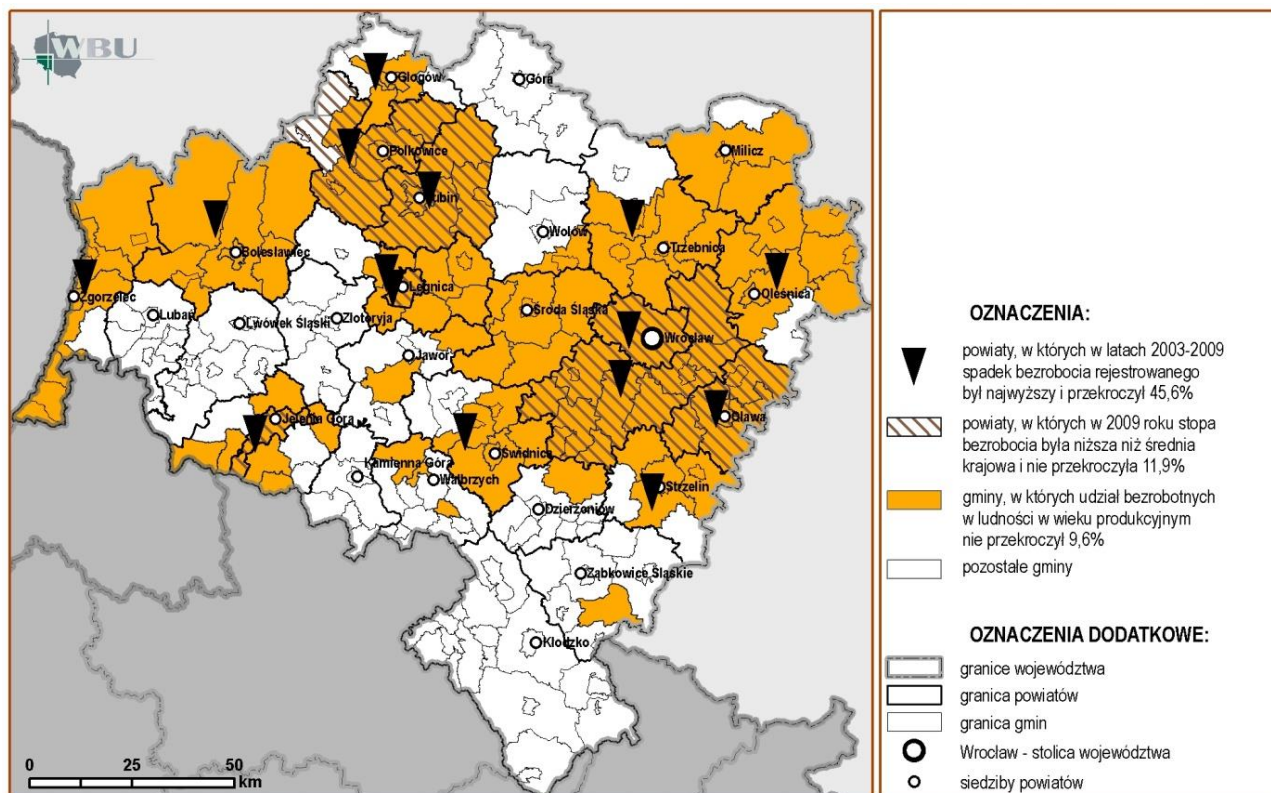
Wykres 5.2-10. Udział długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych w województwie w latach 2003-2009 (GUS, stan na 31.12.2003-2009 r.)

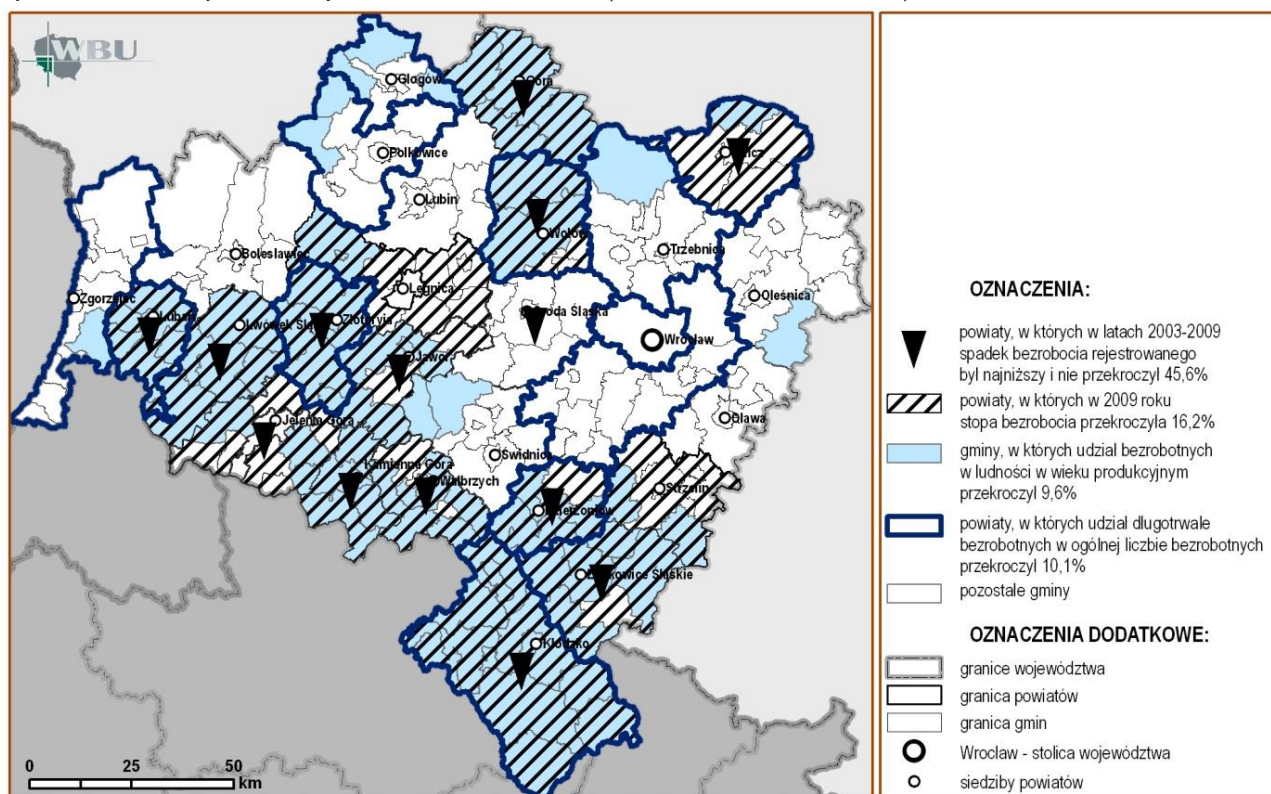
Rysunek 5.2-4. Poziom bezrobocie w gminach (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

Rysunek 5.2-5. Korzystne tendencje zmian w zakresie bezrobocia (GUS, stan na 31.12.2003-2009 r.)

Rysunek 5.2-6. Niekorzystne tendencje zmian w zakresie bezrobocia (GUS, stan na 31.12.2003-2009 r.)

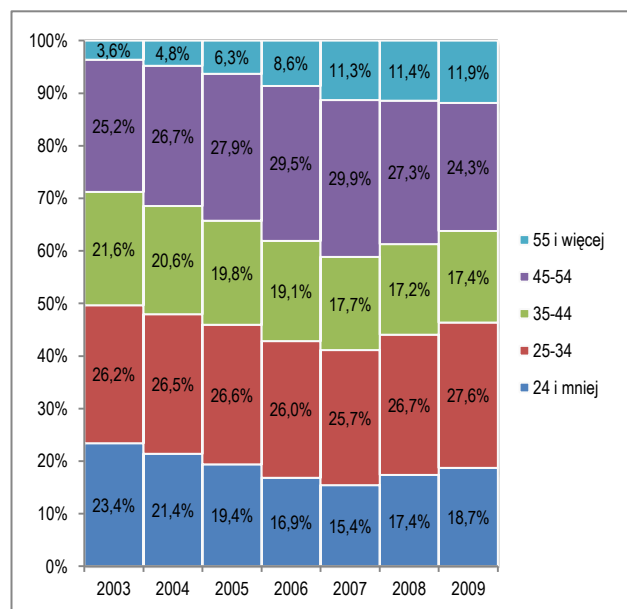

8. Wskaźnik bezrobotnych zarejestrowanych w przeliczeniu na 100 pracujących na Dolnym Śląsku w 2009 r. wynosił 21,2. W 145 gminach województwa ww. wskaźnik wynosił mniej niż 100, co oznacza, że liczba pracujących przewyższała liczbę bezrobotnych. Najbardziej niekorzystna sytuacja występowała w gminach wiejskich: Pęcław (224 bezrobotnych na 100 pracujących) i Płaterówka (197 bezrobotnych na 100 pracujących). Spośród gmin miejsko-wiejskich najwyższy wskaźnik zanotowano w Olszynie (171), a w gminach miejskich - w Boguszwie Gorcach (174).

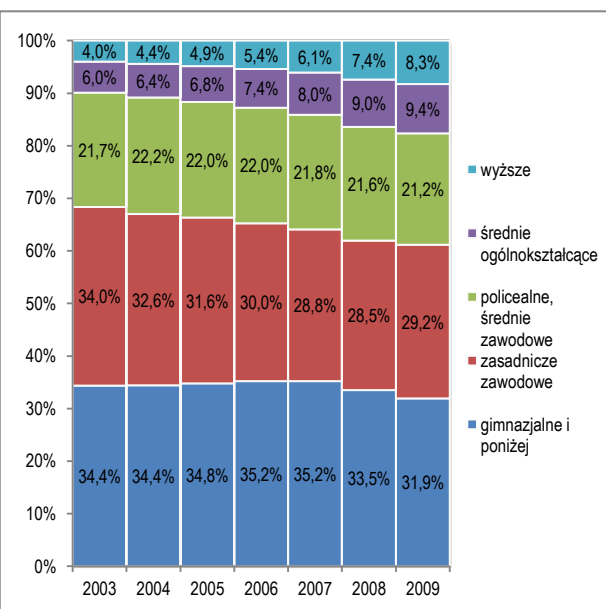
9. Analiza zmian liczby bezrobotnych zarejestrowanych według wieku w latach 2003-2009 wykazała, że najbardziej zagrożone bezrobociem są osoby między 25 a 34 rokiem życia (w 2009 r. stanowiły 27,6% ogółu zarejestrowanych

bezrobotnych). (Zmiany liczby bezrobotnych według wieku w latach 2003-2009 przedstawia wykres 5.2-12.). W 2009 r. najliczniejszą grupę wśród zarejestrowanych bezrobotnych stanowiły osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym oraz zasadniczym zawodowym. Ich udział w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu 2009 r. wynosił odpowiednio: 31,9% i 29,2%. W odniesieniu do 2003 r. najwięcej bezrobotnych ubyło w grupie z wykształceniem zasadniczym zawodowym (spadek o 54,7%), natomiast przybyło zarejestrowanych bezrobotnych z wykształceniem wyższym (wzrost o 9,3%). (Zmiany liczby bezrobotnych według poziomu wykształcenia w latach 2003-2009 przedstawia wykres 5.2-13.).

Wykres 5.2-11. Bezrobotni zarejestrowani według wieku w latach 2003-2009 (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

Wykres 5.2-12. Bezrobotni zarejestrowani według poziomu wykształcenia w latach 2003-2009 (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

5.2.3. POTENCJAŁ RYNKU PRACY

1. O potencjale Dolnego Śląska w zakresie rynku pracy świadczą przede wszystkim pozytywne tendencje zmian, wyrażające się rosnącą liczbą pracujących oraz spadkiem liczby zarejestrowanych bezrobotnych, które pozwoliły ulokować Dolny Śląsk na wysokiej pozycji w kraju.

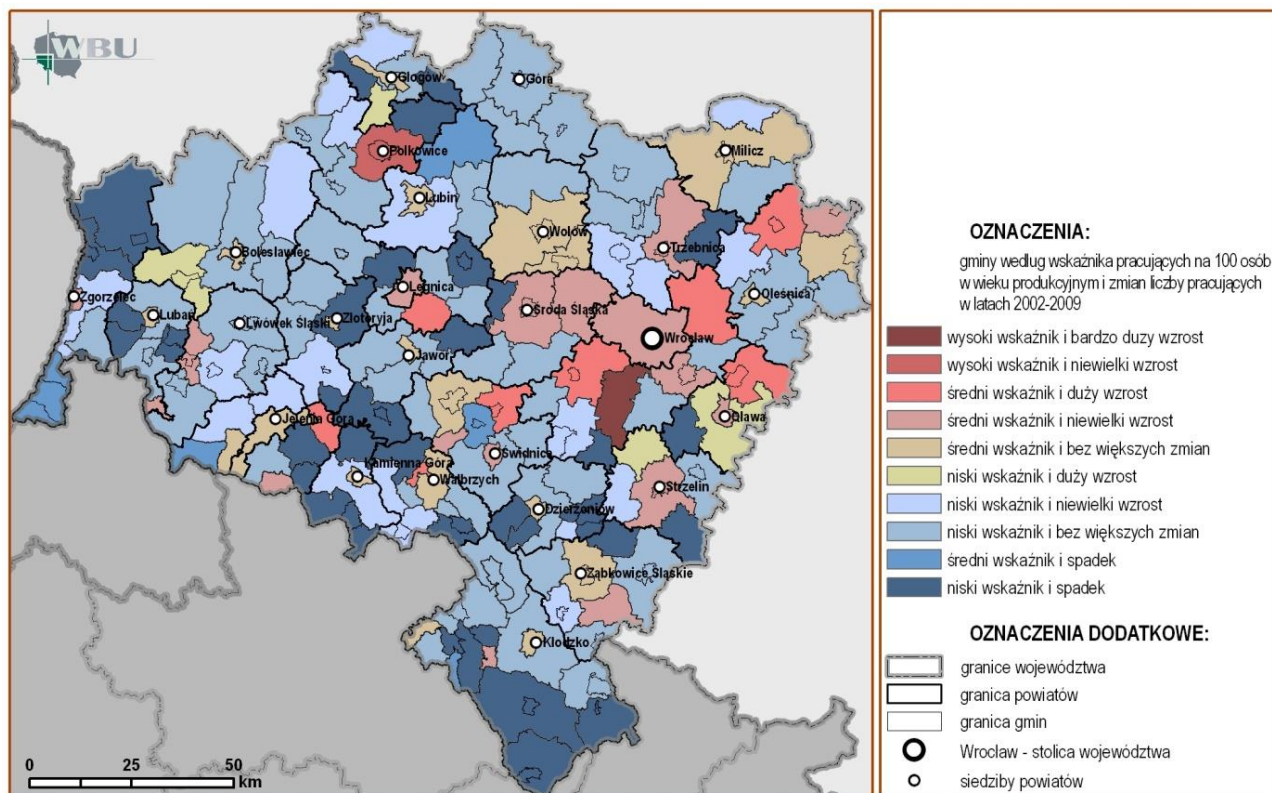
2. Zestawienie wskaźnika liczby pracujących na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2009 r. z dynamiką zmian liczby pracujących w latach 2002-2009 pozwoliło ocenić potencjał rynków pracy w poszczególnych gminach województwa.

W najlepszej sytuacji znalazły się gminy o wysokim wskaźniku i bardzo dużym wzroście, o wysokim wskaźniku i niewielkim wzroście oraz o średnim wskaźniku i dużym wzroście. Stanowiły one 5,9% ogólnej liczby gmin (w tym udział gmin miejskich wynosił 10%, gmin wiejskich 40%, gmin miejsko-wiejskich 50%). Największe nagromadzenie gmin, w których na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić najwyższy potencjał rynku pracy, znalazło się w podregionie wrocławskim (głównie w powiecie wrocławskim). Należy również wyróżnić pojedyncze gminy położone w pozostałych podregionach (w powiatach: polkowickim, legnickim, świdnickim, wałbrzyskim i jeleniogórskim). (Gminy według wskaźnika pracujących na 100 osób w wieku produkcyjnych i zmian liczby pracujących w latach 2002-2009 przedstawia rysunek 5.2-7.). W najgorszej sytuacji znalazły się gminy o niskim wskaźniku i spadku, o średnim wskaźniku i spadku oraz o niskim wskaźniku i braku większych zmian. Stanowiły one aż 57,4% z ogólnej liczby gmin (w tym udział gmin miejskich wynosił 12,4%, gmin wiejskich 56,7%, gmin miejsko-wiejskich 30,9%).

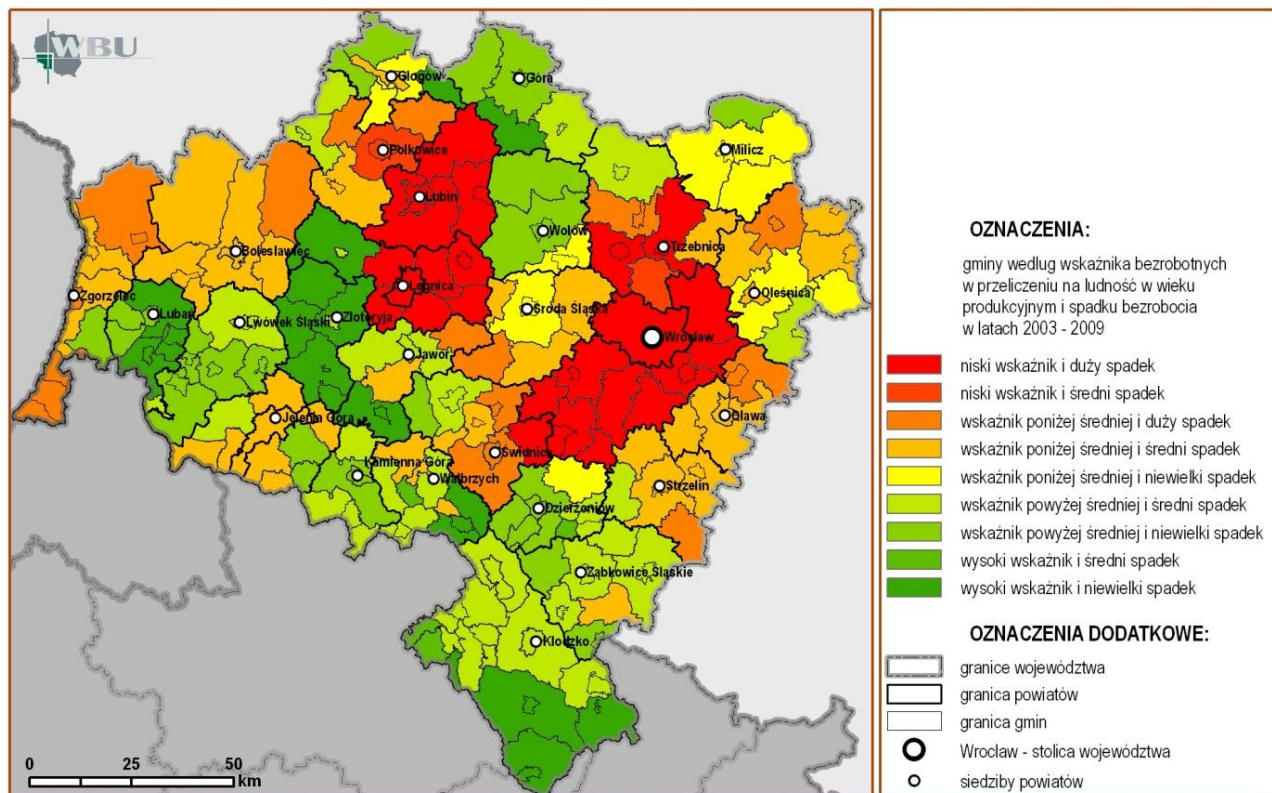
3. Zestawienie liczby bezrobotnych zarejestrowanych w przeliczeniu na ludność w wieku produkcyjnym w 2009 r. z poziomem spadku bezrobocia w latach 2003-2009 stanowi dopełnienie analizy pracujących na 100 osób w wieku produkcyjnym i dynamiki zmian pracujących w latach 2002-2009. Ma również znaczący wpływ na ocenę potencjału rynków pracy w poszczególnych gminach województwa.

W najlepszej sytuacji znalazły się gminy o niskim wskaźniku i dużym spadku, o niskim wskaźniku i średnim spadku oraz o wskaźniku poniżej średniej i dużym spadku. Stanowiły one 23,1% ogólnej liczby gmin (w tym udział gmin miejskich wynosił 15,4%, gmin wiejskich 51,3%, gmin miejsko-wiejskich 33,3%). (Wykaz gmin zakwalifikowanych do poszczególnych kategorii przedstawia tabela 5.2-5.). Największe nagromadzenie gmin, w których na podstawie przeprowadzonej analizy dotyczącej bezrobotnych można stwierdzić najwyższy potencjał rynku pracy znalazło się w

Rysunek 5.2-7. Wskaźnik pracujących w 2009 r. i dynamika zmian w gminach w latach 2002-2009 (GUS, stan na 31.12.2002-2009 r.)

Rysunek 5.2-8. Liczba bezrobotnych w przeliczeniu na ludność w wieku produkcyjnym w 2009 r. a spadek bezrobocia w latach 2003-2009 (GUS, stan na 31.12.2003-2009 r.)

podregionach legnicko-głogowskim (głównie w powiatach lubińskim, polkowickim, legnickim i w Legnicy), wrocławskim (głównie w powiatach wrocławskim, trzebnickim, oleśnickim, oławskim, strzelińskim i średzkim) oraz we Wrocławiu. Należy również wskazać pojedyncze gminy położone w pozostałych podregionach, w powiatach świdnickim, zgorzeleckim, jaworskim i bolesławieckim. (Gminy według wskaźnika bezrobotnych w przeliczeniu na ludność w wieku produkcyjnym i spadku bezrobocia w latach 2003-2009 przedstawia rysunek 5.2-8.). W najgorszej sytuacji znalazły się gminy o wysokim wskaźniku i niewielkim spadku, o wysokim wskaźniku i średnim spadku oraz o wskaźniku powyżej

średniej i niewielkim spadku. Stanowiły one 26% z ogólnej liczby gmin (w tym udział gmin miejskich wynosił 18,2%, gmin wiejskich 47,7%, gmin miejsko-wiejskich 34,1).

5. Analiza potencjałów w ujęciu gminnym pozwoliła na wyodrębnienie gmin, które charakteryzują się największym potencjałem w zakresie rynku pracy. Porównanie ze sobą obu zestawień umożliwiło wyłonienie gmin, które wypadły najlepiej w obu analizach. Należą do nich:

- gminy wiejskie: Kobierzyce, Długoleka i Legnickie Pole,
- gminy miejsko-wiejskie: Polkowice, Jelcz-Laskowice, Kąty Wrocławskie, Twardogóra i Żarów.

Z drugiej strony znalazły się gminy, których sytuacja przedstawiła się najgorzej w obu zestawieniach. Należą do nich:

- gminy miejskie: Duszniki-Zdrój, Wojcieszów, Boguszów Gorce, Bielawa, Kowary i Pieszyce,
- gminy wiejskie: Chojnów, Jemielno, Lubań, Pęcław, Pielgrzymka, Walim, Zagrodno, Złotoryja, Lewin Kłodzki, Dobromierz, Dzierżoniów, Mysłakowice, Niechlów, Platerówka, Siekierczyn, Stoszowice, Sulików, Wińsko i Żukowice,
- gminy miejsko-wiejskie: Bolków, Bystrzyca Kłodzka, Głuszycy, Leśna, Międzyzlesie, Olszyna, Stronie Śląskie, Góra, Mirsk, Wleń i Złoty Stok.

5.3. ZASOBY I WARUNKI MIESZKANIOWE

TREŚĆ: Zasoby i warunki mieszkaniowe – stan zasobów i aktywność budowlana

5.3.1. ZASOBY I WARUNKI MIESZKANIOWE

1. Dolny Śląsk charakteryzuje się znaczącym potencjałem zasobów mieszkaniowych. Stanowią one 7,9% zasobów mieszkaniowych kraju i plasują województwo na 5 miejscu w Polsce (po mazowieckim, śląskim, wielkopolskim oraz małopolskim). Udział liczby mieszkań w miastach województwa dolnośląskiego (75,1%) jest wyższy niż analogiczna wartość dla wszystkich miast w Polsce (67,3%). Inaczej przedstawia się liczba mieszkań w odniesieniu do wsi. Na Dolnym Śląsku na wsi było 24,9% ogółu mieszkań, natomiast w Polsce udział mieszkań na wsi wynosił 32,7%. Powierzchnia użytkowa mieszkań województwa stanowiła 7,5% powierzchni mieszkaniowej kraju. W przypadku miast województwa dolnośląskiego udział powierzchni użytkowej mieszkań był większy od udziału w Polsce. Odrotna sytuacja miała miejsce na wsi, gdzie udział był mniejszy od wartości dla Polski (Tabela 6.3-1). W 2009 r. w porównaniu do 2008 r. liczba zasobów mieszkaniowych wzrosła o 1,3% (w miastach o 1,3%, na wsi o 1,5%).

Tabela 5.3-1. Zasoby mieszkaniowe województwa dolnośląskiego na tle Polski (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	MIESZKANIA W TYS. OGÓŁEM	MIASTA	WIEŚ
Polska	13 302,4	8 959,2	4 343,3
w % ogółu mieszkań	100,0	67,3	32,7
Województwo Dolnośląskie	1 053,6	790,7	262,8
w % ogółu mieszkań	100,0	75,1	24,9
Powierzchnia użytkowa mieszkań w 2009 roku w tys. ogółem			
Polska	938 474 621	559 628 176	378 846 445
w % ogółu mieszkań	100,0	59,6	40,4
Województwo Dolnośląskie	70 692,0	48 233,5	22 458,5
w % ogółu mieszkań	100,0	68,2	31,8

W 2009 r. największa część lokali mieszkalnych zlokalizowana była na terenach miejskich. Zasobami o wielkości powyżej 30 tys. mieszkań dysponowały takie miasta jak: Wrocław, Wałbrzych, Legnica i Jelenia Góra, powyżej 20 tys.: Lubin, Głogów i Świdnica, a powyżej 10 tys.: Dzierżoniów, Bielawa, Bolesławiec, Oleśnica, Oława, Kłodzko i Zgorzelec.

2. Warunki mieszkaniowe w województwie oceniono wieloaspektowo, uwzględniając m.in.: wielkość mieszkań, własność oraz stan techniczno-sanitarny. Podstawowym wskaźnikiem określającym poziom zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych jest liczba mieszkań przypadających na 1000 mieszkańców (Tab.5.3-2). Na terenie Dolnego Śląska w 2009 roku na 1000 mieszkańców przypadało 366 mieszkań. Był to wynik lepszy niż wskaźnik dla kraju (348). Polska natomiast posiada najniższy w krajach EU27 wskaźnik liczby mieszkań na 1000 mieszkańców, przy europejskiej średniej przekraczającej 420 [78]. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań w ponad 64 gminach miejskich i 10 gminach wiejskich województwa nie przekroczyła 67,1 m². Najniższe wartości zanotowano w miastach: Stronie Śląskie, Boguszów-Gorce, Wałbrzych, Kamienna Góra oraz gminach wiejskich: Głuszycy, Polkowice i Brzeg Dolny. Największe mieszkania (ponad 100 m²) znajdowały się w gminach wiejskich sąsiadujących z Wrocławiem tj. Siechnice, Wisznia Mała, Długoleka oraz Bolesławiec, Czernica, Chocianów, Kunice, Lubin. Przeciętna powierzchnia użytkowa przypadająca na 1 osobę w 2009 roku była taka sama jak średnia dla Polski. „Według standardów Unii Europejskiej,

powierzchnia użytkowa mieszkań na 1 osobę wynosi od 25 do 28 m²[79]. Oznacza to, że warunki mieszkaniowe w województwie odbiegają od standardów Unii Europejskiej. Poniżej przeciętnej wartości tego wskaźnika dla miast znajdowały się: Polkowice, Głogów, Lubin, Kamienna Góra, Jelcz Laskowice, Oleśnica i Żmigród. Analiza komfortu zamieszkania zmierzona została liczbą osób przypadających na 1 mieszkanie oraz liczbą osób przypadających na 1 izbę. Najmniej osób przeciętnie na 1 mieszkanie przypadało w miastach, najwięcej w gminach wiejskich (Tabela 5.3-2).

Tabela 5.3-2. Wskaźniki sytuacji mieszkaniowej Polski (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	OGÓŁEM	MIASTA	WIEŚ
Liczba mieszkań na 1000 ludności			
Polska	348,5	384,9	291,7
Województwo Dolnośląskie	366,2 (4)	391,1 (3)	307,4 (6)
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań w 2009 roku			
Polska	70,5	62,5	87,2
Województwo Dolnośląskie	67,1 (12)	61 (13)	85,5 (8)
Przeciętna powierzchnia użytkowa w mkw na 1 osobę			
Polska	24,6	24	25,4
Województwo Dolnośląskie	24,6 (8)	23,9 (6)	26,3 (6)
Przeciętna liczba osób w 1 mieszkaniu			
Polska	2,9	2,6	3,4
Województwo Dolnośląskie	2,7 (13)	2,6 (14)	3,2 (11)
Przeciętna liczba izb w mieszkaniu			
Polska	3,7	3,5	4,1
Województwo Dolnośląskie	3,6 (12)	3,4 (12)	4,2 (12)

* w nawiasie miejsce województwa na tle kraju

Porównując poszczególne gminy pod względem sytuacji mieszkaniowej w ujęciu ilościowym w 2009 roku najlepsza sytuacja obserwowana była w miastach: Siechnice (481 mieszkań), Karpacz (461 mieszkań), Lądek-Zdrój (426), Duszniki-Zdrój (424), Wrocław (418), Lewin Kłodzki (415). Najmniej mieszkań na 1000 mieszkańców przypadało w gminach wiejskich: Nowogrodziec (258 mieszkań), Dziadowa Kłoda (260), Krośnice (267), Domaniów (266), Radwanice (270) i na obszarach wiejskich w gminach miejsko-wiejskich: Trzebnica (263 mieszkań) i Syców (270). Najwięcej osób na 1 mieszkanie przypadało w gminach wiejskich: Dziadowa Kłoda (3,84 osoby), Domaniów (3,75 osoby), a najmniej w miastach: Karpacz (2,08 osoby), Duszniki Zdrój (2,35 osoby) i Wrocław (2,39 osoby) (Rysunek 5.3-1).

3. W tabeli 5.3-3 zestawiono udział poszczególnych form własności zasobów mieszkaniowych.

Tabela 5.3-3: Struktura własnościowa mieszkań w województwie dolnośląskim w 2009 r. (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

FORMA WŁASNOŚCIOWA ZASOBU	UDZIAŁ W CAŁOŚCI ZASOBÓW MIESZKANIOWYCH
Mieszkania komunalne	14,4%
Mieszkania tbs-owskie	7,9%
Mieszkania Skarbu Państwa	10,4%
Mieszkania zakładów pracy	5,3%
Mieszkania wspólnot mieszkaniowych	9,6%

4. Województwo pod względem wyposażenia mieszkań w infrastrukturę (wodociąg, centralne ogrzewanie, łazienka, gaz sieciowy) zalicza się do dobrze wyposażonych w skali kraju. Najwyższą jakością zasobu mieszkaniowego, mierzona wyposażeniem mieszkań w instalacje, charakteryzują się gminy położone w pasie Oława - Wrocław - Lubin oraz w okolicach Bolesławca i Jeleniej Góry. Słabiej wyposażona jest południowa część województwa, podregion jeleniogórsko-wałbrzyski oraz gminy powiatu kłodzkiego (Tabela 5.3-4).

Rysunek 5.3-1: Przestrzenne rozmieszczenie zasobów mieszkaniowych w 2009 roku, (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

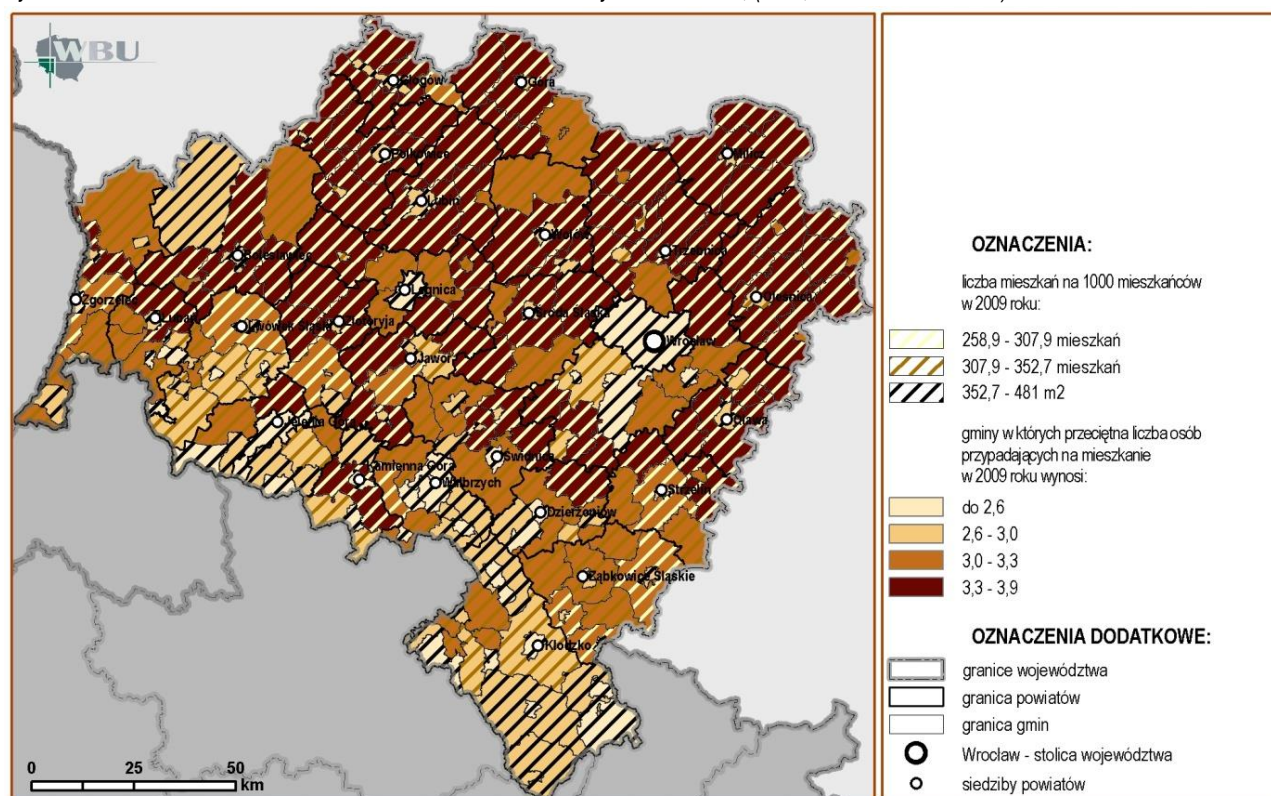
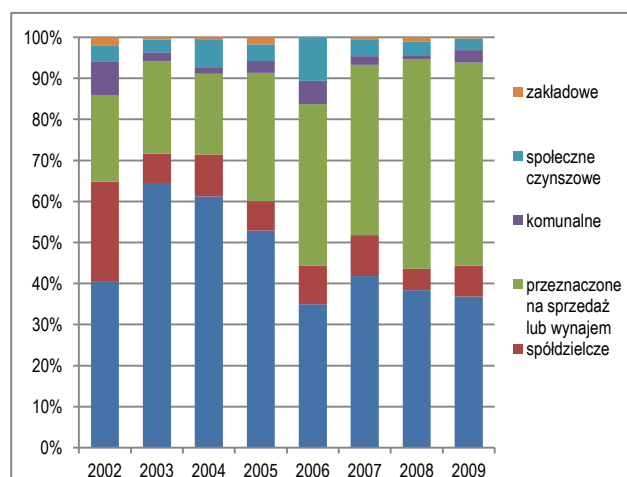

Tabela 5.3-4: Wyposażenie mieszkań w podstawowe instalacje techniczno-sanitarne, (GUS, stan na 31.12.2009 r.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	MIASTO					WIEŚ				
	MIESZKANIA WYPOSAŻONE W:									
	wodociąg	ustęp	łazienkę	centralne ogrzewanie	gaz sieciowy	wodociąg	ustęp	łazienkę	centralne ogrzewanie	gaz sieciowy
Polska 2009 r.	w tysiącach									
	8831,5	8476,3	8274,5	7606,3	6633,1	3866,7	3249,5	3305,7	2185	880
	w % ogółu mieszkań									
	98,6	94,6	92,4	84,9	74,0	89,0	74,8	76,1	64,8	20,3
Dolny Śląsk 2009 r.	w tysiącach									
	783,8	728,3	706,2	637,2	673,6	247,6	207,5	212,6	175,8	310,4
	w % ogółu mieszkań									
	99,1 (12)	92,1 (12)	89,3 (15)	80,6 (14)	85,2 (2)	94,2 (6)	79,0 (9)	80,9 (8)	66,9 (8)	11,8 (8)

*w nawiasie miejsce województwa na tle kraju

Wykres 5.3-1. Struktura własności mieszkań oddanych do użytkowania w procentach w latach 2002 – 2009 (GUS, stan na 31.12.2002-2009 r.)

5. Analiza mieszkań oddanych do użytkowania w latach 2002 – 2009 wskazuje na zmianę w strukturze własności. W ostatnich latach obniżał się udział inwestorów indywidualnych, a wzrastał udział inwestorów budujących mieszkania na sprzedaż i wynajem (zanotowany wzrost był ponad pięciokrotny). Nastąpił natomiast znaczny spadek ilości budowanych mieszkań społecznych czynszowych oraz spadek ilości zakładowych mieszkań oddawanych do użytkowania. W 2009 roku na terenach wiejskich 82,8% oddanych mieszkań stanowiły mieszkania osób fizycznych, 1,6% - komunalne, a 0,2% - zakładów pracy. W miastach najczęściej powstało mieszkań na sprzedaż i wynajem (63%), mieszkań indywidualnych (18,6%) oraz mieszkań spółdzielczych (10,5%). Najmniej powstało mieszkań zakładowych, komunalnych oraz społeczno-czynszowych (Wykres 5.3-1).

6. W 2009 r. wydano 15106 pozwoleń na budowę budynków mieszkalnych, tj. o 5238 (25,7%) mniej niż przed rokiem. Do 2007 roku obserwowany był wzrost wydawanych pozwoleń na budowę, natomiast w kolejnych latach obserwuje się tendencję spadkową.

Największy w województwie udział pozwoleń na budowę w 2009 r. miał Wrocław (32,9%) i podregion wrocławski (30,2%). Znaczący udział miały powiaty: wrocławski (11,5%), trzebnicki (5,7%), oławski (4,3%) i oleśnicki (3,8%). Najmniejszy udział miały powiaty: górowski (0,5%), lwówecki (0,6%), milicki i złotoryjski (po 0,7%). Spośród wszystkich mieszkań, na które uzyskano pozwolenia budowlane 49,2% było realizowanych przez inwestorów indywidualnych, 38,9% stanowiły mieszkania przeznaczone na sprzedaż lub wynajem.

7. Na terenie województwa dolnośląskiego w 2009 roku rozpoczęto budowę 10180 mieszkań, tj. o 4408 (30,2%) mniej niż rok wcześniej. W strukturze podmiotów rozpoczynających budowy 56,5% stanowili inwestorzy indywidualni, 37,2% budownictwo przeznaczone na sprzedaż lub wynajem, pozostałe czyli spółdzielcze po 2,8%, społeczno-czynszowe- 1,5%, komunalne- 1,6% i zakładowe – 0,3%.

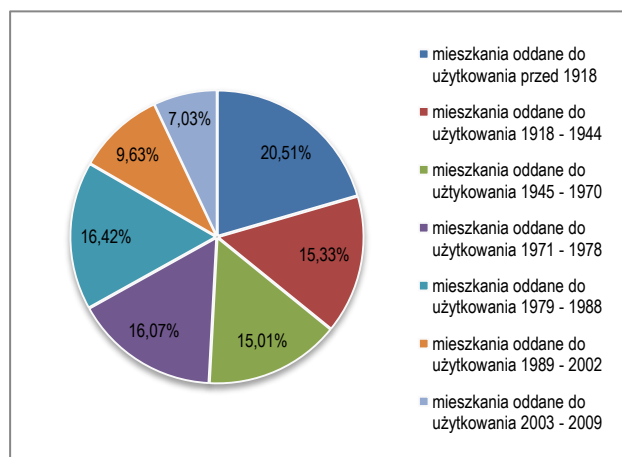
8. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania w 2009 r. wyniosła 90,5m² i była mniejsza niż w 2008r. o 5,9 m², tj. o 6,1%. W budownictwie indywidualnym wyniosła 142,2m² (o 3,4 m², tj. o 2,3% mniej niż w 2008), natomiast w budownictwie przeznaczonym na sprzedaż lub wynajem 62,0m² (o 6,8 m², tj. o 9,9% mniej niż w 2008). Najmniejszą przeciętną powierzchnią użytkową 1 mieszkania oddanego do użytkowania zanotowano w budownictwie społecznym czynszowym - 48,3m² (więcej o 0,1 m², tj o 0,2% w porównaniu do 2008 r.).

5.3.2. STAN ZASOBÓW I AKTYWNOŚĆ BUDOWLANA

1. Analiza zasobów mieszkaniowych w głównych ośrodkach osadniczych Dolnego Śląska, uwzględniająca okres ich realizacji wskazuje na znaczny udział zabudowy powstałej przed 1945 rokiem. Zabudowa ta w Wałbrzychu stanowi 55% ogółu zasobów, w Legnicy i Jeleniej Górze - 44%, a we Wrocławiu - 32%. W Legnicy i Wałbrzychu blisko 1/3 zasobów powstała przed 1918 r. Są to zasoby zdekapitalizowane lub ulegające postępującej dekapitalizacji ze względu na brak funduszy remontowych (Wykres 5.3-2).

2. W ostatnich latach w wielu rejonach województwa obserwuje się zwyżkowe tendencje w przyroście liczby mieszkań. W 2009 r. na Dolnym Śląsku oddano do użytkowania o 1645 tj. o 13,2% więcej niż w 2008 r. Ilość mieszkań oddanych do użytkowania w porównaniu do 2000 r. (5 891 mieszkań) wzrosła o 40,1%. Udział województwa dolnośląskiego w ogólnej liczbie mieszkań oddanych do użytkowania w kraju wyniósł 8,8%. Dolnośląskie było jednym z pięciu województw, gdzie odnotowano wzrost liczby mieszkań oddanych do użytkowania w porównaniu z rokiem poprzednim. W 2009 roku wskaźnik liczby mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 1000 osób wyniósł 4,9, co ulokowało Dolny Śląsk na czwartym miejscu w kraju (po mazowieckim, pomorskim, małopolskim) (Tabela 5.3-2). Analiza wskaźnika w ujęciu regionalnym wskazuje na występowanie charakterystycznych obszarów aktywności budowlano-mieszkaniowej. W 2009 r. we Wrocławiu oddano do użytkowania o 602 (11,4%) mieszkania więcej niż w roku poprzednim. Stanowiły one 41,6% ogólnej liczby mieszkań przekazanych na obszarze województwa. Najwyższe w województwie wartości wskaźnika liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 mieszkańców w 2009 r. odnotowano w Siechnicach (75,3), Kątach Wrocławskich (39,3), Koberzycach (21,3), Czernicy (21,26), Żórawinie (20,37), Karpaczu (16,1), Jelczu-Laskowicach (15,0). Najniższe wartości, gdzie współczynnik wynosił poniżej 1 wystąpiły w Głuszycy, Boguszowie-Gorcach, Wałbrzychu. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania oddanego w 2009 roku na terenie województwa dolnośląskiego była niższa od średniej dla Polski.

Wykres 5.3-2. Struktura wiekowa mieszkań w miastach w województwie dolnośląskim (wg Narodowy Spis Powszechny Mieszkań 2002 oraz wg GUS stan na 31.12.2003-2009 r.)

Wykres 5.3-3. Procentowy udział zasobów mieszkaniowych wg okresu budowy w głównych ośrodkach osadniczych (wg Narodowy Spis Powszechny Mieszkań 2002 oraz GUS stan na 31.12.2003-2009 r.)

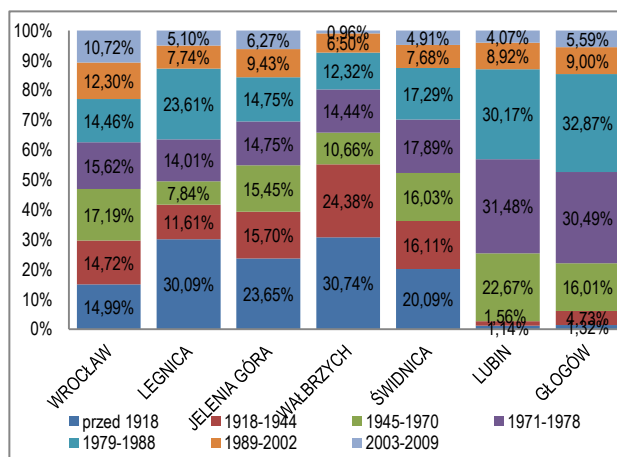

Tabela 5.3-2. Mieszkania oddane do użytkowania w 2009 roku, (GUS, stan na 31.12.2002-2009 r.)

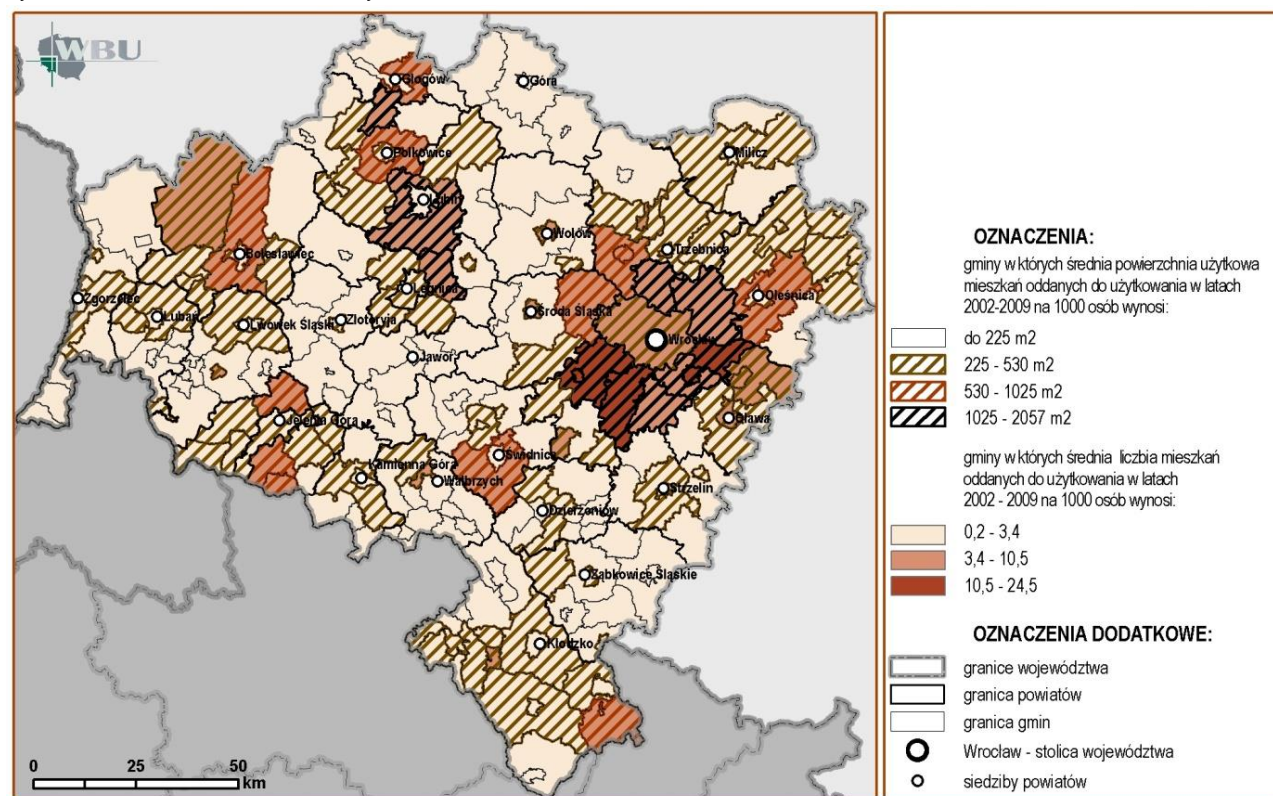
LICZBA MIESZKAŃ ODDANYCH DO UŻYTKOWANIA NA 1000 LUDNOŚCI 2009 R.			
Polska	4,2	Miasto	Wieś
		4,8	3,3
Województwo Dolnośląskie	4,9	5,0	4,7
	(4)	(4)	(2)
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania			
Polska	99,6	81,8	140,3
Województwo Dolnośląskie	90,5	71,7	138,1
	(16)	(15)	(9)

*w nawiasie miejsce województwa na tle kraju

3. W latach 2002-2009 ilość mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 1000 mieszkańców systematycznie rosła. Pod względem nasilenia budownictwa mieszkaniowego województwo można podzielić na trzy grupy:

- grupa I - o nasileniu budownictwa stosunkowo dużym (wskaźnik wyższy niż 10,5), do której zaliczono m.in. miasta w gminie miejsko-wiejskiej: Siechnice, Kąty Wrocławskie, gminy wiejskie: Kobierzyce, Czernica, Jerzmanowa oraz obszar wiejski w gminie miejsko-wiejskiej: Kąty Wrocławskie ;
- grupa II - o nasileniu średnim (wskaźnik od 3,4 do 10,5), do której zaliczono 33 gminy m.in. gminy wiejskie: Lubin, Wisznia Mała, Długołęka, Kunice, Żórawina, gminy miejskie: Wrocław oraz obszar wiejski w gminie miejsko-wiejskiej Święta Katarzyna;
- grupa III - o nasileniu małym (wskaźnik poniżej 3,4), do której zaliczono pozostałe gminy m.in.: gminy miejskie: Głogów, Legnica, Jelenia Góra;

Rysunek 5.3-2. Mieszkania oddane do użytkowania w latach 2002-2009

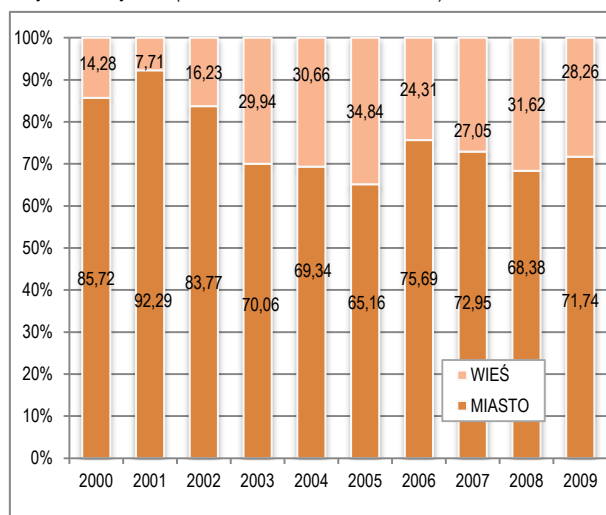

5.3.3. POTENCJAŁ MIESZKANIOWY

1. W celu oceny potencjału mieszkaniowego w województwie wykonano analizę w postaci zestawienia dwóch wskaźników: dynamiki zmian pokazanej jako średnia liczba mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 1000 osób w latach 2002-2009 oraz wskaźnika liczby mieszkań w przeliczeniu na 1000 osób wg stanu na koniec 2009 r. Na tej podstawie wydzielonych zostało dziewięć grup gmin:

- gminy o wysokim wskaźniku (wg stanu na koniec 2009 r.), charakteryzujące się dynamiką zmian w latach 2002-2009 zakwalifikowaną jako: duża, średnia lub niska,

Wykres 5.3-4. Udział mieszkań oddanych do użytkowania na terenach miejskich i wiejskich, (GUS, stan na 31.12.2002-2009 r.)

- gminy o średnim wskaźniku (wg stanu na koniec 2009 r.), charakteryzujące się dynamiką zmian w latach 2002-2009 zakwalifikowaną jako: duża, średnia lub niska,

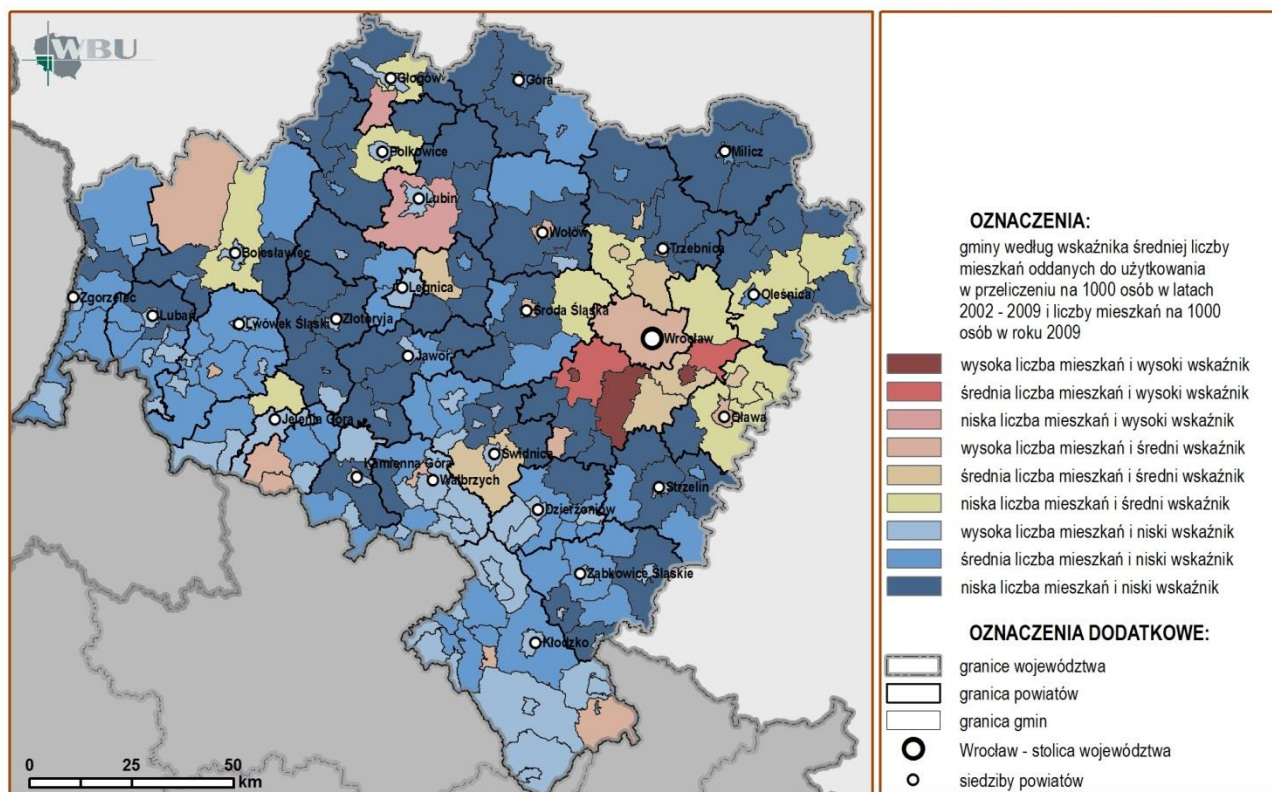
- gminy o niskim wskaźniku (wg stanu na koniec 2009 r.), charakteryzujące się dynamiką zmian w latach 2002-2009 zakwalifikowaną jako: duża, średnia lub niska.

2. Przestrzenne rozmieszczenie wskazanych wyżej typów gmin, zobrazowane na rysunku 5.3-3, pozwala na stwierdzenie dysproporcji pomiędzy pasem północno-centralnym i największymi miastami województwa, a południowo-zachodnią częścią regionu. Duża dynamika zmian w latach 2002-2009 i wysoki wskaźnik na koniec 2009 r. zauważalne są szczególnie w gminach sąsiadujących z Wrocławiem, gdzie Siechnice, Kąty Wrocławskie, Kobierzyce, Czernica oraz Trzebnica zaczynają pełnić rolę zaplecza mieszkaniowego Wrocławia. Duży potencjał mieszkaniowy występuje również w gminach: Sobótka, Lubomierz, Środa Śląska, Jelcz Laskowice, Wołów, Karpacz, Wrocław,

Polanica-Zdrój, Szczawno-Zdrój, Oława, Podgórzyn oraz Stronie Śląskie. Najgorszą sytuację mieszkaniową odnotowano na następujących obszarach:

- miasta w gminie miejsko-wiejskiej: Międzybórz, Twardogóra,
- gminy wiejskie: Dobroszyce, Zawonia, Zgorzelec, Legnickie Pole, Jordanów Śląski, Ruja, Warta Bolesławiecka, Kamienna Góra, Lubań, Radwanice, Rudna, Dziadowa Kłoda, Mietków, Krośnice, Chojnów, Złotoryja, Cieszków, Kotła, Marcinowice, Męcinka, Paszowice, Borów, Łagiewniki, Gaworzyce, Wądroże Wielkie, Grębocice, Zagrodno, Pielgrzymka, Czarny Bór, Domaniów, Pęcław, Udanin, Niechlów, Jemielno, Żukowice,
- obszar wiejski w gminie miejsko-wiejskiej: Twardogóra, Trzebnica, Milicz, Międzybórz, Nowogrodziec, Jaworzyna Śląska, Chocianów, Środa Śląska, Prusice, Brzeg Dolny, Strzelin, Prochowice, Bardo, Złoty Stok, Żarów, Wołów, Żmigród, Przemków, Góra, Ziębice, Ścinawa, Bierutów, Bolków, Świerzawa, Wiązów, Lwówek Śląski, Sobótka, Pieńsk.

Rysunek 5.3-3. Liczba mieszkań na 1000 osób a średnia liczba mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 2002-2009

5.4. USŁUGI PONADLOKALNE

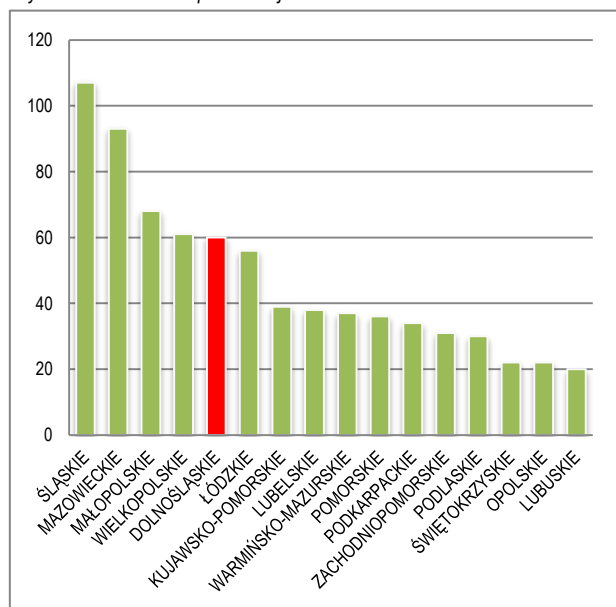
TREŚĆ: Ochrona zdrowia - Szkolnictwo wyższe - Kultura - Sport i rekreacja - Infrastruktura konferencyjna, targowa i handlowa.

5.4.1. OCHRONA ZDROWIA

1. Opieka zdrowotna w województwie sprawowana jest przez sieć placówek stacjonarnej i ambulatoryjnej opieki medycznej. Na jego terenie w 2009 r. znajdowało się 60 szpitali (tj. o 21% mniej niż w 2002 r.). Pod względem ilości szpitali województwo ulokowało się na 5 miejscu w kraju (wykres 6.4.-1). Wyspecjalizowane usługi medyczne skupiają się w największych miastach regionu: we Wrocławiu, Jeleniej Górze, Legnicy, Wałbrzychu, Głogowie i Bolesławcu. Zauważyć należy istnienie wewnątrzregionalnych dysproporcji w rozmieszczeniu oddziałów szpitalnych. Zmienia się struktura własności szpitali, wśród których w 2009 r. własność prywatną stanowiło 40% ich ogólnej ilości. Wzrósł również udział szpitali niepublicznych w ogólnej liczbie szpitali, z 11,8% w 2002 r. do 40% w 2009 r. W 2009 r. w porównaniu z 2002 r. liczba szpitali niepublicznych wzrosła o 166,7%, natomiast ilość szpitali publicznych spadła o 31%. (Rozmieszczenie szpitali na obszarze województwa przedstawia rysunek 6.4-1).

2. Dostępność usług medycznych mierzona liczbą personelu medycznego (lekarzy, stomatologów, farmaceutów, pielęgniarek) w województwie była wyższa od średniej krajowej. W 2009 r. w porównaniu z 2002 r. liczba lekarzy wzrosła o 20,2% i wynosiła 5489. Stanowili oni 6,9% ogółu wszystkich pracujących lekarzy w kraju. Pod tym względem województwo zajmowało 5 miejsce w Polsce. W 2009 r. w porównaniu z 2008 r. liczba łóżek w szpitalach, przypadająca na 10 tysięcy mieszkańców na terenie województwa, wzrosła o 2,3% i wynosiła 48,3 a zatem była wyższa od średniej krajowej (48). W porównaniu do 2008 r. wzrosła liczba łóżek w szpitalach ogólnych o 2,4%. Wzrósł ilościowy udział łóżek szpitali niepublicznych (w 2000 r. stanowiły one 1,6% w ogólnej liczbie łóżek, zaś w 2009 r. już 21,1%). Ogólna liczba łóżek w szpitalach niepublicznych wzrosła od 2000 r. ponad jedenastokrotnie i w 2009 r. wynosiła 2 930. Liczba łóżek wzrosła również w zakładach opiekuńczo-leczniczych (o 14,5%) oraz w hospicjach (z 9 łóżek w 2000 r. do 77 w 2009 r.). Największą liczbę łóżek przypadającą na 10 tysięcy mieszkańców w 2009 r. zanotowano w południowej części województwa, w powiatach: jeleniogórskim i kamiennogórskim oraz we Wrocławiu. Największą bezwzględną liczbą łóżek szpitalnych dysponowało miasto Wrocław oraz powiaty: wałbrzyski, kłodzki, lubiński i jeleniogórski. Najniższą bezwzględną liczbą łóżek szpitalnych dysponowały powiaty: jaworski, ząbkowicki, średzki oraz górowski. Brak bazy szpitalnej odnotowano w powiatach polkowickim, legnickim i wrocławskim. Mieszkańcy powiatów wrocławskiego i legnickiego obsługiwani byli przez szpitale w sąsiadujących miastach na prawach powiatu - we Wrocławiu i Legnicy, natomiast mieszkańcy powiatu polkowickiego obsługiwani byli przez szpitale w sąsiednich powiatach.

Wykres 5.4.-1 Liczba szpitali w województwach w 2009 r.

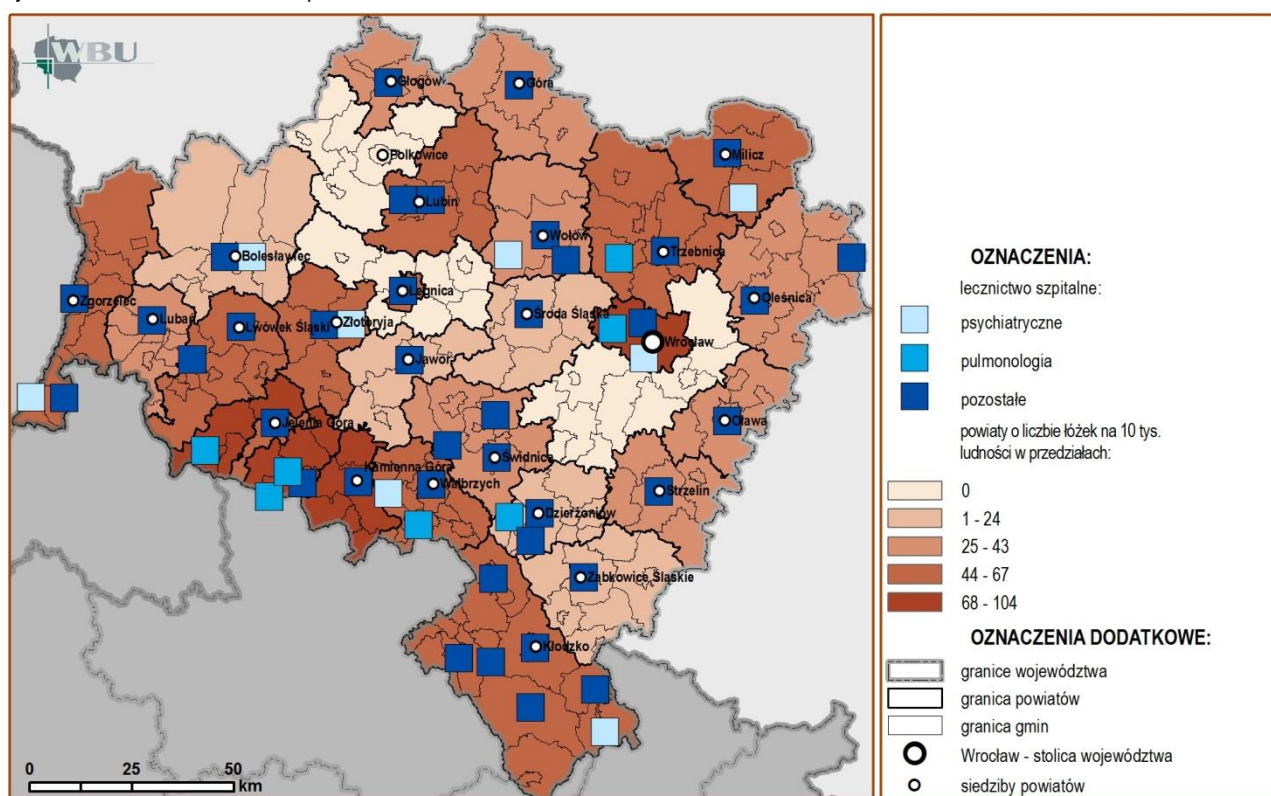
ogólna ilość wzrosła od 2000 r. o 38,2% i obecnie wynosi 922. Apteki położone na terenach wiejskich to jedynie około 9,6% ogółu. Ich ilość nieznacznie wzrosła od 2000 r. i obecnie wynosi tylko 82. Liczba mieszkańców przypadająca na jedną aptekę i punkt apteczny z roku na rok spada. W porównaniu do 2003 r. zmniejszyła się o 17,1% i wynosi 3 120 osób. Na terenach wiejskich sytuacja uległa minimalnej poprawie. Liczba osób przypadająca na aptekę wzrosła o 7% i wynosi 10 141, podczas gdy ogólna liczba ludności na aptekę to 3767.

5.4.2. SZKOLNICTWO WYŻSZE

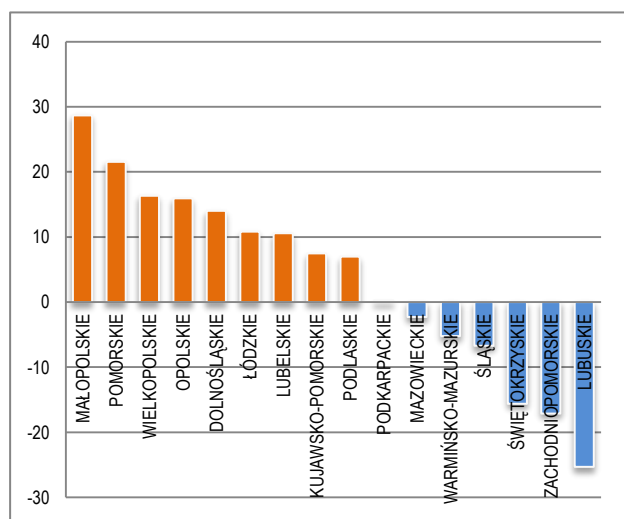
1. Dolny Śląsk należy do najważniejszych ośrodków szkolnictwa wyższego w kraju (zarówno ze względu na swój potencjał ilościowy, jak i jakość kadry naukowej). W 2009 r. na terenie województwa znajdowało się 38 szkół wyższych (o 2 więcej niż w 2008 r. oraz o 11 więcej niż w 2002 r.) oraz 16 zamiejscowych oddziałów dydaktycznych, filii i punktów konsultacyjnych. Pod względem liczby studentów województwo zajmuje 4 miejsce w kraju, po województwie mazowieckim, małopolskim i śląskim i 4 miejsce pod względem ilości szkół wyższych.

2. Od kilku lat obserwuje się wyraźny wzrost liczby osób zainteresowanych zdobywaniem wykształcenia oraz podnoszeniem swoich kwalifikacji. Efektem tej tendencji jest kadra wykształcona we wszystkich specjalnościach i wykwalifikowani pracownicy. Na wszystkich uczelniach Dolnego Śląska w 2009 r. kształciło się ogółem 172479 studentów. Stanowili oni około 9,2% studiujących na terenie kraju. Przyrost liczby studentów w latach 2002-2009 wyniósł w Województwie Dolnośląskim 14% (wzrost dla kraju wyniósł 5,1%). Był to piąty wynik w kraju po województwach: małopolskim, pomorskim, wielkopolskim i opolskim (wykres 6.4.-2).

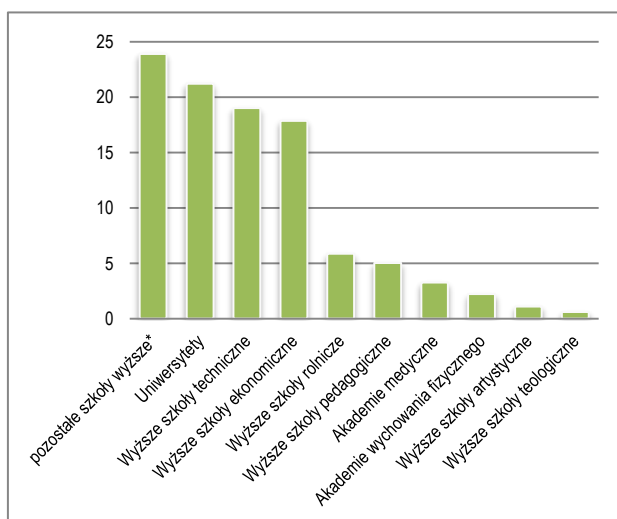
Rysunek 5.4-1. Rozmieszczenie szpitali w 2009 roku.

Wykres 5.4.-2 Procentowa zmiana liczby studentów w latach 2002-2009

Wykres 5.4.-3 Odsetek studiujących według typów uczelni w 2009 r.

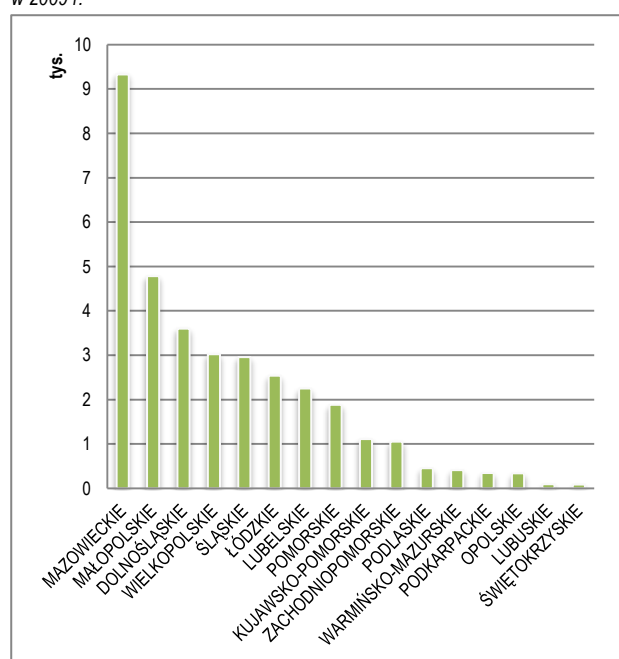

*w tym państwowe wyższe szkoły zawodowe

3. Największym ośrodkiem akademickim województwa jest Wrocław, gdzie zlokalizowane są 24 uczelnie wyższe (8 uczelni publicznych, 16 uczelni niepublicznych) oraz 3 zamiejscowe filie uczelni i 2 uczelnie kościelne. W 2009 r. ilość studentów wyższych szkół publicznych stanowiła 73,7%, natomiast wyższych szkół niepublicznych 26,3%. W roku akademickim 2009 studiowało tu 84,67% wszystkich studentów regionu, m.in. na takich uczelniach jak; Uniwersytet Wrocławski, Politechnika Wrocławska, Akademia Medyczna, Uniwersytet Przyrodniczy i Uniwersytet Ekonomiczny. Liczne i silne środowisko akademickie stanowi ważny atut rozwojowy Wrocławia, a funkcja kształcenia wyższego jest niewątpliwym atutem metropolitalnym Wrocławia.

4. Od 1999 r. znacznie wzrosło znaczenie akademickie mniejszych ośrodków miejskich, gdzie utworzone zostały nowe uczelnie i zamiejscowe filie. Wyodrębnić można trzy ośrodki o oddziaływaniu subregionalnym w zakresie szkolnictwa wyższego. Należą do nich: Legnica (5,4% udziału w liczbie studentów na terenie Dolnego Śląska), Wałbrzych (3,8% udziału w liczbie studentów na terenie Dolnego Śląska) oraz Jelenia Góra (3,4% udziału w liczbie studentów na terenie Dolnego Śląska). Nowe placówki szkół wyższych pojawiły się w Lubinie, Kłodzku, Głogowie, Świdnicy, Polkowicach i Nowej Rudzie. Największy przyrost liczby studentów w porównaniu do 1999 r. odnotowano w Legnicy, Jeleniej Górze i Wałbrzychu.

Wykres 5.4.-4 Liczba uczestników studiów doktoranckich w województwach w 2009 r.

5. Największy odsetek studiujących według typów uczelni w 2009 r. (wykres 6.4.-3) stanowili studenci Uniwersytetów (21,3%), Wyższych Szkół Technicznych (19%), Wyższych Szkół Ekonomicznych (17,8%) oraz pozostałych szkół wyższych, w tym Wyższych Szkół Zawodowych (24%). Od 1999 r. znacznie wzrosła liczba Wyższych Szkół Zawodowych na terenie Dolnego Śląska (powstały szkoły m.in. w Legnicy, Wałbrzychu i Głogowie).

6. W ostatnich latach zwiększa się udział liczby studentów kształcących się w systemie stacjonarnym. Dla porównania w 2002 roku odsetek studentów stacjonarnych na uczelniach publicznych wynosił 56,4%, a obecnie wynosi 67,3%. Studia stacjonarne na państwowych uczelniach cieszą się większą popularnością niż studia niestacjonarne (32,7% w 2009 r.). Zupełnie inaczej sytuacja wygląda na uczelniach niepublicznych, gdzie w 2009 r. odsetek studentów kształcących się w systemie stacjonarnym wynosił 18% (21% w 2002 roku).

7. Liczba słuchaczy studiów podyplomowych w 2009 r. wynosiła 16 185. Stanowili oni 8,4% słuchaczy studiów podyplomowych w Polsce. Wartość ta ułokowała Dolny Śląsk na trzecim miejscu wśród województw. Ponadto od

2002 roku liczba słuchaczy wzrosła o 62,3%. Ilość uczestników studiów doktoranckich w 2009 r. (wykres 6.4.-4) wynosiła 3 598. Stanowili oni 10,5% doktorantów w Polsce (trzecie miejsce wśród województw). Od 2002 r. ich ilość wzrosła o 16,9%.

5.4.3. KULTURA

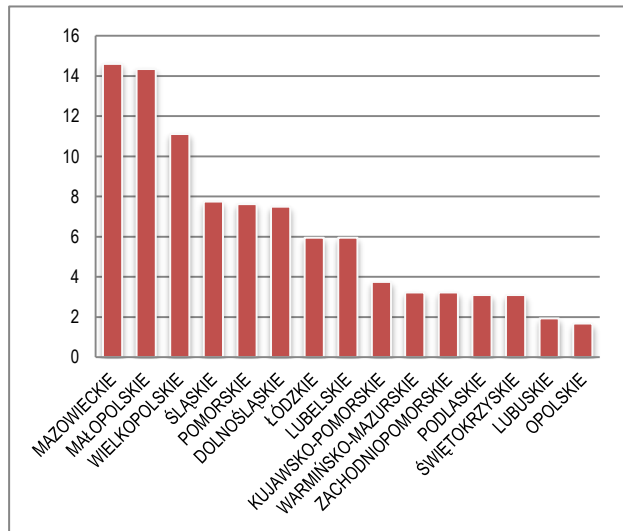
1. Stolica Dolnego Śląska - Wrocław jest jednym z głównych ośrodków kulturalnych w kraju. Ważne placówki kultury oraz animatorzy życia kulturalnego działają także w szeregu innych ośrodkach województwa. W 2009 r. działało na jego obszarze 58 muzeów. W stosunku do 2002 r. ich liczba wzrosła o 16. W miastach funkcjonowały 54 muzea, pozostałe 4 - na terenach wiejskich. Zupełnie inna sytuacja miała miejsce wśród galerii wystawienniczych, których jeszcze w 2005 r. było 28, natomiast w 2009 r. działało już tylko 19. Zmniejszeniu uległa także liczba wystaw (z 286 w 2005 r. do 259 w 2009 r.). Ponadto liczba osób odwiedzających galerie spadła o 43%.

2. W 2009 r. na terenie województwa funkcjonowało 18 teatrów i instytucji muzycznych. Analizując dane od 2000 r. do 2009 r., można zauważyć, że liczba miejsc na widowniach oraz liczba organizowanych przedstawień i koncertów stale rosła. Odwrotne tendencje dotyczyły sieci kin, których ilość systematycznie malała. W 2009 r. na terenie województwa działało ich 44 (w 2000 r. było 62) i prawie wszystkie znajdowały się w miastach. Ponadto można było zaobserwować ciągły wzrost ilości miejsc na widowni, których liczba w porównaniu z 2002 r. zwiększyła się o 21,8%. Wzrosła również ilość seansów w kinach i liczba widzów. Spadek ilości kin, a zarazem wzrost widzów związany był z pojawieniem się bardziej atrakcyjnych multipleksów. Pod względem liczby widzów w kinach na 1000 osób wyróżniają się takie miasta jak

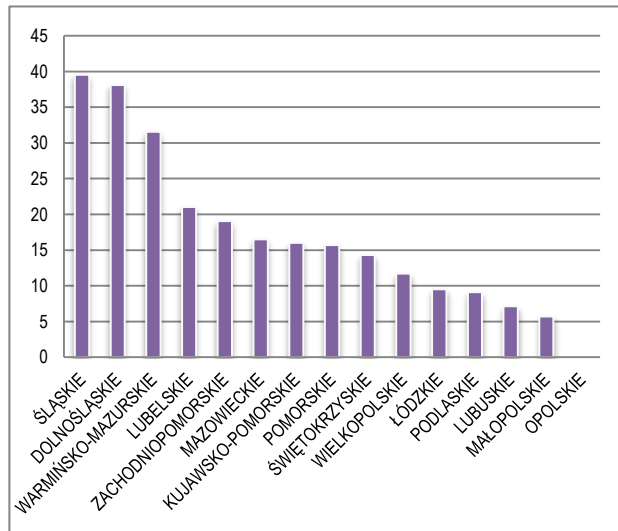
Wrocław, Lubin i Legnica. Stosunkowo dobrze wyposażone w tego typu obiekty były podregiony wałbrzyski i jeleniogórski.

3. Miernikiem udziału społeczeństwa województwa w korzystaniu z dóbr kultury jest także ilość bibliotek publicznych, które służą przede wszystkim zaspakajaniu potrzeb czytelniczych, oświatowych i informacyjnych. W 2009 r. w porównaniu do 2000 r. liczba bibliotek spadła z 683 na 643. Zmniejszeniu uległa również liczba punktów bibliotecznych. Biblioteki na wsi stanowiły 57,9% ogólnej ich ilości (372).

Wykres 5.4.-5 Odsetek muzeów województw w liczbie muzeów Polski w 2009 r.

Wykres 5.4.-6 Wzrost liczby muzeów w województwach w latach 2002-2009

5.4.4. SPORT I REKREACJA

1. Ponadlokalne ośrodki sportu i rekreacji występują na obszarze całego województwa. Służą zaspokajaniu potrzeb mieszkańców skoncentrowanych w jego największych ośrodkach osadniczych lub związane są z udostępnianiem walorów środowiska naturalnego, w tym także dla potrzeb takich specjalistycznych form rekreacji, jak sporty wodne, zimowe, lotnicze, jeździectwo i rekreacja rowerowa. Głównymi obiektami w ośrodkach są stadiony sportowe, przystosowane do obsługi imprez o znaczeniu ponadregionalnym. Znajdują się one we Wrocławiu (stadion o pojemności 8 346 miejsc, na którym mecze rozgrywa drużyna Śląska Wrocław) i Lubinie (nowoczesny stadion o pojemności 16 300 miejsc, na którym mecze rozgrywa drużyna Zagłębia Lubin), gdzie odbywają się mecze ekstraklasy. Obecnie jedną z największych inwestycji jest budowa stadionu na mistrzostwa Euro 2012 we Wrocławiu. Pojemność tej areny będzie wynosiła 42 771 miejsc i będzie to jeden z największych i najnowocześniejszych stadionów w Polsce. Stadiony piłkarskie, o których należy jeszcze wspomnieć to niedawno wyremontowany Stadion im. Orła Białego w Legnicy o pojemności 6200 miejsc siedzących, na którym mecze rozgrywa II-ligowa drużyna Miedzi Legnica oraz stadion I-ligowego Górnika Polkowice o pojemności 4365 miejsc siedzących. Ponadto we Wrocławiu znajduje się Stadion Olimpijski o pojemności 20 tys. miejsc, który wymaga przeprowadzenia pełnej modernizacji (obiekt ten jest wykorzystywany jako stadion żużlowy drużyny Betard Sparta Wrocław). Ekstraliga Żużlowa należy do jednej z najlepszych na świecie i cieszy się w Polsce ogromną popularnością. Stadion Olimpijski we Wrocławiu jest drugą największą areną tego typu w Polsce, zaraz po Stadionie im. Alfreda Smoczyka w Lesznie.

2. Bardzo ważną rolę pełnią hale sportowo-wystawiennicze, na których odbywają się ważne imprezy sportowe, koncerty oraz targi. Na Dolnym Śląsku funkcjonują tylko dwa takie obiekty (o pojemności 3000 widzów i więcej). Są to hale, które znajdują się we Wrocławiu. Pierwsza z nich to popularna Hala Stulecia, która może pomieścić około 7000 widzów, co daje jej 4 miejsce w kraju. Drugi tego typu obiekt to Hala Orbita, również znajdująca się we Wrocławiu (o pojemności około 3000 widzów). Na tle Polski, Dolny Śląsk wypada pod tym względem przeciętnie.

3. Ośrodki sportów wodnych, takie jak aquaparki, to wielofunkcyjne kompleksy rekreacji wodnej, które swoją całoroczną ofertę adresują zarówno do mieszkańców województwa, jak i turystów odwiedzających region. Na Dolnym Śląsku funkcjonuje obecnie 9 aquaparków, są to:

- Wrocławski Park Wodny,
- Aquarius Bielawa,
- Atol Oleśnica,
- Aquadort Brzeg Dolny,
- Sandra SPA Karpacz,

- Wodny Świat Kudowa-Zdrój,
- Słowianka Jawor,
- Aquapark Polkowice,
- Wodne Centrum Rekreacji w Świebodzicach,

Jedynym większym ośrodkiem żeglarskim i kajakowym o znaczeniu ponadlokalnym jest Wrocław z blisko 30 różnymi bazami wodniackimi, zrzeszonymi we Wrocławskim Związku Żeglarskim. *(Ze względu na swą specyfikę i powiązania z obsługą ruchu turystycznego ośrodki takich specjalistycznych form rekreacji, jak sporty wodne, zimowe, lotnicze, jeździectwo i rekreacja rowerowa są bliżej omówione w rozdziale 6.5).*

5.4.5. INFRASTRUKTURA KONFERENCYJNA I TARGOWA

1. Istotnym elementem usług ponadlokalnych jest infrastruktura konferencyjna i targowa, przeznaczona dla potrzeb uczestników różnorodnych kongresów, konferencji i spotkań (gospodarczych, naukowych i innych). Wiodącym ośrodkiem konferencyjnym i wystawienniczym Dolnego Śląska jest Wrocław z Halą Stulecia, siecią hoteli i obiektów gastronomicznych o wysokim standardzie, węzłowym położeniem w sieci ponadregionalnych połączeń komunikacyjnych, z międzynarodowym portem lotniczym oraz bogactwem atrakcji turystycznych. Należy jednak stwierdzić, że na Dolnym Śląsku nie ma obiektów o takiej skali jak na przykład Międzynarodowe Targi Poznańskie, na których odbywają się targi i konferencje na skalę europejską i światową. W Hali Stulecia odbywają się targi i konferencje jedynie na skalę ponadregionalną. Organizacja szkoleń i konferencji jest także domeną wielu mniejszych ośrodków na terenie całego województwa. Ze względu na wysoki standard bazy hotelarskiej oraz wysokie walory turystyczne, szczególnie zainteresowaniem organizatorów tego typu zdarzeń cieszą się Jelenia Góra, Szklarska Poręba, Karpacz i Świeradów Zdrój w Kotlinie Jeleniogórskiej i w jej otoczeniu oraz Duszniki Zdrój, Łądek Zdrój i Polanica Zdrój w Kotlinie Kłodzkiej. Wiodącym ośrodkiem tego typu w centrum regionu jest Legnica (dzięki swemu potencjałowi gospodarczemu, położeniu oraz atrakcyjności turystycznej i kulturowej). Uzupełnieniem wysokostandardowej bazy konferencyjnej regionu są specjalnie zaadaptowane dla tego celu zamki i pałace.

5.4.6. POTENCJAŁ USŁUG PONADLOKALNYCH

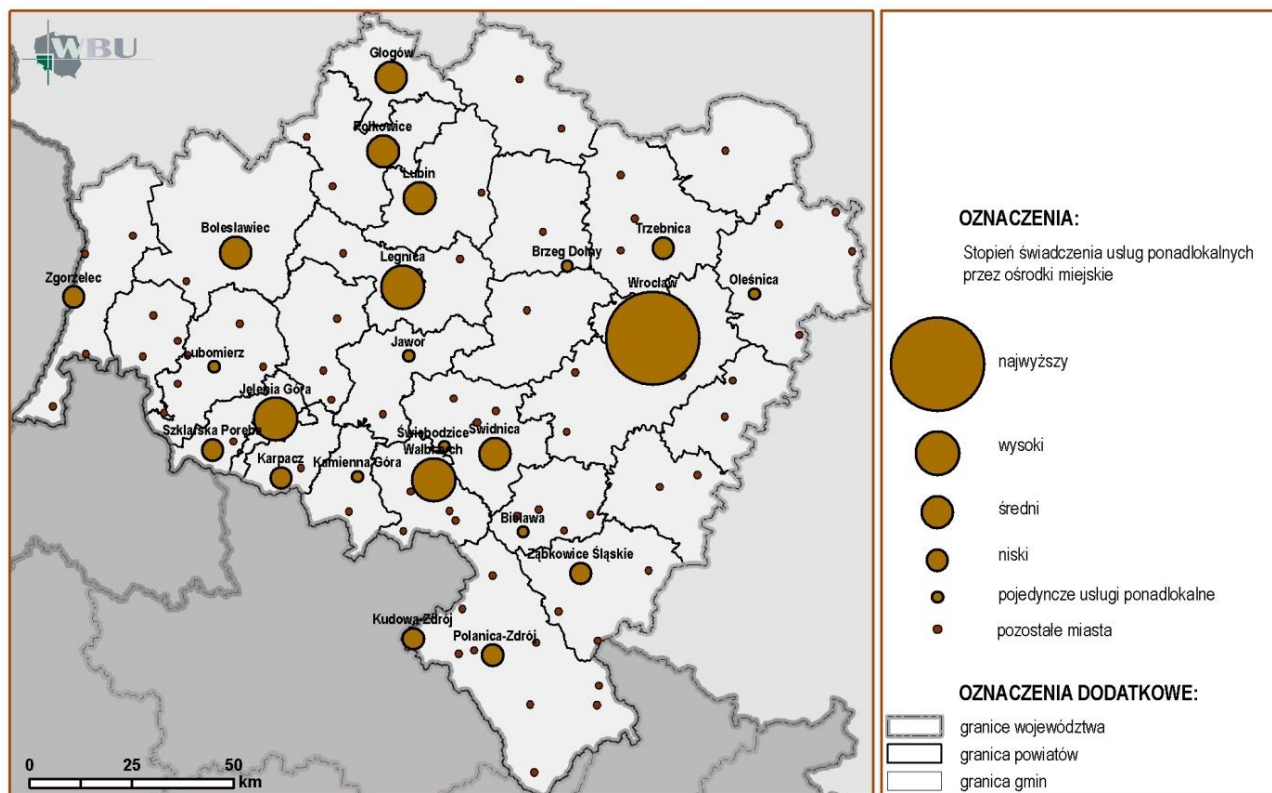
1. O potencjale Dolnego Śląska świadczy jego wysokie miejsce pod względem ilości studentów (4 lokata wśród województw). Ponadto ich liczba na przestrzeni lat 2002-2009 wzrosła aż o 14%, co umacnia znaczenie Dolnego Śląska jako bardzo ważnego ośrodka akademickiego. Najwięcej studentów w 2009 roku studiowało we Wrocławiu, tj. 86,47%. Coraz większe znaczenie akademickie zyskują także takie ośrodki jak Legnica, Wałbrzych i Jelenia Góra.

2. Sport i rekreacja pełni ważną rolę w życiu mieszkańców Dolnego Śląska. Na terenie województwa znajdują się dwa nowoczesne stadiony piłkarskie. Należą do nich: Stadion we Wrocławiu budowany na EURO 2012, którego pojemność będzie wynosiła około 43000 widzów oraz funkcjonujący stadion Dialog Arena w Lubinie o pojemności około 16000 widzów. Innym bardzo chętnie odwiedzanym przez fanów sportu obiektem jest Stadion Olimpijski o pojemności 20 tys. miejsc we Wrocławiu, na którym odbywają się rozgrywki żużlowe. Ważnym elementem są także powstające na terenie województwa aquaparki, z których korzystają nie tylko mieszkańcy Dolnego Śląska. Niewątpliwie rozwijająca się baza sportowa i rekreacyjna jest potencjałem województwa.

3. Atutem Dolnego Śląska jest wzrastająca liczba muzeów, których liczba na przestrzeni lat 2002-2009 wzrosła o 38%, co jest drugim wynikiem w kraju (zaraz za województwem Śląskim). Wzrosła także liczba osób korzystających z usług teatrów i instytucji muzycznych. Dodatkowo we Wrocławiu trwa budowa nowoczesnego Narodowego Forum Muzyki, które będzie najnowocześniejszym obiektem tego typu w Polsce. Wszystko to przyczynia się do rozwoju kultury i turystyki regionu.

4. Usługi ponadlokalne znajdują się w wielu miastach województwa. Bezkonkurencyjna pod tym względem jest stolica województwa Wrocław, która dominuje niemal pod każdym względem. Można śmiało stwierdzić, że w tym mieście stopień świadczenia usług ponadlokalnych jest najwyższy. Wysoki poziom świadczenia usług tego typu występuje w byłych miastach wojewódzkich: Legnicy, Jeleniej Górze i Wałbrzychu. Średni stopień świadczenia usług ponadlokalnych oferują takie miasta jak: Głogów, Polkowice, Lubin, Bolesławiec oraz Świdnica. Niski stopień świadczenia usług tego typu wystąpił w: Zgorzelcu, Szklarskiej Porębie, Karpaczu, Kudowie-Zdrój, Polanicy-Zdrój, Ząbkowicach Śląskich i Trzebnicy. W pozostałych miastach występują pojedyncze usługi ponadlokalne lub jest ich brak.

Rysunek 5.4-2. Ośrodki miejskie, w których zlokalizowane są usługi ponadlokalne

5.5. TENDENCJE ZMIAN W SFERZE SPOŁECZNEJ

1. W trakcie przeprowadzonych analiz stanu zagospodarowania przestrzennego województwa w dziedzinie funkcjonowania i rozwoju sfery społecznej oraz jej zmian w latach 2002 – 2009 ujawniły się następujące, ważniejsze tendencje pozytywne:

- 1) wzrost liczby mieszkańców w północnej i wschodniej części województwa, przede wszystkim w strefach podmiejskich Wrocławia i innych większych ośrodkach miejskich takich jak: Lubin, Głogów, Jelenia Góra oraz Legnica;
- 2) wzrost liczby urodzeń w stosunku do lat poprzednich;
- 3) dodatnie saldo migracji (zatrzymanie procesu emigracji ludności).

2. W ramach wyżej wymienionych analiz ujawniły się również następujące ważniejsze tendencje negatywne (wskazane w kolejności referowanych wcześniej zagadnień):

- 1) systematyczne zmniejszanie się liczby ludności, przejawiające się w wyludnianiu południowej części województwa i odpływie ludności z peryferyjnych obszarów wiejskich (powiat wałbrzyski i kłodzki) oraz miast takich jak: Lubin, Bolesławiec, Jelenia Góra oraz Legnica;
- 2) utrzymywanie się ujemnego przyrostu naturalnego;
- 3) pogłębianie się procesów starzenia się społeczeństwa, wyrażające się zmniejszaniem liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym i wzrostem ludności w wieku poprodukcyjnym;
- 4) uwidacznia się również proces tzw. podwójnego starzenia, czyli wzrost udziału osób określanych jako sędziwi starcy (w wieku 80 lat i więcej) w populacji osób starych.

3. W ramach przeprowadzonych analiz stanu zagospodarowania przestrzennego województwa w zakresie rynku pracy wyodrębniono następujące najważniejsze pozytywne tendencje zmian:

- 1) W 2009 r. w porównaniu do 2002 r. liczba pracujących w województwie zwiększyła się o 16,1% (od 2003 r. do 2008 r. następował ciągły wzrost liczby pracujących, tendencja została przerwana w 2009 r., gdy liczba pracujących zanotowała niewielki spadek w stosunku do 2008 r.);
- 2) w latach 2002-2009 następował stopniowy wzrost udziału liczby pracujących w sektorze usług rynkowych w ogólnej liczbie pracujących (wzrost z 30,8% w 2002 r. do 36,2% w 2009 r.);

- 3) w 2009 r. w porównaniu do 2002 r. zanotowano wzrost wskaźnika pracujących na 100 osób w wieku produkcyjnym o 13,5% (od 2004 r. do 2008 r. następował systematyczny wzrost wskaźnika, tendencja została przerwana w 2009 r., gdy zanotowano niewielki spadek w stosunku do 2008 r.);
 - 4) w 2009 r. w porównaniu do 2002 r. nastąpił spadek bezrobocia rejestrowanego we wszystkich powiatach województwa;
 - 5) w latach 2003-2009 zanotowano spadek udziału długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych w województwie.
4. Do najważniejszych negatywnych tendencji zmian można zaliczyć:
- 1) w latach 2003-2009 następował systematyczny wzrost udziału bezrobotnych zarejestrowanych z wykształceniem wyższym i średnim ogólnokształcącym w ogólnej liczbie bezrobotnych;
 - 2) w latach 2003-2009 zanotowano wzrost udziału bezrobotnych zarejestrowanych w wieku 25-34 w ogólnej liczbie bezrobotnych (od 2003 r. do 2005 r. następował wzrost, następnie od 2005 r. do 2007 r. spadek, a od 2007 r. do 2009 r. ponownie zanotowano wzrost udziału bezrobotnych w wieku 25-34 w ogólnej liczbie bezrobotnych).
5. Podsumowując sytuację w budownictwie mieszkaniowym, można wskazać następujące tendencje pozytywne:
- 1) stopniowy wzrost liczby mieszkań oddanych do użytkowania z przeznaczeniem na sprzedaż i wynajem oraz znaczny wzrost ilości mieszkań komunalnych;
 - 2) w 2009 r. w porównaniu do 2000 r. liczba mieszkań oddanych do użytkowania zwiększyła się o 40,1% (odpowiednio: w miastach o 100%, na wsi o 75%);
 - 3) w 2009 r. odnotowano największą wartość wskaźnika intensywności budownictwa mieszkaniowego (w przeliczeniu na 1000 ludności) i było to najwięcej mieszkań oddanych do użytkowania na przestrzeni lat.
6. W ramach wyżej wymienionych analiz można wyróżnić następujące tendencje negatywne:
- 1) stopniowy spadek liczby mieszkań oddanych do użytkowania w budownictwie społeczno-czynszowym oraz zakładowym;
 - 2) spadek wydawanych pozwoleń na budowę;
 - 3) w 2009 r. w porównaniu do 2008 r. pogorszyła się sytuacja w zakresie ilości mieszkań, których budowę rozpoczęto.
7. Podsumowując sytuację w dziedzinie usług ponadlokalnych, można wskazać następujące tendencje pozytywne:
- 1) wzrost liczby studentów o 14% (średnia dla kraju wyniosła 5,1%), co umacnia Dolny Śląsk jako jeden z najważniejszych ośrodków szkolnictwa wyższego w kraju;
 - 2) wzrost liczby muzeów w województwie o 38%, co jest drugim wynikiem w kraju (muzea podnoszą wartości kulturowe i turystyczne województwa);
 - 3) w całej Polsce powstają nowoczesne stadiony, ma to również miejsce na Dolnym Śląsku, przede wszystkim we Wrocławiu powstaje nowoczesny stadion piłkarski, który będzie nie tylko areną piłkarskich mistrzostw Europy, ale także wielu innych imprez kulturalnych i sportowych;
 - 4) w ostatnich latach na Dolnym Śląsku powstało wiele aquaparków, będących atrakcją rekreacyjną nie tylko dla mieszkańców Dolnego Śląska,
8. W ramach wyżej wymienionych analiz można wyróżnić następujące tendencje negatywne:
- 1) malejąca liczba bibliotek,
 - 2) spadek liczby galerii wystawienniczych, wystaw oraz odwiedzających tego rodzaju usługi.

6. SFERA GOSPODARCZA

6.1. SYNTETYCZNA CHARAKTERYSTYKA GOSPODARKI

TREŚĆ: Podmioty gospodarki narodowej - Najwięksi przedsiębiorcy Dolnego Śląska - Udział regionu w wytwarzaniu - produktu krajowego brutto i produkcja sprzedana przemysłu - Atrakcyjność inwestycyjna województwa.

6.1.1. PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ

1. O kondycji gospodarczej regionu świadczy potencjał działających na jego obszarze podmiotów gospodarczych. Dolny Śląsk zajmuje czwarte miejsce w kraju pod względem liczby tych podmiotów. W końcu 2009 r. w rejestrze REGON w województwie zarejestrowanych było 316 tys. podmiotów gospodarczych (mazowieckie - 646 tys., śląskie - 430 tys., wielkopolskie - 359 tys.) z czego 23 188 to spółki handlowe (1,5 tys. więcej niż w 2008 r.), w tym 6 346 to spółki z udziałem kapitału zagranicznego (168 więcej niż w 2008 r.). Największą liczbą podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w 2009 r., podobnie jak w latach ubiegłych, odnotowano w gminach położonych w południowej części województwa, które charakteryzują się rozwojem funkcji turystyczno-rekreacyjnej i uzdrowskiej oraz w ośrodkach miejskich. Wysoką liczbą podmiotów wyróżnia się Wrocław jako duży ośrodek miejski wraz z otaczającymi go gminami. Specyficzna sytuacja nadal występuje w ośrodkach LGOM, gdzie funkcjonowanie dużych podmiotów gospodarczych związanych z wydobyciem miedzi zaspokaja lokalne potrzeby rynku pracy.

2. Do gmin miejskich, w których odnotowano najwyższy wskaźnik należą: Karpacz (ze wskaźnikiem 212/1000 mieszkańców), Szklarska Poręba (194), Szczawno Zdrój (192), Kłodzko (160), Polanica Zdrój i Wrocław (157). Wśród gmin wiejskich największą liczbę podmiotów odnotowano w gminach: Podgórzyn (124) i Janowice Wielkie (121). W latach 2002 -2009 największy wzrost liczby podmiotów zarejestrowały gminy okalające duże ośrodki miejskie takie jak: Wrocław, Jelenia Góra, Lubin oraz Wałbrzych, przy czym w samym Wałbrzychu nastąpił znaczny spadek liczby podmiotów jak również obszar pomiędzy Bolesławcem i Zgorzelcem. Natomiast ubytek podmiotów odnotowały gminy zlokalizowane w kotlinie kłodzkiej oraz gminy: Lubin (-725), Wałbrzych (-562), Kłodzko (-474), Bielawa (-361) oraz Głogów (-216).

Sektorowa struktura podmiotów gospodarczych podkreśla wyraźnie usługowe funkcje regionu:

- 1) sektor I - rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo stanowi 2% ogółu podmiotów;
- 2) sektor II - przemysł, budownictwo - 20% ogółu podmiotów;
- 3) sektor III - usługi rynkowe - 68% ogółu podmiotów, a usługi nierynkowe - 10% ogółu podmiotów.

Cechą charakterystyczną dolnośląskich przedsiębiorstw jest dominacja firm zatrudniających do 9 osób (96% ogółu podmiotów na Dolnym Śląsku). Udział firm małych (zatrudniających od 10 do 49 pracowników) wynosi 3,4%, średnich (zatrudniających powyżej 50 pracowników) - 0,6%, a dużych (zatrudniających powyżej 249 pracowników) - 0,12%.

6.1.2. NAJWIĘKSI PRZEDSIĘBIORCY DOLNEGO ŚLĄSKA

1. Największe przedsiębiorstwa Dolnego Śląska, wyselekcjonowane według uzyskanych w 2009 r. [48] przychodów to:

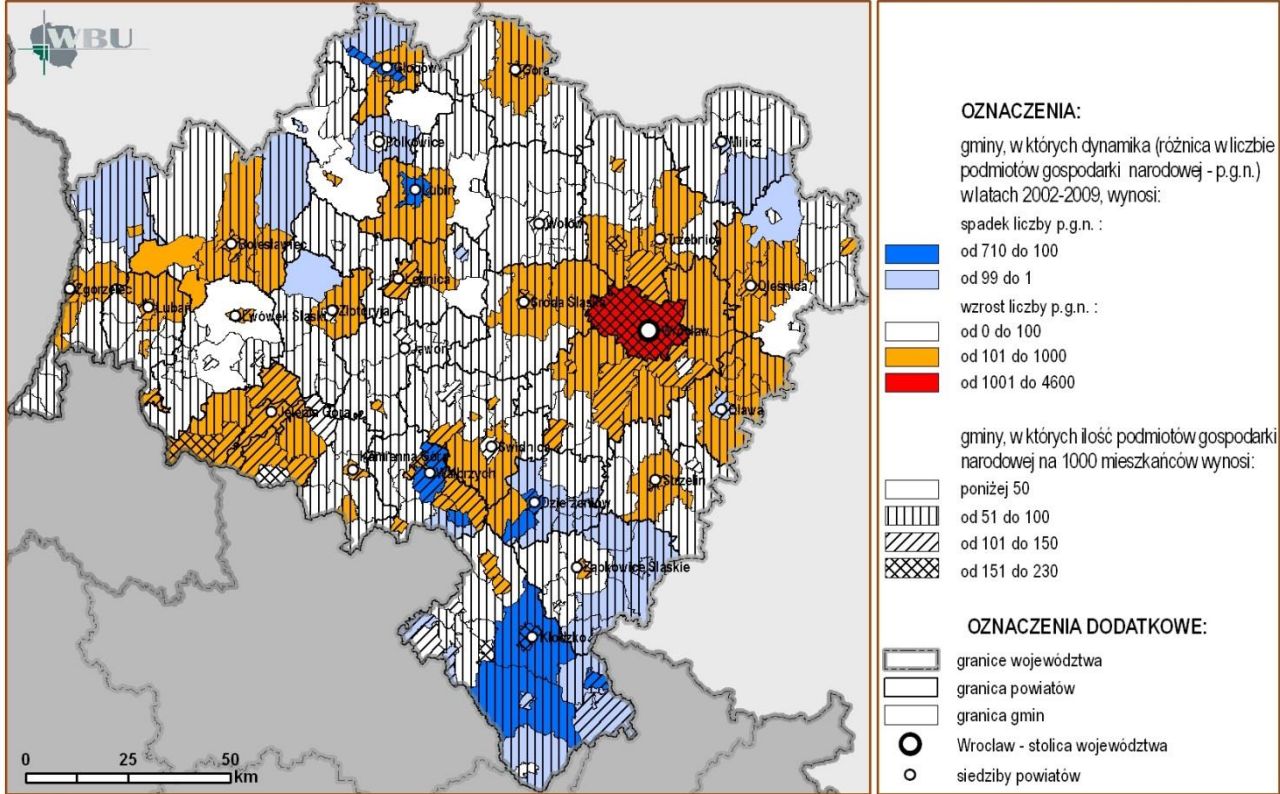
- 1) KGHM Polska Miedź SA;
- 2) EnergiaPro Gigawat Koncern Energetyczny;
- 3) Volkswagen Motor Polska – zlokalizowany w Legnickiej SSE;
- 4) Kaufland Polska Markety;
- 5) LG Electronics Wrocław - zlokalizowany w Tarnobrzeskiej SSE;
- 6) AB SA;
- 7) Getin Holding SA. Wrocław;
- 8) Volvo Polska;
- 9) Toyota Motor – zlokalizowana w Wałbrzyskiej SSE;
- 10) Faurecia Wałbrzych – zlokalizowana w Wałbrzyskiej SSE.

Przedsiębiorstwa te są stymulatorami rozwoju gospodarczego i jednocześnie największymi pracodawcami regionu. Największe dolnośląskie przedsiębiorstwa dzielą się na dwie zasadnicze grupy. Pierwsza to grupa przedsiębiorstw związana z przemysłem tradycyjnym oraz zaopatrzeniem w wodę i energię, gdzie własnością przedsiębiorstw jest Skarb Państwa lub samorząd lokalny. Druga grupa to przede wszystkim przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym, zarówno z sektora usługowego jak i przemysłowego. Z reguły są to przedsiębiorcy prowadzący działalność produkcyjną związaną

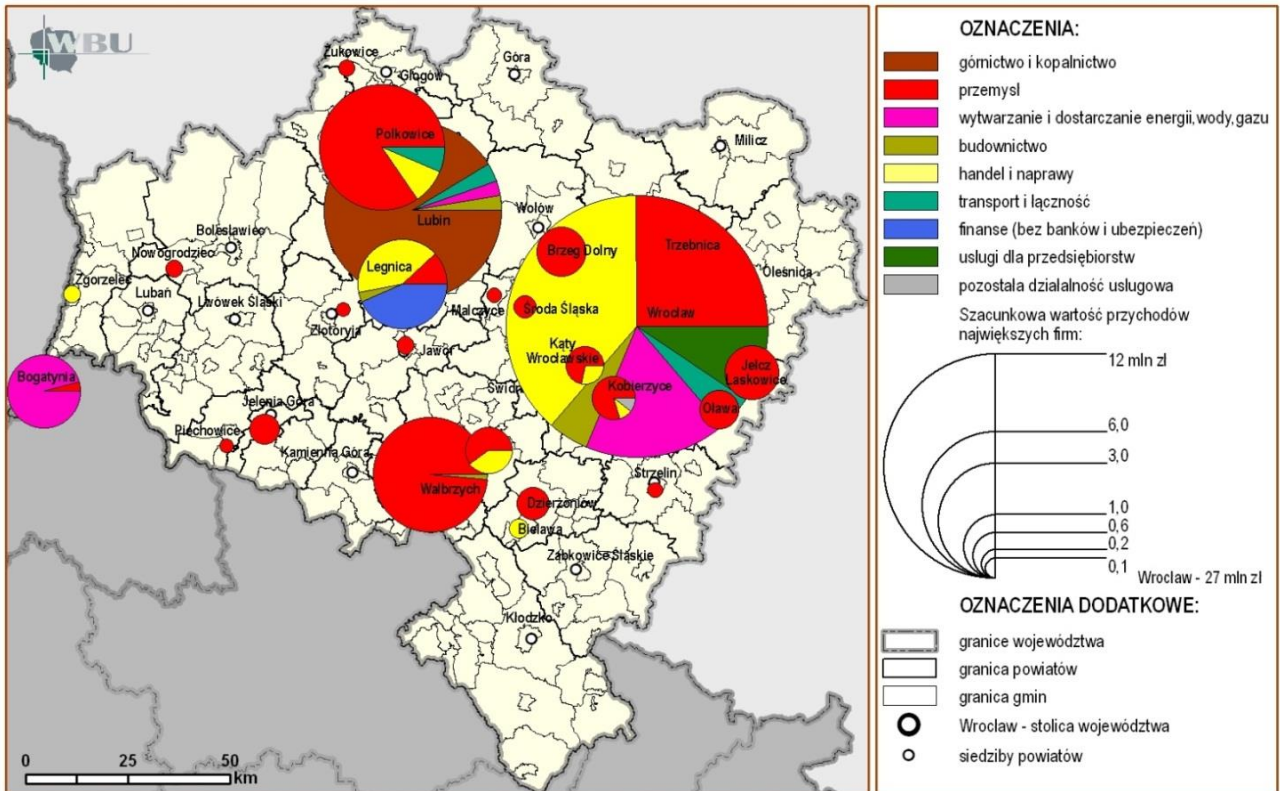
z zaawansowanymi technologiami, zlokalizowanymi w SSE. Efektami tych inwestycji jest zwiększenie dywersyfikacji gospodarki regionalnej, przede wszystkim w obszarze LGOM-u, Wałbrzycha i Wrocławia.

Do największych ośrodków skupiających siedziby zarządów największych firm Dolnego Śląska należą: Wrocław, Lubin, Polkowice, Wałbrzych, Legnica i Bogatynia. Najbardziej wielofunkcyjny charakter, z dużym udziałem usług, mają Wrocław i Legnica. Pozostałe ośrodki skupiają najczęściej siedziby firm przemysłowych (rozlokowanie ośrodków zarządzania gospodarczego z uwzględnieniem rodzaju działalności przedstawia rysunek 6.1-2).

Rysunek 6.1-1. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w systemie REGON.

Rysunek 6.1-2. Ośrodki i przychody największych przedsiębiorstw Dolnego Śląska według siedzib zarządów i rodzajów działalności.

2. Największe bezpośrednie inwestycje na Dolnym Śląsku w zakresie działalności produkcyjnej podjęły w latach 2000 – 2009 następujące firmy:

- 1) LG Electronics (z produkcją modułów ciekło-krystalicznych do telewizorów i monitorów w Biskupicach Podgórnych);
- 2) Toyota (z produkcją sprzętu transportowego w Jelczu-Laskowicach i Wałbrzychu);
- 3) Fagor (z produkcją sprzętu AGD we Wrocławiu);
- 4) Electrolux (z produkcją sprzętu AGD w Oławie, Świdnicy i Żarowie);
- 5) Volkswagen AG (z produkcją sprzętu transportowego w Legnicy i Polkowicach);
- 6) Saint-Gobain (z produkcją metali i przetworzonych wyrobów z metali w Legnicy i Wrocławiu);
- 7) General Electric Corporation (z produkcją urządzeń elektrycznych i optycznych w Kłodzku);
- 8) Siemens AG (z produkcją urządzeń elektrycznych i optycznych w Jeleniej Górze);
- 9) Pilkington International Holdings B.V. (z produkcją metali i przetworzonych wyrobów z metali we Wrocławiu);
- 10) Faurecia Investments (z produkcją sprzętu transportowego w Legnicy i Wałbrzychu);
- 11) British Oxygen Corporation (z produkcją chemikaliów i farmaceutyków w Brzegu Dolnym, Wrocławiu i Żukowicach).
- 12) Największą inwestycją na Dolnym Śląsku jest firma LG Philips LCD. W Biskupicach Podgórnych koło Wrocławia, gdzie otwarto Park Technologiczny LG, grupujący 9 fabryk koncernu LG Electronics.

Największy napływ inwestycji zagranicznych odnotowuje się w następujących formach działalności produkcyjnych:

- 1) produkcji środków transportu, zlokalizowanej w rejonach wałbrzysko-świdnickim, Polkowic, Wrocławia, Jelcza-Laskowic (realizowanej przez firmy Toyota, Faurecia, Volvo, Autoliv, Volkswagen, Sanden, Bridgestone i Bosch);
- 2) produkcji sprzętu AGD, zlokalizowanej we Wrocławiu, Świdnicy, Żarowie i Oławie (realizowanej przez firmy Whirlpool, Fagor i Electrolux);
- 3) produkcji modułów ciekło-krystalicznych do telewizorów i monitorów, zlokalizowanej w Biskupicach Podgórnych (realizowanej przez firmy LG Philips LCD, LG Electronics, LG Chem, LG Innotek, Toshiba oraz pięć innych fabryk dostarczających podzespoły) oraz w Bolesławicy (z firmą JVC).

Znaczącymi inwestycjami w ostatnich latach są także inwestycje w następujących branżach i sektorach działalności gospodarczej: bankowość i ubezpieczenia, stacje paliw, sieci supermarketów i hipermarketów oraz hotele i restauracje.

6.1.3. UDZIAŁ REGIONU W WYTWARZANIU PRODUKTU KRAJOWEGO BRUTTO I PRODUKCJA SPRZEDANA PRZEMYSŁU

1. Okres silnego wzrostu gospodarczego zapoczątkowany w 2004 r. wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej kontynuowany był do połowy 2008 r. Wzmożona aktywność gospodarcza osiągnęła maksimum w 2007 r., kiedy to wzrost PKB w skali roku w Polsce wyniósł 6,8%. W drugim półroczu 2008 r. gospodarka zaczęła odczuwać negatywne skutki światowego kryzysu ekonomicznego. W III kwartale tempo wzrostu spowolniło do 5,2%, a w IV kwartale do 3,2% (wobec około 6% w pierwszym półroczu). Ostatecznie w 2008 r. odnotowano wzrost PKB o 5,1%. W 2009 r. polska gospodarka nadal funkcjonowała w warunkach globalnego kryzysu ekonomicznego, choć w kolejnych miesiącach sytuacja stopniowo się poprawiała. [49] Brak danych statystycznych uniemożliwia analizę wzrostu gospodarczego w poszczególnych regionach w 2009 r. W związku z tym poniższa charakterystyka ma ograniczoną użyteczność, gdyż analizy zamykają się na roku 2008.

2. W Polsce występują znaczne zróżnicowania w poziomie rozwoju gospodarczego, mierzonego produktem krajowym brutto. Szczególnie zauważalna jest dominująca pozycja Warszawy, jak również największych miast Polski, kontrastująca z podregionami o najniższym PKB. O stopniu koncentracji wytwarzania świadczy fakt, że w pięciu największych miastach Polski (Warszawie, Łodzi, Wrocławiu, Krakowie, Poznaniu) oraz w Trójmieście wytwarzane jest ponad 1/4 PKB kraju. Dodając do tych miast otaczające je podregiony oraz centralny śląski sprawia, że udział w wytwarzaniu PKB dla tak zdefiniowanego obszaru wzrasta niemal do 50%.

Udział regionu dolnośląskiego w tworzeniu PKB (Produktu Krajowego Brutto) w całej gospodarce narodowej w 2008 r. wyniósł około 8%. Średnia wysokość dochodu narodowego brutto na 1 mieszkańca Dolnego Śląska była wyższa o 8,7% od przeciętnej krajowej. Na wytworzenie PKB w województwie składały się sektory: rolniczy (w 2,5%), przemysłowy (w 32%) i usługowy (w 65%). Pod względem poziomu PKB na 1 mieszkańca, województwo dolnośląskie plasowało się w 2008 r. na trzecim miejscu w kraju. Rozpiętość pomiędzy podregionem legnicko-głogowskim i m. Wrocław o najwyższym PKB na mieszkańca (około 50 tys. zł) a podregionem wałbrzyskim o najniższym PKB (około 26 tys. zł), była ponad

dwukrotna. Region osiągał w tym czasie jedynie około 50% średniego PKB na mieszkańca UE-27, podobnie jak kraje czeskie bezpośrednio graniczące z województwem dolnośląskim. Natomiast Saksonia wskaźnik ten ma na poziomie powyżej 75%. W skali regionalnej kluczowe znaczenie ma Wrocław i jego najbliższe otoczenie, które wytwarza ponad 40% PKB regionu.

3. W 2009 r. przychody ze sprzedaży wyrobów i usług w przedsiębiorstwach przemysłowych województwa wyniosły 74 909 mln zł (w cenach bieżących) i były o ponad połowę wyższe niż w 2000 r. (33 312 mln zł). Z sektora prywatnego pochodziło ponad 90% przychodów osiągniętych w przemyśle. W latach 2002 - 2009 znaczący wzrost produkcji sprzedanej przemysłu w działalności produkcyjnej wystąpił w działach:

- 1) produkcja maszyn biurowych i komputerów;
- 2) produkcja sprzętu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacyjnych;
- 3) produkcja pozostałego sprzętu transportowego.

Największy spadek produkcji sprzedanej miał natomiast miejsce w produkcji skór wyprawionych i wyrobów ze skór wyprawionych oraz produkcji pojazdów mechanicznych, przyczep i naczip.

6.1.4. ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA

1. Napływ kapitału zagranicznego poprzez wzrost nakładów inwestycyjnych, przyczynia się do zwiększenia potencjału polskiej gospodarki i jest niezbędny do wzrostu jej konkurencyjności. Jest jednocześnie jednym z głównych kanałów napływu nowych technologii. Od 2003 r. na Dolnym Śląsku następował systematyczny wzrost wydatków na przedsięwzięcia inwestycyjne. W 2008 r., w związku z dekonjunkcją globalną, tempo inwestowania obniżyło się. Pomimo tego Dolny Śląsk wciąż uważany jest za region bardzo atrakcyjny dla inwestorów zagranicznych. Województwo w 2009 r. zajęło drugie miejsce w Polsce pod względem atrakcyjności inwestycyjnej. O tak wysokiej pozycji regionu decydują bardzo wysoko ocenione: aktywność wobec inwestorów, rozwinięta infrastruktura gospodarcza (firmy prowadzące działalność finansową, ubezpieczeniową, obsługę nieruchomości i firm, SSE) i infrastruktura społeczna.

2. W jednym z podstawowych rankingów w tej dziedzinie wykazano, że podregiony dolnośląskie zajęły następujące miejsca w poszczególnych kategoriach atrakcyjności inwestycyjnej:

- 1) w działalności przemysłowej:
 - podregion wrocławski - 4 miejsce,
 - podregion wałbrzyski - 10 miejsce;
- 2) w działalności usługowej:
 - podregion wrocławski - 6 miejsce;
- 3) w działalności zaawansowanej technologii:
 - podregion wrocławski - 5 miejsce,
 - podregion legnicko-głogowski - 10 miejsce [50].

3. Atrakcyjność inwestycyjna regionu jest magnesem przyciągającym znaczących inwestorów i stymulującym rozwój nowoczesnych gałęzi przemysłu, są to głównie:

- 1) przemysł motoryzacyjny, zlokalizowany w rejonach wałbrzysko-świdnickim, Polkowic, Wrocławia, Jelcza-Laskowic (realizowany przez firmy: Toyota, Faurecia, Volvo, Autoliv, Volkswagen, Sanden, Bridgestone, Bosch i Voss Automotive);
- 2) przemysł AGD, zlokalizowany we Wrocławiu, Świdnicy, Żarowie i Oławie (realizowany przez firmy: Whirlpool, Fagor, Electrolux i LG Electronics);
- 3) produkcja modułów ciekło-kryształicznych do telewizorów i monitorów, zlokalizowana w Biskupicach Podgórnym (realizowana przez firmy: LG Philips LCD, LG Electronics, LG Chem, LG Innotek, Toshiba oraz pięć innych fabryk dostarczających podzespoły) oraz w Bolesławcu (z firmą JVC);
- 4) centra outsourcingu – centra R&D (Siemens, Benq, Diehl Controls), centra rozliczeniowo-księgowo (Hewlett – Packard, UPS, Kpit Cummins, Google, GE Money Bank, ACN);
- 5) centra logistyczne (Parkridge, Prologis, Tiner, Skalski, TNT) [51].

6.2. STREFY I OBSZARY KONCENTRACJI DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

TREŚĆ: Koncentracje obszarów aktywności gospodarczej - Obiekty innowacji i przedsiębiorczości oraz klastry – Przemysłowe ośrodki wzrostu i rozwoju gospodarczego.

6.2.1. KONCENTRACJE OBSZARÓW AKTYWNOŚCI GOSPODARCZEJ

1. Analiza polityki przestrzennej samorządów lokalnych, wyrażonej w opracowanych przez nie studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin pozwala na wskazanie lokalizacji podstawowych, istniejących i planowanych do zagospodarowania obszarów aktywności gospodarczej. Ich kształtująca się struktura przestrzenna wyraźnie wskazuje na koncentrację tych obszarów we Wrocławiu oraz jego otoczeniu. Największe koncentracje zwartych terenów tego typu występują w gminach: Kobierzyce, Kąty Wrocławskie, Miękinia, Środa Śląska i Święta Katarzyna (obecnie gmina Siechnice). Koncentracja terenów mniejszych, ale występujących w dużej ilości, ma miejsce wzdłuż dróg krajowych nr 8 Wrocław – Warszawa i nr 5 Wrocław – Wałbrzych, gdzie w rejonie gmin Wałbrzych, Świdnica, Świebodzice tworzą się znaczne skupiska większych terenów aktywności gospodarczej. Znaczące koncentracje takich terenów występują również w rejonach legnicko - lubińsko - polkowicko - głogowskim, bolesławiecko - zgorzelecko - nowogrodzkim oraz jeleniogórsko - janowickim.

Mapa obszarów aktywności gospodarczej opracowana została przy uwzględnieniu obszarów, na których znajdują się lub są planowane obiekty, związane z:

- 1) prowadzeniem działalności wytwórczej;
- 2) wytwarzaniem energii elektrycznej i ciepła, uzdatnianiem wody, wytwarzaniem i przechowywaniem gazu;
- 3) składowaniem, sortowaniem, konfekcjonowaniem, sprzedażą hurtową i wysyłkową oraz detaliczną towarów.

Do omawianych obszarów nie zakwalifikowano tych, na których prowadzona jest działalność wydobywcza.

6.2.2. OBIEKTY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I INNOWACJI ORAZ KLASTRY

1. Utrzymanie i utrwalenie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego możliwe jest wyłącznie przy podnoszeniu konkurencyjności gospodarki, na co zasadniczy wpływ ma innowacyjność i przedsiębiorczość. Ważnym czynnikiem decydującym o rozwoju jest działalność badawczo-rozwojowa, umożliwiająca wprowadzenie innowacji i unowocześnianie produkcji. W międzynarodowym ujęciu porównawczym, innowacyjność polskiej gospodarki, a tym samym dolnośląskiej jest niska. Potwierdzają to różne badania i raporty, z których jednym z najistotniejszych jest raport pt. Europejska Tablica Wyników w zakresie Innowacji (European Innovation Scoreboard – EIS). Wg najnowszej edycji raportu (styczeń 2010 r.) Polska, podobnie jak przed rokiem została sklasyfikowana na 23 miejscu wśród państw UE. Jednak dzięki zwiększeniu wskaźnika innowacyjności awansowała z grupy krajów doganiających do grupy umiarkowanych innowatorów. Zgodnie z wynikami badania, Polska charakteryzuje się niższym niż przeciętna dla wszystkich państw Unii Europejskiej poziomem Sumarycznego Wskaźnika Innowacyjności (Sumary Innovation Index – SII), ale wyższym niż średnia dla UE tempem wzrostu tego wskaźnika.[49]

2. Monitoring wskaźników oceniających innowacyjność polskiej gospodarki nie daje jednoznacznej odpowiedzi na temat postępu w tym zakresie. Ich zmiany nie są jednokierunkowe. Do tych sugerujących pozytywne tendencje w gospodarce można zaliczyć dynamikę nakładów na innowacje. Polskie przedsiębiorstwa przeznaczają coraz więcej środków na innowacje. W 2009 r. nakłady na działalność innowacyjną wzrosły o 21,6% w relacji do roku poprzedniego. Z kolei uwagę zwraca niski udział nakładów na B+R (około 0,6% PKB). Dolny Śląsk nie może się poszczycić wysokimi nakładami na badania i rozwój. Ich wartość w stosunku do PKB w 2002 r. wynosiła 0,45% (w kraju 0,58%), a w 2004: 0,41% (w kraju 0,56%, a w UE-27 1,84%). Wraz ze spadkiem nakładów obserwuje się nieznaczny spadek zatrudnienia w działalności badawczo-rozwojowej wynoszący około 4%.

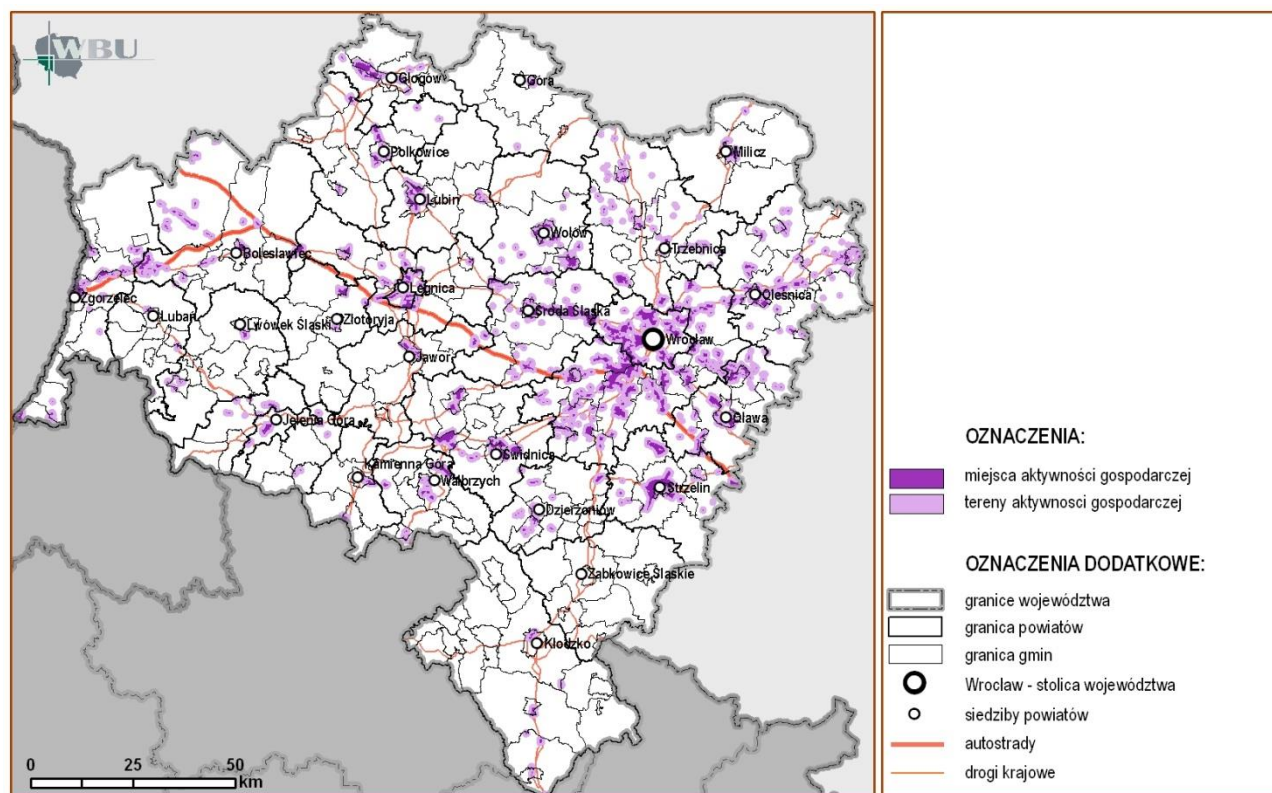
3. Przedsięwzięcia związane z działalnością na rzecz przedsiębiorczości, innowacji, transferu technologii i koncentracji zaplecza badawczego lokalizowane są zasadniczo w następujących obiektach:

- 1) centrach transferu technologii;
- 2) wyższych uczelniach (w jednostkach badawczo-rozwojowych);
- 3) inkubatorach przedsiębiorczości;
- 4) inkubatorach technologicznych;
- 5) parkach technologicznych, przemysłowo-technologicznych oraz przemysłowych.

Wyraźna koncentracja obiektów innowacji i przedsiębiorczości występuje we Wrocławiu, na obszarze LGOM-u oraz w rejonie Wałbrzycha. Największym dolnośląskim inkubatorem innowacji i przedsiębiorczości jest Wrocławskie Centrum Transferu Technologii, które stanowi samodzielną jednostkę Politechniki Wrocławskiej. Pełni ono rolę pośrednika,

opracowującego i wyszukującego wśród podmiotów naukowo-badawczych projekty o charakterze innowacyjnym, mogącym nadawać się do komercjalizacji. Rocznie z usług WCTT korzysta około 3000 firm i jednostek naukowych.

Rysunek 6.2-1. Koncentracja obszarów aktywności gospodarczej.

4. We Wrocławiu został zainicjowany kompleksowy program wspierania innowacyjności oraz budowy konkurencyjnej Gospodarki Opartej na Wiedzy pod nazwą EIT+. Wrocławskie Centrum Badań EIT+ jest największym realizowanym dzisiaj w Polsce przedsięwzięciem naukowo-badawczym. Za ponad pół miliarda złotych we wrocławskiej dzielnicy Pracze Odrzańskie powstaje kampus naukowo-technologiczny z siecią nowoczesnych, prezentujących światowy poziom laboratoriów badawczych. W ramach projektów realizowanych w EIT+ przewiduje się prowadzenie badań naukowych, prac rozwojowych oraz wzmocnienie współpracy z innowacyjnymi podmiotami gospodarczymi w obszarze biotechnologii i zaawansowanych technologii medycznych. [51]

Dodatkowo do najważniejszych dolnośląskich parków technologicznych należą:

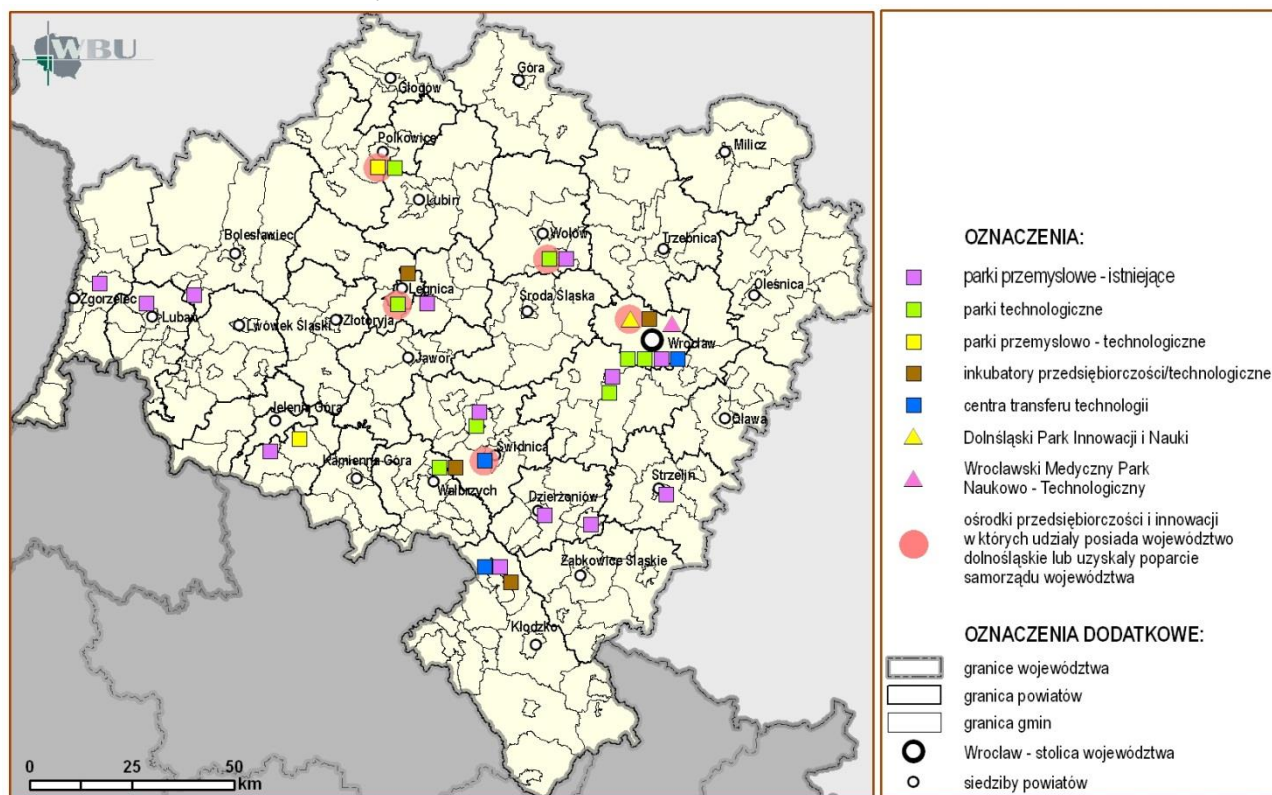
- 1) Wrocławski Park Technologiczny;
- 2) Dolnośląski Park Technologiczny T-Park, zlokalizowany w Szczawnie Zdroju i Wałbrzychu;
- 3) Dolnośląski Park Innowacji i Nauki;
- 4) Park Technologiczny LG w Kobierzycach;
- 5) ChemiPark Technologiczny w Brzegu Dolnym;
- 6) KGHM Letia Legnicki Park Technologiczny S.A. w Legnicy;
- 7) Wrocławski Medyczny Park Naukowo-Technologiczny;
- 8) Jaworzyński Intermodalny Park Przemysłowo-Technologiczny.

Badanie ankietowe przeprowadzone wśród samorządów gminnych wykazało olbrzymie zainteresowanie tworzeniem parków przemysłowych. Są one stosunkowo równomiernie rozlokowane na obszarze całego województwa. Parki te pozostają w różnym stopniu zaawansowania przygotowań do rozpoczęcia swej działalności. Aktywność gmin w tworzeniu parków wynika najprawdopodobniej z możliwości doinwestowania takich działań z funduszy europejskich, a także ze swoistej mody na posiadanie tego typu obiektu. Parki przemysłowe z definicji powinny powstawać na terenach już zainwestowanych. Do najważniejszych dolnośląskich parków przemysłowych należą:

- 1) Wrocławski Park Przemysłowy;
- 2) Park Przemysłowy Bukowice w Brzegu Dolnym;
- 3) Noworudzki Park Przemysłowy;
- 4) Wałbrzyski Park Przemysłowy;

- 5) Regionalny Park Przemysłowo-Technologiczny w Polkowicach;
- 6) Świdnicki Park Przemysłowy;
- 7) Dzierżoniowski Park Przemysłowy ;
- 8) Strzeliński Park Przemysłowy.

Rysunek 6.2-2. Obiekty innowacji i przedsiębiorczości.

5. Na Dolnym Śląsku coraz częściej pojawiają się inicjatywy tworzenia nowych form współpracy przedsiębiorstw na wzór tworzonych z dużym powodzeniem w UE sieci klastrowych. Sieci kooperacji tego typu znajdują się tu w początkowej fazie rozwoju (podobnie jak w całej Polsce). Nawiązywanie współpracy w tej formie wykazuje w znacznej mierze bardziej znamiona stosunkowo luźnych powiązań pomiędzy przedsiębiorcami niż kooperacji handlowych o usankcjonowanej formie prawnej. W obszarze Dolnego Śląska zawiązano m.in. następujące inicjatywy klastrowe:

- 1) Dolnośląskie Centrum Zaawansowanych Technologii (klastrowy obejmujący współpracę w ramach obszarów: technologie informatyczne w medycynie i służbie zdrowia, biotechnologia i zaawansowane technologie medyczne oraz energia alternatywna i odnawialna);
- 2) Klastrowy Wspólnota Wiedzy i Innowacji w Zakresie Technik Informatycznych i Komunikacyjnych (jego celem jest stworzenie platformy współpracy regionalnych innowacyjnych firm działających w branży informatycznej);
- 3) Klastrowy motoryzacyjny (związany z produkcją środków transportowych i służący zintegrowaniu producentów działających w branży motoryzacyjnej);
- 4) Klastrowy AGD (związany z produkcją sprzętu AGD i służący zintegrowaniu producentów działających w branży elektromaszynowej);
- 5) Dolnośląski Klastrowy Żywnościowy (z Podsieciami Farmaceutyki oraz Żywność);
- 6) Dolnośląski Klastrowy Surowcowy (mający za główne cele: przekształcanie „tradycyjnego” przemysłu wydobywczego na przemysł sterowany wiedzą oraz wdrażanie nowych technologii i nowych produktów);
- 7) Klastrowy Ceramika Bolesławiecka (związany z produkcją ceramiki i integrowaniem lokalnych producentów działających w branży ceramicznej oraz władz lokalnych w celu promowania oryginalnych produktów).

Inicjatywy klastrowe powstają w branżach, które posiadają duży udział w regionalnej gospodarce lub w eksporcie regionu.

6.2.3. PRZEMYSŁOWE OŚRODKI WZROSTU I ROZWOJU GOSPODARCZEGO

1. Dla wskazania na obszarze województwa ośrodków wzrostu i rozwoju gospodarczego w sektorze przemysłowym przeprowadzono analizy, w których m.in. o zakwalifikowaniu poszczególnych miast do tej sieci decydowały następujące czynniki:

- 1) liczba pracujących w sektorze przemysłowym powyżej 2000 pracujących;
- 2) istnienie terenów przemysłowych o powierzchni powyżej 50 ha;
- 3) istnienie zainwestowanych lub proponowanych do zainwestowania koncentracji obszarów aktywności gospodarczej.

Największym i najważniejszym ośrodkiem jest Wrocław. Kolejnymi ośrodkami o bardzo wysokim stopniu aktywności gospodarczej są Wałbrzych oraz trzy ośrodki LGOM-u (Legnica, Lubin i Polkowice). Na szczególną uwagę zasługują gminy: Kobierzyce (ośrodek lokalny) i Polkowice (ośrodek subregionalny). Wykazują one bardzo dużą aktywność w pozyskiwaniu inwestycji zagranicznych oraz w tworzeniu obiektów innowacji i przedsiębiorczości (dolnośląskie ośrodki wzrostu i rozwoju gospodarczego przedstawiono na rysunku 6.2-3). Ośrodki spełniające powyższe kryteria zostały dodatkowo ocenione pod względem posiadania następujących obiektów i obszarów: specjalnych stref ekonomicznych, wielkopowierzchniowych obiektów handlowych, siedzib zarządów największych firm w Polsce oraz obiektów przedsiębiorczości i innowacji.

6.2.4. SPECJALNE STREFY EKONOMICZNE [52]

1. Specjalne strefy ekonomiczne w województwie dolnośląskim zostały utworzone w 1997 r. Nadrzędnym celem ich powstania w polskich regionach było przyciągnięcie kapitału dla aktywizacji gospodarczej wybranych obszarów oraz przyspieszenie ich rozwoju. W procesie ich lokalizacji uwzględniane były czynniki społeczno-ekonomiczne w wymiarze subregionalnym, a czasami nawet lokalnym, które determinowały potrzebę uruchomienia alternatywnej działalności gospodarczej w stosunku do zdiagnozowanego stanu.

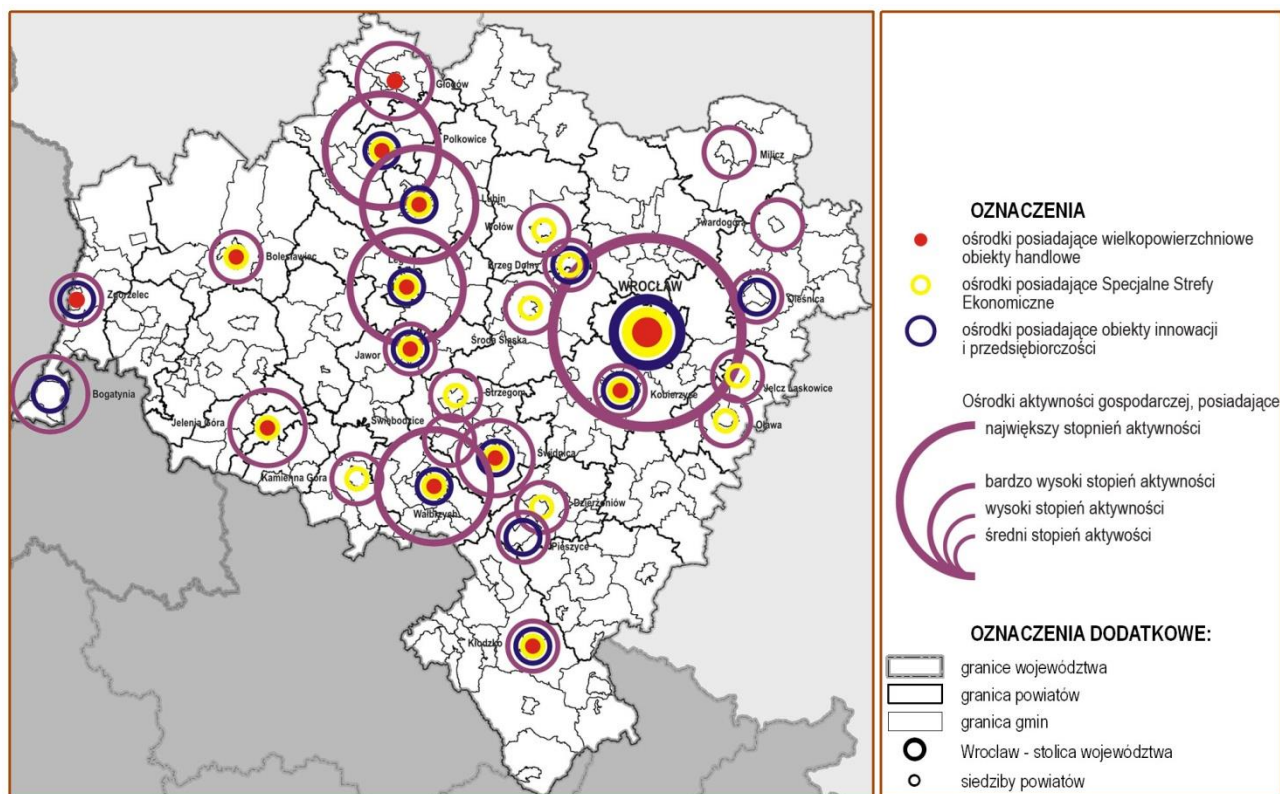
2. Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna „Inwest – Park” została powołana do życia w celu niwelowania skutków bezrobocia strukturalnego spowodowanego likwidacją przemysłu wydobywczego węgla kamiennego i przemysłu ciężkiego. Utworzenie strefy ekonomicznej wraz z restrukturyzacją nierentownych zakładów przemysłowych miały stać się przyczynkiem do aktywizacji subregionu wałbrzyskiego. Priorytetem przy tworzeniu Legnickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej była dywersyfikacja struktury gospodarczej subregionu legnickiego (monokultury przemysłowej opartej na eksploatacji i przetwórstwie rud miedzi) wraz z zagospodarowaniem przestrzennym i urządzeniami infrastruktury technicznej pozostałej po wojskach radzieckich. Celem powołania Kamiennogórskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości była aktywizacja rynku pracy obszarów górskich, którego regres związany był z upadkiem wielu podmiotów gospodarczych (głównie przemysłu włókienniczego). W 2004 r. „dolnośląskie” specjalne strefy ekonomiczne (wałbrzyska, legnicka i kamiennogórska) obejmowały łącznie 1274,33 ha. Największy areal (616,46 ha) zajmowała Wałbrzyska SSE, która posiadała tereny inwestycyjne w województwie dolnośląskim w miastach: Dzierżonów, Kłodzko, Kudowa-Zdrój, Nowa Ruda, Oława, Świdnica, Wałbrzych, Wrocław oraz w gminach: Jelcz Laskowice i Żarów, a także w województwie opolskim w mieście Nysa. Legnicka SSE posiadała powierzchnię równą 416,73 ha. Strefa ta obejmowała obszary położone wyłącznie w granicach województwa dolnośląskiego, tj. w miastach: Legnica, Lubin, Złotoryja oraz w gminach: Gromadka, Legnickie Pole i Polkowice. Najmniejszą z „dolnośląskich” stref była Kamiennogórska SSE, posiadająca powierzchnię równą 241,14 ha. Strefę tworzyły grunty należące do województwa dolnośląskiego w miastach: Jawor, Kamienna Góra, Lubań, Piechowice oraz w gminach: Kamienna Góra, Lubawka i Nowogrodzic. Obecnie na terenie województwa działa także podstrefa Tarnobrzeszkiej SSE - Wrocław-Kobierzyce. Zlokalizowana jest na obszarach Biskupic Podgórnym oraz Bielán Wrocławskich, a jej łączna powierzchnia wynosi 410 ha.

W kolejnych latach funkcjonowania (2005 – 2009) każda ze stref powiększyła powierzchnię, przyłączając grunty przeznaczone pod inwestycje w różnych gminach. Należy podkreślić, że rozwój przestrzenny Wałbrzyskiej SSE i Kamiennogórskiej SSE dokonał się również poza województwem dolnośląskim. Pierwsza z wymienionych stref przyłączyła grunty w województwie lubuskim, opolskim i wielkopolskim, natomiast druga dokonała absorpcji obszarów w województwie wielkopolskim. Tylko Legnicka SSE zachowała autochtoniczny charakter.

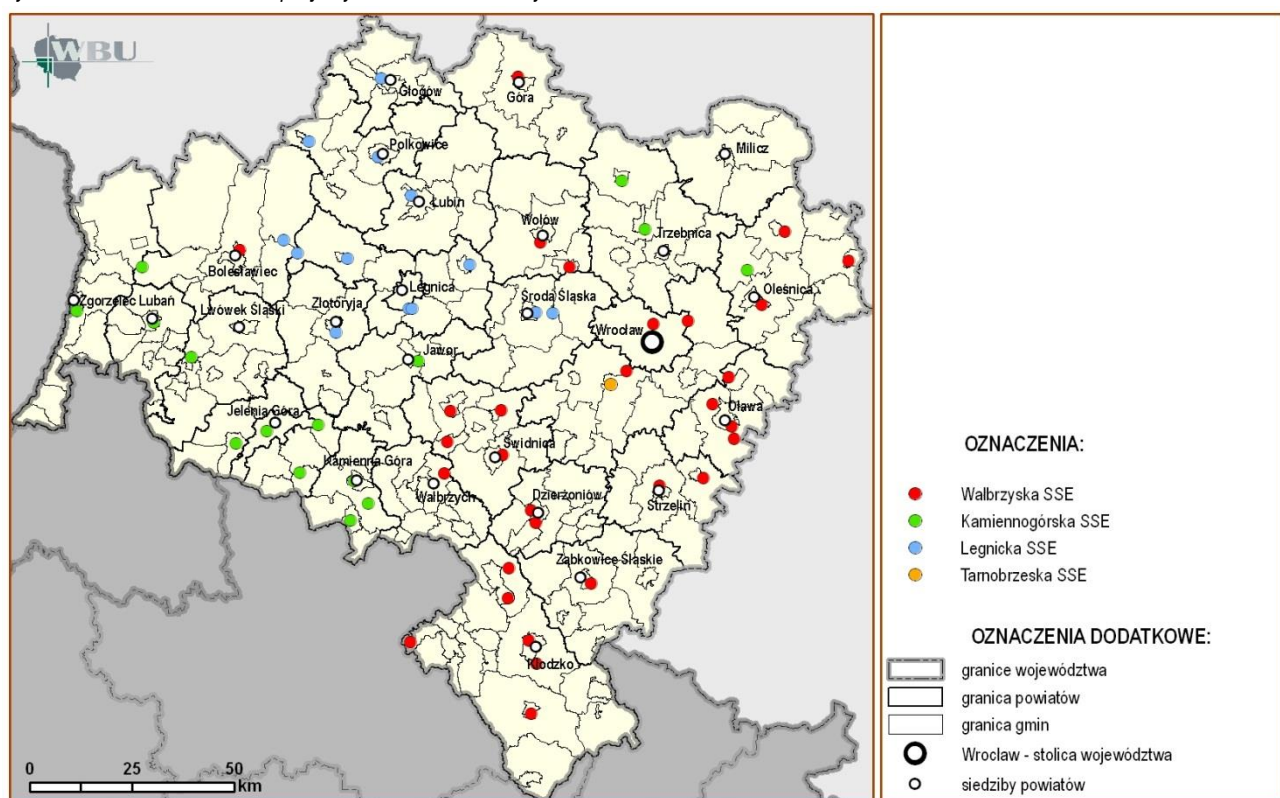
3. W 2009 roku Wałbrzyska SSE obejmowała 1651,52 ha, a w 2010 roku obszar strefy liczył 1693,86 ha (z czego 74% gruntów położonych było w województwie dolnośląskim). Ponad 1,5 krotnie mniejszą powierzchnią w stosunku do Wałbrzyskiej SSE dysponowała w 2010 roku Legnicka SSE 1041,80 ha. W 2009 r. Kamiennogórska SSE posiadała 368,78 ha. Oprócz gruntów w województwie dolnośląskim dysponowała arealami w województwie wielkopolskim: mieście Ostrów Wielkopolski i gminie Odolanów. Z grupy badanych stref tylko w Wałbrzyskiej SSE w latach 2005-2010 odnotowywano coroczne przyrosty jej powierzchni, a jej najbardziej dynamiczny rozwój przestrzenny miał miejsce w latach 2004-2007. Kamiennogórska SSE w 2007 i 2009 r. powiększyła obszar dwukrotnie, natomiast Legnicka SSE

zwiększyła obszar jedynie w 2008 r. Porównując dane dotyczące wielkości zajmowanej powierzchni przez strefy z 2004 i 2009 r. można stwierdzić, że Wałbrzyska SSE zwiększyła obszar o 167% (z 616,46 ha w 2004 r. do 1651,52 ha w 2009 r.), Kamiennogórska SSE o 52% (z 241,14 ha do 368,78 ha), natomiast Legnicka SSE o 10% (z 416,73 ha do 457,49 ha).

Rysunek 6.2-3. Ośrodki wzrostu i rozwoju gospodarczego w sektorze przemysłowym

Rysunek 6.2-4. Rozlokowanie Specjalnych Stref Ekonomicznych.

4. Rozwój przestrzenny specjalnych stref ekonomicznych (zwiększanie ich powierzchni) powinien być zespolony z procesem zagospodarowywania przyłączanych gruntów. Spośród „dolnośląskich” stref najwyższym stopniem

zagospodarowania w 2004 r. charakteryzowała się Wałbrzyska SSE (udział gruntów zagospodarowanych w powierzchni ogólnej wynosił 73,7%). Zdecydowanie niższą wartością cechowała się Legnicka SSE (56,9%), a także Kamiennogórska SSE (42,6%). W latach 2005-2009 Wałbrzyska SSE stopniowo zwiększała powierzchnię, jednocześnie utrzymując wartość stopnia zagospodarowania gruntów powyżej 65% (2006 – 85,0%, 2007 – 65,8%, 2008 – 70,1%, 2009 – 67,8%). W analizowanym okresie również Legnicka SSE osiągała udział gruntów zagospodarowanych w powierzchni ogółem powyżej 65% (2006 – 67,0%, 2007 – 77,5%, 2008 – 68,8%, 2009 – 68,8%). Należy jednak zaznaczyć, że strefa ta utrzymywała w latach 2004-2007 stałą powierzchnię, dokonując rozszerzenia tylko w 2008 r. Najniższymi wartościami stopnia zagospodarowania gruntów wyróżniała się Kamiennogórska SSE. Jedynie w 2006 r. wskaźnik uzyskał wartość 61,3%. W pozostałych analizowanych latach oscylował wokół wartości 50% (2007 – 49,3%, 2008 – 50,6%, 2009 – 51,1%).

5. Oprócz stopnia zagospodarowania gruntów miernikami określającymi efektywność funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych są: liczba wydanych zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej, wielkość poniesionych nakładów inwestycyjnych oraz liczba miejsc pracy. W 1999 r. Wałbrzyska SSE, Legnicka SSE i Kamiennogórska SSE posiadały łącznie 39 ważnych zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej. Najwięcej zezwoleń przynależało do Wałbrzyskiej SSE (23). Legnicka SSE dysponowała 10 zezwoleniami, a Kamiennogórska miała 6 zezwoleń. W latach 1999-2009 „dolnośląskie” specjalne strefy ekonomiczne cechowały się bardzo zbliżoną tendencją zmian liczby wydawanych pozwoleń. Można wyróżnić następujące etapy:

- 1) w 2000 r. zaznaczył się gwałtowny wzrost liczby wydanych zezwoleń we wszystkich strefach – Wałbrzyskiej z 23 w 1999 r. do 39 w 2000 r., w Legnickiej z 10 do 35 i Kamiennogórskiej SSE z 6 do 29;
- 2) w latach 2001-2002 następował spadek ważnych zezwoleń – w Wałbrzyskiej SSE z 39 w 2000 r. do 31 w 2002 r., w Legnickiej z 35 do 34 i w Kamiennogórskiej z 29 do 22;
- 3) w latach 2003-2008 występował coroczny wzrost liczby zezwoleń w strefach Wałbrzyskiej i Legnickiej, a w latach 2004-2008 również w strefie Kamiennogórskiej. Należy zaznaczyć, że trend zwykły cechował się różnorodną dynamiką w poszczególnych strefach. Wysoką dynamiką zmian wyróżniała się Wałbrzyska SSE, osiągając w 2005 r. wartość wzrostu równą 44%. Harmonijnie, choć w zakresie stosunkowo niewysokich wartości rozwijała się Legnicka SSE uzyskując wzrost liczby zezwoleń w granicach od 2% do 9%. Wyjątek stanowił 2006 r., w którym zaobserwowano przyrost na poziomie 20%. Kamiennogórska SSE charakteryzowała się nierównomiernymi wartościami przyrostu liczby zezwoleń w kolejnych latach. W 2004 r. dynamika zmian wynosiła 20%, w 2005 r. 8%, w 2006 r. 50%, w 2007 r. nie nastąpił przyrost i w 2008 r. 13%;
- 4) w 2009 r. tylko Wałbrzyska SSE ekonomiczna utrzymała trend wzrostowy (8%). Pozostałe strefy – legnicka i kamiennogórska – odnotowały trend spadkowy (odpowiednio -2%, -7%).

6. W 2001 r. „dolnośląskie” specjalne strefy ekonomiczne tworzyły 6924 miejsc pracy, w tym 62,9% przypadało na Wałbrzyską SSE, 31,8% miejsc pracy obsadzonych było przez Legnicką SSE, a 5,3% miejsc pracy generowała Kamiennogórska SSE. W tendencji zmian liczby zatrudnionych w poszczególnych strefach w latach 2001-2009 można wyróżnić dwa etapy:

- 1) w latach 2002-2008 zaznaczył się coroczny wzrost liczby zatrudnionych w strefach: Wałbrzyskiej i Legnickiej. W strefie Kamiennogórskiej w latach 2001-2007 wystąpił trend wzrostowy, natomiast w 2008 r. liczba zatrudnionych w tej strefie zmalała. Odmienne kształtowała się dynamika zmian liczby zatrudnionych w poszczególnych strefach w latach 2002-2008. Najwyższy przyrost liczby zatrudnionych w Wałbrzyskiej SSE odnotowano w 2005 r. (74%), w Legnickiej w 2002 r. (40%), a w Kamiennogórskiej w 2003 r. (123%). Najbardziej równomiernym rozwojem liczby zatrudnionych cechowała się Legnicka SSE, która notowała wartości przyrostu od 7% do 40%. Największe amplitudy zmian liczby ludności odnotowano w Kamiennogórskiej SSE – od 21% do 123%, natomiast Wałbrzyska SSE osiągała wartości zmian liczby ludności od 15% do 74%;
- 2) w 2009 r. we wszystkich „dolnośląskich” strefach odnotowano spadek liczby zatrudnionych. W strefie Wałbrzyskiej spadek wynosił 8%, w Legnickiej 7%, a w Kamiennogórskiej 9%. Można postawić tezę, że zjawisko to związane jest z globalnym kryzysem gospodarczym, którego następstwem jest minimalizacja kosztów działalności przedsiębiorstw m. in. poprzez redukcję zatrudnienia. W 2009 r. liczba zatrudnionych w strefach wynosiła 40 639 osób, w tym 70% stanowili pracownicy Wałbrzyskiej SSE, 20% Legnickiej SSE, a 10% Kamiennogórskiej SSE.

7. W trakcie czterech lat funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych (do końca 2001 roku) podmioty gospodarcze zaangażowały 1851,2 mln zł. Największa wartość poczynionych inwestycji w 2001 r. odnotowano w Legnickiej SSE (1157,5 mln zł, co stanowiło 63% ogółu nakładów poniesionych w „dolnośląskich” SSE). W strefie Wałbrzyskiej zainwestowano 675,9 mln zł (36%), natomiast w strefie Kamiennogórskiej tylko 17,8 mln zł (1%). W latach 2001-2009 wartość nakładów inwestycyjnych powiększała się corocznie w każdej z analizowanych stref. W tendencjach zmian

wielkości nakładów inwestycyjnych w strefach: wałbrzyskiej i kamiennogórskiej uwidacznia się 2004 rok, w którym odnotowano najwyższą dynamikę zmian wielkości nakładów inwestycyjnych (odpowiednio 128% i 280%). Specyficznym, zrównoważonym trendem wyróżnia się Legnicka SSE, w której dynamika zmian w latach 2002-2003 osiągała wartości niższe niż 45%, a w latach 2004-2009 niższe niż 20%. Do końca 2009 r. inwestorzy ulokowali w „dolnośląskich” specjalnych strefach ekonomicznych 16 913,6 mln zł, w tym 11 219,8 mln zł w Wałbrzyskiej SSE (66% ogólnej wartości nakładów inwestycyjnych), w Legnickiej SSE 4257,6 mln zł (25%), w Kamiennogórskiej SSE 1436,2 mln zł (13%).

6.3. PRZEMYSŁ I GÓRNICTWO

TREŚĆ: Struktura przestrzenna i branżowa przemysłu - Eksport – Górnictwo

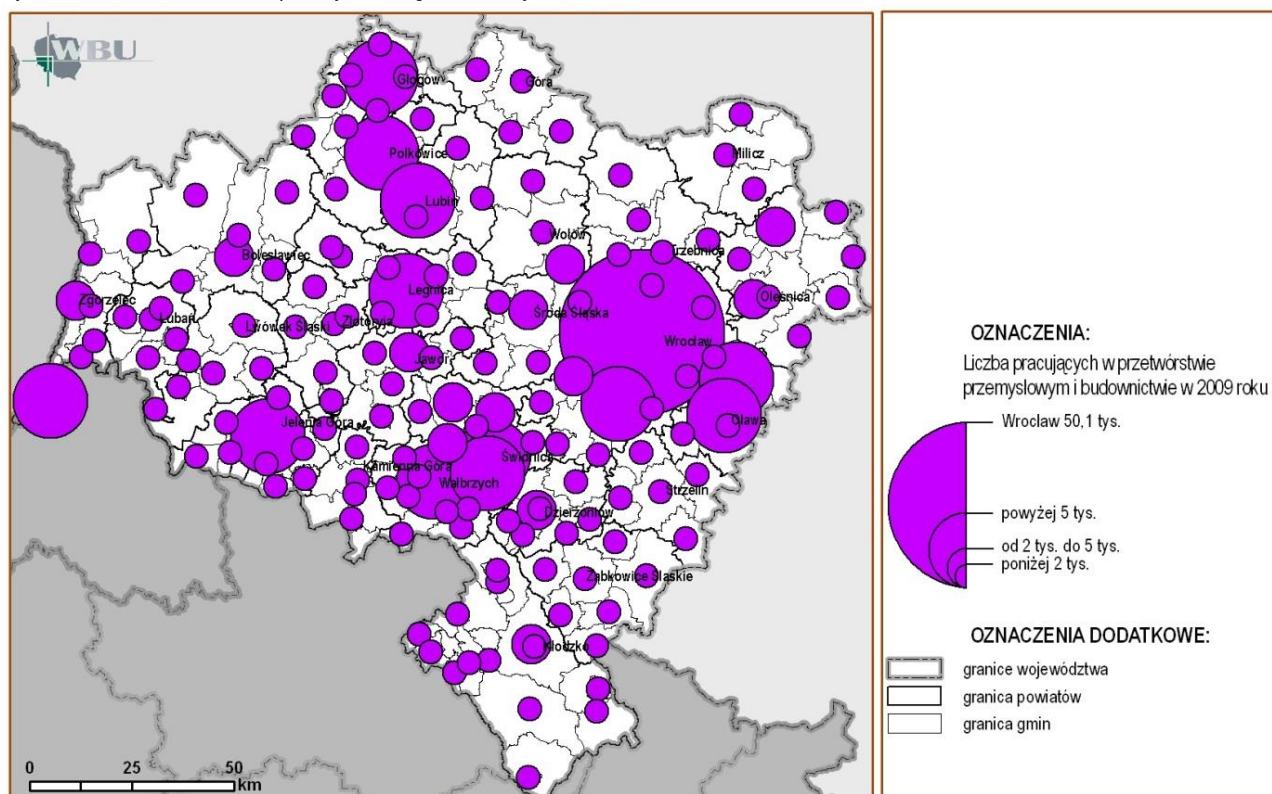
6.3.1. STRUKTURA PRZESTRZENNA I BRANŻOWA PRZEMYSŁU

1. W strukturze przestrzennej województwa wyróżnia się szereg ośrodków z historycznie wykształconą funkcją przemysłową. Jej wiodącym ośrodkiem gospodarczym jest Wrocław. W przemyśle i budownictwie pracuje tu około 50 097 osób, tj. około 20% ogółu pracujących w tej sferze w województwie. Mimo iż liczba ta od 2000 do 2009 r. zmniejszyła się o połowę, dystans dzielący Wrocław i inne ośrodki nadal jest w tym zakresie znaczący. Dobrze rozwiniętymi ośrodkami przemysłowymi regionu są także:

- 1) Polkowice (z około 18 800 pracującymi w przemyśle);
- 2) Wałbrzych (z około 12 550 pracującymi w przemyśle);
- 3) Kobierzyce (z około 12 240 pracującymi w przemyśle);
- 4) Legnica (z około 10 700 pracującymi w przemyśle).

Wyżej wymienione ośrodki rozwijają się w różnym tempie. O jego wysokim stopniu w Kobierzycach i Polkowicach świadczy prawie dwukrotny wzrost pracujących w przemyśle w latach 2000 – 2009. Coraz większego znaczenia, jeśli chodzi o wzrost potencjału przemysłowego, nabierają także miejscowości położone w bezpośrednim sąsiedztwie Wrocławia. Należą do nich Kąty Wrocławskie, miejscowości na terenach których zlokalizowane są obszary SSE oraz te położone wzdłuż autostrady A-4 (rozmieszczenie głównych ośrodków przemysłowych województwa przedstawia rysunek. 6.3-1).

Rysunek 6.3-1. Główne ośrodki przemysłowe wg zatrudnionych.

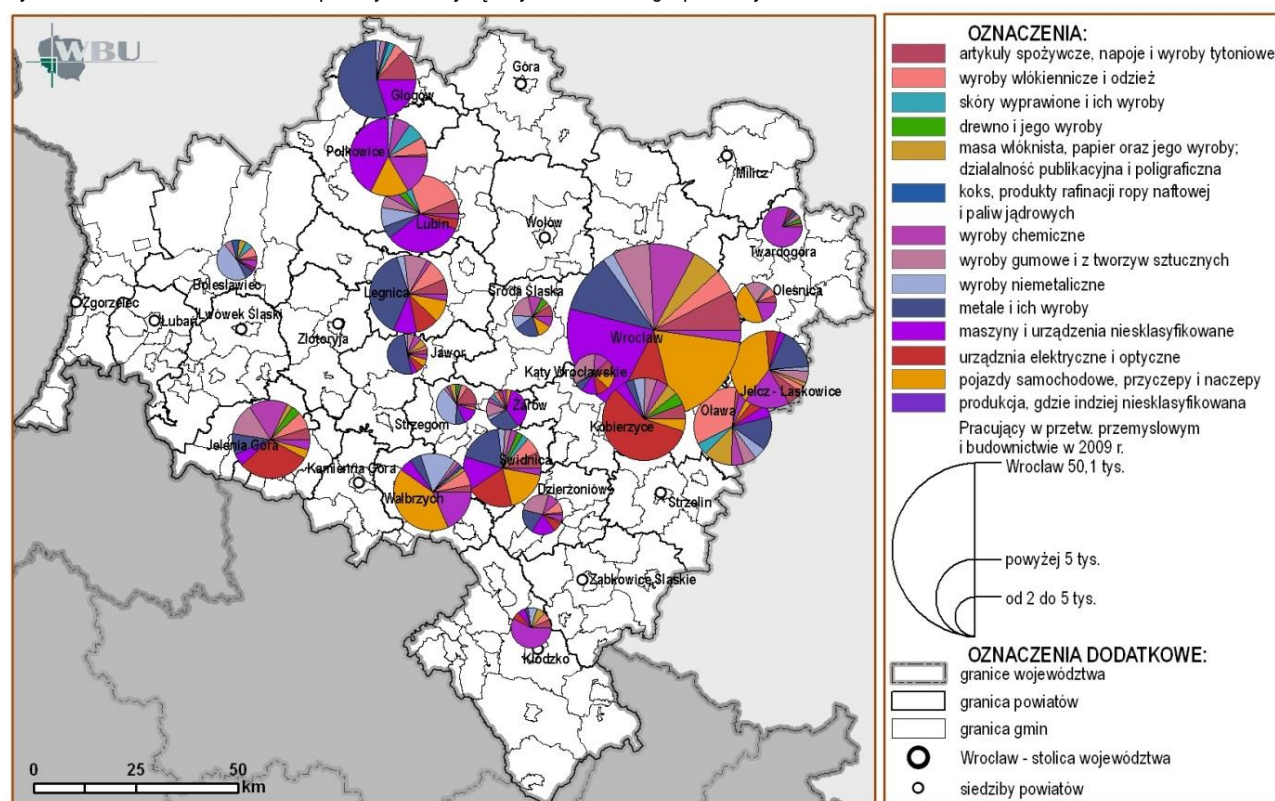

2. Województwo dolnośląskie należy do najbardziej uprzemysłowionych regionów kraju. Sektor przemysłowy Dolnego Śląska wykazuje duże zróżnicowanie branżowe, choć w latach 2000-2009 struktura ta uległa zasadniczym zmianom. Od szeregu lat wiodącymi branżami są tu:

- 1) przemysł elektromaszynowy (w tym przede wszystkim produkcja środków transportu oraz maszyn i urządzeń);
- 2) produkcja urządzeń elektrycznych i optycznych (w tym przede wszystkim produkcja odbiorników LCD);
- 3) przemysł chemiczny;
- 4) przemysł ceramiczny i szklarski;
- 5) przemysł lekki (włókienniczy, odzieżowy, skórzany);
- 6) przemysł energetyczny;
- 7) przemysł spożywczy.

Struktura branżowa przemysłu w wyżej wymienionych największych ośrodkach gospodarczych regionu, opracowana na podstawie danych o zatrudnieniu w poszczególnych podsekcjach wykazuje znaczne zróżnicowanie branżowe. We Wrocławiu jako największym z nich dominują przemysły maszynowy i elektromaszynowy, zatrudniające ponad połowę pracujących w tej gałęzi gospodarki. Duże znaczenie mają tu również: produkcja metali i wyrobów, artykułów spożywczych, wyrobów włókienniczych i odzieży oraz wyrobów chemicznych i sztucznych. Pozostałe większe ośrodki, na czele z Wałbrzychem, cechuje przewaga zatrudnienia w przemyśle maszynowym i elektromaszynowym. Jedynie w Legnicy i Głogowie dominuje produkcja metali i ich wyrobów, a w Bolesławcu wyrobów niemetalicznych. Województwo plasuje się w krajowej czołówce w dziedzinie produkcji odbiorników LCD, domowych chłodziarek i zamrażarek, pralek i wirówek elektrycznych, tkanin bawełnianych i bawełnopodobnych, środków do prania i mycia, soli i cukru oraz kwasu siarkowego (strukturę branżową przemysłu w największych ośrodkach gospodarczych przedstawia rysunek 6.3-2).

Rysunek 6.3-2. Struktura branżowa przemysłu w największych ośrodkach gospodarczych.

6.3.2. EKSPORT

1. Katalizatorem wzrostu gospodarczego województwa jest eksport. Od lat jego wartość plasuje województwo w czołówce największych eksporterów w kraju. Liderami eksportu w Polsce są cztery województwa: mazowieckie, śląskie, dolnośląskie oraz wielkopolskie [53].

W latach 2000-2007 eksport Polski charakteryzował się znaczącą tendencją wzrostową. Podobną tendencję wykazywał eksport Dolnego Śląska z tym założeniem, iż dynamika ta w każdym roku jest o kilka punktów procentowych wyższa. Pierwsze trzy kwartały 2008 r. nie zapowiadały zmiany sytuacji w handlu zagranicznym. Eksport Polski i Dolnego Śląska rósł w tym okresie dynamicznie. Załamanie nastąpiło dopiero w IV kwartale 2008 r. Negatywna tendencja zapoczątkowana w IV kwartale 2008 r. była kontynuowana w okresie trzech kwartałów 2009 r., kiedy to spadek eksportu w Polsce wynosił około 20% kwartalnie. Dopiero w IV kwartale ta niekorzystna tendencja wyhamowała [53].

2. Nadal najważniejszym rynkiem eksportowym województwa jest rynek niemiecki, z udziałem ponad 53% całości eksportu. Kolejne istotne rynki to francuski (blisko 7%) oraz brytyjski, czeski i belgijski, gdzie trafiło około 4% dolnośląskiego eksportu. Analiza udziałów Dolnego Śląska w eksporcie na poszczególne rynki wykazuje wyraźną ich asymetrię i bardzo mocną przewagę krajów UE, gdzie trafia około 90% całości tzw. masy eksportowej. Stosunkowo najmniejszy jest udział województwa w eksporcie towarów i usług na rynki pozaeuropejskie [53].

3. Do najważniejszych produktów eksportowych województwa zarówno pod względem wartości, jak i udziału w eksporcie, należą przede wszystkim: maszyny i urządzenia elektroenergetyczne, maszyny i urządzenia elektryczne (w tym sprzęt AGD), środki transportu samochodowego, wyroby hutnicze metali nieżelaznych, meble i wyroby stolarskie, wyroby wyciskane i ciągnięte z metali nieżelaznych i ich stopów, odzież i bielizna osobista z tkanin, środki transportu szynowego, maszyny i urządzenia elektroenergetyczne, wyroby elektroniczne [53].

Pod względem eksportu małych i średnich przedsiębiorstw, którego wielkość stanowi 7,7%, Dolny Śląsk jest jednym z dominujących województw w kraju (5 pozycja) [53].

4. Podstawowe grupy towarowe w eksporcie regionu związane były w ostatnich latach z produkcją maszyn i urządzeń oraz sprzętu elektrycznego i elektrotechnicznego (co stanowiło ponad 30% wartości dolnośląskiego eksportu w 2008 r.) oraz ze sprzedażą metali nieszlachetnych i wyrobów (ich udział był równie wysoki i wynosił prawie 28%). Te dwie grupy towarowe wygenerowały łącznie około 60% sprzedaży zagranicznej Dolnego Śląska, a najważniejszymi producentami sprzętu AGD były następujące firmy:

- Polar z Wrocławia (należący do amerykańskiej korporacji Whirlpool);
- Wrozamet z Wrocławia (włączony do hiszpańskiej grupy Fagor);
- Electrolux ze Świdnicy, Oławy i Żarowa [53].

Do najważniejszych eksporterów w branży motoryzacyjnej należą:

- zakłady japońskiego koncernu Toyota z Wałbrzycha i Jelcza Laskowic;
- Volkswagen z Polkowic;
- Volvo z Wrocławia;
- Faurecia z Legnicy i Jelcza Laskowic;
- Takata-Petri Parts Polska z Krzeszowa.

Dzięki LG Philips LCD, LG Electronocs, Toshiba, 3M i JVC oraz koncernom, które zainwestowały na Dolnym Śląsku w ciągu ostatnich lat, region stał się największą w Europie potęgą w produkcji i eksporcie odbiorników LCD [53].

5. Największym eksporterem wyrobów miedzianych i srebra na Dolnym Śląsku jest KGHM [51]. Jednakże w ostatniej dekadzie obserwuje się wyraźną ogólnokrajową tendencję spadkową pod względem wartości, jak i ilościowym salda eksportu i importu surowców. W 2009 r. poziom obrotów handlowych zmniejszył się w zakresie wielkości i wartości zarówno w eksporcie jak i imporcie. Wielkość oraz wartość importu surowców mineralnych spadła w stosunku do 2008 roku odpowiednio o niemal 14% i 23,5%. Z kolei w eksporcie odnotowano spadek ilościowy o niemal 16% oraz spadek wartości o prawie 20%. Saldo obrotów handlowych (eksport – import) również pozostało ujemne, przy czym było bardziej korzystne niż w 2008 r. [54].

6. Największy udział w ogólnej wartości importu (ponad 91%) i eksportu (86%) surowców mineralnych mają surowce energetyczne i metaliczne, najmniejszy zaś skalne (odpowiednio 3,6% i 5,3%). Warto zaznaczyć, iż w 2009 r. wzrósł nieznacznie udział (o 0,7%) surowców energetycznych w ogólnej wartości importu, przy jednoczesnym ponad 5% spadku w wartości eksportu. Odwrotną zaś tendencją wykazały się surowce metaliczne, których udział w wartości importu spadł o 0,3%, wzrósł zaś aż o 8% w wartości eksportu [54].

7. W 2009 r. największymi odbiorcami polskich surowców były następujące kraje: Niemcy, Czechy oraz Chiny (ponad 41% ogółu eksportu surowców mineralnych z Polski). W stosunku do roku poprzedniego pozycje dwóch pierwszych krajów nie zmieniły się, natomiast na miejscu trzecim Chiny zastąpiły Francję, która spadła na miejsce piąte. Największy udział w ogólnej wartości importu surowców do Polski w 2009 r. miała Rosja, Niemcy oraz Czechy (niemal 67% ogółu importu). Podobnie jak w przypadku eksportu dwie pierwsze pozycje nie zmieniły się. Miejsce trzecie zajęły Czechy, zastępując Norwegię, która odnotowała spadek o cztery miejsca [54].

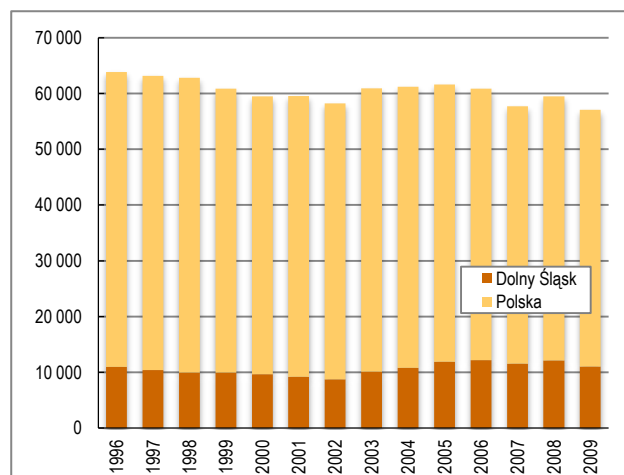
6.3.3. GÓRNICTWO

1. Przemysł wydobywczy województwa oparty jest na bogatej i różnorodnej bazie zasobów kopalin użytecznych. Podstawowe znaczenie gospodarcze mają złoża surowców energetycznych (węgiel brunatny i gaz ziemny), rud miedzi i srebra oraz pierwiastków im towarzyszących, a także surowców skalnych. Do tych ostatnich należą przede wszystkim kamienie łamane i bloczne, a także piaski i żwiry, piaski szklarskie, kwarc żyłowy, ily ogniotrwale, surowce

kaolinowe, surowce skaleniowe, gipsy i anhydryty oraz dolomity. Wiele z nich, ze względu na swą unikalność bądź wielkość zasobów ma istotne znaczenie w gospodarce kraju.

2. Podstawowym surowcem energetycznym, wydobywanym w województwie jest węgiel brunatny, którego eksploatacją zajmuje się PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna S.A. – Oddział Kopalnia Węgla Brunatnego. Wydobywany surowiec niemal w całości przeznaczony jest na potrzeby sąsiadującej z kopalnią elektrowni. Produkcja węgla brunatnego stanowi około 19,3% (11.013 mln ton w 2009 r.) wydobycia krajowego. Dynamikę zmian produkcji węgla

Wykres 6.3-1. Udział wydobycia węgla brunatnych ze złóż dolnośląskich w ogólnej produkcji w Polsce w latach 1996-2009 [tys. ton] (PIG).

kamiennego w regionie na tle wydobycia krajowego w okresie ostatnich 14 lat pokazano na rys. 6.3-1. Na terenie województwa eksploatuje się 20 z 28 udokumentowanych złóż gazu ziemnego. Jego wydobycie w 2009 r. wyniosło 1 260.23 mln m³ (wzrost o 169,93 mln m³ w stosunku do roku poprzedniego), co stanowiło 21,6% produkcji krajowej. Najwięcej gazu dostarczają złoża: Bogdaj-Uciechów, Załęcze i Żuchłów (Rys. 6.3-1).

3. W obszarze LGOM, eksploatuje się jedyne w kraju złoża rud miedzi i srebra. Działalność prowadzi KGHM Polska Miedź S.A., który zajmuje 6 miejsce w produkcji miedzi i 2 w produkcji srebra na świecie. Wydobycie wyniosło w 2009 roku 23 161 tys. ton rudy, zawierającej 491 tys. ton miedzi metalicznej oraz 1 269 ton srebra (PIG, 2010). Przedsiębiorstwo produkuje około 500 tys. ton miedzi elektrolitycznej rocznie (502.5 tys. ton i 474 tys. ton odpowiednio w 2009 r. i 2008 r.) i około 1200 ton srebra

metalicznego rocznie (1 203 tony i 1 192.8 ton odpowiednio w 2009 r. i 2008 r.), a także szereg pierwiastków towarzyszących rudom (Au, Ni, Pb, Pt-Pd, Se, Re) (KGHM, 2010).

Znaczna część produkcji przeznaczona jest na eksport, którego wielkość rośnie w ostatnich latach. W 2008 roku było to ponad 79% miedzi (374.36 tys. ton), w 2009 r. 80.7% (404.45 tys. ton) miedzi.

Koncesje na wydobycie rud miedzi obejmują złoża (obszary górnicze): „Lubin-Małomice”, „Polkowice”, „Sieroszowice”, „Rudna” (do 2013 r.), „Radwanice-Wschód” (do 2015 r.), „Rudna II” (do 2046 r.) i „Głogów Głęboki-Przemysłowy” (do 2054 r.). Spółka zatrudnia około 18.5 tys. osób, z kolei w spółkach zależnych, tworzących Grupę Kapitałową KGHM, zatrudnionych jest około 10 tys. osób.

4. Województwo jest głównym krajowym producentem różnego rodzaju kamieni łamanych i blocznych, skał magmowych: granity, granitoidy, gabra, bazalty, porfiry, melafiry; skał metamorficznych: gnejsy, amfibolity, serpentynity, marmury oraz skał osadowych: piaskowce, szarogłazy, wapienie i dolomity. W Polsce jedynie na Dolnym Śląsku eksploatuje się bloczne: granity, sjenity, gabra, melafiry, amfibolity, serpentynity, hornfelsy i marmury dolomityczne. Od 2002 r., kiedy zanotowano najniższe (w ostatniej dekadzie) wydobycie KLIB, ich produkcja stale rośnie (Wykres. 6.3-2). W 2009 roku osiągnęła 28 116 tys. ton, w tym 27 665 tys. ton skał magmowych i metamorficznych oraz 451 tys. ton skał osadowych. Dolny Śląsk zapewnia 91.7% krajowej produkcji tych pierwszych. Wzrost produkcji wszystkich kamieni łamanych i blocznych w stosunku do lat 2008 i 2002 to odpowiednio 8.3% i 168%. W stosunku do lat 2008 i 2002 wydobycie bazaltów wyniosło -12% i 93%, granitów 5% i 285%, gabra -2%, 191%, melafirów -6% i 53%, amfibolitów i serpentynitów 23% i 222%, gnejsów i migmatytów 65% i 2170%. W stosunku do roku 2008 zauważalnie wzrosła produkcja granitów, gnejsów i migmatytów oraz amfibolitów i serpentynitów, natomiast spadła bazaltów, gabra i melafirów. Największe zakłady górnicze w regionie to: Krzeniów w pow. złotoryjskim (bazalt), Braszowice w pow. ząbkowickim i Słupiec-Dębówka w pow. kłodzkim (gabra), Grzędy w pow. wałbrzyskim (melafir), Piława Górna w pow. dzierzoniowskim (amfibolit, migmatyt). W masywie Strzegom-Sobótka koncentruje się wydobycie granitów. Największe kamieniołomy to: Graniczna, Siedlimowice I, Wieśnica w pow. świdnickim. Na rys. 6.3-2 przedstawiono zasoby i wydobycie kamieni łamanych i blocznych w powiatach w podziale na rodzaje skał, natomiast na rys. 6.3-3 ich wydobycie w latach 2005 i 2009 w podziale na powiaty.

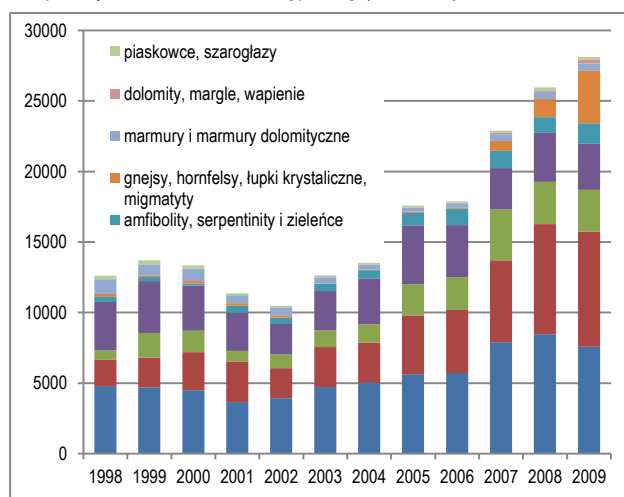
5. Produkcja piasków i żwirów, w województwie rośnie, pomimo widocznego w 2009 roku spadku produkcji krajowej. W porównaniu do 2008 roku (14 066 tys. ton) w 2009 roku (14 439 tys. ton) Dolny Śląsk awansował z 3 na 1 miejsce pod względem wydobycia tego surowca. Udział w produkcji krajowej wyniósł 10.2% w porównaniu z 9.4% w 2008 r. i 6.8% w 2002 r. (wykres 6.3-3). Kopalnie o największym udziale w wydobyciu pokazano na wykresie 6.3-4. Wydobycie w poszczególnych powiatach województwa w 2009 roku przedstawiono na rys. 6.3-4. W latach 2002-2009 liczba udokumentowanych złóż wzrosła o 67 (do 360).

Ponadto na potrzeby KGHM Polska Miedź S.A. prowadzi się eksploatację piasków podsadzkowych ze złoża Obora w pow. lubińskim. Wydobycie w 2009 r. wyniosło 1594 tys. ton.

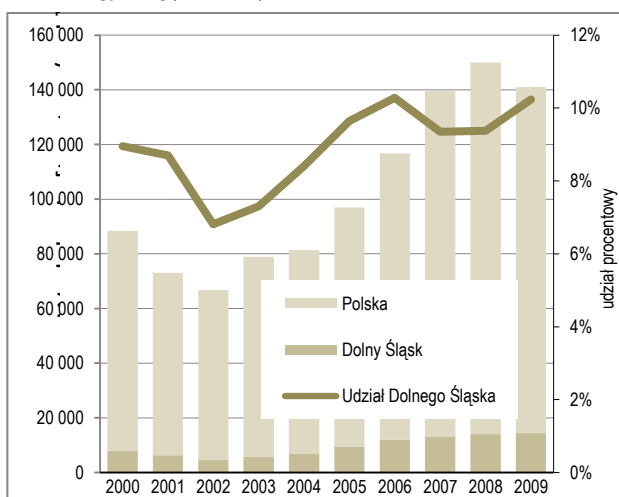
6. Pozostałe, istotne dla gospodarki kraju kopaliny, wydobywane na obszarze województwa to: gliny (iły) ceramiczne, gliny (iły) ogniotrwałe, kwarc żyłowy, piaski szklarskie, surowce kaolinowe, surowce skaleniove, surowce ilaste ceramiki budowlanej.

7. Według Informacji Geologa Województwa Marszałek Województwa Dolnośląskiego wydał w okresie 2003-2010 29 decyzji koncesyjnych na eksploatację kopaliny ze złóż. Łączna liczba złóż koncesjonowanych przez Marszałka Województwa (zgodnie z zapisami ustawy Prawo geologiczne i górnicze) wg stanu na koniec 2010 roku to 258, w tym 126 złóż piasków i żwirów oraz 132 kamieni łamanych i blocznych. W porównaniu z 2003 r. kiedy eksploatowano 115 złóż w 2010 roku liczba ta wyniosła 174 (76 złóż piasków i żwirów oraz 98 złóż kamieni łamanych i blocznych). Łączne dochody gmin z tytułu opłaty eksploatacyjnej wyniosły 22.852 mln zł i wzrosły w stosunku do 2003 roku o 190% (Jasiak-Taraziewicz, Kaźmierczak, 2011). Na wykresie 6.3.5 pokazano liczbę koncesji wydanych w latach 2003-2010, a na wykresie 6.3.6 dochody gmin województwa z tytułu opłaty eksploatacyjnej.

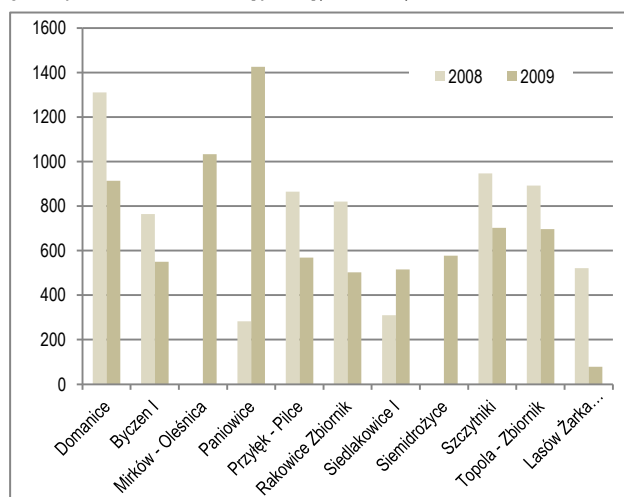
Wykres 6.3-2. Wydobywanie poszczególnych kamieni łamanych i blocznych na Dolnym Śląsku w latach 2000-2009 [tys. ton], (źródło PIG)

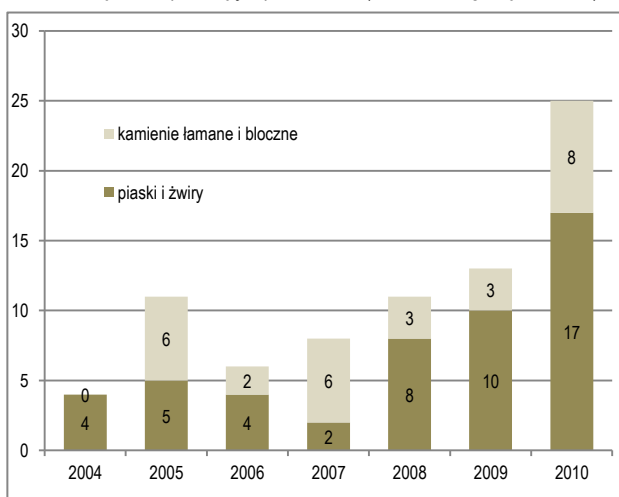
Wykres 6.3-3. Wydobywanie piasków i żwirów w województwie i w Polsce w latach 2000-2009 [tys. ton] (źródło PIG)

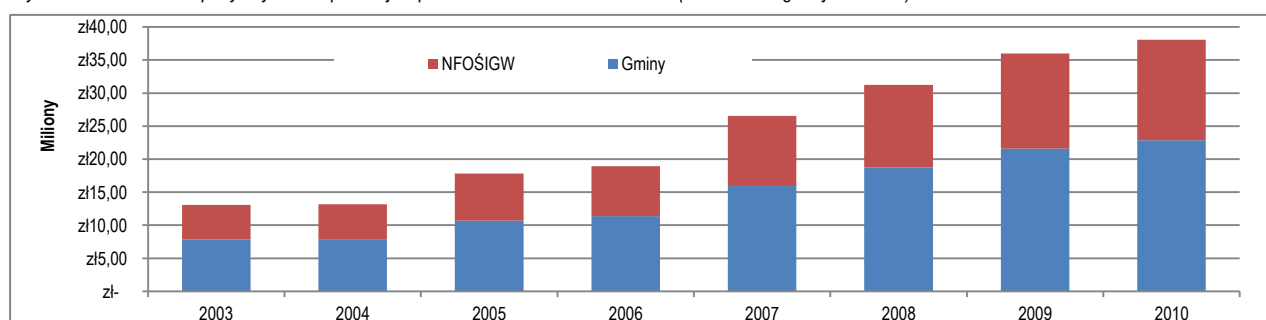
Wykres 6.3-4. Wydobywanie piasków i żwirów w największych zakładach górniczych w 2008 i 2009 roku [tys. ton] (źródło PIG)

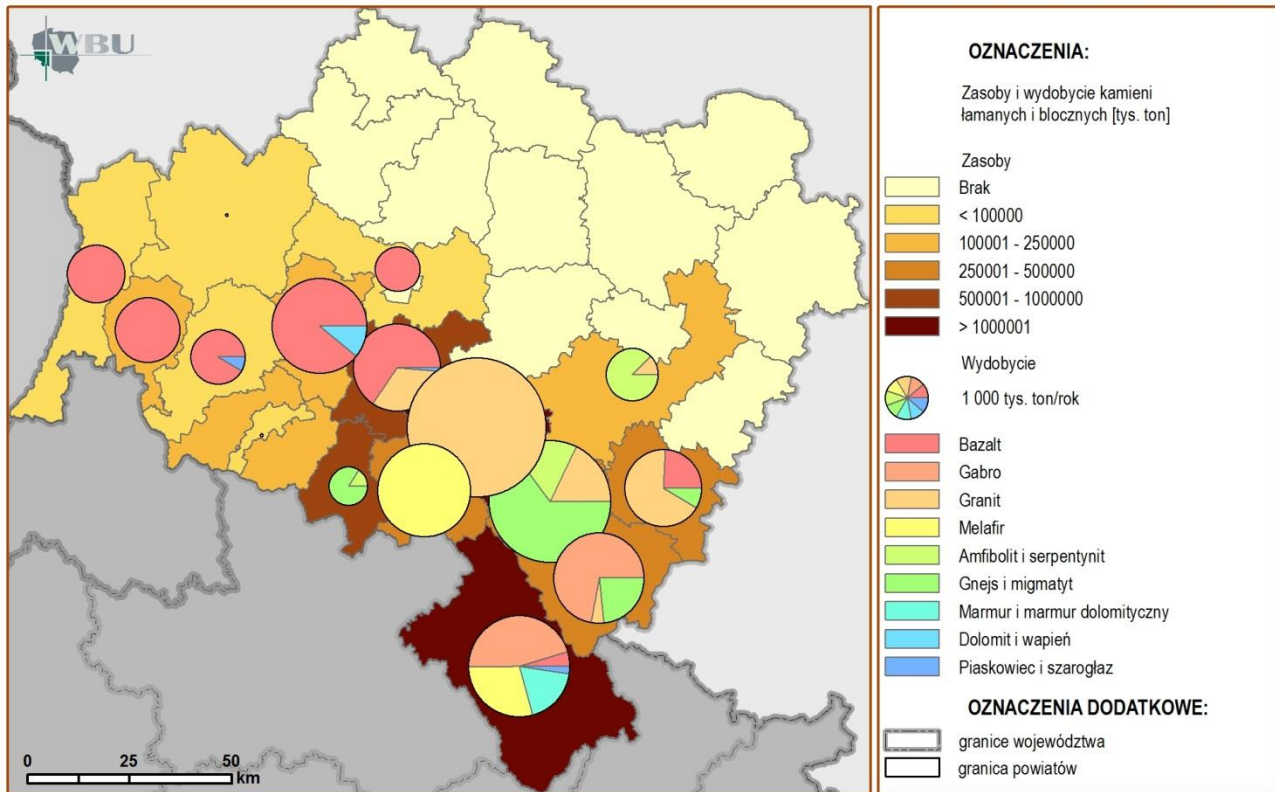
Wykres 6.3-5. Liczba wydanych przez Marszałka Województwa w latach 2003-2010 koncesji na eksploatację kopaliny ze złóż (źródło Geolog Województwa)

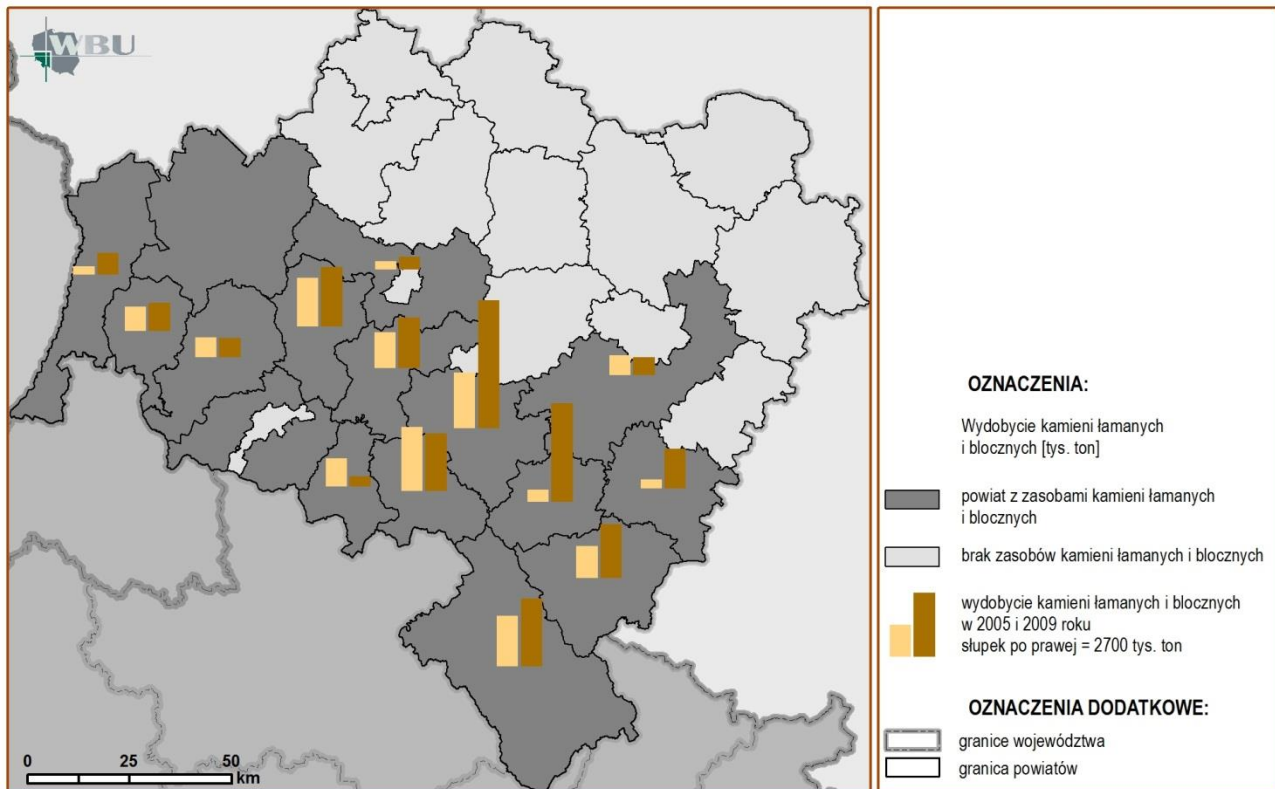
Wykres 6.3-6. Wartość opłaty z tytułu eksploatacji kopaliny ze złóż w latach 2003-2010 (źródło Geolog Województwa)

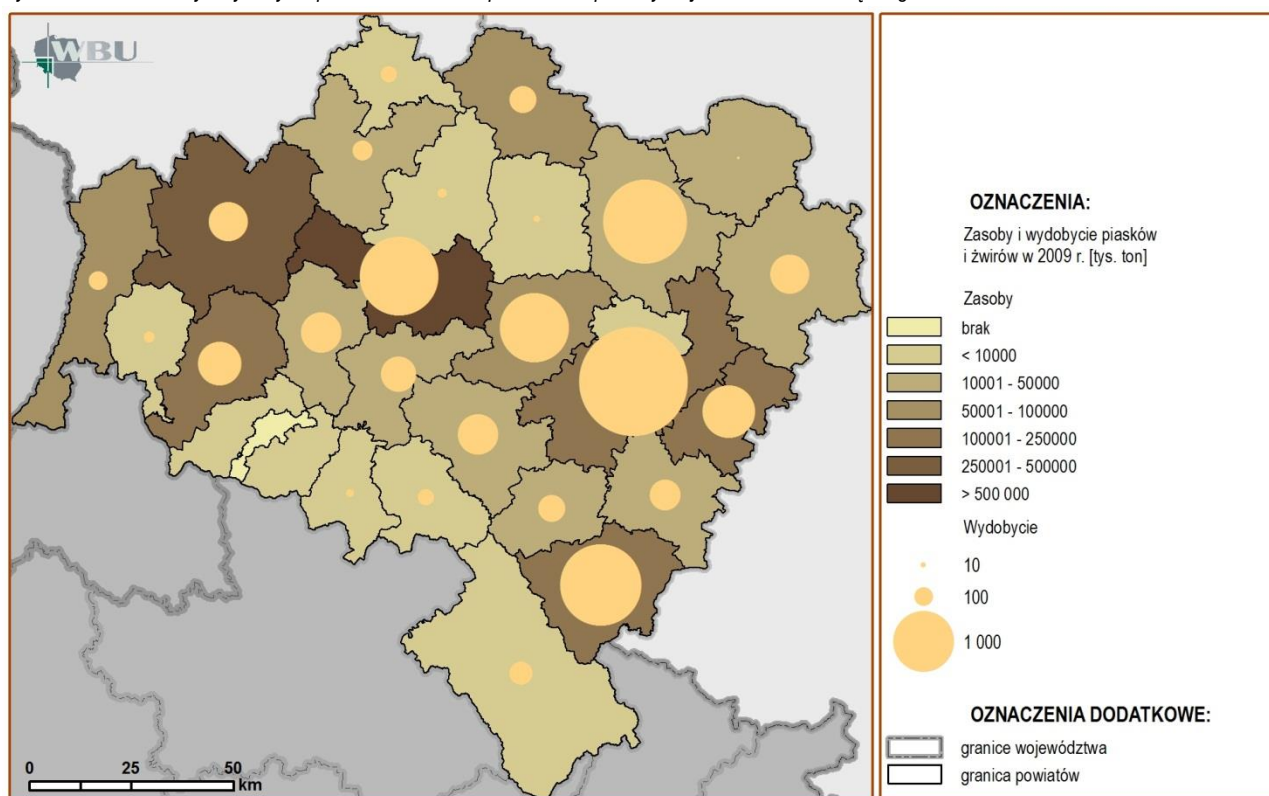
Rysunek 6.3-2. Zasoby i wydobycie kamieni łamanych i blocznych w powiatach w podziale na rodzaje skał w 2009 roku (źródło PIG)

Rysunek 6.3-3. Zasoby i wydobycie kamieni łamanych i blocznych w latach 2005 i 2009 w powiatach (źródło PIG)

Rysunek 6.3-4. Zasoby i wydobycie piasków i żwirów w podziale na powiaty województwa dolnośląskiego w 2009 r.

6.4. ROLNICTWO I GOSPODARKA LEŚNA

TREŚĆ: Rolnicza przestrzeń produkcyjna - Gospodarka leśna

6.4.1. ROLNICZA PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA

1. Wartość wskaźnika waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (ocena jakości i przydatności gleb, agroklimatu, rzeźby terenu i warunków wodnych gleb) dla województwa wynosi 73,2 pkt (przy średniej dla Polski – 66,9 pkt). Do powiatów o najwyższym wskaźniku (wyższym od średniego dla województwa) należą: strzeliński (97,4 pkt), wrocławski (92,7 pkt), świdnicki (86,6 pkt), oławski (85,3 pkt.), średzki (84,7 pkt), dzierzoniowski (83,6 pkt), zlotoryjski (82,7 pkt) i jaworski (81,3 pkt). (Rys 6.4-1.)

2. Na wysoką jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej regionu zasadniczy wpływ ma występowanie znacznego udziału (43,6% pow. gruntów ornych) gleb najlepszych tzn. kompleksów pszennego bardzo dobrego i dobrego. Położone są one w obszarze o kształcie zbliżonym do trójkąta, którego podstawą jest linia łącząca gminy Oława i Kamieniec Ząbkowicki, a wierzchołek stanowi gmina Warta Bolesławiecka. Z kolei gminy górskie i podgórskie oraz część gmin nizinnych, położonych w południowej i północnej części województwa cechuje niska wartość wskaźnika waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Stało się to jednym z głównych czynników decydujących o ich zaliczeniu do obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania, w skład których wchodzi obszary górskie, nizinne oraz obszary ze specyficznymi naturalnymi utrudnieniami. Według wyliczeń IUNG w Puławach wielkość tych obszarów w województwie wynosi 422 546 ha. Stanowi to 33,9% ogólnej powierzchni użytków rolnych, co nie przekreśla faktu, iż dolnośląskie należy do województw o najwyższej jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

3. Użytki rolne (bez gruntów rolnych zabudowanych i pod wodami), zajmując w województwa obszar 1 141 209 ha, stanowią 57,3% (w roku 1999 – 59%) jego powierzchni ogólnej. Największy ich udział, powyżej 70% powierzchni, zanotowano w powiatach: strzelińskim (81,5%), średzkim (76,7%), wrocławskim (74,7%), świdnickim (72,7%), legnickim (72,1%) i zlotoryjskim (70,2%). Jest to związane z wysoką jakością rolniczej przestrzeni produkcyjnej tych terenów. Najniższy udział użytków rolnych charakteryzuje tereny o niekorzystnych warunkach przyrodniczych dla rolnictwa oraz silnie zalesione. Należą do nich: Sudety, Bory Dolnośląskie oraz Dolina Baryczy. Spada udział użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej. W 2007 r. UR w dobrej kulturze stanowiły 46,6%, a w 2009 r. – 45,8% ogólnej powierzchni UR.

4. W strukturze użytków rolnych grunty orne stanowią 76,5%, trwałe użytki zielone (łąki i pastwiska) 22,9%, natomiast sady tylko 0,6%. Wysokim udziałem gruntów ornych charakteryzują się głównie powiaty centralnego pasa województwa: strzeliński, średzki, wrocławski, oławski, dzierzoniowski, świdnicki, legnicki i ząbkowicki. Najwyższy udział trwałych użytków zielonych występuje w powiatach na południu województwa: kamiennogórskim, jeleniogórskim, wałbrzyskim, m.

Jelenia Góra, kłodzkim i lwóweckim, a na północy w powiatach: milickim i polkowickim. Znacznie wyższy od średniej dla województwa odsetek sadów występuje w m. Wrocław (w związku z dużą ilością ogrodów działkowych) oraz w powiatach: dzierżoniowskim, zgorzeleckim, trzebnickim i świdnickim.

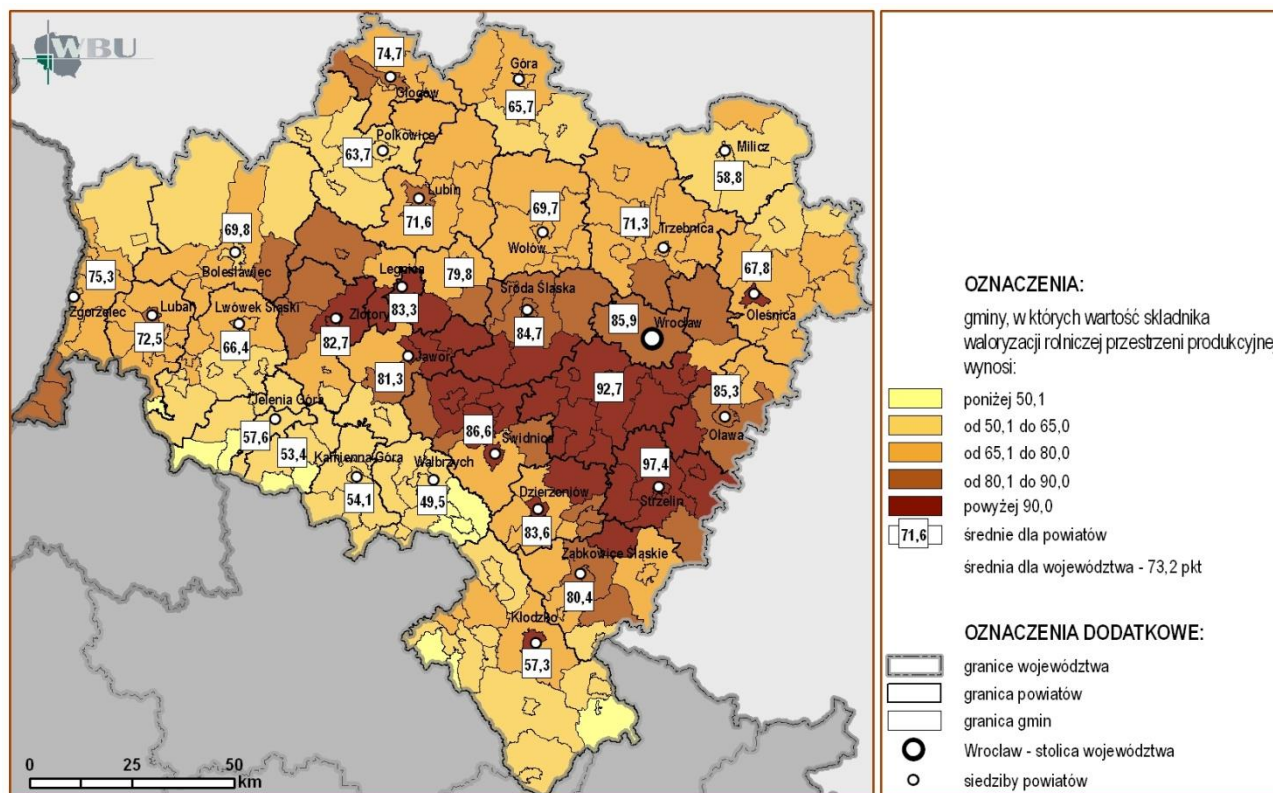
5. W 2009 r. powierzchnia gruntów ornych odlogowanych i ugorów stanowiła 19,8 tys. ha i od 2000 r. znacznie zmalała (wynosiła wtedy 90,2 tys. ha). Największy odsetek stanowiły odłogi i ugory na gruntach ornych w powiatach położonych w południowo-zachodniej części województwa (kamiennogórski) oraz w polkowickim i lubińskim. Na spadek powierzchni gruntów odlogowanych miało wpływ przeznaczenie gruntów słabszej jakości pod zalesienia oraz wyłączenia na cele inwestycyjne.

6. Przeważająca część użytków rolnych znajduje się w posiadaniu osób fizycznych (64,8%), wchodząc przede wszystkim w skład gospodarstw rolnych - najczęściej (pow. 70,0%) w powiatach: oleśnickim, kamiennogórskim, bolesławieckim, oławskim, jeleniogórskim, jaworskim i ząbkowickim. Ilość użytków rolnych stanowiących własność osób fizycznych wzrosła od 1999 roku o 8,5%.

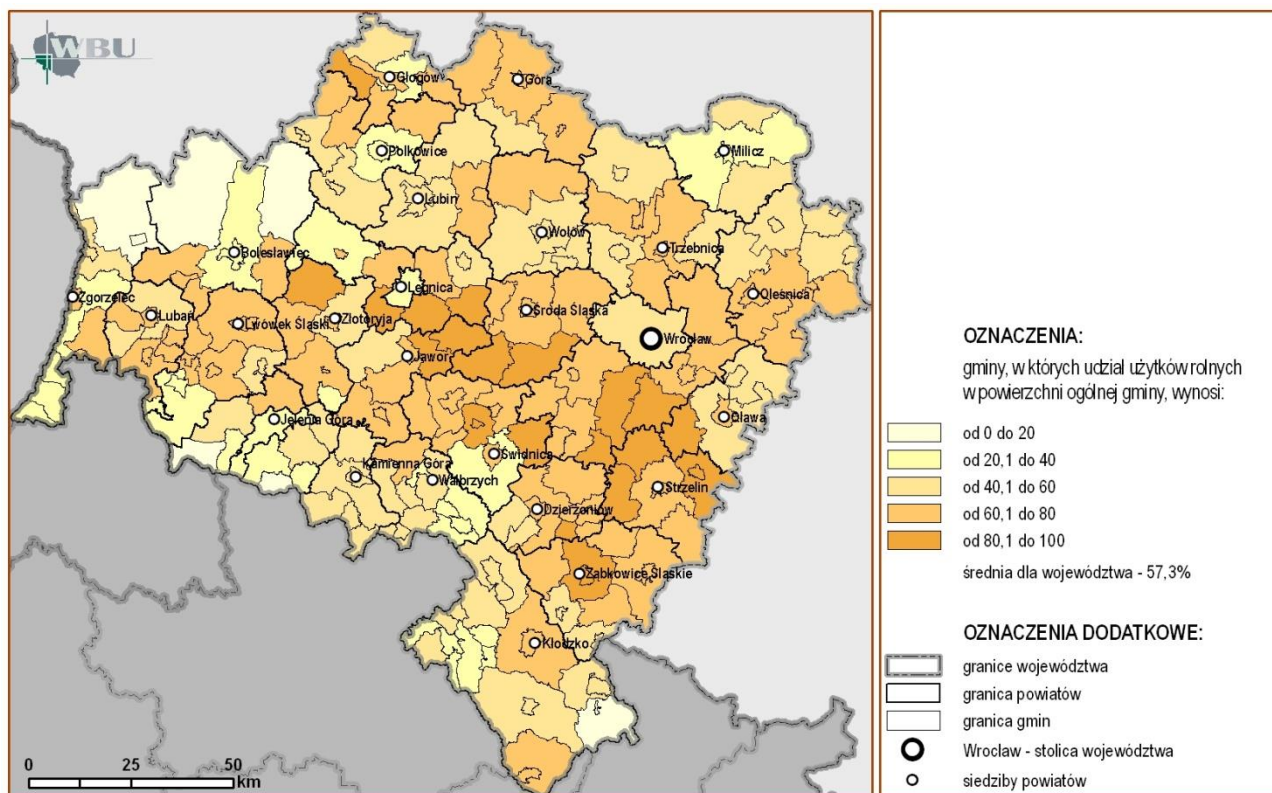
Własnością Skarbu Państwa jest 24,9% użytków rolnych, z czego większość znajduje się w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa (21,5% powierzchni użytków rolnych). Najwięcej użytków rolnych w Zasobie WRSP znajduje się w powiatach: lubańskim (34,7%), lubińskim (34,3%), górowskim (34,0%), zgorzeleckim (32,0%) oraz wołowskim i polkowickim (po 31,7%). Następcą prawnym poprzedniego użytkownika tych gruntów - Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa jest Agencja Nieruchomości Rolnych. Do końca 2010 r. z przejętych na obszarze województwa 495 586 ha gruntów (około 10,5% gruntów przejętych w Polsce) w zasobie tej Agencji pozostało jeszcze około 270 tys. ha gruntów rolnych i inwestycyjnych.

7. Ważnym elementem charakterystyki wykorzystania zasobów rolniczej przestrzeni produkcyjnej jest poziom zatrudnienia w rolnictwie. Poziom ten oraz jego zmiany są wielkościami trudnymi do określenia zarówno ze względu na specyfikę produkcji rolniczej (m.in. sezonowość), zachodzące w rolnictwie procesy restrukturyzacyjne, jak i zmiany w sposobie pozyskiwania i zestawiania danych statystycznych dotyczących rolnictwa i obszarów wiejskich. W latach 2003 – 2007 liczba pracujących w sektorze rolniczym (łącznie z rolnictwem indywidualnym) wynosiła ponad 73 tys. osób i powoli się zmniejszała. W 2009 roku ilość pracujących w rolnictwie wyniosła w województwie 68 255 osób, co stanowiło 6,8% pracujących ogółem. Wśród powiatów, w których pracujący w tym sektorze stanowią ponad 25% ogółu pracujących wymienić należy przede wszystkim: górowski (39,8%), legnicki (36,5%), strzeliński (31,9%), trzebnicki (29,5%), jaworski (29,0%), złotoryjski (28,1%), ząbkowicki (27,3%) i milicki (26,9%).

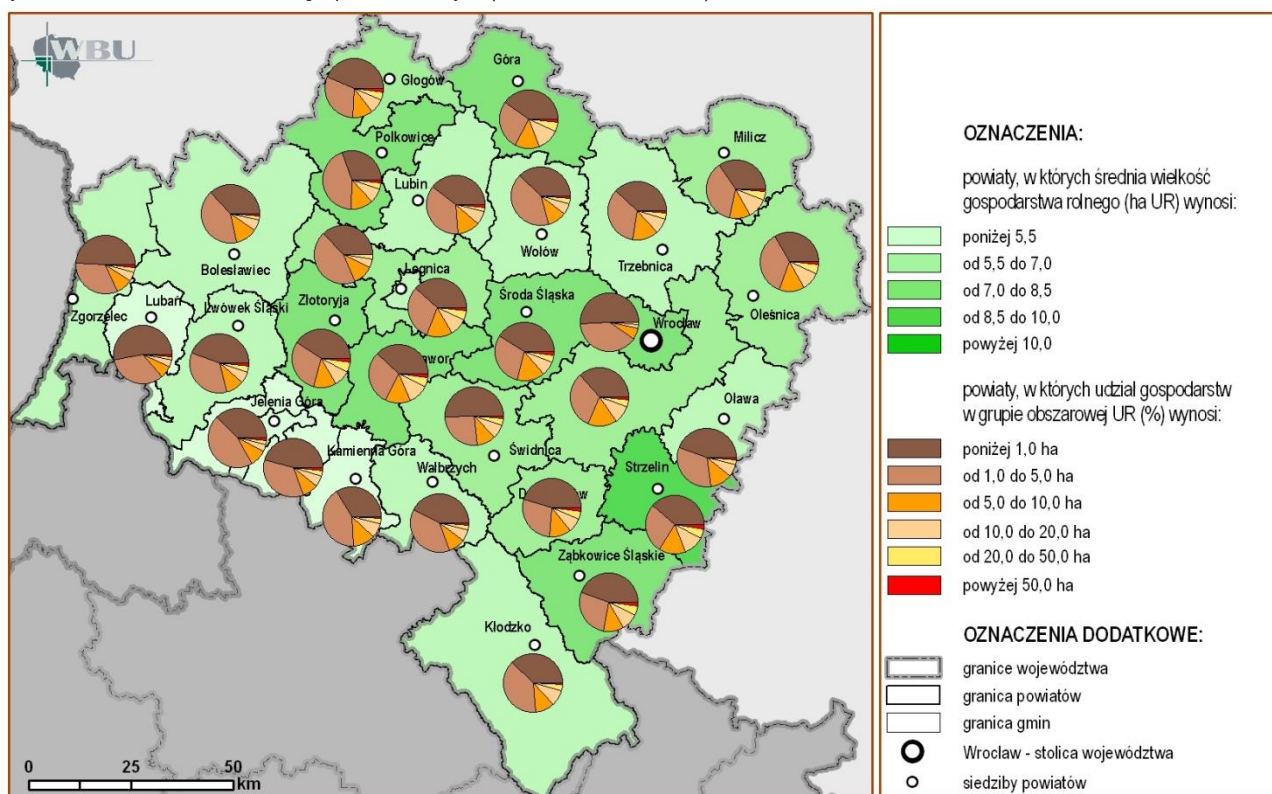
Rysunek 6.4-1. Wartość wskaźnika waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (w pkt) (IUNG Puławy)

Rysunek 6.4-2. Udział użytków rolnych w powierzchni ogólnej gmin (w %) (WGik UMWD, 2010)

Rysunek 6.4-3. Struktura wielkości gospodarstw rolnych (PSR 2002, US Wrocław)

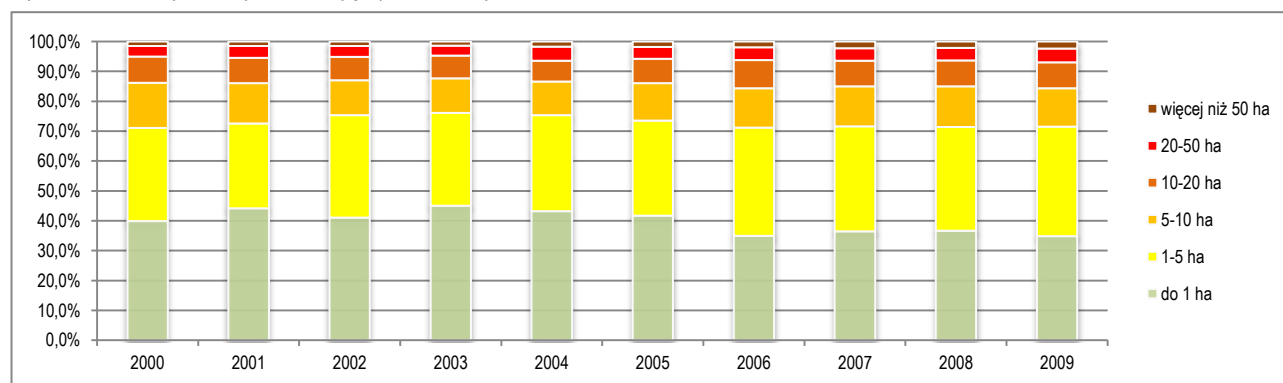
8. W 2002 r. w województwie funkcjonowało 141 336 gospodarstw rolnych, z czego 99,6% - stanowiły indywidualne gospodarstwa rolne, w tym 58,6% (82 836) - gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych. Do 2009 r. liczba gospodarstw zmalała do 108 725, z czego 108 249 to gospodarstwa indywidualne. Coraz większy udział w strukturze agrarnej mają gospodarstwa powyżej 20 ha użytków rolnych. Ich ilość wzrosła od 2000 roku o blisko 2%. Jest to m.in. efektem wejścia Polski do UE i wdrożenia działań, wynikających ze wspólnej Polityki Rolnej. W 2002 r. średnia ilość użytków rolnych wchodzących w skład gospodarstwa wynosiła 7,35 ha. Do powiatów, gdzie ta ilość była znacznie wyższa należały: strzeliński (10,01 ha), jaworski (9,57 ha) oraz złotoryjski (9,48 ha). (Rysunek 6.4-3 przedstawia rozkład

średniej wielkości gospodarstw oraz procentowego udziału w grupach obszarowych użytków rolnych w powiatach województwa wg PSR 2002, a zmiany struktury obszarowej gospodarstw w latach 2002-2009 ilustruje wykres 6.4-1.).

9. Procesy restrukturyzacji i urbanizacji, zachodzące w ostatnich latach na obszarze województwa przyczyniają się w dużym stopniu do zmian w funkcjonowaniu gospodarstw rolnych. Wg danych ze Spisu Rolnego w 2002 r. spośród 141 336 gospodarstw, funkcjonujących w województwie - 29,4% nie prowadziło produkcji rolniczej, 44,0% - prowadziło produkcję wyłącznie lub głównie na potrzeby własne, a tylko 26,5% produkowało głównie na rynek. Wyższy od średniej dla województwa udział takich gospodarstw zanotowano m.in. w powiatach: strzelińskim, wrocławskim, jaworskim, górowskim, legnickim i ząbkowickim.

10. W ewidencji producentów rolnych w 2009 r. w województwie figurowało 87 247 podmiotów, z czego 85 927 to osoby fizyczne, 1 145 - osoby prawne, 28 – spółki cywilne, a 147- jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej. W stosunku do 2005 roku liczba podmiotów wzrosła o około 12,5%. Zachodzące zmiany proporcji we władaniu użytkami rolnymi na korzyść sektora prywatnego są korzystne. Służą one przede wszystkim poprawie struktury agrarnej gospodarstw oraz wzmocnieniu grupy gospodarstw efektywnych. Największy wpływ na przyszłość rolnictwa mają gospodarstwa o dużej powierzchni użytków rolnych o wyspecjalizowanej produkcji. Dzięki pomocy udzielanej młodym rolnikom (przy przejmowaniu i rozwijaniu gospodarstw) jest szansa na obniżenie średniego wieku oraz podniesienie poziomu wykształcenia właścicieli gospodarstw rolnych.

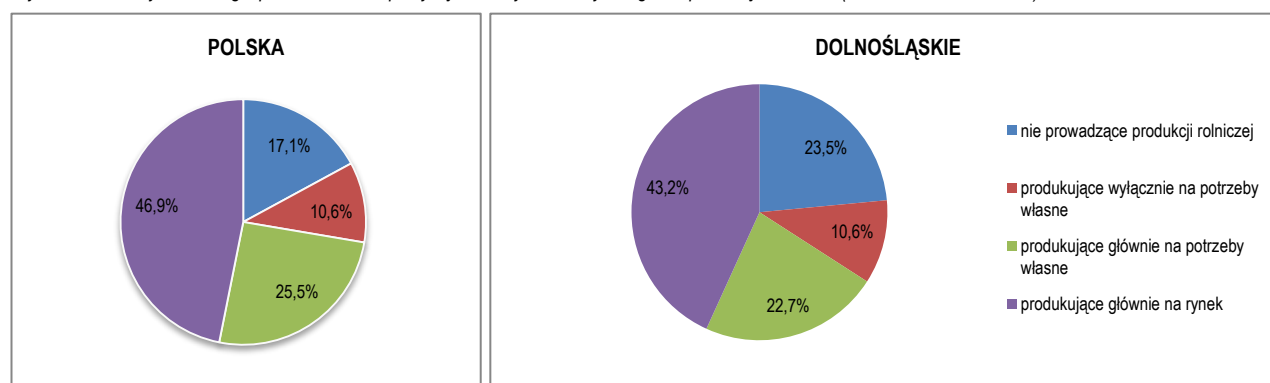
Wykres 6.4-1. Zmiany struktury obszarowej gospodarstw rolnych w latach 2000-2009

6.4.2. PRODUKCJA ROŚLINNA I ZWIERZĘCA

1. Produkcja rolnicza, zwłaszcza roślinna jest nadal jedną z dominujących funkcji obszarów wiejskich województwa dolnośląskiego, jednak jej znaczenie stopniowo maleje. Pod zasiewami w 2006 r. znajdowało się w województwie 739,1 tys. ha gruntów, co stanowiło 6,4% gruntów pod zasiewami w Polsce. W 2009 roku powierzchnia zasiewów wynosiła 738,8 tys. ha (około 6,4% zasiewów w Polsce). W strukturze zasiewów przeważały zboża (w tym głównie zboża podstawowe i kukurydza na ziarno) – 548 tys. ha oraz przemysłowe (głównie rzepak) – 109,5 tys. ha. Dominacja zbóż w strukturze zasiewów występuje we wszystkich powiatach, z tym że w powiatach pasa centralnego jest to głównie pszenica, natomiast w obszarach o słabszych warunkach naturalnych (na północy i południu województwa) są to gatunki mniej wymagające, takie jak: żyto, pszenżyto, owies, jęczmień i mieszanki zbożowe. W 2009 r. zbiory zbóż stanowiły 7,7% zbiorów w Polsce, rzepaku i rzepiku – 13,2%, ziemniaków – 4,7%, buraków cukrowych – 10,2%. Uzyskane w województwie plony z 1 ha przewyższały średnie krajowe. W wysokości uzyskiwanych plonów roślin rolniczych Dolny Śląsk znajduje się w czołówce krajowej.

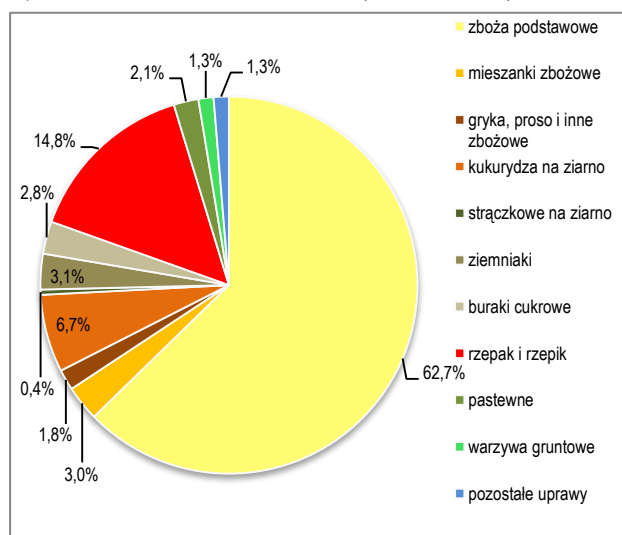
Wykres 6.4-2. Indywidualne gospodarstwa rolne powyżej 1 ha użytków rolnych wg celu produkcji w 2002 r. (PSR 2002, US Wrocław)

2. W województwie dolnośląskim w zakresie produkcji zwierzęcej od lat notuje się znacznie gorsze wyniki niż średnie w kraju. Obsada zwierząt (bydła i trzody chlewnej) na 100 ha UR jest o ponad połowę niższa niż średnia w kraju i wykazuje nadal tendencję spadkową. Wyższą niż średnia dla województwa obsadą bydła na 100 ha UR charakteryzują się powiaty w południowej części regionu (m.in. kamiennogórski, wałbrzyski, jeleniogórski) oraz na północy (powiat górowski i milicki), a trzody chlewnej - powiaty: milicki, głogowski, górowski, ząbkowicki, trzebnicki i legnicki. Tak niski poziom obsady inwentarza (przedostatnie miejsce w kraju) rzutuje również na wysokość produkcji żywca rzeźnego (co daje województwu ostatnie miejsce w kraju) oraz mleka (przedostatnie miejsce w kraju) w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w 2009 r. (Problematykę ilustrują wykresy 6.4-4 i 5).

3. W kraju od 2002 roku można zaobserwować dynamiczny rozwój rolnictwa ekologicznego - najbardziej przyjaznej środowisku formie produkcji rolniczej. Na terenie województwa sukcesywnie wzrasta liczba gospodarstw ekologicznych. W 2006 r. było 178 takich gospodarstw z odpowiednim certyfikatem (co stanowiło zaledwie 0,15% ogółu gospodarstw), a 303 (0,26% ogółu) - znajdowało się w okresie przestawiania produkcji. W 2009 r. liczba gospodarstw z certyfikatem zwiększyła się do 541, a w trakcie przestawiania do 480. Powierzchnia użytków rolnych objętych produkcją ekologiczną wynosiła 15 463 ha, w okresie przestawiania - 10 964 ha. Największa koncentracja gospodarstw tego typu występuje w powiatach na południu województwa: kłodzkim, wałbrzyskim, jeleniogórskim, a na północy województwa w powiatach milickim i górskim. W strukturze wielkości dolnośląskich gospodarstw ekologicznych przeważały te o wielkości 20 - 50 ha (23,3%) oraz 10 - 20 ha (20,1%).

Wykres 6.4-3. Struktura zasiewów w 2009 r. (US Wrocław 2010)

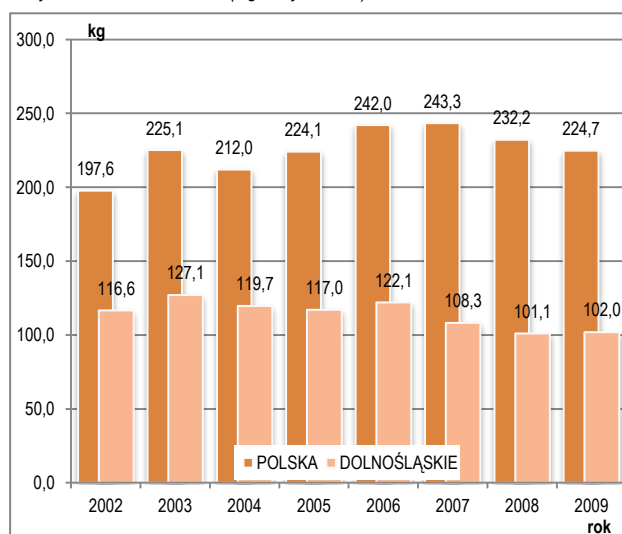

W związku z podażą surowców ekologicznych oraz wzrostem popytu na żywność ekologiczną rośnie również liczba przetwórn ekologicznych. W 2008 roku w województwie dolnośląskim funkcjonowało 11 przetwórn (236 w całej Polsce).

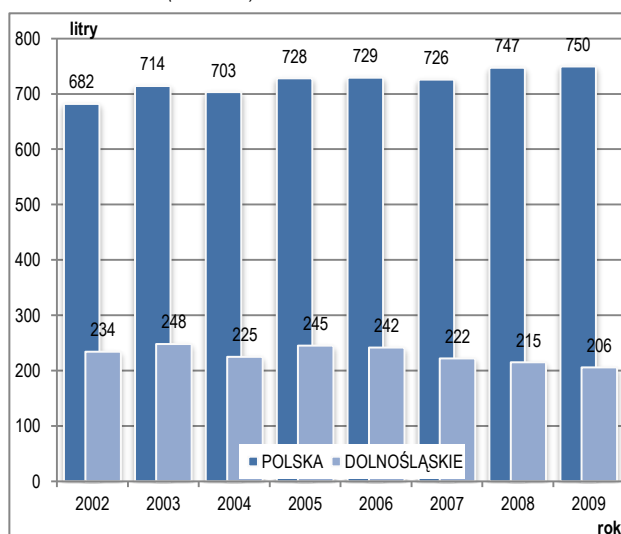
4. Odrębną gałęzią produkcji zwierzęcej jest gospodarka rybacka, prowadzona na stawach, zajmujących powierzchnię 13 188 ha (0,7% obszaru województwa). Do gmin o największym udziale stawów w powierzchni ogólnej użytków rolnych należą: Krośnice, Milicz, Podgórzyn, Przemków, Twardogóra, Węgliniec i Żmigród (w gminach tych znajduje się 66,6% powierzchni ogólnej stawów województwa). Największą jednostką zajmująca się produkcją rybacką był PZB „Stawy Milickie”. Prowadził on swoją działalność w obszarze około 7 600 ha, z czego około 6 500 ha stanowiły stawy. PZB działał na obszarze o

unikatowych wartościach przyrodniczych, a jego głównym zadaniem było prowadzenie gospodarki rybnej przy zachowaniu nienaruszalności ekosystemu.

Wykres 6.4-4. Produkcja żywca rzeźnego w kilogramach na 1 ha użytków rolnych w latach 2002-2009 (wg danych GUS)

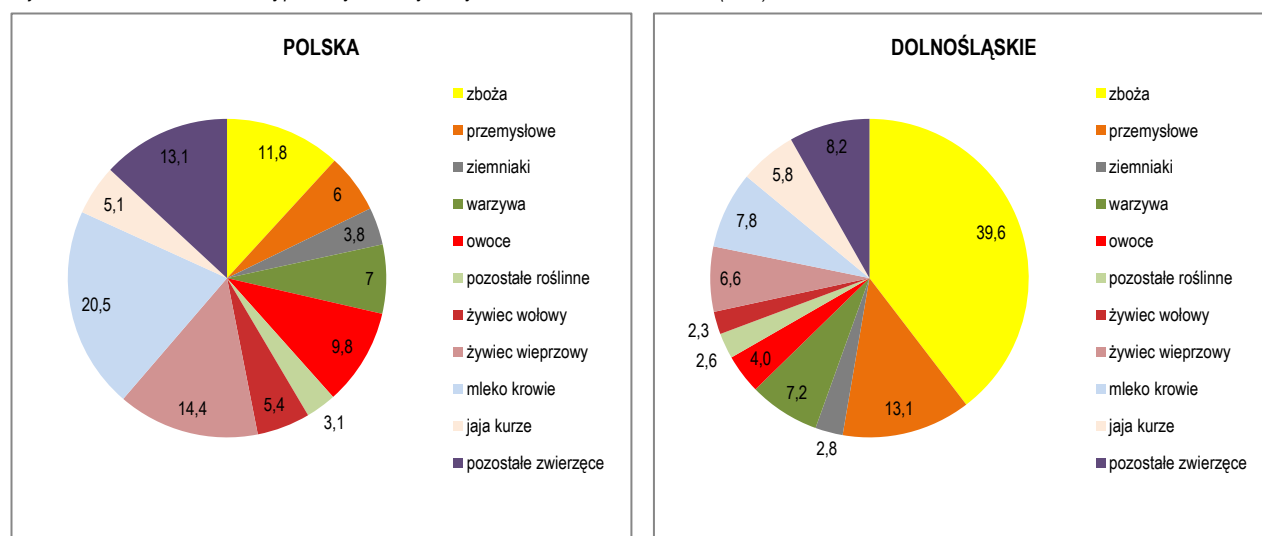
Wykres 6.4-5. Produkcja mleka w litrach w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w latach 2002-2009 (BDL GUS)

W sierpniu 2009 r. została podjęta decyzja o przekształceniu Państwowego Zakładu Budżetowego "Stawy Milickie" w spółkę prawa handlowego będącą własnością Województwa Dolnośląskiego. We wrześniu 2009 r. została w tej sprawie podjęta Uchwała Sejmiku Województwa Dolnośląskiego. Wśród celów Spółki zapisanych w statucie znalazły się oprócz prowadzenia hodowli ryb, a szczególnie karpia, promocja Dolnego Śląska i obszaru Doliny Baryczy, edukacja ekologiczna, ochrona ekosystemu rezerwatu „Stawy Milickie” oraz pozostałych stawów i terenów zarządzanych dotychczas przez PZB „Stawy Milickie”.

5. Większość podstawowych produktów rolniczych (oprócz ziemniaków) przeznaczana jest na rynek. Udział skupu w produkcji ważniejszych produktów wynosił w 2008/2009 r.: zbóż podstawowych – 71,8%, ziemniaków – 26,4%, żywności rzeźnego (w przeliczeniu na mięso) – 82,5%, a mleka krowiego – 79,1%. Udział województwa w strukturze wartości rolniczej produkcji towarowej ogółem stanowił 4,7%, co dało mu 7 miejsce w kraju. W strukturze produkcji towarowej rolnictwa dolnośląskiego znacznie przeważała produkcja roślinna, stanowiąc jej 69,3%, w tym prawie połowę stanowiły zboża. (Problematykę ilustruje wykres 6.4-6).

Wykres 6.4-6. Struktura towarowej produkcji rolniczej w województwie i w Polsce w 2007 r. (GUS)

6.4.3. GOSPODARKA LEŚNA

1. Powierzchnia lasów w województwie wynosi 606 536 ha, a gruntów zadrzewionych i zakrzewionych 13 883 ha. Lasy ochronne stanowią w województwie 65,9% ich ogólnej powierzchni, lasy rezerwatowe - 0,7%, pozostałe to lasy gospodarcze. W stosunku do 1999 r. powierzchnia lasów w województwie wzrosła o około 6,8%. (Ogólna charakterystyka lasów została przedstawiona w rozdz. 2. Zasoby przyrodnicze i systemy ich ochrony oraz w Opracowaniu ekofizjograficznym dla województwa dolnośląskiego). W strukturze własnościowej lasów dominują lasy Skarbu Państwa (96,2%). Udział lasów własności prywatnej wynosi 2,6%, co stawia województwo w grupie regionów o najniższym udziale lasów prywatnych w Polsce (średnia dla kraju wynosi 18,0%). Na terenie miast na prawach powiatu (Wrocławia, Jeleniej Góry i Legnicy) nieco większy udział (od 11,6% do 25,7%) stanowią grunty leśne i zadrzewione, które są własnością gmin. Lasy Skarbu Państwa znajdują się głównie w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe. W jego ramach gruntami leśnymi zarządzają: RDLP Wrocław (na terenie 33 nadleśnictw), RDLP Poznań (w nadleśnictwach Góra Śląska i Syców) oraz na bardzo niewielkich obszarach RDLP Katowice oraz RDLP Zielona Góra. Osobno zarządzanymi obszarami są Parki Narodowe -Karkonoski i Gór Stołowych.

2. Gospodarka leśna w lasach państwowych prowadzona jest na podstawie opracowywanych na okresy 10-letnie planów urządzenia gospodarstw leśnych, realizowanych przez nadleśnictwa, natomiast w lasach prywatnych na podstawie uproszczonych planów gospodarki leśnej. W ramach gospodarki leśnej prowadzone są prace hodowlane, użytkowanie lasu, czyli pozyskiwanie surowca drzewnego, gospodarka łowiecka, ochrona lasów przed szkodnikami i pożarami, prowadzenie bazy rekreacyjnej i noclegowej. Na ponad 200 ha gruntów prowadzone są szkółki leśne, odnowienia i zalesienia obejmują około 4 - 5 tys. ha gruntów rocznie (w 2008 r. 4 711,5 ha, w 2009 r. – 3 786,4 ha).

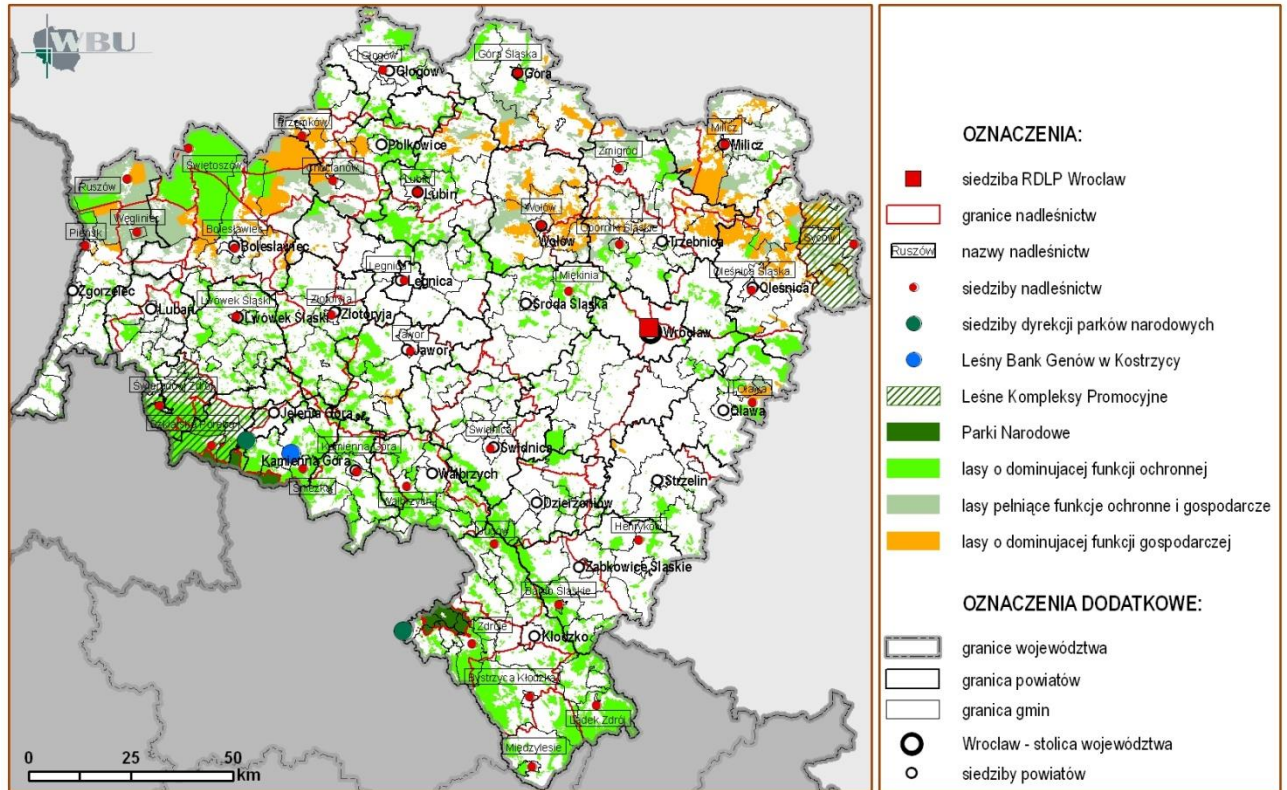
3. Wzrastają zasoby drewna w województwie i w kraju. W latach 1967 – 2006 zasoby w lasach państwowych wzrosły o 75%. Lasy dolnośląskie są na ósmym miejscu w kraju pod względem zasobów drzewnych na pniu. Znacznie mniejszą zasobnością wykazują się lasy prywatne, czego dowodem jest przedstawione na poniższych wykresach porównanie pozyskania drewna z lasów publicznych i prywatnych w przeliczeniu na 100 ha w latach 2002 –2009, co jest związane m.in. z wiekiem drzewostanów. Przeciętny wiek drzewostanów w lasach państwowych wynosił w 1999 roku 57 lat, a w prywatnych - 40 lat. Pozyskanie drewna w 2009 r. wyniosło ogółem 3 010,8 tys.m³, z tego w lasach publicznych -

2 998,8 tys. m³. W 2007 roku pozyskanie drewna było wyższe i wynosiło 3 094,8 tys. m³ ogółem, z tego 3 077,7 tys. m³ w lasach publicznych. W pozyskaniu grubizny ze 100 ha (512,2 m³) województwo w 2009 roku zajęło drugie miejsce w kraju (dla którego średnia wynosiła 359,8 m³).

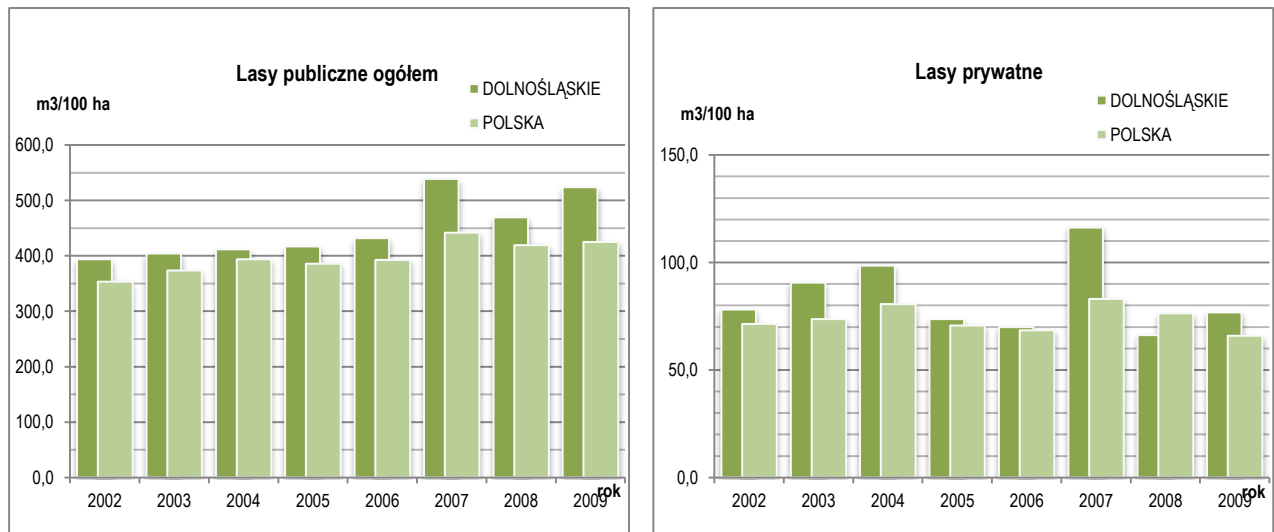
4. Na obszarze województwa znajdują się dwa leśne kompleksy promocyjne. Służą one nowoczesnym formom gospodarki leśnej, godzącym cele gospodarcze z celami aktywnej ochrony ekosystemów, a także propagującym przyjazne środowisku technologie i badania naukowe. Są to kompleksy:

- 1) Lasy Rychtałskie - utworzony w 1996 r. i obejmujący Nadleśnictwa Syców i Antonin (w obszarze zarządzanym przez RDLP Poznań) oraz Leśny Zakład Doświadczalny w Siemianicach, o łącznej powierzchni 47 992 ha (z czego tylko część ha w obszarze województwa),
- 2) Sudety Zachodnie - utworzony w 2005 r. i obejmujący Nadleśnictwo Szklarska Poręba i w części Nadleśnictwa Świeradów (w obszarze zarządzanym przez RDLP Wrocław, o łącznej powierzchni 22 866 ha).

Rysunek 6.4-4. Gospodarka leśna

Wykres 6.4-7. Pozyskiwanie drewna (grubizny) na m³/100 ha powierzchni lasów w latach 2000 – 2009

6.5. TURYSTYKA I LECZNICTWO UZDROWISKOWE

TREŚĆ: Przestrzeń turystyczna województwa, wiodące formy i główne obszary koncentracji turystyki- Ruch turystyczny - Baza pobytowa i infrastruktura turystyczna - Lecznictwo uzdrowiskowe.

6.5.1. PRZESTRZEŃ TURYSTYCZNA WOJEWÓDZTWA, WIODĄCE FORMY I GŁÓWNE OBSZARY KONCENTRACJI TURYSTYKI

1. Na obszarze województwa rozwijają się, przy wykorzystaniu jego walorów kulturowych, krajobrazowych i przyrodniczych, następujące, wiodące formy turystyki:

- 1) miejska i kulturowa - w atrakcyjnych kulturowo ośrodkach całego województwa,
- 2) aktywna (wędrówkowa, piesza, rowerowa, konna) - w różnych rejonach województwa i centrach turystyczno-wypoczynkowych, odpowiednio do lokalnych uwarunkowań,
- 3) biznesowa (związana ze spotkaniami biznesowymi) - we Wrocławiu, Legnicy i innych atrakcyjnych turystycznie dużych ośrodkach miejskich oraz w miejscowościach turystycznych i uzdrowiskowych,
- 4) uzdrowiskowa - w dolnośląskich uzdrowiskach w paśmie Sudetów oraz w rejonie Trzebnicy,
- 5) wiejska - w atrakcyjnych turystycznie obszarach wiejskich całego regionu, szczególnie w otoczeniu miast, które położone są poza jego głównymi obszarami turystycznymi (Wrocławia, Legnicy i Lubina, Świdnicy oraz Zgorzelca),
- 6) tranzytowa - w obszarze oddziaływania autostrady A4 oraz innych, głównych dróg tranzytowych i tras kolejowych województwa. [58,59]:

2. Główne obszary turystyczne województwa koncentrują się w trzech zróżnicowanych przyrodniczo i krajobrazowo pasmach, są to[5,6:

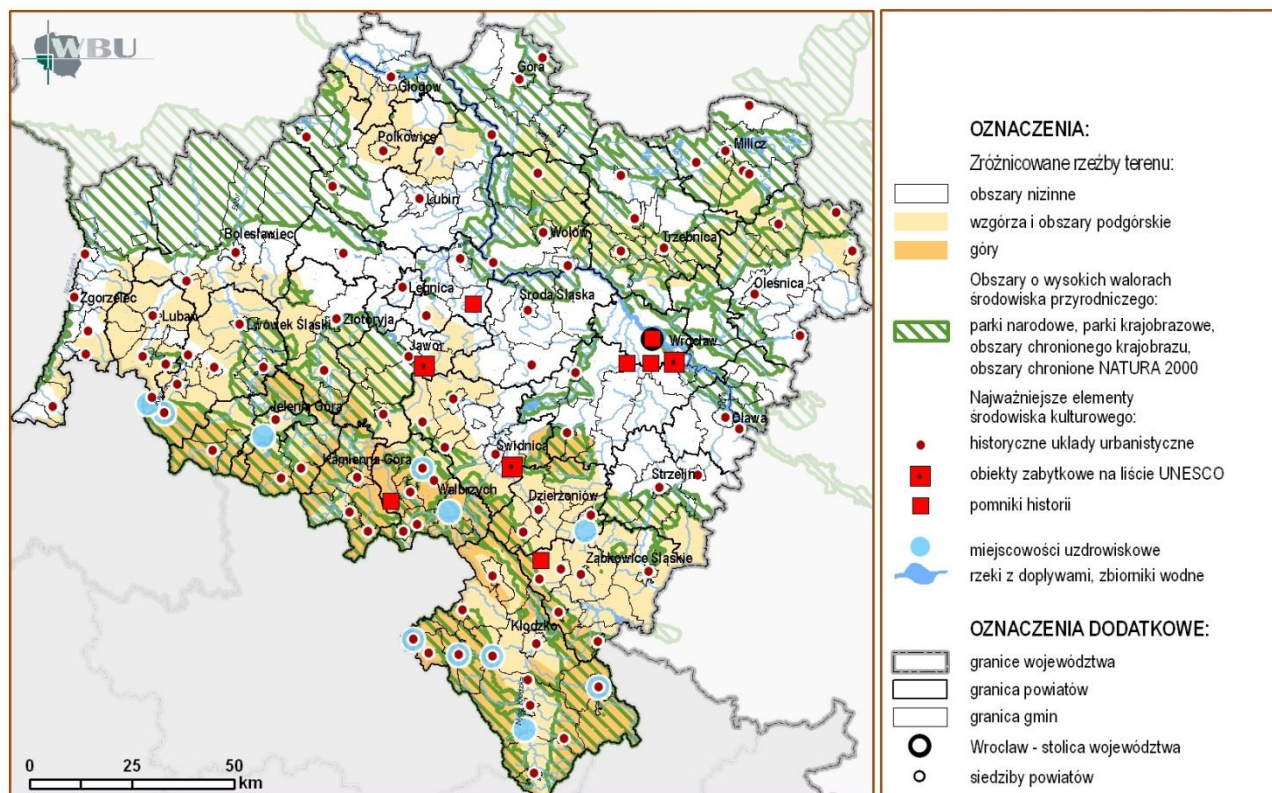
- 1) górskie pasmo Sudetów z Pogórzem Sudeckim na południu regionu,
- 2) równinne pasmo Niziny Śląskiej i Niziny Śląsko-Łużyckiej z Doliną Odry oraz kompleksem leśnym Borów Dolnośląskich w centralnej części regionu,
- 3) Dolina Baryczy z pasmem wzgórz morenowych Wału Trzebnickiego na północy województwa. Międzynarodowe i krajowe znaczenie turystyczne mają obszary Sudetów i Doliny Odry, pozostałe obszary atrakcyjne turystycznie mają znaczenie ponadlokalne lub lokalne.[58,59]

3. Główne ośrodki turystyczne regionu koncentrują się w obszarach turystycznych w jego południowej i północnej części. Poza nimi, w centralnej części województwa, funkcja turystyczna rozwija się w atrakcyjnych kulturowo miejscowościach, powiązanych z drogami tranzytowymi. Wiodącym ośrodkiem turystycznym województwa jest Wrocław obsługujący największą w regionie ilość krajowych i zagranicznych turystów. Poza Wrocławiem międzynarodowe i krajowe znaczenie turystyczne mają następujące miejscowości:

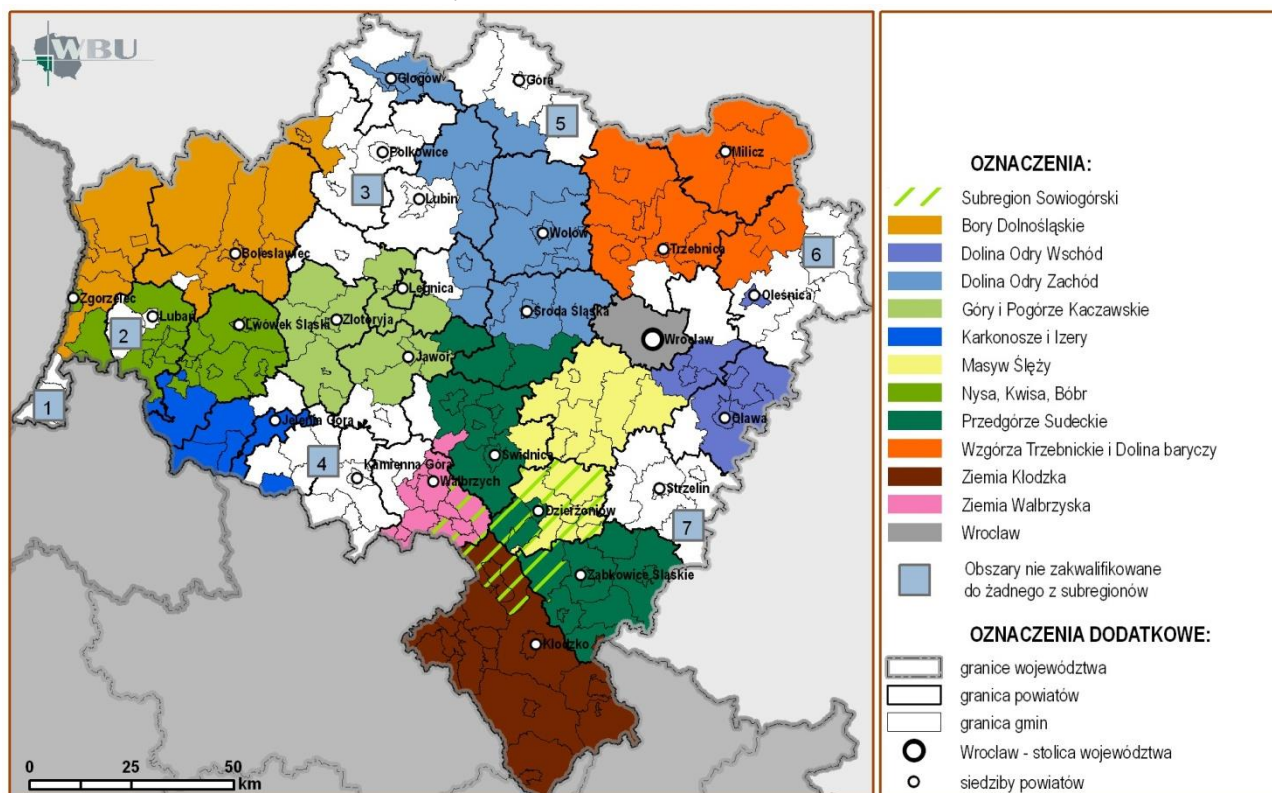
- 1) w Sudetach - Jelenia Góra, Szklarska Poręba, Karpacz, Kłodzko, uzdrowiska dolnośląskie, Krzeszów i Książ,
- 2) na Pogórzcu Sudeckim - Jawor, Henryków i Kamieniec Ząbkowicki,
- 3) na Nizinie Śląskiej - Legnica i Świdnica oraz Legnickie Pole,
- 4) w Dolinie Odry - Lubiąż,
- 5) w paśmie Wału Trzebnickiego -Trzebnica. [55,58,59]

4. W 2008 r. z inicjatywy Samorządu Województwa przy merytorycznym wsparciu Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej powstało w obszarze województwa 13 subregionów turystycznych. Gminy należące do subregionów podjęły współpracę w zakresie budowania markowych produktów turystycznych i rozwijania w oparciu o nie subregionalnych rynków turystycznych oraz rynku turystycznego województwa. Subregiony są systemem otwartym. Dalszy ich rozwój może objąć cały region dzięki powiększaniu już istniejących subregionów o obszary nie objęte podziałem.(Subregiony turystyczne województwa dolnośląskiego przedstawia rysunek 6.5-2). [58]

Rysunek 6.5-1. Atrakcyjność środowiska przyrodniczego i kulturowego dla turystyki.

Rysunek 6.5-2. Subregiony turystyczne Dolnego Śląska. [58]

6.5.2. RUCH TURYSTYCZNY

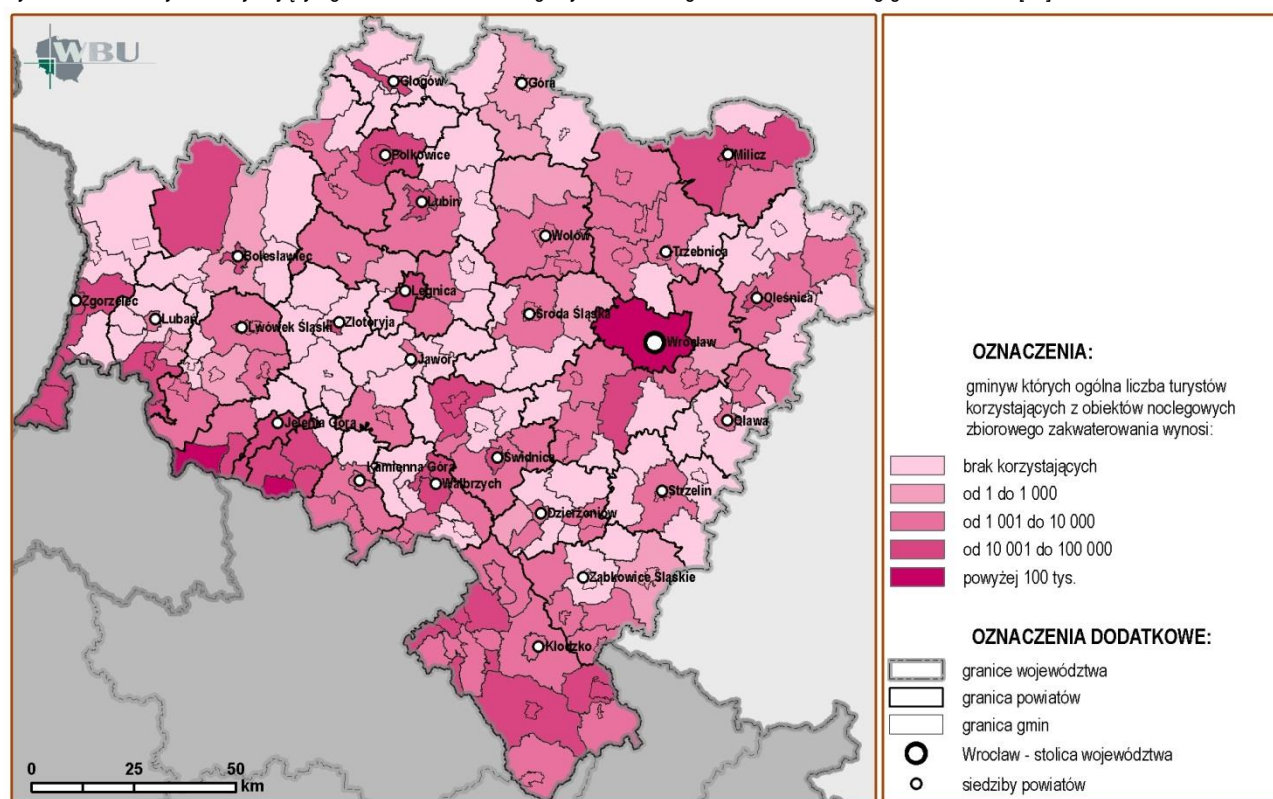
1. Ruch turystyczny w województwie dolnośląskim koncentruje się przede wszystkim we Wrocławiu, w Sudetach (na obszarze Karkonoszy i Kotliny Kłodzkiej), w rejonie Stawów Milickich, a także wzdłuż głównych tras komunikacyjnych, w tym w miastach położonych w ich otoczeniu. Należą do nich: Zgorzelec, Bolesławiec (w ciągu autostrady A4), Legnica, Lubin, Polkowice i Głogów (w ciągu drogi nr 3) oraz Oleśnica, Świdnica, Wałbrzych i Kłodzko

(w ciągach dróg nr 8 i 5). [55] (Wielkość oraz przestrzenny rozkład ruchu turystycznego w regionie w 2009 r. ilustruje rysunek 6.5-3).

2. Przyjazdy turystów na wypoczynek długookresowy lub krótkookresowy na Dolny Śląsk w 2009 r. osiągnęły poziom 1,8 mln osób. W porównaniu do 2002 r. liczba turystów odwiedzających województwo wzrosła o prawie 0,3 mln osób. Dominującą grupę stanowili turyści krajowi, których przyjazdy na Dolny Śląsk osiągnęły w 2009 r. poziom 1,4 mln osób i w porównaniu do 2002 r. ich liczba wzrosła o 13%. W 2009 r. turyści krajowi w województwie stanowili 9% ogółu polskich turystów (tj. o 2% mniej niż w 2002 r.). Cudzoziemcy odwiedzający Dolny Śląsk stanowili 6% ogółu turystów zagranicznych odwiedzających Polskę (tj. o 4% mniej niż w 2002 r.).

Największy ruch turystów zagranicznych koncentrował się w następujących rejonach: Kotlina Jeleniogórska - Jelenia Góra, Karpacz, Szklarska Poręba, Mysłakowice, Stara Kamienica; Piechowice i Kotlina Kłodzka - Polanica Zdrój, Kudowa Zdrój i Duszniki Zdrój; Góry Izerskie - Świeradów Zdrój. Poza Sudetami przyjazdy turystyczne cudzoziemców koncentrowały się także we Wrocławiu, w Legnicy, Legnickim Polu i Polkowicach oraz w Głogowie, Zgorzelcu, Bolesławcu i gminie Osiecznica (zamek Kliczków), w Wałbrzychu, Świdnicy, Szczawnie Zdroju i Dzierżoniowie, w Oleśnicy i Złotorzy. [54,55,56,57] (Wielkość i rozkład ruchu turystów zagranicznych w regionie w 2009 r. ilustruje rysunek 6.5-4).

Rysunek 6.5-3. Turyści korzystający ogółem z obiektów noclegowych zbiorowego zakwaterowania wg gmin w 2009 r. [55]

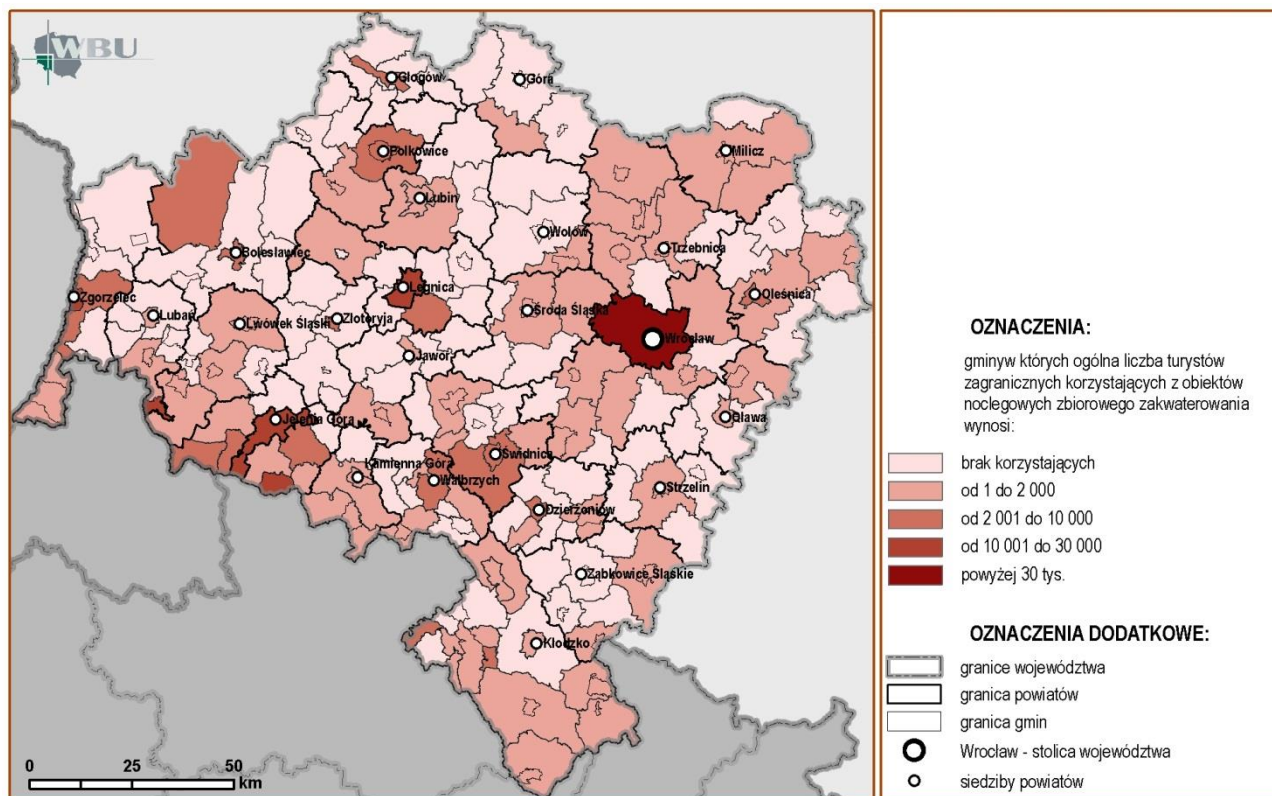

6.5.3. BAZA NOCLEGOWA

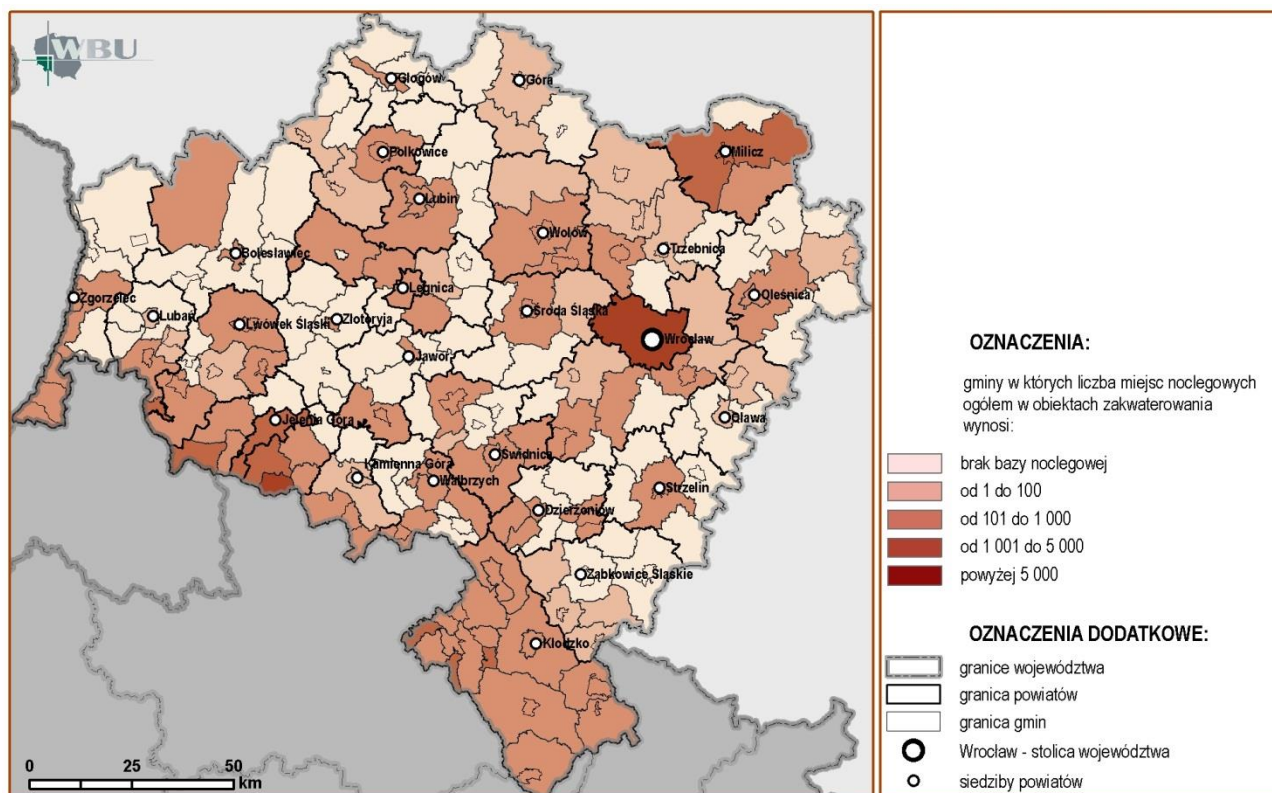
1. Znajdujące się na terenie województwa obiekty noclegowe zbiorowego zakwaterowania dysponowały w 2009 r. liczbą 51,1 tys. miejsc noclegowych ogółem, co stanowiło ponad 8,4% zasobów krajowych w tym zakresie. Dodatkowo w pokojach gościnnych i obiektach agroturystycznych województwa znajdowało się około 17,0 tys. miejsc co stanowiło 8% zasobów krajowych w tym zakresie. Największy udział w zasobach bazy noclegowej województwa w 2009 r. miały: hotele (25%), ośrodki wczasowe (15%) oraz inne obiekty hotelowe (11%), pensjonaty (7%) i ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe (6%), a najmniejszy – motele, domy pracy twórczej i pola biwakowe (po 0,7%) oraz domy wycieczkowe (0,8%). [54,55,57]

2. W latach 2002-2009 stan i wielkość bazy noclegowej podlegała dynamicznym przekształceniom. Systematycznie malała ilość obiektów wczasowych i kolonijnych, natomiast zwiększała się liczba hoteli (do 178 obiektów) oraz podnosił się ich standard. We Wrocławiu powstały dwa pierwsze obiekty 5 gwiazdkowe, a w całym regionie wzrosła ilość hoteli 4, 3 i 2 gwiazdkowych oraz powiększyła się ilość hotelowych miejsc noclegowych do 17,5 tys. Oprócz hoteli, najbardziej dynamicznie rozwijającymi się elementami bazy noclegowej regionu były obiekty agroturystyczne, w których liczba miejsc w latach 2002-2009 zwiększyła się niemal czterokrotnie (z 1,2 tys. do 4,7 miejsc). [54,55]

Rysunek 6.5-4. Turyści zagraniczni korzystający z obiektów zbiorowego zakwaterowania wg gmin w 2009 r. [55]

Rysunek 6.5-5. Miejsca noclegowe ogółem w obiektach zbiorowego zakwaterowania wg gmin w 2009 r. [55]

3. Największa liczba miejsc noclegowych w 2009 r. koncentrowała się we Wrocławiu (z liczbą 8,3 tys.) oraz w Sudetach, gdzie bazą z ponad 600 miejscami dysponowało 11 ośrodków turystyczno-wypoczynkowych i uzdrowisk. Należały do nich: Karpacz, Szklarska Poręba, Jelenia Góra i gmina Podgórzyn, Świeradów Zdrój, Polanica Zdrój, Duszniki Zdrój oraz Kudowa Zdrój, Łądek Zdrój, Radków, Bystrzyca Kłodzka. Poza Wrocławiem i Sudetami znaczną liczbą miejsc dysponowały także Legnica i gmina Milicz. (*Wielkość i przestrzenny rozkład miejsc noclegowych ogółem w 2009 r. ilustruje rysunek 6.5-5*). [55]

4. Najwięcej obiektów agroturystycznych w 2009 r. koncentrowało się w gminach sudeckich i w Borach Dolnośląskich. Dodatkowo bazę tę uzupełniało budownictwo letniskowe, zlokalizowane na obszarach atrakcyjnych turystycznie, szczególnie w otoczeniu dużych miast. Największa koncentracja tego typu zabudowy występowała w powiatach jeleniogórskim, kłodzkim, legnickim, milickim, oleśnickim, trzebnickim, wałbrzyskim, wołowskim i zgorzeleckim. [54,76]

6.5.4. INFRASTRUKTURA TURYSTYCZNA

1. Zasadniczymi elementami infrastruktury towarzyszącej bazie noclegowej są obiekty gastronomiczne oraz kulturalne, a także łącząca je sieć powiązań komunikacyjnych. Część tej sieci to funkcjonujące na terenie województwa szlaki turystyczne. W 2009 r. tworzyło je łącznie 6106,7 km tras, z największą ich koncentracją w Sudetach, a najmniejszą w nizinnej części regionu. Sieć tę tworzyły w 2009 r. szlaki: górskie (o długości 4569,5 km), nizinne (1243,2 km), narciarskie (15 km), rowerowe (168 km) i inne (172,5 km). [54]

2. Głównymi ponadlokalnymi szlakami turystycznymi województwa są:

- 1) szlaki piesze: międzynarodowe- Transeuropejski Dalekobieżny Szlak Turystyczny E-3, Szlak Św. Jakuba, regionalne- Szlak Zamków Piastowskich, Główny Szlak Sudecki im. M. Orłowicza,
- 2) szlaki wodne: regionalne- Odry, Kwisy, Bobru, Baryczy, Nysa Kłodzkiej, Oławy, Bystrzycy,
- 3) szlaki rowerowe: międzynarodowe- EV 9 Euro-Velo Bałtyk - Adriatyk, Szlak Odry Greenways, ER-2 Liczrzepy, Góry Stołowe, Ściany, Trasa im. T. G. Masaryka, Cyklotrasa L-J-O, U styku trzech granic, krajowe- Szlak Odry, regionalne- ER-4 Średniowiecznych Miast, ER-6 Doliny Bobru, ER-7 Pogórza Izerskiego, Szlak Doliny Baryczy, Szlak Odrzański, Szlak Podziemnych Atrakcji. [61,62,63]

3. Infrastruktura dla uprawiania sportów zimowych koncentruje się w następujących rejonach i ośrodkach Sudetów: w Karkonoszach (z ośrodkami w Karpaczu i Szklarskiej Porębie), w Górach Izerskich (z ośrodkiem w Świeradowie Zdroju), w Górach Sowich (w okolicach Rzeczki, Sokolca i Jugowa), w Górach Orlickich (z ośrodkiem w Zieleńcu) oraz w Masywie Śnieżnika (z ośrodkiem Sienna - Czarna Góra). [58,60]

4. Poza ww. ośrodkami w Sudetach funkcjonuje centrum narciarstwa biegowego w rejonie Jakuszyce, centrum biathlonu - na Jamrozowej Polanie w rejonie Dusznik Zdroju oraz skocznia narciarska w Karpaczu. W latach 2002-2009 przestrzenne rozmieszczenie infrastruktury sportów zimowych nie zmieniło się. Nadal pozostaje jeszcze wiele dogodnych miejsc dla rozwoju tej formy turystyki (są to niezagospodarowane na ten cel rejony Gór Izerskich niższych partii Karkonoszy, Gór Sowich, Bialskich, Bystrzyckich i Orlickich oraz Masywu Śnieżnika). Uprawianie sportów zimowych wspomaga funkcjonowanie całego systemu wyciągów oraz nielicznych kolei linowych, prowadzących do najwyższych partii Sudetów Zachodnich i Wschodnich (są wśród nich koleje w Karpaczu, Szklarskiej Porębie i Siennej oraz ostatnio oddana do użytku nowoczesna kolej gondolowa w Świeradowie Zdroju). [58,60]

5. Obiekty i urządzenia dla uprawiania sportów wodnych koncentrują się wokół zbiorników retencyjnych w Leśnej, Złotnikach, Pilchowicach, Lubachowie i Mietkowie. Turystyka wodna rozwija się głównie na szlakach kajakowych, biegnących odcinkami największych dolnośląskich rzek - Odry, Baryczy, Bystrzycy, Bobru, Kwisy, Nysy Kłodzkiej, Widawy i Oławy. Po wejściu do strefy Schengen otwierają się możliwości rozwoju turystyki wodnej na Odrze i Nysie Łużyckiej. Obecnie stan wyposażenia dolnośląskich szlaków wodnych w infrastrukturę towarzyszącą jest znikomy (wyjątkami są mariny zrealizowane w porcie Uraz i ostatnio we Wrocławiu na Odrze). Uprawianie żeglarstwa możliwe jest na Zalewie Mietkowskim i Zbiorniku Pilchowickim, jednakże towarzyszące obiekty obsługi są nieliczne i nie mają charakteru ponadlokalnego. [58,60]

6. Uprawianie sportów lotniczych ma na Dolnym Śląsku bardzo duże tradycje. Działalność w tym zakresie prowadzą Aerokluby we Wrocławiu, Jeleniej Górze i Lubinie, gdzie znajdują się główne ośrodki tych sportów na Dolnym Śląsku. Południowa, górską i podgórska część województwa posiada najkorzystniejsze warunki aerodynamiczne dla ich uprawiania. Działają tu także ośrodki nauki na sprzęcie latającym (w Bielawie i Kowarach), specjalistyczne ośrodki nauki latania na paralotniach (w Jeżowie Sudeckim). Działa również druga w kraju szkoła lotniarska (w Mieroszowie oraz mniejsze ośrodki w Boguszowie Górcach, Rybnicy Leśnej, Srebrnej Górze i Jugowie w Górach Sowich oraz w Mirosławicach w rejonie Ślęży. Zapleczem dla lotów turystycznych małymi samolotami dysponują lotniska w Jeleniej Górze, w Mirosławicach i Szymanowie pod Wrocławiem oraz w Lubaniu. Podstawowym ośrodkiem lotów szybowcowych jest Jelenia Góra i Jeżów Sudecki. Wobec rosnącej popularności sportów i turystyki lotniczej obecne ich zaplecze na Dolnym Śląsku jest niewystarczające w stosunku do potrzeb. [58,60]

7. Turystyka konna w województwie funkcjonuje zarówno w otoczeniu dużych miast, jak i na terenach wiejskich oraz w obszarach atrakcyjnych turystycznie. Najwięcej ośrodków jeździeckich znajduje się w powiatach bolesławieckim, jeleniogórskim, dzierzoniowskim, kłodzkim, lwóweckim, świdnickim, trzebnickim, wałbrzyskim, wołowski, wrocławskim i ząbkowickim. W latach 2002-2009 nie zmieniło się przestrzenne rozmieszczenie ośrodków tego typu turystyki w skali całego regionu. Szlaki konne, aktywizowane w otoczeniu ośrodków jeździeckich, nie tworzą obecnie spójnego systemu ani w skali regionu ani w granicach poszczególnych rejonów turystycznych województwa. [58,60]

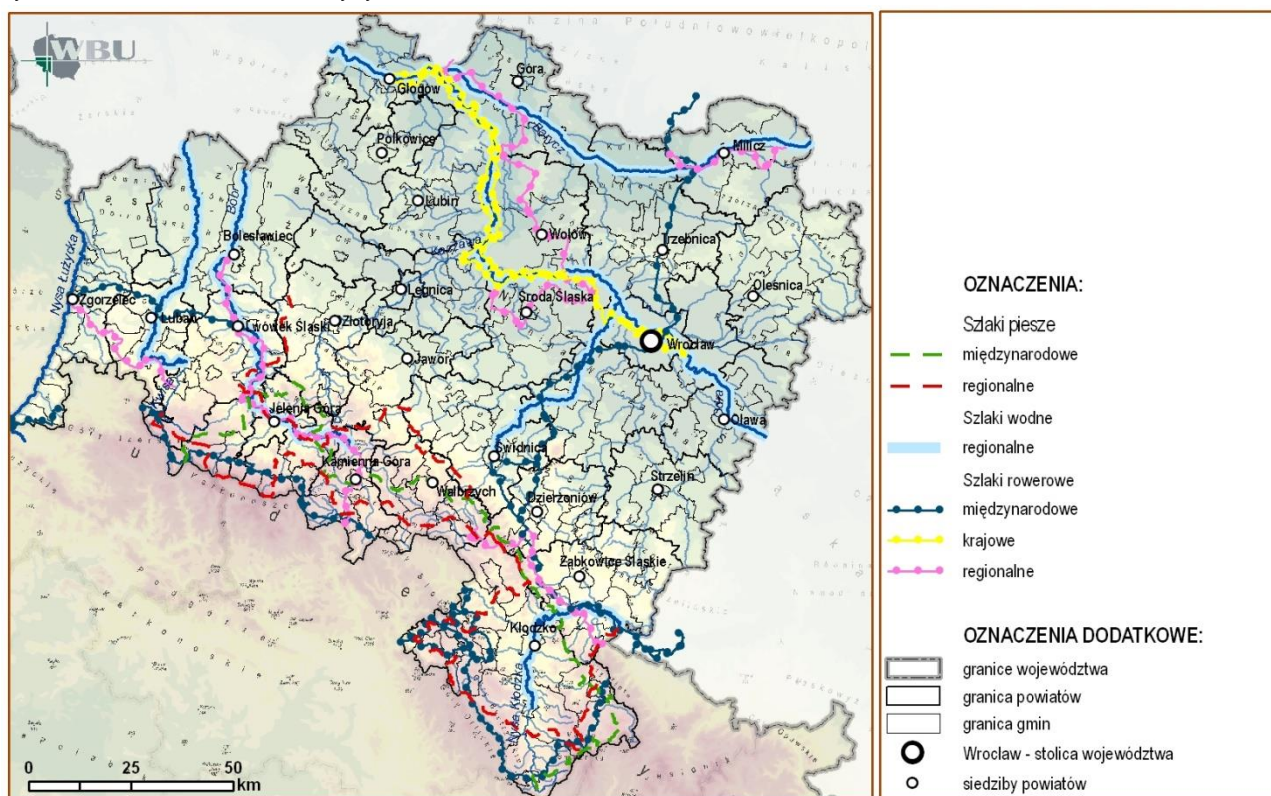
6.5.5. LECZNICTWO UZDROWISKOWE

1. Na obszarze województwa funkcjonuje 11 statutowych uzdrowisk, posiadających zróżnicowane profile lecznicze, wynikające z właściwości udostępnianych w ich obszarach naturalnych komponentów leczniczych. Koncentrują się one głównie w rejonie Kotliny Kłodzkiej (gdzie położone są Kudowa Zdrój, Duszniki Zdrój, Polanica Zdrój oraz Łądek Zdrój i Długopole Zdrój), w regionie jeleniogórskim (gdzie położone są Cieplice Zdrój, dysponujące unikalnymi źródłami wód termalnych i Świeradów-Czerniawa Zdrój) oraz w regionie walbrzyskim (gdzie funkcjonują Szczawno Zdrój, Jedlina Zdrój oraz Przerzeczyn Zdrój). Walory uzdrowiskowe na Dolnym Śląsku posiadają również Bolków, Kowary oraz Trzebnica, a także Oborniki Śl., Sokołowsko, Szklarska Poręba i Wleń. [64,65-75]

2. W 2009 r. baza uzdrowiskowa regionu liczyła łącznie 54 obiektów w tym 29 szpitali uzdrowiskowych i 25 obiektów sanatoryjnych. (Wobec braku danych z 2002 r. analizę zmian w lecznictwie uzdrowiskowym oparto o dostępne dane z lat 2000-2009 r.)

Ilość obiektów sanatoryjnych w latach 2000-2009 wzrosła o 20% (z 20 do 25 placówek), natomiast liczba funkcjonujących szpitali uzdrowiskowych zwiększyła się o 21% (z 23 do 29 obiektów). Towarzyszył temu w latach 2000-2009 niewielki wzrost ogólnej liczby łóżek z 5,5 tys. do wartości 5,7 tys. Stanowiło to wówczas 15% zasobów krajowych w tym zakresie. Liczba kuracjuszy leczonych stacjonarnie na Dolnym Śląsku w 2009 r. osiągnęła wielkość 93,0 tys. osób (tj. 14,4% ogółu stacjonarnych pacjentów leczonych uzdrowiskowo w skali kraju), przekraczając o 23,0 liczbę kuracjuszy leczonych w 2000 r. [54, 56]

Rysunek 6.5-6. Ponadlokalne szlaki turystyczne

6.6. TENDENCJE ZMIAN W SFERZE GOSPODARCZEJ

1. W wyniku przeprowadzonych analiz stanu zagospodarowania przestrzennego województwa w sferze gospodarczej i jego zmian w latach 2001 – 2010 ujawniły się następujące pozytywne tendencje (wskazane w kolejności referowanych wcześniej zagadnień):

a) w rozwoju gospodarki regionu :

- 1) koncentracja podmiotów gospodarczych pod względem ich liczebności w gminach położonych w południowej części województwa, we Wrocławiu i otaczających go jednostkach,
- 2) wysoka aktywność ekonomiczna gmin o funkcjach turystycznej i uzdrowiskowej,
- 3) wzrost dynamiki tworzenia PKB oraz wzrost udziału sektora usługowego w tym zakresie,

- 4) dynamiczny wzrost Wrocławia jako wielofunkcyjnego ośrodka zarządzania gospodarką oraz koncentrowanie się tu i podregionie wrocławskim inwestycji zagranicznych, ze wzrostem udziału tego obszaru w tworzeniu PKB na terenie województwa,
 - 5) wzmocnianie pozycji województwa jako jednego z najbardziej uprzemysłowionych regionów kraju i utrzymywanie się wysokiego tempa produkcji przemysłowej,
 - 6) wzrost produkcji sprzedanej przemysłu w sektorze prywatnym,
 - 7) wzrost atrakcyjności inwestycyjnej Dolnego Śląska,
 - 8) intensyfikacja napływu inwestycji do miejscowości posiadających wszechstronnie przygotowane oferty terenowe z uregulowanym pod względem formalno prawnym przeznaczeniem terenu,
 - 9) umocnienie się specjalnych stref ekonomicznych jako ważnych elementów makroekonomicznej polityki przyciągania inwestycji zagranicznych do Polski i lokalizowania największych inwestycji tego typu na ich terenie, a także wzrost ich roli jako instrumentów realizacji polityki regionalnej,
 - 10) znaczny wzrost ilości i powierzchni terenów aktywności gospodarczej, szczególnie w okolicach Wrocławia,
 - 11) częściowa dywersyfikacja monokultury przemysłowej w Wałbrzychu i Polkowicach,
 - 12) koncentrowanie się obiektów innowacji i przedsiębiorczości wokół ośrodków o najwyższym potencjale ekonomicznym (Wrocławia, Legnicy i Wałbrzycha),
 - 13) znaczna dynamika w zmianach dotychczasowego rozlokowaniu terenów przemysłowych, w tym m.in. związanych z ich relokacją z centralnych części ośrodków osadniczych do obszarów położonych wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych,
 - 14) dynamiczny rozwój tworzenia sieci współpracy między przedsiębiorcami, w tym także w formie klastrów;
- b) w rozwoju przemysłu i górnictwa:
- 1) utrzymywanie się ukształtowanej struktury przestrzennej rozlokowania przemysłu w województwie,
 - 2) wprowadzanie inwestycji zagranicznych, w szczególności w branże urządzeń elektrycznych i optycznych, dynamicznie rozwijające przemysły nowych technologii,
 - 3) wzrost liczby podmiotów gospodarczych, prowadzących działalność górnictw przy równoczesnym niewielkim spadku liczby pracujących w sekcji górnictwo,
 - 4) dynamiczny wzrost wydobycia kopalin skalnych (przede wszystkim kamieni łamanych i blocznych oraz piasków i żwirów), związany z koniunkturą na rynku materiałów budowlanych w kraju,
 - 5) wzrost znaczenia województwa jako głównego w kraju źródła surowców skalnych do produkcji materiałów budowlanych i drogowych;
- c) w rozwoju rolnictwa i leśnictwa:
- 1) spadek powierzchni gruntów odłogowanych i ugorów,
 - 2) rosnący udział we władaniu użytkami rolnymi sektora prywatnego,
 - 3) sukcesywna poprawa struktury agrarnej gospodarstw (ze spadkiem ilości gospodarstw bardzo małych i wzrostem ich średniej wielkości),
 - 4) wzrost liczby podmiotów wpisanych do ewidencji producentów rolnych,
 - 5) powolny spadek udziału zatrudnionych w sektorze rolniczym w strukturze zatrudnienia ogółem,
 - 6) wzrost zróżnicowania działalności rolniczej (ze wzrostem liczby gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych),
 - 7) utrzymywanie się wysokiej lokaty województwa w wynikach produkcji roślinnej,
 - 8) wzrost powierzchni lasów, spowodowany głównie zalesianiem gruntów porolnych niskiej jakości oraz nieużytków,
 - 9) powolny wzrost powierzchni lasów prywatnych,
 - 10) poprawa stanu i zasobności drzewostanów, głównie w lasach administrowanych przez Lasy Państwowe,
 - 11) postępy w tworzeniu leśnych kompleksów promocyjnych - nowoczesnych form gospodarki leśnej;
- d) w rozwoju turystyki i lecznictwa uzdrowiskowego:
- 1) wzrost wykorzystywania szczególnie korzystnej dla regionu renty położenia w ciągu międzynarodowych korytarzy transportowych, na styku trzech państw i trzech województw oraz w zasięgu wpływów dużych miast europejskich (Berlina, Drezna i Pragi),
 - 2) rosnące znaczenie w rozwoju rynku turystycznego form turystyki o dużych możliwościach rozwoju w województwie dolnośląskim (turystyka uzdrowiskowa, kulturowa, aktywna, biznesowa, weekendowa, wiejska),

- 3) rozpoczęcie procesu rozwoju rynku turystycznego województwa w układzie subregionów turystycznych kształtowanych odpowiednio do zróżnicowania dolnośląskiej przestrzeni turystycznej,
- 4) rozwój silnych ośrodków turystycznych i uzdrowiskowych w wiodących obszarach turystycznych, o dużych tradycjach obsługi turystów i w uzdrowiskach (w Sudetach Zachodnich, Środkowych i Wschodnich oraz we Wrocławiu),
- 5) korzystne zmiany w strukturze bazy noclegowej regionu zwłaszcza wzrost wielkości i standardu bazy hotelowej i agroturystycznej przy spadku ilości obiektów wczasowych i kolonijnych,
- 6) poprawa struktury, standardu i wzrost zasobów bazy uzdrowiskowej,
- 7) stały wzrost liczby turystów krajowych spędzających na Dolnym Śląsku wypoczynek krótkopobytowy i doroczny,
- 8) rozpoczęcie procesu prywatyzacji uzdrowisk (w Dusznikach Zdroju, Polanicy Zdroju, Kudowie Zdroju, Szczawnie Zdroju, Jedlinie Zdroju, Cieplicach Śl. Zdroju, Świeradowie Zdroju, Czerniawie Zdroju oraz w Przerzecznym Zdroju).

2. W ramach wyżej wymienionych analiz ujawniły się również następujące ważniejsze tendencje negatywne (wskazane w kolejności referowanych wcześniej zagadnień):

- 1) brak znaczących postępów w poprawie niesprawnego systemu transportowego łączącego obszar województwa z ośrodkami wzrostu,
- 2) utrzymujące się niedoinwestowanie sektora B+R, niewielkie zaangażowanie samorządów lokalnych oraz przedsiębiorców we wspieranie inicjatyw proinnowacyjnych oraz budowy i rozbudowy obiektów przedsiębiorczości i innowacji,
- 3) utrzymujący się proces lokowania tradycyjnego przemysłu w ośrodkach posiadających predyspozycje do prowadzenia działalności innowacyjnej
- 4) utrzymywanie się nadmiernego, nieuzasadnionego odsetka powierzchni przeznaczanej pod tereny aktywności gospodarczej w dokumentach planistycznych gmin
- 5) utrzymywanie się niewielkiego zainteresowania lokowaniem inwestycji produkcyjnych w obszarach wcześniej zainwestowanych w stosunku do inwestycji lokowanych na tzw. greenfield-ach
- 6) utrzymywanie się przewagi przemysłów tradycyjnych nad przemysłami związanymi z nowymi technologiami,
- 7) nasilanie się intensyfikacji wydobycia kopalin skalnych oraz ich przewożenia transportem samochodowym,
- 8) pojawienie się presji inwestorów na zagospodarowanie złóż kopalin, konfliktowych ze względów środowiskowych i społecznych;
- 9) spadek powierzchni użytków rolnych, w tym użytków rolnych wysokiej jakości,
- 10) utrzymywanie się nadmiernej ilości gruntów, pozostających w Zasobie Nieruchomości Rolnych Skarbu Państwa,
- 11) utrzymywanie się małego udziału województwa w krajowej produkcji zwierzęcej
- 12) utrzymywanie się zagrożeń dla najcenniejszych pod względem przyrodniczym, chronionych obszarów w Sudetach, w związku z rosnącą presją ruchu turystycznego na te obszary,
- 13) regres w wykształcaniu się nowych ośrodków turystycznych w potencjalnie dogodnych dla rozwoju turystyki obszarach,
- 14) spadek przyjazdów turystów zagranicznych,
- 15) utrzymywanie się niedoinwestowania atrakcyjnych obszarów dla uprawiania „niszowych” form turystyki, braku odpowiedniej infrastruktury turystycznej oraz dekapitalizacji istniejącej bazy turystycznej i uzdrowiskowej w znacznej części miejscowości o takim charakterze.

7. POSTĘPY W PLANOWANIU PRZESTRZENNYM

TREŚĆ: Opracowania regionalne - Postępy w opracowaniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego - Tendencje w planowaniu przestrzennym

7.1. OPRACOWANIA REGIONALNE

1. W okresie od 2002 r., kiedy wszedł w życie plan województwa, do 2011 r. w Wojewódzkim Biurze Urbanistycznym powstało szereg opracowań planistycznych, które dotyczą problematyki regionalnej. Są to analizy, studia, koncepcje i programy, odnoszące się do szczególnych, w skali województwa, obszarów i problemów zagospodarowania przestrzennego. Niektóre z nich są wypełnieniem ustawowego wymogu opracowania, jak okresowa ocena planu zagospodarowania przestrzennego województwa, inne wynikają z potrzeb samorządu województwa. Wśród ww. opracowań należy wskazać m.in.:

1) Studium zagospodarowania przestrzennego pasma Drogi Śródsudeckiej.

Celem studium było ustalenie przebiegu głównej samochodowej trasy turystycznej na obszarze górskim i podgórskim Dolnego Śląska oraz określenie zasad i kierunków zagospodarowania przestrzennego obszaru aktywizowanego przez tę trasę. Opracowanie przyjęło Uchwałą nr 309/III/03 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 17 czerwca 2003 r.

2) Studium zagospodarowania turystycznego dolnośląskich odcinków szlaków wodnych.

Studium przyjęte zostało Uchwałą nr 1095/III/04 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 24 marca 2004 r. w celu opracowania szczegółowych programów dla wyznaczonych szlaków wodnych. Wytypowano w nim 7 najdłuższych i najbardziej atrakcyjnych szlaków wodnych oraz wskazano miejscowości, w których powinny być usytuowane miejsca obsługi turystyki wodnej;

3) Opracowanie ekofizjograficzne dla województwa dolnośląskiego, 2003-2005 r.

W opracowaniu określone zostały przyrodnicze uwarunkowania dla zagospodarowania przestrzennego województwa. Zakres dokumentu obejmuje cztery główne części. Pierwsza poświęcona jest elementom środowiska przyrodniczego i krajobrazowego Dolnego Śląska. Część druga diagnozie stanu i funkcjonowania środowiska oraz jego głównym zagrożeniom. W części trzeciej zanalizowano elementy struktury użytkowania terenu. Ostatnia dotyczy oceny zgodności istniejącego zagospodarowania z predyspozycjami przyrodniczymi;

4) Studium Zagospodarowania Przestrzennego Pogranicza Polsko-Czeskiego, 2004-2005 r.

Studium stanowi opracowanie o charakterze międzynarodowym. Jego celem było określenie strategicznych kierunków rozwoju dla polskiej części pogranicza. W ramach projektu wykonana została m.in. analiza uwarunkowań rozwoju przestrzennego i analiza SWOT;

5) LGOM CONCEPT - zintegrowana koncepcja lokalizacji biznesu na terenie Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego.

Koncepcja została przyjęta Uchwałą nr 3395/III/06 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 14 lutego 2006 r. Głównym celem opracowania było nakreślenie strategii rozwoju lokalizacji biznesu w Legnicko - Głogowskim Okręgu Miedziowym (LGOM). Obszar LGOM zdefiniowano na potrzeby opracowania w granicach 5 powiatów: głogowskiego, polkowickiego, lubińskiego i legnickiego oraz miasta na prawach powiatu Legnicy;

6) Okresową ocenę planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego.

Opracowanie zawiera przegląd zmian oraz raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa i ocenę realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym. Zostało przyjęte Uchwałą nr 3744/III/06 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 13 czerwca 2006 r., w związku z tym jest podstawą obecnie opracowywanego projektu zmiany planu województwa;

7) Studium systemu turystyki i rekreacji rowerowej województwa dolnośląskiego, 2004-2006 r.

Celem opracowania studium było określenie zasad i kierunków rozwoju docelowego systemu dolnośląskich tras rowerowych i ich zaplecza oraz wpisanie regionu w sieć międzynarodowych powiązań rowerowych. W studium wyznaczone zostały również ponadlokalne obszary wymagające sporządzenia opracowań szczegółowych w zakresie rozwoju infrastruktury rowerowej. Opracowanie zostało przyjęte Uchwałą nr 4213/III/06 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 7 listopada 2006 r.;

8) Studium zagospodarowania przestrzennego pogranicza polsko-czeskiego – synteza dokumentów krajowych, 2006 r.

Projekt ten powstał we współpracy polsko-czeskiej i ma stać się podstawą m.in. do tworzenia programów rozwojowych regionów (województw i krajów) oraz ma pozwolić na planistyczne przygotowanie regionu pogranicza do korzystania ze środków, przeznaczonych na wspomaganie realizacji celów polityk Unii Europejskiej;

9) Program zagospodarowania turystycznego szlaku kajakowego Kwisy 2006-2007 r.

Program został przyjęty Uchwałą nr 193/III/07 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 6 marca 2007 r. Celem Programu było wskazanie zadań, których realizacja przyczyni się do aktywizacji gmin położonych w dolinie rzeki Kwisy poprzez wykorzystanie rzeki jako szlaku kajakowego i powiązanie turystyki kajakowej z innymi formami turystyki, wypoczynku i rekreacji;

10) Studium rozwoju turystycznej drogi dla zmotoryzowanych Via Montana, 2005-2007 r.

Celem projektu było wypromowanie trasy turystycznej dla zmotoryzowanych Via Montana, jako atrakcji konkurencyjnej na obszarze Środkowej Europy oraz wskazanie możliwości rozwoju i promocji pasma turystycznego Via Montana jako obszaru aktywizacji społeczno-gospodarczej terenów górskich i pogórza Sudetów i Karpat, w oparciu o sektor turystyki. Studium przyjęto Uchwałą nr 621/III/07 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 31 lipca 2007 r.;

11) Studium wydobycia i transportu surowców skalnych na Dolnym Śląsku. Stan i perspektywy.

W studium dokonano opisu wydobycia i transportu surowców skalnych pod względem ich przestrzennego rozmieszczenia. Zdefiniowano uwarunkowania, negatywne skutki transportu i ich wpływ na procesy destrukcji dróg oraz obniżenia poziomu bezpieczeństwa. Wskazano także konkretne miejsca w przestrzeni, gdzie konieczna jest interwencja lub gdzie koncentruje się obciążenie transportem surowców skalnych. Studium przyjęto Uchwałą nr 4297/III/10 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 11 maja 2010 r.;

12) Wytyczne kierunkowe do kształtowania sieci dróg i kolei w województwie dolnośląskim.

Celem wytycznych jest stworzenie narzędzia dla Samorządu Województwa, które będzie służyło do formułowaniu wniosków do dokumentów krajowych z zakresu komunikacji, transportu i gospodarki przestrzennej, ich opiniowania oraz do tworzenia programów rozwoju i modernizacji wojewódzkiej sieci drogowej i kolejowej. Dokument ten może stanowić podstawę do przeprowadzenia studiów i analiz szczegółowych określających przebiegi dróg i organizację ruchu kolejowego. Wytyczne przyjęto Uchwałą nr 4298/III/10 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 11 maja 2010 r.;

13) Studium uwarunkowań przestrzennych dla lokalizacji elektrowni wiatrowych w województwie dolnośląskim.

Celem dokumentu jest ocena przyrodniczo – przestrzennych, prawnych i technicznych uwarunkowań, związanych z możliwymi lokalizacjami parków wiatrowych na terenie województwa, służąca minimalizowaniu potencjalnych konfliktów i ponoszonych kosztów już na etapie wyszukiwania bądź planowania lokalizacji elektrowni wiatrowych. Studium przyjęte zostało uchwałą nr 4857/III/10 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 31 sierpnia 2010 r. [3].;

14) Priorytety rozwoju infrastruktury transportowej w obszarze „Partnerstwa Odry”.

Opracowanie podjęto na podstawie uzgodnień Polsko – Niemieckiego Komitetu Gospodarki Przestrzennej. Docelowo WBU we Wrocławiu i BBSR w Bon przygotowało wspólnie mapę przedstawiającą przedsięwzięcia z dziedziny rozwoju infrastruktury transportowej w obszarze Partnerstwa Odry [3].;

15) Analiza dotycząca wyznaczenia trasy integrującej południowy obszar województwa dolnośląskiego wraz z powiązaniem Północ – Południe.

Analiza została wykonana w ramach międzynarodowego projektu Via Regia Plus – działanie 3.3.1., finansowanego z Programu Europejskiej Współpracy Terytorialnej dla obszaru Europy Środkowej. Głównym założeniem opracowania było wyznaczenie optymalnego przebiegu trasy komunikacyjnej, która poprzez integrację obszaru Przedgórze Sudeckiego, przyczyni się do przeciwdziałania marginalizacji społeczno-gospodarczej oraz zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej południowego obszaru województwa dolnośląskiego. Program zostanie skierowany do Zarządu w celu przyjęcia uchwałą w 2011 r. [3].;

16) Szlak rowerowy wzdłuż Drogi św. Jakuba w województwie dolnośląskim.

Opracowanie wykonano w ramach międzynarodowego projektu Via Regia Plus – działanie 5.3.3., finansowanego z Programu EWT dla obszaru Europy Środkowej. Głównym założeniem opracowania było wyznaczenie przebiegu szlaku rowerowego wzdłuż Drogi św. Jakuba na Dolnym Śląsku – części kulturowego szlaku Europy i założenie śladu GPS. Celem projektu jest popularyzacja idei szlaku, jako elementu sieci Kulturowych Szlaków Europy oraz promocja walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego na Dolnym Śląsku [3].;

17) Program zagospodarowania turystycznego szlaku kajakowego Baryczy. (w trakcie opracowania)

Program jest kontynuacją opracowanego w 2004 r. „Studium zagospodarowania turystycznego dolnośląskich odcinków szlaków wodnych”. Opracowaniem zostały objęte tereny położone w sąsiedztwie rzeki (pas około 3 km od rzeki) zlokalizowane w gminach województwa dolnośląskiego: Niechlów, Góra, Wąsosz, Żmigród, Milicz; województwa wielkopolskiego: Odolanów oraz województwa lubuskiego: Szlichtyngowa. Obecnie trwa opiniowanie projektu. Zakończenie prac nad opracowaniem planowane jest do końca czerwca 2011 r., wówczas Program zostanie skierowany do Zarządu w celu przyjęcia uchwałą.;

18) Raport o Specjalnych Strefach Ekonomicznych na Dolnym Śląsku. (w trakcie opracowania)

Raport ma zawierać informacje o stopniu zainwestowania terenów objętych Specjalnymi Strefami Ekonomicznymi w województwie dolnośląskim oraz zbiorze zaleceń dotyczących efektywniejszego wykorzystania ich powierzchni. W ramach prac nad projektem zostanie także zbudowana baza danych, pozwalająca na prowadzenie stałego monitoringu stref. Wynik raportu ma stanowić fundament wiedzy na temat obecnego stanu SSE dla Zarządu Województwa w związku z kompetencjami opiniowania wniosków o ich poszerzenie.;

19) Raport o miastach województwa. (w trakcie opracowania)

Zadaniem opracowania jest określenie specyfiki i potencjału dolnośląskich miast w celu wykorzystania przy opracowywaniu przez samorząd województwa strategii, polityk i programów. Jak również wskazanie kierunków działań służących wzmocnieniu potencjału miast oraz zapobieganiu marginalizacji ośrodków miejskich. Obecnie trwają prace nad wyborem metodyki i zakresu analiz dla miast dolnośląskich oraz gromadzenie danych i przeprowadzanie analiz służących określeniu ich specyficznych cech i potencjału [3].;

20) Raport o lotniskach subregionalnych. (w trakcie opracowania)

Głównym celem raportu jest ukazanie możliwości wielofunkcyjnego rozwoju lotnisk subregionalnych, przy wykorzystaniu istniejącej bazy infrastruktury lotnictwa (obiektów lotniskowych) regionu województwa dolnośląskiego. Opracowanie objęło obiekty lotniskowe użytkowane, nieużytkowane, zlikwidowane, oraz planowane przez gminy, na terenie województwa [3].;

21) Studium integracji przestrzennej polskiej części pogranicza Polski i Niemiec. (w trakcie opracowania)

Prace nad studium zainicjowano poprzez podpisanie porozumienia pomiędzy Marszałkami Województwa: zachodniopomorskiego, lubuskiego i dolnośląskiego z Ministrem Infrastruktury w dniu 28 czerwca 2010 r. Studium ma stanowić narzędzie pomocnicze w procesie decyzyjnym administracji regionalnej i międzyregionalnej, w tym prowadzenia działań koordynacyjnych w regionie pogranicza polsko-niemieckiego, zwłaszcza w zakresie: kształtowania polityki spójności w rozwoju przestrzennym, sporządzania dokumentów planistycznych oraz tworzenia programów rozwojowych [3].

2. W roku 2010 r. przystąpiono do prac przygotowawczych nad projektem **Planu zagospodarowania przestrzennego Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego**. Prace nad projektem zostały podjęte na podstawie Uchwały Nr LX/920/2006 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 26 października 2006 r. Obecnie trwają prace nad częścią pierwszą opracowania, dotyczącą diagnozy stanu oraz budową bazy danych [3].

3. W trakcie opracowania znajduje się również Zmiana planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego. Prace nad projektem zostały podjęte na podstawie Uchwały Nr LVIII/889/2006 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 21 września 2006 r. Na projekt składają się trzy części: pierwsza obejmująca uwarunkowania, problemy i wizje rozwoju przestrzennego województwa, druga zawierająca cele, kierunki, zasady i zadania zagospodarowania przestrzennego regionu (w perspektywie 2020 r.) oraz trzecia dotycząca zasad wdrażania oraz narzędzi realizacji planu. Dla projektu obecnie przeprowadzana jest procedura formalno-prawna. Projekt został poprzedzony opracowaniem **Diagnoza zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego**, podjętym w 2009 roku.

4. Podsumowując, w roku 2010 zakończono prace nad czterema opracowaniami regionalnymi, w tym dotyczącym energetyki wiatrowej na Dolnym Śląsku, które zostało przyjęte uchwałą przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego. Jednocześnie rozpoczęto prace nad kolejnymi czterema dokumentami, w tym nad Planem zagospodarowania przestrzennego WrOM.

7.2. POSTĘPY W OPRACOWANIACH MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

1. W 2009 r., podobnie jak w latach poprzednich, utrzymuje się rosnąca aktywność w opracowywaniu dokumentów z zakresu planowania przestrzennego na szczeblu lokalnym. Sytuacja ta w szczególności dotyczy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (mpzp). Zgodnie ze stanem na grudzień 2009 r. stopień pokrycia województwa dolnośląskiego miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wyniósł ponad 50% (niemal 1,5% wzrost w stosunku do 2008 roku), gdzie średnie pokrycie planami w kraju wynosi około 25% [1]. Jednocześnie niemal 14% powierzchni województwa objęta jest projektami planów miejscowych (12,5% w 2008 roku) [1]. Należy zaznaczyć, iż wśród terenów wskazanych w planach pod zabudowę 58,2% stanowią tereny przeznaczone pod zabudowę mieszkaniową (1,7% wzrost w stosunku do 2008 roku) [81].

2. W planach miejscowych zagwarantowano niemal 103 tys. ha powierzchni pod zabudowę mieszkaniową (5,16% powierzchni województwa). Stanowi to niemal dwukrotny wzrost w stosunku do 2008 roku, kiedy powierzchnia ta wyniosła 53,4 tys. ha (2,68% obszaru regionu) [81].

3. Największym stopniem pokrycia miejscowymi planami (powyżej 90%) charakteryzuje się niemal 40% gmin w województwie (65 gmin) [1]. Największe skupiska takich gmin obserwuje się na zachodzie Dolnego Śląska w okolicach Bolesławca, Lubania i Zgorzelca, w paśmie biegnącym od Polkowic, przez Lubin i Wołów po Oborniki Śląskie, na północ od miasta Jelenia Góra, w rejonie miast Jawor, Bolków, Strzegom, Żarów, aż po tereny położone na południowy zachód od Wrocławia (gminy Kąty Wrocławskie, Mietków i Kobierzyce). W latach 2008-2009 zaobserwowano nierównomierne pokrycie powierzchni miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w obszarze intensywnego rozwoju wokół Wrocławia.

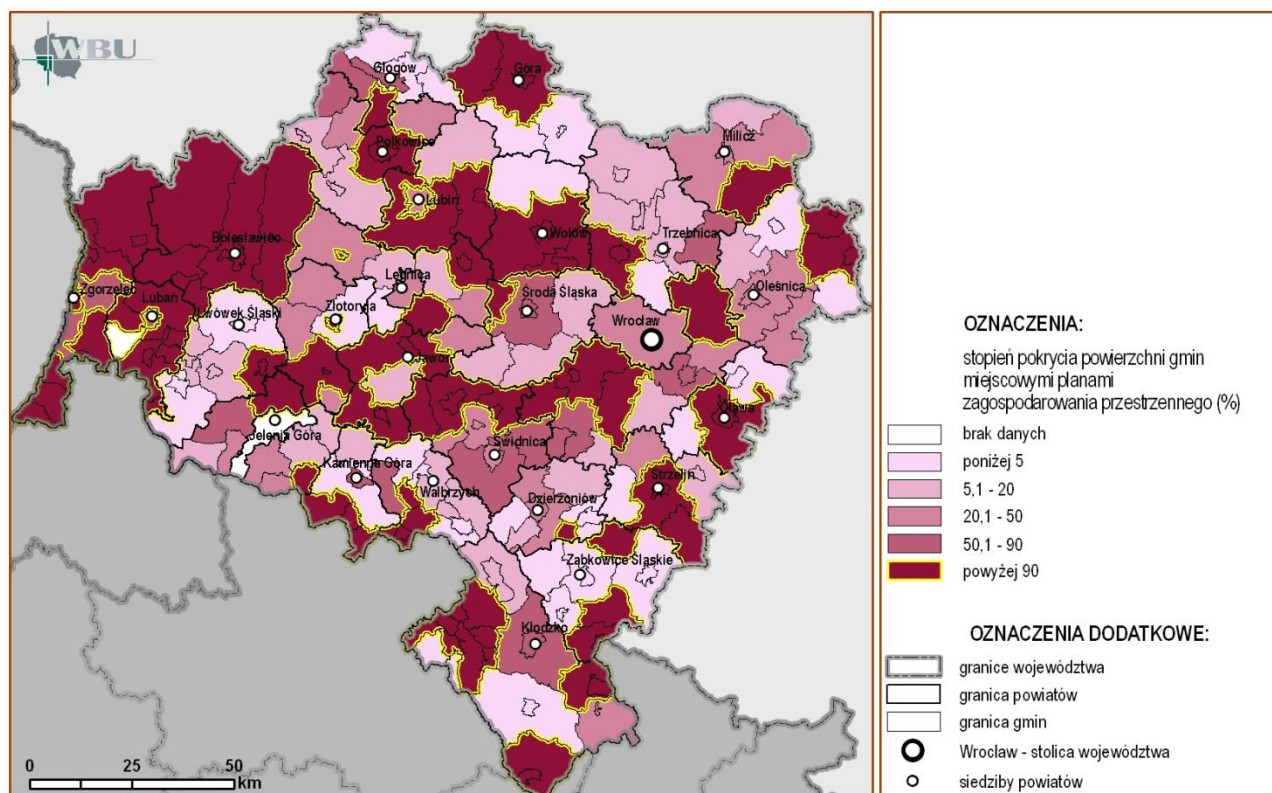
4. Niski stopień pokrycia planami (poniżej 5%) cechuje 29 gmin, co stanowi 17% ogółu [1]. Gminy te położone są przede wszystkim na południu i południowym wschodzie województwa oraz na północnym wschodzie regionu. Należy jednak zauważyć, iż 60% dolnośląskich gmin posiada pokrycie planami powyżej średniej krajowej [1].

5. Analizując powierzchnię województwa przeznaczoną w mpzp pod zabudowę mieszkaniową należy odnotować, iż na Dolnym Śląsku procent ten wynosi około 5,2% [81]. Największy procent terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową w mpzp w stosunku do powierzchni gminy, wykazują gminy: Leśna, Dobromierz, Oława oraz miasta Chojnów i Lubin. Wnioskuje się, że w gminach Leśna oraz Dobromierz, powierzchnia przeznaczona pod zabudowę jest zawyżona w stosunku do potrzeb. Jednocześnie obserwuje się znaczny wzrost udziału tego typu przeznaczenia terenów w mpzp w stosunku do powierzchni gminy na obszarze Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego.

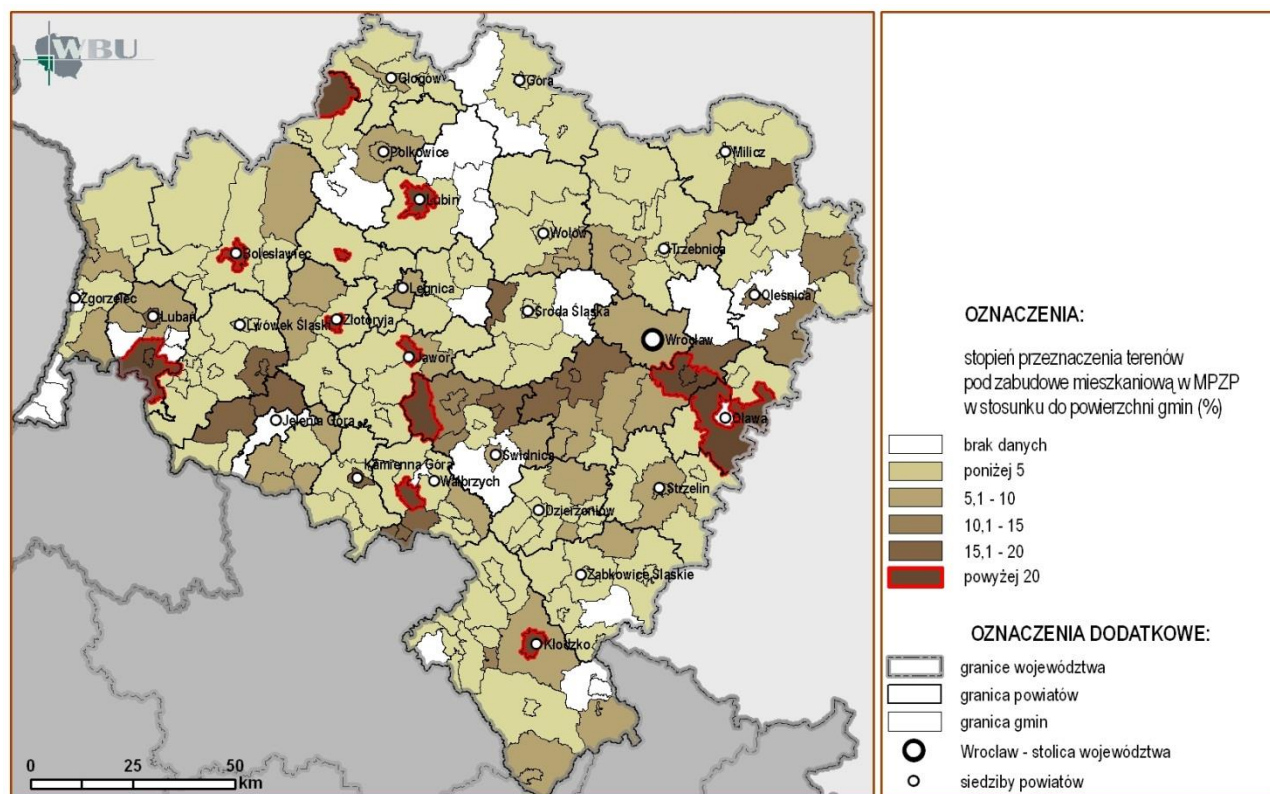
6. Niski procent powierzchni (poniżej 5%) tego typu przeznaczenia terenu cechuje 85 gmin (50% ogółu), co daje około 10% spadek w stosunku do 2008 roku [2]. Należy równocześnie podkreślić, iż 30% z nich to gminy osiągające poniżej 1% [81]. Wartości najbliższe zeru występują w gminach: Pęcław, Marciszów, Wąsosz, Stoszowice oraz w mieście Duszniki-Zdrój. Jednocześnie zauważalny jest dość równomierny rozkład tych gmin na terenie Dolnego Śląska.

7. O aktywności w zakresie planowania przestrzennego świadczy także funkcjonowanie gminnych komisji urbanistyczno-architektonicznych. Zgodnie ze stanem na koniec 2009 r. na terenie województwa funkcjonowały one w 123 gminach (73%), 15 gmin (8,9%) ich nie posiadało i nie zlecało zadań komisji, natomiast 31 gmin (18,3%) zlecało takie zadania, korzystając z komisji gmin sąsiednich, bądź komisji pracujących w pobliskich większych ośrodkach miejskich [83].

Rysunek 7.1-1. Stopień pokrycia powierzchni gmin miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego

Rysunek 7.1-2. Stopień przeznaczenia terenów pod zabudowę mieszkaniową w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (mpzp) w stosunku do powierzchni gminy

7.3. TENDENCJE W PLANOWANIU PRZESTRZENNYM

1. Tendencje w planowaniu regionalnym:

- stałe opracowywanie w cyklu rocznym „Raportów o stanie zagospodarowania przestrzennego i sytuacji społeczno-gospodarczej województwa dolnośląskiego”, stanowiących podstawowe kompendium wiedzy w tym zakresie dla samorządowych władz regionalnych i lokalnych oraz mieszkańców województwa,
- wzrost liczby opracowań analitycznych studialnych oraz opracowań eksperckich dla rozwiązania wybranych problemów polityki przestrzennej w obszarze województwa oraz w niektórych subregionach.

2. Tendencje w planowaniu lokalnym:

- utrzymujący się stopniowy wzrost powierzchni województwa objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- opracowywanie niewielkich powierzchniowo planów (średnio na jedną gminę w województwie przypada 25 planów),
- znaczny wzrost powierzchni przeznaczonej w mpzp pod zabudowę mieszkaniową,
- zarezerwowanie wystarczającej, w stosunku do potrzeb, wielkości terenów przewidzianych pod zabudowę mieszkaniową a w niektórych przypadkach znaczne przekroczenie zakresu tych potrzeb,
- ożywienie w pracach planistycznych w sąsiedztwie dużych ośrodków miejskich oraz na terenach atrakcyjnych pod względem rekreacyjnym,
- wzrastające zaangażowanie samorządów lokalnych w procesy planowania przestrzennego.

8. WYKAZ PONADLOKALNYCH INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO

1. Diagnoza realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, obejmuje inwestycje przyjęte w programach krajowych i wojewódzkich na lata 2007 – 2013. W analizowanym okresie czasu podstawą programowania i finansowania inwestycji celu publicznego, wpływających na rozwój społeczno – gospodarczy i przestrzenny kraju były Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia (Narodowa Strategia Spójności), zatwierdzone przez Komisję Europejską 7 maja 2007 r. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia dały podstawy uruchomienia środków z funduszy strukturalnych dla określonych przedsięwzięć zawartych w programach operacyjnych.

2. Dla terenu województwa dolnośląskiego, do końca 2010 r., wiążące były następujące programy krajowe:

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko,
- Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka,
- Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych¹¹,
- Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2008-2012,
- Master Plan dla Transportu Kolejowego w Polsce do 2030 r.,
- Przygotowanie i Wykonanie Przedsięwzięć Euro 2012,
- Program dla Odry 2006;

oraz wojewódzkie:

- Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013,
- Wieloletni Program Inwestycyjny dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 realizowany przez Samorząd Województwa (obowiązujący do końca 2010 r.).

3. W związku z ogólnosiwiatowym kryzysem ekonomicznym i podjętymi działaniami rządu w celu ograniczenia jego skutków w gospodarce narodowej, został zweryfikowany zakres rzeczowy i finansowy przedsięwzięć ujętych w programach.

Obecnie obowiązują następujące programy krajowe:

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (zweryfikowany w lutym 2011 r.),
- Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka (zweryfikowany w lutym 2011 r.),
- Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych,
- Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015¹²,
- Master Plan dla Transportu Kolejowego w Polsce do 2030 r.,
- Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych na lata 2010-2013 (opublikowany marzec 2011 r.),
- Przygotowanie i Wykonanie Przedsięwzięć Euro 2012 (ostatnia korekta przedsięwzięć w 2010 r.),
- Program dla Odry 2006;

oraz programy wojewódzkie:

- Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013,
- Wieloletnia Prognoza Finansowa Samorządu Województwa Dolnośląskiego¹³ wraz z Wykazem zadań przewidzianych do finansowania w ramach limitów zobowiązań określonych w WPF¹⁴.

8.1. STAN ZAAWANSOWANIA REALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU PONADLOKALNYM WYNIKAJĄCYCH Z PROGRAMÓW KRAJOWYCH

¹¹ Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych, przyjęty Uchwałą Rady Ministrów w dniu 02.03.2010 r., zawiera przedsięwzięcia realizowane przez gminy w zakresie budowy, rozbudowy lub modernizacji oczyszczalni ścieków komunalnych oraz budowy i rozbudowy zbiorczych systemów kanalizacyjnych.

¹² Uchwała Rady Ministrów z dnia 25 stycznia 2011 r.

¹³ Uchwała Nr IV/49/11 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 19 stycznia 2011 r. podjęta na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. - Przepisy wprowadzające ustawę o finansach publicznych (Dz.U. Nr 157, poz. 1241 z późn. zm.)

¹⁴ Uchwała Nr 461/IV/11 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 20 marca 2011 r.

1. Stan zaawansowania realizacji przedsięwzięć ujętych w ww. programach jest różny, obejmuje obiekty zrealizowane, będące w budowie i takie, dla których prowadzone są prace przygotowawcze - dokumentacyjne do uzyskania pozwolenia na realizację inwestycji. Wyróżniają się wśród nich przedsięwzięcia inwestycyjne infrastruktury społecznej o znaczącej randze, mające na celu zwiększenie potencjału naukowego i kulturotwórczego regionu, modernizacje i budowy nowych inwestycji transportowych, infrastrukturalnych, wpływających na potencjał społeczno - gospodarczy regionu.

2. Następujące inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym (tzw. zadania kluczowe) obecnie realizowane:

1) obiekty szkolnictwa wyższego:

- a) Międzyuczelniane Centrum Dydaktyczno – Technologicznego „Technopolis” we Wrocławiu (POLiŚ),
- b) Zintegrowane Centrum Edukacji i Innowacji Wydziału Farmaceutycznego Akademii Medycznej we Wrocławiu (POLiŚ),
- c) Kompleks Edukacyjno - Badawczy Biotechnologii Uniwersytetu Wrocławskiego (POLiŚ),
- d) Środowiskowa Biblioteka Nauk Ścisłych i Technicznych (Politechnika Wrocławska) (POIG),
- e) „Od Wrocławskiego Parku Technologicznego do Innowacji (Wrocławski Park Technologiczny) (POIG),
- f) Budowa Dolnośląskiego Centrum Materiałów i Biomateriałów we Wrocławiu Centrum Badań (EIT+) (POIG);

2) obiekty kultury

- a) Narodowe Forum Muzyki we Wrocławiu (POLiŚ),
- b) Hala Stulecia we Wrocławiu – Centrum Innowacyjności w Architekturze i Budownictwie (POIG);

3) przedsięwzięcia komunikacyjne:

a) drogowe

- I. Autostradowa Obwodnica Wrocławia A-8 (POLiŚ),
- II. droga ekspresowa S8, odcinek Wrocław - Psie Pole – Syców (POLiŚ),
- III. obwodnica Tyńca Małego w ciągu drogi krajowej nr 35 (PBDK na lata 2011-2015),
- IV. wzmocnienie drogi krajowej 94 na odcinku Mazurowice – Wrocław (PBDK na lata 2011-2015),
- V. budowa zintegrowanego Systemu Transportu Szynowego w Aglomeracji i we Wrocławiu - Etap I (POLiŚ);

b) lotniskowe

- I. rozbudowa i modernizacja infrastruktury lotniskowej i portowej - Port Lotniczy Wrocław (POLiŚ);

c) kolejowe

- I. modernizacja linii kolejowej E 59 na odcinku Wrocław - Poznań, etap II, odcinek Wrocław - granica województwa dolnośląskiego (POLiŚ),
- II. modernizacja linii kolejowej E 30, etap II, odcinek Bielawa Dolna - Horka: budowa mostu przez Nysę Łużycką oraz elektryfikacja (POLiŚ),
- III. odtworzenie zabytkowego Kompleksu Dworca Wrocław Główny z przebudową kolejowej infrastruktury technicznej (POLiŚ);

d) obiekty ochrony przeciwpowodziowej

- I. modernizacja śluz i jazów odrzańskich (na odcinku będącym w zarządzie RZGW Wrocław – przystosowanie do III kl. drogi wodnej),
- II. modernizacja stopnia Brzeg Dolny (przystosowanie do III kl. drogi wodnej),
- III. Modernizacja Wrocławskiego Węzła Wodnego - przebudowa systemu ochrony przeciwpowodziowej m. Wrocławia: zadanie: „Modernizacja i udrożnienie Kanału Powodziowego wraz z międzywałem na odcinku od dolnego stanowiska Jazu Bartoszowice do ujścia do Starej Odry” (POLiŚ, Program dla Odry 2006);

e) obiekty infrastruktury technicznej:

- I. budowa gazociągu Jeleniów – Dziwiszów (POLiŚ),
- II. budowa gazociągu Polkowice-Żary (POLiŚ),
- III. Gazociąg Gałów – Radakowice – Taczalin nie był objęty programami krajowymi, został zrealizowany w trybie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym i ustawy Prawo Budowlane, był realizowany w latach 2010/2011.

3. Programy Operacyjne: Infrastruktura i Środowisko oraz Innowacyjna Gospodarka oraz Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 zawierają również przedsięwzięcia, których budowa nie jest obecnie realizowana i będzie możliwa w okresie po 2013 r. Należą do nich następujące inwestycje:

1) obiekty kultury:

- a) rewaloryzacja i przebudowa budynku „Pawilonu Czterech Kopuł” na cele Wystawiennicze Muzeum Narodowe we Wrocławiu (POLiŚ),
- b) rozbudowa Opery Wrocławskiej wraz z budową Sceny Letniej (POLiŚ),
- c) utworzenie Pomnika Zagłady w Muzeum Gross-Rosen w Rogoźnicy - Kamienne Piekło KL Gross-Rosen II (POLiŚ),
- d) zagospodarowanie południowo-zachodniego Szlaku Cystersów (POIG),
- e) międzynarodowy turystyczny produkt markowy „Uzdrowiska Kłodzkie” (POIG),
- f) budowa Term Cieplickich - Dolnośląskiego Centrum Rekreacji Wodnej (POIG);

2) drogowe:

- a) dostosowanie A-4 Wrocław – Katowice na odc. Wrocław – Sośnica do standardów autostrady płatnej i poboru opłat,
- b) droga S-5 Poznań – Wrocław, odcinek węzeł Korzeńsko – Wrocław (A-8, węzeł Widawa),
- c) droga S-3 na kierunkach: Nowa Sól - Legnica (A-4), Legnica (A4) – Lubawka,
- d) obwodnica Wałbrzycha w ciągu drogi krajowej nr 35,
- e) łącznik drogi krajowej nr 35 z autostradą A-4 węzeł Strzeganoalice,
- f) obwodnica Bolkowa na dróg krajowych nr 3 i 5,
- g) obwodnica Kłodzka w ciągu drogi krajowej nr 33 wraz z łącznikiem drogi krajowej 46.

4. Master Plan dla Transportu Kolejowego w Polsce do 2030 r. oraz Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych na lata 2010-2013 zawierają inwestycje istotne dla modernizacji linii kolejowych na najważniejszych kierunkach powiązań z regionem i krajem. Do najważniejszych inwestycji należą:

- 1) budowa nowej linii dużych prędkości Wrocław - granica województwa (Poznań, jako element powiązań – Łódź – Warszawa);
- 2) wdrożenie ERTMS/ETCS i ERTMS/GSM-R w korytarzu E-30 na terenie Dolnego Śląska;
- 3) modernizacje regionalnych linii kolejowych:
 - a) nr 309 Kłodzko Nowe - Kudowa Zdrój (na odcinku Duszniki Zdrój - Kudowa Zdrój),
 - b) nr 311 (na odcinku Jelenia Góra - Szklarska Poręba Górna,
 - c) nr 274 Wrocław – Zgorzelec na odcinku Wrocław – Jelenia Góra,
 - d) nr 137 Kędzierzyn Koźle – Legnica,
 - e) nr 273 na odcinku Głogów – Zielona Góra – Rzepin – Dolna Odra,
 - f) mostu w km 202,403 linii kolejowej nr 274 Wrocław Świebodzki – Zgorzelec;
- 4) modernizacje krajowych linii kolejowych:
 - a) nr C-E 59 Międzyzylesie – Wrocław – Kostrzyn – Szczecin – przygotowanie dokumentacji przedprojektowej – Etap I odc. Wrocław – Szczecin 2006/PL/C/PA/001-02,
 - b) nr C-E 59 Międzyzylesie – Wrocław – Głogów – Kostrzyn – Szczecin Etap I odc. Międzyzylesie - Wrocław 2006/PL/C/PA/001-01, studium przedprojektowe.

5. Dla przygotowania odpowiedniej infrastruktury sportowej i technicznej, w celu realizacji międzynarodowego turnieju piłki nożnej Euro 2012, opracowany został specjalny program rządowy, zawarty w ustawie z dnia 7 września 2007 r. o przygotowaniu finałowego turnieju Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012. oraz w wykazie przedsięwzięć Euro 2012, na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 grudnia 2009 r. w sprawie wykazu przedsięwzięć Euro 2012. (Dz.U. z 2010 r. Nr 8, poz. 52 z późn. zm.). Na terenie województwa uwzględnione zostały następujące przedsięwzięcia:

1) We Wrocławiu realizowany jest stadion przy ul. Drzymały wraz z drogami dojazdowymi do stadionu, Zintegrowany System Transportu Szynowego w Aglomeracji i we Wrocławiu, połączenie Portu Lotniczego z Obwodnicą Śródmiejską. We Wrocławiu i na terenie Dolnego Śląska budowane są centra powiadamiania ratunkowego oraz centra pobytowe dla reprezentacji: w Dzierżonowie, Krośnicach, Łądku Zdroju / Trzebieszowicach, Legnicy, Lubinie, Miliczu, Oławie,

Osiecznicy / Bolesławcu, Polkowicach, Sobótce, Ślęzy / Kobierzycach, w Świdnicy, Trzebnicy, Wałbrzychu, we Wrocławiu/ Wilcza oraz w Wojanowie / Jeleniej Górze;

2) Rozbudowa systemu zasilania elektroenergetycznego aglomeracji wrocławskiej (linia elektroenergetyczna o napięciu 400 kV) wraz z budową Głównego Punktu Zasilania Wrocław Południe w Małuszowie, gm. Kobierzyce (realizacja zadania na ukończeniu).

Wymienione przedsięwzięcia realizowane są na bieżąco, ocena ich wpływu na rozwój społeczno – gospodarczy będzie możliwa po zakończeniu wszystkich inwestycji i opracowaniu programu imprez sportowych rozgrywanych na stadionie po zakończeniu mistrzostw EURO 2012.

6. Program dla Odry – 2006 - aktualizacja jest średniookresową strategią modernizacji Odrzańskiego Systemu Wodnego, którego celem strategicznym jest wzrost bezpieczeństwa przeciwpowodziowego z zachowaniem zasady zrównoważonego rozwoju terenu całego dorzecza oraz poszanowaniem bogatych zasobów przyrody i stanu środowiska. W dniu 21 lipca 2009 r. Komitet Sterujący „Programu dla Odry-2006” przyjął Uchwałą Nr II/2009 projekt dokumentu „Program dla Odry-2006” – aktualizacja, który zawiera listę projektów kluczowych. Na terenie Województwa Dolnośląskiego przyjęto 13 dużych projektów, m.in.:

- 1) modernizacja Wrocławskiego Węzła Wodnego,
- 2) ochrona przed powodzią Kotliny Kłodzkiej ze szczególnym uwzględnieniem m. Kłodzko, w tym realizacja zbiorników: Boboszów na Nysie Kłodzkiej, Roztoki Bystrzyckie na Goworowie, Krosnowice na potoku Duna, Szalejów na Bystrzycy Dusznickiej,
- 3) dokończenie budowy stopnia wodnego Malczyce,
- 4) ochrona od powodzi Lwówka Śląskiego na rzece Bóbr,
- 5) modernizacja szlaku żeglownego na Odrze swobodnie płynącej w celu zapewnienia zimowego lodołamania,
- 6) budowa zbiornika retencyjnego Kamieniec Ząbkowicki,
- 7) budowa jazu Oława,
- 8) budowa zbiornika Rzymówka na rzece Kaczawie,
- 9) Pielgrzymka – budowa zbiornika na rzece Skora,
- 10) ochrona przed powodzią dolin rzek Bobru i Kwisy.

7. Dla budowy przedsięwzięć hydrotechnicznych i modernizacji obiektów przeciwpowodziowych została przyjęta ustawa z dnia 8 lipca 2010 r. o szczególnych zasadach przygotowania do realizacji inwestycji w zakresie budowli przeciwpowodziowych. Zawiera ona specjalną ścieżkę przygotowania dokumentacji, która łączy decyzje lokalizacyjną z pozwoleniem na budowę. W trybie ww. ustawy, od momentu jej wejścia w życie, Zarząd Województwa Dolnośląskiego wydał opinię dla 5 przedsięwzięć:

- 1) modernizacji Stopnia Brzeg Dolny Etap I (wydana Decyzja IF-AB.7840.2.7.2011.JT2 Wojewody Dolnośląskiego),
- 2) przebudowa wału przeciwpowodziowego obiekt WWW nr 1 Kotowice – Siedlce na terenie gmin Siechnice i Oława,
- 3) modernizacji i udrożnienia Kanalu Powodziowego wraz z międzywałem na odcinku od dolnego stanowiska Jazu Bartoszowice do ujścia do Starej Odry,
- 4) budowa wału przeciwpowodziowego na osiedlu Kozanów od mostu Maślickiego, wzdłuż ulic: Nadrzecznej, Gwareckiej i Ignuta – do siedziby Policji przy ul. Połbina – obiekt nr 14 WWW we Wrocławiu,
- 5) odtworzenie naturalnej retencji przeciwpowodziowej doliny rzeki Odry Domaszków - Tarchalice, gm. Wołów.

Wyżej wymienione inwestycje finansowane są z POLIŚ oraz Programu Odra 2006.

8.2. STAN ZAAWANSOWANIA REALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU PONADLOKALNYM WYNIKAJĄCYCH Z PROGRAMÓW WOJEWÓDZKICH

1. Regionalny Program Operacyjny jest głównym narzędziem realizacji Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 r. Wytycza kierunki działań w perspektywie krótko i średniookresowej. Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 zawiera listę przedsięwzięć kluczowych, zgodną ze Szczegółowym Opiskiem Priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013¹⁵.

2. W dniu 26 kwietnia 2011 r. Zarząd Województwa Dolnośląskiego przyjął Uchwałą Nr 566.IV/11 w sprawie skorygowanego zestawienia zadań kluczowych zawartych w RPO na lata 2007 – 2011. Obejmuje on około 40

¹⁵ Załącznik do Uchwały Zarządu Województwa Dolnośląskiego nr 551/IV/11 z dnia 19 kwietnia 2011 r.

przedsięwzięć, które mają bezpośredni wpływ na zagospodarowanie przestrzenne regionu i nie znalazły się w programach rządowych. Należą do nich:

- 1) obiekty kultury:
 - a) Regionalne Centrum Turystyki Biznesowej we Wrocławiu (obiekt zrealizowany),
 - b) przebudowa poddasza nieużytkowego budynku Muzeum Narodowego we Wrocławiu na prezentację kolekcji sztuki współczesnej Muzeum Narodowego we Wrocławiu z uwzględnieniem dużego zespołu prac Magdaleny Abakanowicz (obiekt zrealizowany),
 - c) projektowane modernizacje obiektów teatralnych we Wrocławiu, Wałbrzychu, kina Warszawa we Wrocławiu,
 - d) przebudowy i modernizacje obiektów na ośrodki konferencyjne: Zamek Książ w Wałbrzychu, zespół pałacowo – dworski w Pawłowicach (Wrocław), Zamek Książąt Głogowskich w Głogowie,
 - e) modernizacje i rozbudowy Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze;
- 2) obiekty szkolnictwa wyższego:
 - a) Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej,
 - b) kompleks edukacyjno-badawczy „Geocentrum” Politechniki Wrocławskiej (etap I),
 - c) Centrum Nauk o Żywności i Żywieniu,
 - d) kompleks boisk z zapleczem na Terenie Pól Marsowych w kompleksie Stadionu Olimpijskiego we Wrocławiu,
 - e) Ośrodek Badawczo - Naukowo - Dydaktyczny Dolnośląskiej Farmacji we Wrocławiu,
 - f) modernizacja budynku Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego - etap I;
- 3) obiekty służby zdrowia i opieki społecznej:
 - a) pawilon pediatryczny na terenie Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego im. J. Gromkowskiego we Wrocławiu,
 - b) budowa infrastruktury sportowo - rehabilitacyjnej w Ośrodku Szkolno - Wychowawczym Dzieci Niewidomych we Wrocławiu (obiekt zrealizowany);
- 4) nowe inwestycje drogowe:
 - a) droga powiatowa nr 3396 D na odcinku pomiędzy drogą krajową nr 5 a drogą wojewódzką nr 382 i ul. Stęczyńskiego w Świdnicy,
 - b) obwodnica południowa I Etap – Zadanie I (ul. W. Pola – ul. Sudecka) w Jeleniej Górze,
 - c) obwodnica Nowej Rudy w ciągu drogi wojewódzkiej nr 381,
 - d) most na rzece Odrze w m. Brzeg Dolny wraz z drogami dojazdowymi (w ramach budowy Obwodnicy Aglomeracyjnej Wrocławia),
 - e) most na Odrze w ciągu drogi wojewódzkiej nr 323,
 - f) obwodnica Dobroszyc w ciągu drogi wojewódzkiej nr 340,
 - g) obwodnica Szczawna Zdroju w ciągu drogi wojewódzkiej nr 376,
 - h) obejście miejscowości Mysłakowice i Kostrzyca w ciągu drogi wojewódzkiej nr 366 (na odcinku Głębock – Kowary),
 - i) droga wojewódzka Żerniki Wrocławskie - Siechnice (od ronda w ciągu drogi wojewódzkiej nr 395 do drogi krajowej nr 94),
 - j) droga wojewódzkiej nr 297 wraz z obwodnicą Bolesławca (etap II);
- 5) przebudowy układów drogowych:
 - a) droga wojewódzka nr 376 w m. Jabłów na odcinku od km 11+501 do km 13+733 wraz z przebudową mostu,
 - b) droga wojewódzka nr 384 (na odcinku Dzierżoniów- Łagiewniki);
- 6) modernizacje linii kolejowych:
 - a) regionalnej linii kolejowej nr 309 Kłodzko Nowe - Kudowa Zdrój na odcinku Duszniki Zdrój - Kudowa Zdrój,
 - b) regionalnej linii kolejowej nr 311 na odcinku Jelenia Góra - Szklarska Poręba Górna;
- 7) modernizacja obiektów przeciwpowodziowych:
 - a) wał W-4(S) Lipki-Oława, gm. Oława i Jelcz-Laskowice,
 - b) wał W-1(OM) Lipki-Oława, gm. Oława i Jelcz-Laskowice,
 - c) odbudowa zniszczeń popowodziowych przy ul. Waryńskiego w Bogatyni.

3. Jak wynika z publikacji: Sprawozdanie okresowe z realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007 – 2013 (Załącznik do Uchwały 56/11 Komitetu Monitorującego Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007 – 2013 z dnia 9 marca 2011 r.), dla ww. inwestycji prowadzone są prace przygotowawcze, projektowe. Ocena tych inwestycji będzie możliwa po założonym okresie realizacji, czyli po roku 2013 – 2015.

4. Wieloletnia Prognoza Finansowa jest narzędziem realizacji krótko i średniookresowej polityki rozwoju realizowanej przez samorząd województwa. Zarząd Województwa Dolnośląskiego przyjął Uchwałą nr 461/IV/11 z dnia 20 marca 2011 r. wykaz zadań przewidzianych do finansowania w ramach limitów w latach 2007 – 2013. Część zawartych w niej zadań jest w trakcie realizacji lub przewidziana do rozpoczęcia realizacji do końca 2013 r., znaczna grupa będzie realizowana po roku 2013. Do najważniejszych inwestycji należą przedsięwzięcia związane z budową, przebudową lub modernizacją układów transportowych:

- 1) Łącznik Aglomeracyjny A4 - S8 –od drogi krajowej nr 8 (poprzez Łącznik Długołęka powiązanie z S8), powiązanie kolejno z drogami: nr 455, nr 94, nr 395, do węzła autostradowego na A4 w Krajkowie,
- 2) Łącznik Aglomeracyjny A4 – S8 budowa nowej trasy drogowej prowadzonej po zachodniej stronie Wrocławia z budową nowego mostu na Odrze w Brzegu Dolnym,
- 3) drogi Zagłębia Miedziowego - mosty na Odrze w ciągu dróg wojewódzkich: nr 323, gm. Jemielno – Rudna, w gminie Ciechanów wraz z obwodnicą Góry i drogami dojazdowymi,
- 4) skomunikowanie Wałbrzycha i Świdnicy z A4,
- 5) korytarze Drogi Przesudeckiej: Świebodzice, Dzierżoniów – Łagiewniki, obwodnica Strzegomia, Ząbkowice Śl.,
- 6) obwodnice miast: Dobroszyce, Mysłakowice – Kostrzyca, Złotoryja, Bolesławiec, Radomierzyce – Zatonie, Radomierzyce – Zgorzelec, Sieniawka – Bogatynia – Zatonie, połączenie drogowe Zittau – Hradek z włączeniem do polskiej sieci drogowej.

8.3. MONITORING ZMIAN W ZAGOSPODAROWANIU PRZESTRZENNYM

1. Potrzeba budowy systemu monitoringu zmian w zagospodarowaniu przestrzennym województwa, postępów w planowaniu przestrzennym oraz oceny realizacji ustaleń planu zagospodarowania przestrzennego województwa wynika z ustawowego obowiązku jego okresowej oceny oraz konieczności wypracowania sprawnego, nowoczesnego narzędzia zarządzania przestrzenią. Wyniki prowadzonego monitoringu winny być gromadzone, opracowywane i udostępniane dla potrzeb samorządu województw, samorządów lokalnych i innych jednostek, uczestniczących w programowaniu i planowaniu rozwoju przestrzennego województwa, a także dla obywateli. Utworzona w efekcie budowy omawianego systemu stale aktualizowana baza danych powinna stanowić jeden z elementów Dolnośląskiego Systemu Informacji Przestrzennej. System ten powinien być wykorzystywany m.in. dla sporządzania raportów o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa, następnym aktualizacji jego planu zagospodarowania oraz opracowanych dla jego potrzeb innych dokumentów planistycznych i strategiczno-operacyjnych .

2. System monitoringu będzie budowany przy wykorzystaniu dostępnych systemów przepływu danych i informacji oraz dostępnych baz danych, opracowań, stosowanych wskaźników i kryteriów ocen. Poprzez jego funkcjonowanie zapewni się powszechny dostęp do zawartych w nim wyników opracowań, wykonywanych przez podległe Marszałkowi Województwa jednostki organizacyjne. System będzie operował danymi ekonometrycznymi oraz przestrzennymi, odnoszącymi się do administracyjnego podziału województwa i odpowiednich poziomów NTS 2-5 oraz grup zjawisk i pojedynczych obiektów, związanych z gospodarką przestrzenną.

3. Zakłada się następujący zakres monitoringu zagospodarowania przestrzennego województwa i postępów w planowaniu przestrzennym:

- 1) obszary prowadzenia monitoringu, obejmujące sfery:
 - a) - przyrodniczo - kulturową,
 - b) - osadniczą,
 - c) – techniczną (transport i infrastruktura) i ochrony przeciwpowodziowej,
 - d) - społeczną,
 - e) - gospodarczą;
- 2) obszary związane z prowadzeniem polityki przestrzennej gmin, a w tym stan opracowania:
 - a) - studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego,
 - b) - miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w tym zmian użytkowania terenu;

3) obszary związane z prowadzeniem polityki przestrzennej samorządu województwa, a w tym stan realizacji ustaleń:

- a) - planu zagospodarowania przestrzennego województwa,
- b) - strategii rozwoju województwa,
- c) - wojewódzkiego programu operacyjnego i innych programów rozwojowych.

4. Dla sprawnego działania systemu monitoringu zakłada się funkcjonowanie przestrzennych danych referencyjnych, spójnych dla opracowań planistycznych na odpowiednich poziomach administracji i służących harmonizacji danych przestrzennych z tych poziomów. Jednakowa referencja jest potrzebna zarówno dla sprawnego przepływu informacji pomiędzy służbami poziomu regionalnego, jak również stanowi niezbędny element monitoringu dla poziomu lokalnego. Dla umożliwienia przełożenia, czy implementowania podstawowych części ustaleń planistycznych, zawartych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, tak aby tworzyły one bazę danych dla realizacji polityki przestrzennej na poziomie województwa, potrzebne jest:

- 1) wypracowanie standardów zapisu ww. dokumentów, generujących przełożenie ich ustaleń na poziom wojewódzki,
- 2) opracowanie spójnej bazy referencyjnej, umożliwiającej prowadzenie prac projektowych na poziomie lokalnym oraz wojewódzkim (taką bazą mogłaby być Topograficzna Baza Danych, przygotowywana przez wojewódzkie ośrodki dokumentacji geodezyjnej i kartograficznej).

5. Przy opracowywaniu systemu monitoringu wykorzystany zostanie dorobek szeregu inicjatyw, wspierających działania monitorujące zagospodarowanie przestrzenne, a w tym m.in.:

- 1) Dyrektywy INSPIRE - dotyczącej standaryzacji zasad wymiany i udostępniania informacji przestrzennych i stanowiącej główną inicjatywę państw Wspólnoty Europejskiej, zmierzającej do stworzenia ogólnoeuropejskiej infrastruktury informacji przestrzennej, wprowadzającej zasady i standardy, niezbędne do realizacji zadań związanych z tworzeniem, wymianą i dostępem do danych przestrzennych;
- 2) Rozporządzenia GMES, związanego z wykorzystaniem danych z obserwacji satelitarnych przez użytkowników publicznych na szczeblu regionalnym i lokalnym do oceny zmian zachodzących w przestrzeni;
- 3) Planu4All (realizowanego w ramach eContentplus), zmierzającego do harmonizacji danych planowania przestrzennego i bazującego na istniejących, najlepszych praktykach regionów i miast Unii Europejskiej oraz rezultatach obecnych projektów badawczych (miejskie i powiatowe).

9. PROBLEMY I OBSZARY PROBLEMOWE

9.1. GŁÓWNE PROBLEMY ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA

9.1.1. GŁÓWNE PROBLEMY ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA W SFERZE PRZYRODNICZO-KULTUROWEJ

1. Dla określenia głównych problemów rozwoju przestrzennego województwa w odniesieniu do sfery przyrodniczo-kulturowej istotne znaczenie ma wskazanie następujących tendencji negatywnych dotyczących środowiska przyrodniczego:

- 1) degradacja różnorodności przyrodniczej i krajobrazowej terenów otwartych, związana ze wzrostem urbanizacji oraz gospodarczym wykorzystaniem terenów cennych pod względem przyrodniczo – krajobrazowym;
- 2) fragmentacja systemu przyrodniczych terenów chronionych;
- 3) presja na podejmowanie eksploatacji udokumentowanych nowych złóż (przede wszystkim surowców skalnych) w obszarach konfliktowych ze względów przyrodniczych i społecznych;
- 4) zajmowanie dużej w skali kraju powierzchni gruntów przez użytki kopalne i powiększanie się powierzchni obszarów o przekształconej rzeźbie terenu, związane przede wszystkim z eksploatacją surowców;
- 5) zmniejszanie się zasobów ilościowych wód powierzchniowych, wynikające z potrzeb postępującej urbanizacji i rozwoju gospodarki oraz zmian klimatycznych;
- 6) wzrost zanieczyszczeń gazowych, związany z emisjami niskimi oraz rozwojem komunikacji samochodowej;
- 7) przekroczenia dopuszczalnych i docelowych poziomów zanieczyszczeń w powietrzu w części obszaru województwa;
- 8) występowanie na ww. obszarze województwa miejsc (odcinków dróg) o przekroczonych wartościach dopuszczalnych hałasu.

2. Wśród tendencji negatywnych, jakie manifestują się w obszarach wartościowych ze względów krajobrazowych i kulturowych wskazać należy na:

- 1) degradację historycznie ukształtowanego krajobrazu kulturowego terenów osadniczych, miejskich i wiejskich, związaną przede wszystkim z procesami dekapitalizacji oraz suburbanizacji;
- 2) pogłębianie się procesów dekapitalizacji zabytkowej zabudowy i zespołów zieleni urządzonej na terenach miast oraz procesy dewastacji jej tradycyjnych form i elementów w obrębie zabytkowych, wiejskich układów przestrzennych;
- 3) utrzymywanie się degradacji szeregu obiektów rezydencjonalnych i zespołów pałacowo-parkowych, a także nieużytkowanych kościołów i cmentarzy ewangelickich;
- 4) pogłębianie się dewastacji zabytków przemysłu i techniki, w szczególności nieużytkowanych obiektów infrastruktury kolejowej.

3. Nawarstwianie się wskazanych wyżej negatywnych tendencji w zmianach stanu środowiska oraz zasobów przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych oraz niezadowalające postępy w jego poprawie stwarzają następujące, zasadnicze problemy dla rozwoju przestrzennego województwa:

brak spójności oraz stabilizacji systemu ochrony obszarów o wysokich walorach przyrodniczo – krajobrazowych oraz kulturowych, a także wypracowania związanych z nim polityk ochrony różnorodności przyrodniczej i krajobrazowej elementów programów rozwojowych województwa oraz studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i strategii gminnych;

utrzymywanie się presji na wykorzystanie zasobów środowiska i otwartych przestrzeni z wysokimi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi i kulturowymi dla potrzeb rozwoju mieszkalnictwa, przemysłu i górnictwa, a także rekreacji i turystyki;

niezadowalający postęp w eliminacji zagrożeń dla ilości i jakości zasobów wód podziemnych i powierzchniowych oraz innych komponentów środowiska;

pogłębianie się procesów dekapitalizacji zabytkowych zespołów zabudowy miejskiej i wiejskiej, zwłaszcza w ośrodkach o osłabionej dynamice rozwoju;

opóźnienia w rekultywacji i ponownym zagospodarowaniu terenów zdewastowanych i zdegradowanych.

9.1.2. GŁÓWNE PROBLEMY ROZWOJU PRZESTRZENNEGO W SFERZE OSADNICZEJ

1. Dla określenia głównych problemów w odniesieniu do sfery osadniczej istotne znaczenie ma wskazanie następujących negatywnych tendencji:

- 1) spadek liczby ludności dużych i średnich miast, spowodowany głównie odpływem ludności na obszary wiejskie, będący najczęściej skutkiem suburbanizacji oraz prognozowane utrzymanie się tej tendencji do 2035 roku;
- 2) narastanie procesów suburbanizacji i towarzyszących im intensywnych zmian struktur użytkowania gruntów o najlepszych warunkach dla rolnictwa, szczególnie wokół Wrocławia;
- 3) realizacja kompleksów zabudowy mieszkaniowej i obszarów aktywności gospodarczej w sposób nie tworzący spójnych układów przestrzennych, bez zapewnienia możliwości wykorzystania publicznych środków transportu, co powoduje wzrost natężenia ruchu i zjawisko kongestii na drogach dojazdowych do miast;

2. Nawarstwianie się wskazanych wyżej negatywnych tendencji w rozwoju osadnictwa stwarza następujące problemy dla rozwoju przestrzennego województwa:

- 1) osłabienie potencjału rozwojowego i zagrożenie spadkiem rangi dużych i średnich miast, spowodowane zmniejszaniem się liczby ludności i starzeniem się społeczeństwa; zjawisko to dotyczy w szczególności dużych i średnich miast, w których spadek ludności w latach 2002-2009 przekroczył 4%: Wałbrzycha, Jeleniej Góry, Lubina, Zgorzelca, Nowej Rudy, Lubania i Kamiennej Góry;
- 2) słaby potencjał niektórych ośrodków powiatowych o małej liczbie mieszkańców zarówno w ośrodku powiatowym jak i w całym powiecie. Do najsłabszych należą powiaty o liczbie mieszkańców nie przekraczającej 50 tys. i małym mieście powiatowym o liczbie ludności nie większej niż 20 tys.: górowski, milicki, strzeliński, złotoryjski, lwówecki, wołowski. Średnio w województwie przypada ponad 99 tys. mieszkańców na powiat, jednak tylko w dziewięciu ośrodkach powiatowych liczba ludności wynosi co najmniej 100 tys. mieszkańców: Wrocław, wałbrzyski, kłodzki, świdnicki, wrocławski, lubiński, oleśnicki, Legnica, dzierzoniowski;
- 3) intensywny rozwój zabudowy w gminach o najlepszych warunkach dla produkcji rolnej (gminy w otoczeniu Wrocławia, Legnicy, Głogowa), spowodowane procesami urbanizacyjnymi zachodzącymi na obszarach wiejskich w otoczeniu dużych i średnich miast;
- 4) brak korelacji między planowanymi obszarami zabudowy a systemami transportowymi, intensywny rozwój zabudowy wokół dużych i średnich miast, bez jednoczesnej przebudowy systemów transportu (w szczególności transportu zbiorowego).

9.1.3. GŁÓWNE PROBLEMY ROZWOJU PRZESTRZENNEGO W SFERZE TECHNICZNEJ ZWIĄZANE Z TRANSPORTEM I SYSTEMAMI INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

1. Dla określenia głównych problemów rozwoju przestrzennego województwa w odniesieniu do sfery technicznej istotne znaczenie ma wskazanie następujących negatywnych tendencji:

- 1) niedostosowanie układu drogowego regionu do wzrastającego natężenia ruchu na większości dróg krajowych i wojewódzkich (szczególnie w otoczeniu Wrocławia oraz dużych i średnich miast regionu);
- 2) wzrost popytu na samochodowe usługi transportowe przy redukowaniu roli transportu kolejowego;
- 3) utrzymywanie się dysproporcji pomiędzy skalą potrzeb w dziedzinie modernizacji i rozbudowy sieci dróg a możliwościami realizacyjnymi oraz znaczne opóźnieniu realizacji rządowych planów rozbudowy tej sieci;
- 4) pogorszenie się parametrów technicznych linii kolejowych oraz systematyczne wycofywanie ruchu osobowego i towarowego z szeregu linii kolejowych;
- 5) brak postępów w rozbudowie sieci lotnisk o znaczeniu regionalnym;
- 6) trwałe regresy transportu wodnego na Odrzańskiej Drodze Wodnej;
- 7) wzrost ilości odpadów i opóźnienia w realizacji programów minimalizacji ich wytwarzania i przetwarzania;
- 8) postępujące zużycie napowietrznych sieci wysokich napięć i obniżanie się bezpieczeństwa energetycznego województwa;
- 9) utrzymywanie się zróżnicowanego stanu technicznego i sprawności technicznej infrastruktury przeciwpowodziowej województwa, nie stanowiącej właściwego zabezpieczenia zwłaszcza dla Wrocławskiego Węzła Wodnego;
- 10) zagrożenie transportem towarów niebezpiecznych, na głównych trasach komunikacyjnych regionu, m.in. w obszarze Wrocławia, Lubina, Świebodzic i Ząbkowic Śląskich;

- 11) utrzymywanie się szczególnego rodzaju zagrożeń związanych z funkcjonowaniem zbiornika odpadów poflotacyjnych „Żelazny Most”.
2. Nawarstwianie się wskazanych wyżej negatywnych tendencji dla stanu sieci komunikacyjnych i technicznego uzbrojenia stwarza m.in. następujące problemy do rozwiązania:
- 1) utrzymywanie się znacznego zróżnicowania i nierównomierności w dostępności komunikacyjnej Wrocławia i głównych ośrodków osadniczych województwa oraz w relacjach pomiędzy nimi, a także niewystarczającej sprawności systemu komunikacyjnego regionu;
 - 2) pogarszanie się stanu technicznego podstawowej sieci drogowej (szczególnie dróg wojewódzkich i powiatowych) oraz sieci kolejowej (szczególnie linii kolejowych nieobjętych międzynarodowymi umowami AGC i AGTC);
 - 3) brak spójności w programowaniu krajowym i regionalnym docelowego układu krajowej sieci transportowej (w tym zwłaszcza dotyczącej połączeń autostradowych Wrocławia z Pragą i ekspresowych z Wiedniem, rozbudowy sieci połączeń lotniczych oraz odnowy Odrzańskiej Drogi Wodnej);
 - 4) utrzymywanie się niedostatecznego zaopatrzenia w wodę obszarów peryferyjnych regionu oraz powolna rozbudowa systemu jej retencjonowania;
 - 5) utrzymywanie się opóźnień w tworzeniu ponadgminnych struktur wspólnej gospodarki odpadami komunalnymi;
 - 6) niezadowalające postępy w rozbudowie oraz gruntownej modernizacji systemów energetycznych w województwie dla poprawy jego bezpieczeństwa;
 - 7) minimalne wykorzystanie odnawialnych źródeł energii i alternatywnych źródeł ciepła;
 - 8) niewystarczające zabezpieczenie przed negatywnymi skutkami powodzi, ciągły wzrost zainwestowania terenów narażonych na ryzyko powodzi, możliwość występowania konfliktów środowiskowych, związanych z koniecznością zapewnienia ochrony przyrody i krajobrazu z potrzebami ochrony przeciwpowodziowej oraz modernizacji Odrzańskiej Drogi Wodnej.

9.1.4. GŁÓWNE PROBLEMY ROZWOJU PRZESTRZENNEGO W SFERZE SPOŁECZNEJ ZWIĄZANE Z DEMOGRAFIA, RYNKIEM PRACY, MIESZKALNICTWEM I USŁUGAMI

1. Dla określenia głównych problemów rozwoju przestrzennego województwa w odniesieniu do sfery społecznej istotne znaczenie ma wskazanie następujących negatywnych tendencji:
- 1) systematyczne zmniejszanie się liczby ludności, przejawiające się w wyludnianiu południowej części województwa i odpływie ludności z peryferyjnych obszarów wiejskich (powiat wałbrzyski i kłodzki) oraz miast takich jak: Lubin, Bolesławiec, Jelenia Góra oraz Legnica;
 - 2) utrzymywanie się ujemnego przyrostu naturalnego;
 - 3) pogłębianie się procesów starzenia się społeczeństwa, wyrażające się zmniejszaniem liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym i wzrostem ludności w wieku poprodukcyjnym;
 - 4) uwidacznia się również proces tzw. podwójnego starzenia, czyli wzrost udziału osób określanych jako sędziwi starcy (w wieku 80 lat i więcej) w populacji osób starych;
 - 5) w latach 2003-2009 następował systematyczny wzrost udziału bezrobotnych zarejestrowanych z wykształceniem wyższym i średnim ogólnokształcącym w ogólnej liczbie bezrobotnych;
 - 6) w latach 2003-2009 zanotowano wzrost udziału bezrobotnych zarejestrowanych w wieku 25-34 w ogólnej liczbie bezrobotnych
 - 7) w latach 2002-2009 następował stopniowy spadek liczby mieszkań oddanych do użytkowania w budownictwie społeczno-czynszowym oraz zakładowym;
 - 8) w latach 2007-2009 odnotowano spadek wydawanych pozwoleń na budowę;
 - 9) w 2009 r. w porównaniu do 2008 r. pogorszyła się sytuacja w zakresie ilości mieszkań, których budowę rozpoczęto;
 - 10) malejąca liczba bibliotek;
 - 11) spadek liczby galerii wystawienniczych, liczby wystaw oraz odwiedzających tego rodzaju usługi.
2. Nawarstwianie się ww. negatywnych tendencji w zakresie sfery społecznej, stwarza m.in. następujące problemy do rozwiązania:
- 1) zmniejszanie się liczby mieszkańców województwa - największy ubytek ludności odnotowują tereny położone w południowej części województwa,

- 2) narastający i niekontrolowany proces suburbanizacji terenów podmiejskich, kosztem ubytku ludności miejskiej (obserwowany w obrębie aglomeracji wrocławskiej, LGOM oraz większych ośrodków regionalnych);
- 3) ujemny przyrost naturalny, nie zapewniający zastępowalności pokoleń oraz pogłębiający proces starzenia się społeczeństwa w województwie, największe nasilenie tego procesu występuje w południowej części województwa;
- 4) małe zasoby mieszkaniowe, mierzone liczbą mieszkań przypadającą na 1000 mieszkańców (poniżej średniej dla Polski oraz dla UE27). Badanie wskaźników dotyczących liczby mieszkań przypadających na 1000 mieszkańców w 2009 r. i średniej liczby mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 2002-2009, pozwoliło na wyłonienie obszarów o najgorszej sytuacji mieszkaniowej, do których należą:
 - miasta w gminach miejsko-wiejskich: Międzybórz, Twardogóra,
 - gminy wiejskie: Dobroszyce, Zawonia, Zgorzelec, Legnickie Pole, Jordanów Śląski, Ruja, Warta Bolesławiecka, Kamienna Góra, Lubań, Radwanice, Rudna, Dziadowa Kłoda, Mietków, Krośnice, Chojnów, Złotoryja, Cieszków, Kotła, Marcinowice, Męcinka, Paszowice, Borów, Łągowniki, Gaworzyce, Wądroże Wielkie, Grębocice, Zagrodno, Pielgrzymka, Czarny Bór, Domaniów, Pęcław, Udantin, Niechlów, Jemielno, Żukowice,
 - obszary wiejskie w gminach miejsko-wiejskich: Twardogóra, Trzebnica, Milicz, Międzybórz, Nowogrodziec, Jaworzyna Śląska, Chocianów, Środa Śląska, Prusice, Brzeg Dolny, Strzelin, Prochowice, Bardo, Złoty Stok, Żarów, Wołów, Żmigród, Przemków, Góra, Ziębice, Ścinawa, Bierutów, Bolków, Świerzawa, Wiązów, Lwówek Śląski, Sobótka, Pieńsk;
- 5) słaby potencjał społeczny rynku pracy charakteryzujący się niskim wskaźnikiem zatrudnienia i współczynnikiem aktywności zawodowej (niższy niż w UE i w kraju) oraz wysoką zharmonizowaną stopą bezrobocia (wyższa niż w Polsce i UE27). Analizy porównujące istotne wskaźniki dotyczące pracujących oraz bezrobotnych ze zmianami, które zaszły na przestrzeni paru lat w gminach województwa dolnośląskiego pozwoliły wyłonić obszary, na których skupiały się negatywne zjawiska z zakresu rynku pracy (analizowano: wskaźnik pracujących na 100 osób w wieku produkcyjnym, spadek liczby pracujących, wskaźnik bezrobotnych w przeliczeniu na ludność w wieku produkcyjnym oraz spadek bezrobocia). W gronie gmin, które zaliczono do obszarów problemowych znalazły się:
 - gminy miejskie: Duszniki-Zdrój, Wojcieszów, Boguszów Gorce, Bielawa, Kowary i Pieszyce,
 - gminy wiejskie: Chojnów, Jemielno, Lubań, Pęcław, Pielgrzymka, Walim, Zagrodno, Złotoryja, Lewin Kłodzki, Dobromierz, Dzierżonów, Mysłakowice, Niechlów, Platerówka, Siekierczyn, Stoszowice, Sulików, Wińsko i Żukowice,
 - gminy miejsko-wiejskie: Bolków, Bystrzyca Kłodzka, Głuszycy, Leśna, Międzyzlesie, Olszyna, Stronie Śląskie, Góra, Mirsk, Wleń i Złoty Stok.

9.1.5. GŁÓWNE PROBLEMY ROZWOJU PRZESTRZENNEGO W SFERZE GOSPODARCZEJ

1. Dla określenia głównych problemów rozwoju przestrzennego województwa w odniesieniu do sfery gospodarczej istotne znaczenie ma wskazanie następujących negatywnych tendencji:

- 1) brak znaczących postępów w poprawie niesprawnego systemu transportowego łączącego obszar województwa z ośrodkami wzrostu,
- 2) utrzymujące się niedoinwestowanie sektora B+R, niewielkie zaangażowanie samorządów lokalnych oraz przedsiębiorców we wspieranie inicjatyw proinnowacyjnych oraz budowy i rozbudowy obiektów przedsiębiorczości i innowacji,
- 3) utrzymujący się proces lokowania tradycyjnego przemysłu w ośrodkach posiadających predyspozycje do prowadzenia działalności innowacyjnej,
- 4) utrzymywanie się nadmiernego, nieuzasadnionego odsetka powierzchni przeznaczonej pod tereny aktywności gospodarczej w dokumentach planistycznych gmin,
- 5) utrzymywanie się niewielkiego zainteresowania lokowaniem inwestycji produkcyjnych na obszarach wcześniej zainwestowanych w stosunku do inwestycji lokowanych na tzw. greenfield-ach,
- 6) utrzymywanie się przewagi przemysłów tradycyjnych nad przemysłami związanymi z nowymi technologiami,
- 7) nasilanie się intensyfikacji wydobycia kopalin skalnych oraz ich przewożenia transportem samochodowym,
- 8) pojawienie się presji inwestorów na zagospodarowanie złóż kopalin, konfliktowych ze względów środowiskowych i społecznych,
- 9) spadek powierzchni użytków rolnych, w tym użytków rolnych wysokiej jakości,

- 10) utrzymywanie się nadmiernej ilości gruntów, pozostających w Zasobie Nieruchomości Rol-nych Skarbu Państwa,
 - 11) utrzymywanie się małego udziału województwa w krajowej produkcji zwierzęcej,
 - 12) utrzymywanie się zagrożeń dla najcenniejszych pod względem przyrodniczym, chronionych obszarów w Sudetach, w związku z rosnącą presją ruchu turystycznego na te obszary,
 - 13) regres w wykształcaniu się nowych ośrodków turystycznych na potencjalnie dogodnych dla rozwoju turystyki obszarach,
 - 14) spadek przyjazdów turystów zagranicznych,
 - 15) utrzymywanie się niedoinwestowania atrakcyjnych obszarów dla uprawiania „niszowych” form turystyki, braku odpowiedniej infrastruktury turystycznej oraz dekapitalizacji istniejącej bazy turystycznej i uzdrowskiej w znacznej części miejscowości o takim charakterze.
2. Nawarstwianie się ww. negatywnych tendencji w zakresie sfery gospodarczej, stwarza m.in. następujące problemy dla rozwoju przestrzennego województwa:

- 1) powiększanie się dystansu rozwojowego pomiędzy Wrocławiem a innymi ośrodkami gospodarczymi regionu,
- 2) powiększanie się dystansu rozwojowego pomiędzy ośrodkami regionu a konkurencyjnymi ośrodkami w Europie i w Polsce,
- 3) brak dostatecznej ochrony terenów otwartych objawiający się rozpraszaniem zabudowy przemysłowej oraz ekspansją terenów górniczych, przy jednoczesnym niedostatecznym wykorzystaniu obszarów wcześniej zainwestowanych,
- 4) konflikty społeczne i środowiskowe związane z wydobyciem kopalin skalnych
- 5) intensywny rozwój zabudowy w gminach o najlepszych warunkach dla produkcji rolnej (gminy w otoczeniu Wrocławia, Legnicy, Głogowa),
- 6) niepełne wykorzystanie potencjału turystycznego i uzdrowskiego oraz utrzymanie się utrudnionej dostępności głównych miejscowości turystycznych.

9.2. CHARAKTERYSTYKA GŁÓWNYCH OBSZARÓW PROBLEMOWYCH W ZAKRESIE ROZWOJU PRZESTRZENNEGO

1. Uwzględnienie wskazanych w poszczególnych sferach dysproporcji w tempie i skali rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego województwa oraz analizy miejsc koncentracji wskazanych wyżej głównych problemów rozwojowych pozwoliły na wyodrębnienie głównych obszarów problemowych na obszarze województwa. Na dodatkowe kryteria ich wydzielenia złożyło się także uwzględnienie skali procesów rozwojowych o pozytywnym charakterze w części obszaru województwa, w tym zwłaszcza w subregionie wrocławskim. Wymagają one jednak, w powiązaniu z zaistniałymi tam tendencjami negatywnymi, koniecznych działań harmonizacyjnych. Wzięte zostały także pod uwagę związane z tym komplikacje w zagospodarowaniu przestrzennym: wielofunkcyjność istniejących układów osadniczych oraz występowanie dodatkowych impulsów rozwojowych i spodziewanych konfliktów w zagospodarowaniu przestrzennym. Wśród ww. obszarów należy wymienić:

- wrocławski obszar funkcjonalny,
- Legnicko-Głogowski Okręg Miedziowy,
- Dolina Odry,
- obszar sudecki i pogranicze polsko-czeskie (jako obszar transgraniczny o znaczeniu ponadregionalnym),
- pogranicze polsko-niemieckie.

Tabela 8-1. Występowanie głównych problemów rozwojowych w obszarach problemowych.

SFERY	GŁÓWNE CELE	WYSTĘPOWANIE W OBSZARACH				
		WROCLAWSKI OBSZAR FUNKCJONALNY	LEGNICKO-GŁOGOWSKI OKRĘG MIEDZIOWY	DOLINA ODRY	OBSZAR SUDECKI I POGRANICZE POLSKO-CZESKIE	POGRANICZE POLSKO-NIEMIECKIE
przyrodniczo-kulturowa	1. Uzyskanie spójności i ciągłości systemu ochrony obszarów o wysokich walorach przyrodniczo – krajobrazowych oraz kulturowych	X		X	X	
	2. Powstrzymanie presji na wykorzystanie zasobów środowiska i otwartych przestrzeni z wysokimi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi i kulturowymi	X		X	X	

SFERY	GŁÓWNE CELE	WYSTĘPOWANIE W OBSZARACH				
		WROCŁAWSKI OBSZAR FUNKCJONALNY	LEGNICKO-GŁOGOWSKI OKRĘG MIEDZIOWY	DOLINA ODRY	OBSZAR SUDECKI I POGRANICZE POLSKO-CZESKIE	POGRANICZE POLSKO-NIEMIECKIE
	dla potrzeb mieszkalnictwa, przemysłu i górnictwa, a także rekreacji i turystyki					
	3. Poprawa jakości zasobów wód podziemnych i powierzchniowych oraz innych komponentów środowiska	X		X	X	X
	4. Powstrzymanie dekapitalizacji zabytkowych zespołów zabudowy miejskiej i wiejskiej w ośrodkach o osłabionej dynamice rozwoju			X	X	X
	5. Podjęcie rekultywacji i ponownego zagospodarowania terenów zdewastowanych i zdegradowanych		X		X	X
	1. Powstrzymanie negatywnych procesów suburbanizacji, szczególnie wokół Wrocławia i innych dużych ośrodków miejskich	X	X			
osadnicza	2. Zrównoważenie rozwoju podstawowych ośrodków układu osadniczego województwa przy wzroście pozycji Wrocławia i wrocławskiego obszaru funkcjonalnego w stosunku do pozostałych obszarów	X	X		X	
	3. Uwzględnienie zróżnicowania w rozwoju demograficznym i społeczno-gospodarczym województwa w programowaniu obsługi mieszkańców	X			X	X
	4. Wykorzystanie potencjału turystycznego i uzdrowiskowego województwa oraz poprawa dostępności głównych miejscowości turystycznych województwa				X	
	1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Wrocławia i głównych ośrodków osadniczych województwa	X	X		X	
techniczna	2. Poprawa stanu technicznego podstawowej sieci drogowej oraz sieci kolejowej	X	X	X	X	X
	3. Uzyskanie spójności w programowaniu krajowym i regionalnym docelowego układu krajowej sieci transportowej	X		X		
	4. Poprawa zaopatrzenia w wodę obszarów peryferyjnych regionu oraz powolna rozbudowa systemu jej retencjonowania				X	X
	5. Rozwój ponadgminnych struktur wspólnej gospodarki odpadami komunalnymi	X	X	X	X	X
	6. Rozbudowa oraz gruntowna modernizacja systemów energetycznych w województwie dla poprawy jego bezpieczeństwa	X	X	X	X	X
	7. Poprawa zabezpieczenia przed negatywnymi skutkami powodzi	X		X	X	
	8. Wyeliminowanie konfliktów środowiskowych związanych z koniecznością zapewnienia ochrony przyrody i krajobrazu oraz z potrzebami ochrony przeciwpowodziowej i modernizacji Odrzańskiej Drogi Wodnej	X		X		

Poniżej została przedstawiona charakterystyka ww. obszarów.

2. Wrocławski obszar funkcjonalny stanowi specyficzny subregion o cechach rozwijającego się obszaru metropolitalnego. Jego rozwój społeczno-gospodarczy jest bardzo intensywny, zarówno w skali kraju jak i województwa. Przewaga wrocławskiego obszaru funkcjonalnego nad innymi obszarami rozwojowymi regionu stale wzrasta. Jednocześnie kumulują się tutaj problemy charakterystyczne dla obszarów intensywnego rozwoju wokół wielkich miast. Głównym ośrodkiem obszaru jest Wrocław, w którym zamieszkuje 22% ogółu mieszkańców Dolnego Śląska i pracuje około 31% ogółu pracujących w województwie. Strefa jego wpływów i powiązań z otoczeniem obejmuje miasta i tereny wiejskie położone na terenie powiatów: średzkiego, wołowskiego, trzebnickiego, oleśnickiego, oławskiego, strzeleńskiego i wrocławskiego. Dotychczas przeprowadzane próby delimitacji granic wrocławskiego obszaru funkcjonalnego

wskazywały ten obszar (z nieznacznymi różnicami w określeniu jego zasięgu) jako aglomerację, obszar metropolitalny lub też obszar zorganizowanej współpracy w ramach działania Agencji Rozwoju Aglomeracji Wrocławskiej. Najważniejsze problemy tego obszaru związane są ze wzmożoną presją inwestycyjną oraz dostępnością ośrodka rdzennego. Ma to swe odzwierciedlenie w postępującej urbanizacji i niekontrolowanym rozprzestrzenianiu się zabudowy różnego typu wokół Wrocławia. Z jednej strony powoduje to zagrożenie dla walorów przyrodniczych objętych ochroną prawną oraz przestrzeni otwartych, z drugiej zaś, wzrost znaczenia transportu indywidualnego w codziennych dojazdach, skutkujący nadmiernym zatłoczeniem komunikacyjnych szlaków dojazdowych. Wspomniana presja inwestycyjna przyczynia się również do stałego wzrostu zagrożenia powodziowego, poprzez zabudowywanie dolin rzecznych. Jest to szczególnie niebezpieczne w tak intensywnie zagospodarowanym obszarze. Nasilony rozwój gospodarczy powoduje także, iż wrocławski obszar funkcjonalny cechuje znaczące w skali regionu zużycie wody oraz zapotrzebowanie na energię i paliwa.

3. Legnicko-Głogowski Okręg Miedziowy stanowi subregion, charakteryzujący się rozbudowanym układem osadniczym i rozwiniętą gospodarką oraz bogatymi zasobami surowców ważnych dla gospodarki kraju. Prowadzona jest tu eksploatacja rud miedzi i srebra przez KGHM „Polska Miedź” SA, będący najważniejszym podmiotem gospodarczym regionu. Główne ośrodki miejskie, takie jak: Głogów, Polkowice, Lubin i Legnica stanowią centra rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru. Posiada on cechy aglomeracji funkcjonalnej, stanowiącej swoistą przeciwwagę dla wrocławskiego obszaru funkcjonalnego. Jego dotychczasowy dynamiczny rozwój w dalszej perspektywie może być zagrożony lub będzie musiał podlegać głębokiej restrukturyzacji w związku z wyczerpywaniem się złóż miedzi i srebra, słabnięciem potencjału produkcyjnego KGHM, a także z ewentualnym podjęciem eksploatacji złóż węgla brunatnego w rejonie Legnicy. W odniesieniu do możliwości podjęcia tej eksploatacji, wskazać należy na potrzebę poprzedzenia ewentualnych decyzji w tej sprawie opracowaniem kompleksowych i wieloaspektowych studiów prognostycznych oraz pełnej oceny korzyści i strat.

4. Dolina Odry, jako obszar problemowy, nakłada się w części na ww. obszary i w przeciwieństwie do nich ma inny charakter. Stanowi ona jednocześnie odcinek międzynarodowego korytarza ekologicznego i jednej z dwóch głównych osi hydrograficznych kraju oraz zaniedbaną, ważną drogę wodną. Prawie na całej swej długości w obszarze województwa stanowi rozbudowany układ terenów chronionych o różnych formach, związany z występowaniem cennych zasobów przyrodniczo – krajobrazowych i kulturowych. Jest to także obszar narażony na duże zagrożenie powodziowe dla zlokalizowanych w jego obrębie koncentracji osadnictwa i wartości nagromadzonego majątku. W związku z realizowanym programem budowy i wprowadzeniem szeregu inwestycji hydrotechnicznych i inżynierskich w obszarze Doliny Odry oraz w związku z potrzebą respektowania przyjętych reżimów ochronnych, niezbędne jest znalezienie rozwiązań uwzględniających te często sprzeczne racje. Jest to ważne dla potrzeb gospodarki regionu i poprawy jego powiązań komunikacyjnych z otoczeniem oraz powiązań wewnętrznych.

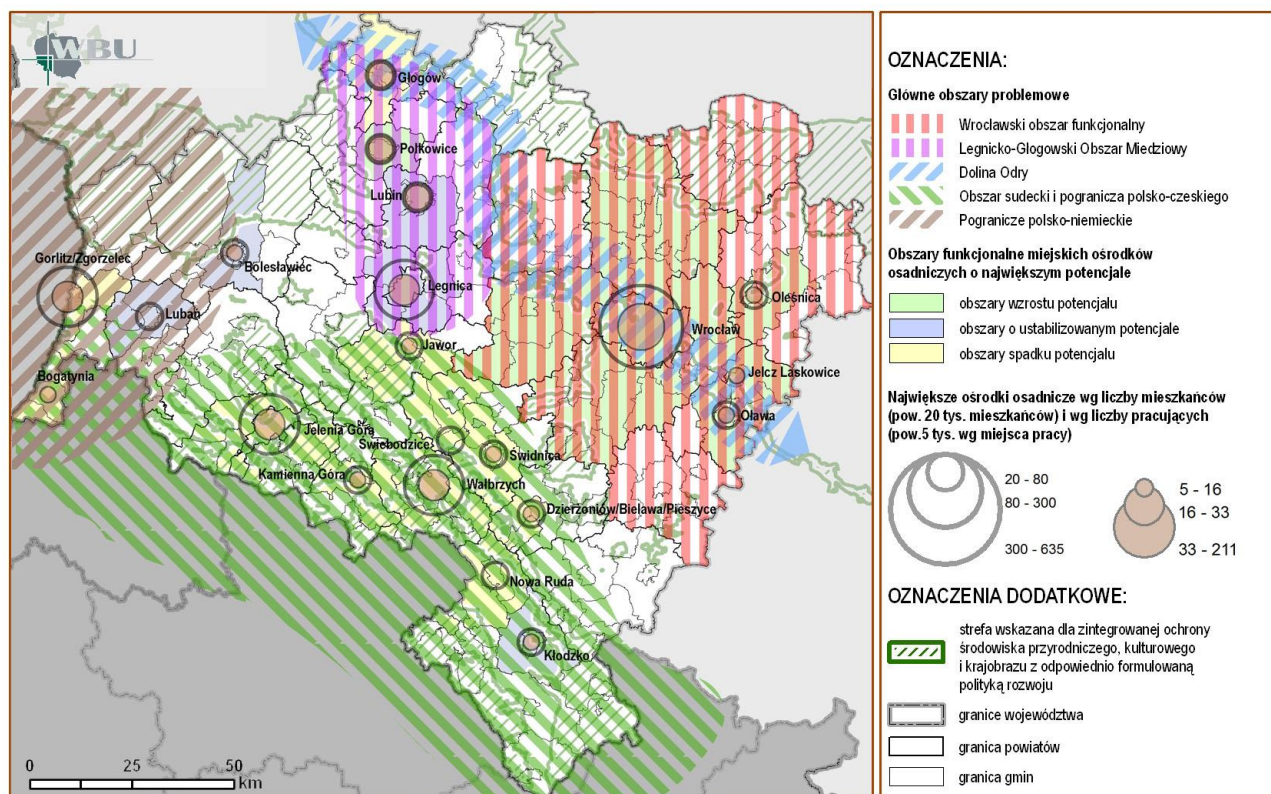
5. Obszar sudecki traktowany jako trans graniczny to wielofunkcyjny subregion o istotnym znaczeniu dla rozwoju Polski i Czech. Stanowi on subregion górski o szczególnych walorach przyrody i krajobrazu. Jest to obszar, który w niewielkim stopniu został poddany antropopresji, a najcenniejsze tereny objęte są tu ochroną prawną. Obejmuje on jednocześnie obszar turystyczny o znaczeniu międzynarodowym, w którym zlokalizowane są ośrodki turystyczne o największej skali ruchu turystycznego zarówno w regionie, jak i w północnej części Czech oraz ważne ośrodki lecznictwa uzdrowiskowego. Ruch turystyczny i elementy jego obsługi są nierównomiernie rozłożone po obu stronach granicy. Wyżej wymienione ośrodki cechuje brak integracji przestrzennej oraz wprowadzenia kompleksowego, wspólnego zagospodarowania uwzględniającego likwidację dotychczasowych barier. Jest to jednocześnie obszar, który cechuje występowanie wielu barier i dysproporcji rozwojowych, a także części negatywnych tendencji rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym znaczną depopulację. Występują tu zasoby surowców, często unikalnych w skali kraju, których eksploatacja jest niemożliwa lub utrudniona ze względu na ich kolizyjność w stosunku do terenów chronionych zlokalizowanie. Ponadto obszar charakteryzuje się trudnymi warunkami dla lokalizacji inwestycji infrastrukturalnych ze względu na naturalne ograniczenia, wynikające ze specyfiki terenów górskich i podgórszych.

6. Pogranicze polsko –niemieckie podobnie jak scharakteryzowany wyżej obszar stanowi trans graniczny, wielofunkcyjny subregion o istotnym znaczeniu dla rozwoju Polski i Niemiec. W jego centrum położony jest integrujący się zespół miast Zgorzelec i Görlitz, a w południowej części kompleks energetyczny Turossowa. Po wyczerpaniu złóż węgla brunatnego rejon ten będzie poddany stopniowej restrukturyzacji.

7. Występowanie zróżnicowanych problemów rozwojowych ma miejsce poza obrębem scharakteryzowanych wyżej obszarów problemowych, na terenach strefy wskazanej dla zintegrowanej ochrony środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu. Dotyczy to zwłaszcza jego części, które pozostają poza zasięgiem ww. obszarów problemowych (tj. w Borach Dolnośląskich i w Dolinie Baryczy). Problemy rozwojowe w obrębie tej sfery związane przede wszystkim z potrzebą wypracowania kompromisowych rozwiązań dla koegzystencji funkcji gospodarczych i rozwoju osadnictwa z funkcjami ochronnymi.

8. Na załączonym poniżej schemacie wskazuje się w syntetycznym ujęciu orientacyjne zasięgi przestrzenne scharakteryzowanych wyżej obszarów problemowych. Szczegółowa delimitacja ich granic winna być przedmiotem analiz i studiów, podjętych przy opracowaniu studiów lub planów zagospodarowania przestrzennego tych obszarów.

Rysunek 9-1. Obszary problemowe z zakresu rozwoju przestrzennego.

9.3. SPECYFICZNE OBSZARY PROBLEMOWE

Zgodnie z zaleceniami przewodnika Ministerstwa Rozwoju Regionalnego „Aktualizacja strategii rozwoju województwa zgodnie z Krajową strategią Rozwoju Regionalnego 2010-2020”, wydanym w październiku 2010 r., zaproponowane zostały kryteria wydzielenia oraz delimitacja specyficznych obszarów problemowych, w obrębie których występują szczególnego rodzaju problemy. Są to obszary wymagające interwencji w celu przezwyciężenia trudności rozwojowych związanych ze słabszym dostępem do usług publicznych lub infrastruktury technicznej. Wskazane zostały następujące typy obszarów:

- 1) obszary kumulacji negatywnych wskaźników w zakresie demografii, rynku pracy i zasobów mieszkaniowych,
- 2) obszary o najsłabszej dostępności do usług publicznych,
- 3) obszary o najsłabszej dostępności transportowej,
- 4) obszary i ośrodki o zagrożonym bezpieczeństwie energetycznym,
- 5) obszary o najsłabszym wyposażeniu w sieci infrastruktury technicznej,
- 6) obszary o najmniejszym udziale energii ze źródeł odnawialnych.

9.3.1. OBSZARY KUMULACJI NEGATYWNYCH WSKAŹNIKÓW W ZAKRESIE DEMOGRAFII, RYNKU PRACY I ZASOBÓW MIESZKANIOWYCH

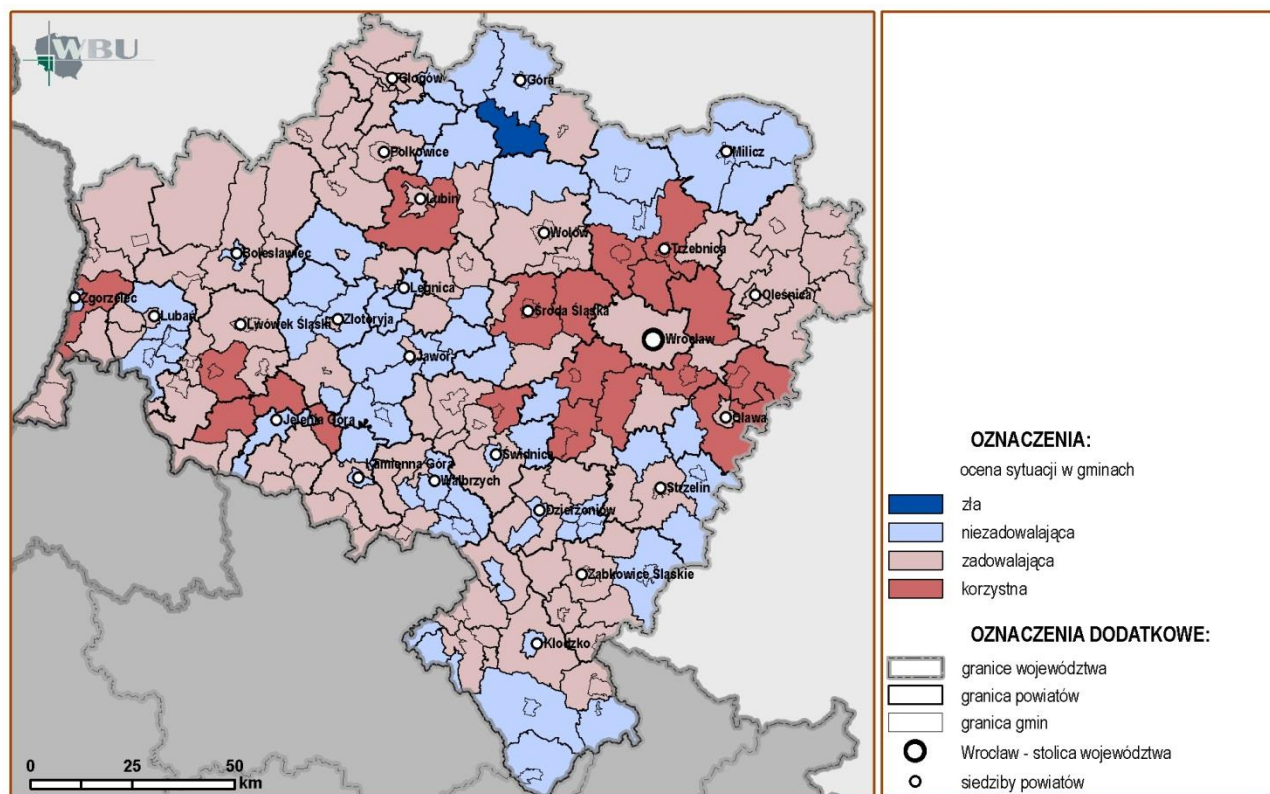
1. Obszary o kumulacji negatywnych cech dotyczących sfery społecznej zostały wyznaczone na podstawie analiz przeprowadzonych w zakresie demografii, zasobów rynku pracy oraz mieszkalnictwa. Jako obszary kumulacji wyznaczone zostały gminy, w których wystąpiły jednocześnie negatywne wskaźniki w zakresie:

- 1) potencjału demograficznego tj.: obszary, na których zachodzą niekorzystne procesy demograficzne:
 - a) obserwowany ujemny bilans ludności w latach 2002-2009,
 - b) obserwowany ujemny przyrost naturalny w latach 2002-2009,
 - c) obserwowane ujemne saldo migracji w latach 2002-2009,

- d) obciążenie demograficzne ludności tj. ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym powyżej 54 osób;
- 2) zasobów rynku pracy:
 - a) średni i niski wskaźnik pracujących na 100 osób w wieku produkcyjnym i spadek liczby pracujących w latach 2002-2009,
 - b) wysoki wskaźnik liczby bezrobotnych w przeliczeniu na ludność w wieku produkcyjnym w 2009 r. i niewielki spadek liczby bezrobotnych w latach 2003-2009;
- 3) zasobów mieszkaniowych:
 - a) mała liczba mieszkań na 1000 osób na koniec 2009 r. i mały wskaźnik średniej liczby mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 2002-2009.

2. W żadnej z gmin nie wystąpiła maksymalna liczba tj. 7 niekorzystnych wskaźników. Najgorszą sytuację odnotowano w gminie Jemielno, gdzie wystąpiło 5 z 7 badanych wskaźników. Ponadto kumulacja negatywnych wskaźników (w gminach, w których odnotowano występowanie 3-4 negatywnych wskaźników) obserwowana jest w gminach powiatu legnickiego, lubańskiego, jaworskiego, złotoryjskiego, górowskiego, milickiego oraz w południowej części województwa (okolice Wałbrzycha i Kotliny Kłodzkiej). Niezadowolająca sytuacja obserwowana jest również w większych miastach województwa. Należą do nich między innymi: Jelenia Góra, Legnica, Wałbrzych, Kłodzko, Zgorzelec, Bolesławiec. Sytuacja zadowolająca została przypisana gminom, w których wystąpiły 1-2 negatywnych wskaźników oraz sytuacja korzystna dla gmin, w których nie wystąpił żaden z analizowanych wskaźników. Przestrzenne rozmieszczenie gmin o najłabszych wskaźnikach wskazane zostało na mapie 8-2.

Rysunek 9-2 Obszary kumulacji negatywnych wskaźników w zakresie demografii, rynku pracy i zasobów mieszkaniowych

9.3.2. OBSZARY O NAJSŁABSZEJ DOSTĘPNOŚCI DO PODSTAWOWYCH USŁUG PUBLICZNYCH

1. Delimitacja obszarów została dokonana na podstawie następujących kryteriów, przyjętych za Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie:

- 1) odsetek dzieci w wieku lat 3-5 objętych wychowaniem przedszkolnym (przedszkola, punkty i zespoły przedszkolne) poniżej 50%;
- 2) liczba uczniów szkół podstawowych i gimnazjów przypadająca na 1 komputer z dostępem szerokopasmowym w 2009 r. co najmniej 20% większa od średniej krajowej;
- 3) odsetek ludności korzystającej z kanalizacji w 2009 r. poniżej 50%;

- 4) liczba osób przypadających na 1 zakład opieki ambulatoryjnej w 2009 r. co najmniej 40% większa od średniej krajowej;
- 5) zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych powyżej średniej krajowej w 2009 r.;
- 6) średnia liczba uczestników imprez w domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach w latach 2003- 2009 na 1 mieszkańca poniżej średniej krajowej.

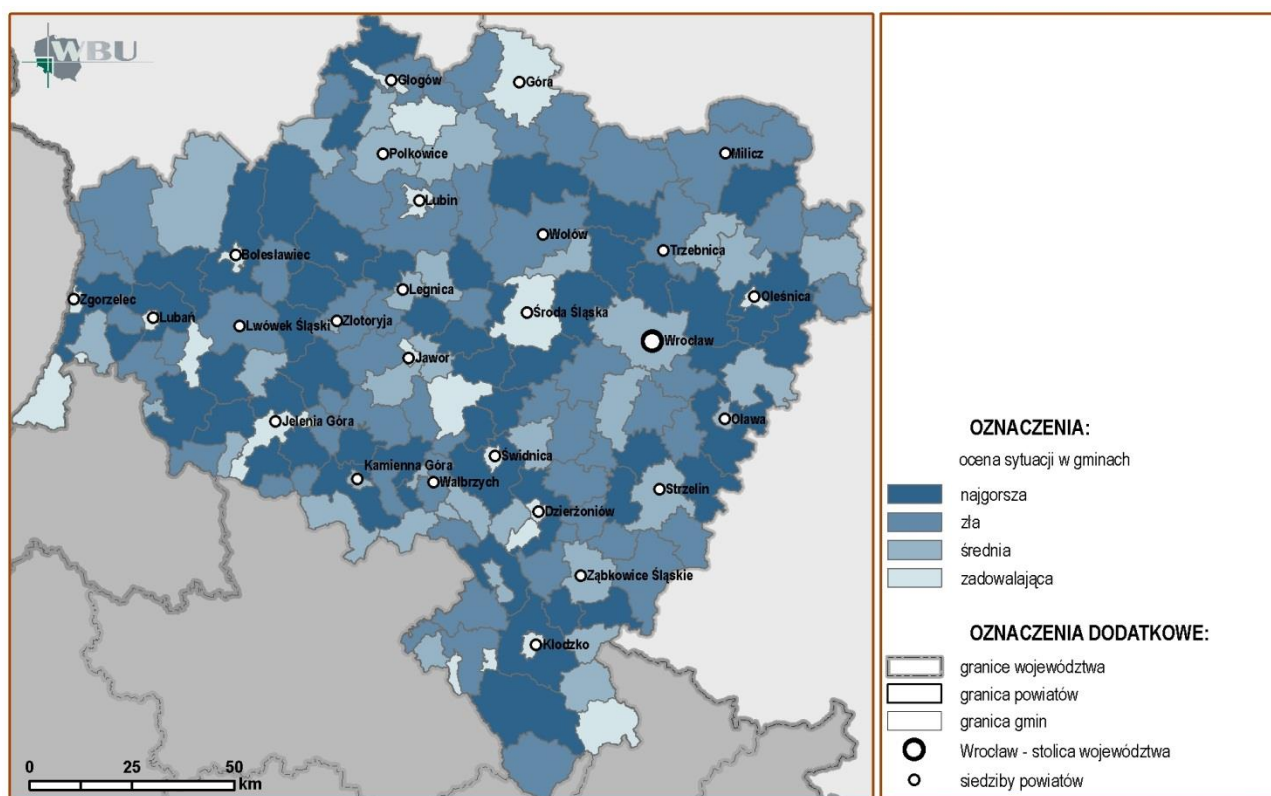
2. Obszarami wymagającymi wsparcia są gminy, w których sytuacja została oceniona jako najgorsza lub zła. W województwie dolnośląskim w żadnej z gmin nie odnotowano maksymalnej (6) ani minimalnej (0 lub 1) ilości wskaźników. W zależności od liczby odnotowanych wskaźników sytuację określono jako: najgorszą (5-6 wskaźników), złą (4 wskaźniki), średnią (3 wskaźniki), zadowalającą (2 wskaźniki).

3. Należy zwrócić uwagę, że nie każda gmina zapewnia dostęp do wszystkich analizowanych usług podstawowych na swoim terenie. Ludność gmin wiejskich otaczających miasta ma zapewniony dostęp do usług zlokalizowanych w mieście. Ze względu na taką sytuację dodatkowo wykonano analizę w układzie powiatowym, co pozwoliło na wyodrębnienie rejonów koncentracji obszarów o słabej dostępności do usług w skali powiatu. Jako dodatkowe kryterium uwzględniono wskaźnik: liczba lekarzy na 10000 mieszkańców w 2008 r. co najmniej 50% mniejsza od średniej krajowej. Również w skali powiatów nie wystąpiły obszary o maksymalnej (7) ani minimalnej (0-1) liczbie wskaźników. Sytuację ocenioną jako najgorszą w powiatach, w których wystąpiło 5-6 wskaźników, złą – 4, średnią – 3 i zadowalającą – 2.

4. Do powiatów o najgorszej dostępności do podstawowych usług publicznych, należą:

- powiaty graniczące bezpośrednio z Wrocławiem,
- powiat ząbkowicki i strzeliński,
- powiat lwówecki i jeleniogórski,
- powiat legnicki.

Rys. 9-3. Dostępność do podstawowych usług i dóbr publicznych w gminach.

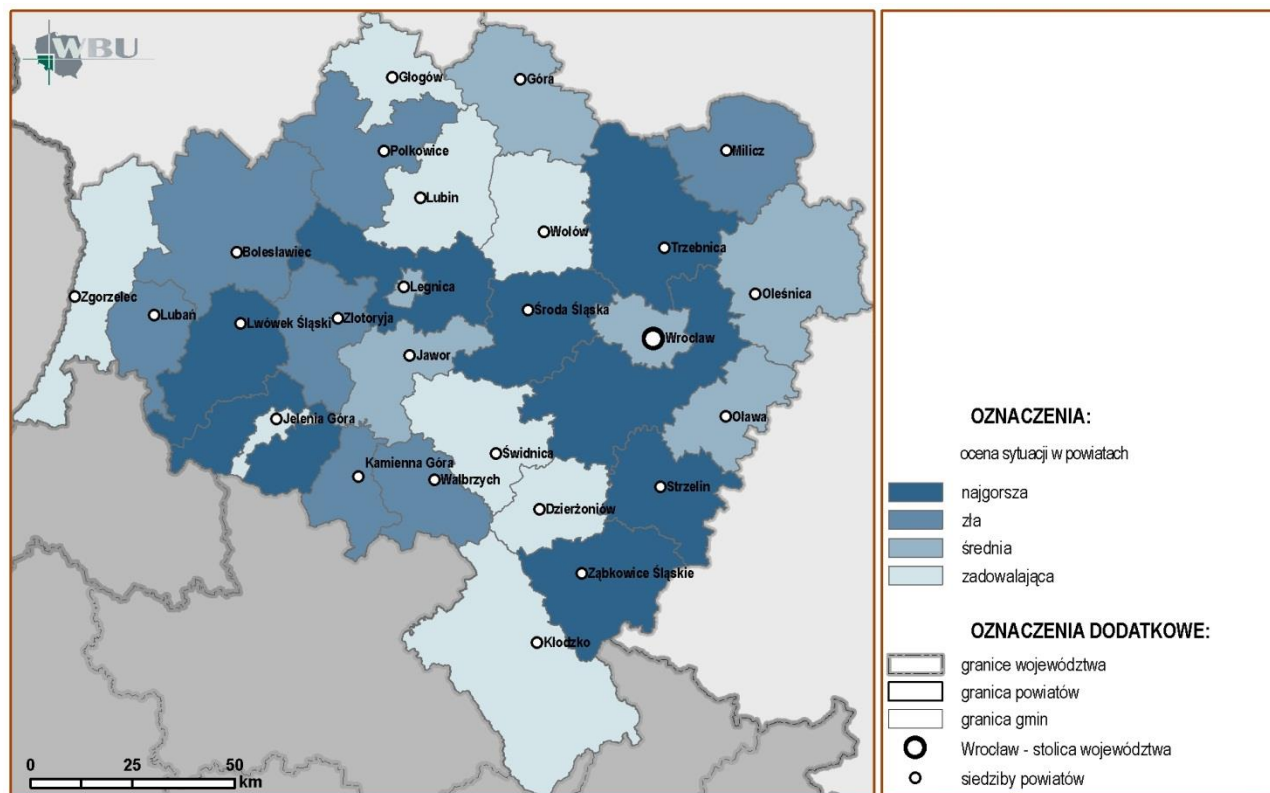

9.3.3. OBSZARY O NAJSŁABSZEJ DOSTĘPNOŚCI TRANSPORTOWEJ

1. Analiza dostępności komunikacyjnej Wrocławia, obejmująca obszar do granic administracyjnych miasta obrazuje odległość czasową do Wrocławia z pozostałych miejscowości, w tym z 11 ośrodków, które z punktu widzenia gospodarczego są głównymi generatorami ruchu w województwie. Są to: Bolesławiec, Dzierżoniów (jako trójmiasto Dzierżoniów/Bielawa/Pieszyce), Głogów, Jelenia Góra, Legnica, Lubin (wraz z Polkowicami), Świdnica, Wałbrzych, Wrocław i Zgorzelec/Görlitz - największe pod względem liczby mieszkańców miasta i jednocześnie największe skupiska miejsc pracy, oraz Kłodzko – istotny węzeł drogowy położony w strategicznym miejscu województwa.

2. Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że mimo wysokiej gęstości sieci drogowej i zapewnionej teoretycznie dość dobrej dostępności, najslabiej powiązane z Wrocławiem są obszary pogranicza polsko-czeskiego, co jest związane przede wszystkim z ukształtowaniem terenu oraz brakiem zapewnienia optymalnych powiązań drogowych z Republiką Czeską. Obszary te również charakteryzują się ograniczoną dostępnością komunikacją kolejową, ze względu na zły stan techniczny infrastruktury. Dostępność transportowa głównego węzła komunikacyjnego na Dolnym Śląsku jest również uzależniona od ilości przepraw mostowych wokół Wrocławia. Najbliższe mosty znajdują się w Lubiążu i Oławie i są oddalone 30-40 km od miasta. Przeprawy te nie odciążają ruchu przepływającego przez Wrocław.

Rysunek. 9-4. Dostępność do podstawowych usług i dóbr publicznych w powiatach.

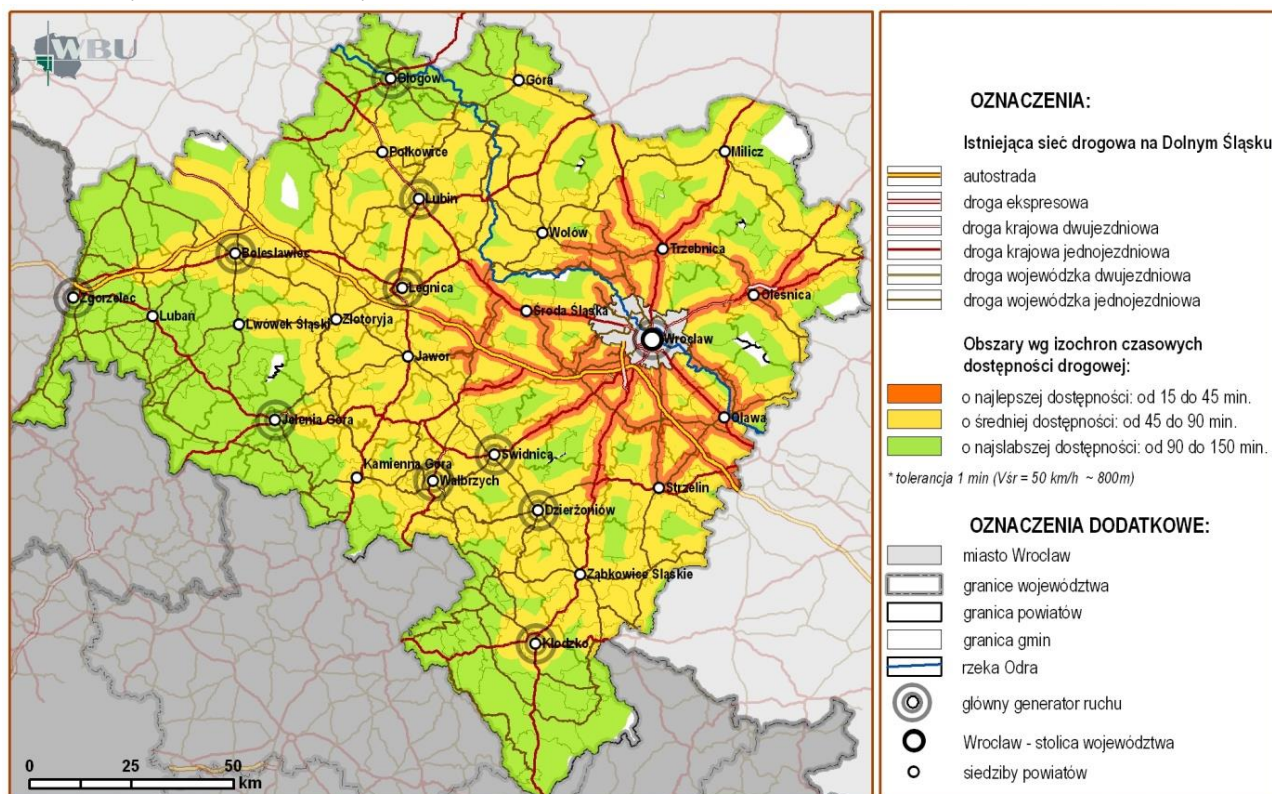
9.3.4. OBSZARY I OŚRODKI O ZAGROŻONYM BEZPIECZEŃSTWIE ENERGETYCZNYM

1. Bezpieczeństwo dostaw energii dla ośrodka metropolitalnego Wrocławia jak również regionu Dolnego Śląska nie jest zadowalająca i może stanowić barierę rozwojową województwa. Można przyjąć, że całe województwo jest obszarem o zagrożonym bezpieczeństwie energetycznym oraz wymaga rozbudowy urządzeń i sieci elektroenergetycznych przesyłowych i dystrybucyjnych. Wrocław zasilany jest napowietrzną jednotorową linią elektroenergetyczną 400 kV z kierunku elektrowni Opole i elektrowni Turów. Pozostałe sieci przesyłowe najwyższych napięć na obszarze województwa to linie jednotorowe lub dwutorowe o napięciu 220 kV.

2. Również dekapitalizacja sieci przesyłowej i dystrybucyjnej wpływa na bezpieczeństwo energetyczne obszaru. Tylko 16% ogólnej długości sieci o napięciu 110 kV zostało wybudowanych w ostatnim dwudziestoleciu (struktura wieku określona przez przedsiębiorstwa energetyczne – stan na 31.12.2007 r.), a jeszcze około 8% ogólnej długości linii ma powyżej 50 lat. Pojedynczą linią napowietrzną 110 kV zasilane są: GPZ Góra, GPZ Gromadka, GPZ Lubawka, GPZ Mieroszów i GPZ Szklarska Poręba.

3. Należy również zwrócić uwagę na wysoką awaryjność sieci dystrybucyjnej średniego napięcia na terenach wiejskich, która w przeważającej większości jest siecią napowietrzną.

Rysunek 9-5. Analiza dostępności komunikacyjnej do Wrocławia z obszaru województwa określona na podstawie sieci dróg krajowych i wojewódzkich (źródło: opracowanie WBU)

9.3.5. OBSZARY O NAJSŁABSZYM WYPOSAŻENIU W SIECI INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

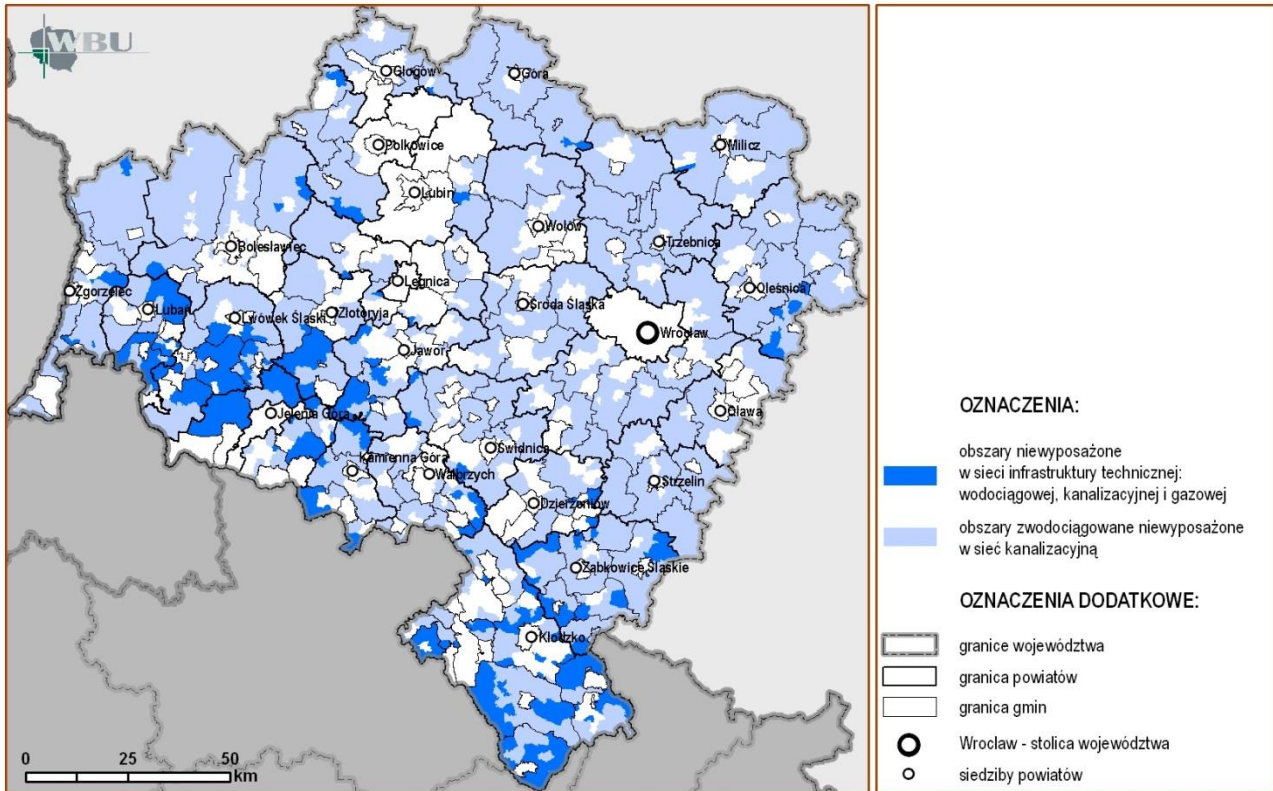
1. Analiza dostępności infrastruktury technicznej obejmującej sieć wodociagową, kanalizacyjną i gazową została wykonana na podstawie danych przekazanych przez Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu na koniec 2009 r. oraz na podstawie informacji pochodzących z gmin (ankiety przeprowadzone na potrzeby zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego w 2008 r.). Pod uwagę wzięto wyposażenie miast oraz wsi w infrastrukturę wodociagową, kanalizacyjną i gazową. Na tej podstawie wyodrębniono obszary najbardziej problemowe, w których brak jest którejkolwiek z ww. sieci infrastrukturalnych.

2. Z analizy wynika, iż do obszarów o najsłabszym wyposażeniu w sieci infrastruktury technicznej należy zaliczyć tereny górskie i podgórskie w zachodniej i południowej części województwa szczególnie w okolicach Jeleniej Góry i Kłodzka, jak również pojedyncze obręby w strefie nizinnej. Obszary niedoinwestowania infrastrukturalnego wynikają w głównej mierze z ukształtowania terenu, a w związku z tym z braku dostępności i opłacalności inwestycyjnej. Jednak z biegiem czasu i wedle możliwości również i te obszary powinny zostać wyposażone w infrastrukturę techniczną.

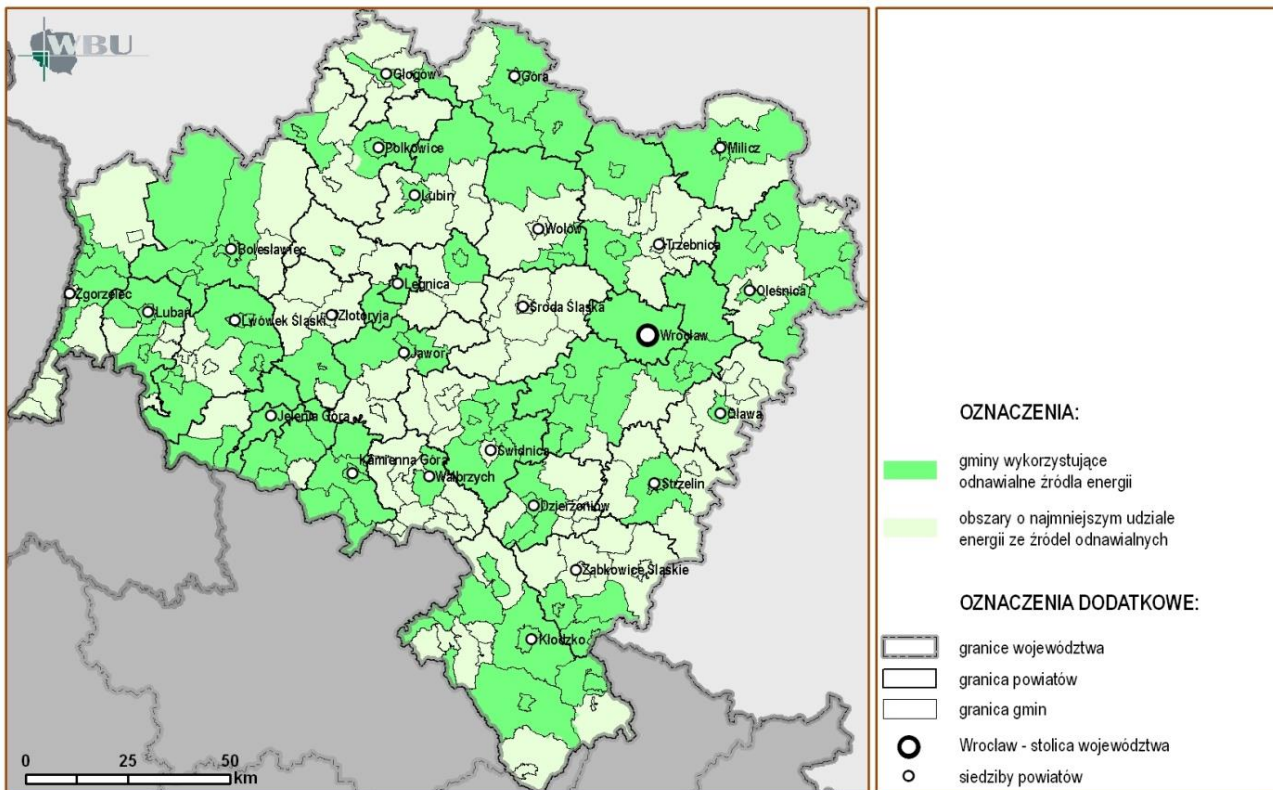
9.3.6. OBSZARY O NAJMNIJSZYM UDZIALE ENERGII ZE ŹRÓDEŁ ODNAWIALNYCH

1. Obszary o najmniejszym udziale produkcji energii ze źródeł odnawialnych zostały wskazane na podstawie informacji pochodzących z gmin (ankiety przeprowadzone na potrzeby „Studium przestrzennych uwarunkowań rozwoju energetyki wiatrowej w województwie dolnośląskim” w 2009 r.) oraz danych katastru wodnego przekazanych przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu. Pod uwagę wzięto lokalizację elektrowni wodnych i wiatrowych oraz instalacji wykorzystujących biomasę i biogaz. Nie uwzględniono informacji dotyczących stosowania indywidualnych instalacji solarnych i geotermalnych, których udział w produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w skali regionu nie odgrywa znacznej roli. Z analizy wynika, że energia ze źródeł odnawialnych nie jest wykorzystywana głównie w obszarach poza dolinami rzek. Energetyka wodna jest bowiem najczęściej wykorzystywanym źródłem w regionie.

Rysunek 9-6. Analiza dostępności infrastruktury technicznej obejmującej sieć wodociagową, kanalizacyjną i gazową na terenie województwa dolnośląskiego (źródło: opracowanie WBU)

Rysunek 9-7. Wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii w gminach

10. BIBLIOGRAFIA

- [1] Bank Danych Lokalnych GUS Warszawa
- [2] Leśnictwo 2010, GUS Warszawa 2011
- [3] Ocena stopnia zanieczyszczenia gleb w województwie dolnośląskim w 2009 roku. Obszary bezpośrednio zagrożone zanieczyszczeniami; Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu, Wrocław 2010
- [4] Ochrona środowiska 2010, GUS Warszawa 2011
- [5] Opracowanie ekofizjograficzne dla województwa dolnośląskiego, Zarząd Województwa Dolnośląskiego, Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu, Wrocław 2005
- [6] Raport o stanie środowiska w województwie dolnośląskim w 2009 roku; Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu, Wrocław 2010
- [7] Rocznik statystyczny województwa dolnośląskiego 2010, Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław 2010
- [8] Materiały informacyjne z konferencji prasowej; Agencja Nieruchomości Rolnych, Warszawa, 13 stycznia 2011 r.
- [9] Rocznik statystyczny rolnictwa 2009, GUS Warszawa 2010
- [10] Rocznik statystyczny pracy 2010, GUS Warszawa 2011
- [11] Rocznik statystyczny rolnictwa 2010, GUS Warszawa 2011
- [12] Rocznik statystyczny województw 2010, GUS Warszawa 2011
- [13] Rolnictwo w województwie dolnośląskim w latach 2008 – 2009; Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław 2010
- [14] Stan i zmiany właściwości gleb użytkowanych rolniczo w woj. dolnośląskim w latach 2000-2005; Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Instytut Upraw Nawożenia i Gleboznawstwa-Państwowy Instytut Badawczy, Puławy-Wrocław 2007
- [15] Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski wg gmin; Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, Puławy 1981 (aktualizacja)
- [16] „Miasta w liczbach 2007-2008”, Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Warszawa 2010 r.
- [17] „Modele rozwoju dla terenów urbanizujących się w obrębie wielofunkcyjnych terenów wiejskich w regionie” prof. dr hab. Barbara Kutkowska, dr Adam Czarnecki, dr inż. Henryk Łabędzki, dr Mirosław Struś, Wrocław, grudzień 2010
- [18] „Id – 12 (D29). Wykaz Linii”, PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.; Warszawa 2009
- [19] „Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015”, Załącznik do uchwały Rady Ministrów Nr 10/2011 z dnia 25 stycznia 2011 r.
- [20] „Transport - wyniki działalności w 2009 r.” Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2010
- [21] „Raport o stanie technicznym dróg krajowych administrowanych przez GDDKiA Oddział we Wrocławiu” Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział we Wrocławiu; Wrocław 2009
- [22] „Roczny raport 2009”, PKP Polskie Linie Kolejowe S.A., 2010
- [23] „Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 2 marca 1999 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie”
- [24] „Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 sierpnia 2010 r. w sprawie wykazu linii kolejowych o znaczeniu państwowym”, Dz.U. 2010 nr 164 poz. 1110
- [25] „Ruch drogowy 1995” Transprojekt-Warszawa, Biuro Projektowo-badawcze Dróg i Mostów Sp. z o.o.; Warszawa 1996
- [26] „Ruch drogowy 2000” Transprojekt-Warszawa, Biuro Projektowo-badawcze Dróg i Mostów Sp. z o.o.; Warszawa 2001
- [27] „Ruch drogowy 2005” Transprojekt-Warszawa, Biuro Projektowo-badawcze Dróg i Mostów Sp. z o.o.; Warszawa 2006
- [28] „Umowa Europejska o głównych międzynarodowych liniach kolejowych (AGC), sporządzona w Genewie dnia 31 maja 1985 r.”, Dz.U. 1989 nr 42 poz. 231
- [29] „Umowa Europejska o ważnych międzynarodowych liniach transportu kombinowanego i obiektach towarzyszących (AGTC), sporządzona w Genewie dnia 1 lutego 1991 r.”, M.P. 2004 nr 3 poz. 50

- [30] „Wykaz zadań przewidzianych do finansowania w ramach limitów zobowiązań określonych w Wieloletniej Prognozie Finansowej Samorządu Województwa Dolnośląskiego”, Złącznik do Uchwały Nr 335/IV/11 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 1 marca 2011 r.
- [31] Komunikat Komisji Europejskiej z dnia 9 grudnia 2005 r. (Dz. Urzędowy KE, C312/01)
- [32] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 maja 2003 r. w sprawie określenia lotnisk międzynarodowych (Dz.U. z 2003r. Nr 99, poz. 910z późn. zm.)
- [33] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2001r. w sprawie ustalenia morskich i stałych lotniczych przejść granicznych oraz ruchu dozwolonego przez te przejścia (Dz. U. z 2001 r. Nr 62, poz. 632 z późn. zm.)
- [34] Rozporządzenie Wojewody Dolnośląskiego z dnia 17 listopada 2006r. w sprawie utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania dla Lotniska Wrocław – Strachowice we Wrocławiu (Dz. Urz. Woj. Doln. Nr 248/2006, poz. 3693)
- [35] Ustawa z dnia 30 maja 1996 r. o gospodarowaniu niektórymi składnikami mienia Skarbu Państwa oraz o Agencji Mienia Wojskowego (tekst jednolity - Dz. U. z 2004 r. Nr 163, poz. 1711 z późn. zm.)
- [36] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2008 r. w sprawie wykazu lotnisk wojskowych, które mogą być wykorzystane na potrzeby lotnictwa cywilnego (Dz. U. z 2009 r. Nr 3, poz. 12)
- [37] <http://www.airport.wroclaw.pl/>
- [38] Ustawa z dnia 3 lipca 2002r. – Prawo lotnicze (Dz. U. z 2006r. Nr 100, poz. 696 z późn. zm.)
- [39] Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 30 kwietnia 2004 r. w sprawie klasyfikacji lotnisk i rejestru lotnisk cywilnych (Dz. U. z 2004r. Nr 122, poz. 1273 z późn. zm.).
- [40] Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 30 kwietnia 2004 r. w sprawie ewidencji lądowisk (Dz. U. z 2004r. Nr 118, poz. 1238)
- [41] Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 20 lipca 2004 r. w sprawie wymagań dla lądowisk (Dz. U. z 2004r. Nr 170, poz. 1791 z późn. zm.)
- [42] Strony internetowe aeroklubów na Dolnym Śląsku:
http://www.aeroklubpolski.pl/aerokluby_regionalne/
<http://www.aeroklub.wroc.pl/>
<http://www.aeroklubdolnoslaski.pl/index.html>
<http://www.aeroklub.jgora.pl/>
<http://www.azetem.com/>
<http://www.aeromania.com.pl/>
- [43] Infrastruktura komunalna w województwie dolnośląskim w latach 2006-2009, Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław 2010
- [44] Badania i analizy potencjału Dolnego Śląska dla wykorzystania odnawialnych źródeł energetycznych oraz badania i analizy wzajemnego oddziaływania sektora OZE i rynku pracy pod wpływem zmiany gospodarczej, SYGMA Sp. z o.o. oraz IMAS International Sp. z o.o. na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.
- [45] Wykaz terenów zamkniętych pozostających w trwałym zarządzie lub użytkowaniu Ministerstwa Obrony Narodowej – Rejonowego Zarządu Infrastruktury we Wrocławiu (z dnia 08.02.2011 r.)
- [46] Wykaz stref ochronnych wokół obiektów wojskowych ze Sztabu Wojskowego we Wrocławiu (z dnia 08.10.2010 r.)
- [47] Wykaz Zakładów Dużego i Zwiększonego Ryzyka z Komendy Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej (z dnia 11.10.2010 r.)
- [48] Rzeczpospolita, Lista 2000, Warszawa 2009 r.
- [49] Polska 2030. Wyzwania rozwojowe, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2009 r.
- [50] Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2010, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2010 r.
- [51] Dolny Śląsk Informator Gospodarczy, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Wrocław 2010 r.
- [52] Raport o Specjalnych Strefach Ekonomicznych na Dolnym Śląsku (projekt), Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu
- [53] Analiza rozwoju eksportu województwa dolnośląskiego na lata 2007-2013, Ove Arup & Partners International Limited Sp. z o.o. Oddział w Polsce na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Warszawa 2008

- [54] Strony internetowe Państwowego Instytutu Geologicznego: <http://www.pgi.gov.pl/>
- [55] Województwo Dolnośląskie. Podregiony. Powiaty. Gminy 2010, Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław 2010
- [56] Rocznik statystyczny województw 2010, GUS Warszawa 2011
- [57] Statystyka, Instytut Turystyki, Warszawa 2011, strona internetowa <http://www.intur.com.pl/statystyka.htm>
- [58] Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, PART Warszawa styczeń 2009 r.,
- [59] Opracowanie ekofizjograficzne dla województwa dolnośląskiego, Zarząd Województwa Dolnośląskiego, Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu, Wrocław 2005
- [60] Samorząd w Polsce 2011, <http://www.gminy.pl/BmbGCgi.exe/dats?comm=map&lang=pl&woj=1&pow=0&gmn=0>
- [61] Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku, Viridiana s.c.2008,
- [62] Inwentaryzacja istniejących szlaków kulturowych w regionie i w kraju oraz na terenie przygranicznym: Saksonii oraz Czech. Viridiana s.c.2008,
- [63] Inwentaryzacja istniejących liniowych produktów kulturowych na Dolnym Śląsku, Viridiana s.c.2008,
- [64] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2006 r. w sprawie złóż wód podziemnych zaliczonych do solanek, wód leczniczych i termalnych oraz złoża innych kopalin leczniczych, a także zaliczenie kopalin pospolitych z określonych złóż lub jednostek geologicznych do kopalin podstawowych, Dz.U.2006.nr 32 poz. 220
- [65] Uchwała Nr XXXVIII/224/10 Rady Miejskiej w Niemczy z 29 stycznia 2010 r. w sprawie Statutu Uzdrowiska Przerzeczyn-Zdrój, Dolno.2010 nr 60 poz. 923
- [66] Uchwała Nr XLVII/324/09 Rady Miejskiej Kudowy-Zdroju z dnia 16 grudnia 2009 r.w sprawie ustanowienia Statutu Uzdrowiska Kudowa-Zdrój, Dolno.2010.nr 53 poz. 803, zm.Dolno.2010.nr 53 poz. 804 § 1,
- [67] Uchwała Nr LXIV/342/2009 RADY Miasta Świeradów-Zdrój z dnia 29 grudnia 2009 r. w sprawie uchwalenia Statutu Uzdrowiska Świeradów-Zdrój, Dolno.2010 nr 33, poz.452
- [68] Uchwała Nr LXIV/341/2009 Rady Miasta Świeradów-Zdrój z dnia 29 grudnia 2009 r. w sprawie uchwalenia Statutu Uzdrowiska Czerniawa-Zdrój, Dolno.2010, nr 33, poz. 451
- [69] Uchwała Nr XLII/35/09 Rady Miejskiej w Szczawnie-Zdroju z 30 listopada 2009 r. w sprawie uchwalenia Statutu Uzdrowiska Szczawno-Zdrój, Dolno.2010, nr 14, poz. 209
- [70] Uchwała Nr 489/LX/2009 Rady Miejskiej Jeleniej Góry z 10 listopada 2009 r.w sprawie nadania statutu uzdrowiska "Cieplice" Dolno.2009, nr 224, poz.4325
- [71] Uchwała Nr XXIX/158/09 Rady Miasta Jedlina-Zdrój z 29 października 2009 r.w sprawie ustanowienia Statutu Uzdrowiska Jedlina-Zdrój, Dolno.2009, z dn. 210, poz.3873
- [72] Uchwała Nr XLVI/407/09 Rady Miejskiej w Bystrzycy Kłodzkiej z 28 sierpnia 2009 r. w sprawie ustanowienia statutu uzdrowiska Długopole-Zdrój, Dolno.2009, nr 207, poz.3744, zm.Dolno.2009, nr 207, poz. 3745 § 1
- [73] Uchwała Nr XLIV/226/09 Rady Miejskiej w Dusznikach-Zdroju z 29 października 2009 r. w sprawie uchwalenia Statutu Uzdrowiska Duszniki-Zdrój, Dolno.2009, nr 205, poz.3653
- [74] Uchwała Nr XXIX/181/09 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z 31 marca 2009 r.w sprawie uchwalenia Statutu Uzdrowiska Polanica-Zdrój, Dolno.2009, nr 90, poz. 1924, zm. Dolno.2010, nr 135, poz.2084§ 1
- [75] Uchwała Nr XXX/240/09 Rady Miejskiej w Łądku-Zdroju z 26 marca 2009 r.w sprawie ustanowienia Statutu Uzdrowiska Łądek-Zdrój, Dolno.2009, nr 90, poz 1922, zm.Dolno.2010, nr 99, poz.1534 § 1
- [76] Gospodarstwa Agroturystyczne , Dolnośląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego we Wrocławiu <http://www.dodr.pl/III/4/2/3/2/2/wroclaw.shtml>
- [77] „Wybrane aspekty życia mieszkańców województwa dolnośląskiego w 2008 roku”, Urząd Statystyczny we Wrocławiu, s.42;
- [78] Artykuł opublikowany w numerze 14/2010 „Krakowskiego Rynku Nieruchomości”, Jarosław Strzeszyński [dokument elektroniczny], <http://www.dwutygodnik.krn.pl> [data dostępu:27.04.2011].
- [79] http://www.pbsdga.pl/repository/files/Wyniki/2009/Rekomendacje_dot_polityki_budжетowej_i_socjalnej.pdf
- [80] „Zasady metodyczne statystyki rynku pracy i wynagrodzeń”, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2010 r.
- [81] Sprawozdanie PP-1 Planowanie przestrzenne w gminie, US we Wrocławiu, 2010
- [82] Sprawozdanie z realizacji programu pracy Wojewódzkiego Biura Urbanistycznego we Wrocławiu wg planu pracy na rok 2010, Wrocław 2011
- [83] Badanie ankietowe gmin nt „Informacji dotyczących funkcjonowania gminnych komisji urbanistyczno-architektonicznych na terenie województwa dolnośląskiego”, przeprowadzone przez Wojewódzkie Biuro

Urbanistyczne na potrzeby prac nad zmianą Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego, Wrocław, 2008

- [84] „Prognoza oddziaływania na środowisko projektu dokumentu Programu dla Odry 2006 – aktualizacja”, IMGW-IRM-IOŚ, Kraków 2010.
- [85] „Program Rozwoju Infrastruktury Transportowej i Komunikacji dla Województwa Dolnośląskiego”, Ośrodek Badawczy Ekonomiki Transportu P.P., Warszawa, Wrocław 2006.
- [86] „Żegluga śródlądowa w Polsce w latach 2006-2009”, GUS Szczecin, Warszawa 2010.
- [87] „Ruch drogowy 2010” Transprojekt-Warszawa, Biuro Projektowo-badawcze Dróg i Mostów Sp. z o.o.; Warszawa 2011